

Γαλλίας μόνον μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Ναπολέοντος καὶ τὴν παλινόρθωσιν τῶν Βουρβόνων 18 χιλιάδες ἀποίκων μετενάστευσαν εἰς τὸ ἔδαφος τῆς ἐλευθέρας δημοκρατίας. Ἀναλόγως δὲ προσέτρεχον καὶ ἐξ ἄλλων χωρῶν τῆς Εὐρώπης οἱ χάριν πολιτικῆς ἐλευθερίας καὶ εὐνομίας εἴτε καὶ χάριν ὕλικῆς εὐημερίας ἀναγκάζομενοι ν' ἀνταλλάξωσι τὴν ἀρχαίαν ἐθνικὴν πατρίδα ἀντὶ τῆς νέας διεθνoῦς πατρίδος τῆς παγκοσμίου ἰσοπολιτείας, ἐλευθερίας καὶ πολιτισμοῦ. Διὰ τῆς τοιαύτης δ' αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ μεγάλως προήγето καὶ ἡ γεωργία, ἡ βιομηχανία καὶ ἡ ἐμπορία, αὐξάνουσαι τὴν τε ἰδιωτικὴν περιουσίαν καὶ τὸν δημοσίον πλοῦτον. Μετὰ τοῦ δημοσίου δὲ πλούτου ἐκαλλιεργοῦντο καὶ ἀνεπτύσσοντο θαυμασίως αἱ τέχναι καὶ αἱ ἐπιστῆμαι ἐπιφέρουσαι καὶ προάγουσαι σὺν τῇ ἐννόμῳ πολιτικῇ ἐλευθερίᾳ καὶ τὴν συναίσθησιν τῆς ἀνθρωπίνης ἀξίας καὶ τὴν καθόλου ἠθικὴν πολιτικὴν ἐξαρσιν, ἐφ' οἷς παρὰ πάντα τὰ ἄλλα κράτη διαπρέπει ἡ Ἀμερικὴ κατὰ τὸ τέλος τοῦ ΙΘ' αἰῶνος.

Ὁ πρῶτος μετὰ τὸν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνα καὶ τὴν σύστασιν τῆς ὁμοσπονδίας τῶν ἠνωμένων πολιτειῶν πρόεδρος τῆς μεγάλης ταύτης δημοκρατίας ἐκλεγείς τῷ 1789 ἦτο ὁ μέγας πολίτης Οὐασινγκτὼν ὁ προεδρεύσας τῆς κατὰ τὸ 1787 συνελθούσης συντακτικῆς συνόδου. Ἡ κυβέρνησις τοῦ Οὐασινγκτὼνος ὑπῆρξε κατὰ τὴν τετραετὴ διάρκεια αὐτῆς ποσοῦτον εὐεργετικὴ τῇ χώρᾳ, ὥστε μετὰ τὴν λῆξιν τῆς τετραετίας ἐξελέγη αὐτὸς τῷ 1793, καὶ κυβερνήσας τὴν πατρίδα αὐτοῦ ἐπὶ ἐτέραν τετραετίαν ἀπεχώρησε τῷ 1797 εἰς τὸν ἰδιωτικὸν βίον (ἀπέθανε τῷ 1797). Διάδοχος δ' αὐτοῦ ἐπίσης ἐπιτυχῶς καὶ μετὰ πολλῆς συνέσεως καὶ δυνάμεως κυβερνήσαντες ἦσαν ὁ Ἄδαμς (1797-1801), ὁ Ἰέρφερσον (1801-1809) ἐπὶ δύο τετραετίας καὶ ὁ τοῦ Ἰέρφερσον διάδοχος Μάδισσον. Κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα τῆς κυβερνήσεως τῶν ἀνδρῶν τούτων, καθ' ὃ ἡ Εὐρώπη ὑφισταμένη τὰ μεγάλα ἀποτελέσματα τῆς Γαλλικῆς ἐπανάστασεως καὶ τῶν ἐντεῦθεν παραχθεῖσων μεγάλων πολιτικῶν μεταβολῶν ἦτο περιπεπλεγμένη εἰς μεγάλους πολέμους καὶ ἐσωτερικὰς ταραχάς, ἡ Ἀμερικὴ ἦτο ἡ μόνη πεπολιτισμένη χώρα ἡ μὴ ταραχθεῖσα οὐδόλως ἐσωτερικῶς, ἐλάχιστα δὲ ἐξωτερικῶς ὑπὸ τῆς καταστάσεως ἐκείνης. Οὔτε αἱ ἀνατρεπτικαὶ ἐπαναστατικαὶ ἀρχαὶ τῶν Ἰακωβίνων, οὔτε αἱ συντηρητικαὶ ἀρχαὶ τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας ἠδύνατο ποσῶς νὰ ἐπιδράσωσιν ἐπὶ τὴν πολιτικὴν ἀνάπτυξιν χώρας, ἐνθα ἡ ἐλευθερία καὶ οἱ ἐλευ-

θεροὶ θεσμοί, καθὰ ἤδη ἐν τῇ Εἰσαγωγῇ εἶρηται, ἦσαν τοσοῦτον σύμφωνα πρὸς τὸν ὅλον ὀργανισμόν τῆς κοινωνίας καὶ τῆς πολιτείας. Τὸ κράτος τοῦ δικαίου καὶ τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς τελείας διὰ πάντας ἰσονομίας καὶ ἰσοπολιτείας, καὶ ἡ ἔλλειψις πάσης αὐθαιρεσίας κυβερνητικῆς, μυστικῆς ἀστυνομίας, λογοκρισίας καὶ περιορισμοῦ τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας καθίστων ὅλως περιττὴν μὲν τὴν ἀνακήρυξιν ἀρχῶν ἐπαναστατικῶν, ἀδύνατον δὲ τὴν ἐπανάστασιν, ἐπίσης δὲ περιττὴν ἅμα καὶ ἀδύνατον πᾶσαν συντηρητικὴν ἀντίδρασιν πρὸς διατήρησιν τῆς ἡσυχίας, τῆς τάξεως καὶ τῆς ἐσωτερικῆς εἰρήνης καὶ τοῦ κύρους τῆς ἐξουσίας.

Ἐξωτερικαὶ τινες περιπλοκαὶ δὲν ἔλειψαν πάντως κατὰ τὸ μνημονευθὲν χρονικὸν διάστημα· ἀλλὰ ταχέως διελύθησαν εἴτε διὰ συνεισφοράς μετριοπαθείας εἴτε δι' εὐθαρσοῦς ἀντιστάσεως. Ἡ κατὰ τὸ 1800 γενομένη ὑπὸ τῆς Ἰσπανίας εἰς τὴν Γαλλίαν παραχώρησις τῆς Λουσιάνης ἐπενεγκοῦσα μεγάλην ἐκπληξιν καὶ δυσἀρέσκειαν ἐν ταῖς Ἠνωμέναις Πολιτεῖαις ἔδωκεν ἀφορμὴν τῷ προέδρῳ Γέφερσον ἐναι ἐπιμόνων συνετῶν διαπραγματεύσεων πρὸς τὴν Γαλλίαν καὶ πρὸς τὸν τότε πρῶτον ὑπατοὺς Ναπολέοντα ἐπιτύχῃ τὴν πρὸς τὴν Ἀμερικὴν ἀπέναντι 15 ἑκατομμυρίων δολλαρίων πώλησιν τῆς χώρας ταύτης. Ἀλλ' ἡ τοιαύτη ἐκ μέρους τῆς Γαλλίας γενομένη παραχώρησις, ἡ ζωηροτάτην ἐμπούησεν ἀγαλλίασιν ἐν Ἀμερικῇ, ἐγένετο ἀφορμὴ νέων περιπλοκῶν πρὸς τὴν Ἰσπανίαν, αἵτινες κατέστησαν δυσχερέστεραι ἕνεκα τοῦ ἀπροσδιορίστου τῶν πρὸς τὴν Ἀμερικανικὴν συμπολιτείαν ὁρίων τῆς ὑπὸ τῆς Ἰσπανίας τὸ πλεῖστον κατεχομένης ἐπὶ Φλωρίδος. Ἀλλὰ καὶ αἱ δυσχερείαι αὗται ἤρθησαν μετὰ μικρὰς διαπραγματεύσεις διὰ τῆς εἰς τὴν Ἀμερικανικὴν συμπολιτείαν παραχώρησεως τῆς Φλωρίδος ἀπέναντι 5 ἑκατομμυρίων δολλαρίων (1819).

Ὁ πρὸς τὴν Ἀγγλίαν πόλεμος. — Ἀλλὰ πρὶν ἢ ἐπέλθῃ ὁ ὀριστικὸς οὗτος συμβιβασμὸς πρὸς τὴν Ἰσπανίαν, ἡ μεγάλη δημοκρατία περιῆλθεν εἰς σοβαρὸν πόλεμον πρὸς τὴν Ἀγγλίαν κηρυχθέντα ὑπὸ τῆς Ἀμερικανικῆς συνόδου ἐπὶ τοῦ μνημονευθέντος προέδρου Μάδισσον (18/30 Ἰουνίου 1812). Αἰτίαν καὶ ἀφορμὴν πρὸς τὸν πόλεμον τοῦτον παρέσχον ἔνθεν μὲν οἱ περιορισμοὶ οἱ ἐπιβληθέντες ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως τῆς ὁμοσπονδίας εἰς τὴν Ἀγγλικὴν ἐμπορίαν διὰ τοῦ ψηφίσματος τοῦ ἀπαγορεύοντος τὴν μὴ ἐπιμιξίαν (τοῦ ψηφίσματος τῆς μὴ ἐπιμιξίας, *Non intercourse acte*, τοῦ ἐκδοθέντος τῷ ἔτει

1809) εἰς τὰ Ἀγγλικά καὶ τὰ Γαλλικά πλοῖα ἕνεκα τοῦ μεταξὺ τῶν δύο τούτων κρατῶν ἀδιαλείπτου πολέμου καὶ τῶν ἐντεῦθεν προσγινομένων τῇ ἐμπορίᾳ τῶν οὐδετέρων μεγάλων ζημιῶν, ἐνθεν δὲ ἡ ὑπὸ τῆς Ἀμερικῆς κατὰ τὸ 1812 γενομένη κατάληψις τῆς ἀνατολικῆς Φλωρίδος. Κατὰ τὸν οὕτω ἀρξάμενον πόλεμον ἡ Ἀμερικανικὴ δημοκρατία ὑπέστη ἥττας τινὰς ὑπὸ τῶν πολλὰς ἀποβάσεις κατὰ τὰ παράλια ποιουμένων Ἀγγλῶν. Ἐν τινι τῶν ἀποβάσεων τούτων οἱ Ἀγγλοὶ προὐχώρησαν μέχρι τῆς Οὐασιγκτῶνος, ἥτις ἀπὸ τοῦ 1800 εἶχε καταστῆ πρωτεύουσα τῆς ὁμοσπονδίας, καὶ κατέστρεψαν μέγα μέρος αὐτῆς. Ἀλλὰ καὶ οἱ Ἀμερικανοὶ ἐπὶ νεικον μεγάλην φθορὰν εἰς τὸ ἐμπορικὸν ναυτικὸν τῆς Ἀγγλίας συλλαβόντες διὰ τῶν καταδρομικῶν αὐτῶν πλοίων πλείονα τῶν 200 Ἀγγλικά πλοῖα, νικηφόρως δ' ἀπέκρουσαν ἐπιθεσίαν τινα τῶν Ἀγγλῶν κατὰ τῆς νέας Αὐρηλίας. Ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ, πεσόντος τοῦ Ναπολέοντος ἐν Εὐρώπῃ, ἡ Ἀγγλία ἐθεώρησε συμφέρον ἅμα καὶ φρόνιμον νὰ εἰρηνεύσῃ πρὸς τὴν Ἀμερικὴν, καὶ αἱ πρὸς συνομολογήσιν εἰρήνης ἀρξάμεναι διαπραγματεύσεις ἀπέληξαν εἰς τὴν συνομολογηθεῖσαν μεταξὺ τῶν ἀντιπροσώπων τῶν δύο κρατῶν ἐν Γάνδῃ τοῦ Βελγίου εἰρήνην (12/24 Νοεμβρίου 1814) τὴν καθιερώσαν τὸ πρὸ τοῦ πολέμου καθεστῶς. Ἡ εἰρήνη αὕτη συνωμολογήθη ἐπὶ τῆς δευτέρας προεδρείας τοῦ Μάδισσον (ἐκλεγέντος αὐθις προέδρου τῷ 1813).

Ἡ ταχεῖα πρόδοδος καὶ τὸ ταχὺ αὐξανόμενον μεγαλεῖον τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν. — Τὸν Μάδισσον τοῦτον ἐν τῷ ἀξιώματι τῆς προεδρείας διεδέξατο ὁ τοῦ 1817 πρόεδρος ἐκλεγείς περίφημος Μονρόης. Ἐπὶ τούτου δὲ καθιερώθη, καθὰ εἶδομεν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν, τὸ περιώνυμον πολιτικὸν δόγμα τὸ καλούμενον δόγμα τοῦ Μονρόη τὸ μὴ ἐπιτρέπον μὲν εἰς Εὐρωπαϊκὰ κράτη οὐδεμίαν οὐδαμῶς ἀνάμειξιν εἰς τὰ τῆς ὅλης Ἀμερικῆς ἐλεύθερα κράτη, ἀπαγορεύον δὲ τοῖς Εὐρωπαίοις τὴν αὐξησιν τῶν ἤδη ὑφισταμένων ἐν τῇ Ἀμερικῇ κτήσεων αὐτῶν διὰ προσκτήσεως ἢ κατακτήσεως νέων ἐν τῇ ἡπείρῳ χωρῶν. Ἐπὶ τῆς δευτέρας προεδρείας τοῦ Μονρόη προσετέθησαν εἰς τὴν ὁμοσπονδίαν (πλὴν τῶν ἤδη ἐπὶ Μάδισσον προσαρτηθεισῶν χωρῶν Rhodes - Island, Vermont, Kentucky, Tennessee, Ohio, δι' ὧν ὁ πληθυσμὸς εἶχεν αὐξηθῆ εἰς 5 1/2 ἑκατομμύρια), αἱ χῶραι Μισισσιππί, Ἰλλινόα (Illinois), Ἀλαβάμα, Μαῖνη (Maine), Μισσουρι καὶ Φλωρίς· οὕτω δὲ ὁ πληθυσμὸς ἀνῆλθεν εἰς 10 περίπου

ἐκατομύρια. Ὅποσον τεραστία ἦτο ἐπὶ τοῦ Μονρόν ἤδη ἡ πρόοδος, ἡ εὐημερία καὶ ἡ ὕλική ἀνάπτυξις τοῦ κράτους, γίνεται δῆλον ἐκ τούτου, ὅτι ἐνῶ ὁ κατὰ τῆς Ἀγγλίας πόλεμος οὐκ ὀλίγα ἐπέβαλε βάρη τῇ ὁμοσπονδίᾳ καὶ τὸ δημόσιον χρέος κατὰ τὸ διάστημα τοῦ πολέμου ἀπὸ 45 ἐκατομμυρίων δολλαρίων ὑψώθη εἰς 180 ἐκατομύρια, τῷ 1817, ἤτοι τρία ἔτη μετὰ τὸ τέλος τοῦ πολέμου καὶ ἐνῶ τὸ δημόσιον χρέος προέβαινεν αὐξανόμενον, κατηργήθησαν πάντες οἱ ἄμεσοι ἐσωτερικοὶ φόροι, διότι μόνον τὰ τῶν τελωνείων εἰσοδήματα μετὰ τινων ἐμμέσων φόρων ἐκάλυπτον πάσας τὰς δαπάνας τοῦ κράτους τὰς ἀνερχομένας ἐτησίως εἰς 26 ἐκατομύρια δολλαρίων. Καὶ ἐνῶ ὁ μόνιμος στρατὸς μόλις ἀνῆρχετο εἰς 10 χιλιάδας, ὁ ἀριθμὸς τῆς ἰθνοφρουρᾶς, ἤτοι τῶν μαχητῶν τοῦ κράτους ἐν καιρῷ κινδύνου, ἀνῆρχετο εἰς 800 χιλιάδας. Οὕτω ἡ ὁμοσπονδὸς πολιτεία τῆς βορείου Ἀμερικῆς μόνη μεταξὺ πασῶν τῶν χωρῶν καὶ κρατῶν τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου ἐπραγματοποιεῖ κατὰ τὸ δυνατόν τὸ ἰδεώδες τῆς ἐν ἐλευθερίᾳ εὐνομούμενης καὶ εὐημερούσης ἀνθρωπίνης πολιτείας.

Διὰ τῆς ἐλευθέρωσεως πασῶν τῶν Ἀμερικανικῶν χωρῶν καὶ διὰ τῆς καθιερώσεως τοῦ δόγματος τοῦ Μονρόν σύμπασα ἡ Ἀμερικανικὴ ἥπειρος ἀπετέλει νέον κόσμον ἐλευθερίας, προόδου καὶ εὐνομίας. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι τὸ ὑπερήφανον προοδευτικὸν πνεῦμα καὶ ἡ ἀληθὲς ἐλευθερία καὶ δημοκρατία πραγματοποιεῖται μέχρι σήμερον μόνον ἐν ταῖς Ἠνωμέναις Πολιτείαις, ἐν τῇ χώρᾳ τῇ οἰκουμένη κατὰ πρῶτιστον λόγον ὑπὸ τῆς Ἀγγλοσαξωνικῆς φυλῆς, ἐν δευτέρᾳ δὲ μοίρᾳ καὶ ὑπὸ τῆς ἄλλης Γερμανικῆς καὶ τῆς Σκανδιναυικῆς φυλῆς, ἐνῶ αἱ Λατινικαὶ φυλαὶ τῶν λοιπῶν Ἀμερικανικῶν χωρῶν οὔτε ἐπὶ ζωτικότητι ἱστορικῇ οὔτε ἐπὶ πνεύματι πολιτικῷ καὶ ἐκπολιτιστικῷ διακρίνονται οὔτε κατὰ τὴν πολιτικὴν καὶ δημοκρατικὴν κοσμιότητα δύνανται νὰ παραβληθῶσιν οὔδε πόρρωθεν πρὸς τὴν μεγάλην δημοκρατίαν τοῦ βορρᾶ. Ἀλλ' εἶναι ὅπωςδῆποτε σπουδαῖον καὶ διὰ τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν ἱστορικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ κόσμου ἀξιοσημείωτον ὅτι, οἶοναί πρὸς ἰσορροπίαν ἐν ἐν τῇ ἠθικῇ ἱστορικῇ τάξει, καθ' ὃν ἀκριβῶς χρόνον οἱ μὲν Λατινικοὶ λαοὶ τῆς Εὐρώπης Γάλλοι, Ἴσπανοὶ καὶ Ἴταλοὶ ἐξηντλοῦντο εἰς ἀγόνους τὸ πλεῖστον ἀγῶνας, ἡ δὲ Γερμανία ἔκειτο πιεζομένη ὑπὸ τὸν ἠθικὸν ἐφικλῆτην τῆς Αὐστριακῆς πολιτικῆς, ἡ Ἀμερικανικὴ ἥπειρος ἐδημιούργει καὶ συνεπλήρου τὸ σύστημα ἐλευθέρων πολιτειῶν. Ἡ τοιαύτη δὲ ἀντιπαραβολὴ ἔτι μείζονα ἐν τῇ καθόλου ἱστορικῇ ἐπι-

σκοπήσει τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων κέκτηται σημασίαν ἠθικὴν, ὅταν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι κατὰ τὸν χρόνον ἀκριβῶς τῶν τοσούτων καὶ τοιούτων μεταξὺ τοῦ παλαιοῦ καὶ τοῦ νέου κόσμου ἀντιθέσεων, διὰ τῆς ἐκρήξεως τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως νέος ἀνεφάνη ὀρίζων ἱστορικὸς ζωὴς καὶ ἐνεργείας ἐν τῇ ἀπωτάτῃ ἄκρᾳ τῆς Εὐρώπης, ἐν τῇ πρώτῃ κοιτίδι τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ, ἐν τῇ χώρᾳ ἐκείνῃ, ἣτις ἀπ' αἰώνων ὑποκύψασα εἰς τὸ κράτος τῆς βαρβαρότητος εἶχε λησμονηθῇ καὶ ἀλλοτριωθῇ διὰ τὴν Εὐρωπαϊκὴν ἱστορίαν, νῦν δὲ ἐμελλε διὰ τοῦ ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνος καὶ τῆς διὰ τοῦτου ἐπιελθούσης πνευματικῆς ζωῆς καὶ ἀναπτύξεως νὰ δημιουργήσῃ νέον κόσμον πνευματικοῦ βίου καὶ πολιτισμοῦ ἐν τῇ νοτιοανατολικῇ Εὐρώπῃ καὶ ἐν ταῖς ἀκταῖς τῆς Μεσογείου καὶ τοῦ Αἰγαίου. Ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάστασις εἶναι σύγχρονος πρὸς τοὺς ἐν Ἰταλίᾳ, Ἰσπανίᾳ καὶ ἐν ταῖς Ἰσπανικαῖς ἀποικίαις τῆς Ἀμερικῆς ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνας. Ἀλλὰ, πρὶν ἢ μεταδῶμεν εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο τῆς ἱστορίας, ἀνάγκη νὰ ἐξακολουθήσωμεν τὴν ἱστορίαν τῶν Εὐρωπαϊκῶν λαῶν καὶ κρατῶν, συνεχίζοντες αὐτὴν ἀρ' οὐ σημείου κατελείπομεν μέχρι τῶν χρόνων, καθ' οὓς ἔληξεν ὁ Ἑλληνικὸς ἀγὼν, ἵνα οὕτω ἀδιακόπως καὶ ἐν πληρεστέρᾳ γνώσει τῶν Εὐρωπαϊκῶν πραγμάτων ἀφηγηθῶμεν τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος. Διὰ τοῦτο ἐπανερχόμεθα εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Εὐρώπης ἀρχόμενοι πάλιν ἀπὸ τῆς Γαλλίας.

13. Ἡ Γαλλία κατὰ τὰ ἔτη 1821-1827.

Τὸ ὑπουργεῖον Βιλλεέλ. — Ἀφηγήθημεν ἤδη ἐν τοῖς ἐμπροσθεν τὴν ἱστορίαν τῆς Γαλλίας ἀπὸ τῆς παλινρθώσεως τῶν Βουρβόνων μέχρι τοῦ χρόνου, καθ' ὃν ἀνῆλθεν εἰς τὴν ἐξουσίαν ἡ ἄκρα μοναρχικὴ μερίς διὰ τοῦ σχηματισμοῦ τοῦ ὑπουργείου Βιλλεέλ. Εἶδομεν ἤδη ποῖαι περιστάσεις εὐνοϊκαὶ διὰ τὴν μερίδα τῶν βασιλοφρόνων προηγήθησαν τῆς εἰς τὴν ἐξουσίαν ἀνόδου τῶν ἄκρων βασιλοφρόνων. Εἶδομεν ὅτι ἡ ἐκ τοῦ φόνου τοῦ δουκὸς Βερρὺ ἐξεγερθεῖσα κατὰ τῆς μερίδος τῶν φιλελευθέρων ἀγανάκτησις συνετέλεσεν ἀρνητικῶς μὲν,

ἀλλ' ἰσχυρῶς, εἰς τὴν νίκην τῆς ἀντιδράσεως, τὴν νίκην δὲ ταύτην ἠκολούθησε τὸ ἔτι μᾶλλον ἐνισχύσαν τὴν μερίδα τῶν βασιλοφρόνων καὶ θετικὴν δύναμιν εἰς ταύτην προσπορίσαν εὐφρόσυνον γεγονὸς τῆς γεννήσεως τοῦ κόμητος Σαμβώρ. Ἀλλ' ἤδη κατὰ τὸν αὐτὸν περίπου χρόνον κατ' ἀξιομνημόνευτον συνδρομὴν περιστάσεων προσετέθη εἰς τὰ ἀνωτέρω καὶ τὸ τρίτον γεγονὸς τοῦ θανάτου τοῦ Ναπολέοντος, κατ' ἀντίθετον διεύθυνσιν εὐφρόσυνον διὰ τοὺς βασιλόφρονας, ὅπερ παροδικῶς τοῦλάχιστον ἐφαίνετο ἐνισχύον καὶ ἐμπεδοῦν οὐ μόνον τὴν μερίδα τῶν βασιλοφρόνων, ἀλλὰ καὶ τὸ σύστημα αὐτὸ τῆς βασιλείας κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς νομιμοφροσύνης, ἀποθαρρῦνον δὲ τοὺς ὁπαδοὺς τῆς ἐπικινδυνότητος τῶν ἀντιβουρβωνικῶν μερίδων. Ἀλλ' εἵπομεν ταυτοχρόνως ὅποιοι φόβοι ἀόριστοι ἐτάρασσον τὴν ἐκ τῶν γεγονότων τούτων προερχομένην εὐφροσύνην τῶν βασιλοφρόνων ἐμβάλλοντες εἰς διηνεκὴ ἀνησυχίαν τὴν βασιλόφρονα Γαλλίαν. Πηγὴ τῶν ἀόριστων τούτων φόβων καὶ ἀνησυχιῶν περὶ τοῦ μέλλοντος ἦτο αὕτη ἡ κατάστασις τῆς Γαλλίας ἡ μᾶλλον τοῦ πολιτικοῦ καθεστώτος τῆς παλινρθώσεως, ὅπερ ἐν μέσῳ ἀδιαλείπτων ἀγώνων καὶ κινδύνων ἡγωνίζετο περὶ ὑπάρξεως καὶ διατηρήσεως αὐτοῦ. Αὕτη ἡ νίκη τῶν ἄγαν βασιλοφρόνων καὶ ἡ δι' εὐτυχῶν περιστάσεων ἐνίσχυσις τῆς θέσεως αὐτῶν ἕνεκα τῆς μεγάλης καταχρήσεως, ἣν ἐποιοῦντο τῆς νίκης ταύτης καὶ τῆς ἰσχύος, συνετελεῖ βραδείως μὲν καὶ λεληθότως, ἀλλ' ἀσφαλῶς καὶ ἰσχυρῶς, εἰς τὴν πτώσιν τοῦ συστήματος αὐτῶν, πτώσιν συνεπαγομένην τοὺς μεγίστους κινδύνους διὰ τὴν δυναστείαν τὴν ταυτίσασαν τὴν τύχην αὐτῆς μετὰ τοῦ τοιοῦτου συστήματος.

Ἡ εἰς Ἰσπανίαν κατ' ἐντολὴν τῆς ἐν Βερώνῃ μοναρχικῆς συνόδου ἐπέμβασις, περὶ ἧς ἤδη ἐγένετο λόγος ἐν τοῖς περὶ Ἰσπανίας, καὶ ἡ ἐπιτυχὴς ὑπὸ στρατιωτικὴν ἔποψιν ἐκβάσις τῆς ἐπιχειρήσεως, ἥτις ἦν τὸ κυριώτατον καὶ σπουδαιότατον ἔργον τοῦ ὑπουργείου Βιλλέλ, ὕψωσεν ὅπως οὖν τὸ γόητρον τοῦ ὑπουργείου καὶ τῆς ὑποστηριζούσης αὐτὸ πολιτικῆς μερίδος. Αἱ ἀπαίσιαι τῶν ἀνθισταμένων εἰς τὴν ἐπέμβασιν φιλελευθέρων προρρήσεις περὶ τῆς φοβερᾶς ἐναντίον τῶν Γάλλων ἐξεγέρσεως τοῦ Ἰσπανικοῦ λαοῦ ἐψεύσθησαν ἐκ τῶν πραγμάτων, καὶ ὁ λαὸς ὁ τοσοῦτον ἄλλοτε ἐπισχὼν τὴν πορείαν τοῦ στρατοῦ τῆς αὐτοκρατορίας καὶ διὰ τῆς ἡρωικῆς αὐτοῦ ἀντιστάσεως τοσαῦτα εἰς τὸν Ναπολέοντα αὐτὸν παρασχὼν πράγματα τοσοῦτον εὐχερῶς ἡγήθη καὶ ὑπετάγη εἰς τὰ Γαλλικὰ ὅπλα. Τοιοῦτον γεγονὸς ἀνύψου

βεβαίως πολιτικῶς τε καὶ στρατιωτικῶς τὸ γόητρον τοῦ θρόνου τῆς Γαλλίας καὶ τοῦ ἐπ' αὐτοῦ καθημένου ἐγγόνου τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ', καὶ ὁ παρὰ τῶν νομιμοφρόνων ἀληθῆς ἀντιπρόσωπος τῶν Βουρβωνικῶν παραδόσεων θεωρούμενος Κάρολος ὁ κόμης Ἀρτησίας κατέστη εἴπερ ποτὲ κύριος τῆς θέσεως τῶν πραγμάτων, καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ ἐπιρροή αὐτοῦ ἐπὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ ἐγένετο τοσοῦτῳ μείζων, ὅσον

Ὁ κόμης Βιλλέλ

ὁ Λουδοβίκος κατατρυχόμενος διηνεκῶς ὑπὸ νόσου φθινάδος καὶ μὴ δυνάμενος πλέον ἐκ τούτου νὰ διευθύνῃ αὐτὸς τὴν κυβέρνησιν κατέλειπε τὰ πάντα τῷ ἀδελφῷ καὶ τοῖς περὶ αὐτόν. Ἐν τοιαύτῃ καταστάσει πραγμάτων φρόνησις πολιτικὴ καὶ μικρά τις μετριοπάθεια τῶν περὶ τὸν Κάρολον συνδυαζομένη μετὰ τῆς πολιτικῆς καὶ στρατιωτικῆς βελτιωθείσης καὶ ἠθικῆς ἐξαρθείσης θέσεως τῆς κυβερνήσεως ἡδύ-

νατο νὰ στερεώσῃ μέχρι τινὸς τὸ τῆς ἀντιδράσεως κράτος. Ἀλλὰ πρὸς μεγίστην βλάβην τῶν συμφερόντων τῆς τῶν νομιμοφρόνων μερίδος αὕτη αὐτὴ ἢ μερίς ἀνελθοῦσα εἰς τὴν ἐξουσίαν ἐμερίσθη ἐφ' ἑαυτὴν χωρισθεῖσα εἰς τὸ κόμμα τῶν ἄκρων βασιλικῶν τῶν οὐδὲν ὄριον γινωσκόντων ἐν τῇ ἀντιδράσει καὶ εἰς τὸ κόμμα τῶν μετριοφρονεστέρων τῶν ἀφωσιωμένων τῷ ὑπουργεῖῳ Βιλλέλ. Ἡ τοιαύτη διαίρεσις καὶ διάσπασις τῆς κυβερνητικῆς μερίδος ἦτο κατὰ μέγα μέρος ἀποτέλεσμα καὶ δικαία τιμωρία τῆς ἀσυνέτου καὶ ἐγωϊστικῆς πολιτικῆς τοῦ ὑπουργείου ἀπέναντι τῆς βουλῆς τῶν ἀντιπροσώπων. Ἡ κυβέρνησις τοῦ Βιλλέλ διέθετεν ἐν τῇ βουλῇ ταύτῃ πλειονοψηφίαν ἱκανῶς συμπαγῇ πρὸς διαρκῆ ὑποστήριξιν ἑαυτῆς ἀπέναντι τῆς ἀριθμητικῶς ἀσθενοῦς καὶ ὡς ἐκ τῆς ἐκβάσεως τῆς ἐν Ἰσπανίᾳ στρατείας ἐτι μᾶλλον ἠθικῶς ἐξασθενησάσης μειονοψηφίας τῶν φιλελευθέρων. Εἶπομεν δ' ἤδη ἐν τοῖς περὶ Ἰσπανίας μετὰ πόσης προθυμίας ἡ βουλὴ αὕτη ὑπεστήριξε τὸ σχέδιον τῆς ἐπὶ τὴν Ἰσπανίαν στρατείας ἐκδιώξασα ἐκ τοῦ βουλευτηρίου τὸν κατ' αὐτῆς διαμαρτυρόμενον φιλελεύθερον βουλευτὴν Μανουὴλ καὶ ψηφισαμένη διὰ μεγίστης πλειονοψηφίας τὰς δαπάνας τοῦ πολέμου. Καὶ ὁμως τὴν βουλήν ταύτην τὴν ἀναγαγοῦσαν εἰς τὴν ἀρχὴν τὸν Βιλλέλ ἐνόμισεν οὗτος ὅτι ἔπρεπε νὰ διαλύσῃ, ἵνα χρησιμοποιοῦσῃ τὴν εὐνοϊκωτάτην τῷ ὑπουργεῖῳ θέσιν τῶν πραγμάτων καὶ νὰ προβῇ εἰς νέας ἐκλογάς, δι' ὧν ἤλπιζε νὰ φέρῃ βουλήν ὀλοτελῶς ἀφωσιωμένην τῇ κυβερνήσει, κεκαθαρμένην δὲ ἀπὸ παντὸς στοιχείου ἀντιπολιτεύσεως.

Αἱ ἐκλογαὶ διεξήχθησαν μετὰ προφανῶν ἐκ μέρους τῆς κυβερνήσεως ἐπεμβάσεων, ἀφοῦ πᾶσαι αἱ ἀρχαὶ τοῦ κράτους ῥητῶς διετάχθησαν νὰ ποιήσωνται χρῆσιν πάσης τῆς δυνάμεως καὶ ἐπιρροῆς αὐτῶν πρὸς νίκην τῶν κυβερνητικῶν ὑποψηφίων. Διὰ τῆς τοιαύτης δὲ διαγωγῆς τῆς κυβερνήσεως καὶ διὰ τῆς ἠθικῆς ἥττης, ἣν εἶχεν ὑποστῇ ἐν τῷ ζητήματι τῆς Ἰσπανικῆς στρατείας ἡ φιλελευθέρα μερίς, τελείαν ἤρατο νίκην ἐκλογικὴν ἢ νομιμόφρων μερίς ἀριθμοῦσα ἐν τῇ νέᾳ βουλῇ τῇ συνελθοῦσῃ τῇ 2/14 Μαρτίου 410 ὁπαδοὺς ἀπέναντι τῶν 17 τῆς φιλελευθέρας ἀντιπολιτεύσεως. Ἐκ τῆς τοιαύτης ἐκβάσεως τῶν ἐκλογῶν ἐτι μᾶλλον στερεωθείσα ἡ κυβέρνησις τοῦ Βιλλέλ προέβη νῦν εἰς ὑποβολὴν νομοσχεδίων εἰς τὴν νέαν βουλήν, ἅτινα εἶχε διστάσει νὰ ὑποβάλῃ εἰς τὴν διαλυθείσαν. Τὸ πρῶτον τῶν νομοσχεδίων τούτων ἦτο τὸ περὶ τοῦ χρόνου τῆς διαρκείας τῆς βουλῆς τῶν ἀντιπροσώπων, διὰ τοῦ

οποίου, καταργουμένης τῆς κατ' ἔτος μερικῆς ἀνανεώσεως τῆς βουλῆς, ὠρίζετο ἐπταετὴς ἡ διάρκεια ἐκάστης βουλευτικῆς περιόδου τῶν αὐτῶν πάντοτε βουλευτῶν ἀποτελούντων τὴν βουλήν, ἐπιφυλασσομένου δὲ τῷ βασιλεῖ τοῦ δικαίωματος τῆς διαλύσεως καὶ πρὸ τῆς περιόδου τῆς ἐπταετίας. Μετὰ τὴν ὑπὸ ἀμφοτέρων τῶν βουλῶν ψήφισιν τοῦ νόμου τούτου, δι' οὗ ἡ κυβέρνησις ἀπηλλάσσετο τοῦ κινδύνου τοῦ ἀπειλούντος αὐτὴν διὰ τῆς μερικῆς κατ' ἔτος ἀνανεώσεως τῆς βουλῆς τῶν ἀντιπροσώπων καὶ τῆς ἐντεῦθεν προσερχομένης ἐνίοτε μεταπτώσεως τῆς πλειονοψηφίας, ὑπέβαλεν ὁ Βιλλέλ τὸ πρὸ πολλοῦ μελετώμενον νομοσχέδιον περὶ τῆς ἀποζημιώσεως τῶν μεταναστῶν. Ἡ κατὰ τὴν ἐπανάστασιν δήμευσις καὶ ἀρπαγὴ τῆς περιουσίας τῶν ἀριστοκρατικῶν μεταναστῶν ἐθεωρεῖτο ἀνέκαθεν ὑπὸ τοῦ βασιλέως Λουδοβίκου ἀδίκημα χρῆζον ἐπανορθώσεως, καὶ ὁ κόμης Ἀρτησίας Κάρολος ἰδιαιτέραν αἰσθανόμενος συμπάθειαν πρὸς τὴν τύχην τῶν εὐγενῶν τούτων, ὧν εἶχε διατελέσει ἀρχηγὸς κατὰ τὴν ἐξορίαν αὐτοῦ, μεγάλως εἰργάσατο ὑπὲρ τῆς ἐπανορθώσεως ταύτης. Ἡ ἐπανόρθωσις αὕτη ἐθεωρεῖτο ἄλλως ἐνθεν μὲν ἔργον δικαιοσύνης καὶ ἠθικῆς ἐκ μέρους τῆς βασιλείας ὑποχρέωσεως καὶ εὐγνωμοσύνης πρὸς τοὺς ὑπὲρ τοῦ θρόνου ἀποστερηθέντας τὰς περιουσίας αὐτῶν πιστοὺς ὁπαδοὺς τῆς βασιλείας, ἐνθεν δὲ καὶ ἔργον φρονήσεως πολιτικῆς, διότι ἀριστοκρατία πλουσία μόνον καὶ εὐημεροῦσα καὶ οὕτω ἠθικῶς ἀνεξάρτητος καθισταμένη ἠδύνατο ν' ἀποτελῇ ἰσχυρὸν ἔρεισμα τοῦ θρόνου. Ἀλλ' ἡ ἐκ τοῦ χρόνου τῆς δήμευσεως (1791 - 2) τῶν κτημάτων τῶν μεταναστῶν μέχρι νῦν ἐπελθούσα ἐν τῇ διαθέσει τῶν κτημάτων τούτων μεταβολὴ ἦτο οὕτω μεγάλη καὶ ἡ ἀποκατάστασις αὐτῶν εἰς τοὺς ἰδιοκτῆτας ἄνευ κινδύνου τῶν γενικωτέρων τοῦ κράτους συμφερόντων τοῦ ὅλου λαοῦ καὶ τῆς μοναρχίας οὕτω δυσχερὴς, ὥστε ὁ Λουδοβίκος ἀπέφευγεν ἐπιμελῶς μέχρι τοῦδε τὴν ἀνακίνησιν τοῦ ζητήματος τούτου. Μόνον δὲ μετὰ τὴν εὐτυχῇ περάτῳσιν τῆς Ἰσπανικῆς στρατείας καὶ μετὰ τὴν μεγάλην ἐκλογικὴν νίκην, ὁπότε ὁ Κάρολος ἦτο ὁ πραγματικὸς κύριος τῆς θέσεως, προέβη ὁ Βιλλέλ εἰς τὴν διευθέτησιν τοῦ ζητήματος διὰ νομοσχεδίου παρέχοντος τοῖς πρῶνι μετανάστασις χρηματικὴν ἀποζημίωσιν τοῦ στρογγύλου ποσοῦ ἐνὸς δισεκατομμυρίου (τοῦ περιβοήτου *milliard*!). Ἀλλὰ προβλέπων ὡς μέγαν θόρυβον καὶ κατακραυγὴν ἠδύνατο νὰ ἐγείρῃ τοιοῦτον νομοσχέδιον παρὰ τε τοῖς πολίταις καὶ τοῖς χωρικοῖς, οἵτινες ἤθελον ἐπιβαρυνθῇ δι' αὐτοῦ, ἐὰν τὸ ἀπαιτού-

μενον ποσὸν ἤθελεν ἀπ' εὐθείας προστεθῆ εἰς τὸ δημόσιον χρέος, ἐπενόησεν ἄλλην μέθοδον τῶν εἰσπράξεων αὐτοῦ συνιστάμενον εἰς τὴν ἐλάττωσιν τοῦ τόκου ἀπὸ 5 $\frac{0}{10}$ εἰς 3 $\frac{0}{10}$, ἵνα τὸ διὰ τῆς οἰκονομικῆς ταύτης μεταρρυθμίσεως τοῦ ὅλου δημοσίου χρέους ἐξοικονομούμενον ἐκ τῆς διαφορᾶς ποσὸν διατεθῇ ὑπὲρ τοῦ τόκου τοῦ ποσοῦ τῆς ἀποζημιώσεως. Διὰ τοῦτο τοῦ περὶ ἀποζημιώσεως νομοσχεδίου προηγήθη ἐν τῇ βουλῇ τὸ νομοσχέδιον τῆς ἐλαττώσεως τοῦ τόκου τοῦ δημοσίου χρέους. Ἀλλὰ τὸ νομοσχέδιον τοῦτο παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν τῆς κυβερνήσεως ἐψηφίσθη μὲν ὑπὸ τῆς βουλῆς τῶν ἀντιπροσώπων, ἀλλ' ἀπερρίφθη ὑπὸ τῆς βουλῆς τῶν ὁμοτίμων, ὧν οἱ πλεῖστοι ὄντες αὐτοὶ πλούσιοι ἐβλεπον παραβλαπτόμενα τὰ συμφέροντα αὐτῶν διὰ τῆς ἐλαττώσεως ταύτης. Καὶ οἱ μὲν, ὡς ὁ ἀρχιεπίσκοπος τῶν Παρισίων De Quelen, ἐκήρυττον, ὅτι ὁ νόμος πιέζων τοὺς πλουσίους ἐπέβη τοὺς πένητας, οἱ δὲ ἐφρόνονν ὅτι διὰ τοῦ νόμου τούτου ἡ κυβέρνησις ἐλάμβανε διὰ τῆς ἀριστερᾶς ὅ,τι ἐμελλε νὰ δώσῃ διὰ τῆς δεξιᾶς διὰ τοῦ περὶ ἀποζημιώσεως νομοσχεδίου. Ἄλλως τε καὶ ἀνεξαρτήτως τῆς ἐκ τῆς ἐλαττώσεως τοῦ δημοσίου χρέους προερχομένης ζημίας οἱ πολλοὶ τῶν ἐνδιαφερομένων δὲν ἐθεώρουν κοσῶς ἐπαρκῆ τὴν διὰ τοῦ παρασκευαζομένου νομοσχεδίου παρεχομένην αὐτοῖς χρηματικὴν ἀποζημίωσιν. Τοιοῦτοι δ' ἦσαν μάλιστα πολλοὶ τῶν ἀγροτικῶν εὐγενῶν, οἵτινες βιοῦντες πατριαρχικῶς ἐν τοῖς κτήμασιν αὐτῶν χωρὶς ν' ἀναμιχθῶσιν εἰς τὴν πολιτικὴν, εἶχον ἐκδιωχθῇ τῶν κτήσεων αὐτῶν ὡς βασιλόφρονες. Τινὲς μάλιστα τούτων ἀποτελοῦντες τὰς ἀρχαιοτάτας οἰκογενείας τοῦ τόπου αὐτῶν ἐθεωροῦντο νῦν ὡς ξένοι καὶ ἐπήλυδες ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτῶν χώρᾳ καὶ ἐν ταῖς τῶν προγόνων κτήσεσι, καὶ διὰ τοῦτο μόνον ἀποζημιῶσιν ἐπαρκῆ ἐθεώρουν τὴν ἀπόδοσιν τῶν κτημάτων. Οὕτω τὰ περὶ ἀποζημιώσεως σχέδια τοῦ Βιλλέλ ἐματαιώθησαν προσωρινῶς δι' ἀντιπράξεως αὐτῶν τούτων τῶν θιασωτῶν τοῦ ὑπουργείου, ἐργαζομένων ὑπὲρ τῶν ἰδίων αὐτῶν συμφερόντων, ἐπραγματοποιήθησαν δὲ μόνον μετὰ τὴν εἰς τὸν θρόνον ἀνοδὸν τοῦ Καρόλου.

Ἄλλ' ἡ ἀποτυχία αὕτη ἐγένετο ἀφορμὴ διενέξεως ἐν τῷ ὑπουργείῳ Βιλλέλ καὶ διασπάσεως αὐτοῦ τοῦ ὑπουργείου ἢ μᾶλλον τῶν συγκροτουσῶν αὐτὸ μερίδων. Ὁ πρωθυπουργὸς καὶ ὑπουργὸς τῶν οἰκονομικῶν Βιλλέλ, μὲθ' ὅλην τὴν ἀποτυχίαν τοῦ νομοσχεδίου αὐτοῦ, συνειδὼς τὴν παρὰ τῇ βουλῇ τῶν ἀντιπροσώπων, τῇ αὐλῇ καὶ τῷ βασιλεῖ δύναμιν αὐτοῦ, δὲν παρητήθη. Τούναντίον δ' ὁ ἀπὸ τοῦ παρελθόντος

Δεκεμβρίου (1823) τὸν Μονμορανσύ ἐν τῷ ὑπουργείῳ τῶν ἐξωτερικῶν διαδεχόμενος Σατωβριάνδος, ὁ τοσαύτης ἀπολαύων ὑπολήψεως παρὰ τῇ μερίδι τῶν νομιμοφρόνων, ὁ αἰτιώτατος γενόμενος τῆς κατὰ τῆς Ἰσπανίας στρατείας τῆς τοσοῦτον ἀνυψώσεως τὸ γόητρον τῆς κυβερνήσεως, ἀπολαύων δὲ καὶ τῆς ἰδιαιτέρας εὐνοίας τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου, ἀπεπέμφθη ἐπονειδίστως τοῦ ὑπουργείου (κατὰ

Ὁ Κάρολος Ι΄ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας

Ἰούνιον τοῦ 1824) διότι ἐναντίος ὧν ἐξ ἀρχῆς εἰς τὸ νομοσχέδιον τῆς οἰκονομικῆς μεταρρυθμίσεως δὲν ὑπεστήριξεν ἔρρωμένως τὸ νομοσχέδιον ἐν τῇ βουλῇ τῶν ὁμοτίμων. Ὁ Σατωβριάνδος ἀπεπέμφθη τῆς κυβερνήσεως καθ' ὃν τρόπον πρὸ διατίας ὁ πρίγκιψ Βίσμαρκ διὰ καταναγκαστικῆς παραιτήσεως. Οὕτω δὲ κατεπειγόντως καὶ κατ' ἐπανάληψιν ἀπηρτίετο ἡ παραίτησις τοῦ ἐπιφανοῦς ἀνδρὸς (ὅπως καὶ ἡ τοῦ Βίσ-

μαρχ), ὥστε ἐν ἀγανακτῇ ἀνεφώνει ὁ ἄλλως θερμότατος ὑπέρμαχος τῆς βασιλείας: « Ἀλλ' ἐγὼ δὲν ἔκλεψα τὸ ὠρολόγιον τῆς Α. Μ. ἀπὸ τῆς τραπέζης Αὐτῆς! ». Ἀλλ' ἔνεκα τῆς τοιαύτης ἀποχωρήσεως ἐγένετο νῦν ὁ Σατωβριάνδος σφοδρότατος ἀντιπολιτευόμενος διατιθεὶς τὸν ὀξύτατον αὐτοῦ κάλαμον εἰς τὴν σύνταξιν τῆς τότε μεγίστου κύρου κακτημένης « Ἐφημερίδος τῶν Συζητήσεων » (Journal des Débats). Ἐνεκα τῆς τοιαύτης ἀντιπολιτείας τοῦ Σατωβριάνδου πολλοὶ φίλοι αὐτοῦ βουλευταὶ, τέως ὑπουργικοί, μετέστησαν εἰς τὸ στρατόπεδον τῆς ἀντιπολιτεύσεως, ὅπερ ἐνισχύθη οὕτω ἐκ τῶν ὑπουργικῶν αὐτῶν καὶ συντηρητικῶν τάξεων καὶ ἀπετέλεσε σπουδαίαν ἀντιπολιτευτικὴν δύναμιν ἐν τῇ βουλῇ ἐναντίον τῆς κυβερνήσεως. Τὸ γεγονός δὲ τοῦτο ἐμαρτύρησε πόσον ὀλίγον ἐν πᾶσιν ὀρθὸς καὶ ἀκριβὴς ἦτο ὁ ὑπολογισμὸς τοῦ Βιλλέλ, ὅτε διέλυε τὸ παρελθὸν ἔτος τὴν βουλὴν, ἐν ἣ εἶχε συμπαγῇ πλειονοψηφίαν, καὶ ἐζήτει νὰ φέρῃ νέαν βουλὴν, ἵνα δεσπόζῃ ἐν ταύτῃ ἀπολύτως. Ἀληθῶς ἐν τῇ βουλῇ τοῦ 1824 εἶχεν ὑπὲρ ἑαυτοῦ, ὡς εἶδομεν, μεγίστην πλειονοψηφίαν μικρὸν ἀπέχουσαν τῆς παμψηφίας. Ἀλλ' ἀποτέλεσμα τῆς τοιαύτης ἐγωϊστικῆς τοῦ ὑπουργείου πράξεως καὶ ἐν μέρει δικαία ταύτης τιμωρία ἦτο νῦν ἡ διαίρεσις καὶ διάσπασις αὐτῆς ταύτης τῆς πλειονοψηφίας, εἰς ἣν τὸ τοῦ Σατωβριάνδου ἐπιεισόδιον ἔδωκεν ἀπλῶς ἀφορμὴν καὶ πρόφασιν. Διότι κύριον αἶτιον τῆς τοιαύτης διασπάσεως τῆς συντηρητικῆς καὶ νομιμόφρονος πλειονοψηφίας ἦτο ἡ μέχρι ἐκμηδενίσεως ἀδυναμία, εἰς ἣν εἶχε καταδικασθῇ ἐν τῇ νέᾳ βουλῇ ἡ φιλελευθέρα ἀντιπολίτευσις. Τοῦτο δ' ἀκριβῶς ἀπέδειξεν εἰς τὸν Βιλλέλ, ὅτι συμφέρον τῆς κρατοῦσης μερίδος ἐν τῇ βουλῇ εἶναι πάντοτε νὰ μὴ ἐκμηδενισθῇ μηδὲ νὰ κατέλθῃ εἰς τὴν ἐσχάτην ἀδυναμίαν ἡ πραγματικὴ ἐπὶ διαφορᾷ ἀρχῶν καὶ τάσεων πολιτικῶν στηριζομένη ἀντιπολίτευσις. Διότι τότε ἀκριβῶς οἱ τῆς κυβερνήσεως ὁπαδοὶ οὐδεμίαν πλέον ἔχοντες ἀντίπαλον δύναμιν ἀντιμαχομένην εἰς τὰς ἀρχάς καὶ τὰ πολιτικὰ συμφέροντα τοῦ κόμματος, εἰς ὃ ἀνήκουσι, δίστανται πρὸς ἀλλήλους προσωπικῶς καὶ καταντῶσιν εἰς δημιουργίαν προσωπικῶν κομμάτων διδόντες αὐτοῖς βεβαιασμένῳ τρόπῳ χαρακτῆρα κομμάτων πολιτικῶν καὶ δικαιορέσεως καὶ διακρίσεως ἀρχῶν πολιτικῶν, δι' ὧν μεγίστη μὲν ἐπέρχεται σύγχυσις ἀρχῶν, μεγίστη δὲ ἀδυναμία τῶν ἐπὶ τοιούτων συγκεχυμένων ἀρχῶν στηριζομένων κομμάτων, ἐνῶ ἡ πραγματικὴ ἐπὶ ὀρισμένων καὶ σαφῶν ἀρχῶν στηριζομένη ἀντιπολίτευσις, ἀποκλειομένη

ἐκ τοῦ κοινοβουλίου, ἀντιθέτως πρὸς τὴν ἐν τῷ κοινοβουλίῳ ἐπικρατοῦσαν ἀδυναμίαν τῶν ἀντιπάλων κομμάτων, προσκτᾶται δύναμιν καὶ σημασίαν ἐν τῇ χώρᾳ καὶ ἐν τῇ κοινῇ γνώμῃ. Τὴν τοιαύτην κατὰ τοῦ ὑπουργείου Βιλλέλ ἀντιπολίτευσιν διεξῆγε νῦν ἰσχυρῶς ἡ πολιτικὴ δημοσιογραφία. Καὶ ἐζήτει μὲν ὁ Βιλλέλ νὰ ἐξουδετερώσῃ τὸν ἐντεῦθεν ἀπειλούμενον κίνδυνον ἀγοράζων καὶ ἐκμισθῶν πολλὰς σπουδαίας ἐφημερίδας ὑπὲρ τῆς κυβερνήσεως, ἀλλ' αἱ ἐφημερίδες αὗται ἀπώλεσαν κατὰ μικρὸν πᾶσαν ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς δημοσίας γνώμης, ἀκριβῶς διότι ἐθεωροῦντο ὥνεια ὄργανα τῆς κυβερνήσεως. Τούναντίον δὲ αἱ κατὰ τῆς κυβερνήσεως γράφουσαι ἐφημερίδες καὶ διάδοσιν μείζονα ἐλάμβανον καὶ σπουδαιότερον ἐπέδρων ἐπὶ τὴν δημοσίαν γνώμην. Ὁ Βιλλέλ ἀποκατέστησε τὴν λογοκρισίαν κατὰ τὸν νόμον τοῦ 1822 τὸν ἐπιτρέποντα τὴν ἀποκατάστασιν αὐτῆς δι' ἀπλοῦ βασιλικοῦ διατάγματος. Ἀλλὰ καὶ τὸ ὄπλον τοῦτο, ὡς καὶ ἡ ἀντικατάστασις τῶν ὁπωσοῦν φιλελευθέρων μελῶν τοῦ συμβουλίου τῆς ἐπικρατείας διὰ τῶν ἀνδρῶν τῆς ὑπεραλπειῦς μερίδος, οὐδαμῶς ἐνίσχυσε τὴν θέσιν τῆς κυβερνήσεως, ἥς ὁ ἀρχηγὸς ἐξηρτᾶτο πλέον κατ' οὐσίαν οὐχὶ ἀπὸ τοῦ βασιλέως Λουδοβίκου, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ διαδόχου τοῦ θρόνου κόμητος Ἀρτησίας, ὅστις καὶ μετ' ὀλίγον ἐν μέσῳ τοιαύτης καταστάσεως τῶν πραγμάτων ἀνῆλθεν ἐπὶ τὸν θρόνον ὡς βασιλεὺς Κάρολος Ι'.

Ὁ θάνατος τοῦ Λουδοβίκου ΙΗ'. Ὁ Κάρολος Ι'. Αἱ πρῶται πράξεις τῆς βασιλείας αὐτοῦ — Ὁ πρὸ πολλοῦ ἤδη νοσῶν Λουδοβίκος ἐτελεύτησε τῇ 4/16 Σεπτεμβρίου 1824. Ὁ βασιλεὺς ἀπέθανε, ζήτω ὁ βασιλεὺς ἦτο ἡ φωνὴ ἡ ἠχῆσασα τὴν ἡμέραν ταύτην ἐν τοῖς ἀνακτόροις τοῦ Κεραμεικοῦ κατὰ τὰ ἔκπαλαι εἰθισμένα, δι' ἐσχάτην πλέον ταύτην φορὰν ἐν τῇ μέχρι σήμερον ἱστορίᾳ τῆς Γαλλίας. Τῇ 11/23 τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ἐγένετο ἡ κηδεὶα τοῦ τεθνεῶτος βασιλέως καὶ ἡ ταφὴ αὐτοῦ ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἀγίου Διονυσίου, ἀφοῦ ὀλίγας ἡμέρας πρότερον εἰσῆλκεν ὁ Κάρολος Ι' εἰς Παρίσιους μετ' ἀγαλλιάσεως γενόμενος δεκτὸς ὑπὸ τῶν κατοίκων. Ὡς εἶδομεν ἐκ τῶν ἡδη εἰρημένων, τὴν κυβέρνησιν διεξῆγε καὶ πρότερον πράγματι ὁ Κάρολος, διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἡ τοῦ θρόνου μεταβολὴ οὐδεμίαν ἐν ἀρχῇ τοῦλάχιστον ἐπήνεγκε μεταβολὴν τῆς ἐσωτερικῆς ἢ τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς. Εἶναι ἀληθές, ὅτι ὁ Κάρολος ἦτο ἀνέκαθεν πολέμιος παντὸς συνταγματικοῦ πολιτεύματος, ὅπερ ἐθεώρει ἀσυμβίβαστον πρὸς τὰ δικαιώματα καὶ τὰ καθήκοντα νομιμόφρονος ἡγεμόνος. Ἀλλ' εἴτε ἐκ τῆς

κυβερνητικῆς πείρας τῶν τελευταίων ἐτῶν ὀδηγούμενος, εἴτε καὶ καθόλου ἀπὸ πολιτικῆς φρονήσεως ἀγόμενος, ἀπέσχε πάσης ἀποπειρας τοῦ καταλῦσαι τὸ σύνταγμα, προσπαθὼν νὰ κυβερνᾷ ἀπολυταρχικῶς μὲν κατ' οὐσίαν, ἀλλὰ συνταγματικῶς κατὰ τύπους. Βεβαίως δὲ τὸ σύστημα τοῦτο, ὅπερ ἐξηγεῖ ἡμῖν τὰς πολλὰς ἐν τῇ πολιτείᾳ τοῦ Καρόλου ἀντιφάσεις καὶ ὅπερ καὶ ἀπέναντι διαρκῶς πειθηνίου βουλῆς δὲν ἦτο ἀπηλλαγμένον πολλῶν καὶ ἐπικινδύνων δυσχερειῶν, εἶχε τι τὸ λίαν ἀνώμαλον ἐν τῇ τότε μάλιστα πολιτικῇ καταστάσει τῆς Γαλλίας καὶ ἐγένετο αἰτία περιπλοκῶν, αἵτινες ἐπὶ τέλους μετὰ ἕξ ἔτη ἀπέληξαν εἰς τὴν πτώσιν τοῦ ἡγεμόνος τούτου καὶ τῆς δυναστείας αὐτοῦ.

Ἡ πρώτη πρᾶξις τοῦ Καρόλου, ἡ τῆς ἄρσεως τῆς ἐπὶ τοῦ τύπου λογοκρισίας, ἡ διὰ τὸ ἀπροσδόκητον αὐτῆς ὡς ἐκ τῆς μέχρι τοῦδε πολιτείας τοῦ Καρόλου ἐκπλήξασα πᾶντας, ἦτο πρᾶξις κυβερνήσεως φιλελευθέρας, ἀλλ' ἡ ἀμέσως ἀκολουθήσασα ταύτῃ ἀπὸ τῆς ἐνεργοῦ ὑπηρεσίας ἀπόλυσις 167 στρατηγῶν καὶ στραταρχῶν τῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων, ὧν οἱ πλείστοι ἦσαν ἐτι ἱκανοὶ διὰ τὴν ὑπηρεσίαν, βαθεῶς ἐπληξέ τὸ αἶσθημα τοῦ στρατοῦ ὡς προσβολὴ γενομένη διὰ τοῦ στρατοῦ ἐναντίον μερίδος πολιτικῆς, πρὸς τὸ στρατιωτικόν κλέος τῆς ὁποίας οἱ Βουρβῶνοι, καὶ μετὰ τὴν εἰς Ἰσπανίαν στρατείαν, δὲν ἠδύναντο ν' ἀμιλληθῶσιν, ἔδωκε δὲ τὴν εὐλογον ὑπόνοιαν ὅτι ἡ διὰ τῆς ἐλευθερίας τοῦ τύπου πρὸς τὴν φιλελεύθερον μερίδα γενομένη παραχώρησις ἐσκοπεῖ ἀπλῶς τὴν πρὸς ἀλλήλας διαίρεσιν τῶν ἀντιπολιτευομένων μεριδῶν.

Τρίτη πρᾶξις σπουδαία ὑπὸ τε πολιτικὴν καὶ ὑπὸ δυναστικὴν ἔποψιν καὶ δυναμένη νὰ θεωρηθῇ ὡς μεγίστη παραχώρησις πρὸς τοὺς ὀπαδοὺς τῆς συνταγματικῆς βασιλείας ἦτο ἡ εἰς τὸν δημοφιλῆ δοῦκα τῆς Αὐρηλίας (Orléans) ἀπόδοσις τῶν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ ἀνηκόντων κτημάτων. Εἶπομεν ἤδη ἐν τοῖς ἐμπροσθεν, ὅτι ὁ δοῦξ Αὐρηλίας Λουδοβίκος Φίλιππος (πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως δοῦξ Σάρτρης) μετὰ τὴν εἰς Γαλλίαν ἐπάνοδον αὐτοῦ τῷ 1814 ὑπεβλήπετο ὑπὸ τῆς Αὐλῆς καὶ ὅτι ἡ κατὰ τὸ διάστημα τῶν ἑκατὸν ἡμερῶν διαγωγὴ τοῦ τε ἰδίου δουκὸς καὶ ἰδίως ἡ τῶν περὶ τὸν Λαφαγέττον συνταγματικῶν ὀπαδῶν αὐτοῦ (τῶν καλουμένων καὶ Ὀρλεανιστῶν) ἐδικαίωσε τὰς ὑπονοίας τῆς Βουρβωνικῆς Αὐλῆς. Ἡ δὲ πρὸς αὐτὸν δυσπιστία καὶ ψυχρότης τῶν Βουρβῶνων διήρκεισε δι' ὅλης τῆς βασιλείας τοῦ Λουδοβίκου ΙΗ', ὁ

ὅποιος ἐπιμόνως ἤρνεϊτο ν' ἀποδώσῃ αὐτῷ τὰ κτήματα τοῦ οἴκου αὐτοῦ, δὲν ἀπένειμε δὲ οὐδὲ τὴν προσωνομίαν τῆς βασιλικῆς ὑψηλότητος. Ὁ δὲ Κάρολος πρὸς τῇ ἀποδώσει τῶν κτημάτων ἀπένειμεν αὐτῷ καὶ τὴν προσωνομίαν ταύτην. Ἡ τοιαύτη πρὸς τὸν Αὐρηλιανὸν πρίγκιπα διαγωγὴ τοῦ Καρόλου, ἡ ὅλως ἀντίθετος τῇ τοῦ μετριοπαθεστέρου καὶ ἡπιωτέρου ἀδελφοῦ αὐτοῦ Λουδοβίκου, οὔτε δυσεξήγητος εἶναι οὔτε ἀντιφάσκει πρὸς τὴν προτέραν πολιτείαν τοῦ Καρόλου, ἂν ἐνθυμηθῶμεν ἐκεῖνο, ὅπερ καὶ ἐν τοῖς ἐμπροσθεν ἐρρήθη, ὅτι δηλαδὴ ὁ Κάρολος, ἀκριβῶς διότι ἦτο ἀπολυταρχικός, ἦτο διὰ τοῦτο καὶ φύσει βασιλικὸς ἢ μᾶλλον ὡς φύσει βασιλικὸς ἦτο καὶ ἀπολυτόφρων. Μεθ' ὅλα ταῦτα ἐν τῇ πρὸς τὸν Αὐρηλιανὸν πρίγκιπα τοῦ ἡγεμόνος τούτου εὐνοίᾳ δὲν δύναται τις ἀσφαλῶς νὰ κρίνῃ ἂν ἡ βασιλικὴ γενναιοφροσύνη ὑπερίσχυσε μᾶλλον ἢ ἡ πολιτικὴ φρόνησις καὶ οἱ πολιτικοὶ ὑπολογισμοί. Τὸ ἀληθές ἐν τούτοις εἶναι ὅτι ἡ πρὸς τὸν Λουδοβίκον Φίλιππον ἐπιδειχθεῖσα εὐνοία, δι' ἧς οὗτος ἀποκαθιστάμενος ἐν πάσαις ταῖς πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως εἰς τὸν Αὐρηλιανὸν οἶκον ἀνηκούσαις ιδιοκτησίαις ἐγένετο ὁ πλουσιώτατος γαιοκτῆμων τῆς Γαλλίας, οὔτε ἐπετάχυνεν οὔτε ἐθράδυνε τὴν ἀπὸ τῆς πρεσβυτέρας Βουρβωνικῆς γραμμῆς εἰς τὸν Αὐρηλιανὸν ἢ Ὁρλεανικὸν οἶκον μετὰθασιν τοῦ στέμματος τῆς Γαλλίας. Ὁ Λουδοβίκος Φίλιππος τὰ πάντα λαμβάνων καὶ μηδὲν ἀποδίδων διετήρησε τὴν ἀπέναντι τῆς βασιλευούσης δυναστείας ἐπιφυλακτικὴν αὐτοῦ πολιτικὴν, ἱστάμενος μακρὰν τῆς ἐνεργοῦ πολιτικῆς καὶ οὐδεμίαν παρέχων συνδρομὴν τῇ κυβερνήσει τοῦ βασιλέως καὶ διατηρῶν πάντοτε τὰς πρὸς τοὺς φιλελευθέρους καὶ ἰδίως πρὸς τοὺς τῆς συνταγματικῆς βασιλείας ὁπαδοὺς συμπαθητικὰς αὐτοῦ σχέσεις.

Πλὴν τούτων τῶν ἐξ ἰδίας αὐτοῦ πρωτοβουλίας καὶ προαιρέσεως γενομένων πολιτικῶν πράξεων ὁ Κάρολος ἀπ' ἀρχῆς τῆς βασιλείας αὐτοῦ ἐφρόντισε καὶ διὰ συνδρομῆς τῶν βουλῶν νὰ ἐκπληρώσῃ τὰς ἀπέναντι τῆς ἀριστοκρατίας καὶ τῆς ἐκκλησίας ὑπ' αὐτοῦ πρότερον ἀναληφθεῖσας ὑποχρεώσεις. Οὕτω δὲ τῇ 11/23 Δεκεμβρίου 1824 ἐν τῷ ἐναρκητήρῳ αὐτοῦ βασιλικῷ λόγῳ πρὸ τῶν βουλῶν ἀφοῦ εἶδωκε τὴν ῥητὴν διαθεβαίωσιν ὅτι μέλλει νὰ σεβασθῇ τὸ σύνταγμα, εἰδήλωσεν ὅτι ἐν τῶν σπουδαιωτάτων αὐτοῦ καθηκόντων θεωρεῖ τὴν ἀποζημίωσιν τῶν διὰ τῆς ἐπαναστάσεως τὰς ἀπ' αἰώνων ἀνηκούσας αὐτοῖς περιουσίας ἀπολεσάντων εὐγενῶν καὶ ἀφοῦ ὑπέμνησεν ὅτι αἱ προπαρασκευαστικαὶ πρὸς τοῦτο ἐνέργειαι ἐγένοντο ἤδη ἐπὶ τῆς βα-

εἶχε βαπτισθῇ καὶ χρισθῇ διὰ τοῦ ἁγίου μύρου ὡς χριστιανὸς ὁ πρῶτος ἐκ τῶν ἀρχαίων βασιλείων τῶν Φράγκων ἀσπασάμενος μετὰ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ τὸν χριστιανισμὸν Χλωδοβίκος. Οἱ βασιλεῖς τῆς Γαλλίας ἐχρίοντο διὰ τοῦ ἐλαίου τῆς «*ιερᾶς γιάλλης*» (*Ambulla*), ἣν εἶχε κομίσει ἐξ οὐρανοῦ ὁ ἄγγελος κατὰ τὴν βάπτισιν τοῦ Χλωδοβίκου καὶ ἦτις μετὰ πολλῆς εὐσεβείας καὶ εὐλαθείας ἐφυλάσσετο ἐν τῷ ναῷ τῶν Ῥήμων. Κατὰ τὴν Γαλλικὴν ἐπανάστασιν ἡ φιάλη αὕτη εἶχε καταστραφῇ μετ' ἄλλων πολλῶν σεπτῶν κειμηλίων κατὰ διαταγὴν τῆς ἐθνικῆς συνόδου καὶ μετὰ τοῦ ἐν αὐτῇ περιεχομένου ἐλαίου εἶχον ἀλειφθῇ τὰ ὑποδήματα τῶν αὐτουργῶν τῆς ἀσεβοῦς πράξεως· ἀλλὰ νῦν ἀπεδείχθη ἐξ ἐπισήμων ἐγγράφων ὅτι ἱερεῖς τις εἶχε διασώσει τὰ θραύσματα τῆς φιάλης μετὰ τινων σταγόνων τοῦ ἁγίου μύρου καὶ ὁ ἐπίσημος «*Μηνύτωρ*» ἤγγειλεν εἰς τὸ Γαλλικὸν ἔθνος ὅτι τὸ μῦρον, δι' οὗ ἐρραίνετο τὸ μέτωπον τοῦ βασιλέως Καρόλου, ἦτο αὐτὸ ἐκεῖνο, δι' οὗ ἐχρίσθη ὁ Χλωδοβίκος. Ἡ ἐορτὴ τῆς χρίσεως καὶ τῆς στέψεως ἐτελέσθη μεγαλοπρεπῶς τῇ 17/29 Μαΐου 1825 οὕσα πρώτη τοιαύτη βασιλικὴ ἐορτὴ μετὰ τὰ γεγονότα τῆς ἐπανάστασεως. Ὁ προκάτοχος τοῦ Καρόλου Λουδοβίκος ΙΗ', ὁ ὁποῖος τὴν βασιλείαν αὐτοῦ ἐχρονολόγει ἀπὸ τοῦ ἔτους 1795 (ἴδ. σελ. 84), ὅποτε ἐπλανᾶτο ἐν Εὐρώπῃ ἐξόριστος, καὶ τὸ ἔτος τῆς εἰς Γαλλίαν καθόδου αὐτοῦ ἐκάλει τὸ 19^{ον} τῆς βασιλείας αὐτοῦ ἔτος, δὲν ἠδύνατο βεβαίως μετὰ 19 ἔτη ὑποτιθεμένης βασιλείας νὰ ἐκπληρώσῃ τὸ ἐξ εὐσεβῶν χρόνων καθιερωμένον τοῦτο ἔθιμον. Καὶ κατὰ τοῦτο ἡ χρίσις τοῦ Καρόλου ἦτο ὅλως κανονικὴ καὶ συνήθης κατὰ τὸ κρατοῦν ἔθιμον γενομένη θρησκευτικὴ πράξις, οὐδόλως ἀπὸ ματαιοφροσύνης προσερχομένη, οὐδαμῶς δὲ σκοποῦσα τὴν δι' αὐτῆς ἠθικὴν ἐξαρσιν τῆς νομιμόφρονος βασιλείας, ἵνα δῇθην ἡ Γαλλικὴ βασιλεία, ἥς τὴν ἐπὶ 14 αἰῶνας διατήρησιν ἀνεμίμησεν ἡ τελετὴ αὕτη, παραστῇ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ λαοῦ ὡς τι ἀνυπέρβλητον, ἀκατάλυτον καὶ οἰασθήποτε ἐπανάστασεις καὶ ἀνατροπῆς ἐπιζῶν ἱδρυμα τῶν αἰώνων.

Ὁ θάνατος καὶ ἡ κηδεῖα τοῦ στρατηγοῦ Φοᾶ.— Πόσον ἄλλως αἱ τοιαῦται πομπῶδεις θρησκευτικαὶ τελεταὶ ἀσθενῶς ἐπενήργουν ἐπὶ τὸ πνεῦμα τοῦ Παρισιανοῦ τούλχιτον λαοῦ καὶ πόσον ὀλίγον ἐξῆγον ἠθικῶς τὸ φρόνημα αὐτοῦ ἐμποιοῦσαι αἰσθημα σθεασμοῦ πρὸς τὰ ἱστορικὰ δικαίωματα τῆς νομίμου βασιλείας, ἀπέδειξεν ἡ ἐξ περιπόου μῆνας μετὰ τὴν βασιλικὴν πανήγυριν τῶν Ῥήμων γενομένη ἐν Παρι-

σίοις ἀντιβασιλικῇ πανήγυρις κατὰ τὴν κηδεῖαν τοῦ στρατηγοῦ Φοᾶ, ἐνὸς τῶν διαπρεπεστάτων τῆς ἀντικυβερνητικῆς καὶ ἀντιδυναστικῆς ἀντιπολιτεύσεως μελῶν καὶ κρατεροῦ ὑπερμάχου τοῦ ἀγῶνος τῶν φιλελευθέρων ἐν Γαλλίᾳ καὶ ἐν τῇ Γαλλικῇ βουλῇ (ιδ. σελ. 282). Κατὰ τὴν κηδεῖαν ταύτην συνέρρουσεν ἐπὶ τὸ αὐτὸ πᾶν ὅ,τι ἡ πόλις τῶν Παρισίων, ἣν οὐκ ὀλίγοι τῶν Γάλλων ἐνησμένιζον καλοῦντες καρδίαν τῆς Γαλλίας, ἀντικυβερνητικὸν καὶ ἀντιδυναστικὸν ἔφερεν ἐν ἑαυτῇ, ἵνα λαμπρύνῃ τὴν ἐπικήδειον πομπὴν τοῦ ἀνδρὸς τοῦ ὑπὲρ πάντα ἄλλον σφοδρῶς καὶ ἀδυσωπήτως προσθαλόντος δυναστείαν καὶ κυβέρνησιν ἐν τῇ βουλῇ τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Γαλλίας. Ἡ πόλις ἅπασα τῶν Παρισίων ἐτέθη εἰς κίνησιν ἐν μέσῳ δριμέος ψύχους καὶ ῥαγδαιοτάτης βροχῆς, καὶ τὴν σφοδρὴν τοῦ Φοᾶ συνώδευσαν 100 χιλιάδες ἀνδρῶν ἐν πενήμιμῳ στολῇ καὶ ἀσκεπεῖς καὶ ἡ νεότης ἔδραμεν ἐν ἀμίλλῃ περὶ τὴν σφοδρὴν ἀμφισβητοῦσα καὶ διεκδικοῦσα ὑπὲρ ἑαυτῆς τὴν τιμὴν τοῦ νὰ βαστάσῃ αὐτήν. Εἰς τῶν πολιτικῶν φίλων τοῦ στρατηγοῦ, ὁ περιώνυμος ὕστερον γενόμενος Κασιμίρ Περριέ, ἀπήγγειλε τὸν ἐπικήδειον λόγον, δι' οὗ συνέστησε τὴν χήραν τοῦ ἐν πενίᾳ Μιλτιάδου καὶ Ἀριστείδου θανόντος ἀνδρὸς εἰς τὴν προστασίαν τοῦ λαοῦ καὶ ἀμέσως ὁ κατἄλογος τῶν συνδρομῶν ἐκαλύφθη δ' ἐνὸς ἑκατομμυρίου φράγκων, τοῦ δουκὸς Αὐρηλίας μόνον προσενεγκόντος 10 χιλιάδας φρ. ἅπερ ἔδαπανήθησαν πρὸς ἀνέγερσιν μνημείου διὰ τὸν θανόντα καὶ πρὸς περιθαλψίν τῆς οἰκογενείας αὐτοῦ. Τὸ γεγονός δι' τοῦτο ἀπέδειξεν ἀριδὴλως πόσον ἡ ἐν τῇ βουλῇ ἐκμηδενισθεῖσα ἀντιπολιτεῦσις εἶχεν ἐνισχυθῇ ἐν τῷ λαῷ καὶ ἐν τῇ δημοσίᾳ γνώμῃ, καὶ ἡ ἐνίσχυσις αὕτη κατέστη ἔτι μείζων κατὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος ἕνεκα τῆς ἐν τῷ κοινοβουλίῳ ἐπιτεινομένης κατὰ τῆς κυβερνήσεως ἀντιπολιτεύσεως αὐτῶν τῶν μοναρχικῶν μερίδων.

Ἡ προϋοῦσα κατὰ τῆς κυβερνήσεως καὶ κατὰ τῆς δυναστείας ἀντιπολιτεία. — Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο (1825) ἐν μέσῳ τῶν ἀντιθέτων πρὸς τὴν κυβέρνησιν ῥοπῶν τῶν φρονημάτων καὶ τῶν αἰσθημάτων τοῦ Γαλλικοῦ λαοῦ ἡ κυβέρνησις τοῦ Καρόλου ἔπραξεν ἔργον πολιτικῆς συνέσεως καὶ μετριοπαθείας ἀναγνωρίσασα τὴν ἀνεξαρτησίαν τοῦ Αἰθιοπικοῦ κράτους ἐν τῇ νήσῳ Αἰτή ἀπέναντι χρηματικῆς ἀποζημιώσεως, ὡς ἐν τοῖς περὶ Ἀμερικῆς ἐγένετο περὶ τούτου λόγος, δοῦσα οὕτω καὶ μάθημα εἰς τὴν Ἰσπανικὴν κυβέρνησιν, ἥτις μεθ' ὅλας τὰς στρατιωτικὰς καὶ πολιτικὰς αὐτῆς ἀποτυχίας

ἡγωνίζετο ἔτι ν' ἀνακτήσῃται τὰς ἐν Ἀμερικῇ ἀπολεσθείσας ἤδη ἀχαινεῖς αὐτῆς κτήσεις διὰ μέσων ἀνεπαρκεστάτων πρὸς τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ τοιοῦτου σκοποῦ. Τὸ ἔτος 1826 ἤρξατο ὑπὸ αἰσιωτέρους μὲν κοινοβουλευτικούς οἰωνούς διὰ τοὺς φιλελευθέρους, ἀπαισίους δὲ διὰ τὴν κυβέρνησιν, ἀφοῦ ἀμέσως μετὰ τὴν ἐναρξιν τῆς βουλευτικῆς συνόδου (19/31 Ἰανουαρίου) μερὶς τις τῆς ὑπουργικῆς φάλαγγος θεωροῦσα τὴν πορείαν τῆς κυβερνήσεως ἀλυσιτελῆ πρὸς τὰ συμφέροντα τῆς μοναρχίας προσετέθη εἰς τὴν ἀριστεράν, τὴν φιλελευθέραν, εἰς ἣν ἀνῆκον ἐν μέρει καὶ οἱ περὶ τὸν Σατωβριάνδον ἀντιπολιτευόμενοι, καὶ ἡ οὕτω ἀποσχισθεῖσα αὕτη ἀπὸ τῆς ὑπουργικῆς φάλαγγος μοναρχικῆς μερὶς ἐκλήθη ὑπὸ τῶν ὑπουργικῶν «μερὶς τῶν ἀποστατῶν». Πρὸς τοῦτοις ἀνθυπουργικῇ ἦτο ἐν τῇ βουλῇ καὶ ἡ ὑπὸ τὸν Λαβουρδονναί μερὶς τῶν ἄκρων βασιλικῶν (ἡ ἀριθμοῦσα περὶ τοὺς 30-40 ψήφους), καὶ αὐτὸ δὲ τὸ δεξιὸν κέντρον, τὰ ἐκ μετριοπαθῶν νομιμοφρόνων ἀποτελούμενον καὶ ἔχον ἀρχηγόν τὸν περίφημον Μαρτινάκ, ἐτάσσετο συνήθως μετὰ τῆς ἀνθυπουργικῆς μερίδος. Καὶ δὲν ἐκλόνουν μὲν αἱ μεταβολαὶ αὗται καὶ αἱ μεταπτώσεις τὴν ὑπουργικὴν πλειονοψηφίαν, ἀλλ' ἐξησθένουν σπουδαίως ὑπὸ κοινοβουλευτικὴν ἐποψίν τὴν θέσιν τῆς κυβερνήσεως. Ἀξιοσημείωτον δὲ καὶ ἱκανῶς χαρακτηριστικὸν διὰ τὴν καθόλου κοινοβουλευτικὴν κατάστασιν κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς βασιλείας τοῦ Καρόλου ἐπὶ τοῦ ὑπουργείου Βιλλέλ εἶναι καὶ τόδε: Ἐνῶ ἡ βουλὴ τῶν ἀντιπροσώπων, μεθ' ὅλας τὰς ἐν αὐτῇ διακρίσεις τῆς μοναρχικῆς μερίδος καὶ τὴν ἐπιτεινομένην κατὰ τοῦ ὑπουργείου μοναρχικὴν ἀντιπολίτευσιν, ὑπεστήριζεν ὅπωςδὴποτε τὴν κυβέρνησιν διὰ σημαντικῆς πλειονοψηφίας, σπουδαίαν αὕτη εὗρισκεν ἀντιπολίτευσιν ἐν αὐτῇ τῇ βουλῇ τῶν ὁμοτίμων, ἥτις κατὰ μικρὸν ἀπὸ βουλῆς ἐκπροσωπούσης τὴν τάξιν τῶν συντηρητικῶν νομιμοφρόνων μετέστη εἰς βουλὴν ἐκπροσωποῦσαν πολιτικὸν σύστημα μετριάζον καὶ περιορίζον τὰς λίαν ἀπολυταρχικὰς καὶ ἀριστοκρατικὰς τάσεις τῆς βασιλείας καὶ τῆς κυβερνήσεως. Οὕτω τὸ περὶ πρωτοτοκίας νομοσχέδιον, τὸ ἀπορρεῦσαν ἐκ τῆς πρωτοβουλίας αὐτοῦ τοῦ βασιλέως Καρόλου καὶ σκοποῦν τὴν ἐπὶ τὸ ἀριστοκρατικώτερον μεταρρύθμισιν τῆς Γαλλικῆς ἀριστοκρατίας ἀπερρίφθη ὑπὸ τῆς ἄνω βουλῆς πεισματωδῶς καταπολεμηθέν. Ὁ βασιλεὺς Κάρολος, ὅστις ἔνεκα τῆς ἐν Ἀγγλίᾳ μακρᾶς αὐτοῦ διατριβῆς εἶχε μελετήσει ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὰ κατὰ τὸν ὀργανισμόν καὶ τὴν ἰσχύν τῆς Ἀγγλικῆς ἀριστοκρατίας, διὰ τοῦ μνημονευθέντος νό-

μου ἐσκόπει νὰ περιποιήσῃ τῇ διὰ τῆς ἐπαναστάσεως κοινωνικῶς καὶ πολιτικῶς κλονηθείσῃ Γαλλικῇ ἀριστοκρατίᾳ νέαν δύναμιν καὶ ἐχέγγυον στερεότητος καθιερών ἀπέναντι τῆς Γαλλικῆς ἀριστοκρατίας τὸν Ἀγγλικὸν θεσμόν τῶν ἐν τῇ κληρονομίᾳ προνομίων τῆς πρωτοτοκίας. Ἄλλ' οἱ Γάλλοι ὁμότιμοι εἰθισμένοι αὐτοὶ εἰς τὰ ἀγαθὰ τῆς ἀπεριόριστου κληρονομίας ἔθεντο τὰ προσωπικὰ αὐτῶν συμφέροντα ὑπεράνω τῶν τῆς τάξεως, ἐνῶ οἱ φιλελεύθεροι βουλευταὶ τῆς βουλῆς τῶν ἀντιπροσώπων, τῆς ἀποδεξαμένης τὴν πρότασιν, εἶχον καταπολεμήσει τὴν ἐν τῷ νομοσχεδίῳ καθιερουμένην ἀρχὴν τῆς πρωτοκίας ὡς ἀντιβαίνουσαν εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς πρὸ τοῦ νόμου ἰσότητος πάντων. Βεβαίως ἡ κατὰ τοιοῦτου νόμου ἀντίπραξις τῆς βουλῆς τῶν ὁμοτίμων προσερχομένη ἀπὸ γενικωτέρων πολιτικῶν λόγων καὶ ἀρχῶν δὲν δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς αὐστηρὰ καὶ καθαρὰ ἀντιπολίτευσις κατὰ τῆς κυβερνήσεως, πολλῶ δ' ἦσαν κατὰ τοῦ βασιλέως ἡ κατὰ τῆς δυναστείας, οὐχ ἥττον ὅμως ἡ τοιαύτη διαγωγή τῆς ἄνω βουλῆς ἀπέναντι προτάσεως ἐκ πρωτοβουλίας τοῦ βασιλέως αὐτοῦ προσερχομένης καὶ ἡ ἐν τῷ ζητήματι τούτῳ ὁμοφωνία αὐτῆς πρὸς τὴν ἐν τῇ βουλῇ τῶν ἀντιπροσώπων φιλελευθέραν ἀντιπολίτευσιν δὲν ἦτο λίαν ἐποικοδομητικὴ ὑπὲρ τοῦ ἀγῶνος τῆς νομιμόφρονος βασιλείας, ὡς τοῦτο ἐμαρτύρησε καὶ ἡ μεγάλῃ χαρᾷ, ἣν ἐνεποίησεν εἰς ἅπασαν τὴν φιλελευθέραν Γαλλίαν ἡ εἰδήσις τῆς ἀποτυχίας τοῦ νομοσχεδίου, καὶ ἡ μεγάλως ἐκ τούτου αὐξηθεῖσα δημοτικότης τῆς βουλῆς τῶν ὁμοτίμων, ἥτις καὶ ἐν ἄλλοις ζητήμασι ἀντέπραξε βραδύτερον πρὸς τὴν κυβέρνησιν τοῦ Βιλλέλ ὑπὸ πνεῦμα φιλελευθέρων.

Ἡ πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν πολιτεία τοῦ Καρόλου I' καὶ τῆς κυβερνήσεως αὐτοῦ. — Καὶ τὰ περὶ Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Κλήρου βουλευμάτα τοῦ Καρόλου ἀπῆντησαν μεγάλῃ καὶ πεισματῶδη ἀντίστασιν ἐν τε ταῖς βουλαῖς καὶ παρὰ τῇ δημοσίᾳ γνώμῃ. Κατὰ τὸ τελευταῖον ἤδη ἔτος τῆς βασιλείας τοῦ Λουδοβίκου τὸ ὑπουργεῖον Βιλλέλ ἐπινεύσει τοῦ Καρόλου εἶχε προτείνει δύο νομοσχέδια, ὧν τὸ μὲν προσδιώριζε τιμωρίαν αὐστηροτάτην διὰ τὰς ἐναντίον τῶν ἐκκλησιῶν χάριν ἰδιωτικῆς πλεονεξίας γενομένης κλοπᾶς, τὸ δὲ παρεῖχεν εἰς τὰς γυναικείας θρησκευτικὰς ἐταιρείας τὸ δικαίωμα τοῦ ἔχειν ἰδίαν περιουσίαν. Ἄλλ' αἱ προτάσεις αὗται καταπολεμηθεῖσαι ἐν τῇ βουλῇ ὑπὸ πασῶν τῶν νομιμοφρόνων μερίδων ὡς ἀνεπαρκεῖς δὲν εἶχον ψηφισθῇ τότε καὶ ἡ κυβέρνησις εἶχεν ἀποσύρει τὰ ὑπ' αὐτῆς εἰσαχθέντα

νομοσχέδια. Ἄλλ' ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Καρόλου, μικρὸν πρὸ τῆς ἐορτῆς τῆς χρίσεως, τὸ ὑπουργεῖον προέτεινε τῷ 1825 νέους νόμους ἐκκλησιαστικούς πληρεστέρους καὶ αὐστηροτέρους ὑπὲρ τῆς προστασίας τῆς Ἐκκλησίας ἐν τῇ κοινωνίᾳ καὶ ἐν τῇ πολιτείᾳ. Τοιοῦτος ἦτο ἰδίως ὁ «περὶ ἱεροσυλίας νόμος», καθ' ὃν ἡ κλοπὴ σκευῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐτιμωρεῖτο διὰ περιορισμοῦ ἰσοβίου ἐν κατέργοις, ἢ διὰ ρήξεως γενομένη ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ κλοπὴ ἐτιμωρεῖτο διὰ θανάτου, ἢ δὲ βεβήλωσις τῶν ἀχράντων μυστηρίων διὰ τῆς εἰς τοὺς πατροκτόνους ἐπιβαλλομένης τιμωρίας διὰ τὸν λόγον, ὅτι, καθὰ ἔλεγον οἱ τοῦ νόμου τούτου ὑπέρμαχοι, διὰ τῆς τοιαύτης καταδίκης οἱ ἔνοχοι ταχύτερον ἀπέρχονται πρὸς τὸν φυσικὸν αὐτῶν δικαστήν. Δι' ἄλλου νόμου παρεχωρεῖτο εἰς τὴν κυβέρνησιν τὸ δικαίωμα ἵνα δι' ἀπλῆς ὑπουργικῆς διαταγῆς ἐπιτρέπη τὴν ἰδρυσιν γυναικείων μοναστηρίων. Βεβαίως ὁ νόμος οὗτος ὡς οὐδὲν ἄλλο μαρτυρεῖ ὅποια κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ὑπῆρχεν ἐν Γαλλίᾳ δεινὴ σύγχυσις περὶ τὴν ἀντίληψιν καὶ τὸν προσδιορισμὸν τῶν νόμων καὶ τῶν δικαιωμάτων τῆς Ἐκκλησίας ἀπέναντι τοῦ Κράτους. Ὅτι ὅμως καὶ οἱ φιλελεύθεροι ἐν Γαλλίᾳ δὲν ἦσαν πάντοτε δίκαιοι ἐν ταῖς κρίσεσι καὶ κατακρίσεσι αὐτῶν περὶ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν ὁ βασιλεὺς καὶ ἡ κυβέρνησις αὐτοῦ ἠγωνίζοντο νὰ ἀναζωογονήσουν τὸ θρησκευτικὸν αἶσθημα ἐν τῷ λαῷ καὶ τῷ στρατῷ, μαρτυρεῖ τὸ ἐξῆς γεγονός. Κατὰ τὸ ἔτος 1825, καθ' ὃ ὁ Πάπας εἶχε κηρύξει τὴν μεγάλην ἐορτὴν τοῦ Ἰωβιλαίου, τὴν τελοῦμένην ἐν τῇ Καθολικῇ ἐκκλησίᾳ καθ' ἐκάστην πεντηκονταετίαν (κατὰ μίμησιν τῆς παρ' Ἰουδαίους τελοῦμένης κατὰ τὴν αὐτὴν χρονικὴν περίοδον μεγάλης ἐορτῆς τοῦ Ἰωβιλαίου), ἱεραπόστολοι ἑκτακτοὶ διέτρεχον ἅπασαν τὴν Γαλλίαν διδάσκοντες τὸν λαὸν καὶ τελοῦντες εὐλαβεῖς τελετὰς ἐν ὑπαίθρῳ καὶ ἐν τῷ τόπῳ τῆς διδασκαλίας ἰδρύνοντες ὑπερμεγέθεις σταυροὺς. Τοιοῦτοι δὲ ἱεραπόστολοι ὤφθησαν πολυάριθμοι καὶ ἐν τῷ στρατῷ διδάσκοντες τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, κηρύττοντες μετάνοιαν καὶ ἱλασμὸν ἁμαρτιῶν, ἵνα ἐν ταῖς ψυχαῖς τῶν ἀνδρῶν τούτων τῶν ἐξηγριωμένων τὴν καρδίαν, ἰδίως τῶν ἀπὸ τῶν Ναπολεοντίων χρόνων, ἐμποιήσωσιν θεοσέβειαν, κατάνυξιν καὶ φιλόνηρωπα αἰσθηματὰ. Ἀλλὰ καὶ τὴν ἀνεπίληπτον ταύτην θρησκευτικὴν καὶ εὐεργετικὴν πρᾶξιν, ἣν οἱ πολλοὶ εὐπειθεῖς καὶ πεφωτισμένοι ἰθεῶρουν μᾶλλον ἠθικῆς ὠφελείας πρόξενον διὰ τὸν στρατὸν ἢ πνευματικῆς δουλείας αἰτίον, μετὰ φρίκης ἐβλεπον οἱ φιλελεύθεροι καὶ οἱ διαπρεπέστατοι

τῶν ρητόρων τῆς ἀντιπολιτευτικῆς ταύτης μερίδος, ὁ Κασιμίρ Περίε καὶ ὁ Ῥοαγί-Κολλάρ, κατεπολέμησαν σφοδρότατα ἐν τῇ βουλῇ τῶν ἀντιπροσώπων ἀποδίδόντες τοῖς ἀγαθοῖς καὶ φιλανθρώποις ἱεραποστόλοις βουλάς καὶ ἐμπνεύσεις καὶ σχέδια Ἰησουιτικά καὶ ἐκδηλοῦντες ὑπονοίας περὶ τῆς ὑπὸ τοῦ βασιλέως παρεχομένης ἰδιαιτέρας εὐνοίας τοῖς Ἰησουítais καὶ ἀγωνιζόμενοι κατὰ τῆς τούτων διδασκαλίας διὰ τῶν ὅπλων τοῦ «αἰῶνος τῆς φιλοσοφίας», ἐνῷ ἡ κυβέρνησις ἀπέκρουε πᾶσαν ὑπόνοιαν ἀλληλεγγύης πρὸς τὸν Ἰησουισμόν, ἐξῆρε δὲ πάνυ διακαίως τὴν ἀνάγκην τῆς παρὰ τῷ λαῷ καὶ τῷ στρατῷ θρησκευτικῆς ἀνυψώσεως ὡς ἀπαραιτήτου πρὸς μόρφωσιν λαοῦ καὶ στρατοῦ, ἵνα ἔχωσιν οὗτοι συνειδῆσιν καὶ συναίσθησιν τοῦ πρὸς τὴν πατρίδα καὶ τὸ κράτος καθήκοντος αὐτῶν. Εἶναι ἀληθές ὅτι ὁ Κάρολος καὶ ἡ κυβέρνησις αὐτοῦ παρεῖχον προστασίαν ἢ τοῦλάχιστον ἐτήρουν ἀνοχήν ἀπέναντι πράξεων τινῶν καὶ ἐνεργειῶν τοῦ Κλήρου, ὅποιαι ἦσαν αἱ προσηλυτιστικαὶ αὐτοῦ ἐνεργεῖαι ὡς καὶ ὁ ἀγών, ὃν διεξῆγε κατὰ τῶν μικτῶν γάμων καὶ ἄλλων τινῶν καθιερωμένων ὑπὸ τῆς Ἐπαναστάσεως θεμελιωδῶν ἀρχῶν τοῦ δημοσίου δικαίου. Ἐπίσης δ' εἶναι ἀληθές ὅτι ὁ ὑπὸ τὴν ἄμεσον προστασίαν τοῦ βασιλέως διατελὼν σύλλογος πρὸς προστασίαν θρησκευτικῶν συμφερόντων ἤσκει δυνάμιν μεγάλην ἐν τῇ Αὐλῇ καὶ αὐτοὶ οἱ ὑπηρεταὶ καὶ αἱ ὑπηρετρίαι τῆς Αὐλῆς ἐλαμβάνοντο τῇ συστάσει τοῦ συλλόγου τούτου. Ἀλλ' ὅτι ἐν τοῖς λεγομένοις περὶ τῶν σχέσεων τοῦ Καρόλου πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ πρὸς τὸν Κλῆρον ὑπῆρχον καὶ πολλαὶ ψευδεῖς καὶ ἀσθεβεῖς ὕβρεις καὶ συκοφανταίαι μαρτυροῦσιν αὐτὰ τὰ διαφημιζόμενα περὶ τῶν σχέσεων αὐτοῦ πρὸς τοὺς Ἰησουίτας. Οἱ Ἰησουῖται ἐκδιωχθέντες τῆς Γαλλίας πολὺ πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως ἐπέστρεφον ἐν τούτοις, ἰδίως μετὰ τὸ 1815, κρυφίως μόνον ὑπὸ τὸ ὄνομα τῶν «πατέρων τῆς πίστεως» εὐρίσκοντες μεγάλην ὑποστήριξιν παρὰ τοῖς ἄκροις βασιλικοῖς, τῆς κυβερνήσεως ἀνεχομένης τοῦτο ἢ προσποιουμένης παντελῆ ἄγνοιαν τῶν γινομένων. Ἀλλ' ὁ Κάρολος, μεθ' ὅλην τὴν θρησκευτικὴν εὐλάβειαν αὐτοῦ καὶ τὸν ζῆλον, οὐ ἐνεφορεῖτο πρὸς ἀνύψωσιν τῆς ἐξωτερικῆς περιωπῆς τῆς Ἐκκλησίας, οὐδαμῶς διέκειτο εὐμενῶς τοῖς μαθηταῖς τοῦ Λουῶλα εἴτε διὰ τὴν μεγάλην ἀντιδημοτικότητα τοῦ τάγματος εἴτε διότι τὸν ὑπ' αὐτῶν ἐπιδιωκόμενον σκοπὸν ἰθεώρει οὐχὶ συνάδοντα πρὸς τὰ συμφέροντα τῆς βασιλείας εἴτε καὶ διότι, ὡς αὐτὸς ὁ Κάρολος ἔλεγε πρὸς τὸν τότε βασιλόφρονα ποιητὴν Λαμαρτίνον, ἰθεώρει ὅτι τὸ τάγμα μᾶλλον ἐβλάπτεν

ἡ ὠφελείας αἷτιον ἐγίνετο τῇ Καθολικῇ ἐκκλησίᾳ. Καὶ ὅμως ὁ Κάρολος ἐθεωρεῖτο Ἰησουΐτης μετημφισμένος (Jésuite à courte robe, ὡς ἐκαλοῦντο πάντες οἱ κρύφιοι ὀπαδοὶ τοῦ τάγματος), οὐδὲν ἄνευ τῆς ἀδείας τοῦ προϊσταμένου αὐτοῦ Ἰησουΐτου πράττων, χλευαστικῶς δὲ καὶ ὕβριστικῶς ἐκαλεῖτο καὶ L'abbé Tise (=La-bêtise), καὶ ταῦτα ἐναντίον τῶν ἐν τῇ βουλῇ διαβεβαιώσεων τῆς κυβερνήσεως, ὅτι οἱ

Ὁ στρατηγὸς Φοᾶ

ὀλίγοι Ἰησουΐται οἱ διαμένοντες τότε ἐν Γαλλίᾳ οὐδαμῶς ἀνεμιγνύοντο εἰς τὴν πολιτικὴν, περιοριζόμενοι εἰς διδασκαλίαν ἐντὸς ὀλίγων τινῶν σπουδαστικῶν καταστημάτων καὶ εἰς τὴν θρησκευτικὴν ἐποικοδόμησιν τοῦ λαοῦ. Ἀλλ' οἱ ἄγαν φιλελεύθεροι τῆς Γαλλικῆς βουλῆς ὅπως πρὸ ὀλίγων ἐτῶν κατεδίδακσαν κατὰ τὰς ἡμέρας ἡμῶν πάντας τοὺς μοναχοὺς τῶν διαφόρων ταγμάτων, ἀνδρας λογίους τὸ πλεῖστον προᾶ-

γοντας εἰρηνικῶς τὴν παιδείαν καὶ τὴν ἐπιστήμην καθ' ὃν ἀκριβῶς χρόνον διὰ γενικῆς ἀμνηστείας ἀνεκάλουν ἐκ τῆς ἐξορίας τοὺς φοβεροὺς κακούργους, τοὺς ἐμπρηστὰς καὶ φονεῖς κοινωνοὺς τοῦ περιβοήτου δήμου τῶν Παρισίων, κατεπολέμουν καὶ τότε πᾶσαν δημοσίαν ἐνέργειαν θρησκευτικὴν καὶ πᾶσαν ἐκ μέρους τοῦ κράτους ὑπὲρ τῆς θρησκευτικῆς μορφώσεως εὐεργετικὴν πρόνοιαν ἐχαρκτηρίζον ὥς ὀλέτειραν τῆς ἐλευθερίας καὶ τῶν φώτων τοῦ αἰῶνος τῆς φιλοσοφίας.

Ταῦτα πάντα καὶ αἱ ἐκατέρωθεν γινόμεναι ἀντεγλήσεις μαρτυροῦσι βεβαίως, ὅτι «μέγας ἐν τε τοῖς θεοῖς καὶ τοῖς βροταίοις ὑπῆρχε τότε παραγμὸς» ἐν τῷ δημοσίῳ βίῳ τοῦ Γαλλικοῦ ἔθνους, καθὰ καὶ πρότερον ἤδη ἐλέγομεν. Ἀλλὰ πρὸς βαθυτέραν νόησιν τῆς τοιαύτης καταστάσεως τοῦ θρησκευτικοῦ πνευματικοῦ βίου τοῦ Γαλλικοῦ ἔθνους καὶ τότε καὶ νῦν ἀνάγκη νὰ ἐξετάσωμεν τὸ ζήτημα τὸ θρησκευτικὸν καὶ ἐκκλησιαστικὸν ἐν τῇ νεωτέτῃ ἱστορίᾳ τοῦ Γαλλικοῦ ἔθνους ὑπὸ ἐποψιν ὅλως διάφορον καὶ ἀλλοίαν τῆς παρ' ἡμῖν ἐν Ἑλλάδι. Ἡμῖν τοῖς Ἕλλησιν οὐ μόνον ὑπὸ θρησκευτικὴν ἐποψιν, καθ' ἣν ἡ Ἐκκλησία ἡμῶν ἀποτελεῖ μέγα μέρος τῆς ἐθνικῆς δυνάμεως καὶ αὐτῆς ταύτης τῆς οὐσίας τῆς ἐθνικότητος, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ καθόλου ἱστορικὴν καὶ φιλοσοφικὴν ἐποψιν παράλογος ὅλως καὶ ἠθικῶς ἀπεγνωσμένος φαίνεται ὁ ἀγὼν τῶν ἐπιχειρούντων διὰ τῶν θεωρητικῶν ἢ πρακτικῶν φιλοσοφικῶν ἀρχῶν νὰ καταπολεμῶσι τὴν θρησκείαν ὑπὸ τε θεωρητικὴν καὶ ὑπὸ ἀπλὴν πρακτικωτάτην ἐποψιν. Ὁ λαὸς ὁ σὺδέποτε δυνάμενος νὰ ὑψωθῇ εἰς φιλοσοφικὰς θεωρίας, πολλοῦ γε δεῖ νὰ εὕρῃ ἀνάπαυσιν ἐσωτερικὴν πνευματικὴν ἐκεῖ, ἐνθα οὐδὲ τὰ ἰσχυρότατα πνεύματα δύνανται νὰ εὕρωσι ταύτην, καὶ ἐν τούτοις ἐκ τῆς ὁρμῆς αὐτῆς τῆς πνευματικῆς αὐτοῦ φύσεως ἐλκόμενος καὶ ὑφούμενος εἰς τὸν Θεὸν καὶ εἰς τὰ θεῖα, πάντως δὲ δεόμενος πρακτικῶν θρησκευτικῶν ἀρχῶν ἠθικοῦ βίου, ἵνα ὑπακούσῃ ἐν συνειδήσει εἰς τοὺς νόμους τῆς πολιτείας καὶ καταστῇ πολίτης, ἔχει ἀπόλυτον ἀνάγκην Ἐκκλησίας. Μέγιστον δὲ δυστύχημα τοῦ Γαλλικοῦ ἔθνους, ἐν μέρει δὲ καὶ τῶν ἄλλων Λατινικῶν λαῶν, εἶναι ὅτι, καὶ ὥς ἐκ τῆς φύσεως καὶ τῆς ἠθικῆς ἐλαφρότητος τῶν λαῶν τούτων καὶ διὰ τῆς Ἐπαναστάσεως (ἥτοι διὰ τῶν αἰτίων τῶν ἐπενεργόντων τὴν Ἐπανάστασιν, ἅμα δὲ καὶ διὰ τῶν ἀποτελεσμάτων, ἀπερ αὕτη κατέλιπεν ἐν τῷ πνευματικῷ βίῳ) ἡ Ἐκκλησία, μετ' αὐτῆς δὲ ἡ θρησκεία, κατέστη κομματικὴ, ἀποδαλοῦσα τὴν καθολικωτέραν αὐτῆς ἠθικὴν δύναμιν καὶ θέσιν ἐν τῇ πολιτείᾳ καὶ

τῇ κοινωνίᾳ καὶ ἐν τῷ καθόλου δημοσίῳ βίῳ. Εἰς τοῦτο συνετέλεσε παρὰ τοῖς Γάλλοις καὶ τοῖς ἄλλοις Λατινικοῖς λαοῖς καὶ τὸ γεγονός, ὅτι ἡ Ἐκκλησία παρ' αὐτοῖς τοῖς λαοῖς ἐπέδρασε μὲν πάντως ἐπὶ τὸν ἐθνικὸν βίον, ἀλλὰ δὲν ἀπετέλεσεν οὐσιῶδες μέρος καὶ στοιχεῖον αὐτοῦ καὶ δὲν ἔλαβεν ἐθνικὸν χαρακτῆρα, διατηροῦσα τὸ κράτος αὐτῆς μόνον ἐν τῇ καθολικῇ δυνάμει αὐτῆς ὡς θρησκείας, ἐκπροσωπούμενης ὑπὸ κλήρου ἀποτελοῦντος στοιχεῖον ἰσχυρὸν τοῦ πολιτικοῦ καὶ κοινωνικοῦ ὀργανισμοῦ τοῦ Γαλλικοῦ κράτους. Τούναντίον δὲ οἱ βόρειοι λαοὶ τῆς Εὐρώπης, Γερμανοί, (ιδίως οἱ προτεστάνται), Ἀγγλοσάξῳιες, Σκανδιναυοὶ ἔκ τε τοῦ καθόλου σοβαρωτέρου καὶ ἐμβριθεστέρου χαρακτῆρος αὐτῶν τούτων τῶν λαῶν καὶ ἐκ τῆς εὐεργετικῆς ἐπιδράσεως τῆς θρησκείας ἐπὶ τὸν ἱστορικὸν βίον τῶν λαῶν τούτων καὶ ιδίως ἐκ τοῦ ἐθνικοῦ χαρακτῆρος, ὃν ἔλαβε παρ' αὐτῆς ἡ θρησκευτικὴ μεταρρύθμισις, ἐπενεργήσασα καὶ αὕτη ἐπὶ τὴν ἱστορικὴν διάπλaksin τοῦ χαρακτῆρος τούτου, ἔμεινε μακρὰν τοῦ τοιοῦτου κινδύνου. Μέγα δὲ πλεονέκτημα τῶν λαῶν τῶν πρεσβευόντων τὴν ὀρθοδοξίαν καὶ ιδίως τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους εἶναι ὅτι παρ' αὐτοῖς ἡ Ἐκκλησία οὐ μόνον εἰς οὐδεμίαν περιέρχεται ἐπικίνδυνον ἐπαφὴν πρὸς τὴν πολιτείαν (ἐννοεῖται τὴν ἐπὶ λογικῶν φιλοσοφικῶν ἀρχῶν τοῦ φυσικοῦ δικαίου ἐρειδομένην) καὶ πρὸς τοὺς πολιτικοὺς καὶ κοινωνικοὺς θεσμοὺς ἐν οἷσδ' ἕποτε μορφῇ τῆς ἀναπτύξεως αὐτῶν, τηροῦσα πάντοτε τὴν ἠθικῶς καὶ πνευματικῶς ὑπερέραν αὐτῆς καὶ εὐεργετικὴν ἀπέναντι τῆς πολιτείας καὶ κοινωνίας θέσιν· ἀλλ' ἀποτελεῖ, ιδίως ἐν τῷ Ἑλληνικῷ ἔθνει, τὸ σπουδαιότατον στοιχεῖον καὶ τὴν κυριωτάτην δυνάμιν τοῦ ἱστορικοῦ ὀργανισμοῦ καὶ τῆς ἐθνικῆς ἰδιοφυίας, αὐτῆς δὲ ταύτης τῆς ἐθνικότητος τοῦ ὀρθοδόξου Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Παρ' ἡμῖν ἡ Ἐκκλησία ἐγέννησε κατὰ μέγα μέρος καὶ προήγαγε τὴν ἀνάστασιν καὶ ἐπανάστασιν τοῦ ἔθνους καὶ πολιτικὴν ἀποκατάστασιν αὐτοῦ· οὐδεμία δ' ἐπανάστασις πολιτικὴ ἢ κοινωνικὴ δύναται ν' ἀνατρέψῃ τὴν Ἐκκλησίαν χωρὶς νὰ καταστρέψῃ αὐτὴν τὴν ἐθνικότητα καὶ τὴν ἐθνικὴν ἰδιοφυίαν καὶ τὸν ἐκ ταύτης προερχόμενον ἐθνικὸν ἱστορικὸν βίον, χωρὶς ἐν ἄλλαις λέξεσι νὰ καταστρέψῃ τὸ ἔθνος αὐτὸ τὸ Ἑλληνικόν.

Ἄλλ' ἐν Γαλλίᾳ ὡς ἐκ τοῦ μνημονευθέντος ἱστορικοῦ καὶ ἠθικοῦ χαρακτῆρος τῆς θέσεως τῆς Ἐκκλησίας ἡ Ἐπανάστασις ἢ ἀνατρέψασα ἅπαν τὸ ἱστορικὸν οἰκοδόμημα τοῦ παρελθόντος καὶ ἀνέτρεψε τὴν Ἐκκλησίαν, μετὰ δὲ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὴν θρησκείαν αὐτήν,

καὶ σὺν τῇ θρησκείᾳ ἐξεδίωξεν ἐκ τοῦ πνευματικοῦ βίου τὸν Θεὸν αὐτόν. Ἡ δὲ παλινόρθωσις ἢ ἀνορθώσασα τὴν πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως Γαλλίαν, χωρὶς νὰ καταστρέψῃ τὴν Γαλλίαν τῆς Ἐπαναστάσεως, καὶ διαιρέσασα οὕτω τὴν Γαλλίαν εἰς δύο ἀντίθετα στρατόπεδα ἱστορικὰ κατέστησε τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ μετ' αὐτῆς τὴν θρησκείαν αὐτὴν, στοιχεῖα κομματικά, καὶ Θεὸς καὶ θεῖον κατῆλθον ἐκ τοῦ ὕψους τοῦ πνευματικοῦ βίου, ἵνα καταστῶσι δυνάμεις καὶ ὀνόματα καὶ σημαῖαι ἐκκλησίας ἀνηκούσης ἀποκλειστικῶς εἰς μερίδα πολιτικὴν καὶ κοινωνικὴν καταπολεμουμένην ὑπὸ τῆς Ἐπαναστάσεως διὰ τῶν νέων αὐτῆς περὶ πολιτείας καὶ κοινωνίας ἀρχῶν καὶ θεωριῶν. Μόνον δὲ ὁ κατὰ τὰς ἡμέρας ἡμῶν ἰθύνων τὰ τῆς Καθολικῆς ἐκκλησίας μεγαλοφυΐας καὶ μεγαλεπήβολος πάπας Λέων ΙΓ' ἐπεχείρησε τολμηρῶς νὰ ἀπαλλάξῃ τὴν Ἐκκλησίαν καὶ ἐν Γαλλίᾳ καὶ πανταχοῦ τῆς τοιαύτης ταπεινῆς πρὸς τὸν πολιτικὸν κομματισμὸν σχέσεως καὶ νὰ ὑψώσῃ αὐτὴν εἰς τὴν ὑπεράνω τῆς πολιτικῆς καὶ τῶν πολιτικῶν κομμάτων ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ βίῳ καὶ κοινωνίᾳ ὑψουμένην πνευματικὴν αὐτῆς θέσιν. Καὶ ὅμως καὶ ἐν τοῖς χρόνοις ἐπὶ τοῖς τότε, ἐν τῇ Γαλλίᾳ αὐτῇ τοῦ βασιλέως Καρόλου Ι', ὑπῆρχον ἐν τῇ κυβερνήσει ἄνδρες θεωροῦντες ἐπικίνδυνον διὰ τὴν πολιτείαν καὶ διὰ τὴν δυναστείαν τὴν τοσοῦτον στενὴν ἀλληλεγγύην μεταξὺ πολιτείας καὶ τῆς διὰ τοῦ κλήρου μόνον ἐκπροσωπούμενης Ἐκκλησίας. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ὑπῆρχον ἄνδρες θεωροῦντες ἀποφευκτέαν, χάριν τῶν ὑψηλοτέρων συμφερόντων τῆς Ἐκκλησίας, πᾶσαν ἀλληλεγγύην μετὰ τῶν συμφερόντων οἰασδήποτε πολιτικῆς μερίδος ἢ δυναστείας. Αὐτὸς ὁ βασιλεὺς Κάρολος, καθὰ ἤδη εἶπομεν, ὁ τοσοῦτον διαβαλλόμενος καὶ δυσφημούμενος ἐπὶ Ἰησουιτισμῷ, μεθ' ὅλην τὴν εὐλαβίαν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ἀφοσίωσιν αὐτοῦ, οὐδαμῶς ἐσκέπτετο νὰ συνταυτίσῃ τὰ συμφέροντα τοῦ κράτους ἢ τῆς δυναστείας μετὰ τοῦ Ἰησουιτισμοῦ, τοῦ ὁποίου ἐφοβεῖτο τὴν ἐπιβλαβὴ ἐπὶ τὰ συμφέροντα τῆς πολιτείας ἐπίδρασιν. Ἀλλὰ καὶ μεταξὺ τῶν εἰλικρινῶν καὶ ἐνθέρμων ὑπερμάχων τῆς Ἐκκλησίας ὑπῆρχον ἄνδρες, οἷος ὁ ἐπίσκοπος Τουρόνων καὶ ὁ περίφημος δημοσιογράφος Eckstein, οἵτινες ἐθεώρουν ἐπικίνδυνον τῇ Ἐκκλησίᾳ πᾶσαν σύγχυσιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ δυναστικῶν ἢ πολιτικῶν κομματικῶν συμφερόντων, καὶ γινώσκοντες τὴν ὑπολανθάνουσαν ἀσθένειαν τοῦ θρόνου καὶ τοῦ πολιτικοῦ συστήματος, ἐφ' οὗ ἡρείδετο, δὲν ἤθελον ἵνα πίπτων οὗτος παρασύρῃ ἐν τῇ πτώσει αὐτοῦ καὶ τὸν βω-

μόν. Καὶ ἄλλοι δὲ πολλοὶ καὶ πεφωτισμένοι ἐπίσκοποι, ἀρχιεπίσκοποι καὶ καρδινάλιοι ἐξηγείροντο κατ' αὐτῆς ἐτι τῆς ὑπὸ τῶν ἄκρων βασιλικῶν παρεχομένης τοῖς Ἰησουίταις προστασίας, διαμαρτυρόμενοι πρὸς τὸν βασιλέα κατ' αὐτοῦ τοῦ περιδοῦτου ὑπεραλπίου συγγραφέως ἀββᾶ Λαμενναῖ τοῦ τότε φανατικοῦ ὑπερμάχου τοῦ καθολικισμοῦ καὶ τῆς παλινρθώσεως.

Ὁμολογητέον δὲ ὅτι ἐν τῷ ἀγῶνι τῷ διεξαχθέντι ὑπὸ τῶν πεφωτισμένων πολιτικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν ἀνδρῶν πρὸς ἄμυναν τῆς ὁσημέραι ἰσχυρότερον καθιερουμένης ἐπικινδύνου συμμαχίας τοῦ θρόνου καὶ τοῦ βωμοῦ καὶ τῆς μεταξὺ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν πολιτικῶν μερίδων στερεουμένης ἀλληλεγγύης ἡ Ἐκκλησία διὰ τῶν πεφωτισμένων αὐτῆς λειτουργῶν καὶ ὑπερμάχων ἔπραξε καὶ πράττει νῦν ἐτι πλείονα, ἵνα κρατῇ τὴν σημαίαν αὐτῆς ὑψηλότερον τῶν πολιτικῶν καὶ κοσμικῶν συμφερόντων καὶ ῥαδιουργιῶν καὶ διαπληκτισμῶν τῶν πολιτικῶν μερίδων. Τουναντίον δὲ ἐκ τῶν πολιτικῶν τούτων μερίδων ἡ μὲν τῶν φιλελευθέρων μὴ ἐνδουσα Ἐκκλησίαν ἐν Γαλλίᾳ ἄνευ ἀπολύτου ἀλληλεγγύης πρὸς τὴν ἀπολυταρχίαν κατεπολέμει τὴν ἀντίπαλον πολιτικὴν μερίδα προσβάλλουσα τὴν Ἐκκλησίαν καὶ πᾶν ὃ, τι ὑψηλὸν καὶ μέγα ἔχει ἡ Ἐκκλησία, συγχέουσα ταῦτα πάντα πρὸς τὸν ὑπὸ τῶν ἄκρων βασιλοφρόνων ὑποστηριζόμενον Ἰησουϊτισμόν, ἡ δὲ μερὶς τῶν ἀπολυτοφρόνων καὶ νομιμοφρόνων βασιλικῶν ἀντεμάχητο πρὸς τὴν φιλελευθέραν, ἐν ὀνόματι τῆς Ἐκκλησίας συμμαχοῦσα πρὸς τοῦτο μετὰ τῶν Ἰησουϊτῶν καὶ τῶν φανατικωτάτων κληρικῶν καὶ λαϊκῶν καὶ ἀποτελοῦσα οὕτω τὴν μερίδα τῶν « Ὑπεραλπίων » (Ultramontains). Ἐντεῦθεν δὲ αἱ διηνεκεῖς ἐριδες καὶ οἱ διαπληκτισμοὶ μεταξὺ τῶν πολιτικῶν μερίδων ἐλάμβανον χαρακτῆρα θρησκευτικόν, καὶ ἅπασαι σχεδὸν αἱ ἐμπαθεῖς συζητήσεις τῆς ἡμέρας περιστρέφοντο περὶ ἀντικείμενα θρησκευτικὰ, οὐχὶ βεβαίως περὶ δόγματα τῆς πίστεως ὡς παρὰ τοῖς ἡμετέροις Βυζαντινοῖς, ἀλλὰ περὶ τὰς μεταξὺ τῶν φίλων καὶ τῶν πολεμίων τοῦ Ἰησουϊτισμοῦ ἐν πᾶσι τοῖς κύκλοις διεξαγομένης ἐριδας. Ἡ βασιλεῖα κατηγορεῖτο ὑπὸ τῶν φιλελευθέρων διότι ἐκάλει κληρικούς εἰς τὸ μυστικὸν συμβούλιον αὐτῆς, ὅτι εἶχε παιδαγωγούς καὶ διδασκάλους τοῦ δουκὸς Βορδῶ (κόμητος Σαμβώρ) ἐπίσης κληρικούς, καὶ τοὶ τινὲς τῶν κληρικῶν τούτων, οἷος ὁ μυστικὸς σύμβουλος καρδινάλιος Λατίλ, ὁ ἀρχηγὸς τῆς κατὰ τοῦ Λαμενναῖ διαμαρτυρήσεως, δὲν ἦσαν οὔτε Ἰησουῖται, οὔτε ὑπεράλπειοι. Ἄλλως τε οὐδαμῶς ἀπῆλθε πρὸς

τὰ δικαιώματα καὶ πρὸς τὰ καθήκοντα εὐσεβοῦς μονάρχου νὰ ἔχῃ παιδαγωγοὺς τῶν τέκνων αὐτοῦ κληρικοὺς μὴ ἔχοντας συνάφειαν πρὸς τοὺς Ἰησουίτας.

Δὲν εὐηρέστησε δὲ πολὺ τῷ φιλελευθέρῳ τότε λαῷ τῶν Παρισίων καὶ αὐτὴ ἡ συμμετοχὴ τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας εἰς τὴν ἑορτὴν τοῦ Ἰωβιλαίου τὴν ὀρίσθεισαν διὰ βασιλικοῦ διατάγματος τῇ 14/26 Φεβρουαρίου 1826 καὶ τελεσθεῖσαν διὰ πομπῶδων λιτανειῶν ἀνὰ τὰς ὁδοὺς τῶν Παρισίων ἡγουμένου τοῦ βασιλέως, τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας, τῶν αὐλικῶν καὶ τῶν ἀνωτέρων λειτουργῶν τοῦ κράτους. Οἱ φιλελεύθεροι ἐν πᾶσι τούτοις οὐδὲν ἄλλο ἔβλεπον εἰμὴ τὴν ἐνίσχυσιν τῶν Ἰησουιτῶν. Πόσον δὲ τὸ κατὰ τῶν Ἰησουιτῶν τούτων μῖσος ἦτο σφοδρότατον ἐν πᾶσι τοῖς μὴ φανατικοῖς κληρικοῖς ἢ ὑπεραλπειοῖς ἀποδεικνύει τὸ γεγονός ὅτι ὁ σφοδρότατα καταπολεμήσας τότε τοὺς Ἰησουίτας ἦν ἀνὴρ βασιλικώτατος, εὐσεβέστατος καὶ ἀριστοκρατικώτατος, ὁ κόμης Μονλοσιέ (Montlosier). Ὁ ἐπὶ παιδεῖα καὶ ἐπὶ πεφωτισμένοις φρονήμασιν οὐ μόνον ἐν Γαλλίᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐν πάσῃ τῇ Εὐρώπῃ μεγάλης ἀπολαύων ὑπολήψεως οὗτος ἀνὴρ ἐξέδωκε κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον (1826) βιβλίον ἡ, ὡς ἐπεγράφετο, « Ὑπόμνημα σκέψεων περὶ συστήματος θρησκευτικοῦ καὶ πολιτικοῦ τείνοντος εἰς τὴν ἀνατροπὴν τῆς θρησκείας, τῆς κοινωνίας καὶ τοῦ θρόνου (Mémoire à consulter un système religieux et politique tendant à renverser la religion, la société et le trône) » ἐν τούτῳ δὲ συνέλεξεν ὁ σοφὸς καὶ εὐσεβὴς συγγραφεὺς πάντα τὰ κατὰ τοῦ τάγματος τῶν Ἰησουιτῶν ἔκτοτε λεχθέντα καὶ γραφέντα. Μὴ ἀρκούμενος δὲ εἰς τοῦτο, ἀλλ' ἐνθαρρυνθεὶς ὑπὸ τῆς πανδήμου ἐπιδοκιμασίας, ἧς ἔτυχε τὸ ἔργον αὐτοῦ, κατήγγειλεν εἰς τὰ δικαστήρια τὸ τάγμα τῶν Ἰησουιτῶν ὡς ἐναντίον τοῦ νόμου διαμένον ἐν Γαλλίᾳ καὶ ἐπεκαλέσατο τὴν ἐτυμηγορίαν πάντων τῶν παρὰ τοῖς δικαστηρίοις νομομαθῶν. Τότε δὲ ὀγδοήκοντα δικηγόροι συνελθόντες εἰς συμβούλιον ἀπεφώνησαν καὶ ἐκήρυξαν ὅτι ἡ τῶν Ἰησουιτῶν ἐν Γαλλίᾳ διαμονὴ ἀντιβαίνει κατὰ τῆς διακηρύξεως τοῦ Γαλλικοῦ κλήρου τῆς γενομένης τῷ 1682 καὶ ἔχουστος κύρος νόμου ἀπετέλει ἐγκλημα κατὰ τῆς πολιτείας. Ἀλλὰ τὰ δικαστήρια ἐκήρυξαν ἑαυτὰ ἀναρμόδια πρὸς τοιαύτην δίκην, ἡ δὲ βουλὴ τῶν ὁμοτίμων, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνηνέχθη ὁ κατήγορος, φοβουμένη, μὴ διὰ τῆς καταδίκης τῶν Ἰησουιτῶν περιποίησιν δύναμιν καὶ θάρρος μέγα τῇ φιλελευθέρᾳ μεριδι, ἐκήρυξε μὲν

ὅτι ἡ εἰς τὴν Γαλλίαν εἴσοδος τῶν Ἰησουιτῶν ἀντέκειτο εἰς τὸ γράμμα τοῦ νόμου, ἀλλ' ὡς κριτὴν ἐπὶ τοῦ πρακτείου ἐθεώρησε μόνην τὴν κυβέρνησιν. Οὕτω δὲ ὡς πρὸς τοὺς Ἰησουίτας τὰ πράγματα ἔμειναν ὡς εἶχον.

Ὁ περιορισμὸς τῆς ἐλευθερίας τοῦ τύπου καὶ αἱ ἀντι- βασιλικαὶ διαδηλώσεις. — Ἀλλ' ἡ κυβέρνησις θεωροῦσα ἐπικίνδυνον τὴν διὰ τοῦ βιβλίου τοῦ Μονλοσιὲ ἐπελθοῦσαν ὑπέρμετρον ἔξαψιν καὶ τὰς ἐπὶ προφάσει τοῦ Ἰησουιτισμοῦ κατὰ τῆς θρησκείας καὶ τῆς Ἐκκλησίας ἀσεβεῖς παρεκτροπὰς προέβη ἐν τῷ ζήλῳ αὐτῆς εἰς τὸ ἀσύνητον μέτρον τοῦ περιορισμοῦ τῆς ἐλευθερίας τοῦ τύπου. Ἐτι πρότερον ὁ ἐπὶ τῆς παιδείας ὑπουργὸς Φραῖσσινοῦ εἶχε προβῆ εἰς ἄλλα μέτρα ἐξεγείραντα κατ' αὐτοῦ τὴν μὴνιν τῶν φιλελευθέρων, ἀπαγορεύσας εἰς τοὺς περιωνύμους καθηγητὰς τῆς ἱστορίας καὶ τῆς φιλοσοφίας Γκιζῶτον, Κουζῖνον καὶ ἄλλους τὴν διδασκαλίαν τῆς ἱστορίας, τῆς φιλοσοφίας καὶ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν. Νῦν δὲ ἐν τῷ ἐναρκτηρίῳ βασιλικῷ λόγῳ τῆς βουλευτικῆς συνόδου τῆς ἀρχαιμένης τῇ 12/24 Δεκεμβρίου τοῦ 1826 ἐλέγετο ὅτι ἐπέστη ὁ καιρὸς νὰ προφυλαχθῇ ὁ τόπος ἐκ τοῦ κινδύνου τῶν ἰδίων ἐαυτοῦ παρεκτροπῶν, τῇ δὲ 17/29 τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ὑπεβλήθη ὁ περιβόητος νόμος «τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἀγάπης» ὡς ἐκάλει αὐτὸν ὁ ἐπὶ τῆς παιδείας καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὑπουργὸς Πειροννέ, ὁ ἀποκαθιστῶν ἐμμέσως καὶ πλαγίως διὰ πολλῶν περιοριστικῶν τῆς ἐλευθερίας τοῦ τύπου διατάξεων τὴν ὑπὸ τοῦ Καρόλου κατὰ τὴν εἰς τὸν θρόνον ἀνάθασιν αὐτοῦ καταργηθεῖσαν λογοκρισίαν. Τὸ ἄκουσμα τῆς ὑποβολῆς τοιοῦτου νομοσχεδίου μεγίστην ἤγειρεν ἀγανάκτησιν οὐ μόνον παρὰ τοῖς φιλελευθέροις, ἀλλὰ καὶ παρὰ πᾶσι τοῖς λογίοις καὶ πεφωτισμένοις κύκλοις τῶν πολιτῶν ἀπὸ τῶν ἀκαδημαϊκῶν καὶ τοῦ Σατωβριάνδου μέχρι τοῦ διασήμεου τότε δημοσιογράφου Θιέρσου καὶ τοῦ ποιητοῦ Βερανζέρου. Καὶ ἡ Γαλλικὴ Ἀκαδημία αὐτὴ σφοδρὰς ἐποίησατο πρὸς τὴν κυβέρνησιν παραστάσεις ἐναντίον τοῦ μελετωμένου μέτρου.

Εἶναι ἀληθές ὅτι ἡ τῆς δημοσιογραφίας ἐλευθερία εἰς μεγάλας ἤγαγε τὸν τύπον καταχρήσεις καὶ παρεκτροπὰς παραβλαπτούσας τὸ δίκαιον καὶ τὰ δημόσια συμφέροντα καὶ πᾶν, ὅ,τι ἐγράφετο κατὰ τοῦ βασιλέως καὶ τῆς αὐλῆς καὶ κατὰ τῆς ἐκκλησίας, ἐτύγγανεν ἐπιδοκιμασίας παρὰ τοῖς πολλοῖς, ἀνεξαρτήτως τῆς ἐσωτερικῆς ἀληθείας καὶ τῆς ἀξίας τῶν γραφομένων, καὶ ἐδικαιοῦτο ἐν μέρει ὁ Βιλλέλ λέγων ὅτι

« ἡ μόνη ἐν Γαλλίᾳ ἀσκουμένη νῦν τυραννία εἶναι ἡ τῆς λεγομένης δημοσίας γνώμης καὶ τοῦ τύπου τοῦ δημιουργήσαντος τὸ φάσμα ἐκεῖνο, ὅπερ πολεμοῦσιν ὡς Ἰησουισμὸν ». Καὶ ὁμως τὸ μέτρον, δι' οὗ ἡ κυβέρνησις ἐνόμισεν ὅτι ἔπρεπε νὰ προλάβῃ τὴν τοιαύτην τοῦ τύπου ἀκολασίαν, ἀκριβῶς ἐνεκα τῆς ἠθικῶς καὶ πολιτικῶς λίαν ἀνωμάλου καταστάσεως ἥπειλει νὰ ἐπενέγκῃ ἀποτέλεσμα ὅλως ἀντίθετον τοῦ ἐλπιζομένου κατευασμοῦ τῶν πνευμάτων. Τοῦτο ἐνόησεν ἐγκαίρως ἡ κυβέρνησις καὶ ἐφοβεῖτο μάλιστα μὴ τὸ νομοσχέδιον ἀπορριφθῇ ὑπὸ τῆς βουλῆς, ὅπερ ἤθελε καταστήσῃ πολὺ δυσχερῆ ἠθικῶς τε καὶ πολιτικῶς τὴν θέσιν τῆς κυβερνήσεως, ὅποτε αὐτὸς ὁ βασιλεὺς Κάρολος ἐδήλωσεν ἐν τῇ συμβουλίᾳ τῆς ἐπικρατείας τὴν ἑαυτοῦ θέλησιν περὶ ἀνακλήσεως τοῦ νομοσχεδίου. Ἡ ἀπόφασις τοῦ βασιλέως ἦτο συνέπεια τῆς εἰρηνικῆς διαδηλώσεως τοῦ λαοῦ τῶν Παρισίων τῆς γενομένης τῇ 4/16 Ἀπριλίου, ἐπετεῖα ἡμέρα τῆς εἰς Παρισίους εἰσόδου τοῦ 1814. Κατὰ ταύτην ὁ βασιλεὺς μετέβη ἐφιππος εἰς τὸ πεδὶον τοῦ Ἀρεως πρὸς ἐπιθεώρησιν τῆς ἐθνοφυλακῆς συνοδευόμενος ὑπὸ τῶν δουκῶν Ἀγγολεσμίας, Αὐρηλίας καὶ Σάρτρης. Τὸ ἄπειρον πλῆθος τοῦ λαοῦ ὑπέδεχθη ἐνταῦθα τὸν βασιλέα μετὰ ψυχροτάτης σιωπῆς, ἧς τὴν ἔννοιαν ἐκτιμῶν ὁ βασιλεὺς προέβη εἰς τὸ μνημονευθὲν διάβημα τῆς ἀνακλήσεως. Μόλις δ' ἠκούσθη ἡ περὶ τοῦ διατάγματος εἰδησις, καὶ ἐφωταγωγήθη ἡ πόλις τῶν Παρισίων τὴν ἐσπέραν τῆς ἡμέρας ἐκείνης ὡς καὶ τὴν ἐπαύριον (5/17 καὶ 6/18), καὶ τὸ γεγονός τῆς ἀνακλήσεως ἐωρτάσθη ὡς μεγάλη ἐθνικὴ ἑορτή. Ἀλλὰ τὸ εὐφρόσυνον γεγονός ἐθεωρεῖτο καὶ ἠλπίζετο ὅτι ἐμελλε ν' ἀκολουθήσῃ ἡ πτώσις τοῦ ὑπουργείου. Τοῦτου δὲ μὴ γενομένου ἠκολούθησεν ἡ σοβαρωτέρα διαδήλωσις τῆς 17/29 Ἀπριλίου.

Κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην μετὰ τὴν ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως ἀνάκλησιν τοῦ περὶ τοῦ τύπου νομοσχεδίου ὁ τῆς ἐθνοφυλακῆς ἀρχηγὸς στρατάρχης Οὐδινώ, θέλων νὰ παράσχῃ εὐκαιρίαν τῷ λαῷ ἵνα ἐκδηλώσῃ τῷ βασιλεῖ τὴν πρὸς τὸν θρόνον ἀφοσίωσιν αὐτοῦ καὶ τὰς εὐχαριστίας αὐτοῦ διὰ τὴν ἀνάκλησιν τοῦ περὶ τύπου νόμου, παρεσκευάσε μεγάλην ἐπιθεώρησιν τοῦ στρατοῦ τῆς ἐθνοφυλακῆς. Ἀλλ' ὁ στρατάρχης ἐπλανᾶτο πολὺ ὡς πρὸς τὰ αἰσθηήματα τὰ κατέχοντα τὴν ἐθνοφυλακὴν τὴν συγκειμένην τὸ πλεῖστον ἐκ τῆς τάξεως τῶν ἀστῶν μὴ γινώσκων ἰδίως τὴν κατ' ἀκολουθίαν τῶν ἐμπαθῶν βουλευτικῶν συζητήσεων ἐπελθοῦσαν ἐξαΐν τῶν πνευμάτων. Ὅποτε λοιπὸν

ὁ βασιλεὺς ὑπὸ λαμπρᾶς συνοδευόμενος ἀκολουθίας ἐπεθεώρησε τὰς δώδεκα λεγεῶνας ἠκούσθη πολλαχοῦ ἀντὶ ἀνευφημιῶν τὸ σύνθημα τῶν φιλελευθέρων «Ζήτω ὁ Χάρτης!». Μόλις δ' ἀπομακρυνθέντος τοῦ βασιλείως ἐπαναστατικώτεροι ἤχησαν κραυγαὶ ὑπὸ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ ἐκπεμπόμεναι «Κάτω οἱ ὑπουργοί! κάτω οἱ Ἰησουῖται!». Ἐχθρικά δὲ διαδηλώσεις ἐγένοντο ὑπὸ τῆς ἔθνοφυλακῆς κατὰ τὴν διάδοσιν αὐτῆς πρὸ τοῦ μεγάρου τοῦ Βιλλέλ. Καὶ ἡ δούκισσα δὲ τῆς Ἀγγολεσμίας, ἡ τοσοῦτον μισοῦσα τοὺς φιλελευθέρους καὶ τοσοῦτον μισουμένη ὑπ' αὐτῶν, ἐνῶ ἐπέστρεφεν ἐφ' ἀμαξίας, εὗρεθεῖσα ἐντὸς τοῦ πυκνοῦ πλήθους τῶν ἔθνοφυλάκων, τοιοῦτων διαδηλώσεων ἐχθρικών ἐγένετο ἀντικείμενον, ὥστε τρέμουσα ὑπὸ φόβου καὶ ἀγανακτήσεως σφοδρᾶς ἐφθασεν εἰς τὰ ἀνάκτορα. Νῦν δέ, παροργισθεὶς ὁ βασιλεὺς, ὅστις, ὡς ἔλεγεν, εἶχε μεταβῆ εἰς τὸ Ἄρειον πεδῖον, «ἵνα λάβῃ δεῖγματα πίστεως καὶ σεβασμοῦ, οὐχὶ δὲ ἵνα λάβῃ συμβουλὰς», ἐπεμψε τὴν αὐτὴν ἐσπέραν εἰς τὸν «Μηνύτορα» τὸ διάταγμα τῆς διαλύσεως τῆς ἔθνοφυλακῆς τῶν Παρισίων. Καὶ τοῦτο μὲν τὸ διάδημα δὲν ἐπήνεγκε, παρὰ πάντα φόβον καὶ προσδοκίαν, παραχρᾶς ἐν τῇ πόλει τῶν Παρισίων. Ὅτε μάλιστα ἀμέσως μετὰ τὴν πρᾶξιν ταύτην μετέβη ὁ βασιλεὺς εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ St. Omer, ἐν ἀνευφημίαις καὶ ἀλαλαγμοῖς ἐδέξατο αὐτὸν ὁ ἐκεῖ στρατός. Οὐχ ἤπτον τὰ ἐπακολουθήματα τῶν γεγονότων τῆς 17/29 Ἀπριλίου ἥσαν οὐχὶ εὐάρεστα ἐν τε τοῖς Παρισίοις, ἐνθα ὑπῆρχεν ἀναβρασμὸς μέγας, καὶ ἐν ταῖς ἐπαρχιακαῖς πόλεσιν, ἐνθα οἱ στρατιῶται τῆς ἔθνοφυλακῆς ἠρνοῦντο νὰ μένωσι πλέον ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ αὐτῶν, καὶ ἰδίως ἐν τῇ βουλῇ τῶν ἀντιπροσώπων, ἐνθα ἡ φιλελευθέρα ἀντιπολίτευσις τολμηρὰν ἤγειρε κεφαλὴν καὶ ὁ περιώνυμος Βενιαμὴν Κωνσταντὴν ἐκήρυττεν ὅτι ἡ βουλὴ δὲν πρέπει νὰ ψηφίζῃ πιστώσεις «πρὸς τοιοῦτους κακούργους ὑπουργούς». Ἐν μέσῳ δὲ τοιούτων περιστάσεων ὁ ἀτυχὲς βασιλεὺς Κάρολος μὴ δυνάμενος νὰ βασιλεύῃ ὡς ἐβούλετο, μὴ βουλόμενος δὲ νὰ κυβερνᾷ ὡς ἦν αὐτῷ δυνατόν κατὰ τὰς τότε περιστάσεις, καὶ ἐν τῇ ὑποχωρήσει δὲ καὶ ἐν τῇ τόλμῃ ὁμοίως διαβαλλόμενος καὶ καταλαλούμενος, ἐβάδιζεν ἤδη ἐν μέσῳ δισταγμῶν καὶ ταλαντεύσεων πρὸς τὸ μοιραῖον αὐτοῦ τέλος «ὡς ἀμαξία συρομένη ἀκατασχέτως πρὸς τὸν κρημνόν», ὡς ἀνερῶναι ὁ Σατωβριάνδος. Τέλος δὲ προέβη εἰς ἐφαρμογὴν τολμηροῦ μέτρου. Οὕτω ἐξ ἐνός μὲν διέλυσε τὴν βουλὴν, ἐξ ἄλλου δέ, πρὶν ἢ δοθῇ ἔτι καιρὸς εἰς τὸν λαόν ἵνα διὰ τῶν νέων ἐκ-

λογῶν ἐκδηλώσῃ τὸ φρόνημα αὐτοῦ ὁ βασιλεὺς, διὰ διορισμοῦ 76 ὁμοτίμων ἐζήτει νὰ ἐξασφαλίσῃ πλειονοψηφίαν ὑπὲρ τῆς κυβερνήσεως ἐν τῇ ἄνω βουλῇ, ἐν ᾗ οὐκ ὀλίγα ἀπὸ τινος, ὡς εἶπομεν ἤδη ἄνωτέρῳ, παρατηροῦντο συμπτώματα ἀντιπολιτεύσεως πρὸς τὴν κυβερνήσιν καὶ προσεγγίσεως πρὸς τοὺς φιλελευθέρους. Συγχρόνως δὲ ἐφηρμόσθη αὐθαιρέτως διὰ βασιλικοῦ διατάγματος (12/24 Ἰουνίου) καὶ τὸ σύστημα τῆς λογοκρισίας.

Αἱ νέαι ἐκλογαί. Νίκη τῆς ἀντιπολιτεύσεως. Ἡ πτώσις τοῦ Βιλλέλ.— Ἀλλὰ πάντα ταῦτα τὰ μέτρα καὶ ἡ διὰ τῶν κυβερνητικῶν ἀρχῶν εἰς τὰς ἐκλογὰς ἐπέμβασις οὐδεμίαν παρέσχον τῇ κυβερνήσει ὠφέλειαν. Κατ' αὐτῆς συνέστησαν νῦν ἐνωθέντες εἰς «συνταγματικὴν ἀντιπολίτευσιν» πάντες οἱ ἐχθρικοῶς διακείμενοι πρὸς τὸ ὑπουργεῖον Βιλλέλ. Μάτην ἀπεπειράθη ὁ Βιλλέλ νὰ συνδιλλαγῇ μετὰ τῶν ἄκρων βασιλοφρόνων. Οὗτοι οὐδὲν ἐνόουν ἢ ἀκαύσῃσι περὶ συνεννοήσεως πρὸς τὸν «ἀποστάτην», ὡς ἐκάλουν τὸν Βιλλέλ. Πρὸς τοῦτοις δύο σύλλογοι, ὁ «τῶν φίλων τῆς ἐλευθερίας τοῦ τύπου» καὶ ὁ καλούμενος «Βοήθει σαυτὸν καὶ ὁ Θεὸς ἔσται σοι βοηθός» (*Aide-toi, le ciel t'aidera*), μετέσχον σφοδρῶς τοῦ κατὰ τῆς κυβερνήσεως ἀγῶνος. Καὶ ὁ ἀγὼν οὗτος ἐστέφθη ὑπὸ νίκης περιφανοῦς. Αἱ νέαι ἐκλογαὶ αἱ διεξαχθεῖσαι κατὰ Νοέμβριον (6/18) τοῦ 1827 ἀπέληξαν εἰς τὴν ὁλοσχερῇ ἥτταν τῆς κυβερνήσεως, ἀφοῦ ἐκ τῶν 428 ἐκλεγέντων ὑπουργικοὶ ἦσαν μόνον 125, οἱ δὲ λοιποὶ ἀνῆκαν εἰς διαφόρους τῆς ἀντιπολιτεύσεως μερίδας, ἐν αἷς ἡ τῶν φιλελευθέρων ἠρίθμει 132 ἀπέναντι τῶν 17 τῆς διαλυθείσης βουλῆς. Ἐν τῇ τοιαύτῃ κατὰ τῆς κυβερνήσεως πανηγυρικῇ διαδηλώσει, ἥτις ἦτο διαδήλωσις καὶ κατὰ τοῦ βασιλέως καὶ κατὰ τῆς δυναστείας, ἐπρώτευσεν ἡ πόλις τῶν Παρισίων ἀναδείξασα βουλευτὰς τοὺς κορυφαίους τοῦ ἐν τῇ διαλυθείσῃ βουλῇ φιλελευθέρου κόμματος, ἐτι δὲ καὶ ἄλλους ἐπιφανεῖς φιλελευθέρους. Ὁ Dupont de l'Eure, Ἰάκωβος Λαφίτ, Κασμιέρ Περιέ, Βενιαμίν Κωνσταν καὶ Ροαγέ-Κολλάρ ἦσαν οἱ ἡγέται τῶν ἐκλεγέντων φιλελευθέρων. Τὴν τοιαύτην δὲ νίκην ἐώρτασαν οἱ Παρίσιοι πανηγυρικῶς καὶ ἐνθουσιωδῶς καὶ ἐν τῇ καταλαβούσῃ τὸν λαὸν μίθῃ τῆς ἀγαλλιάσεως συνέβησαν καὶ διαδηλώσεις αἱματηραὶ τὴν ἐσπέραν τῆς 7/19 Νοεμβρίου, αἱ ὁποῖαι ἐπανελήφθησαν καὶ τὴν ἐπαύριον (8/20 Νοεμβρίου). Ἐν ταύταις δὲ ἐγένετο νῦν τὸ πρῶτον μετὰ 30 ἔτη ἀπὸ τῆς περιφήμου ἡμέρας τοῦ Καρποφόρου (18 Fructidor, 22/3-23/4 Νοεμβρίου) καὶ

χρήσις ὁδοφραγμάτων. Καί αἱ μὲν παραχαί κατεστάλησαν οὐχὶ δυσχερῶς ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως. Ἀλλ' ἀπέναντι τῆς πανδήμως καὶ πανηγυρικῶς ἐκδηλωθείσης ἐτυμηγορίας τοῦ λαοῦ δὲν ἠδύνατο ἡ βασιλεία ἄνευ προφανοῦς κινδύνου νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸ ἀντιδραστικὸν αὐτῆς σύστημα. Ὁ ὑπὸ πάντων μισούμενος Βιλλέλ εἶδε νὰ πέσῃ θῦμα ἐξελαστικὸν τῆς ἐξηρεθισμένης δημοσίας γνώμης.

Ὑπουργεῖον Μαρτινιακ. — Τοῦτο δὲ καὶ ἐγένετο (22/3 Ἰανουαρίου 1828) πρὶν ἢ συνέλθωσιν αἱ βουλαί, καὶ ἐσχηματίσθη νέον ὑπουργεῖον ἐξ ἀνδρῶν ἀνηκόντων εἰς τὴν μετριοπαθεῖ βασιλόφρονα μερίδα, ἐν ᾗ οὐδεὶς μὲν τῶν ὑπουργῶν εἶχε τὴν προεδρείαν, ἀλλ' ὁ συνετὸς ὑπουργὸς τῶν ἐσωτερικῶν ὑποκόμης Μαρτινιακ τοιαύτην εἶχεν ὑπέροχον θέσιν, ὥστε κατὰ μικρὸν κατέστη ἡ ψυχὴ τοῦ ὑπουργείου, ὅπερ ὠνομάσθη διὰ τοῦτο ἐν τῇ ἱστορίᾳ ὑπουργεῖον Μαρτινιακ. Μεγάλη καὶ δυσχερεστάτη ἀποστολὴ τοῦ ὑπουργείου Μαρτινιακ ἦτο ἡ κατὰ τὸ δυνατόν πλήρωσις τοῦ μεταξὺ τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ λαοῦ ὀρυχθέντος χάσματος, εἰς ὃ κατὰ πρῶτιστον λόγον ἀπητείτο ἡ διὰ συνετῶν παραχωρήσεων ἱκανοποιήσις τῆς νικηφόρου ἀντιπολιτεύσεως, εἰτα δὲ καὶ ἡ διὰ τῆς καθόλου ἐξωτερικῆς πολιτικῆς ἀνύψωσις τῆς γοητείας τοῦ στέμματος. Καὶ ἡ μὲν ἱκανοποιήσις τῆς ἀντιπολιτεύσεως ἐγένετο διὰ παραχωρήσεων, περὶ ὧν γενησεται λόγος ὕστερον. Ἀλλ' ἡ δὲ ἐξωτερικῆς πολιτικῆς γενναίης καὶ μεγαλεπήβολου ἀνύψωσις τῆς γοητείας τῆς Γαλλικῆς βασιλείας ἦτο ἔργον παρασκευαζόμενον ὑπὸ εὐτυχῶν εἰς τοιαύτην πολιτικὴν πορείαν ἐξωτερικῶν περιστάσεων. Κατὰ τὴν ἡμέραν αὐτήν, καθ' ἣν ἡ νέα βουλὴ ἐποιήσατο ἐναρξιν τῶν τακτικῶν ἐργασιῶν αὐτῆς, ὁ Μαρτινιακ ὑπέβαλε διάφορα νομοσχέδια, ὧν τὸ τρίτον καὶ σπουδαιότατον ἀπέβλεπε τὴν ἐλευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος διὰ τῆς ἐνεργοῦ ὑπὸ τῆς Γαλλίας ὑποστηρίξεως τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος. Τὸ τοιοῦτον ἐγένετο κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς κηρύξεως τοῦ Ῥωσσοτουρκικοῦ πολέμου τοῦ 1828 - 1829 τοῦ ἀπολήξαντος εἰς τὴν ἐλευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος καὶ εἶναι τὸ ἐνδοξότατον ἔργον τῆς βασιλείας τοῦ Καρόλου I' τὸ κλείσκει τὰς τελευταίας ἡμέρας τοῦ βασιλείως τούτου καὶ τῆς Βουρβωνικῆς δυναστείας. Ἀλλ' ἐπιφυλασσόμενοι νὰ ὁμιλήσωμεν περὶ τούτου ἐν τοῖς περὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος ἐξακολουθοῦμεν ἐνταῦθα τὴν ἱστορίαν τῆς Γερμανίας ἰδίως ὑπὸ τὴν ἐποψίν τῶν ἐσωτερικῶν αὐτῆς πραγμάτων.

14. Ἡ Γερμανία κατὰ ἔτη 1821 - 1830.

Ἡ πολιτικὴ τῆς ἀντιδράσεως καὶ τὸ Γερμανικὸν πνεῦμα. Αἱ νέαι ἐταιρεῖαι. — Ἡ ἱστορία τῆς Γερμανίας κατὰ τὰ ἔτη 1821 - 1830 περιστρέφεται ἐσωτερικῶς περὶ τὴν κατάστασιν τὴν δημιουργηθεῖσαν διὰ τῶν ἀποφάσεων τῶν ἐν Καρλσβάδη καὶ ἐν Βιέννῃ συνδιασκεύων καὶ τὸ διὰ τούτων στερεωθὲν ἐν Γερμανίᾳ σύστημα τῆς Μεττερνιχίου πολιτικῆς. Ἐξωτερικὸν γνῶρισμα τῆς καταστάσεως ταύτης εἶναι βαθεῖά τις εἰρήνη ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ὅπως οὖν ταραχώδη περίοδον τῶν ἐτῶν 1814 - 1820. Ἡ Γερμανία δὲν εἶχεν ἐλευθερίαν τύπου ὅπως ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Γαλλία, ἔστω καὶ ἐκ διαλειμμάτων περιστελλομένη καὶ περιοριζομένη (ὥς ἡ τοῦ Γαλλικοῦ τύπου), οὔτε βουλὴν ἐθνικὴν, οὔτε δημοσίότητα συζητήσεων, ἀφοῦ καὶ αὐτοῦ τοῦ ὁμοσπονδιακοῦ συμβουλίου αἱ συζητήσεις ἐγίνοντο κεκλεισμένων τῶν θυρῶν. Οἱ τῶν σπουδαστῶν σύνδεσμοι καὶ αἱ γυμναστικαὶ ἐταιρεῖαι, ἐν οἷς ἀντήχαι ἄλλοτε ἡ φωνὴ τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ μέλλοντος τοῦ Γερμανικοῦ ἔθνους καὶ τῆς δημοσίας γνώμης τῆς Γερμανικῆς νεότητος, κατελύθησαν. Αὕτῃ ἡ προσωπικὴ ἐλευθερία δὲν ἦτο ἠσφαλισμένη δι' ἐγγυήσεων ἐπαρκῶν, ἀφοῦ οὔτε δικαστήρια ὑπῆρχον ὁρκωτά ὥς ἐν Γαλλίᾳ καὶ Ἀγγλίᾳ, οὔτε δημοσίως διεξήγοντο αἱ δίκαι. Ἀντὶ τούτων πάντων εἶχε τὴν πολυόμματον Αὐστριακὴν ἀστυνομίαν τὴν διὰ μυρίων ἰσχυρῶν βραχιόνων περισφίγγουσαν τὸ Γερμανικὸν ἔθνος καὶ κωλύουσαν ἰσχυρῶς πᾶσαν δῆλωσιν κατὰ τῶν τάσεων τῆς Αὐστριακῆς πολιτικῆς τῆς στασιμότητος καὶ ὀπισθοδρομήσεως· εἶχε τὴν ἀνακριτικὴν ἐπιτροπὴν τῆς Μανχαίμης, ἥτις, καίτοι οὐδὲν πλὴν ἐλαχίστων, καὶ τούτων ἀσημάντων, κατώρθωσε ν' ἀνακαλύψῃ τεκμήριον ἢ σημεῖον σπουδαίας συνωμοσίας ἢ οἰασδήποτε ἐγκληματικῆς ἐνεργείας κατὰ τοῦ καθεστώτος, ὅμως ἐξηκολούθει ὀφισταμένη κατ' ἀπόφασιν τοῦ ὁμοσπονδιακοῦ συμβουλίου μέχρι τοῦ 1828· εἶχε προσέτι τὸ σύστημα τῆς ἀπολυταρχίας ἐν τῇ κυβερνήσει καὶ διοικήσει τῶν δύο μεγίστων Γερμανικῶν κρατῶν· εἶχε δ' ἐπὶ πᾶσι καὶ τὸ ὁμοσπονδιακὸν συμβούλιον, ὅπερ διὰ τῶν μυστικῶν αὐτοῦ συνεδριάσεων καταστὰν μυστικὸν συμβούλιον τῶν ἀντιπροσώπων τῶν Γερμανικῶν κυβερνή-

σιων ἐπὶ τοσοῦτον μόνον ἐξεπροσώπει καὶ προῆγε τὴν τῆς Γερμανίας ἐνότητα, ἐφ' ὅσον ἡ τοιαύτη ἐνότης ἠδύνατο νὰ χρησιμοποιηθῇ πρὸς καθυπόταξιν τῆς Γερμανίας καὶ τῶν τυχῶν αὐτῆς εἰς τὸ σύστημα τῆς Αὐστριακῆς πολιτικῆς.

Ἀλλὰ τὰ ἔθνη τὰ ἔχοντα πνευματικὴν ζωτικότητα καὶ ἰσχυρὰν συνείδησιν τῆς ἐθνικῆς αὐτῶν ὑπάρξεως καὶ ἰδιοφυίας, χαρακτηῖρα δὲ ἤρεμον, σοβαρὸν καὶ καρτερικόν, ὡς εἶναι τὸ Γερμανικόν ἔθνος, δὲν καταβάλλονται ἡθικῶς, πολλῶ δ' ἤσσαν καταδικάζονται εἰς νέκρωσιν ἡθικὴν καὶ πολιτικὴν ὑφ' οἰονδήποτε σύστημα πολιτικῆς ἢ ἡθικῆς τυραννίας καὶ καταπίεσεως. Τοῦναντίον μάλιστα ἡ ἐξωτερικὴ πίεσις μέζονα καὶ ἰσχυροτέραν ἀπεργάζεται τὴν ἐξωτερικὴν συνοχὴν καὶ ἔντασιν, καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ζωογονοῦν ἐσωτερικῶς ἐκδηλοῖ θάττον ἢ βράδιον τὰς ἐνεργείας αὐτοῦ καὶ πρὸς τὰ ἔξω. Ὑπὸ τὸ σύστημα τῆς πίεσεως καὶ τοῦ περιορισμοῦ, ὅπερ ἡ Μεττερνιχίος πολιτικὴ ἐν τῇ μωρίᾳ αὐτῆς ἐνόμισεν ὅτι ἠδύνατο νὰ ἐπιβάλλῃ εἰς τὸ Γερμανικόν πνεῦμα καὶ νὰ καταστήσῃ τὴν Γερμανίαν μεγάλην Αὐστρίαν διὰ τῶν περιστάτικῶν αὐτῆς κατὰ τῶν πανεπιστημίων καὶ τῆς ἀκαδημαϊκῆς ἐνεργείας μέτρων, καὶ ἐν μέσῳ τῆς ἀνεπτυγμένης καὶ πολιτικῶς ὀρίμου τάξεως τῶν λογίων καὶ ἐν ταῖς μελέταις τῆς κλασσικῆς ἀρχαιότητος, τῆς οὐδαμῶς ὑποβλεπομένης ὑπὸ τῆς Μεττερνιχίου ἀστυνομίας, ἐν τῇ ἀθῶᾳ σπουδῇ τῆς Σανσκριτικῆς, ἐν αὐτῇ τῇ Ἀλλεγρικῇ πολιτικῇ φιλοσοφίᾳ (ιδ. σελ. 333) καὶ ἐν αὐτῇ τῇ σχολῇ τοῦ ῥωμαντισμοῦ, ἀνεπτύσσεται ὕγιως τὸ Γερμανικόν πνεῦμα παρασκευάζον τὸ μέλλον. Ἡ ἐξωτερικῶς ἀθόρυβος αὕτη καὶ ἐσωτερικῶς γόνιμος πνευματικὴ μόρφωσις τοῦ Γερμανικοῦ ἔθνους ἦτο ὁ ἀσφαλέστατος ἅμα καὶ δραστηκώτατος πόλεμος ὁ διεξαγόμενος κατὰ τοῦ συστήματος τῆς στασιμότητος καὶ τῆς ἀντιδράσεως. Ἡ ἀκαδημαϊκὴ νεότης καὶ πᾶσα ἡ τῶν φιλελευθέρων λογίων τάξις, ὡς συμβαίνει συνήθως, ἐν τῇ πρώτῃ αὐτῆς ἐξάψει μετὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν ἀποφάσεων τῶν ἐν Καρλσβάδῃ καὶ Βιέννῃ συνδιασκέψεων ἐπειράθη νὰ ἐξουδετερώσῃ τὴν κατ' αὐτῆς ἀντίδρασιν δι' ἄλλου εἶδους ἀντιδράσεως, διὰ μυστικῶν δηλονότι ἐταιρειῶν, τῆς *Germania* (Germania) καὶ *Arminia* (Arminia, ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ περιφήμου ἥρωος τῶν Γερμανῶν Ἀρμίνου), ὧν ἡ μὲν ἐπέδιωκε τὴν διὰ δημοκρατίας καὶ διαδόσεως δημοκρατικῶν ἀρχῶν παρὰ τῷ λαῷ ἔνωσιν τῆς Γερμανίας, ἡ δὲ τὴν διὰ μετριοπαθεστέρων μέσων ἐπίτευξιν τῆς ἐλευθερίας καὶ ἐνότητος τοῦ Γερμανικοῦ ἔθνους. Ἀμφότεραι αὗται αἱ ἐταιρεῖαι

ἦσαν κυρίως μυστικαὶ ἑταιρεῖαι ἀπὸ σπουδαστῶν συγκείμεναι. Ταύταις προσετέθη καὶ ἄλλη τις ἑταιρεία, ἀνεξάρτητος μὲν τῶν κυρίως φοιτητικῶν ἑταιρειῶν, ἀλλ' ἐκ φοιτητῶν καὶ αὕτη τὸ πλεῖστον συγκειμένη, μυστικὴ ἑταιρεία ἐπαναστατικὴ, ἡ καλουμένη *ἑταιρεία τῶν νέων* (*Jünglingsbund*) ἔχουσα διακλαδώσεις πανταχοῦ τῆς Γερμανίας, ἰδρυθεῖσα δὲ ὑπὸ Μεκλεμβουργεῖου τινὸς Γερμανοῦ, ἥτις συμπληρουμένη διὰ τῆς *ἑταιρείας τῶν ἀνδρῶν* (*Männerbund*) ἐμελλε ν' ἀνατρέψῃ τὸ καθεστὼς τῆς Γερμανίας σύνταγμα διὰ βιαιῶν κινημάτων, ὧν ἡ ἀρχὴ ἐμελλε νὰ γένηται ἀπὸ τῆς αἰφνιδίου καὶ ἐξ ἐρόδου ἀλώσεως τοῦ φρουρίου τῆς Ἐρφούρτης. Ἀλλὰ καὶ αἱ ἑταιρεῖαι αὗται οὐδὲν ἤνυσαν ἔργον σπουδαῖον· ἡ ἑταιρεία μέλιστα τῶν ἀνδρῶν εἶχε τὴν δύναμιν αὐτῆς μόνον ἐν τῇ φαντασίᾳ τῶν *ἑταίρων* τῆς νεότητος, διότι ὀλίγοι μόνον εἶχον προσέλθῃ εἰς τὴν ἑταιρείαν· καὶ ὁπότε αὕτη ἀνεκαλύφθη διὰ τῆς προδοσίας Βαυαροῦ τινὸς ἱερέως, συνελήφθησαν εἰς μόνος ἀξιοματικὸς ἐν Ἐρφούρτῃ καὶ εἰς διδάσκαλος τῆς γυμναστικῆς. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἑταιρεία τῶν νέων ἡ ἔχουσα κοινωνοὺς διεσπαρμένους ἐν δεκαπέντε Γερμανικοῖς κράτεσι κατεδιώχθη μετὰ τὴν ματαίωσιν τῆς κατὰ τῆς Ἐρφούρτης μελετωμένης προσβολῆς. Οἱ δὲ κοινοὶ τῆς ἑταιρείας ἐτιμωρήθησαν κατὰ διάφορον τρόπον ἐν τοῖς διαφόροις Γερμανικοῖς κράτεσιν, ἀπὸ θανατικῆς καταδίκης, δι' ἧς ἐτιμωροῦντο οὗτοι ἐν τῷ ἐκλεκτοράτῳ τῆς Ἑσσης, καὶ τῆς δεκαπένταστοῦς εἰρκτικῆς ἐν φρουρίῳ, εἰς ἣν κατεδικάζοντο ἐν Πρωσίᾳ, μέχρι τριμήνου ἐν τῷ οἴκῳ περιορισμοῦ, εἰς ὃν ὑπεβάλλοντο ἐν Σβαρζβούργῳ Ρουδολφτάδῃ καὶ τῆς ἀπλῆς εἰς ἀπότισιν τῶν δαπανῶν καταδίκης, εἰς ἣν ὑπέκειντο οἱ ἐν Βαυαρίᾳ. Ἀλλὰ τὰ γεγονότα ταῦτα καὶ αἱ τοιαῦται ἀποκαλύψεις θαυμασιῶς ἐχρησιμοποιοῦντο ὑπὸ τῆς Μεττερνιχίου πολιτικῆς, καὶ ἡ προσοχὴ τοῦ Μεττερνίχου ἐστρέφετο νῦν εἴπερ ποτὲ εἰς τὴν καταπολέμησιν παντὸς φιλελευθέρου θεσμοῦ καὶ παντὸς φιλελευθέρου συνταγματικοῦ πολιτεύματος ἐν τοῖς μεσαιῶσι καὶ μικροῖς Γερμανικοῖς κράτεσι, διότι ἐπὶ τῇ προφάσει τῶν ἀνακαλυφθέντων ἤθελεν οὗτος κυρίως νὰ ἐκμηδενίσῃ πᾶσαν πολιτικὴν δύναμιν τῶν κρατῶν τούτων παρεμβάλλουσαν κωλύματα εἰς τὴν ἐν Γερμανίᾳ Αὐστριακὴν παμβασιλείαν.

Τὰ μικρὰ Γερμανικὰ κράτη ἀπέναντι τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς Πρωσίας. — Ἡ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ τῆς Πρωσίας μετὰ τὰς ἐν Λαυδάχῃ καὶ Βερῶνῃ συνόδους καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἄρ-

δεμβεργ ἐπὶ τῶν τούτου διαδόχων ἐπὶ τοσοῦτον εἶχε καταντήσῃ ὑποχείριος τῇ Αὐστριακῇ καὶ ὁ ἐν Φραγκφούρτῃ παρὰ τῷ ὁμοσπονδικῷ συμβουλίῳ Πρῶσπος ἀντιπρόσωπος κόμης Βέρνστωρφ τοσοῦτον εὐπειθῶς ὑπῆρτεῖ τῷ Αὐστριακῷ προέδρῳ τοῦ συμβουλίου, ὥστε μετὰ πονηροῦ χλευασμοῦ ἐλέγετο ἐν Γερμανίᾳ ὅτι ὁ Πρῶσπος οὐδὲν ἄλλο ἰδιαίτερον εἶχε νὰ πράξῃ εἰμὴ μόνον νὰ φορῇ στολὴν Πρωσσικὴν, καὶ ὅτι ἦτο εὐχερέστατον πρᾶγμα ἢ τε Πρωσσικὴ καὶ ἡ Αὐστριακὴ ἀντιπροσωπεῖα νὰ ἐνωθῶσιν ἐν ἐνὶ καὶ τῷ αὐτῷ ἀνδρὶ. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγου παρὰ τὴν στενὴν ταύτην μεταξὺ τῶν δύο μεγάλων δυνάμεων προσέγγισιν, μᾶλλον δὲ ἐναντίον ταύτης, τὰ μεσαῖα καὶ τὰ μικρότερα κράτη συνηνώθησαν πρὸς ἄλληλα εἰς κοινὴν κατὰ τῆς Αὐστριακῆς τυραννίας ἐνέργειαν καὶ ἄμυναν. Κέντρον τῆς τοιαύτης ἐχθρικῆς πρὸς τὴν Αὐστρίαν πολιτικῆς ἦτο τὸ βασιλεῖον τῆς Βυρτεμβέργης, ἐνθα ἐβασίλευεν ὁ ἱπποτικὸς βασιλεὺς Γουλιέλμης Α' μετὰ πίστεως ἐκπληρῶν τὰ καθήκοντα αὐτοῦ ὡς βασιλέως συνταγματικοῦ καὶ οὐδαμῶς ἐννοῶν νὰ θυσιάσῃ εἰς τὰς θεωρίας τῆς Αὐστριακῆς πολιτικῆς τοὺς ἐλευθέρους θεσμούς τῆς χώρας, οὓς αὐτὸς καὶ οἱ λοιποὶ τῶν μεσαίων καὶ τῶν μικρῶν κρατῶν ἡγεμόνες ἐθεώρουν ἐγγύησιν τῆς ἐξωτερικῆς ἀνεξαρτησίας τῶν κρατῶν τούτων, καίτοι διὰ τὴν τοιαύτην αὐτοῦ πολιτείαν περιφρονητικῶς ἐχαρακτηρίζετο ὑπὸ τοῦ Μεττερνίχου ὡς ἄρχων Γαλλικῆς τοπαρχίας (διότι τὸ φιλελεύθερον σύνταγμα τοῦ κράτους καὶ οἱ φιλελεύθεροι θεσμοὶ αὐτοῦ ὑπεμύνησκον τὰ ἐπὶ τοῦ Ναπολέοντος εἰσαχθέντα σύντάγματα εἰς τὰ ὑπὸ τὴν προστασίαν τούτου Γερμανικὰ κράτη). Οὕτω λοιπὸν οἱ ἐν Φραγκφούρτῃ ἀντιπρόσωποι τῶν συνταγματικῶν κρατῶν, ἡγουμένου τοῦ ἀντιπροσώπου τῆς Βυρτεμβέργης Βαγενχάιμ (Wagenheim), ἀντέπραξαν ἐν πολλοῖς ζητήμασι πρὸς τὰς γνώμας καὶ πρὸς τὰς ἀποφάσεις τῶν δύο μεγάλων δυνάμεων, καὶ ἰδίως ἐν τῷ περὶ τοῦ ὁμοσπονδικοῦ στρατοῦ νόμῳ τῷ ψηφισθέντι τῇ 27/8 Ἀπριλίου 1821 καὶ μετὰ πολλὰ μόνον ἔτη ἐφαρμοσθέντι, καὶ κατῴρθωσαν νὰ διασώσωσι τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν ἐκυτῶν κρατῶν ἐναντίον τῆς Αὐστριακῆς δικτατορίας. Κατὰ τὸν μνημονευθέντα νόμον ὁ ὁμοσπονδικὸς στρατὸς συνεκροτεῖτο ἐκ δέκα στρατιωτικῶν τμημάτων, τριῶν μὲν Αὐστριακῶν, τριῶν Πρωσσικῶν, ἐνὸς Βαυαρικοῦ, τριῶν δ' ἄλλων μικτῶν ἐκ τῶν ἄλλων κρατῶν συγκροτουμένων, ἐν ἑκάστῳ τῶν ὁποίων τὴν ἀρχηγίαν ἐλάμβανον ἡ Σαξωνία, ἡ Βυρτεμβέργη καὶ τὸ Ἀνωέβερν. Τὴν αὐτὴν δ' ἀνεξαρτησίαν ἐτήρησαν καὶ

ἐν τῷ ζητήματι τῆς κτίσεως ὁμοσπονδιακῶν φρουρίων διὰ τῶν ἐπὶ τούτῳ διατεθέντων ἐκ τῆς Γαλλικῆς ἀποζημιώσεως 15 ἑκατομμυρίων φλωρινίων· ἡ φροντίς δὲ καὶ ἡ ἐργασία τῆς κτίσεως τῶν ἐν διαφόροις τοποθεσίαις προσδιορισθέντων φρουρίων ἀφίθη εἰς τὸ κράτος, κατὰ τὰ ὅρια τοῦ ὁποίου ἐμέλλον νὰ κτισθῶσι τὰ φρούρια. Εἶναι ἀληθές ὅτι διὰ τοῦ τοιούτου μέτρου καὶ ἡ τῶν ὀρίων ὁχύρωσις καὶ ἡ καθόλου πρὸς ἄμυναν τῆς Γερμανίας ἐργασία διεξήγετο μετὰ ῥαθυμίας καὶ ἀμελείας· ἀλλὰ διὰ τὰ μικρότερα κράτη σπουδαιότερον ἦτο νὰ ἀμύνωνται πρῶτιστα ἐναντίον τῶν ἐπιθετικῶν τάσεων τῶν μεγάλων Γερμανικῶν δυνάμεων καὶ ἰδίως τῆς Αὐστρίας.

Κατ' ἀξιοσημειώμενον δὲ τρόπον ἐνῶ ἡ Αὐστρία καὶ μετ' αὐτῆς ἡ Πρωσσία τὴν ἀπέναντι τῶν μικροτέρων κρατῶν ἐπιθετικὴν αὐτῶν πολιτικὴν ἐδικαιολόγουν χαρακτηρίζουσαι ταῦτα ὡς κέντρα ἀντιγερμανικῶν τάσεων καὶ ῥοπῶν, ἡ τῶν μικροτέρων κρατῶν πρὸς ἀλληλα σύστασις καὶ σύμπραξις ἐδικαιολογεῖτο ὑπ' αὐτῶν τούτων ὡς γινομένη πρὸς ἄμυναν τῆς καθαρᾶς Γερμανίας ἐναντίον τῶν δύο μιζοβαρβάρων (ὡς ἐχαρακτήριζον τὴν Πρωσσίαν καὶ τὴν Αὐστροίαν) κρατῶν. Τὴν μεγίστην δὲ ἐν Γερμανίᾳ ἐκίνησεν ἐκπληξὴν κατὰ τοὺς χρόνους τούτους τὸ φυλλάδιον τὸ ἐκδοθὲν κατὰ τὸ 1820 ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν « Χειρόγραφον ἐκ τῆς νοτίου Γερμανίας », γραφέν, ὡς πιστεύεται γενικῶς, ὑπὸ τὰς ἐμπνεύσεις τοῦ Βαγενχάιμ κατ' ἐντολὴν τοῦ βασιλέως Γουλιέλμου. Ἐν τῷ φυλλάδιῳ τούτῳ ἡ νότιος Γερμανία καὶ ἐν γένει τὰ μικρὰ κράτη παρίσταντο ὡς ἀποτελοῦντα τὸν ἀληθῆ πυρῆνα τοῦ Γερμανικοῦ ἔθνους, ὅπερ διαμελισθὲν, καθὼς ἡ Πολωνία, ἐκ τοῦ 29 ἑκατομμυρία ἀριθμοῦντος Γερμανικοῦ πληθυσμοῦ αὐτοῦ ἀπώλεσε τὰ 19 ἑκατομμύρια χάριν τῆς Αὐστρίας, τῆς Πρωσσίας, τῆς Ἀγγλίας (ἐνεκα τοῦ Ἀννοβέρου), τῆς Ὁλλανδίας (ἐνεκα τοῦ Λουξεμβούργου), τῆς Δανιμαρκίας (ἐνεκα τῆς Ὁλσατίας καὶ τοῦ Σλεβίου), ἐνῶ αἱ Ἀνσεατικαὶ πόλεις Ἀμβούργον, Λυδέκην καὶ Βρέμην ἔχουσι καταστῆ μίσθιαί τῆς Ἀγγλίας. Ἀπασα ἡ ἐλπίς τοῦ Γερμανικοῦ ἔθνους, ἐλέγετο ἐν τῷ φυλλάδιῳ, ἐρίδεται ἐπὶ τῆς καθαρᾶς Γερμανίας τῆς ἀποτελουμένης ἀπὸ τῆς Βαυαρίας καὶ ἀπὸ τῶν Σουηδικῶν χωρῶν (Βυρτεμβέργης καὶ Βάδης) καὶ παρωτρύνοντο αἱ χώραι αὗται νὰ καλλιεργῶσι καὶ νὰ ἀναπτύξωσι τὴν δημοκρατικὴν ἀρχὴν καὶ νὰ προσεγγίξωσι πρὸς τὴν Γαλλίαν. Συμφώνως πρὸς τὰς τοιαύτας ἀρχάς καὶ θεωρίας ὁ βασιλεὺς τῆς Βυρτεμβέργης, τὸν ὁποῖον οἱ ἐν Βερολίνῳ ἐκάλουν

σχωπτικῶς «μηνιώδη βασιλεία Ἰακωβίνων ἄρχοντα τοῦ πτωχοῦ αὐτοῦ λαοῦ», ὁ ὁποῖος ἐν τούτοις καὶ διὰ τῆς ζωηρᾶς πρὸς τὸν Ἑλληνικὸν ἀγῶνα συμπαθείας ἐνθεν μὲν ἐμαρτύρει τὴν εὐγένειαν τῶν αἰσθημάτων αὐτοῦ, ἐνθεν δὲ ἐδείκνυε τὴν πρὸς τὴν Αὐστριακὴν πολιτικὴν ἀντιπολιτείαν, ἀντετάσσετο ἰσχυρῶς καὶ ἐπιμόνως ἐναντίον τῆς Αὐστροπρωσσιακῆς ὑπεροχῆς. Καὶ ὅποτε ὁ Ῥώσος πρεσβευτὴς ἀνεκοίνωσεν εἰς τὴν διήταν τῆς Φραγκφούρτης τὰς ἀποφάσεις τῆς ἐν Βερῶνῃ συνόδου (1825), οἱ δὲ παρὰ τῇ διήτῃ ἀντιπρόσωποι τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς Πρωσσίας ἤθελον νὰ περιβάλλωσι τὰς ἀποφάσεις ταύτας διὰ νέου κύρους παρεχομένου ὑπὸ τῆς ψήφου τῆς διήτης δι' ἅπασαν τὴν Γερμανίαν, ἡ Βυρτεμβεργικὴ κυβέρνησις καὶ κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην ὑποστηρίζουσα τὰ δικαιώματα τῶν μεσαιῶν καὶ μικροτέρων κρατῶν, ἅτινα δὲν εἶχον μετέσχει τῆς συνόδου ἐκείνης, προέτεινε διὰ τοῦ ἀντιπροσώπου αὐτῆς Βαγενχάιμ τὴν ὑπὸ τῆς διήτης ἀπόρριψιν τῶν ἀποφάσεων ἐκείνων. Ἐτι πρότερον ὁ Βαγενχάιμ ἀπήτησεν ἵνα ἡ ἐν Μανχαίμ ἀνακριτικὴ ἐπιτροπὴ συντάξῃ καὶ παραδῶσῃ τὴν ἐκθεσιν αὐτῆς, μετ' ὀλίγον δὲ προέτεινε τὴν διάλυσιν τῆς ἐπιτροπῆς συναινούστων καὶ ἄλλων ἀντιπροσώπων (1823). Τὴν τόλμην δὲ καὶ τὸ φρόνημα τοῦ Γουλιέλμου Α' δὲν ἐκλόνησεν οὐδ' ἡ ἀπὸ τῆς Στουτγάρδης ἀναχώρησις τῶν πρέσβειν τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς Πρωσσίας. Τούναντίον ἀλίιστα ὁ Βαγενχάιμ ἐξηκολούθησε θαρραλέως τὴν κατὰ τῆς Αὐστρίας ἀντιπολιτείαν ἐν Φραγκφούρτῃ, ἕως οὗ ἡ Αὐστριακὴ κυβέρνησις θεωροῦσα τὸν ἀντιπρόσωπον αὐτῆς Βουὸλ ἀνίκανον ν' ἀντιταχθῇ κατὰ τοιοῦτου πολεμίου ἀντικατέστησεν αὐτὸν διὰ τοῦ Munch-Bellinghau-sen. Ἀλλὰ δυστυχῶς ἡ Αὐστριακὴ κυβέρνησις ἐν τοῖς Γερμανικοῖς πράγμασιν ἔχουσα πιστὴν πάντοτε σύμμαχον καὶ συνεργὸν ἐν πᾶσι τὴν Πρωσίαν ἀπεφάσισεν ἤδη συμπράξει αὐτῆς νὰ καταστρέψῃ ὅ,τι φιλελεύθερον ἐτι καὶ πρὸς Γερμανικὴν ἐνότητα τείνον εἶχε διατηρηθῇ ἐν Γερμανίᾳ μετὰ τὰς συνδιασκέψεις τῆς Καρλσβάδης καὶ τῆς Βιέννης. Ἐζήτηι νὰ καταστρέψῃ ἐντελῶς τὰ συνταγματικὰ πολιτεύματα τῶν μικροτέρων κρατῶν διὰ τῆς ἀπαγορεύσεως τῆς δημοσιεύσεως τῶν ἐν τοῖς κοινοβουλίοις συζητήσεων. Τὸ σχέδιον τοῦτο τοῦ Μεττερνίχου ὡς καὶ τὸ ἕτερον, δι' οὗ τὴν περίοδον τῶν συνεδριῶν τῆς διήτης ἐζήτηι νὰ καταστήσῃ ἀπὸ διαρκοῦς μόνον τετράμηνον, ἵνα οὕτως κατὰ μικρὸν καταστρέψῃ καὶ τὴν σκιὰν τῆς πολιτικῆς ἐνότητος, δὲν ἐπραγματοποιήθη· ἀλλ' ἡ τοῦ φωτὸς καὶ τῆς ἀληθείας ἀσπονδότητος πολέ-

μῖος Αὐστριακὴ πολιτικὴ κατώρθωσεν οὐχ ἥττον νὰ καταστήσῃ μυστικὰς τὰς συνεδρίας τοῦ ὁμοσπονδιακοῦ συμβουλίου, ἵνα οὕτω τὸ συμβούλιον τοῦτο, ἀντὶ ὑπερτάτης πολιτικῆς ἀρχῆς τῆς Γερμανίας, καταστῇ μυστικὴ ἀστυνομία τοῦ Αὐστριακοῦ πολιτικοῦ συστήματος.

Ἡ Αὐστριακὴ πολιτικὴ ἐκίνησεν ἐκ νέου πόλεμον ἐναντίον πάσης πνευματικῆς κινήσεως ἐν Γερμανίᾳ, τὸ δὲ ὁμοσπονδιακὸν συμβούλιον ἀπεδέξατο πρότασιν παραδοξοτάτην, γενομένην ὑπὸ τοῦ Αὐστριακοῦ ἀντιπροσώπου καὶ προέδρου τοῦ συμβουλίου, κατὰ τὴν ὁποίαν «εἰς τὰς νέας περὶ ὁμοσπονδίας διδασκαλίας καὶ θεωρίας τῶν συγγραφέων οὐδὲν ἔπρεπε νὰ ἀποδοθῇ κύρος τοιοῦτον, ὥστε νὰ ἀσκῶσιν αὐταὶ ἐπιρροὴν καὶ ἐπίδρασιν ἐπὶ τὰς ἀποφάσεις τοῦ συμβουλίου, οὔτε ἐν ταῖς πράξεσι τοῦ συμβουλίου ἔπρεπε νὰ γίνηται ἐπίκλησις ἢ ἐπιμαρτυρία τοιούτων θεωριῶν καὶ συγγραφέων». Οὕτω ἡ Αὐστριακὴ κυβέρνησις δὲν ἤθελε νὰ ὑπάρχῃ *ὁμοσπονδιακὸν Γερμανικὸν δίκαιον* πλὴν τῶν ἀποφάσεων τῶν κυβερνήσεων, καὶ ἡ Γερμανικὴ ὁμοσπονδία δὲν ἔπρεπε νὰ ᾔται ἀντικείμενον ἐπιστημονικῆς μελέτης, ἵνα μὴ λαμβάνῃ ἢ καὶ ἀπλῶς φαίνεται ὅτι ἐλάμβανεν ὑπόστασιν πολιτικὴν πραγματικὴν ἀλλοίαν τῆς ἀπλῆς συνδιασκεψείας τῶν ὑπουργῶν τῶν διαφόρων Γερμανικῶν κρατῶν. Πρὸς τοῦτοις τὸ ὁμοσπονδιακὸν συμβούλιον δι' ἐπισήμου πράξεως αὐτοῦ συνίστα ταῖς Γερμανικαῖς κυβερνήσεσι «νὰ προσέχωσιν ἵνα μὴ εἰς τὰ πανεπιστήμια εἰσδύωσι διδασκαλαὶ ψευδεῖς καὶ πεπλανημέναι περὶ τῆς ἐννοίας τῆς Γερμανικῆς ὁμοσπονδίας». Κατὰ τοιοῦτον τρόπον ἐνόμιζον οἱ περὶ τὸν Μεττερνίχον ὅτι ἠδύναντο νὰ καταστρέψωσι τὴν ιδέαν τῆς Γερμανικῆς ἐνότητος, ἐνῶ κατὰ βάθος οὐδὲν τελεσφορώτερον ἢ τὰ ἑλεῖν αὐτὰ ἀντιδραστικὰ μέτρα ἠδύνατο νὰ ἐνισχύσῃ παρὰ τῷ Γερμανικῷ ἔθνει τὴν ἀποστροφὴν πρὸς τὸ ὑπάρχον καθεστῶς καὶ τὸν πόθον πρὸς ἐνότητα ὑπὸ κρείττονας ὁρους τῆς διοργανώσεως τῆς ὁμοσπονδίας ἐπιτυγχανομένην. Ἀλλ' ἡ ἀντίδρασις δὲν περιωρίσθη μόνον εἰς θεωρίας· ἐκρηχύθη πόλεμος ἀπηνῆς κατὰ πάντων τῶν ἀντιφρονούντων, κατεδιώχθη ἡ δημοσιογραφία καὶ ἡ ἐπιστήμη διὰ τοῦ καταδιωγμοῦ τῶν ἐκδοτῶν τῶν σπουδαίων ἐφημερίδων τοῦ «Παρατηρητοῦ» (Beobachter) καὶ τῆς «Ἐφημερίδος τοῦ Νεκκάρου» (Neckar Zeitung) καὶ ἀνδρῶν, οἱ οὗτοι ὁ περίφημος καθηγητὴς καὶ συγγραφεὺς τοῦ πολιτικοῦ δικαίου Κλύβερ (Klüber) καὶ οἱ ἐξάδελφοι Μουρχάρδοι (Murhard).

— Ἀλλ' ἐκεῖνο, ὅπερ πρὸ παντὸς ἄλλου ἠγωνίζετο νὰ ἐπιτύχῃ ὁ Μετ-

τερνίχος, ἦτο ἡ *κάθαρσις*, ὡς ἔλεγε, τοῦ ὁμοσπονδιακοῦ συμβουλίου, ἵνα καταστῇ τοῦτο ἐν πᾶσι πειθήνιον εἰς τὰ κελεύσματα τῆς Αὐστριακῆς πολιτικῆς καὶ εὐτελὲς ὄργανον τοῦ ἐν Γερμανίᾳ πολιτικοῦ κράτους τῆς Αὐστρίας. Πρὸς τοῦτο ἔδει ν' ἀντικατασταθῶσι πάντες οἱ ἀναφανδὸν ἢ ληληθότως ἀντιπράττοντες ἐν τῷ συμβουλίῳ κατὰ τῆς Αὐστρίας, καὶ πρῶτος ὁ Βυρτεμβέργιος ἀντιπρόσωπος Βαγενχάιμ. Αἱ πρὸς τὸ ὁμοσπονδιακὸν συμβούλιον ὑπὸ τῶν ἱπποτῶν καὶ τῶν θρησκευτικῶν ἀρχηγῶν τῆς Ὀλσατίας γενόμεναι μομφαὶ ἐναντίον τῶν ὑπὸ τῆς Δανικῆς κυβερνήσεως ἐν τῇ χώρᾳ αὐτῶν γενομένων παραβιάσεων τοῦ συντάγματος καὶ ὁ τρόπος, καθ' ὃν ὁ Βαγενχάιμ ὑπεστήριξε τὰς μομφὰς ταύτας καὶ τὰς ἀπαιτήσεις τῶν Ὀλσατιῶν, παρέσχον τῷ Μεττερνίχῳ τὴν εὐπροσδόκητον πρὸς πραγματοποίησιν τοῦ σχεδίου αὐτοῦ εὐκαιρίαν. Ὁ Βαγενχάιμ ἐκηρύχθη ὑπ' αὐτοῦ ὡς ἀσεβὼν πρὸς τὴν μοναρχικὴν ἀρχὴν καὶ ὡς ἐχθρὸς τῆς ἱερᾶς συμμαχίας, καὶ ἐζητήθη παρὰ τοῦ βασιλέως Γουλιέλμου ἡ ἀπομάκρυνσις αὐτοῦ ἀπὸ τῆς διήτης. Καὶ ὅποτε ὁ βασιλεὺς Γουλιέλμος δὲν ἔδωκε προσοχὴν εἰς τὰς τοιαύτας ἀξιώσεις τοῦ Μεττερνίχου, κατέλιπον τὴν Στουτγάρδην, οἰοῦντι διακαρτυρόμενοι, οὐ μόνον οἱ πρέσβεις τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς Πρωσίας, ἀλλὰ καὶ ὁ τῆς Ῥωσσίας, ἥτις πρὸ ὀλίγων ἐτῶν εἶχε λάβει ὑπὸ τὴν προστασίαν αὐτῆς τὸν βασιλέα Γουλιέλμον ἐναντίον τῶν ὑπερφιέλων ἀξιώσεων τῆς Αὐστριακῆς πολιτικῆς. Συγχρόνως δὲ ὑπόμνημα τοῦ Μεττερνίχου συνίσταται εἰς Γερμανικαῖς κυβερνήσεις τὴν «*κάθαρσιν*» τῆς διήτης καὶ τὴν ἐξουδετέρωσιν πάσης βλαπτικῆς ἐνεργείας τῶν συνταγματικῶν πολιτευμάτων τῶν διαφόρων Γερμανικῶν κρατῶν. Τὰ μεσαῖα καὶ τὰ μικρότερα Γερμανικὰ κράτη ἐκάμφθησαν ἀπέναντι τῆς νέας τολμηρᾶς ἐμφανίσεως τοῦ Μεττερνίχου, ἡ Βυρτεμβέργη ἀπεμονώθη, ὁ Βαγενχάιμ ἀνεκλήθη, ἀνεκλήθησαν δὲ συγχρόνως πάντες οἱ ὑπὸ τοῦ Μεττερνίχου ὑποπτοὶ θεωρούμενοι ἀντιπρόσωποι τῶν λοιπῶν κρατῶν, ἰδίως δὲ οἱ ὑποστηρίζαντες τὴν πολιτικὴν τοῦ Βαγενχάιμ πολιτικοὶ αὐτοῦ φίλοι. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ τῆς Πρωσίας ἀντιπρόσωπος Γόλτζ (Von der Goltz) ἀντικατεστάθη διὰ προσώπου μείζονα ἐμπνέοντος ἐμπιστοσύνην τῷ Μεττερνίχῳ. Οὕτω ἡ Αὐστριακὴ πολιτικὴ ἀνεκτήσατο κατὰ μικρὸν τὸ κράτος αὐτῆς ἐν ἀπάσῃ τῇ Γερμανίᾳ, καὶ ἤδη ὁ Μεττερνίχος ὡς μέγας κήρυξ τοῦ Γερμανικοῦ λαοῦ καὶ ἰθύντωρ τῆς μόνης ὑγιοῦς Γερμανικῆς πολιτικῆς συνεκάλεσε (τῷ 1824) ἐν τῷ θερινῷ αὐτοῦ ἐνδιατήματι, ἐν *Johannisberg*, τοὺς ἀντιπροσώ-

πους τῶν Γερμανικῶν κρατῶν καὶ ἀνεκοίνωσεν αὐτοῖς σκέψεις, αἰτίνας κατὰ τὸν Αὐγούστου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐγένοντο ψηφίσματα τῆς διήτης. Καὶ ἐν τοῖς ψηφίσμασι τούτοις διαβλέπονται φανερώς πάντα τὰ τεχνάσματα τῆς Αὐστριακῆς πολιτικῆς, δι' ἧς ἐδιδελέζοντο διὰ κενῶν μεγαλορρημόνων ὀνομάτων καὶ φράσεων ἡγεμόνες καὶ κυβερνήσεις, ἵνα οὕτω ἀσφαλῶς ἐπιδιώκωνται οἱ ἰδιαιτέροι σκοποὶ τῆς Αὐστριακῆς πολιτικῆς. Ἐν τοῖς ψηφίσμασι λοιπὸν τούτοις ἐξῆρτο ἡ ἀνάγκη τῆς ὑπερασπίσεως τῆς λεγομένης ἀρχῆς τοῦ Μεττερνίχου, καθ' ἣν «οὐδαμοῦ τῆς Εὐρώπης εἶδει νὰ ἀλλοιωθῇ τὸ καθεστῶς (ταῦτα ἐψηφίζοντο καθ' ὃν χρόνον ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάστασις καὶ ὁ ἐν Γερμανίᾳ φιλελληνισμὸς ὑψοῦντο εἰς τὸν κολοφῶνα τῆς ἀκμῆς καὶ δυνάμεως αὐτῶν) καὶ ἡ ἀπὸ Θεοῦ πηγάζουσα καὶ διὰ τοῦ ἱστορικοῦ δικαίου προστατευομένη μοναρχικὴ μεγαλειότης ἔπρεπε νὰ ὑποστηριχθῇ ἐναντίον πάσης προσβολῆς τῶν νεωτεριστῶν». Κατὰ τὰς ἀποφάσεις τῆς ἐν Φραγκφούρτῃ διήτης ἐν τοῖς συνταγματικοῖς κράτεσι τῆς Γερμανίας ἡ ἀσκήσις τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων τῶν διαφόρων τάξεων ἔπρεπε νὰ ὑπόκειται εἰς αὐστηρὰν ἐπιτήρησιν, ἵνα μὴ ἡ μοναρχικὴ ἀρχὴ κατ' ἐλάχιστον παραβλάπτηται καὶ ἵνα μὴ ἡ δημοσιότης τῶν συζητήσεων ἄγῃ εἰς καταχρήσεις. Ἰδιαιτέρα ἐπιτροπὴ ἔπρεπε ν' ἀναλάβῃ τὴν ἐπίβλεψιν τῶν σχολείων καὶ τὴν ἐξέτασιν σύμπαντος τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος. Αἱ ἀποφάσεις τοῦ 1819 αἱ ἀφορῶσαι τὸν τύπον καὶ τὰ πανεπιστήμια ἔμεινον ἐν ἰσχύϊ, παρετεινέτο δὲ μέχρι τοῦ 1828 καὶ ἡ δικαιοδοσίᾳ τῆς ἐν Μανχαίμῃ ἀνακριτικῆς ἐπιτροπῆς.

Οὕτω κατὰ τὰ ἔτη 1823-1824 ἡ Γερμανία ὑπετάχθη καθ' ὅλοκληρίαν εἰς τὸ κράτος τοῦ Μεττερνιχίου συστήματος, ὅπερ τοσοῦτον μᾶλλον κατέστη ἰσχυρότερον, ὅσον οἱ διηνεκεῖς ἀγῶνες καὶ αἱ διαμάχαι ἐπ' ἡνέγκον περιόδον τινα ἀδρανείας ἐν τῇ δημοσίᾳ βίᾳ τοῦ Γερμανικοῦ ἔθνους καὶ ἐν τῇ δημοσίᾳ γνώμῃ, καὶ οἱ Γερμανικοὶ λαοὶ ἀποβαλόντες πᾶσαν ἐλπίδα ἀπὸ τοῦ πολιτικῶς μὴ ὑπάρχοντος σχεδὸν ὁμοσπονδιακοῦ συμβουλίου ἔστρεψαν τὰ βλέμματα αὐτῶν πρὸς τοὺς ἰδίους ἐαυτῶν ἡγεμόνας. Οὐδαμῶς δὲ παράδοξον ἦτο ὅτι ἡ Αὐστριακὴ πολιτικὴ, ἡ θριαμβεύουσα ἤδη ἐν Ἰταλίᾳ, ἐν Ἰσπανίᾳ καὶ ἐν τῇ πολιτικῇ τῆς Ῥωσσίας ἀπέναντι τῆς Τουρκίας καὶ τῆς ἀγωνιζομένης Ἑλλάδος, ἐδέσποζεν ἤδη καὶ ἐν Γερμανίᾳ. Καὶ ὁ Μεττερνίχος, ὅστις προσβλήθεις ὑπὸ ἑλαφροῦ νόσου κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ 1823 ἔλεγεν ἐν τῇ ἀναρρώσει αὐτοῦ μετὰ χαρακτηριστικῆς ἀνυπερβλήτου ἀλαζονείας

καὶ ἐωσφορικῆς ἐπάρσεως, ὅτι μετ' αὐτοῦ «ἀνερρώννυτο καὶ ἡ Εὐρώπη», παρεσκευάζετο ἤδη εἰς νέαν περὶ τῶν Ἀμερικανικῶν ἀποικιῶν τῆς Ἰσπανίας διπλωματικὴν στρατείαν, τὴν προσκρούσασαν, ὡς εἶδομεν, εἰς ἀνυπέρβλητα κωλύματα καὶ ἀπολήξασαν εἰς οἰκτρὰν ἀποτυχίαν. Καὶ τοιαύτη μὲν ἡ καθόλου πολιτικὴ κατὰστασις τοῦ Γερμανικοῦ ἔθνους κατὰ τὰ ἔτη 1820-1830. Ἄς ρίψωμεν ἤδη βλέμμα ταχὺ ἐπὶ τὴν ἱστορίαν τῶν ἰδιαιτέρων Γερμανικῶν κρατῶν κατὰ τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα.

Ἡ Αὐστρία κατὰ τὰ ἔτη 1820-1830. — Ἡ ἱστορία τῆς Αὐστρίας καθ' ἅπαν τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα περιστρέφεται, συμφῶνως πρὸς τὸν ἤδη παρ' ἡμῶν γενικῶς σκιαγραφηθέντα χαρακτῆρα τῆς ἐσωτερικῆς καὶ ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τοῦ κράτους τούτου, ἐσωτερικῶς μὲν εἰς τὰ ἔργα τῆς Αὐστριακῆς ἀστυνομίας, ἐργαζομένης μετὰ τέχνης καὶ ἐπιτηδειότητος ἀπαρμιλλοῦ πρὸς ἐμπέδωσιν τοῦ συστήματος τῆς ἐσωτερικῆς διοικήσεως κατὰ πνεῦμα γνησίως Αὐστριακόν, ἐξωτερικῶς δὲ εἰς τὰ ἔργα τῆς Αὐστριακῆς διπλωματίας τῆς ἀγωνιζομένης νὰ ἐφαρμόσῃ τὸ αὐτὸ σύστημα πανταχοῦ τῆς Εὐρώπης καὶ ἰδίως ἐν Γερμανίᾳ, τοῦ Αὐστριακοῦ στρατοῦ πραγματοποιοῦντος, ὅπου ἡδύνατο, τὴν τοιαύτην ἐφαρμογὴν. Παρὰ τὰ γενικὰ ταῦτα ἐλαχίστης τινὸς καὶ παροδικῆς ὁλως μνήμης ἄξια εἶναι καὶ ἡ γενομένη ἐν Βοημίᾳ τῷ 1821 ἐπανάστασις τῶν χωρικῶν ἐναντίον τῶν καταπιεζόντων αὐτοὺς μεγάλων γαιοκτημόνων, κατασταλεῖσα διὰ βιασιωτάτων μέτρων ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως, ἐτι δὲ αἱ πρὸς τὴν Αὐστριακὴν ἐριδεις τῆς Οὐγγρικῆς διήτης ἤτοι τοῦ ἀντιπροσωπευτικοῦ συμβουλίου τῶν εὐγενῶν τῆς Οὐγγαρίας ἐνεκα τῶν ὑπὸ τῆς Αὐστριακῆς κυβερνήσεως καταπατουμένων δικαιωμάτων καὶ προνομίων τοῦ ἰδιαίτερου Οὐγγρικοῦ κράτους καὶ τοῦ Οὐγγρικοῦ συντάγματος, αἱ ἀπολήξασαι εἰς τὴν γνωστὴν διακήρυξιν τοῦ αὐτοκράτορος Φραγκίσκου, ὅτι ὅλος ὁ κόσμος παραφρονεῖ ζητῶν φαντασιώδη συντάγματα. Σημειωτέον δὲ ὅτι ἡ Οὐγγρική διήτη, ἐν ἣ ἐγένετο ἡ διακήρυξις αὕτη, συνεκλήθη καὶ συνῆλθε τῷ 1825 μετὰ τριῶν καὶ δέκα ἐτῶν ἀπουσίαν, ἐνῶ κατὰ τὸ σύνταγμα ἐδικαιούτο νὰ συνέρχηται κατὰ πᾶσαν τριετίαν. Καθ' ὅλον τοῦτο τὸ διάστημα τῆς ἀπουσίας τῆς διήτης ἐγίνοντο στρατιωτικαὶ ἀπογραφαὶ καὶ εἰσπραττόντο φόροι αὐθαριέτως ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως. Ἀλλ' οἱ Οὐγγροι, καίτοι ἠνείχοντο σιωπηλῶς τὴν παραβίασιν τῶν δικαιωμάτων αὐτῶν, ἀντέτασσον ἐν τούτοις παθητικὴν ἀντίστασιν εἰς τὴν εἰσπραξίν τῶν φόρων. Ἀκρι-

Ὡς δὲ τῷ 1825, ὅποτε ἠπειλεῖτο Τουρκορωσσικός πόλεμος ἕνεκα τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος, τὸ μέγεθος τῶν καθυστερουμένων φόρων τοσοῦτον εἶχεν αὐξηθῇ καὶ ἡ δυσαρέσκεια τοσοῦτον εἶχεν ἐπιταθῇ (καθ' ὃν ἀκριβῶς χρόνον αἱ παρὰ τὸν Δούναβιν χώραι ἐμελλον κατὰ τὰ φαινόμενα νὰ καταστῶσι θέατρον μεγάλου πολέμου), ὥστε ἡ Αὐστριακὴ κυβέρνησις φρονήσεως ἔργον ἐθεώρησε νὰ ἐπαρκέσῃ ἐν τινι μέτρῳ εἰς τὰς νομίμους ἀξιώσεις τῶν Οὐγγρων. Ἀλλὰ τὸ μόνον πρακτικὸν ὄφελος τῆς συγκλήσεως τῆς διήτης ὑπῆρξεν ἀπλῶς τὸ ὅτι συνῆλθε καὶ ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ, μεθ' ὅλην τὴν μνημονευθεῖσαν ἄνω διακήρυξιν, ἀνεγνώρισε ῥητῶς τὰ δικαιώματα τῆς διήτης, ἥτις οὐδὲν κατὰ τὴν διετὴ αὐτῆς σύνοδον ἄξιον λόγου ἐνήργησεν ἢ ἐπραξέ. Κατ' αὐτὸ δὲ τοῦτο τὸ τῆς συγκλήσεως τῆς διήτης διάστημα ἡ αὐτοκράτειρα τῆς Αὐστρίας Μαρία Θηρεσία ἐστρέφθη βασιλίσσα τῆς Οὐγγαρίας (30/11 Σεπτεμβρίου), ὅπερ καὶ αὐτὸ ἦτο μίᾳ προσωρινῇ ικανοποίησις τῆς Οὐγγρικῆς φιλαυτίας. Παρὰ τὰ μικροῦ λόγου ἄξια γεγονότα ταῦτα δεόν νὰ μνημονευθῶσιν ἐνταῦθα διὰ βραχείων καὶ τὰ πρὸς ὕλικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ κράτους ὑπὸ τῆς Αὐστριακῆς κυβερνήσεως κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον γεγόμενα, ἰδίως τὰ μέτρα τὰ ληφθέντα πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς ἐμπορίας καὶ πρὸς βελτίωσιν τῶν οἰκονομικῶν διὰ τῆς ἰδρύσεως τῆς Βιενναίας τραπεζῆς καὶ δι' ἄλλων καταλλήλων οἰκονομικῶν ἐργασιῶν, δι' ὧν τὸ κατὰ τὸ 1816 εἰς 658 ἑκατομμύρια φλωρινίων ἀνερχόμενον ποσὸν τοῦ χαρτονομίσματος ἐλαττωθὲν βαθμυδὸν ἐντελῶς ἀποσβέσθη τῷ 1840. Ἐπίσης δὲ πρὸς ἐλάττωσιν καὶ ἀπόσβεσιν τοῦ ἐντόκου δημοσίου χρέους, ὅπερ τῷ 1816 εἶχεν ὀνομαστικὴν ἀξίαν 630 ἑκατομμυρίων φλωρινίων, εἶτα δὲ πύξθη ἐτι μᾶλλον διὰ τοῦ λεγομένου νέου χρέους, ἰδρύθη τῷ 1817 κεφάλαιον ἢ ταμεῖον ἀποσβέσεως, εἰς τὸ ὅποιον τὸ κράτος ἐπλήρωνε κατ' ἔτος περὶ τὰ 48 ἑκατομμύρια φλωρινία προωρισμένα πρὸς ἀπόσβεσιν τοῦ χρέους καὶ πρὸς προικοδότησιν τοῦ ταμείου τῶν ἀποσβέσεων.

Ἡ Πρωσσία κατὰ τὰ ἔτη 1821-1830. — Ἐν Πρωσίᾳ δὲ κατὰ τὸ αὐτὸ χρονικὸν διάστημα (1821-1830) πλὴν τῶν ἤδη μέχρι τοῦ ἔτους 1823 περὶ εἰσαγωγῆς ἀντιπροσωπευτικῆς πολιτείας γενομένων, περὶ ὧν ἐγένετο ἤδη λόγος ἐν τοῖς ἐμπροσθεν (ιδ. σελ. 335), γεγονότα ἄξια λόγου εἶναι ἡ συνομολογηθεῖσα μετὰ τοῦ Πάπα ἀπλῆ σύμβασις (οὐχὶ Concordat) τοῦ 1821 ἡ γενομένη διὰ τῆς εἰς Ρώμην μεταβάσεως τοῦ πρωθυπουργοῦ Ἀρδεμπεργ καὶ ἡ τὸ ἐπόμενον ἔτος

(1822) γενομένη ἔνωσις τῶν δύο προτεσταντικῶν Ἐκκλησιῶν (τῆς Λουθηρανικῆς καὶ τῆς Καλβινικῆς) εἰς μίαν Εὐαγγελικὴν Ἐκκλησίαν τελεσθεῖσα ἐπισήμως ἐν Βερολίνῳ διὰ τῶν δύο περιφήμων θεολόγων Σλαϊερμάχερ (ἰδ. σελ. 328) καὶ Μαρχάινκε (Marheineke) ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς ἁγίας Τριάδος, τὴν ὁποῖαν ἔνωσιν ἐμυμήθησαν ὕστερον καὶ ἐν ἄλλαις τῆς Γερμανίας χώραις.

Ἡ Πρωσσία καθ' ἅπαν τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα διατελοῦσα ὑπὸ τὴν κυβέρνησιν τοῦ βασιλέως Φρειδερίκου Γουλιέλμου Γ', τοῦ ὁποίου ἡ εἰκοσιπενταετηρὶς ἐτελέσθη κατὰ τὸ ἔτος 1822, ἐν μέσῳ πολιτικῆς ἀντιδραστικῆς καὶ παντοίων καταδιωγμῶν καὶ καταπίεσεων ἐνεργουμένων κατὰ πανεπιστημίων, καθηγητῶν, φοιτητῶν καὶ φοιτητικῶν συνδέσμων ἐποίησατο μεγάλας προόδους ἐν τῇ ὕλικῇ τοῦ κράτους εὐμερίᾳ καὶ ἐν τῇ καθόλου διοικητικῇ καὶ στρατιωτικῇ διοργανώσει αὐτῆς. Ἡ καθολικὴ στρατολογία καὶ ἡ καθολικὴ θητεία εἰσῆχθη καὶ ἐφηρμώσθη νῦν πληρέστατα, καὶ εἰς πάντα Πρῶσον πολίτην ἐπεβλήθη ἥδη στρατιωτικὴ ὑπηρεσία 19 ἐτῶν (3 ἐτῶν ὑπὸ τὴν σημαίαν, 2 ἐν τῇ ἐφεδρείᾳ καὶ ἀνὰ 7 ἔτη ἐν τῇ πρώτῃ καὶ τῇ δευτέρᾳ κατηγορίᾳ τῆς ἐθνοφρουρᾶς (Landwehr)). εἰς ταῦτα δὲ προσετίθετο καὶ ἡ ὑπηρεσία ἐν τῇ ἐθνοφυλακῇ ἢ πολιτοφυλακῇ (Landsturm), εἰς ἣν ὑπεχρεοῦντο πάντες οἱ Πρῶσοι ἀπὸ τοῦ 18 μέχρι τοῦ 50 ἔτους τῆς ἡλικίας). Διὰ τῆς μεγαλουργοῦ δὲ ταύτης καὶ μεγαλοπρεποῦς στρατιωτικῆς ὁργανώσεως, μοναδικῆς καθ' ἅπασαν τὴν Εὐρώπην, οὐ μόνον ἠρέμα προήχετο ἡ στρατιωτικὴ ὑπεροχὴ καὶ ἡ λεληθότως ὑπὸ ταύτης παρασκευαζομένη στρατιωτικὴ Γερμανικὴ ἡγεμονία καὶ τὸ πολιτικὸν καθόλου μεγαλεῖον τοῦ Πρωσσικοῦ κράτους, ἀλλὰ καὶ διεπαιδαγωγεῖτο ἠθικῶς ὁ λαὸς διὰ τῆς στρατιωτικῆς μορφώσεως καὶ τῆς οὕτω ἐπιτυγχανομένης πολιτικῆς καὶ ἠθικῆς πειθαρχίας σύμπαντος τοῦ Πρωσσικοῦ λαοῦ.

Ἡ καθολικὴ στρατολογία. — Ἡ καθολικὴ στρατολογία καὶ θητεία εἶναι ἀναντιρρήτως μέγιστον καὶ σπουδαιότατον στοιχεῖον παιδείσεως καὶ μορφώσεως τοῦ λαοῦ καὶ οὐ μόνον τῆς ἐθνικῆς ἐλευθερίας πολυτιμώτατον ἐχέγγυον, ἀλλὰ καὶ τῆς πολιτικῆς αὐτοῦ ἐλευθερίας σπουδαιότατον στοιχεῖον ἄμα καὶ γνώρισμα, διότι οὕτω οὐ μόνον τὸ ἔθνος μεταβάλλεται εἰς ἔθνος στρατιωτικόν, ἀλλὰ καὶ ὁ στρατὸς εἰς στρατὸν ἐθνικὸν περιέχοντα ἐν ἑαυτῷ πάντα τὰ ἠθικὰ καὶ πνευματικὰ κεφάλαια τοῦ ἐθνικοῦ βίου. Αἱ ἀρχαῖαι Ἑλληνικαὶ πολιτεῖαι

καὶ ἡ Ῥώμη αὐτὴ ἦσαν μεγάλαι καὶ ἰσχυραὶ ἐφ' ὅσον ὁ στρατιώτης ἦτο καὶ πολίτης καὶ ὁ πολίτης στρατιώτης, κατέπεσον δὲ βαθμηδὸν ὅποτε ὁ στρατιώτης ἐχωρίσθη κατὰ μικρὸν ἀπὸ τοῦ πολίτου καὶ κατέστη μίσθιος τῆς πολιτείας καὶ πολλάκις μισθοφόρος ξένος, οἳοι ἦσαν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ οἱ στρατιῶται τῶν μεγάλων Ἀσιατικῶν κρατῶν. Ἐν τῷ μέσῳ αἰῶνι ὁ ἵπποτισμὸς, ἐν ᾧ, ὅπως ἐν τῷ ἡρωϊκῷ βίῳ τῆς ἀρχαιότητος, τὰ πάντα ἐξηρτῶντο ἀπὸ τῆς προσωπικῆς ἀνδρείας, παρήγαγε τὴν κρίσσανα τῆς φεουδαλικῆς ἱπποτικῆς ἀριστοκρατίας. Ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις ἡ πτώσις τοῦ ἱπποτισμοῦ, ἡ προσελθούσα ἐκ τε τῶν γενικωτέρων αἰτίων τοῦ καθολικοῦ ἱστορικοῦ βίου καὶ ἐκ τῶν ἰδιαιτέρων αἰτίων τῆς ἐπελθούσης μεγάλης εἰς τὰ τοῦ πολέμου ὄργανα μεταβολῆς, ἐπὴννεγε κατὰ μικρὸν τὸ σύστημα τῶν μονίμων στρατῶν τῶν τοσοῦτον συντελεσάντων εἰς τὴν ἐδραίωσιν τῆς μοναρχίας καὶ εἰς τὴν ἐπίδοσιν τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας. Τὸ σύστημα τοῦτο τῶν βασιλικῶν ἢ ἡγεμονικῶν στρατευμάτων τῶν σχηματιζομένων ἀπὸ ἐθελουσίως τὸ πλεῖστον προσερχομένων καὶ ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος ἢ τοῦ κράτους μισθουμένων ἀνδρῶν, ἐτελειοποιήθη κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα, ἰδίως ἐν Πρωσσίᾳ διὰ τοῦ Φρειδερίκου τοῦ μεγάλου. Ἡ Γαλλικὴ ἐπανάστασις ἢ ἀντιτάξασα κατὰ τῶν βασιλικῶν στρατευμάτων τῆς τε Γαλλίας αὐτῆς καὶ τῆς ἄλλης Εὐρώπης ἐνοπλᾶ στίφη πολιτῶν καὶ ὁλόκληρον λαὸν ἐξοπλιζόμενον στρατιωτικῶς, καὶ ὑπὸ τὰς σημαίας καλούμενον (*levée en masse*) ἔθηκε τὰς πρώτας ἀτελεῖς μὲν, ἀλλ' ἀσφαλεῖς βάσεις τῆς καθολικῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας καὶ στρατοῦ καθαρῶς ἐθνικοῦ καὶ πολιτικοῦ ἐκ τοῦ ἔθνους καὶ ἐκ τῶν πολιτῶν συγκεκριμένου καὶ ἀκραιφνῶς ἐθνικῶς καὶ πολιτικῶς ὀργανωμένου. Ἡ τὴν ἐπανάστασιν καὶ τὴν δημοκρατίαν ἀντικαταστήσασα Ναπολέοντιος ἀρχὴ διωργάνωσεν ἀσφαλέστερον καὶ τεχνικώτερον τὸν τοιοῦτον ἐθνικὸν στρατὸν διὰ τοῦ συστήματος τῆς ἀπογραφῆς καὶ τῆς καταναγκαστικῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας (*Conscription*). Ἀλλὰ διὰ τοῦ συστήματος τούτου καὶ τῶν ἀδιαλείπτων ἐκδήμων στρατειῶν καὶ πολέμων ἐπιθετικῶν, τὸ πλεῖστον οὐχὶ χάριν τῆς ἀμύνης τῆς πατρίδος καὶ τοῦ ἔθνους διεξαγομένων, ἀφῆρσεν ἀπὸ τοῦ στρατοῦ ἔνθεν μὲν τὸν καθαρῶς λαϊκὸν καὶ πολιτικόν, ἔνθεν δὲ τὸν ἀκραιφνῶς ἐθνικὸν καὶ δημοτικόν, ἐντεῦθεν δὲ καὶ τὸν καθόλου ὑψηλότερον ἐθνικὸν χαρακτῆρα. Μετὰ δὲ τὴν ἐπελθούσαν ἐν Γαλλίᾳ παλινόρθωσιν ἐπὶ τοῦ Λουδοβίκου ΙΗ' παρέμεινε τὸ ἐπὶ τοῦ Ναπολέοντος σύστημα τῆς ἀπογραφῆς μετὰ πολλῶν πε-

ριορισμῶν, διότι ἐκ 240 χιλιάδων, αἵτινες ἀπετέλουν τὸν ἐνεργὸν στρατόν, ἡ καταναγκαστικὴ στρατιωτικὴ ὑπηρεσία περιορίζετο μόνον ἐν τῷ πεζικῷ καὶ τοῦτο διὰ 40 χιλιάδας μόνον ἀνδρῶν, ἐνῶ εἰς τὴν βασιλικὴν φρουράν, εἰς τὸ πυροβολικόν, εἰς τὸ ἵππικόν καὶ εἰς τὸ μηχανικὸν ἐπετρέπετο ἡ ἐθελουσία κατὰτάξις.

Μόνον δὲ ἐν Πρωσσίᾳ ἀπὸ τῶν μεγάλων αὐτῶν στρατιωτικῶν καταστροφῶν τοῦ 1806-1807 ἐνεκαίνισθη καὶ βαθμηδὸν διὰ τῶν ἐνδόξων ἀγώνων τοῦ 1813 καὶ διὰ τῶν ἀδιαλείπτων βελτιώσεων καὶ μεταρρυθμίσεων ἐτέλειοποιήθη τὸ σύστημα τοῦ ὀπλιζομένου καὶ στρατευομένου ἔθνους, ὅπερ, ἀφαιρουμένων τῶν ἔνεκα τῆς περὶ τὰ ὅπλα καὶ τὴν πολεμικὴν πρόοδον μεγάλων ἐξωτερικῶν ὕλικῶν καὶ τεχνικῶν διαφορῶν, ὑπὸ ἠθικὴν, πολιτικὴν καὶ στρατιωτικὴν ἔποψιν ἐπανάγει ἡμᾶς εἰς τὸ στρατιωτικὸν σύστημα τῶν ἀρχαίων Ἑλληνικῶν πολιτειῶν καὶ τῆς δημοκρατικῆς Ῥώμης, εἰς τὸ σύστημα δηλονότι τοῦ ὀπλισμοῦ τῶν πολιτῶν αὐτῶν, τοῦ ἔθνους σύμπαντος ὀπλιζομένου καὶ παιδευομένου στρατιωτικῶς, καὶ τοῦ ἀρμονικοῦ συνδυασμοῦ τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας μετὰ τῶν καθηκόντων καὶ τῆς καθόλου ιδιότητος τοῦ πολίτου. Οὕτω δὲ καὶ νῦν, ὡς καὶ ἐν τῇ ἀρχαιοτάτῃ, ἡ καθολικὴ στρατιωτικὴ ὑπηρεσία καθίσταται, ὡς ἤδη εἵπομεν, μέγα στοιχείον ἠθικῆς παιδεύσεως τῶν λαῶν, ἐνθεν μὲν καθιστῶσα τὸν στρατὸν ἐθνικόν, λαϊκὸν καὶ δημοκρατικόν (ὑπὸ τὴν ἀληθῆ καὶ ἀρίστην τοῦ ὀνόματος ἔννοιαν) καὶ ἐξευγενίζουσα αὐτὸν ἠθικῶς καὶ πολιτικῶς διὰ τῆς εἰς αὐτὸν εἰσαγωγῆς τῶν ἀρετῶν πασῶν τῶν τάξεων τῆς κοινωνίας καὶ τῆς πολιτείας, ἐνθεν δὲ παιδεύουσα τὸ ἔθνος ὅσον ἔνεστι Σπαρτιατικῶς, εἰσάγουσα εἰς τὸν εἰρηνικὸν πολιτικὸν καὶ ἰδιωτικὸν καὶ οἰκογενειακὸν βίον τὴν στρατιωτικὴν παιδείαν, ἀκρίβειαν καὶ πειθαρχίαν καὶ προλαμβάνουσα τὰ πολλὰ ἀτοπήματα τὰ προερχόμενα ἐκ τῆς μεγάλης ἐπιδόσεως τῆς ὕλικῆς εὐημερίας καὶ τῆς τοῦ καθ' ἡμέραν βίου εὐμαρείας. Καὶ ἂν σήμερον τὸν πεπολιτισμένον κόσμον κυβερνῶσι κατ' οὐσίαν, ἀντὶ βασιλέων καὶ ἡγεμόνων αὐταρχούντων, ἔθνη κυβερνῶμενα ὑφ' ἑαυτῶν, καὶ ἂν οἱ λαοὶ ἦναι κύριοι τῶν τυχῶν αὐτῶν, ἡ δὲ ἐθνικὴ ἰδέα, τὸ ἐθνικὸν αἶσθημα καὶ τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα ἦναι τὸ κρατοῦν ἐλατῆριον ἐν ταῖς διεθνεσὶ σχέσεσι τῶν κυβερνήσεων καὶ αὐτῶν τῶν ἀπολυταρχικῶν κρατῶν, εἰς τοῦτο συντελεῖ κατὰ μέγα μέρος καὶ συντελέσει ἰσχυρῶς ἐν τῷ μέλλοντι ἡ καθολικὴ στρατιωτικὴ ὑπηρεσία. Καὶ τοῦ τοιοῦτου στρατιωτικοῦ ὀργανισμοῦ ἀρχὴ καὶ συ-

στηματικὴ ἀνάπτυξις καὶ βελτιώσεις καὶ ἡ κατὰ τὸ δυνατόν εἰς ἀνώτατον βαθμὸν τελειοποιήσις ἐγένετο ἐν τῷ Πρωσσικῷ καὶ διὰ τοῦ Πρωσσικοῦ στρατοῦ, τοῦ καταστάντος οὕτω ὑψίστου προτύπου πάσης στρατιωτικῆς μορφώσεως καὶ παιδεύσεως διὰ τὰ ἄλλα τῆς Εὐρώπης ἔθνη καὶ τὰς κυβερνήσεις, αἵτινες βαθμηδὸν εἰσήγαγον εἰς τὰ κράτη αὐτῶν τὸ σύστημα τῆς καθολικῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας καὶ τῆς κρείττονος στρατιωτικῆς ὀργανώσεως.

Ὁ πολιτικὸς ὀργανισμὸς καὶ ἡ πολιτικὴ οἰκονομία. Ἡ τελωνειακὴ ἔνωσις, — Πλὴν τοῦ στρατιωτικοῦ ὀργανισμοῦ καὶ ὁ πολιτικὸς ὀργανισμὸς τῆς Πρωσίας ἐποίησατο μεγάλας προόδους καὶ βελτιώσεις διὰ μορφώσεως σπουδαίας ὑπαλληλίας. Ἐν τῇ ἐσωτερικῇ διοικήσει τοῦ κράτους εἰσήχθη μεγίστη τάξις καὶ πολλαὶ ἐγένοντο μεταρρυθμίσεις, πρὸ πάντων δὲ ἐν τοῖς οἰκονομικοῖς τοῦ κράτους μεγίστη ἐπεκράτησε φειδῶ, ἵνα οὕτω ἀποδοθῇ ἡ εὐημερία εἰς τὰς διὰ μακρῶν πολέμων πολλὰ παθούσας ἐπαρχίας. Μεθ' ὅλας δὲ τὰς περιοριστικὰς τῆς ἀνωτάτης παιδεύσεως διατάξεις τῶν συνδιασχέψεων τῆς Καρλσβάδης καὶ τῆς Βιέννης ἡ δημοσία παιδεύσις προήχθη εἰς ὑπατον βαθμὸν ὑπὸ τὸν ἄξιον ὑπουργὸν Ἀλτενστάιν (Altenstein) (1817-1840). Νέον πανεπιστήμιον ἰδρύθη ἐν Βόννῃ (1818) ὡς κέντρον ἐκπαιδευτικῶν τῶν παραρρηνίων ἐπαρχιῶν, ἐνθα ἐπεκράτει ἡ Καθολικὴ ἐκκλησία, ἠϋξήθη δὲ σημαντικώτατα καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν Γυμνασίων, τῶν δημοτικῶν σχολείων καὶ τῶν ἄλλων ἐκπαιδευτηρίων τῆς μέσης καὶ τῆς κατωτάτης ἐκπαιδεύσεως.

Ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ χώρῳ τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας μεγάλη ἐγένετο πρόοδος διὰ τῆς βαθμιαίας ἰδρύσεως καὶ καθιερώσεως τῆς τελωνειακῆς ἐνώσεως (Zollverein) μεταξὺ τῆς Πρωσίας καὶ τῶν ἄλλων Γερμανικῶν κρατῶν (πλὴν τῆς Αὐστρίας). Τὸ σύστημα τοῦτο, ὅπερ ἐσκόπει κατ' ἀρχὰς νὰ ἄρῃ ἀπλῶς τὰ πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς ἐμπορίας καὶ τῆς ἐλευθέρας μεταξὺ τῶν Γερμανικῶν κρατῶν συγκοινωνίας παρεμβαλλόμενα κωλύματα, κατέστη μετὰ τὴν ἐφαρμογὴν ὁ πρῶτος σπουδαῖος θετικὸς θεσμὸς καὶ γνῶρισμα ἐν ταύτῳ τῆς Γερμανικῆς ἐνότητος. Ἐν τῷ σχηματισμῷ ἤδη τῆς Γερμανικῆς ὁμοσπονδίας ἡ τῆς τελωνειακῆς ἐνώσεως ἀνάγκη εἶχεν ἀναγνωρισθῇ ὑπὸ πάντων τῶν κρατῶν, ἀλλ' οἱ τῆς ὁμοσπονδίας ὀργανικοὶ νόμοι οὐδεμίαν εἶχον περιλάβει διάταξιν σκοποῦσαν τὴν πλήρωσιν τῆς ἀνάγκης ταύτης. Ἀλλως τε πρὸς πραγματοποιήσιν αὐτοῦ μέγала κατ' ἀρχὰς παρενεβλή-

θησαν κωλύματα, ἰδίως ὑπὸ τοῦ φόβου, ὃν ἠσθάνοντο πάντοτε τὰ μικρότερα κράτη, μὴ τι διὰ τοιούτων ἐνωτικῶν θεσμῶν προσβληθῇ ἡ ἀνεξαρτησία αὐτῶν.

Ἄλλ' εὐτυχῶς διὰ τὴν Γερμανίαν ἡ πρωτοβουλία προῆλθεν ἀπὸ τινος τῶν μικροτέρων Γερμανικῶν κρατῶν, ἀπὸ τῆς φιλελευθέρας Βυρτεμβέργης. Ἐνταῦθα ὁ περιφέρμος καθηγητὴς τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας Φρειδερίκος Λίστ, ὁ καὶ ὕστερον δι' ὅλου τοῦ βίου καὶ διὰ λόγων καὶ διὰ τοῦ καλάμου αὐτοῦ καὶ ἰδίως διὰ τῆς ἐν Αὐγούστη ὑπ' αὐτοῦ ἐκδιδομένης « Ἐφημερίδος τῆς τελωνειακῆς ἐνώσεως » (Zollvereinsblatt) σπουδαίως καὶ γονίμως ὑπὲρ τοῦ συστήματος ἐργασάμενος, παρέστη θερμότατος συνήγορος τοῦ θεσμοῦ τούτου. Ἀλλὰ καὶ ἡ Πρωσικὴ κυβέρνησις σπουδαῖον ἐποίησατο βῆμα ἀπὸ τοῦ 1818 καταργήσασα τὰ διαπύλια τέλη καὶ περιορίσασα τὰ τελωνεῖα εἰς τὰ ὅρια τοῦ κράτους. Ἀπὸ δὲ τοῦ 1819 μέχρι τοῦ 1830 ἠγωνίσαστο διὰ διαφορῶν πρὸς διάφορα Γερμανικὰ κράτη συμβάσεων νὰ καθιερώσῃ βαθμυδῶς καὶ παγίωσῃ τὸ σύστημα τελείας τελωνειακῆς ἐνώσεως πασῶν σχεδὸν τῶν μὴ Αὐστριακῶν Γερμανικῶν χωρῶν, τῆς Αὐστρίας καταδικασθείσης, πρὸς εὐτυχίαν τοῦ Γερμανικοῦ λαοῦ, εἰς τὴν κατὰ πρῶτον ἤδη διὰ πραγμάτων ἐκδηλουμένην ἐκ τῆς Γερμανικῆς οἰκογενείας ἐξέλασιν. Τῷ 1828 διὰ τῆς συνομολογηθείσης μεταξὺ τῆς Πρωσίας καὶ τῆς Ἑσθης Δαρμστατὸς περὶ τελωνειακῆς ἐνότητος συμβάσεως συνεπληρώθη ἡ τελωνειακὴ ἔνωσις τῆς βορείου Γερμανίας, καθ' ὃν ἀκριβῶς χρόνον ἑτέρα μεταξὺ Βυρτεμβέργης καὶ τοῦ μεγάλου δουκάτου τῆς Βάδης συνθήκη καθιέρου ὁμοίαν ἐνότητα μεταξὺ τῶν δύο τούτων κρατῶν. Οὕτω δὲ ἡ βόρειος Γερμανία ἵστατο κατὰ τὸ 1828 ἀπέναντι τῆς νοτίου ἐν τοιαύτῃ θέσει, ὡς παρατηρεῖ ὁ Τράϊτσκε, ἐν οἷᾳ ἡ βόρειος Γερμανικὴ ὁμοσπονδία ἀπὸ τοῦ 1866 μέχρι τοῦ 1871 ἀπέναντι τῆς νοτίου Γερμανίας. Ἡ δὲ Αὐστρία, ἵνα ματαιώσῃ τὴν τελωνειακὴν ἔνωσιν, παρενέβαλε τῷ 1828 μεταξὺ τῆς βορείου καὶ τῆς νοτίου Γερμανίας τὴν καλουμένην *ἐμπορικὴν ἔνωσιν*, ἧς μετέσχον καὶ ἡ Σαξωνία, ἡ Βρυνσβικὴ καὶ τὸ Ἀννόβερον. Ἄλλ' ὁ θεσμὸς οὗτος, ὁ ἐπιβληθεὶς ὑπὸ πολιτικῶν ὑπολογισμῶν καὶ οὐχὶ ἐκ τῶν οἰκονομικῶν συμφερόντων τῶν μετασχόντων, ταχέως διελύθη τῷ 1831 καὶ πολλὰ τῶν κρατῶν τῶν χωρισθέντων ἀπὸ τῆς ἐνώσεως ταύτης ἠνώθησαν μετὰ τῆς Πρωσίας. Πρὸς τοῦτο δὲ συνετέλεσεν ἡ ἐπιτηδεῖα καὶ τολμηρὰ πολιτικὴ τοῦ περιφήμου ὑπουργοῦ τῆς Πρωσίας Μόττ,

ὅστις ὑπεράνω τῆς διαχωρίζουσας τὴν Πρωσσίαν ἀπὸ τῶν λοιπῶν νοτίων κρατῶν γραμμῆς συνωμολόγησε (1829) μετὰ τῆς Βαυαρο-Βυρτεμβουργικῆς τελωνειακῆς ἐνώσεως σύμβασιν οὐ πολὺ ἀπέχουσαν τῆς τελωνειακῆς πρὸς τὰ κράτη ἐκεῖνα ἐνώσεως. Τὴν σύμβασιν ταύτην τοῦ 1829 ἠκολούθησε μετ' ὀλίγα ἔτη ἡ πλήρης τελωνειακὴ ἐνωσις τοῦ 1833, ἥτις ἦτο καὶ ἡ πρώτη θετικὴ βάσις τῆς πολιτικῆς ἐνώσεως τῆς Γερμανίας, καθὰ προέλεγεν ὁ Μόττ ἐν τῷ ὑπομνήματι αὐτοῦ τῷ 1829. « Ἐν τῷ συνδέσμῳ τούτῳ (ἐλέγετο ἐν τῷ ὑπομνήματι) ὅστις ἐρεῖδεται ἐπὶ βάσεως φυσικῆς καὶ ἐπὶ ταυτότητος συμφερόντων καὶ ἀναγκαιῶς μέλλει νὰ εὐρυνθῇ ἐν τῷ μέσῳ τῆς Γερμανίας, μέλλει νὰ παραχθῇ Γερμανία ἀληθῶς ἡνωμένη, ἔσθην καὶ ἐξωθεν ἀσφαλὴς καὶ ἐλευθέρη, ὑπὸ τὴν προστατευτικὴν αἰγίδα τῆς Πρωσσίας». Οὕτω ἡ Πρωσία διὰ τῆς ἀγαθῆς διοικήσεως τοῦ κράτους, τῆς χρηστότητος τῶν κυβερνώντων καὶ τῆς καλῆς τοῦ λαοῦ ἀγωγῆς καὶ θετικωτέρας ἐθνικῆς πολιτικῆς προέκοπτεν ἐν τῇ ὁδῷ τῆς ὑγινοῦς πολιτικῆς καὶ ἠθικῆς προόδου καὶ ἀναπτύξεως. Καὶ ἡ τοιαύτη τῆς κυβερνήσεως χρηστότης καὶ θετικὴ ἐθνικὴ πολιτικὴ ἀπέζημίωσεν ἀπὸ τῆς Πρωσσιᾶς τὸν λαὸν δι' ὅσας ὑπέστη ἀπογοητεύσεις ἐν τῇ διαφεύσει τῶν ἐλπίδων αὐτοῦ περὶ εἰσαγωγῆς φιλελευθέρων θεσμῶν ἐν τῇ πολιτείᾳ. Οὕτω δὲ ἐπῆλθε βαθμηδὸν διαλλαχὴ τις φρονημάτων μεταξὺ ἀρχόντων καὶ ἀρχομένων καὶ λεληθυῖα συνεννόησις ὡς πρὸς τὰ μεγάλα ζητήματα τῆς Γερμανικῆς ἐνότητος καὶ πολιτικῆς ἐλευθερίας. Καὶ οἱ τὰ δημόσια ἀξιώματα διαχειριζόμενοι μετὰ μείζονος ἡρεμίας ἀπέβλεπον εἰς τὸ μέλλον ἐργαζόμενοι ἐπὶ θετικωτέρου ἐδάφους ὑπὲρ τῆς Γερμανικῆς ἐνότητος. Τοῦτο δὲ συνετέλεσεν ἵνα καὶ παρὰ τῷ λαῷ κατὰ μικρὸν ἡ ἰδέα τῆς Γερμανικῆς ἐνότητος ὑπερῃσχύσῃ τῆς περὶ πολιτικῆς ἐλευθερίας· οὐχὶ διότι αἱ δύο αὗται ἰδέαι ἦσαν ἡ ἑτεωροῦντο ἀσυμβίβαστοι πρὸς ἀλλήλας, ἀλλὰ διότι οἱ περὶ ἐλευθερίας καὶ φιλελευθέρων θεσμῶν ἀγῶνες δὲν ἑτεωροῦντο πάντοτε σωτήριοι διὰ τὴν Γερμανικὴν ἐνότητα, ἥτις εἶδε νὰ δεσπόσῃ πάσης ἄλλης ἰδέας θεωρουμένη ὡς ὕψιστον τέρμα καὶ σκοπὸς τῶν ἄλλων ἀγῶνων. Ταῦτα ἐν Πρωσίᾳ.

Τὰ ἐν Βαυαρίᾳ. — Ἐν Βαυαρίᾳ δὲ τὸ συνταγματικὸν πολίτευμα ἠκολούθησε τὴν κανονικὴν λειτουργίαν καὶ ἀνάπτυξιν αὐτοῦ καθ' ὅλην τὴν βασιλείαν τοῦ ἀγαθοῦ βασιλέως Ἰωσήφ Α'. Καίτοι δὲ ἐν τῇ καθόλου Γερμανικῇ πολιτικῇ ἡ Βαυαρία ἀπὸ τοῦ 1821 ὑπεστήριζε τὴν

Αὐστρίαν, ἐν τῇ ἐσωτερικῇ τοῦ Βαυαρικοῦ κράτους πολιτικῇ οὐδαμῶς ἐπηρεάζετο ὑπὸ τοῦ Αὐστριακοῦ συστήματος. Σπουδαῖον γεγονός ἐν Βαυαρίᾳ κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα 1821-1830 εἶναι ὁ τῷ 1825 ἐπελθὼν θάνατος τοῦ βασιλέως Ἰωσήφ καὶ ἡ εἰς τὸν Βαυαρικὸν θρόνον ἀνοδος τοῦ υἱοῦ καὶ διαδόχου αὐτοῦ, τοῦ ἀγαθοῦ, εὐγενοῦς καὶ φιλελληνικωτάτου βασιλέως Λουδοβίκου Α', κυβερνήτου σοφοῦ καὶ φιλολάου, φίλου δὲ καὶ προστάτου τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν καὶ ἀνδρὸς ὑπερτέρου πασῶν τῶν προλήψεων τῆς συγχρόνου αὐτῷ γενεᾶς. Ὁ βασιλεὺς Λουδοβίκος Α' ἦτο μονάρχης ἀπολυτόφρων, ἀλλ' οὐχὶ ἐχθρὸς τῆς ἐλευθερίας, εὐσεβὴς καὶ φιλάνθρωπος, ἀλλ' οὐχὶ κληρικόφρων. Ὡς πεφωτισμένος μονάρχης οὐ μόνον ἐν τῷ ἰδίῳ αὐτοῦ κράτει ἐκυβέρνησε, μεθ' ὅλας τὰς ἀπολυταρχικὰς αὐτοῦ ἀρχὰς καὶ πεποιθήσεις, χωρὶς νὰ ἐπηρεάζηται ποσῶς ὑπὸ τοῦ ἀπεχθοῦς καὶ ἀποτροπαίου Αὐστριακοῦ συστήματος, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ἐξωτερικῇ πολιτικῇ ἐβάδισε πορείαν ὅλως ἐναντίαν τῇ τοῦ Μεττερνίχου, γενόμενος θερμώτατος ὑπέρμαχος τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος καὶ ἀκραιφνῆς καὶ ἐνθουσιώδους φιλέλλην.

Ἡ ἐπίδρασις τοῦ φιλελληνισμοῦ ἐπὶ τὸν πολιτικὸν τῆς Γερμανίας βίον.—Ὁ φιλελληνισμὸς δὲ αὗτος τοῦ Λουδοβίκου, ὡς καὶ ὁ τοῦ βασιλέως τῆς Βυρτεμβέργης Γουλιέλμου Α', ἦτο τοσοῦτω μᾶλλον σπουδαῖον τράχημα κατὰ τοῦ ἐν Γερμανίᾳ κράτους τῆς Αὐστριακῆς πολιτικῆς, ὅσον διὰ τοῦ ἐν Γερμανίᾳ τότε, ἰδίως ἐν ταῖς τῶν μορφωμένων καὶ πεπαιδευμένων τάξεσι, σφόδρα διαδιδομένου φιλελληνισμοῦ αὐταὶ αἱ περὶ Γερμανικῆς ἐνότητος καὶ πολιτικῆς ἐλευθερίας ἰδέαι νέαν εὐρον τροφὴν καὶ δύναμιν, καὶ ταῦτα καθ' ὃν ἀκριβῶς χρόνον (1823-1824) αἱ νέαι ἐκτακτοὶ ἐπιτυχίαι τῆς Μεττερνίχου πολιτικῆς, περὶ ὧν ἀνωτέρω εἵπομεν, ἐμπεδοῦσαι τὸ τῆς ἀντιδράσεως κράτος εἶχον ἐξασθενώσει παροδικῶς τὸ φρόνημα τῶν φιλελευθέρων. Καὶ βεβαίως οὐδὲν ἡδύνατο καιριώτερον νὰ πλήξῃ τὴν πολιτικὴν τοῦ Μεττερνίχου, ἥτις ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς ὑπερασπίσεως τῶν ἀρχῶν τῆς μοναρχίας καὶ τῆς ἱερᾶς συμμαχίας κατεπολέμει διὰ βδελυρωτάτου πολιτικοῦ ἰγώισμοῦ ἀγῶνα λαοῦ ὑπὲρ τῆς θρησκευτικῆς καὶ ἐθνικῆς αὐτοῦ ἐλευθερίας ἀγωνιζομένου, ἢ ἡ συμπάθεια ἢ ζωντὰ, ἣν ἐξεδήλουν πρὸς τὸν ἀγῶνα τοῦτον, καὶ ἡ ὑποστήριξις ἢ ἠθική, ἣν πρὸς αὐτὴν παρεῖχον αὐτοὶ οἱ εἰλικρινεῖς ὑπέρμαχοι τῶν μοναρχικῶν ἀρχῶν. «Ἐν τῇ δεκαετηρίδι ἐκείνῃ, λέγει τις Γερμανὸς ἱστοριογράφος,

τῆς νεωτάτης Γερμανικῆς ἱστορίας, ἥς ἡ ἔκθεσις καὶ ἀφήγησις ἐμποιεῖ τὴν μεγίστην ἀπόγνωσιν, ὑφίστατο ἄλλυσις γεγονότων ἱστορικῶν, ἅπερ ἐκράτουν τὸ φρόνημα τῶν θιασωτῶν τῆς ιδέας τῆς Γερμανικῆς ἐνότητος καὶ ἐλευθερίας ἀποδιώκοντα τὴν ἀπογοήτευσιν ἐκείνην τὴν ἄγουσαν τοὺς πολλοὺς εἰς τὴν ἐγκατάλειψιν παντὸς ιδεώδους ἐν τῷ δημοσίῳ βίῳ. Τὰ γεγονότα ταῦτα ἦσαν οἱ ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνες τῶν Ἑλλήνων. Οἱ ἀγῶνες οὗτοι διετήρησαν ἐπὶ ὁλόκληρα ἔτη ἀγνὴν καὶ λαμπρὰν τὴν φλόγα τοῦ ἐνθουσιασμοῦ καὶ παρέσχον παραμυθίαν καὶ ἐλπίδα καθ' ὃν χρόνον τὰ πάντα ἦγον πρὸς ἀθυμίαν καὶ ἀπόγνωσιν, ἐκράτουν τὴν πίστιν ἐνθεν μὲν ἐπὶ τὸ ἀναφαίρετον τῶν ἐθνικῶν δικαιῶν, ἐνθεν δὲ ἐπὶ τὸ πεπερασμένον πάσης τυραννίης. Ἡ ἀδυσώπητος ἱστορία ἀφῆρεσε πάντως κατ' ὀλίγον μέρος τῆς αἴγλης τῆς περιβαλλούσης τὸ ὄνομα τῶν νέων Ἑλλήνων. Ἀλλ' εὐμενὴς τις τύχη διέθηκε τὰ πράγματα οὕτω, ὥστε ὅσω μᾶλλον ἡ ιδεώδης αἴγλη τῶν ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγωνιζομένων ἐξηφανίσθη πρὸ τῆς ἐν νηφαλιότητι καθορωμένης πραγματικότητος, τοσούτω πλέον ἡ πραγματικότης αὕτη κατέστη λυσιτελὴς εἰς τὰς φιλελευθέρους ιδέας καὶ ὅσον ὀλιγώτερον τὰ ἐν Ἑλλάδι πράγματα ἀνταπεκρίνοντο εἰς τὰ ὄνειρα τῶν ὑπὸ τολμηρῶν ἐλπίδων κατεχομένων, τοσούτω περισσότερον ἡ ἐπίδρασις τῶν πραγμάτων τούτων ἐπὶ τὴν μεγάλην Εὐρωπαϊκὴν πολιτικὴν λίθον πρὸς λίθον ἀνέτρεψε τὸ οἰκοδόμημα τοῦ Μεττερνίχου. Διὰ τοῦτο ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάστασις τοῦ 1821 διὰ τε τὴν πνευματικὴν ἐπίδρασιν αὐτῆς ἐπὶ τὸν Εὐρωπαϊκὸν βίον καὶ διὰ τὴν πραγματικὴν ὕλην τῆς κινήσεως καὶ ζημώσεως, ἣν ἔρριψεν εἰς τὸ σύστημα τῆς στασιμότητος, ἐγένετο ἐκ τῶν γονιμωτάτων εἰς ἀποτελέσματα γεγονότων τῆς νεωτάτης ἱστορίας». Ἀλλὰ τὰ περὶ τούτων ἐκτενέστερον θὰ ἐξετάσωμεν ἡμεῖς ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, ἀφοῦ πρότερον διαλάβωμεν καὶ τὰ κατὰ τὴν ἄλλην σύγχρονον Εὐρωπαϊκὴν ἱστορίαν.

13. Ἡ Ἀγγλία κατὰ τὰ ἔτη 1815-1830.

Τὸ παγκόσμιον κράτος τῆς Ἀγγλίας περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 10^{ου} αἰῶνος. — Ἐν Ἀγγλίᾳ ἐβασίλευεν ἔτι κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἐν Βιέννῃ συνόδου ὁ γηραιὸς καὶ φρενοβλαβῆς Γεώργιος Γ' (ἀνελθὼν εἰς τὸν θρόνον τῷ 1760) διεξάγοντος ἀπὸ τοῦ 1811 τὴν κυβέρνησιν ὡς ἀντιβασιλέως τοῦ πρίγκιπος διαδόχου Γεωργίου, ἀνδρὸς εὐαρίστου μὲν τὴν ἐξωτερικὴν ὄψιν καὶ τοὺς τρόπους, ἀλλὰ φαύλου τὰ ἦθη καὶ ἀφωσιωμένου ὅλως εἰς τὴν μερίδα τῶν τῶρων. Καὶ ὁμως, μεθ' ὅλην τὴν φαυλότητα τῶν κυβερνῶντων ἡγεμόνων, ἐπὶ τῆς ἀρχῆς αὐτῶν ἡ δύναμις καὶ ἡ περὶ αὐτὴν τῆς Ἀγγλίας ὑψώθησαν εἰς τὸ ὑψιστον σημεῖον τῆς ἀναπτύξεως αὐτῶν, καὶ οὐδὲν Εὐρωπαϊκὸν κράτος ἐκ τῶν πολεμησάντων κατὰ τῆς Γαλλίας καὶ τοῦ Ναπολέοντος ἀπὸ τῶν μακρῶν ἐκείνων πολέμων, ἐξῆλθεν οὕτω μέγα καὶ κραταῖον ὡς τὸ Ἀγγλικόν. Ἡ κατὰ θάλασσαν δύναμις τῆς Ἀγγλίας κατέστη κραταιὰ καὶ ἀκαταγώνιστος ἀπὸ τοῦ κατὰ τὸ διάστημα τῶν πολέμων ἐκείνων ὁ Ἀγγλικὸς στόλος ἐν μέρει μὲν κατέστρεψεν, ἐν μέρει δὲ ἐταπείνωσε τὰς κατὰ θάλασσαν δυνάμεις τῆς Γαλλίας, τῆς Ἰσπανίας, τῆς Ὀλλανδίας καὶ τῆς Δανιμαρκίας, καὶ οὐδὲν κράτος ἡδύνατο νὰ ἀμιλλᾷται πρὸς τὴν Ἀγγλίαν ἐν τῇ κατὰ θάλασσαν δυνάμει καὶ ὑπεροχῇ. Τὴν δύναμιν ταύτην ἀπετέλουν, πλὴν τοῦ μεγάλου καὶ κραταιοῦ Ἀγγλικοῦ στόλου, αἱ ἀχανεῖς ἀποικιακαὶ κτήσεις, ἃς ἐκτήσατο κατὰ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος καὶ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρόντος αἰῶνος ἐν Ἰνδίᾳ, καὶ δι' ὧν πλουσιώτατα ἀπέζημιώθη διὰ τὴν ἀπωλειαν τῶν ἐν Ἀμερικῇ ἀποικιῶν, ὧν ἡναγκάσθη ν' ἀναγνωρίσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῷ 1783. Ἐν Ἰνδίᾳ ἅπαν τὸ περιβόητον ἄλλοτε κράτος τοῦ μεγάλου Μογγόλου ὑπετάγη εἰς τὴν Ἀγγλικὴν Ἐταιρείαν τῶν Ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν, ἧτις περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ αἰῶνος τούτου ἐξέτεινε τὸ κράτος αὐτῆς ἀπὸ τῶν Ἰμαλαίων μέχρι τῆς Κεϋλάνης καὶ ἀπὸ τοῦ Ἰνδοῦ μέχρι τῆς Ἰραβάδου, καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἤρχε χωρῶν Ἰνδικῶν ἐχουσῶν ἑκτασιν 140 χιλιάδων γεωγρ. τετραγ. μιλίων καὶ 120 ἑκατομμυρίων ὑπηκόων καὶ 50 ὑποτελῶν ἡγεμόνων καὶ κρατῶν. Ἡ κυβέρνησις τοῦ ἀχανοῦς τούτου κράτους διεξήγετο ὑπὸ τῆς

Ἑταιρείας καὶ τῶν ὑπὸ ταύτης διοριζομένων 12 διευθυντῶν· ἄλλ' ἡ κυβέρνησις αὕτη ἀπὸ τοῦ 1774, κατὰ τὸν ὑπὸ τοῦ Πίττ εἰσαχθέντα καὶ ὑπὸ τοῦ κοινοβουλίου ψηφισθέντα νόμον, ἐν τοῖς στρατιωτικοῖς, πολιτικοῖς καὶ οἰκονομικοῖς ζητήμασιν ὑπέκειτο εἰς τὴν ἐπιτήρησιν ἐπιτροπείας τῆς Ἀγγλικῆς κυβερνήσεως, ὁ δὲ γενικὸς διοικητής, ὡς καὶ αὐτὸς ὁ ἀρχιστράτηγος, διωρίζοντο ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τῆς Ἀγγλικῆς κυβερνήσεως.

Ἄλλ' ἡ Ἰνδία ἀπετέλει τὴν σπουδαιότατην, ἄλλ' οὐχὶ καὶ τὴν μόνην ὑπερθαλάσσιον κτῆσιν τῆς Ἀγγλίας, ἀρχούσης ἔτι καὶ ἐν Ἀμερικῇ μεγάλων ἐκτάσεων γῆς καὶ πανταχοῦ ἐν ταῖς μεγάλαις θαλάσσαις κατεχούσης σπουδαίους σταθμοὺς καὶ κέντρα ἐνότητος καὶ συγκοινωνίας τοῦ μεγάλου αὐτῆς καὶ παγκοσμίου κράτους. Καὶ ἂν μὴ κατὰ τὴν τοῦ ἰδάφους ἐκτασιν, ἀλλὰ πάντως κατὰ τὸν πληθυσμὸν τῶν ὑπηκόων τὸ κράτος τῆς Ἀγγλίας ὑπερεῖχε τοῦ ἀρχαίου Ῥωμαϊκοῦ κράτους, καὶ τῆς μὲν μείζονα πληθυσμὸν ἐχούσης Κίνας ἦτο εὐρύτερον κατὰ τὴν ἐκτασιν, τοῦ δὲ εὐρύτερου κράτους τῆς Ῥωσσίας ἦτο ἀνώτερον κατὰ τὸ μέγεθος τοῦ πληθυσμοῦ καὶ τὴν δύναμιν τοῦ χρυσίου. Τὸ κράτος τοῦτο διὰ τοῦ μεγάλου πολεμικοῦ τε καὶ ἐμπορικοῦ ναυτικοῦ ἀποτελοῦντος οἶοναί ἄπειρον πλῆθος γεφυρῶν ἐκτεινόμενον ἐφ' ἀπάσας τὰς θαλάσσας καὶ γειτονεῦον πρὸς πάντα τὰ κράτη καὶ δυνάμενον πρὸς πάντα νὰ ἐκτείνῃ τὰς ἐπιθέσεις καὶ τὰς προσβολὰς αὐτοῦ, αὐτὸ τοῦτο ἐχωρίζετο ἀπὸ τοῦ λοιποῦ κόσμου διὰ τοῦ μεγίστου ἀμυντικοῦ φρουρίου, τοῦ Βρεττανικοῦ πορθμοῦ, ἄτρωτον οὕτω διατελοῦν ἐν τῇ κοιτίδι τῆς δυνάμεως καὶ τοῦ μεγαλείου αὐτοῦ. Πάντα τὰ Εὐρωπαϊκὰ κράτη ἠττήθησαν καὶ ὑπετάγησαν ἢ ἐταπεινώθησαν πρὸ τοῦ Ναπολέοντος. Μόνη ἡ Ἀγγλία ἔμεινεν ἄτρωτος καὶ ἀτρόμητος πρὸ τῆς ἐν Εὐρώπῃ Γαλλικῆς ἡγεμονίας· καὶ οὐ μόνον διὰ τῆς καρτερικῆς αὐτῆς ἀντοχῆς καὶ ἀμύνης, ἐστὶν ὅτε δὲ καὶ κρατερᾶς ἐπιθέσεως, συνετέλεσε τὸ πλεῖστον εἰς τὴν κατασύντριψιν τῆς ἡγεμονίας ταύτης, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν συντριμμάτων αὐτῆς ἐστερέωσε τὴν ἰδίαν αὐτῆς δύναμιν καὶ προσέθηκε νέας πολυτίμους κτήσεις εἰς τὸ ἄχανές αὐτῆς κράτος.

Συγχρόνως δὲ τῇ μεγάλῃ ταύτῃ ἐκτάσει καὶ ἀναπτύξει τῶν ἐξωτερικῶν κτήσεων καὶ τῇ δημιουργίᾳ μεγάλου καὶ κραταίου ἀποικιακοῦ κράτους ὡς ἀποτέλεσμα τῆς τοιαύτης ναυτικῆς πολεμικῆς ἐπιδόσεως καὶ μεγαλείου ἀνεπτύχθη εἰς βαθμὸν ἀνυπέροβητον καὶ ἡ ἐμ-

πορία, ἡ βιομηχανία, ἡ ναυσιπλοία, ὁ δημόσιος πλοῦτος καὶ ἡ μεγάλη ἐκ τούτων πάντων προκύπτουσα ἐπίρροσις τῆς Ἀγγλικῆς δυνάμεως καὶ πολιτικῆς ἐπίρροῦς ἐφ' ἅπαντα τὸν κόσμον.

Ἡ ἐσωτερικὴ κατάστασις τῆς Ἀγγλικῆς πολιτείας καὶ κοινωνίας. — Ἄλλ' ὅμως ὅπισθεν τοῦ ἐξωτερικοῦ τούτου μεγαλείου παρὰ τὴν ἐξάισιον αἴγλην καὶ τὸ ἄφθιτον κλέος τοῦ παγκοσμίου κράτους τῆς ὑπερφηάνου ποντομεδούσης, ἐν τῷ ἰδίῳ ταύτης οἴκῳ, ἐν τῷ πολιτικῷ καὶ τῷ κοινωνικῷ ὀργανισμῷ τοῦ Ἀγγλικοῦ ἔθνους καὶ ἐν τῇ ἐθνικῇ δυνάμει καὶ ἐνεργείᾳ τῆς Ἀγγλίας, ὑπῆρχον, ὡς ὑπάρχουσιν ἔτι καὶ σήμερον, πολλὰ στοιχεῖα πολιτικά τε καὶ κοινωνικά ἀπηρχαιωμένα, ἀσθενῆ καὶ κηχεκτικά καὶ σαπρά, παρακωλύοντα μὲν τὴν ἐπὶ ὑγιειντέρων καὶ ἠθικῶς εὐγενεστέρων ἀρχῶν ἀνάπτυξιν τῆς ἐσωτερικῆς πολιτείας, ἐπιδρῶντα δὲ ἐν τῇ ἐξωτερικῇ πολιτικῇ ὑπὸ διεύθυνσιν πολλάκις ἐναντίαν, ἐνίοτε ἐπιβλαβὴ, οὐχ ἅπαξ δὲ καὶ ὀλεθριωτάτην εἰς τὰ ὕψιστα συμφέροντα τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς ἀνθρωπότητος καὶ ἐπισκιαζόντα ἐν τῇ ἱστορίᾳ τὴν ἠθικὴν αἴγλην τοῦ Ἀγγλικοῦ ὀνόματος. Τὸ τοιοῦτον φαίνεται ἴσως ἐκ πρώτης ὀψews παράδοξον, ὅταν ἀναλογισθῇ τις ὅτι ἡ Ἀγγλία ὑπῆρξεν ἡ πρώτη Εὐρωπαϊκὴ χώρα, ἐνθα ἤχησεν ἰσχυρῶς τὸ ἄνθος τῆς πολιτικῆς ἐλευθερίας, ἐνθα ἐγενήθη τὸ κοινοβουλευτικὸν πολίτευμα καὶ ἐνθα ἀνεπτύχθη δημοσία γνώμη ἰσχυρὰ ἀληθῆ ἀποτελοῦσα δύναμιν πολιτικὴν, καὶ ὅτι τὸ πολιτικὸν μεγαλεῖον, ὅπερ βαθμηδὸν ἀνεπτύχθη καὶ νύξῃθη ἐξαισιῶς κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας, ἦτο ἐν μέρει μὲν αἰτία, ἐν μέρει δὲ ἀποτέλεσμα τῆς τοιαύτης ἐσωτερικῆς πολιτικῆς ἀναπτύξεως τοῦ Ἀγγλικοῦ ἔθνους. Ἄλλ' ὥς πρὸς τοῦτο πρέπει νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν ἐκεῖνο, ὅπερ καὶ ἐν τῇ Εἰσαγωγῇ τοῦ βιβλίου τούτου ἐλέγομεν, ὅτι δηλαδή ἡ ἐν Ἀγγλίᾳ πολιτικὴ ἀνάπτυξις ἠκολούθησε πορείαν ἱστορικὴν ὅλως ἰδιόρρυθμον. Ὁ μεσαιωνικὸς κοινωνικὸς καὶ πολιτικὸς ὀργανισμὸς δὲν ὑπέστη γενικὰς καὶ ριζικὰς ἀνατροπὰς· αἱ πολιτικαὶ μεταρρυθμίσεις ἦσαν οὐχὶ ἀπόρροια ἰδεῶν καὶ ἀρχῶν φιλοσοφικῶν ἐπενεργουσῶν ἐπὶ τὸν ὀργανισμὸν τῆς κοινωνίας καὶ τῆς ἐντεῦθεν προεξέχουσας καθόλου ἠθικῆς ἐξάρσεως, ἀλλ' ἦσαν τὸ πλεῖστον ἀπόρροια ἀναγκῶν τοπικῶν καὶ χρονικῶν, ἐχουσῶν τὴν ἀρχὴν αὐτῶν ἐν ὠρισμέναις περιστάσεσι καὶ γεγονόσι τοῦ ἱστορικοῦ βίου. Τὸ ἱστορικὸν δίκαιον δὲν ἀντετάχθη ἐν Ἀγγλίᾳ ἀποτόμως κατὰ τοῦ φιλοσοφικοῦ, ὡς τοῦτο ἐγένετο διὰ τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως ἐν Γαλλίᾳ καὶ βαθμηδὸν ἐν

τῇ λοιπῇ πεπολιτισμένη Εὐρώπῃ. Ἡ Ἀγγλία ἦτο καὶ εἶναι μέχρι σήμερον συνταγματικὸν κράτος, ὅπερ δὲν ἐδημιούργησε τὸ σύνταγμα αὐτοῦ διὰ συνόδου ἐθνικῆς συντακτικῆς ἢ πολιτείας τοῦ κράτους τούτου εἶναι αὐτὴ ἡ πρώτη μεσαιωνικὴ, μεταρρυθμισθεῖσα πολυειδῶς ἐπὶ τῶν ἀρχικῶν αὐτῆς βάσεων κατὰ τὰς ἀνάγκας καὶ τὰς ἀπαιτήσεις τῆς πολιτείας καὶ τῆς πνευματικῆς τοῦ ἔθνους ἀναπτύξεως. Ἀρχὴ δὲ ἱστορικὴ τῶν περὶ πολιτείας ἀγώνων τοῦ Ἀγγλικοῦ ἔθνους εἶναι πάλῃ μεταξὺ βασιλείας, ἤτοι βασιλικῆς ἀπολυταρχίας, καὶ ἀριστοκρατίας ἐπὶ θετικοῦ πρακτικοῦ ἐδάφους· οὐχὶ πάλῃ δογμάτων καὶ ἀρχῶν μεταξὺ τῆς ἐλέφ Θεοῦ μοναρχίας καὶ τῆς ἐθνικῆς κυριαρχίας. Βαθμηδὸν ἡ τοιαύτη πάλῃ ἐπήνεγκε καὶ καθιέρωσε τὴν ἐθνικὴν κυριαρχίαν ἐμπράκτως καὶ κατὰ τρόπον ἴσως πρακτικῶς ἀσφαλέστερον καὶ λογικώτερον· ἀλλ' οὔτε ἡ ἐθνικὴ κυριαρχία ἀνεκηρύχθη ποτὲ θεμελιῶδες δόγμα τῆς πολιτείας, οὔτε ἡ ἐλέφ Θεοῦ βασιλεία ἔπαυσε κατὰ θεωρίαν τοῦ νὰ ᾔναι θεμελιῶδες δόγμα τῆς Ἀγγλικῆς μοναρχίας.

Πᾶσαι αἱ ἐν Ἀγγλίᾳ ἐπαναστάσεις, καὶ αὐτὴ δὴ ἡ μεγάλη ἐπανάστασις τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, εἶχον ἐν ἀρχῇ τὸν μνημονευθέντα χαρακτῆρα πάλῃ μεταξὺ βασιλείας καὶ ἀριστοκρατίας, ἀνemiχθησαν δ' ὕστερον μετ' ἐρίδων καὶ διαιρέσεων δυναστικῶν καὶ θρησκευτικῶν. Ἡ ἀριστοκρατία ἔμεινε βᾶσις τοῦ Ἀγγλικοῦ πολιτεύματος μέχρι τοῦ παρόντος, καὶ τὸ κοινοβούλιον δ' αὐτὸ ἦτο κυρίως ἀντιπροσωπεῖα τῆς ἀριστοκρατίας οὐ μόνον ἐν τῇ ἄνω βουλῇ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ βουλῇ τῶν κοινοτήτων, ὡς θέλομεν ἰδεῖ τοῦτο περαιτέρω. Ἡ ἀριστοκρατία δὲ αὕτη ἦτο τοσούτῳ μᾶλλον ἔμπεδος καὶ στερεά, ὅσον δὲν ἐστηρίζετο ἀπλῶς ἐπὶ γεννήσεως, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ πλοῦτου, συνενουῶσα ἐν ἑαυτῇ τὴν δύναμιν τῆς εὐγενείας καὶ τῆς πλουτοκρατίας. Οἱ θρησκευτικοὶ ἀγῶνες καὶ ἡ διὰ τοῦ Προτεσταντισμοῦ κηρυχθεῖσα καὶ καθιερωθεῖσα πνευματικὴ ἐλευθερία, ἡ προπαρασκευάσασα βαθμηδὸν καὶ ἐμμέσως τὴν ἄλλην προτεσταντικὴν Εὐρώπην εἰς τὴν ἐλευθερίαν τὴν πολιτικὴν, ἐπήνεγκον ἐν Ἀγγλίᾳ ὅλως ἀντίθετον ἀποτέλεσμα, διότι ὅ,τι εὐγενές, ἐλεύθερον καὶ ἰδεῶδες ἐλευθερίας ὑπῆρχεν ἐν τῷ Ἀγγλικῷ προτεσταντισμῷ ἐπιδρῶν ἐπὶ τὸν πολιτικὸν βίον ἐζητῆσθη εἰς τὴν Ἀμερικὴν καὶ ἐνταῦθα ἐδημιούργησε τὸ ἰδεῶδες τῆς ἐλευθέρας πολιτείας, ὅ,τι δὲ φανατικόν, ἀντιδραστικόν καὶ ὀπισθοδρομικόν ὑπῆρχεν ἐν αὐτῷ, τοῦτο ἀκριβῶς ἐστερέωσε τὴν Ἀγγλικὴν ἀριστοκρατίαν. Ἀπίστευτον, ἀλλ' ἀληθέστατον ὅτι ἡ Ἀγγλία κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ αἰῶνος τούτου,

ἐνῶ ἦτο ἡ μόνη πολιτικῶς εὐτάκτως συντεταγμένη χώρα καὶ ἐνῶ ὀλιγώτερον πάσης ἄλλης ὑπέκυψεν εἰς τοὺς κλονισμοὺς τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, ἐν μέσῳ πολλῶν φιλελευθέρων θεσμῶν εἶχε στοιχεῖα ἀντιδραστικὰ περιοριστικὰ τῆς ἐλευθερίας, τῆς τε πολιτικῆς καὶ τῆς θρησκευτικῆς, ὑπομιμνήσκοντα ἡμᾶς κράτη Ἀσιατικὰ ἐπὶ ἀποκλειστικῆς τινος θρησκείας ἢ ἐπὶ τῆς εἰς βίους διαίρέσεως ἐρειδόμενα, καὶ θεσμοὺς πολιτικούς κατὰ τοὺς τύπους τερατωδῶς ἐν τισιν ἀφισταμένους τῶν περὶ ἐλευθερίας ἰδεῶν τῆς σήμερον, προσεγγίζοντας [δὲ] μᾶλλον πρὸς τοὺς Κινεζικοὺς θρησκευτικούς πολιτικούς θεσμοὺς τοὺς ἰσχύοντας ἐν τῷ οὐρανίῳ κράτει.

Ἡ ἀριστοκρατία ἦτο τὸ μόνον στοιχεῖον τὸ συγκεντροῦν ἐν ἑαυτῷ πᾶσαν δύναμιν καὶ ἐξουσίαν ἐν τῷ κράτει. Ἡ βασιλικὴ ἐξουσία, καίτοι κατὰ θεωρίαν διετῆρει πάντα σχεδὸν τὰ ἐκ τοῦ θείου δικαίου ἀπορρέοντα ἱστορικὰ αὐτῆς δικαιώματα, πράγματι δὲν ἠδύνατο νὰ ἔχῃ γνώμην ἢ θέλησιν ἄλλην παρὰ τὴν τοῦ ὑπουργείου, κύριος δὲ τῶν πραγμάτων ἦτο πάντοτε ὁ τῆς κυβερνήσεως προεδρεύων, διότι οἱ μὲν ὑπουργοὶ ἦσαν ἀπόρροια τῆς πλειονοψηφίας τοῦ κοινοβουλίου, τὸ δὲ κοινοβούλιον ἀποκλειστικῶς σχεδὸν ἀπέρρεεν ἐκ τῆς ἀριστοκρατίας. Διότι, καίτοι ὁ Ἀγγλικὸς λαὸς ἐν τῷ συνόλῳ αὐτοῦ ἐκέκτητο ἀπέναντι τοῦ ἡγεμόνος πάντα τὰ δικαιώματα τὰ κωλύοντα τὴν ἀπόλυτον αὐθαιρεσίαν, ἀλλ' ὅμως ἡ τῶν δικαιωμάτων τούτων ἄσκησις ἦτο προνόμιον μικροῦ μέρους τοῦ Ἀγγλικοῦ λαοῦ. Ἀπὸ ἑκατονταετηρίδων ὅλων οὐδεμία εἶχεν ἐπέλθει μεταβολὴ εἰς τὸν τρόπον τῆς συγκροτήσεως τοῦ κοινοβουλίου ὡς πρὸς τὰ ἀπαρτίζοντα αὐτὸ στοιχεῖα τὰ κοινωνικὰ καὶ τὸν τρόπον τῆς ἐκλογῆς αὐτοῦ. Ἐν τῇ ἄνω βουλῇ ἤδρευον οἱ πλούσιοι δοῦκες, λόρδοι καὶ προτεστάνται ἐπίσκοποι, ὁμοίμοι πάντες καλούμενοι, εἰς δὲ τὴν κάτω βουλὴν ἐδικαιοῦντο μὲν νὰ εἰσέρχωνται πολῖται ἀνήκοντες εἰς τὴν τάξιν τῶν ἀστών, ἀλλ' αἱ ἐκλογαὶ ἐξηρτῶντο κατὰ μέγιστον μέρος ἐκ τῶν ἀρχαίων ἐν μέρει μικρῶν καὶ ἀπηρχαιωμένων ἐκλογικῶν τοπικῶν περιφερειῶν, αἵτινες ἦσαν ἰδιοκτησίαι τῶν ὁμοτίμων, καὶ αἱ αὐταὶ πόλεις, αἵτινες πρὸ αἰώνων ἔπεμπον ὠρισμένον ἀριθμὸν βουλευτῶν εἰς τὸ κοινοβούλιον, ἔπεμπον ἔτι νῦν, μετὰ μεγίστας μεταβολὰς περὶ τὸν πληθυσμὸν, τὸν αὐτὸν ἀριθμὸν. Οὕτω δὲ μικραὶ κῶμαι οἰκούμεναι ὑπὸ χωρικῶν αἱ καλούμεναι κατεστραμμέναι κῶμαι (rotten boroughs), τῶν ὁποίων οἱ εἰς δύο δεκάδας ἐνίοτε ἀριθμοῦμενοι ἐκλογεῖς κάτοικοι ἐξηρτῶντο ἀπὸ ἰσχυροῦ τι-

νος ὁμοτίμου, ἠδύναντο νὰ πέμπωσι πολλοὺς ἀντιπροσώπους, ἐνῶ αἱ νέαι καὶ μεγάλαι, ἀκμαῖαι καὶ ὀστημέραι αὐξανόμεναι, ὑπὲρ τὰς 100 χιλιάδας κατοίκων ἀριθμοῦσαι πόλεις οὐδαμῶς ἀντεπροσωπεύοντο ἐν τῷ κοινοβουλίῳ, διότι ἡ ἰδρύσις εἴτε ἡ αὐξήσις αὐτῶν δὲν ἀνέτρεχε μέχρι τῶν χρόνων τῆς ἰδρύσεως τοῦ θεσμοῦ τοῦ κοινοβουλίου ἤτοι μέχρι τῶν μέσων αἰώνων. Κατὰ τὰ ἀποτελέσματα δὲ τοῦ τοιοῦτου συστήματος ἐκ τῶν 513 βουλευτῶν, οὓς ἐξεῖλεγεν ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Οὐαλλία, 70 μόνον ἐθεωροῦντο ἀντιπρόσωποι ἐλευθέρων πολιτῶν Ἀγγλων.

Ἡ θέσις τῶν Καθολικῶν καὶ ἰδίως τῶν Ἰρλανδῶν ἐν τῇ Ἀγγλικῇ πολιτείᾳ. — Ἡ τοιαύτη δυσαναλογία ἡ καταστρέφουσα ἀληθῶς τὴν ἰσότητα ἐτι μᾶλλον καθίστατο χαλεπὴ καὶ ἀφόρητος καὶ τερατωδῶς ἀντικειμένη πρὸς τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν ἰδέαν ἐλευθέρης πολιτείας διὰ τῶν κατὰ τῶν Καθολικῶν καὶ ἰδίως τῶν Ἰρλανδῶν ἀπαγορευτικῶν διατάξεων. Οἱ νόμοι οἱ μετὰ τὴν Ἀγγλικὴν ἐπανάστασιν ἐπὶ τοῦ Καρόλου Β' καὶ τοῦ Γουλιέλμου Γ' ψηφισθέντες καὶ ἀποκλείοντες πάντα Καθολικὸν ἀπὸ τοῦ δικαιώματος τοῦ ἐκλέγεσθαι διὰ τὸ κοινοβούλιον διετήρουν ἐτι κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ αἰῶνος καὶ μετὰ τὸ 1825 τὴν πλήρη αὐτῶν ἰσχὺν καὶ ἐνέργειαν. Διὰ τῶν νόμων δὲ τούτων οὐ μόνον πάντες οἱ ἐν Ἀγγλίᾳ Καθολικοὶ ἀπεκλείοντο τοῦ κοινοβουλίου, ἀλλὰ καὶ πᾶσα σχεδὸν ἡ Ἰρλανδία ἡ κατὰ τὰ ἐπτὰ ὄγδοα τῶν κατοίκων πρεσβεύουσα τὸ καθολικὸν θρήσκευμα. Ἀλλ' ὁ ἀποκλεισμός τῶν ἑκατομμυρίων Ἰρλανδῶν ἀπὸ τῆς ἀσκήσεως τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων δὲν ἦτο τὸ μόνον τερατῶδες ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ πολιτείᾳ τῶν Ἀγγλων. Ἡ Ἰρλανδία διετέλει ἀπέναντι τῆς Ἀγγλίας ἐν ἡ ἔτι θέσει ἦτο ὅτε προσηρτήθη εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἐπὶ τοῦ Ἑρρίκου Β' κατὰ τὸν ΙΒ' αἰῶνα. Τότε ἡ Ἰρλανδία εἶχε καταστῆ τιμάριον ὀλίγων Ἀγγλων εὐπατριδῶν ἀποίκων διανεμομένων ἐν ἑαυτοῖς ἅπασαν τὴν νῆσον ὡς ἀδέσποτον κτῆμα. Τὸ σύστημα τοῦτο τῆς ἰδιοκτησίας ὁλοκλήρου μεγαλονήσου, καὶ μέχρι τινὸς τοῦ οἰκοῦντος αὐτὴν λαοῦ, τελειοποιήθην τεχνικῶς κατὰ τὸν ΙΣ' καὶ ΙΖ' αἰῶνα ἐπὶ τῶν κυβερνήσεων τῶν βασιλέων Ἑρρίκου Η', Ἐλισάβετ καὶ Ἰακώβου Α', ἐτι δὲ τοῦ Προστάτου Κρομβέλλου καὶ τοῦ βασιλέως Γουλιέλμου Γ', εἶχε δημιουργήσει ἐν Ἰρλανδίᾳ κατάστασιν, καθ' ἣν πᾶσα ἡ γῆ καὶ τὸ ἔδαφος τῆς χώρας περιτλήθον εἰς ὀλίγας Ἀγγλικὰς οἰκογενεῖας, τῶν ὁποίων ἅπλοϊ ἐμισθωταὶ καὶ ἡμερόβιοι ἐργάται ἐγένοντο οἱ κατοικοῦντες τὴν νῆσον Ἰρ-

λανδοί. Τὸ δὲ πάντων ἀδικιώτατον ἅμα καὶ παραλογιώτατον ἦτο ὅτι καὶ ἀπὸ τοῦ χρόνου τῆς ἐν Ἀγγλίᾳ προτεσταντικῆς μεταρρυθμίσεως ἡ Ἀγγλικανικὴ ἐκκλησία, ἥτις ἦτο σχεδὸν ξένη ἐν τῇ καθολικῇ Ἱρλανδίᾳ, κατέλαβεν ὡς ἐκκλησία τοῦ ἄρχοντος λαοῦ τὰς ἐν τῇ νήσῳ ἀχανεῖς ἐκκλησιαστικὰς κτήσεις καὶ οἱ Καθολικοὶ Ἱρλανδοὶ ὑπεχρεοῦντο νὰ τελῶσι δέκατα καὶ ἄλλους φόρους εἰς Ἐκκλησίαν ἄλλοτρίαν πρὸς αὐτούς, ὀφείλοντες ἄλλως νὰ διατηρῶσι διὰ τῶν πενιχρῶν αὐτῶν ιδιωτικῶν εἰσφορῶν, ὡς οἱ Χριστιανοὶ ἐν Τουρκίᾳ, τὸν ἴδιον αὐτῶν πολυάριθμον Καθολικὸν κλῆρον τὸν οὐδὲν ἀπολαμβάνοντα ἐκ τῶν προσδοφῶρων ἐκείνων κτήσεων, ἐνῶ κλῆρος ἄγνωστος ἐν τῇ χώρᾳ, ἱερεῖς καὶ ἐπίσκοποι Ἀγγλοὶ, ἐτρέφοντο δαψιλέστατα ἀπὸ τοῦ ἰδρώτος τοῦ πτωχοῦ ἰθαγενοῦς λαοῦ τῆς Ἱρλανδίας. Οἱ Ἱρλανδοὶ οὐδεμίαν ἔχοντες ἰδιοκτησίαν καὶ μόνον ἀπὸ τῆς ἐκμισθώσεως τῶν ἀγρῶν ζῶντες, ὑποδαλλόμενοι δὲ καὶ διὰ τοὺς μικροὺς ἐκ τῶν πόνων αὐτῶν πόρους εἰς βαρεῖς πρὸς τὴν κυβέρνησιν φόρους, περιέπεσον εἰς μεγάλην ἔνδειαν, καταπιεζόμενοι διηνεκῶς ὑπὸ τῶν Ἀγγλῶν, καταδιωκόμενοι δ' ἀπηνῶς ἕνεκα τῶν ἀτυχῶν ἐπαναστάσεων, ἃς πολλάκις ἐξήγειραν κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα καὶ ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Ναπολέοντος ἐνθαρρυνόμενοι πάντοτε ὑπὸ τῆς Γαλλίας· στερούμενοι δὲ καὶ τοῦ δικαιώματος τῆς εἰσόδου εἰς τὸ κοινοβούλιον ἐστερουῦντο παντὸς νομίμου μέσου τοῦ ὑπερασπίζειν ἑαυτούς. Ἡ εἰς τὸ Ἀγγλικὸν κοινοβούλιον εἰσόδος ἦτο ἀπηγορευμένη, ὡς εἵπομεν, οὐ μόνον εἰς τοὺς Ἱρλανδοὺς, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς Ἀγγλοὺς Καθολικοὺς διὰ τοῦ περιβοήτου νόμου τῆς δοκιμῆς τῆς πίστews, δι' οὗ πᾶς ὁ βουλούμενος νὰ ἐκλεχθῇ βουλευτὴς ἢ νὰ λάβῃ οἰονδήποτε ἀξίωμα πολιτικὸν ὑπεχρεοῦτο νὰ ὁμώσῃ ἐπισήμως «ὅτι δὲν πιστεύει εἰς τὴν διδασκαλίαν τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας περὶ μετουσιώσεως» καθ' ὃν τρόπον, ἀλλὰ πάντως λογικώτερον, οἱ ἐν Κίνᾳ δημόσιοι λειτουργοὶ ἀναλαμβάνοντες τὸ ἀξίωμα αὐτῶν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ὑπηρεσίας αὐτῶν ὑποχρεοῦνται νὰ πρεσβεύωσιν ἐπισήμως τὴν θρησκείαν τοῦ αὐτοκράτορος, ἥτις εἶναι καὶ ἡ τοῦ κράτους. Ὁ νόμος οὗτος ὁ ἀποκλείων τῶν πολιτικῶν ἀξιωματῶν τοὺς Καθολικοὺς Ἀγγλοὺς ἐφηρμόζετο, ἐννοεῖται, πολλῶ ἀυστηρότερον ἐπὶ τοὺς Καθολικοὺς Ἱρλανδοὺς.

Ἡ Ἀγγλικὴ ἀριστοκρατία καὶ ὁ Ἀγγλικανικὸς κλῆρος.
— Ἡ αὐτὴ δὲ Ἀγγλικὴ ἀριστοκρατία, ἡ κατέχουσα ἐν Ἀγγλίᾳ πᾶσαν ἀρχὴν καὶ δύναμιν ἐν ταῖς χερσὶν αὐτῆς, οὐσα δὲ κυρία τοῦ πλεί-

στου μέρους τῆς Ἀγγλικῆς γῆς, ἐδέσποζε καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ κατὰ τρόπον ἀνεκτότερον μὲν ἢ ἐν Ἰρλανδίᾳ, ἀλλὰ πάντως ἐπιβλαβῆ πρὸς τὴν πολιτικὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὴν ὕλικὴν εὐημερίαν τοῦ Ἀγγλικοῦ λαοῦ. Καὶ αὐτὸ τὸ προνόμιον τῆς πρωτοτοκίας τὸ θεωρούμενον ὡς Παλλάδιον τῆς Ἀγγλικῆς ἀριστοκρατίας ἡσκέιτο ἐμμέσως, καὶ τοῦτο πρὸς βλάβην τοῦ πολλοῦ λαοῦ, διότι οἱ ὁμότιμοι οἱ διὰ τῆς πρωτοτοκίας λαμβάνοντες τὰς ἑδρας αὐτῶν ἐν τῇ ἄνω βουλῇ, ὄντες εὐγενεῖς, ἐφρόντιζον ἵνα αἱ τε ἐν τῇ κάτω βουλῇ βουλευτικαὶ θέσεις καὶ τὰ δημόσια ἀξιώματα περιέρχωνται εἰς τὰ μέλη τὰ μὴ πρωτότοκα τῶν ἀριστοκρατικῶν οἰκογενειῶν. Οὕτω δὲ ἀμέσως καὶ ἐμμέσως πᾶσα ἡ ἐξουσία καὶ ἡ δύναμις ἀνήκεν εἰς μίαν μόνην τάξιν, τὴν κατὰ γένος ἀριστοκρατικὴν. Εἶναι ἀληθές ὅτι τότε καὶ ἐν τῇ λοιπῇ Εὐρώπῃ, πλὴν τῆς Γαλλίας, καὶ ἰδίως ἐν ταῖς Γερμανικαῖς χώραις ἡ ἀριστοκρατία ἡ φεουδαλικὴ μεγάλῃ ἔτι ἐκέκτητο δύναμιν, δὲν ἀντεπροσώπουν ὁμως, ὡς ἐν Ἀγγλίᾳ, τὸν ὅλον λαόν, οὐδ' εὐρίσκετο ἀπέναντι μοναρχίας ὅλως ἐξ αὐτῆς ἐξαρτωμένης, ἵνα ἄρχῃ ἀπεριορίστως τοῦ λαοῦ. Καὶ ἡ τοιαύτη κατάστασις ἀποτελεῖ ἀκριβῶς τὸ ἀσθενές καὶ ἀδύνατον μέρος τῆς Ἀγγλικῆς πολιτείας. Ἄ"Οσον ἂν ἡ Εὐρώπη ἅπασα, λέγει ὁ περιώνυμος ἱστορικὸς Σλόσσερ, ἀπετυφλώθῃ καὶ ἀποτυφλοῦται ἔτι ὑπὸ τῆς λαμπηδόνος τῆς Ἀγγλίας καὶ ὑπὸ τῆς ἐξωτερικῆς αἰγλῆς τοῦ ὀλβου καὶ τῆς ἐλευθερίας αὐτῆς, ὁμως τὸ Ἀγγλικὸν κράτος ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ ΙΗ' αἰῶνος νοσεῖ τρία νοσήματα φθιέροντα τὰς βάσεις τοῦ συντάγματος καὶ τοῦ βίου αὐτοῦ καὶ μέλλοντα νὰ ἐπενέγκωσι θάττον ἢ βράδιον τὴν πτώσιν τοῦ ὅλου τέχνητοῦ οἰκοδομήματος. Καὶ πρῶτον διὰ τῆς ἐνδείας τῆς τάξεως τῶν γεωργῶν, διὰ τῆς αὐξανομένης ἐξαφανίσεως τῆς μικροτέρας βιομηχανικῆς ἐνεργείας ἕνεκα τῆς ὀλεθρίας ὑπεροχῆς τῶν μεγάλων κεφαλαίων, διὰ τῆς ἐργασίας τῶν μηχανῶν καὶ τῶν μετοχικῶν ἐπιχειρήσεων καταστρέφεται μὲν ἡ οὐσία τοῦ ἀρχαίου συντάγματος, ὑφίσταται δὲ τοῦτο μόνον κατὰ τύπον ὡς ἀπλῆ τις μηχανή. Διὰ τοῦτο ἡ ἐν Ἀγγλίᾳ ἄρχουσα τάξις νοσεῖ τὸ αὐτὸ νόσημα, ὑφ' οὗ κατεβλήθη ἡ ἀρχαία Ῥωμαϊκὴ ἀριστοκρατία, ὅποτε ἐγένετο κυρία τοῦ κόσμου. Ἀπὸ τὸ ὕψος τῆς δυνάμεως αὐτῆς βλέπει μετὰ τῆς κληρονομικῆς καταστάσεως ὑπεροπτικῆς περιφρονήσεως πρὸς πάντας τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, οὐδὲν ἄλλο ἐν τούτοις ὀρώσα ἢ ἀνδράποδα γεγεννημένα πρὸς ἐργασίαν, ὡς ὄργανα μὴ ἔχοντα ἰδίαν θέλησιν, ἀπολαύουσα αὐτή, ὡς πᾶς ὁ ὑπερμέτρως πλουτῶν, μόνον τοῦ

ἐξωτερικοῦ μέρους τῆς εὐτυχίας. Μετὰ τῆς πρώτης ταύτης νόσου, ἥτις ἐν τῇ φαινομένῃ πλησμονῇ τῆς ὑγείας μένει ἀπαράτρητος, συνδέεται ἐτέρα τις ὡς ἀναγκαῖον ταύτης ἐπακολούθημα. Ἀφότου δηλονότι ἐν τῇ κυρίως Ἀγγλίᾳ ἡ ἰδιοκτησία τῆς γῆς περιῆλθεν εἰς ὀλίγας οἰκογενείας καὶ ἀφότου τὰ ἐργαστάσια ἐλκύουσι πλῆθος ἐργατῶν εἰς τὰς πόλεις καὶ ἀπολύουσι πάλιν αὐτοὺς, ὁ ἀριθμὸς τῶν ἡμεροβίων ἀνθρώπων ἠὲξήθη τεραστίως, συγχρόνως δὲ ἐπῆλθε μεγίστη ἐν τῇ διανομῇ τῆς χρηματικῆς περιουσίας δυσαναλογία. Μέγας ἀριθμὸς τοῦ λαοῦ περιῆλθε εἰς τὴν ἐσχάτην ἐνδειαν καὶ ἀπορίαν καὶ ὕφισταται ἐν αὐτῇ τῷ Λονδίνῳ ἀνεκδιήγητα δεινά. Τοῦναντίον δὲ ὀλίγαι χιλιάδες ἀνθρώπων συνέλεξαν τὸ ἀργύριον εἰς τὰς χεῖρας αὐτῶν, καὶ οὗτοι ἀπολάουσι πάντων τῶν κερδῶν τῶν πολέμων καὶ τοῦ διὰ τῶν πολέμων παραχθέντος μεγάλου ἐθνικοῦ χρέους, ἐνῷ οἱ πρὸς πληρωμὴν τῶν τόκων πολλαπλασιασθέντες φόροι ἐπεβλήθησαν ἐπὶ τὰ πρῶτα τοῦ βίου ἐπιτηδεῖα καὶ διὰ τοῦτο ἀκριβῶς κατέστησαν καταπιεστικώτατα διὰ τὸν πένητα λαόν. Τὸ τρίτον τέλος νόσημα τῆς Ἀγγλικῆς πολιτείας εἶναι ἡ παρὰ φύσιν καὶ παρὰ λόγον δυσαναλογία ἡ ὑφισταμένη ἐν Ἰρλανδίᾳ μεταξὺ τῶν ἑκατομμυρίων πεινῶντων *Katholickōn* καὶ μικροῦ τινος ἀριθμοῦ προτεσταντῶν γαιοκτημόνων». Ταῦτα ὁ Σλόσσερ.

Εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν νοσημάτων ταύτων πρέπει νὰ προσθέσωμεν καὶ τὴν μεγάλην ἠθικὴν διαφθορὰν τῆς Ἀγγλικῆς ἀριστοκρατίας καὶ τῆς Ἀγγλικῆς αὐλῆς, τὴν ἐπικρατοῦσαν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ αἰῶνος τούτου καὶ ἔκτοτε μειζονα λαμβάνουσαν ἐπίτασιν ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀριστοκρατίαν. Ἡ Ἀγγλικὴ ἀριστοκρατία ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην Εὐρωπαϊκὴν ἀριστοκρατίαν εἶναι ἐπιρρεπὴς εἰς ἠθικὴν διαφθορὰν τὸ μὲν ἕνεκα τῆς πολλῆς ἀλαζονείας, ὑπεροφίας, ματαιότητος καὶ περιφρονήσεως τῶν ἀνθρωπίνων δικαίων καὶ δικαιωμάτων, τὸ δὲ ἕνεκα τοῦ πλούτου, τῆς πολυτελείας, τῆς χλιδῆς καὶ τῆς ἀκολασίας, ἐν μέσῳ τῶν ὁποίων τέρπεται βιοῦσα. Ὁ Ἀγγλος εὐπατρίδης εὐπορῶν πλούτου βασιλικοῦ, εἰθισμένος νὰ περιφρονῇ τὸν ἀπλοῦν πολίτην καὶ τὰς πολιτικὰς ἀρετάς, ἀποφεύγει τὴν ἐργασίαν καὶ ἐν μαλακίᾳ τὸν βίον διερχόμενος οὐδὲν ἄλλο ὑψηλότερον ἐπιζητεῖ ἢ τὸ ἄρχειν καὶ ἐν τῇ ἀρχῇ αὐτῇ ἀπολαύειν ἀνέτως τῆς πλησμονῆς τῶν ἐπιγείων ὕλικων ἀγαθῶν, ἔκδοτος εἰς τὰ ἀντικείμενα τῶν ἀριστοκρατικῶν αὐτοῦ ὀρέξεων καὶ παθῶν, ἀλαζῶν καὶ ὑπερόπτης, ἐγωιστῆς καὶ μισάνθρωπος καὶ μοχθηρός, συνηγορῶν τοῖς τυραννοῦσι καὶ καταδυναστεύουσιν, ἀντιπαθὼν δὲ καὶ μυσатτό-

μενος τοὺς καταπιεζομένους καὶ καταδιωκομένους, καταδιώκων δὲ τοὺς ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ἀγωνιζομένους λαούς. Ἡ Ἀγγλικὴ ἀριστοκρατία σπανίως ἐλαυνομένη ὑπὸ εὐγενῶν αἰσθημάτων φιλανθρωπίας, μὴ ἔχουσα δὲ τάσεις εὐγενεῖς πρὸς τὸ ἰδεῶδες καὶ ὑψηλόν, διάγει τὸ πλεῖστον βίον σαρδαναπαλικὸν ἐν ἡδυπαθείᾳ καὶ διαφθορᾷ, παρορῶσα πολ-
λάκις πάντα νόμον ἠθικόν, ἀπεκδυομένη πᾶσαν αἰδῶ καὶ πᾶσαν αἰσχύνην, παρασύρουσα δ' ἐνίοτε εἰς τὸν διεφθαρμένον καὶ ἀνῆθικον αὐτῆς βίον καὶ αὐλὴν καὶ ἡγεμόνας, οἷος ἦτο καὶ ὁ ἀπὸ τοῦ 1811 πρίγκιψ διάδοχος γενόμενος δούξ Κλαρεντίας Γεώργιος.

Σπουδαίαν μοῖραν τῆς Ἀγγλικῆς ἀριστοκρατίας ἀποτελεῖ καὶ ὁ Κλῆρος ὁ Ἀγγλικός, ὁ τῆς Ἀγγλικανικῆς δηλονότι ἐπισκοπικῆς Ἐκκλησίας κλῆρος, τοῦ ὁποίου οἱ ἀνώτατοι ἀντιπρόσωποι παρακλήθηνται ἐν τῇ ἄνω βουλῇ. Ὁ κλῆρος οὗτος, καίτοι ἐκ τοῦ μέσου αὐτοῦ οὐκ ὀλίγοι ἀνεδείχθησαν κατὰ καιροὺς ἄνδρες ἄξιοι τῆς ὑψηλῆς αὐτῶν ἠθικῆς ἀποστολῆς, ἦτο καθόλου μᾶλλον τάξις κοινωνικὴ καὶ στοιχεῖον κοινωνικὸν ἐγκόσμιον εἰς τὰ ἐγκόσμια ἀποβλέπον ἢ κλῆρος χριστιανικός, οἷον ἐννοοῦμεν ἡμεῖς τὸν ὀρθόδοξον καὶ αὐτὸν δὴ τὸν τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας κλῆρον. Ὁ Ἀγγλικανικὸς κλῆρος δὲν κέκτηται τὴν ιδιότητα καὶ τὰ προσόντα τοῦ κλήρου τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας τοῦ διακρινομένου διὰ τὴν ἁρμονικὴν ἐν αὐτῷ ἔνωσιν τοῦ λειτουργοῦ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ πολίτου τοῦ χριστιανοῦ τοῦ ἐν εὐαγγελικῇ ἰσότητι καὶ ἀδελφότητι διὰ τοῦ καθαρῶς δημοκρατικοῦ ὀργανισμοῦ καὶ διὰ τῆς λαϊκῆς αὐτοῦ καταγωγῆς συνδέοντος τὴν Ἐκκλησίαν πρὸς τὴν κοινωνίαν, τοῦ ζῶντος καὶ τρεφομένου ἐκ τῆς ἀγάπης καὶ ἐκ τοῦ ἐλέου τοῦ εὐσεβοῦς πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας αὐτοῦ. Ἀρίσταται δὲ ἐπίσης τοῦ αὐστηροῦ ἐκείνου στρατιωτικοῦ συστήματος καὶ τοῦ βίου τοῦ δυτικοῦ κλήρου, τοῦ μετὰ στρατιωτικῆς αὐστηρότητος καὶ πειθαρχίας καὶ αὐταπαρνήσεως ὑπηρετοῦντος τῷ παγκοσμίῳ κράτει τῆς Ἐκκλησίας αὐτοῦ. Τούναντίον δὲ ὁ κλῆρος ὁ Ἀγγλικανικὸς εἶναι κοινωνικὴ τάξις ἰδίᾳ ἀσκούσα διὰ τῆς Ἐκκλησίας ἐν τῇ κοινωνίᾳ τὸ ἴδιον ἑαυτῆς κράτος, ὅπερ εἶναι τὸ πλεῖστον κράτος δυνάμει, πλούτου καὶ υλικῆς εὐζωίας. Ἐντεῦθεν ὁ Ἀγγλικανικὸς κλῆρος, μεθ' ὅλην τὴν εὐσέβειαν τοῦ Ἀγγλικοῦ ἔθνους, ζῇ καὶ βιοτεύει τὸ πλεῖστον διὰ καταχρήσεων, διὰ πλουτισμοῦ καὶ καρπώσεων ἀθεμίτων καὶ ἀρπαγῆς ἐν ὀνόματι τῆς Ἐκκλησίας γινομένων, καὶ ὑπὸ τὴν προσωπίδα τοῦ ἀνωτάτου λειτουργοῦ τῆς Ἐκκλησίας κρύπτει πολλάκις τὸν συ-

βαριτικὸν διάγοντα βίον κοσμικοῦ μεγιστᾶνος. Εἶπομεν ἤδη ὅτι ἡ Ἐκκλησία αὕτη, καίτοι ὀλιγίστους εἶχεν ὁπαδοὺς ἐν τῇ Ἱρλανδίᾳ, ἐκέκτητο ἐν τούτοις ἀληθῆς κράτος ἐπὶ τῆς νήσου ταύτης, ὡς ἐκκλησία τοῦ Κράτους ἰδρυμένη ἐν αὐτῇ. Ἀπασα ἡ μεγαλόνησος ἦτο διηρημένη εἰς προτεσταντικὰς ἐπισκοπὰς καὶ πρεσβυτέρια καὶ ἦτο ὑποχρεωμένη νὰ διατηρῇ τὸν πολυτελῶς βιοῦντα προτεσταντικὸν κληρὸν, καὶ ἂν ἔτι ἐν τῇ λεγομένῃ ἐπισκοπικῇ περιφερείᾳ μηδεὶς ὑπῆρχε προτεσταντικῆς ἵνα ἀποτελέσῃ προτεσταντικὴν κοινότητα. Οἱ δὲ λεγόμενοι ἐπίσκοποι καὶ πρεσβύτεροι οὐδὲ μετέβαινον κἄν εἰς τὴν Ἱρλανδίαν, ἀλλὰ τὰ εἰσοδήματα τῶν ἐπισκοπῶν αὐτῶν κατεδαπάνων ἐν Ἀγγλίᾳ εἴτε ἐν ταῖς χάριν διασκεδάσεως ὑπ' αὐτῶν ἐπιχειρουμέναις περιδείαις.

Οὐ μόνον δὲ ἐν Ἱρλανδίᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Ἀγγλίᾳ ἡ ἐκκλησία τοῦ κράτους ἀπῆλανε δικαιοματίων καὶ προνομίων καὶ διετίθει πόρους δυσαναλόγους παντελῶς πρὸς τὰς μικρὰς πραγματικὰς καὶ νομίμους ἀπαιτήσεις τῆς θέσεως, ἐπιβάλλοντας δὲ εἰς τὸν λαὸν δυσβάστακτα βάρη. Ὁ φόρος τοῦ δεκάτου τοῦ ὑπὲρ τοῦ Ἀγγλικανικοῦ κλήρου ἐν μόνῃ τῇ Ἀγγλίᾳ καὶ τῇ Οὐαλλίᾳ (μὴ λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν τῆς Σκωτίας καὶ τῆς Ἱρλανδίας) ἀνέβαινε κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ αἰῶνος τούτου εἰς ἑκατομμύρια λιρῶν στερλινῶν, ἡ δὲ ἑγγεῖς ἰδιοκτησία ἐν ταῖς αὐταῖς χώραις ἔφερεν εἰσόδημα 4 ἑκατομμυρίων, ὥστε τὸ ἑτήσιον εἰσόδημα τοῦ Ἀγγλικανικοῦ κλήρου ἐν μόναις ταῖς μνημονευθείσαις χώραις ἀνέβαινεν εἰς ποσὸν ὑπερτριπλάσιον τῶν νῦν ἐτησίων εἰσοδημάτων τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους. Καὶ διὰ τῶν εἰσοδημάτων τούτων ἐτρέφοντο οἱ ἐπίσκοποι καὶ οἱ πρεσβύτεροι τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας. Πολλοὶ τούτων ἐπλούτουσαν χωρὶς νὰ ὑπηρετήσωσιν ἐν οὐδεμιᾷ ἐκκλησίᾳ ἢ ἐκκλησιαστικῇ κοινότητι, ἐνῶ ἄλλοι διηύθυνον τὰς ἐνοριακὰς αὐτῶν ἐκκλησίας δι' ἐπιτρόπων, αὐτοὶ ζῶντες ὡς εὐπατρίδαι καὶ μεγιστᾶνες κοσμικοί. Ὅμοιαι καταχρήσεις συνέβαινον καὶ ἐν τῇ διοικήσει τῶν εὐσεβῶν ἰδρυμάτων. Ἀλλ' ἡ αὐτὴ σπατάλη τῶν δημοσίων ἐγίνετο καὶ ὑπὸ τῆς λαϊκῆς ἀριστοκρατίας, ἥτις διὰ θέσεων καὶ ἀξιοματίων πολυωνύμων, ἀπηρεχιωμένων καὶ ἀχρήστων ὅλως νῦν εἰς τὴν πολιτείαν, ἐπεβάρυνε τῷ 1825 τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ κράτους διὰ δαπάνης 2 ¹/₂ ἑκατομμυρίων στερλινῶν, ὡς εἰδεικνύετο ἐκ τοῦ τότε ἐκδοθέντος ἐν Λονδίνῳ μέλανος βιβλίου τῶν μισθῶν τῶν λόρδων.

Τὰ ὑγιᾶ στοιχεῖα τῆς Ἀγγλικῆς κοινωνίας καὶ πολιτείας. Οἱ Οὐῖγοι καὶ οἱ Τόρεις. — Ἀλλὰ παρὰ πάντα ταῦτα τὰ φαῦλα καὶ σαπρὰ στοιχεῖα τῆς Ἀγγλικῆς κοινωνίας καὶ πολιτείας, τὸ Ἀγγλικὸν ἔθνος καὶ τὸ κράτος τὸ Ἀγγλικὸν ἠμοῖρουν καὶ οὐκ ὀλίγων στοιχείων ὑγιоὺς πολιτικῆς ἀναπτύξεως καὶ μεγαλείου πολιτικοῦ καὶ ἠθικοῦ. Καὶ πρῶτον αὐτοὶ οἱ ἐλευθεροὶ τῆς πολιτείας θεσμοί, μεθ' ὅλον τὸ περιωρισμένον καὶ ἐλαττωματικὸν αὐτῶν, ἀπετέλουν αὐτοὶ καθ' ἑαυτοὺς δύναμιν προοδευτικὴν. Ὡς ἐκ τῆς φύσεως δὲ τοῦ κοινοβουλευτικοῦ πολιτεύματος αὐτὴ ἡ ἀριστοκρατία ἡ διέπουσα τὰ πάντα διηρέθη βαθμηδὸν εἰς μερίδας ἀντιθέτους, ἐν τῇ διαιρέσει τῶν ὁποίων καὶ ἐν τῇ πρὸς ἀλλήλας ἀντιθέσει ἦτο ἀδύνατον ὑγιεῖς καὶ φιλελεύθεροὶ πολιτικά, κοινωνικά καὶ ἠθικά ἰδέαι ἀπὸ ὀπλῶν καὶ ὀργάνων ἐπιθέσεως καὶ ἀμύνης κομματικῆς νὰ μὴ καταστῶσιν ἐπὶ τέλους δυνάμεις, ἀρχαὶ καὶ πεποιθήσεις διακρίνουσαι ἀπ' ἀλλήλων τὰς πολιτικὰς μερίδας διὰ τοῦ ὀνόματος καὶ τοῦ συμβόλου αὐτῶν. Οὕτω δὲ βαθμηδὸν ἐκ τῆς φύσεως αὐτῆς τῶν πραγμάτων ἐσχηματίσθη ἐν τῷ κοινοβουλίῳ μερίς πολιτικὴ ἐπιτηδεύουσα πολιτικὴν φιλελευθέραν μᾶλλον φιλάνθρωπον καὶ ἥττον ἐγωιστικὴν τῆς συνήθους ὑπὸ τῆς Ἀγγλικῆς ἀριστοκρατίας ἐπιδιωκομένης, καὶ ἐν τῇ ἀντιθέσει τῶν πολιτικῶν μερίδων τῶν Τόρειων καὶ τῶν Οὐῖγων ἐξεδηλώθησαν κατὰ μικρὸν ἡ μερίς τῶν ἀριστοκρατικῶν ὁπαδῶν τῆς στασιμότητος καὶ ἡ τῶν προοδευτικῶν καὶ δημοκρηδῶν φίλων τῆς ἐλευθερίας καὶ τῶν φιλελευθέρων θεσμῶν. Εἶναι ἀληθές ὅτι ἡ ἀντίθεσις ἡ μεταξὺ τῶν δύο κομμάτων, τῶν ὁποίων ἡ γένεσις χρονολογεῖται ἀπὸ τῶν τελευταίων ἐτῶν τῆς τῶν Στουάρτων δυναστείας, ὀριστικώτερον δὲ ἀπὸ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1688, δὲν εἶχεν ἐξ ἀρχῆς τοιοῦτον χαρακτῆρα. Πρὸ τῆς πτώσεως τῶν Στουάρτων οἱ Τόρεις ἦσαν οἱ φρονούντες μᾶλλον τὰ τοῦ βασιλικοῦ τούτου οἴκου, οἱ δ' Οὐῖγοι οἱ ἐπιτηδεύοντες ἀντιδραστικὴν πολιτείαν πρὸς τοὺς Στουάρτους. Ἀλλὰ μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1688 ἐπὶ τῶν βασιλέων Γουλιέλμου Γ' καὶ Ἀννης Α' οἱ Οὐῖγοι ἦσαν οἱ ὑπὸ τῆς βασιλείας καὶ τῆς αὐλῆς εὐνοούμενοι. Ὡστε μᾶλλον δυναστικὴν ἢ καθαρῶς πολιτικὴν ἀρχὴν καὶ χαρακτῆρα εἶχεν ἡ διάκρισις τῶν κομμάτων. Ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ Στουάρτοι εἶχον καταντήσαι λίαν ἀντιδημοτικοί, δημοτικώτατος δὲ τοῖς Ἀγγλοῖς ἰγίνετο ὁ Γουλιέλμος Γ', ἐπὶ τοῦ ὁποίου τὰ τῆς Ἀγγλίας διεῖπον οἱ Οὐῖγοι οἱ μεταρρυθμίσαντες τότε τὰ τῆς πολιτείας διὰ τοῦ κοινοβουλίου, οἱ ποιη-

σάμενοι τὴν περίφημον διακήρυξιν «τῶν δικαιωμάτων τοῦ Ἀγγλικοῦ λαοῦ», οἱ ἀποκλείσαντες πάντα Καθολικὸν πρίγκιπα τοῦ Ἀγγλικοῦ θρόνου, διὰ ταῦτα πάντα κατέστησαν οὗτοι δημοτικώτεροι ἐν τῷ κοινοβουλίῳ καὶ ἐν τῇ χώρᾳ. Καὶ ὁπότε βαθμηδὸν ἐν τῷ κοινοβουλίῳ ιδεαὶ ἐλευθερίας γενναιότεραι καὶ ὑψηλότεραι εὕρισκον προστασίαν καὶ συνηγόρους ὥς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐν τῷ στρατοπέδῳ τῶν Οὐίγων, πάντες οἱ οἰκοθεν ὑπερμαχοῦντες τῶν τοιούτων ιδεῶν ἰθεωροῦντο ἀνήκοντες εἰς τὴν μερίδα τῶν Οὐίγων. Οὕτω ἡ κομματικὴ ἀντίθεσις διὰ συνδρομῆς ἐξωτερικῶν περιστάσεων μεταβληθεῖσα κατὰ μικρὸν εἰς ἀντίθεσιν ἀρχῶν πολιτικῶν ἐδημιούργησε τὴν μερίδα τῶν «φιλελευθέρων», ὡς καλοῦνται νῦν συνήθως οἱ Οὐίγοι.

Ἀλλὰ δύο τινὰ ἐν τούτοις δὲν πρέπει νὰ λησμονήσωμεν : Πρῶτον ὅτι οἱ Οὐίγοι τῆς Ἀγγλίας δὲν ἦσαν, ὡς καὶ σήμερον ἐτι δὲν εἶναι ἐν πᾶσιν, ὡς οἱ ἀλλαχοῦ τῆς Εὐρώπης φιλελεύθεροι, μερὶς ἡνωμένη πρὸς ἑαυτὴν διὰ τοῦ ἠθικοῦ καὶ πολιτικοῦ δεσμοῦ ὁρισμένων ιδεῶν καὶ πολιτικῶν ἀρχῶν, ἐπιδιώκουσα τὸν αὐτὸν σκοπὸν, τὴν προαγωγὴν δηλονότι τοῦ ὑπὲρ δικαίου, ἐλευθερίας, ἰσότητος καὶ ἐπικρατήσεως δημοκρατικῶν ἀρχῶν ἀγῶνος· ἀλλὰ δοκοῦσι μὲν οἱ Οὐίγοι πάντως φιλελευθερώτεροι καὶ προοδευτικώτεροι, ὅσκις μάλιστα ἐμπνέονται ὑπὸ μεγαλοφρόνων ἡγετῶν, ἀλλ' ἐν πολλοῖς καὶ μάλιστα ἐν τῇ ἐξωτερικῇ πολιτικῇ μετέρχονται τὴν αὐτὴν πρὸς τοὺς Τόρεις πολιτικὴν, ἐκτὸς σπανίων ἐξαιρέσεων προσερχομένων καὶ τούτων ἀπὸ τῆς προσωπικῆς πρωτοβουλίας τῶν μεγάλων ἡγετῶν, διαφωνοῦντες μὲν ὡς ἀντιπολιτευόμενοι ἐν πολλοῖς ζητήμασι πρὸς τοὺς ἐν τῇ ἐξουσίᾳ Τόρεις, ἀκολουθοῦντες δὲ τούτους ἐν πλείστοις ἅμα ἀνερχόμενοι εἰς τὴν ἐξουσίαν. Ὁ περιώνυμος Βροῦχαμ, περὶ οὗ γενήσεται λόγος μετὰ μικρὸν, λέγει περὶ τῶν σχέσεων τῶν Οὐίγων καὶ Τόρειων λίαν χαρακτηριστικῶς τάδε: «Ὁ Οὐίγος ἐν τῇ ἀντιπολιτεύσει ἦτο ὑπὲρ οἰκονομιῶν καὶ εἰρήνης· ἀλλ' ἅμα ἀναλθὼν εἰς τὴν ἐξουσίαν οὐδὲν περὶ οὐδετέρου τούτων ἠθέλε νὰ γινώσκῃ. Νόμοι περισταλτικοὶ καὶ ἀναστολὴ τῆς ἐνεργείας τοῦ συντάγματος ἐνεποίουν αὐτῷ φρίκην, ὅσκις προετίνοντο ὑπὸ τῶν Τόρειων· ἀλλ' ἅμα καταλαμβάνων τὴν ἐξουσίαν προέτεινε ταῦτα αὐτός οὕτως». Τὸ δεῦτερον, ὅπερ ἀνάγκη νὰ γινώσκωμεν, εἶναι ὅτι οἱ Τόρεις καὶ οἱ Οὐίγοι οἱ σήμερον ἀποτελοῦντες τὸ ὅλον τοῦ Ἀγγλικοῦ ἔθνους ὡς πρὸς τὰς γνώμας, τὴν θέλησιν καὶ τὰ πολιτικὰ αὐτῶν φρονήματα, κατὰ τοὺς χρόνους, ὧν ἐκτίθεμεν τὴν ἱστορίαν, δὲν ἦσαν οὕτω διακλα-

δωμένοι δι' ὅλου τοῦ Ἀγγλικοῦ λαοῦ, ἀλλ' ἀντεπροσώπευον μόνον τὰς περὶ τὴν ἀρχὴν ἐριζούσας ἀριστοκρατικὰς οἰκογενείας. Μόνον δὲ ἡ ἀνάπτυξις τῆς ἰσχύος τῆς δημοσίας γνώμης, ἡ δημογωγία καὶ ἡ ὀλίγων γενναίων ἀνδρῶν εἰς ὑψηλοτέρας καὶ γενναιοτέρας ιδέας ἀφοσίωσις ἐπήνεγκον κατὰ μικρὸν τὸν σχηματισμὸν καὶ διαμόρφωσιν μερίδων πολιτικῶν ἐκπροσωποῦσων κατ' ἀντιθέτους διευθύνσεις τὰ φρονήματα καὶ τοὺς πόθους τοῦ λαοῦ αὐτοῦ. Καὶ οἱ μὲν Οὐίγοι παρέστησαν ὡς ὑπέρμαχοι τοῦ συντάγματος καὶ τῶν ὑπ' αὐτοῦ παρεχομένων ἐλευθεριῶν καὶ τῆς προαγωγῆς τῆς ἐσωτερικῆς ἐλευθερίας, οἱ δὲ Τόρεις τῆς συγκεντρώσεως τῆς ἐξουσίας καὶ τῆς αὐξήσεως καὶ στερεώσεως τῆς ἐξωτερικῆς δυνάμεως τοῦ κράτους.

Ἄλλ' ἐκεῖνο, ὅπερ ὑπὲρ πᾶν ἄλλο προήγαγεν ἐν Ἀγγλίᾳ τὸν ἀγῶνα τῆς ἐλευθερίας καὶ ἀνέδειξε σπανίως μὲν, ἀλλὰ τελεσφόρως, τὴν Ἀγγλικὴν πολιτείαν ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς εὐεργετικὴν διὰ τὴν ἀνθρωπότητα, εἶναι ἡ ἐν τῷ δημοσίῳ βίῳ καὶ ἐν τῇ πολιτείᾳ, ιδίως δὲ ἐν τῷ κοινοβουλίῳ, ἐμφάνισις μεγάλων ἀνδρῶν, εὐγενῶν χαρακτήρων, ἀνδρῶν φιλοσόφων, φιλελευθέρων καὶ φιλανθρωπῶν ἐννοούντων μὲν τὸ κατεπεῖγον σπουδαίων μεταρρυθμίσεων ἐν τῷ ἐσωτερικῷ, ἐπεκτείνοντων δὲ τὴν εὐεργετικὴν αὐτῶν ἐπὶ τὴν Ἀγγλικὴν πολιτείαν ἐπιδράσιν καὶ ἐπὶ τὴν λοιπὴν ἀνθρωπότητα. Ἄνδρες τοιοῦτοι ἐνεφανίσθησαν περὶ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος καὶ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρόντος αἰῶνος ὁ Φόξ, ὁ Βούρκε, ὁ Κάννινγκ καὶ ὁ Βύρων. Αὐτὸ δὲ τὸ μεγαλεῖον τοῦ Ἀγγλικοῦ κράτους καὶ τὸ μέγα πλῆθος τῶν Ἀγγλικῶν συμφερόντων διήνοιγεν οὐχὶ σπανίως εὐρὺ στάδιον εἰς μεγαλουργήματα πολιτικὰ καὶ ἠθικὰ πρὸς ἄνδρας πρὸς τοῦτο κεκλημένους. Ἔθνος μεγαλουργὸν καὶ μεγαλεπήβολον, δι' ἀκαταπονήτων ἀγώνων καὶ καρτερίας καὶ ἡρωϊσμοῦ δημιουργοῦν ἑαυτῷ παγκόσμιον κράτος, ἐν ᾧ πρὸς τοῖς ἔργοις τῆς ὕλικῆς εὐημερίας καὶ εὐδαιμονίας ἐκαλλιεργοῦντο καὶ ἀνεπτύσσοντο τοσαῦτα ἔργα τοῦ πνεύματος καὶ τῆς διανοίας, προάγοντα τὴν ἐπιστήμην, τὴν τέχνην, τὴν ποίησιν, τὴν φιλολογίαν, τὴν τε κλασσικὴν καὶ τὴν νεωτέραν, καὶ αὐτὴν ἔτι τὴν Ἀσιατικὴν, καὶ ἀναδεικνύοντα διαπρεπεστάτους ἀντιπροσώπους ἐν παντὶ κλάδῳ τῆς πνευματικῆς ἐργασίας· ἔθνος διὰ τῆς μεγάλης τόλμης καὶ ἐπιβολῆς αὐτοῦ «πᾶσαν γῆν καὶ θάλασσαν ἐσθαιὸν τῇ ἑαυτοῦ δυνάμει καθιστῶν» εἶναι φυσικὸν καὶ εὐλογον ὅτι παρὰ τὰ πολλὰ αἰδία μνημεῖα κακίας, τυραννίας καὶ καταδυναστεύσεως ἔστησε καὶ τινα ἀρετῆς καὶ φιλαν-

θρωπίας καὶ ἠθικοῦ μεγαλείου. Αὐτὸ τὸ πολιτικὸν μεγαλεῖον τοῦ Ἀγγλικοῦ κράτους, ἡ ἀντίθεσις τῶν συμφερόντων αὐτοῦ πρὸς τὰ τῆς ἡπειρωτικῆς Εὐρώπης καὶ ἡ ἀντιζηλία αὐτοῦ πρὸς οἰαδήποτε ἄλλα θαλασσοκρατοῦντα ἔθνη ὑπεχρέωσε πολλάκις τὴν Ἀγγλικὴν πολιτικὴν ἵνα καὶ ἀπὸ ψυχροῦ πολιτικοῦ ὑπολογισμοῦ εὐεργετῇ τὴν ἀνθρωπότητα, ἀπαγορεύουσα τὴν ἀνθρωπεμπορίαν εἰς τοὺς Ἰσπανοὺς καὶ τοὺς Πορτογάλλους, ἀναγνωρίζουσα τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγωνιζομένων Ἰσπανικῶν ἀποικιῶν τῆς Ἀμερικῆς καὶ καταπολεμοῦσα τὸ ἐν Εὐρώπῃ ἐπικρατοῦν Μεττερνίχιον πολιτικὸν σύστημα. Εἶναι ἀληθές, ὅτι οἱ μεγάλοι πολιτικοὶ ἄνδρες, οἱ ἐργασάμενοι ἐν Ἀγγλίᾳ μέγα τι καὶ εὐγενὲς ὑπὲρ τῆς ἀνθρωπότητος, ἀπεχωρίσθησαν ἀπὸ τῆς ἐγωιστικῆς ἐκείνης καὶ μικροψύχου Ἀγγλικῆς ἀριστοκρατίας, καὶ οἱ ἄνδρες οὗτοι καὶ τὰ ἔργα αὐτῶν εἶναι ἐξαιρέσεις λαμπραὶ καὶ διὰ τοῦτο σπάνιαι ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἐξωτερικῆς ἰδίως Ἀγγλικῆς πολιτικῆς, ἐν ἣ μέχρι σήμερον ἔτι δεσπόζει πνεῦμα μοχθηρᾶς καὶ ἀλαζόνης ἀριστοκρατίας εἴτε κληρονομικῆς εἴτε πλουτοκρατικῆς προσκολλημένης διαρκῶς εἰς συμφέροντα ἐγωιστικὰ καὶ σαπρὰς παραδόσεις, καὶ πρὸ πάντων εἰς ὕβριν καὶ περιφρόνησιν τῶν ἀσθενεστέρων, καὶ μάλιστα ἐνθα τὰ ἐγωιστικὰ τῆς μερίδος ταύτης συμφέροντα δὲν ἐπιβάλλουσι πολιτικὴν διαγωγὴν ἐναντίαν. Ἀλλὰ μεθ' ὅλα ταῦτα τὸ πνεῦμα τῶν μεγάλων πολιτικῶν ἀνδρῶν ἐπιδρῶν οὐχὶ σπανίως καὶ ἐπὶ τὰς παραδόσεις τῆς πολιτικῆς καὶ ἐπὶ τὴν κοινὴν γνώμην συντελεῖ μικρὸν κατὰ μικρὸν εἰς τὴν κατάλυσιν τοῦ παλαιοῦ συστήματος.

Ὁ ἀγὼν ὁ μεταξὺ τῶν Οὐίγων καὶ τῶν Τόρεων ἔλαβε σημασίαν σπουδαίαν καὶ ἀξίαν ἱστορικὴν κυρίως ἐν τῷ 19ῷ αἰῶνι καὶ ἰδίως, ἀπὸ τοῦ 1815 μετὰ τὸ τέλος τῶν μεγάλων Εὐρωπαϊκῶν πολέμων μάλιστα δὲ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τὴν ἠθικὴν τῶν ἀρχῶν τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, αἵτινες καίτοι ἐν σμικροτέρῳ μέτρῳ ἢ ἐν ἄλλαις Εὐρωπαϊκαῖς χώραις καὶ μᾶλλον ἐμμέσως, πάντως ὁμως ἐπέδρασαν θετικῶς ἐπὶ τὴν πολιτικὴν τῆς Ἀγγλίας τὴν ἐσωτερικὴν.

Οἱ κατὰ τῆς Γαλλίας καὶ τοῦ Ναπολέοντος πόλεμοι εἶχον ἐνισχύσει μεγάλως τὴν θέσιν τῶν Τόρεων, διότι κατὰ τὴν ἀξιοσημειωτον ἐκείνην περίοδον τῆς Ἀγγλικῆς ἱστορίας, καθ' ἣν ἡ Ἀγγλία ἀντιτασσομένη κατὰ τῆς Εὐρωπαϊκῆς ἡγεμονίας τοῦ Ναπολέοντος ὅτε μὲν διὰ τῆς πολιτικῆς καὶ διὰ τῶν χρημάτων αὐτῆς ἐξήγειρε σύμπασαν τὴν ἡπειρωτικὴν Εὐρώπην κατὰ τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ, ὅτε

δ' ἀπέναντι συμπάσης τῆς Εὐρώπης ἡττημένης καὶ ὑποτασσομένης τῷ Ναπολέοντι μόνῃ αὐτῇ ἐξηκολούθει ἀνενδότως τὸν πόλεμον, μόνοι οἱ Τόρεις ἦσαν ικανοὶ νὰ κυβερνώσι τὸ κράτος. Οὗτοι εἶχον πειθαρχίαν ἐν ταῖς τάξεσιν αὐτῶν καὶ ἀρχηγούς τολμηρούς, οἷος ὁ Πίττ, ἐνῷ οἱ φιλελεύθεροι μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βουρκε (1797) καὶ τοῦ Φόξ (1806) ἐστεροῦντο σπουδαίων ἡγετῶν. Ἐπειτα οἱ Τόρεις μόνον ἠδύναντο νὰ ἐπιχειρῶσι μεγάλους πολέμους ἐξάπτοντες πρὸς τοῦτο τὴν ἐθνικὴν φιλοτιμίαν καὶ τὸν ἐγωισμόν τὸν Ἀγγλικόν, ἐνῷ οἱ Οὐίγοι, καὶ μάλιστα ὁ Φόξ, ὄντες κεκηρυγμένοι ἐχθροὶ τοῦ πολέμου καὶ ῥυθμιζόντες τὴν πολιτείαν αὐτῶν πάντοτε κατὰ τοῦ πολέμου δὲν ἦσαν οἱ ἄνδρες οἱ κατάλληλοι ἵνα κυβερνώσιν ἐν στιγμαῖς ἰσχυρᾶς ἐξεγέρσεως τῆς ἐθνικῆς φιλαυτίας. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἡ ὀριστικὴ τοῦ Ναπολέοντος πτώσις οὕσα κατὰ μέγα μέρος ἀποτέλεσμα τῆς πολιτικῆς καὶ τῶν πολέμων τῆς Ἀγγλίας ἐφαίνεται ἐνισχύουσα τὴν θέσιν τῶν Τόρειων.

Νέαι πολιτικαὶ σχολαὶ φιλελευθέρων ἀρχῶν καὶ ἰδεῶν. — Ἀλλὰ μετὰ τὸ τέλος τοῦ μακροῦ τούτου καὶ βαρέος πολέμου τὴν ἐξωτερικὴν ἐνεργητικότητα τοῦ Ἀγγλικοῦ λαοῦ διεδέξατο ἐσωτερικὴ κίνησις καὶ ἐξέγερσις σπουδαία. Καὶ ἤρξατο νῦν ἡ Ἀγγλία, ἥτις μόνῃ μέχρι τοῦδε ἄνευ ἐσωτερικῶν κλονισμῶν εἶχεν ἀντιμετωπίσει τὰς ἐπὶ τὸ πνεῦμα τοῦ λαοῦ ἐπιδράσεις τῶν βιαίων καὶ ἀνατρεπτικῶν μεταβολῶν τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, νὰ αἰσθάνηται ἰσχυρότερον τὴν ἐπίδρασιν καὶ τὴν ἐπήρειαν τῶν μεγάλων ἐκείνων μεταβολῶν. Τότε μόνον, μετὰ τὸ τέλος τοῦ πολέμου, ἐνόησε τὴν θέσιν αὐτῆς ἀπέναντι τῶν ἀρχῶν τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως καὶ ἠσθάνθη ἰσχυρῶς τὴν ἀπότομον ἀντίθεσιν καὶ δυσαρμονίαν τὴν ὀφισταμένην μεταξὺ τῆς ἀρχῆς, τοῦ πλούτου καὶ τῆς ὕλικῆς εὐδαιμονίας τῆς λαϊκῆς καὶ κληρικῆς ἀριστοκρατίας, καὶ τῆς ἐνδεείας καὶ ἀθλιότητος καὶ ἀπογνώσεως τῶν καταπιεζομένων τάξεων. Καὶ τὸ σπουδαιότατον, τῆς τοιαύτης ἀντιθέσεως ἐρμηνεὺς μεγαλόφωνος ἄμα καὶ δυσθύμως ἠδύμολπος ἐγένετο ὁ δαιμόνιος Βύρων, ὁ μεγαλοφυὴς ποιητὴς τῆς δυσθύμου καὶ θρηνώδους ποιήσεως (ἰδ. σελ. 296).

Τὸ ἔργον τοῦ Βύρωνος ὑπεβοήθει καὶ ἡ ἀντίθετος πρὸς αὐτὸν διὰ τοῦ ἰδεώδους καὶ τοῦ φιλοσοφικοῦ τῆς ποιήσεως ἐλπίδα καὶ αἰσθημα φιλανθρωπίας καὶ ἀνακουφίσεως ἡθικῆς ἀποπνεύουσα Μοῦσα τοῦ φίλου αὐτοῦ Σέλλεϋ, ἐνῷ ὁ περίφημος Ἴρλανδὸς ποιητὴς καὶ συγγραφεὺς Moore διὰ τῶν ποιημάτων καὶ συγγραμμάτων αὐτοῦ ἐνέπνευσεν εἰς

τὸν Ἰρλανδικὸν λαὸν φρονήματα καὶ αἰσθήματα φιλοπατρίας οὐχὶ παντελῶς ἀπηλλαγμένα καὶ ἐπαναστατικῶν ιδεῶν. Συγχρόνως δὲ ἡ ῥωμαντικὴ ποίησις τοῦ Οὐάλτερ Σκῳτ καὶ ἡ τοῦ ποιητοῦ τῆς ποιητικῆς σχολῆς τῆς καλουμένης σχολῆς τῆς *Mimes* (Lake-school ἐκ τῆς λίμνης Κουμπερλάνδης, παρὰ τὰς ὄχθας τῆς ὁποίας ὤκουν οἱ κορυφαῖοι τῆς σχολῆς ταύτης Wordsworth, Coleridge, Suthey) ἤττον μὲν δυσθύμως καὶ μᾶλλον πρῶως, ἀλλὰ καὶ οὕτω ἀσφαλῶς ὑπεβοήθουν εἰς τὸ ἔργον τῆς πνευματικῆς ἐπαναστάσεως τῆς τελουμένης ἐν τῷ δημοσίῳ βίῳ τοῦ Ἀγγλικοῦ ἔθνους. Ὑπὸ τὴν ἠθικὴν ἐπίδρασιν τούτων πάντων ὁ Ἀγγλικὸς λαὸς ἤρξατο νὰ ἐξετάζη μετὰ τινος σκέψεως τὸ λεγόμενον Ἀγγλικὸν σύνταγμα καὶ δὲν ἐβράδυνε νὰ νοήσῃ, ὅτι τὸ περίφημον τοῦτο σύνταγμα καθιέρου ἀπλῶς τὴν ἀρχὴν ἰσχυρὰς τινος ἀριστοκρατίας ἀφισταμένης ἀπὸ τοῦ λαοῦ, ὅσον οὐδεμία ἀριστοκρατικὴ τάξις ἐν τῇ ἡπειρωτικῇ Εὐρώπῃ, καὶ ὅτι ἡ τάξις αὕτη τὴν νομοθετικὴν αὐτῆς ἐν τῷ κοινοβουλίῳ ἐξουσίαν ἐχρησιμοποιοί: διὰ τὸ ἴδιον αὐτῆς συμφέρον. Αἱ δημοσίαι ἐκδηλούμεναι αὗται σκέψεις καὶ λόγοι δὲν ἐβράδυναν νὰ εὗρωσιν ἤχῳ καὶ ἐν τῷ κοινοβουλίῳ διὰ τοῦ σχηματισμοῦ μερίδος τινὸς κλινοῦσης πρὸς ἀρχὰς δημοκρατικὰς καὶ ἐπιζητούσης πρὸ πάντων τὸ τοῦ λαοῦ συμφέρον (ἐντεῦθεν καὶ τὸ ὄνομα *Utilitaries*, οἱ ὠφελειν ἐπιζητοῦντες ὑπὲρ τοῦ λαοῦ). Βεβαίως τοιαύτη τις μερίς δὲν ἐνήργει ἐν τῷ κοινοβουλίῳ μετ' ὠρισμένου πολιτικοῦ προγράμματος ἔχουσα σαφῶς ὠρισμένον πολιτικὸν χαρακτῆρα καὶ παρὰ τὰ δύο πολιτικὰ κόμματα τῶν Τόρεων καὶ Οὐίγων ἀποτελοῦσα τρίτον πολιτικὸν κόμμα λαϊκόν, φιλελεύθερον καὶ δημοκρατικόν, διεκδικοῦν ὑπὲρ ἑαυτοῦ τὴν ἐξουσίαν καὶ τὴν κυβέρνησιν. Οὐχ ἤττον αἱ ὑπὸ τὸ ῥῆθὲν λαϊκὸν πνεῦμα ἐκδηλούμεναι ιδέαι καὶ διατυπόμεναι ἀρχαὶ ἀπετέλεσαν σχολὴν πολιτικῶν φιλοσόφων, ἐν τε τῷ κοινοβουλίῳ καὶ ἐκτὸς τοῦ κοινοβουλίου ἐπιδράσασαν μεγάλως ἐπὶ τὴν πολιτικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ Ἀγγλικοῦ ἔθνους. Ἠγέται καὶ διδάσκαλοι τῆς πολιτικῆς ταύτης σχολῆς ἐγένοντο ἄνδρες φιλόσοφοι περιώνυμοι διὰ τὰς φιλανθρωπικὰς αὐτῶν ἀρχὰς καὶ θεωρίας καταστάντες, οἷοι ἦσαν ὁ Ἰερεμίας Βένθαμ, ὁ Σαμουήλ Ρώμιλλυ καὶ ὁ Μίλλ ὁ πρεσβύτερος.

Ἡ ἀρχὴ τοῦ Βένθαμ, ὅτι «κύριος σκοπὸς τοῦ κράτους εἶναι ἡ ὠφέλεια πάντων τῶν μετεχόντων αὐτῆς, οὐχὶ δὲ μιᾶς ὠρισμένης τάξεως» ἐν τῇ ἀπλότῃ, πρωτοτυπίᾳ καὶ δημοτικότητι αὐτῆς τοιαύτην εὐρεν ἐφαρμογὴν κατὰ πάσας τὰς διευθύνσεις, ὥστε πᾶς ὁ μὴ εὐχαριστοῦ-

μενος ἀπὸ τοῦ παρόντος καὶ ὑπάρχοντος ἐνόμιζεν ὅτι διὰ τῆς πραγματώσεως τῆς ἀρχῆς ταύτης ἡδύνατο νὰ θεραπευθῶσι πᾶσαι αἱ ἀνάγκαι αὐτοῦ. Τὸ ὄνομα καὶ ἡ σχολή τοῦ Βένθαμ, τῆς ὁποίας τὰς ἀρχὰς καὶ τὰ πρακτικὰ διδάγματα πρωϊμώτατα ἐπειράθη νὰ ἐφαρμόσῃ ἐν Ἑλλάδι, ἐν τῇ ἀκμῇ αὐτῇ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος ὁ φιλέλληνα συνταγματάρχης Στάνωπ, ὁ τοῦ Ὀδυσσεὺς φίλος καὶ θαυμαστῆς καὶ τῆς τούτου προστασίας ἐν τῷ ἔργῳ αὐτοῦ τυγχάνων, διεφημίσθησαν οὐ μόνον ἐν Ἀγγλίᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐν ἀπάσῃ τῇ Εὐρώπῃ καὶ τῇ Ἀμερικῇ, καὶ πανταχοῦ ἡ διδασκαλία αὐτοῦ εὗρεν ἐνθουσιώδεις θαυμαστάς. Ἡ Πορτογαλλικὴ ἐθνικὴ σύνοδος ἀνέθηκε τῷ Βένθαμ τὴν συγγραφὴν συντάγματος διὰ τὸ Πορτογαλικὸν κράτος καὶ πάντες οἱ φιλελεύθεροι πανταχοῦ τοῦ κόσμου καὶ ἰδίως οἱ ὑπὲρ ἐλευθερίας ἐν ταῖς νοτίαις Ἀμερικανικαῖς πολιτεῖαις ἀγωνιζόμενοι συνῆψαν σχέσεις πρὸς αὐτὸν καὶ ἐντὸς ὀλίγων μόνον ἐτῶν 40 χιλιάδες τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ ἐπωλήθησαν ἐν Ἀμερικῇ. Ἐνῶ δὲ ὁ Βένθαμ τοιοῦτον διὰ τῆς περὶ τῆς ὑλικῆς εὐδαιμονίας τοῦ λαοῦ διδασκαλίας αὐτοῦ ἐξήγειρεν διαφέρον ἐν τῇ δημοσίᾳ γνώμῃ, ὁ Σαμουήλ Ῥώμιλλυ διὰ τῶν ἀδιαλείπτων αὐτοῦ ἀγῶνων καὶ πόνων ὑπὲρ τῆς βελτιώσεως καὶ φιλάνθρωποτέρας μεταρρυθμίσεως τῶν ποινῶν (ὡς πρότερον ὁ Βεκκ-ρίας) ἐξήγειρε κατ' ἄλλην διεύθυνσιν τὸ ὑπὲρ τοῦ λαοῦ διαφέρον. Καὶ οὗτοι μὲν ἦσαν οἱ πνευματικοὶ ἡγέται τῆς νέας κινήσεως, ἀντιπρόσωποι δ' αὐτῶν ἐν τῷ σταδίῳ τῶν πολιτικῶν ἀγῶνων, ἐν τοῖς συλλόγοις καὶ ἰδίως ἐν τῷ κοινοβουλίῳ ἦσαν ὁ Κόββετ (Cobbett), ὁ Χούντ (Hunt) καὶ ὁ Βοῦρδετ (Burdett). Ἀλλ' ὁ ἀγὼν οὗτος ὁ ἀρξάμενος κατὰ τῆς Ἀγγλικῆς ἀριστοκρατίας διὰ τῶν ἰδεῶν καὶ διὰ τοῦ λόγου δὲν ἦτο εὐχερής, δυσχερέστερος μάλιστα ὑπῆρξεν ἐν Ἀγγλίᾳ, ἐν τῇ πατρίδι τοῦ Βένθαμ, ἢ ἄλλαχοῦ. Διότι ἐν Ἀγγλίᾳ ὁ ὀργανισμὸς τῆς ἀριστοκρατίας ἦτο σχεδὸν αὐτὸς ὁ τῆς πολιτείας καὶ τοῦ συντάγματος, τὸ δὲ καθεστὼς πολιτικὸν σύστημα ἔχον βαθιὰς ρίζας ἐν τῷ Ἀγγλικῷ δημοσίῳ καὶ τῷ ἐθνικῷ βίῳ, ὅτε παραχθὲν δι' ἱστορικῆς ἀναπτύξεως αἰῶνων, ἡδύνατο ν' ἀντιστῇ κατὰ ὀρηκτικωτέρων ἐτι προσβολῶν καὶ ἐφοδῶν, καὶ οὐ μόνον μυρία ἐξεπροσώπει συμφέροντα, ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς πλείστοις ἀπῆλκυε σεβασμοῦ προερχομένου ἀπὸ φιλαύτου ἀφοσιώσεως πρὸς τὰ πάτρια νόμιμα. Καὶ ὅμως μεγίστη σύμμαχος τῶν ὑπερμάχων τῶν φιλελευθέρων καὶ νεωτεριστικῶν ἰδεῶν ἦτο αὐτὴ ἡ φαυλότης καὶ ἡ διαφθορά τῶν κυβερνώντων Τόρεων ὡς καὶ

Γεώργιος Δ' βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας

τοῦ διαχειριζομένου τὴν ὑπερτάτην ἀρχὴν ἀντιβασιλείως Γεωργίου.

Τὸ Τορικὸν ὑπουργεῖον Λίβερπουλ καὶ Καστελρὴγον. Οἱ περὶ ἰσοπολιτείας ἀγῶνες τῶν φιλελευθέρων. — Ἀπὸ τοῦ 1812 ἀρχηγὸς τῶν Τόρειων καὶ πρόεδρος τοῦ ὑπουργείου ἦτο ὁ λόρδος Λίβερπουλ, ἀνὴρ μετρίας ἱκανότητος, ἀπηνὴς πολέμιος πάσης μεταρρυθμίσεως καὶ εὐμεταχειρίστον ὄργανον τοῦ πρίγκιπος ἀντιβασιλείως. Ψυχὴ τῆς κυβερνήσεως νῦν ἦτο κυρίως ὁ ἐκ πολλῶν γνωστὸς ἡμῖν ἤδη γενόμενος λόρδος Καστελρὴγος. Τὸ ὑπουργεῖον τοῦτο ἀντεπροσώπευε τὴν ἄκραν ἀντιδραστικὴν μερίδα τοῦ Τορικοῦ κόμματος, διότι καὶ ἐν τῷ κόμματι τούτῳ, ἕνεκα τῆς μακρᾶς ὑπ' αὐτοῦ κατοχῆς τῆς ἐξουσίας, ἐσχηματίσθησαν μερίδες καὶ σχίσματα, ὧν ἕνεκα ἄνδρες ἐμφορούμενοι ὅπως οὖν ἰδεῶν νεωτέρων καὶ μετὰ φιλελευθέρου πνεύματος ζητοῦντες νὰ διευθύνωσι τὸ τῶν Τόρειων κόμμα ἀπεχώρησαν τοῦ ὑπουργείου. Ἦσαν δ' οὗτοι ὁ Γεώργιος Κάννινγκ καὶ ὁ Ριχάρδος Οὐέλλεσλεϋ (Wellesley). Ὁ λόρδος Καστελρὴγος, (ὁ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς αὐτοῦ μαρκήσιος Λονδονδέρρυ), ἦτο θιασώτης καὶ θαυμαστῆς τοῦ Μαιτερνίχου δυνάμενος νὰ καθίστῃ παρ' αὐτῷ ὡς ὑψηλός ἐπὶ τοῦ δόγματος τῆς Εὐρωπαϊκῆς πολιτικῆς. Ἦτο δὲ καὶ ἐλαφρόνους καὶ ὑπερόπτης ἀριστοκρατικὸς, περιφρονητὴς, ὡς ὁ Μαιτερνίχος, παντός, ὅπερ ἀνεφέρετο εἰς τὸ ὄνομα τῶν λαῶν καὶ τῶν δικαιωμάτων αὐτῶν, καὶ δουλοφρων, ὥσπερ ἐκεῖνος, πρὸς τοὺς κυρίους αὐτοῦ, μισέλλην, ὡς ὁ Μαιτερνίχος, καὶ ἐχθρὸς τῆς ἐλευθερίας οὐχὶ τοσοῦτον ἕνεκα πολιτικῶν ἀρχῶν ἢ παραδόσεων, ἀλλ' ἕνεκεν ἀριστοκρατικῆς ὑπεροφίας καὶ αὐλικῆς δουλοφροσύνης, ἐξεγείρας διὰ ταῦτα τὸ βαθύ μῖσος καὶ τὴν εὐγενῆ ὀργὴν καὶ ἀγανάκτησιν τοῦ φλογεροῦ Βύρωνος.

Ἡ ὑπὸ τοῦ Καστελρὴγου διευθυνομένη Ἀγγλικὴ πολιτικὴ ὑπέκειτο τὸ πλεῖστον εἰς τὰς ἐμπνεύσεις τοῦ Μαιτερνίχου καὶ τοῦ ὑπ' αὐτοῦ διευθυνομένου συμμαχικοῦ συνδέσμου. Καὶ ἐκεῖ, ἐνθα αἱ τε πολιτικαὶ παραδόσεις καὶ τὰ ἰδιαίτερα συμφέροντα τῆς Ἀγγλίας ἀπέτρεπον τὴν πρὸς τὰς ἡπειρωτικὰς δυνάμεις σύμπραξιν (ὡς ἐν ταῖς συνόδοις τῆς Λαυδάχης καὶ τῆς Βερώνης προκειμένου περὶ ἐπεμβάσεως εἰς τὰ τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Ἰσπανίας), καὶ ἐνταῦθα ἔτι ἡ ὑπὸ τοῦ Καστελρὴγου γινομένη ἀντίστασις καὶ διαμαρτύρησις ἦτο ὅλως τυπικὴ, χαλαρὰ καὶ ὑπὸ πνεῦμα πολέμιον πρὸς τὴν ἑλευθερίαν. Ἀλλ' ἡ πολιτικὴ τοῦ ὑπουργείου Λίβερπουλ ἦτο πολὺ ἐγωιστικωτέρα, ἀντιδημοτικωτέρα καὶ φλυσιώτερη ἐν ταῖς ἐσωτερικαῖς ὑποθέσεσι τοῦ κρά-

τους. Οἱ ὑπουργοὶ οὗτοι ὡς μέλη τῆς ἀριστοκρατίας ἐφρόντιζον μόνον περὶ τῶν συμφερόντων τῆς τάξεως αὐτῶν μὴ λαμβάνοντες ποσῶς ὑπ' ὄψιν τὰς ἀνάγκας τοῦ λαοῦ. Μετὰ τὸ τέλος τοῦ μεγάλου πολέμου, διὰ τοῦ ὁποίου τὸ δημόσιον χρέος τῆς Ἀγγλίας εἶχε τετραπλασιασθῇ ὑψωθὲν μέχρι 460 ἑκατομμυρίων λιρῶν στερλινῶν, τὸ ὑπουργεῖον ἐζήτησε νὰ ὑψώσῃ τὸν καταπιεστικὸν φόρον τῶν ἐπιτηδευμάτων, ἵνα οὕτω δύνηται νὰ διατηρῇ στρατὸν 175 χιλιάδων ἀνδρῶν ἀνταποκρινόμενον πρὸς τὰς ἐνδεχομένας χάριν τῆς διατηρήσεως τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ καθεστῶτος ἀνάγκας κατὰ τὰ μεταξὺ τῶν δυνάμεων ἐν τῇ δευτέρᾳ συνθήκῃ τῶν Παρισίων συμπεφωνημένα. Ἀλλὰ τὸ καταπιεστικὸν τοῦτο μέτρον ἀπήρесе τοῖς ὁπαδοῖς τοῦ ὑπουργείου καὶ ἀπερρίφθη ὑπὸ τῆς βουλῆς τῶν Κοινοτήτων χωρὶς νὰ ἔχῃ ὡς ἐπακολούθημα, καθὰ γενικῶς ἀνεμένετο, τὴν ἐκ τοῦ ὑπουργείου ἀποχώρησιν τοῦ Καστελρήγου. Καὶ τὸ μὲν τορικὸν τὸ πλείστον κοινοβούλιον οὐδεμίαν ἐπὶ τούτῳ ἐξεδήλωσεν ἀγανάκτησιν καὶ δυσπιστίαν, ἀλλ' ἐκτὸς τοῦ κοινοβουλίου τὸ ὑπουργεῖον ἐξετέθη εἰς σφοδρὰν κατὰκρυσιν τῆς δημοσίας γνώμης, ἣν ἐτι μᾶλλον παρῳζύονον τὰ ἄλλα γεγονότα τῶν ἐτῶν 1814 - 1816. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦ μακροῦ πολέμου ὁ σῖτος ἦτο πάντοτε ὑπερτιμημένος. Ἀλλὰ τὸ 1814, ἀκριβῶς περὶ τὰ τέλη τοῦ πολέμου, δι' ἀφθόνου εἰσαγωγῆς σίτου ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε ἐνεκα τοῦ πολέμου κακλεισμένων Ῥωσικῶν καὶ Πολωνικῶν ἀγορῶν σίτου ὑπέστη οὗτος ἐλάττωσιν μέχρι τοῦ ἡμίσεος τῆς τέως ἐπικρατούσης τιμῆς. Ἀλλ' ὁ ἀπᾶνθρωπος καὶ ἀσυνειδήτος Τόρυς, ἵνα μὴ διὰ τῆς εὐθηνίας τοῦ ἐξωθεν εἰσαγομένου σίτου καὶ τῆς ἐντεῦθεν προερχομένης ἐκπτώσεως τῆς τιμῆς τοῦ ἐγγωρίου προϊόντος τοῦ ἐξαγομένου ἐκ τῶν κτημάτων τῆς Ἀγγλικῆς ἀριστοκρατίας, παραβλάπτωνται τὰ συμφέροντα τῆς τάξεως ταύτης, ἐπανήγαγεν εἰς ἰσχὺν παλαιὸν τινα νόμον τοῦ 1687 ἀπαγορεύοντα πᾶσαν εἰς Ἀγγλικὴν ἀγορὰν εἰσαγωγὴν ξένου σίτου ἐνόσφῃ ἢ ἀγοραία τιμῇ δὲν ὑψοῦτο μέχρι ὠρισμένου τινὸς ποσοῦ. Τὴν ἐκ τοῦ μέτρου τούτου ἐξεγερθεῖσαν σφοδρὰν παρὰ τῷ λαῷ ἀγανάκτησιν ἐτι μᾶλλον ἐπέτεινεν ἡ δυσετηρία τοῦ 1816 καὶ ἡ ἐντεῦθεν ἐπελθοῦσα σιτοδεία, ἐτι δὲ καὶ ἡ τῆς ἐμπορίας χαλάρωσις καὶ ἡ ἑλλειψὶς ἐργασίας καὶ ἡ ἐκ τούτου καταλαβοῦσα μέγα πλῆθος πολιτῶν πενία. Ἡ δυσἀρέσκεια τοῦ λαοῦ κατὰ τῆς κυβερνήσεως ἐπετάθη εἰς βαθμὸν ἐπικίνδυνον. Καὶ ἤδη ἐν ταῖς συναθροίσεσι τοῦ λαοῦ κεραυνοβόλοι ἐξεφωνοῦντο λόγοι κατὰ τοῦ Τορικοῦ ὑπουργείου

καὶ ἡ ὀργὴ καὶ ἡ ἀγανάκτησις τοῦ πλήθους ἐκορυφώθη ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ὁ λαὸς τοῦ Λονδίνου προέβη εἰς βιαιοπραγίας καὶ εἰς καταστροφὰς μύλων καὶ μηχανῶν καὶ εἰς ἀπειλὰς κατὰ πάντων τῶν μισουμένων ὑπουργῶν καὶ αὐλικῶν καὶ κατ' αὐτοῦ δὴ τοῦ ἀντιβασιλέως. Οὕτω δὲ κατὰ τὴν ἐναρξιν τῆς βουλευτικῆς συνόδου τοῦ 1817 λίθοι ἐρρίφθησαν κατὰ τῶν ἀμαξῶν τῶν ὑπουργῶν καὶ ἀκαθαρσίαι ἐμόλυναν αὐτὰς καὶ ὕβριστικαὶ κραυγαὶ κατὰ τοῦ ἀντιβασιλέως καὶ κατὰ τῶν ὑπουργῶν ἤχησαν πανταχόθεν. Ὁ ἀντιβασιλεὺς ἐπανερχόμενος ἀπὸ τοῦ κοινοβουλίου ἐχαιρετίσθη διὰ τῶν κραυγῶν «κἄτω αὐτός!» καὶ βροχὴ λίθων καὶ ἄμμου καὶ ἀκαθαρσιῶν κατέκλυσε τὴν ἀμαξάν αὐτοῦ· δύο μάλιστα σφαῖραι προσέβαλον τὴν θυρίδα τῆς ἀμάξης χωρὶς νὰ πληγωθῇ ὁ πρίγκιψ. Μετ' ὀλίγον τὸ κίνημα ἔλαβε κανονικώτερον καὶ νομιμώτερον τύπον καὶ χαρακτηῖρα, μεταστὰν ἀπὸ θορυβῶδων καὶ ἀτάκτων διαδηλώσεων εἰς διατύπωσιν θετικῶν ἀπαιτήσεων ὑπὲρ τῶν τοῦ λαοῦ συμφερόντων. Κατέστη δὲ ζήτημα τῆς ἡμέρας ἡ περὶ μεταρρυθμίσεως τοῦ κοινοβουλίου ἀξίωσις τῶν ἀρχηγῶν τῆς λαϊκῆς μερίδος. Ὁ Κόββετ, ὁ διὰ τῶν πολυαριθμῶν περὶ μεταρρυθμίσεως συλλαλητηρίων καὶ διὰ τῶν εἰς εὐθηνολάττην τιμὴν πωλουμένων ἀναριθμητῶν φύλλων τῆς ἐφημερίδος αὐτοῦ μεγάλην περὶ ἑαυτὸν σχηματίσας πληθύν θιασῶτων, ἀντέστη μὲν κατὰ τῶν ἀταξιῶν καὶ κατὰ τῶν παρεκτροπῶν, ἀλλὰ δι' ἑκατομμυρίων ὑπογραφῶν, τὰς ὁποίας συνήγαγεν ὑπὲρ τῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ κοινοβουλίου, περιήγαγε τὴν κυβέρνησιν εἰς στενοχωρίαν πολλῶ μείζονα ἐκείνης, ἣν αὕτη ἠσθάνετο ἐκ τῶν παρὰ τοῦ λαοῦ γινομένων παρεκτροπῶν καὶ ἀταξιῶν. Τὰς παρεκτροπὰς μάλιστα ταύτας καὶ ἀταξίας δὲν ἐφοβείτο ἡ κυβέρνησις· τούναντίον δὲ καὶ ὑπέθαλπε τὰς τοιαύτας ταραχὰς διὰ τῶν ἐπὶ τούτῳ πεμπομένων πρακτόρων, ἔργον ἐχόντων νὰ ἐρεθίζωσι τὰ πλήθη καὶ ἐμποιῶσι τρόμον καὶ φρίκην τοῖς εἰρηνικοῖς καὶ φιλησύχοις πολίταις, ἵνα οὕτω ἀποτρέπωνται οὗτοι τοῦ ὑπὲρ τῆς μεταρρυθμίσεως κινήματος. Ἐπὶ τινὰ μάλιστα χρόνον τοσοῦτον ἐπέτυχεν ἡ κυβέρνησις διὰ τῶν ἀνηθικῶν αὐτῆς καὶ ἀκατονομάστων μέτρων, ὥστε αὐτὸς ὁ Κόββετ ἠναγκάσθη νὰ καταλίπῃ τὴν Ἀγγλίαν καὶ νὰ ἀπέλθῃ εἰς Ἀμερικὴν, ἀφοῦ ἡ τορικὴ κυβέρνησις, ἵνα ἐπιτύχῃ τὸ διὰ τῶν ἀνηθικῶν ἐργασιῶν αὐτῆς σκοπούμενον, ἀνέστειλε τὸν περὶ προσωπικῆς ἐλευθερίας νόμον (Habeas corpus), δόντος πρὸς τοῦτο τοῦ κοινοβουλίου τὴν συγκατάθεσιν αὐτοῦ ἐπὶ ἑν μόνον ἔτος, ἥτις προθεσμίᾳ

παρετάθη ὕστερον διὰ νέου νόμου ἐπὶ ἕν ἄλλο περίπου ἔτος (1817-1818). Πρὸς τοῦτοις ἀπηγορεύθησαν αἱ δημόσιαι συναθροίσεις καὶ δημηγορίαι, ἀνεστάλη δὲ καὶ ὁ περὶ ἐλευθερίας τοῦ τύπου νόμος. Ἄλλ' ἀφοῦ ἔληξεν ἡ προθεσμία τῆς ἀναστολῆς καὶ ὁ νόμος ἀνέλαβε τὴν ἰσχὺν αὐτοῦ, ἐγνώσθη δὲ ἡ αἰσχροὶ καὶ ἐπονεϊδιστος διαγωγὴ τῆς κυβερνήσεως ἐν ταῖς ὑπ' αὐτῆς προκληθείσαις ταραχαῖς, τὸ ἀντιπολιτευτικὸν κίνημα ἔλαβε μείζονα ἐπίτασιν καὶ εὐρυτέρας διαστάσεις. Ἡ κυβέρνησις αὐτὴ ἠναγκάσθη τότε νὰ ζητήσῃ παρὰ τοῦ κοινοβουλίου πρὸ τῆς λήξεως τῆς ὀρίσθεϊσης προθεσμίας τὴν ἀνάκλησιν τῶν ψηφισθέντων κατὰ τοῦ περὶ προσωπικῆς ἐλευθερίας νόμου περισταλτικῶν μέτρων (κατὰ Ἰανουάριον τοῦ 1818). Ἄλλ' ἡ τῆς ἀντιπολιτεύσεως πρότασις, ἵνα διὰ νόμου ἀπαγορευθῇ διὰ παντός πᾶσα οἰαδήποτε τοῦ λοιποῦ ἀναστολὴ τοῦ νόμου ἐκείνου, δὲν ἐγένετο δεκτὴ. Τούναντίον μάλιστα ἡ κυβέρνησις κατώρθωσε τὴν ἐκ νέου ψήφισιν τοῦ νόμου τοῦ περιορίζοντος τὸ δικαίωμα τοῦ ἀσύλου ἐπὶ τοῦ Ἀγγλικοῦ ἐδάφους εἰς τοὺς πολιτικούς φυγάδας (Alienbill), μεθ' ὅλην τὴν σφοδρὰν διαμαρτύρησιν, ἣν δέκα μέλη τῆς ἀνω βουλῆς ἐποιήσαντο κατὰ τοῦ νόμου, χαρακτηρίσαντες αὐτὸν ὡς ἀπάνθρωπον, ἄδικον, ἀντισυνταγματικὸν καὶ ὑπὸ πολιτικὴν ἐποψίν ἀσύμμετον. Ἄλλ' ἡ κατὰ τῆς κυβερνήσεως ἀντιπολιτευσίς ἦτο μεγάλη καθ' ἅπασαν τὴν Ἀγγλίαν· ἐνεκα δὲ τούτου μετὰ τὴν ἐπελθοῦσαν περὶ τὰ μέσα τοῦ ἔτους 1818 διάλυσιν τῆς βουλῆς τῶν κοινοτήτων ἐν τῇ νέᾳ βουλῇ ἐξελέγησαν ἐν τε τῷ Λονδίνῳ καὶ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις καὶ οὐκ ὀλίγοι σφόδρα ἀντιπολιτευόμενοι, ἐν οἷς καὶ ὁ μνημόνευθεις λίαν φιλελεύθερος καὶ διάσημος φιλέλλην ὕστερον ἀναδειχθεὶς Φρανσίς Βοῦρδεντ. Πανταχοῦ νῦν ἀπὸ ἄκρου εἰς ἄκρον τοῦ ἠνωμένου βασιλείου ἤχει ἐκ μυρίων στομάτων καὶ ἀντήχει ἡ φωνὴ « μεταρρύθμισις τοῦ κοινοβουλίου ». Ἐν συλλαλητηρίοις ἐξεφωνοῦντο λόγοι δριμύτατοι κατὰ τῶν ὑπουργῶν καὶ κατὰ τοῦ κοινοβουλίου. Χιλιάδες ἀναφορῶν ἀπηνθύνοντο νῦν πρὸς τὸ κοινοβούλιον ἀπαιτοῦσαι ἐτήσια κοινοβούλια, καθολικὴν ψηφοφορίαν καὶ ἐλάττωσιν φόρων. Ἐν τῇ βουλῇ τῶν Κοινοτήτων ἐποιήσατο διάβημα γενναῖον ὁ Φρανσίς Βοῦρδεντ, προτείνας τότε πρῶτον μεταρρύθμισιν τοῦ κοινοβουλίου σκοποῦσαν τὴν ἐν τούτῳ ἀντιπροσώπευσιν τῆς ἀστικῆς βιομηχανίας. Τοῦτο δ' ἐγένετο ἀρχὴ μεγάλου περὶ ἰσοπολιτείας ἀγῶνος διεξαγομένου οὐ μόνον ὑπὸ τῶν μεγάλων πόλεων ἐναντίον τῆς τῶν γαιοκτημόνων ἀριστοκρατίας, οὐ μόνον

νον ὑπὸ τῆς βιομηχανίας ἐναντίον τῆς ἀγροτικῆς ιδιοκτησίας, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῶν πενήτων ἐναντίον τῶν πλουσίων, διότι μόνον δι' ἐπαρκoὺς ἀντιπροσωπείας τῶν ἀστικῶν τάξεων ἐν τῷ κοινοβουλίῳ ἦτο δυνατόν νὰ παρέχεται προστασία τῇ τῶν πενήτων τάξει. Ἀλλ' ἡ πρότασις τοῦ Βουρδέτ ἀπερρίφθη, τοῦτο δὲ ἐξηρέθισεν ἔτι μᾶλλον τὸν λαόν. Ἡ ματαίωσις τῶν ἐλπίδων ἐξήγειρεν ὀργὴν καὶ ἀγανάκτησιν ἐν ταῖς κατωτέραις τάξεσι καὶ κατ' ὀλίγον τὸ κίνημα διεδόθη καὶ ἐν ταῖς τάξεσι τῶν ἐργατῶν. Ἐν ταῖς μεγάλαις βιομηχανικαῖς πόλεσι ταῖς στερουμέναις παντελῶς πάσης ἐν τῷ κοινοβουλίῳ ἀντιπροσωπείας ἐγένοντο μεγάλαι συναθροίσεις πολιτῶν, ἐν αἷς ἐξελέγησαν αὐθαιρέτως ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἀντιπρόσωποι, οὓς οἱ ἐκλέξαντες ἀπεφάσισαν νὰ πέμψωσιν εἰς Λονδὶνον ἐν συνοδείᾳ ἐνόπλου δυνάμεως. Ἀλλ' ὁπότε τοῦτο ἐγένετο ἐν Μαγχεστρίχ (6/18 Ἀυγούστου 1818), μετ' ὅλην τὴν ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως γενομένην ἀπαγόρευσιν τῆς συγκροτήσεως τῆς τοιαύτης συναθροίσεως, καὶ 80 χιλιάδες ἐβάδιζον μετὰ σημαίων φερουσῶν ἐπιγραφὰς «*κάτω οἱ περὶ σίτου νόμοι*! Ἐλευθερία καὶ Ἀδελφότης! Ἀντιπροσωπεία ἐπὶ ἰσῆ καὶ ὁμοίᾳ ἢ Θάνατος!» , ὁ στρατὸς ἔλαβε διαταγὴν νὰ προσβάλῃ τὸ πλῆθος. Μόλις ἤρχισεν ὁ *μίσωσπάστης* δημεγέρτης Χούντ νὰ δημηγορῇ πρὸς τὸ πλῆθος καὶ ἀμέσως ὤρμησαν οἱ ἐλαφροὶ ἵππεῖς (οἱ *εὐσάδροι*) ξιφῆρεις καὶ ἐφόνευσαν καὶ ἐτραυμάτισαν πολλὰς ἑκατοντάδας πολιτῶν. Ἡ σφαγὴ αὕτη παρήγαγε γενικὴν ἀγανάκτησιν καθ' ἥπασαν τὴν Ἀγγλίαν καὶ παρ' αὐτοῖς ἔτι τοῖς ἀριστοκρατικοῖς. Ἀλλ' ἡ κυβερνήσις Λίβερπουλ-Καστελρήγου ἐζήτη μετὰ προφανοῦς κυνισμοῦ νὰ ἐκμεταλλευθῇ τὴν γενομένην *στάσιν*, ὥς ἐχαρκτηρίζε τὴν διαδήλωσιν, ἵνα καλέσῃ τὸ κοινοβούλιον εἰς ἑκτακτον σύνοδον καὶ νὰ ὑποβάλῃ εἰς αὐτὸ τὰ καλούμενα *ἑξ νομοσχέδια*, δι' ὧν περικυρῖζοντο τὰ δικαιώματα τῆς συναθροίσεως, ἡ ἐλευθερία τοῦ τύπου καὶ ἡ προστασία τοῦ νόμου τῶν αὐθαιρέτων φυλακίσεων. Οἱ Οὐίγοι, ἐν οἷς διέπρεπον ἄνδρες μεγαλοπράγμονες καὶ ἐπὶ ἐξόχοις διακρινόμενοι προτερήμασιν, οἷοι οἱ φιλελεύθεροι λόρδοι Βρούχαμ καὶ Ἰωάννης Ῥώσελ καὶ ἄλλοι ἐξοχοὶ ἄνδρες, κατεπολέμησαν σφοδρότατα τὰς προτάσεις τοῦ ὑπουργείου. Οὐχ ἥττον τὰ νομοσχέδια ἐψηφίσθησαν καὶ τοῦτο συγχρόνως περίπου ταῖς κατ' εἰσήγησιν τοῦ Μεττερνίχου ληφθεῖσαις ἀποφάσεσι τῆς Καρλσβάδης ὄντα ἐν τισιν ὅμοια ταύταις καὶ πρὸς ὅμοιον ψηφισθέντα σκοπόν. Οἱ μεγάλῃν ἀγανάκτησιν καθ' ἥπασαν τὴν Ἀγγλίαν παραγαγόντες οὗτοι νόμοι

Six Acts) ἦσαν α') νόμος κατὰ τῶν ὀπλοφορούντων ἢ ἄλλους εἰς τὰ ὄπλα καλούντων ἄνευ τῆς πρὸς τοῦτο ἐκ μέρους τῆς κυβερνήσεως ἀδείας ἢ ἐντολῆς, β') νόμος κατὰ τῶν ἐπικινδύνων συναθροίσεων, γ') νόμος περὶ τῆς κατ' οἶκον ἐρεύνης καὶ κατασχέσεως ὀπλῶν, δ') νόμος περὶ συντόμου διαδικασίας τῶν πολιτικῶν ἐγκληματιῶν, ε' - ς') δύο νόμοι περιορίζοντες τὴν ἐλευθερίαν τοῦ τύπου ἐν ταῖς στασιαστικαῖς παρεκτροπαῖς καὶ ἐν ταῖς ἀσεβείαις κατὰ τῆς θρησκείας ἐκδηλώσεσιν αὐτοῦ. Κατὰ τοὺς νόμους τούτους πάντα τὰ φυλλάδια ὑπέκειντο, ὡς αἱ ἐφημερίδες, εἰς τὸν φόρον τῆς σημάσεως, ὑπεχρεοῦντο δ' οἱ συγγραφεῖς εἰς παροχὴν ἐγγυήσεως καὶ ἐν περιπτώσει ὑποτροπῆς ἐτιμωροῦντο δι' ἐξορίας. Ἀκριβῶς δὲ γεγονός τι κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἐν Ἀγγλίᾳ ὅμοιον πρὸς τὸν φόνον τοῦ Κοτσεβοῦ ἐν Γερμανίᾳ καὶ τοῦ δουκὸς Βερρὺ ἐν Γαλλίᾳ ἐξεμεταλλεύθη ἡ Τορικὴ κυβέρνησις πρὸς παρακώλυσιν πάσης διαμαρτυρησεως κατὰ τῶν νόμων καὶ πρὸς ἐμπέδωσιν τοῦ συστήματος τῆς ἀντιδράσεως, καθ' ὃν χρόνον τὰ ἐν Γερμανίᾳ καὶ ἐν Γαλλίᾳ γεγονότα ἐκεῖνα παρεῖχον ὄπλα ἀντιδραστικὰ εἰς τοὺς ὁπαδούς τῆς ἀντιδράσεως πρὸς περιστολὴν πάσης φιλελευθέρας ἐκδηλώσεως. Ἡ ἀγανάκτησις δηλονότι ἡ παραχθεῖσα ἐν Ἀγγλίᾳ ἔνεκα τῶν μνημονευθέντων νόμων ἐπήνεγκε τὴν συνωμοσίαν τοῦ Thistelwood, ἣτις οὕσα ὅμοια κατὰ τι πρὸς τὴν περιβόητον Κατιλίνιον συνωμοσίαν καὶ συγκαμμένη ἐξ ἀνθρώπων ὅλως ἀσημάντων ἐσκόπει νὰ καταλάβῃ τὴν ἐξουσίαν, καὶ μετὰ τὸν φόνον τῶν ὑπουργῶν, οὓς ἐμελλε νὰ φονεύσῃ ἐν τινι δεῖπνῳ, καὶ μετὰ τὴν πυρπόλησιν τῶν στρατώνων νὰ ιδρύσῃ κυβέρνησιν προσωρινήν. Ἀλλ' ἡ συνωμοσία ἀνεκαλύφθη καὶ ὁ ἀρχηγὸς Thistelwood μετὰ τεσσάρων ἐκ τῶν συντρόφων αὐτοῦ ἀπέτισε τὴν ποινὴν ἐπὶ τοῦ ἰκριώματος, τῶν λοιπῶν συνωμοτῶν καταδικασθέντων εἰς ἐξορίαν (κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1820 μικρὸν μετὰ τὸν φόνον τοῦ δουκὸς Βερρὺ).

Τὸ μέγα σκάνδαλον ἐν τῇ βασιλικῇ οἰκογενείᾳ. Ἡ βασιλίςσα Καρολίνα. — Περὶ τοὺς αὐτοὺς περίπου χρόνους ἀποθανόντος τοῦ βασιλέως Γεωργίου Γ' (17/29 Ἰανουαρίου 1820) ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον ὁ τέως πρίγκιψ ἀντιβασιλεὺς Γεώργιος Δ'. Τὸ πρῶτον ἔτος τῆς βασιλείας τοῦ νέου ἡγεμόνος ἐσημειώθη διὰ σκανδαλῶδους τινὲς δίκης αὐτοῦ τούτου τοῦ βασιλέως. Ἐπειδὴ δὲ τὸ γεγονός τοῦτο συνδέεται ἐμμέσως μετὰ τῆς ὅλης ἱστορίας τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας καὶ οὐ σμικρὸν ἐπέδρασεν ἐπὶ τὰς τύχας αὐτῆς, ἀνάγκη νὰ

διαλῥθωμεν ἔνταῦθα διὰ βραχέων τὰ κατὰ τὴν βασιλικὴν οἰκογένειαν τῆς Ἀγγλίας κατὰ τοὺς χρόνους τούτους. Ὁ ἀποθανὼν βασιλεὺς Γεώργιος Γ', ὁ βασιλεύσας ἀπὸ 1760 μέχρι 1821, ἀπὸ τοῦ ἔτους 1811 περιπεσὼν εἰς φρενοβλάβειαν καὶ διὰ τοῦτο ἀπομακρυνθεὶς τῆς κυβερνήσεως, ἐσχάτως δὲ καὶ τυφλωθεὶς, ἦτο ἔγγονος καὶ διάδοχος τοῦ Γεωργίου Β' (1740-1760), δισέγγονος δὲ τοῦ Γεωργίου Α' (1715-1740) ἀρχηγοῦ τῆς Ἀννοβερικῆς ἐν Ἀγγλίᾳ βασιλικῆς δυναστείας. Ὁ Γεώργιος Γ' ἀποθνήσκων κατέλιπεν ἕξ υἱοὺς (1) α') τὸν ἤδη εἰς τὸν θρόνον ἀνελθόντα Γεώργιον Δ', β') τὸν δοῦκα τῆς Κλαρεντίας Γουλιέλμον, τὸν μετὰ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ βασιλεύσαντα, γ') τὸν δοῦκα τῆς Κεντικῆς Ἐδουάρδον, τὸν πατέρα τῆς νῦν ἀνάσσης Βικτωρίας, δ') τὸν δοῦκα τῆς Κουμπερλάνδης Ἐρνέστον Αὐγουστον, τὸν μετέπειτα βασιλεία τοῦ Ἀννοδέρου, ε') τὸν δοῦκα τῆς Ἐσσεξίας Αὐγουστον Φρειδερίκον καὶ ς') τὸν δοῦκα τοῦ Καίμπριτζ Ἀδόλφον Φρειδερίκον. Ὁ πρωτότοκος, πρίγκιψ ὢν ἤδη τῆς Οὐαλλίας εἶχε νυμφευθῇ τῷ 1795 μετὰ τῆς πριγκίπισσας Καρολίνης, θυγατρὸς τοῦ περιφήμου πρίγκιπος Φερδινάνδου τῆς Βрунсβίκης, τοῦ πεσόντος ἐν τῇ μάχῃ τῆς Ἰέννης. Ἐκ τοῦ γάμου δὲ τούτου ἐγεννήθη αὐτῷ ἐν μόνον τέκνον, ἡ πριγκίπισσα Καρλόττα, ἥτις ἦτο καὶ διάδοχος τοῦ Ἀγγλικοῦ θρόνου κατὰ τοὺς Ἀγγλικούς νόμους. Ὁ πατὴρ αὐτῆς ἀντιπαθὺς γενόμενος ἠθέλε νὰ συζεύξῃ τὴν θυγατέρα αὐτοῦ μετὰ τοῦ πρίγκιπος τῆς Ὁράγγης ἡταί τοῦ διαδόχου τοῦ ἡνωμένου βασιλείου τῶν Κάτω Χωρῶν, ἵνα οὕτω οἱ τῆς Καρλόττας διάδοχοι ἄρχωσιν ὁμοῦ ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ ἐν Ὀλλανδίᾳ. Ἀλλὰ τὸ σχέδιον τοῦτο δὲν ἐπραγματοποιήθη, εἴτε διότι ἡ μετὰ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς οὐχὶ ἐν ἀρμονίᾳ ζῶσα πριγκίπισσα τῆς Οὐαλλίας Καρολίνα, ἡ μήτηρ τῆς Καρλόττας, δὲν ἠθέλε νὰ ἐπιτρέψῃ τὸ συνοικέσιον, ὡς ἐλέγχθη, εἴτε διότι, καὶ τοῦτο εἶναι πιθανώτερον, λόγοι ἐξωτερικῆς πολιτικῆς δὲν συνῆδον πρὸς τοιαύτην στενὴν ἔνωσιν τῶν δυναστικῶν οἰκῶν τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Ὀλλανδίας, ἥς ἀποτελεσμα πιθανώτατον θὰ ἦτο καὶ ἡ στενὴ ἔνωσις τῶν ναυτικῶν δυνάμεων τῶν δύο ναυτικῶν κρατῶν ἐναντίον τῶν συμφερόντων τῶν ἡπειρωτικῶν δυνάμεων. Ἐξελέχθη δὲ σύζυγος διὰ τὴν ἀτυχῇ ὡς ἐκ τοῦ συζυγικοῦ βίου τῶν γονέων Καρλότταν ὁ εὐειδῆς

(1) Ὁ δεῦτερος τῶν ἐπτα υἱῶν τοῦ βασιλέως Γεωργίου Γ' ὁ δοῦξ Ὁρλκς Φρειδερίκος ἀπέθανε πρὸ τοῦ πατρὸς οὐδένα καταλιπὼν παῖδα. Ὁ βασιλεὺς Γεώργιος εἶχε καὶ ἕξ θυγατέρας.

πρίγκιψ τοῦ Σαξωνικοῦ Κοβούργου, ὁ γνωστότατος τοῖς Ἑλλήσι Λεοπόλδος. Ἀλλ' ἡ Καρλόττα ἐξ μόνον μῆνας ἔζησε μετὰ τὸν γάμον (ἀποθανοῦσα κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1817). Ἐπειδὴ δὲ ὁ πρίγκιψ Γεώργιος δὲν ἔζη ἐν συζυγικῇ ἀρμονίᾳ πρὸς τὴν πριγκίπισσαν, οἱ δύο ἀμέσως νεώτεροι μετ' αὐτὸν πριγκίπεις (1) Γουλιέλμος ὁ δοῦξ Κλαρεντίας καὶ Ἐδουάρδος ὁ δοῦξ Κεντικῆς ὄντες μέχρι νῦν ἄγαμοι, ἵνα μὴ ὁ θρόνος μείνῃ ἄνευ νομίμου διαδόχου, ἐνυμφεύθησαν, καίτοι ἦσαν ἀμφότεροι ὑπερπεντηκοντούτεις, καὶ ὁ μετὰ σπουδῆς γενόμενος γάμος αὐτῶν οὐκ ὀλίγα προὐκάλεσε σκώμματα ἐκ μέρους τοῦ Ἀγγλικοῦ τύπου. Καὶ ὁ μὲν διάδοχος Γουλιέλμος οὐδὲν ἐκ τοῦ γάμου αὐτοῦ ἀπέκτησε τέκνον, ἐνῶ ὁ τούτου νεώτερος Ἐδουάρδος νυμφευθεὶς μετὰ τῆς πριγκίπισσας Βικτωρίας, ἀδελφῆς τοῦ μνημονευθέντος Λεοπόλδου τοῦ Σαξωνικοῦ Κοβούργου, χήρας δὲ τοῦ πρίγκιπος κληρονόμου τοῦ Γερμανικοῦ πριγκιπάτου Λαίνινγκεν (Leiningen) ἀπέκτησεν ἐκ τοῦ γάμου τούτου θυγατέρα (1819) κληθεῖσαν Ἀλεξάνδρινην (πρὸς τιμὴν τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου τῆς Ῥωσσίας, πρὸς ὃν ὁ πατὴρ αὐτῆς εἰς οἰκειοτάτας διετέλει σχέσεις) Βικτωρίαν Αὐγούσταν. Καὶ οὕτω μὲν ἐξασφαλίσθη τὸ μέλλον τῆς δυναστείας.

Ἀλλ' αἱ ἀμαρτίαι καὶ τὰ παθήματα τοῦ βασιλικοῦ οἴκου δὲν ἔληξαν ἀμέσως. Ἡ μνημονευθεῖσα δυστυχῆς Καρλόττα, ἡ πριγκίπισσα διάδοχος, ἀπὸ τῆς πρώτης σχεδὸν ἡμέρας τῆς γεννήσεως αὐτῆς εἶχεν ὑποκύψει κατ' ἄμφω εἰς τὴν δεινὴν κατάρσιν τὴν ἐξακοντισθεῖσαν ὑπὸ τοῦ μεγάλου ἡμῶν ποιητοῦ ἐναντίον τῶν μελλόντων ποτὲ νὰ «συνειδῶσι πατὴρς ἢ μητὴρς κακὰ» (2). Ἀπὸ τοῦ χρόνου ἐκείνου οἱ γονεῖς αὐτῆς ἔζων ἀποκεχωρισμένοι, ἐν ἀνομιαῖς καὶ ἀμαρτίαις ἀμφότεροι διάγοντες τὸν βίον· ἀλλ' ἀμπτωλότερος ἦτο ὁ πατὴρ, καθὰ αὐτὴ ἡ Καρλόττα ἀλγεινῶς καὶ πενθίμως ἐμαρτύρει ὁμολογοῦσα. «Ἡ μήτηρ μου ἦτο φαύλη, ἔλεγεν, ἀλλὰ δὲν ἤθελε καταστῇ οὕτω φαύλη, ἂν μὴ ὁ πατὴρ μου ἦτο πολλῶ φαυλότερος». Ἡ ἀτυχῆς Καρλόττα μακρὰν τῆς μητρός ἐτέλεσε τὸν γάμον αὐτῆς καὶ μακρὰν τῆς

(1) Ὁ τέταρτος τῶν ἀδελφῶν ἦτο, ὡς εἶπομεν, προωρισμένος διὰ τὸν θρόνον τοῦ Ἀννοβέρου, ὁ πέμπτος, δοῦξ Ἑσσεξίας, ἦτο μοργανατικῶς νυμφευμένος, ὁ δὲ δοῦξ Καίμπριτζ εἶχε τότε ἓνα μόνον υἱὸν γεννηθέντα τῷ 1819.

(2) Δουλοὶ γὰρ ἄνδρα κἂν θρασύπλαγχνός τις ᾗ
Ὅταν συνειδῇ πατὴρς ἢ μητὴρς κακὰ.

τεκούσης ἀπέθανε θάνατον ἐπώδυνον μετ' ἀτυχῆ τοκετόν. Ἡ μήτηρ περιγυομένη τότε τὴν Ἀνατολὴν ἐκ τῶν ἐφημερίδων μόνον ἔμαθε τὰ κατὰ τὸν γάμον καὶ τὸν θάνατον τῆς μονογενοῦς αὐτῆς θυγατρὸς. Διότι ἀπὸ τῆς ἡμέρας τοῦ ἀνεπισήμου μὲν, ἀλλὰ πραγματικοῦ ἀπὸ τοῦ ἀνδρὸς χωρισμοῦ αὐτῆς, ἀφοῦ ἐπὶ τινα χρόνον διέτριψεν ἐν Ἀγγλίᾳ ἐκτεθειμένη εἰς παντοίους καταδιωγμούς ἐκ μέρους τοῦ ἀνδρὸς, μετέβη ὕστερον εἰς τὴν ἡπειρωτικὴν Εὐρώπην, διῆλθε τὴν Ἰταλίαν καὶ ἐξέτεινε τὰς περιηγήσεις αὐτῆς μέχρι τῆς Ἱερουσαλὴμ. Κατὰ τὴν ἐν Ἀνατολῇ περιήγησιν αὐτῆς ἐπεσκέψατο καὶ τὴν Ἑλλάδα φιλοξενηθεῖσα ἐν Κορίνθῳ ἐν τοῖς μεγάροις τοῦ περιφήμου Κιαμὴλ βέη τῆς Κορίνθου, ὃν ἡ δημοτικὴ ἡμῶν ποίησις ἐξύμνησεν ὡς «Κολῶναν ἔσθον Μωριᾶν, καὶ φλάμπουρον ἔσθην Κόρθον καὶ ἔσθην Τριπολιτζᾶ-πύργον θεμελιωμένον» καὶ τοῦ ὁποῖου τὰ μεγαλοπρεπῆ μετὰ τερπνῶν κήπων περιβαλλόμενα καὶ κατὰ τὴν λαμπρότητα πρὸς τὰ Σουλτανικὰ ἀνάκτορα ἀμιλλώμενα μέγαρά ἦσαν ἐντεκνῆριον τῶν ἐνταῦθα φιλοξενουμένων Εὐρωπαίων περιηγητῶν. Κατὰ τὰς περιηγήσεις αὐτῆς, ὡς καὶ κατὰ τὴν ἐν Ἰταλίᾳ παρὰ τὴν λίμνην τοῦ Κώμου πολυχρόνιον αὐτῆς διατριβήν, ἡ Καρλόττα συντρόφους καὶ συνοδοὺς εἶχεν Ἰταλὸν τινα Βαρθολομαῖον Βέργαμον, τὸν πρῶτον θαλαμηπόλον, καὶ τινα εὐεידῆ νεανίαν, ἀφ' οὗ οὐδέποτε ἐχωρίζετο. Τὰ ἀδόμενα δὲ καὶ διαδιδόμενα περὶ τῶν σκανδαλωδῶν αὐτῆς σχέσεων πρὸς τὰ δύο ταῦτα πρόσωπα παρείχον εὐπρόσδεκτον ἀφορμὴν τῷ Γεωργίῳ Δ' ἵνα ἅμα τῇ εἰς τὸν θρόνον ἀνόδῳ διαζευχθῇ ἐπισήμως ἀπὸ τῆς βασιλείας ἀφαιρῶν ἀπ' αὐτῆς καὶ τὴν προσωυμίαν τῆς βασιλείας. Ἀλλὰ καὶ ἡ Καρολίνα ἅμα τῷ ἀκούσματι τοῦ θανάτου τοῦ πενθεροῦ αὐτῆς ἔσπευσε νὰ ἐπανακάμψῃ εἰς τὴν Ἀγγλίαν ὡς βασίλισσα. Ἀλλ' ὁ Γεώργιος κατ' αὐθέναν τρόπον ἤθελε νὰ μεταδώσῃ αὐτῇ τῶν τιμῶν τῆς βασιλείας, καὶ διὰ τοῦτο πρὸ τῆς ἀφίξεως ἔτι τῆς Καρολίνης ἐκίνησε δίκην κατ' αὐτῆς ἐπὶ ἀπιστίᾳ. Ἐν τούτοις ὁ Ἀγγλικὸς λαός, ὅστις κατὰ βάθος κατεδίκαζε καὶ τὸν βασιλέα καὶ τὴν βασίλισσαν, γινώσκων πόσον αἰτιώτατος τῶν παρεκτροπῶν τῆς βασιλείας ἦτο αὐτός ὁ βασιλεὺς ὁ κατὰ τὴν φαυλότητα τοῦ βίου πολλῶ χείρων καὶ ἀπεχθέστερος τῆς γυναικὸς αὐτοῦ, ἡσθάνετο συμπάθειαν πρὸς τὸ ἀσθενέστερον καὶ μᾶλλον ἀδικούμενον πρόσωπον, καθ' ὅσον μάλιστα πρὸ 14 ἡδὲ ἐτῶν (τῷ 1806) ἡ Καρολίνα κατηγορηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Γεωργίου ἐπὶ ἀπιστίᾳ εἶχεν ἀθωωθῇ ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου. Καὶ διὰ τοῦτο ὁπότε ἡ Καρο-

λίνα ἀπέβη ἐπὶ τοῦ Ἀγγλικοῦ ἐδάφους (23/4 Ἰουνίου 1820), ἐναντίον τῶν αὐστηρῶν διαταγῶν τοῦ βασιλέως ἵνα μηδεμίαν γέννηται αὐτῇ ὑποδοχή, ὁ λαὸς ὑπεδέξατο τὴν βασιλίσσαν μετ' ἀληθοῦς ἐνθουσιασμοῦ ἐν μέσῳ κωδωνοκρουσιῶν, τιμητικῶν φρουρῶν, πρεσβειῶν καὶ γενικῆς φωταψίας. Ἡ ὁδὸς αὐτῆς ἀπὸ Δόβερ μέχρι Λονδίνου ἦτο ἀληθῆς θριαμβευτικὴ πορεία ἐν μέσῳ ἀπείρου πλήθους λαοῦ προστρέχοντος πανταχόθεν καθ' ὅλην τὴν ὁδὸν καὶ ἐπευχομένου τὸ ὥς εὖ παρέστης. Ἐν Λονδίῳ, ἔνθα κατέλυσεν ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ εὐπατρίδου Ἀλδερμαν Γουδ καὶ ἠναγκάσθη νὰ φανῇ πολλάκις ἀπὸ τοῦ ἐξώστου πρὸ τοῦ ἀπείρου πλήθους, ὁ λαὸς γινόμενος ἐν τῷ ἐνθουσιασμῷ αὐτοῦ ἐξω φρενῶν ὑπεχρέου πάντα παρερχόμενον πρὸ τῆς οἰκίας νὰ ἀποκαλυφθῇ, ἐλιθοβολήσῃ δὲ τὰς θύρας τῶν οἰκιῶν τῶν ὑπουργῶν. Ἦτο πρόδηλον βεβαίως τίνα ἡδύνατο νὰ ἔχῃ ἀκολουθίαν δίκη ὑπὸ τοιοῦτους οἰωνοὺς ὑπὲρ τῆς βασιλίσσης καὶ κατὰ τοῦ βασιλέως ἀρξάμενη. Ἀλλὰ τοιαύτη ἦτο ἡ τύφλωσις τοῦ βασιλέως τοῦ οὐδεμίαν διδόντος σημασίαν εἰς τὰς τοιαύτας τοῦ ἔθνους διαδηλώσεις καὶ ἐμπιστευομένου ἀπολύτως εἰς τὸ κοινοβούλιον τὰ ἐκπροσωποῦν ἐν Ἀγγλίᾳ τὴν ἀριστοκρατίαν καὶ ὑποστηρίζον τὸ Τορικὸν ὑπουργεῖον, ὥστε μετὰ τόλμης καὶ θράσους ἐνέμενεν ἐν τῇ χαρᾷ τῆς ὁδοῦ καὶ τῇ 15/27 Αὐγούστου παρέστη ἡ βασίλισσα πρὸ τοῦ δικαστικοῦ βήματος τῆς βουλῆς τῶν ὁμοτίμων.

Πρὸς διεξαγωγὴν τῆς δίκης ἡ αὐλὴ εἶχε συναθροίσει διὰ πολλῆς δαπάνης πλῆθος μαρτύρων, μεταπεμφαμένη ἐξ Ἰταλίας καὶ Γερμανίας ὑπηρέτας καὶ ὑπηρετρίδας ξενοδοχείων, ἐν οἷς εἶχε κατοικήσει ἡ βασίλισσα, ἵνα μαρτυρήσῃ κατ' αὐτῆς. Ἀλλ' ὁ τῆς βασιλίσσης ὑπερμαχος καὶ συνήγορος δεινὸς ῥήτωρ λόρδος Βροῦχαμ, ἔξοχον φιλελεύθερον μέλος τῆς βουλῆς τῶν κοινοτήτων καὶ διαπρεπὲς νομολόγος, οὗ ἤδη ἐμνημονεύσαμεν ἐν τοῖς ἐμπροσθεν, τοσοῦτον διὰ τῆς εὐγλώττου ὑπερασπίσεως αὐτοῦ συνεκίνησε καὶ διέθεσεν ὑπὲρ τῆς βασιλίσσης τὸ ἀκρατήριον, τοσοῦτον δὲ κατέπληξε τοὺς μάρτυρας αὐτοὺς, ὥστε οὗτοι ἐκήρυξαν, ὅτι οὐδὲν ἐγίνωσκον περὶ τῆς ὑποθέσεως. Καὶ ἀπεφάνητο μὲν ἡ βουλὴ τῶν ὁμοτίμων διὰ σμικροτάτης πλειονοψηφίας ἐννέα ψήφων ὑπὲρ τῆς προτάσεως τοῦ βασιλέως, ἀλλ' ἡ ἡθικὴ τοῦ βασιλέως ἦτο ἡτο τοσοῦτον καταφανὴς καὶ ἡ τύχη τῆς δίκης ἐν τῇ βουλῇ τῶν κοινοτήτων τοσοῦτον πρόδηλος, ὥστε ἡ κυβέρνησις προὔτιμησε ν' ἀποσύρῃ ἐντελῶς τὴν πρότασιν καὶ νὰ ἀναβάλῃ τὴν δίκην παρὰ νὰ φέρῃ

αὐτὴν πρὸ τῆς βουλῆς τῶν Κοινοτήτων. Ἡ ἡμέρα δέ, καθ' ἣν ἀπέσυρε τὴν περὶ δίκης πρότασιν ἢ κυβέρνησιν (29/10 Νοεμβρίου), ἐωρτάσθη πανηγυρικώτατα καὶ ἐνθουσιωδέστατα ὑπὸ τοῦ λαοῦ. Ἡ πόλις ἅπασα ἐφωταγωγήθη λαμπρῶς καὶ οἱ ὑπουργοὶ δὲ αὐτοὶ ἠναγκάσθησαν ὑπὸ τοῦ λαοῦ νὰ φωταγωγήσωσι τὰς οἰκίας αὐτῶν. Ἀλλ' ἡ θέσις τῶν πραγμάτων οὕτω περιπλάκη ἔτι μᾶλλον. Ἰνα δοθῇ λύσις ὀριστικὴ

Καρολίνα ἡ βασίλισσα τῆς Ἀγγλίας

εἰς τὴν σκανδαλώδη ὑπόθεσιν, ἥ ἔπρεπε νὰ πείσῃ ὁ βασιλεὺς καὶ νὰ ἀνέλθῃ εἰς τὴν ἀρχὴν ἡ βασίλισσα, ὅπερ καὶ πρὸς τὴν νομιμοφροσύνην τῶν Ἀγγλῶν ἀντέβαινε καὶ πρὸς τοὺς κειμένους νόμους δὲν συνῆδεν, ἥ, ἀφοῦ συμβέβασμὸς οἰοσθῆποτε πρὸς τὸν βασιλέα ἦτο ἀδύνατος, ν' ἀποχωρισθῇ πάλιν ἀνεπισήμως ἡ βασίλισσα καὶ ν' ἀποχωρήσῃ εἰς τὸν ἰδιωτικὸν βίον, διατηροῦσα μὲν τὸ ἀξίωμα καὶ τὴν προσ-

ωνυμίαν, ἔχουσα δὲ ὑπὲρ ἑαυτῆς τὰς συμπαθείας τοῦ λαοῦ καὶ τὴν δοθείσαν αὐτῇ μεγάλην ἠθικὴν ἱκανοποίησιν. Ἀλλ' ὁμως νομίσασα αὕτη, ὅτι ἐν πάσῃ περιπτώσει ἐμελλε νὰ ἔχῃ ὑπὲρ ἑαυτῆς τὴν τοῦ λαοῦ ὑποστήριξιν, ἐξηκολούθει νὰ ἐπιδιώκῃ τὸ ἀνέφικτον ἔργον νὰ βασιλεύῃ μετὰ τοῦ συζύγου αὐτῆς ἐν οὕτῳ ἀνωμάλῳ συζυγικῇ πρὸς αὐτὸν σχέσει διατελοῦσα. Ἀλλ' ὁ λαὸς ὁ συμπαθὼν πρὸς τὸ θῦμα ἀπέναντι προφανοῦς ἀδικήματος δὲν δύναται νὰ παρακολουθήσῃ καὶ ἅπαντα τὰ ἰδιότροπα ἐπακολουθήματα τῆς νίκης τοῦ θύματος καὶ πάσας αὐτοῦ τὰς ἀξιώσεις τὰς καθιστώσας διαρκῶς ἀνώμαλον τὴν πολιτικὴν κατὰστασιν. Τοῦτο δὲ ἐδηλώθη κατὰ τὴν γενομένην τῇ 7/19 Ἰουλίου ἥτοι ὁκτῶ μῆνας μετὰ τὸν θρίαμβον τῆς βασιλείσσης ἑορτὴν τῆς στέψεως τοῦ βασιλέως. Κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην ἐνῷ ὁ βασιλεὺς ἐν πομπῇ μεγάλῃ μετέβη εἰς τὸν ναὸν τοῦ Οὐεστμίνστερ, ἵνα στεφθῇ, μόλις ἀρξαμένης ἐν τῷ ναῷ τῆς τελετῆς ἀρίσκειτο καὶ ἡ βασίλισσα ἐν ἐπισήμῳ περιβολῇ φερομένη ἐπὶ ἐξίππου ἀμάξης, οὐχὶ ἀπλῶς ἵνα παραστῇ εἰς τὴν τελετήν, ἀλλ' ἵνα στεφθῇ μετὰ τοῦ βασιλέως ὡς νόμιμος σύζυγος καὶ βασίλισσα. Ἀλλ' οἱ τοῦ βασιλέως ἀκόλουθοι ἔκλεισαν αὐτῇ τὴν εἴσοδον, αὕτη δὲ ἀφοῦ ἐπὶ ἡμίσειαν ὥραν περιῆλθε τὸν περιβόλον τοῦ ναοῦ, ἵνα διὰ θύρας τινὸς ἢ θυρίδος παρεισδύσῃ, καὶ πανταχόθεν ἀπεκρούσθῃ, παρήτησε μὲν τὸ ἀνωφελεὲς ἔργον, ἀλλὰ βαθύτατα αἰσθανομένη τὴν αἰσχύνην τῆς ἀποτυχίας μετὰ τὰς μεγάλας καὶ τεραστίας διαδηλώσεις τοῦ παρελθόντος ἔτους καὶ καιριώτατα ἐκ τούτου πληγεῖσα ἐτελεύτησε μετ' ὀλίγας ἡμέρας (26/7 Αὐγούστου). Οὕτω δὲ διὰ τοῦ θανάτου ἦλθε φυσικῶς ἡ λύσις τοῦ δυσχεροῦς ζητήματος, ἣν οὐδεμία ἀνθρωπίνη τέχνη ἐφαίνετο δυναμένη νὰ ἐπενέγκῃ. Ἀλλ' ὁ θάνατος καὶ τὸ τραγικὸν τέλος ἀφύπνισάν πάλιν ἰσχυρῶς τὴν ἐπὶ μικρὸν ἀποκοιμηθεῖσαν πρὸς τὴν βασίλισσαν συμπάθειαν, ἐκδηλωθεῖσαν αὐτῇς πανηγυρικῶς κατὰ τὴν κηδεῖαν τῆς θανούσης. Ἐνῷ ἡ κυβέρνησις ἐζήτηε νὰ πέμψῃ τὸν νεκρὸν ἀθορύβως εἰς Χάρβριτζ, χωρὶς νὰ διέλθῃ ἡ ἐπικηδείας πομπὴ διὰ τῶν ὁδῶν τοῦ Λονδίνου, ὁ λαὸς διωργάνωσε βιαίως πομπῶδη ἐκφορὰν διὰ τῶν ὁδῶν τῆς πρωτευούσης, ἀφοῦ κατέκλεισε δι' ὁδοφραγμάτων τὴν ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως προσδιορισθεῖσαν ὁδὸν καὶ μετὰ κραυγῶν « Ἴδου ἔρχεται ἡ βασίλισσα! ἡ *γορευθεῖσα* (διότι καὶ τοῦτο ἐλέγετο) βασίλισσα! » ἐζήτηε νὰ παρελάσῃ μετὰ τῆς σοροῦ πρὸ τῶν βασιλικῶν ἀνακτόρων. Ἀλλ' ἀπὸ τούτων ἐκωλύθη διὰ τῆς παρεμβάσεως τοῦ στρατοῦ, καθ' ἣν μεγάλη ἐγένετο αἱματοχυσία.

Ἀπὸ Χάρβιτς δὲ τὸ λείψανον τῆς βασιλίσσης μετεκομίσθη εἰς τὴν Βρυγνσβίκεν, ἵνα ταφῇ ἐν τῇ πατρίῳ αὐτῆς γῇ καὶ ἐν τῷ οἰκογενειακῷ αὐτῆς τάφῳ.

Ἡ κατάστασις τῆς Ἰρλανδίας ἐπὶ τοῦ Γεωργίου Δ'. — Κατὰ τὴν κηδεῖαν τῆς βασιλίσσης ὁ βασιλεὺς δὲν ἦτο ἐν Λονδίῳ ἐπιχειρήσας περιοδεῖαν εἰς Ἰρλανδίαν ἀπὸ τῆς στιγμῆς, καθ' ἣν ἡσθένησεν ἡ βασίλισσα ἐπικινδύνως. Οἱ δυστυχεῖς Ἰρλανδοὶ τὴν ἀπροσδόκητον ταύτην καὶ ὅλως σπανίαν εἰς τὴν χώραν αὐτῶν βασιλικὴν ἐπίσκεψιν ἔχαιρέτισαν μετὰ παιδικῆς χαρᾶς, πιστεύοντες ἀφελῶς ὅτι αὕτη ἐγένετο χάριν αὐτῶν καὶ ὅτι ὁ βασιλεὺς βλέπων ἐγγύθεν τὰ παθήματα αὐτῶν ἐμελλε νὰ φροντίσῃ περὶ τῆς θεραπείας, τοῦλάχιστον περὶ τῆς μετριάσεως αὐτῶν. Ἀλλὰ τῶν ἐλπίδων καὶ προσδοκιῶν καὶ παθημάτων τοῦ Ἰρλανδικοῦ λαοῦ ἤμιστα ἔμελε τῷ Γεωργίῳ Δ'. Οὗτος εἶχε μεταβῆ εἰς Ἰρλανδίαν, μόνον διὰ νὰ ἀποφύγῃ τὴν κηδεῖαν τῆς βασιλίσσης καὶ τὰς κατὰ ταύτην προβλεπομένας διαδηλώσεις, καὶ ἔμεινεν αὐτόθι ἀκριβῶς μέχρις οὗ ὁ νεκρὸς τῆς βασιλίσσης μετεβιβάσθη εἰς τὴν Γερμανίαν. Ἡ δὲ Ἰρλανδία ἔμεινε καὶ μετὰ τὴν ἀκουσίαν ταύτην βασιλικὴν ἐπίσκεψιν, τὴν μηδεμίαν ἔχουσαν σχέσιν πρὸς τὸν Ἰρλανδικὸν λαὸν καὶ τὴν κατὰστασιν αὐτοῦ, ἐν τῷ πρῶτῳ καθεστῶτι καὶ ἐν ταῖς δεινοπαθήμασιν αὐτῆς.

Κατὰ τὸ αὐτὸ μάλιστα ἔτος τῆς βασιλικῆς ἐπισκέψεως πολλοὶ Ἰρλανδοὶ ἐκμισθωταὶ μὴ δυνηθέντες νὰ ἀποτίσωσι τὸ τῆς ἐκμισθώσεως ἀντίτιμον ἐξεδιώχθησαν τῶν κτημάτων μετ' ἀνηκουστοῦ σκληρότητος ἐν μέσῳ δριμυτάτου χειμῶνος. Ἀλλ' ἡ οὕτω αὐξανομένη πείσις καὶ ἡ ὀσημέραι μᾶλλον δεινουμένη κατὰστασις ἠνάγκασαν ἐπὶ τέλους τοὺς Ἰρλανδοὺς νὰ προνοῶσι περὶ τῶν μέσων τῆς ἀμύνης καὶ τῆς σωτηρίας. Οἱ πένητες ἐσχημάτισαν ἑταιρείας ἢ συνδέσμους μυστικούς, οἱ κοινωνοὶ τῶν ὁποίων ὀπλοφοροῦντες ἐξεδικοῦντο διὰ νυκτερινῶν προσβολῶν τοὺς καταπιεστάς αὐτῶν γαιοκτήμονας καὶ τοὺς ὑπαλλήλους τῆς κυβερνήσεως, ἀντιτάσσοντες ἐνίοτε ἀντίστασιν ἀνδρικήν κατ' αὐτῶν ἔτι τῶν πεμπομένων ἐναντίον αὐτῶν στρατιωτῶν. Ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἑταιρείας ὑπεγράφετο «*Capitain Rock*», οἱ δὲ ἑταῖροι ἐγνωρίζοντο ἐν ἀλλήλοις διὰ λευκῶν ταινιῶν καὶ ὠνομάζοντο *λευκοὶ παῖδες* (*White boys*) ἢ *ταιριοφόροι* (*Ribbon-men*). Οἱ ἑταῖροι οὗτοι διανοήθησαν νὰ ἐπιτύχωσι τοῦ σκοποῦ αὐτῶν διὰ τρομοκρατίας, καίοντες οἰκίας, φονεύοντες καὶ ὀσημέραι καθιστάμενοι φοβερώτεροι εἰς τοὺς

Ἀγγλους κτηματίας καὶ τὴν Ἀγγλικὴν κυβέρνησιν, ἥτις διὰ τοῦ κοινοβουλίου ἀναστειλάσθαι διὰ τὴν Ἰρλανδίαν τὴν ἰσχύϊν τοῦ περὶ προσωπικῆς ἐλευθερίας νόμου (h. c.) προέβη δι' ἀσυνήθους αὐστηρότητος εἰς τὴν καταστολὴν πάσης ἀταξίας. Ὁ Ἀγγλικὸς στρατὸς διήλκυσε τὴν Ἰρλανδίαν ἅπασαν ἐμπνέων πανταχοῦ τὸν τρόμον καὶ οἱ ὑπάλληλοι τῆς Ἀγγλικῆς κυβερνήσεως, οἱ ὀλίγοι ἐν Ἰρλανδίᾳ προτεστάνται, αὐτὸς ὁ προτεстанτικὸς κληρὸς ὁ ἔχων ἀχανεῖς, ὡς εἴρηται, κτήσεις ἐν Ἰρλανδίᾳ, καὶ οἱ κτηματῖαι Ἀγγλοι οἱ ἀποτελοῦντες ἀνέκαθεν σύνδεσμον ἰδιαίτερον καλούμενον ἀπὸ τῶν χρόνων Γουλιέλμου τοῦ Γ', τοῦ καὶ πρίγκιπος τῆς Ὁράγγης, *σύνδεσμον τῶν Ὁραγγίων* (Orange-men), ἐδόθησαν νῦν εἰς μεγίστας βιαιοπραγίας. Πρὸς ἐπίμετρον δὲ τῶν δεινῶν τοῦ οὕτω ταλαιπωρουμένου, βασανιζομένου καὶ ἀπηνῶς καταδιωκομένου Ἰρλανδικοῦ λαοῦ φοβερός λιμὸς ἐνσκήψας ἐν τῇ χώρᾳ (1822-1823) ἐκορύφωσε τὴν δυστυχίαν καὶ ἀθλιότητα. Καὶ συνεκινήθη μὲν ὀλίγον ἐπὶ τῇ νέᾳ συμφορᾷ τὸ Ἀγγλικὸν κοινοβούλιον καὶ ἐψηφίσατο 200 χιλιάδας λιρῶν στερλινῶν πρὸς συνδρομὴν τῶν ὑπὸ τοῦ λιμοῦ πιεζομένων, ἐγένοντο δὲ καὶ ἰδιωτικαὶ συνδρομαὶ ἄξιοι λόγου, ἀλλὰ περὶ ριζικῆς θεραπείας οὐδεὶς ἐγένετο λόγος. α' Ὁ Ἀγγλος, λέγει ἱστοριογράφος τις, ὁ φιλελευθερώτατος τῶν λαῶν τοῦ κόσμου, τὸ κατ' ἐξοχὴν φιλοδίκαιον ἔθνος τὸ κεκτημένον ὑπὲρ πάντα ἄλλον λαὸν τὴν συνειδήσιν τῆς πολιτικῆς αὐτοῦ καὶ ἠθικῆς μορφώσεως καὶ ἐπὶ τούτῳ καυχώμενον, οὐδὲν ἔβλεπε δεινὸν ἐν τῇ ἐπ' αἰῶνας διαρκούσῃ συστηματικῇ καταπίεσει τῶν Ἰρλανδῶν, πρὸς οὓς δὲν ἡσθάνετο μείζονα συμπάθειαν ἢ ὁ κύριος πρὸς τὸν κύνα αὐτοῦ». Ἀλλ' ἡ Νέμεσις δὲν ἐβράδυνε πολὺ νὰ κατενέγκῃ τὸ ξίφος αὐτῆς ἐναντίον τοῦ σημαιοφόρου τοῦ τοιοῦτου συστήματος.

Τὸ οἰκτρὸν τέλος τοῦ λόρδου Καστελρήγου. — Ὡς εἶδομεν ἐν τοῖς ἐμπροσθεν, διὰ τοῦ θανάτου τῆς ἀτυχοῦς βασιλίσσης Καρολίνης ἡ δυσχερὴς καὶ περίπλοκος ἔρις εὔρε τὴν φυσικὴν αὐτῆς λύσιν. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἐμετρίασε τὸ κατὰ τοῦ ὑπουργείου μῖσος, ἰδίως δὲ τὸ κατὰ τοῦ Καστελρήγου τοῦ θεωρουμένου ἠθικῶς ὑπευθύνου δι' ἀπάσας τὰς ἀτασθαλίας τοῦ βασιλέως καὶ τῆς κυβερνήσεως αὐτοῦ. Ἀλλ' ὁ ἀνὴρ οὗτος ὁ ὑπὸ τυφλώσεως ἠθικῆς κατεληγμένος, μισαύμενος ὑπὸ τοῦ λαοῦ καὶ ἀναθεματιζόμενος, πρὸς δὲ καὶ ὑπὸ τῶν ὁμοίων αὐτῷ καταφρονούμενος καὶ οὐδεμίαν ἐν τῇ συνειδήσει αὐτοῦ εὐρίσκων ἠθικὴν δύναμιν ἀντοχῆς καὶ καρτερίας περιέπεσεν ὀλίγους μῆνας

μετὰ τὸν θάνατον τῆς βασιλίσσης εἰς δεινὴν μανίαν. Καὶ ὁ ἄνθρωπος ὁ μέχρι τοῦδε καταδιώκων ἀπηνῶς τὴν ἐλευθερίαν ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτοῦ πατρίδι καὶ ἐκτὸς τῆς πατρίδος αὐτοῦ πανταχοῦ ὑποστηρίζων τὴν Μεττερνίχιον πολιτικὴν ἐναντίον τῶν ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγωνιζομέ-

Ὁ λόρδος Καστελρῆγος

νων λαῶν, καὶ ἰδίως ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων, καταπεσὼν τέλος ὑπὸ τὸ βάρος τῆς συνειδήσεως καὶ συναισθήσεως τῶν ὑπ' αὐτοῦ γενομένων ἀδικημάτων καὶ δακνόμενος δεινῶς ὑπὸ τῆς συνειδήσεως αὐτοῦ καὶ φανταζόμενος ὅτι κατεδιώκετο ὑπὸ ἰχθρῶν, βλέπων πανταχοῦ, ὡς ὁ Ῥι-

χάρδος παρὰ Σαιξπήρῳ, ἐκδικητικὰ πνεύματα καὶ Ἐρινὺς καὶ κῆρας ἀμπλακίτους, ἐν τῇ ἐξάψει τῆς μανίας ἔθηκε τέρμα εἰς τὸν ἄδοξον καὶ ἐπὶ βλάβῃ τῆς ἀνθρωπότητος διανυθέντα βίον αὐτοῦ τέμνων τὸν λαιμὸν διὰ μαχαιριδίου. Ὁ νεκρὸς αὐτοῦ κατετέθη, ὅπως πάντων τῶν Ἀγγλῶν μεγιστάνων, ἐν Οὐεστμίνστερ· ἀλλ' ὁ λαὸς κατὰ τὴν κηδεῖαν πολυειδῶς ἐξεδήλωσε τὴν χαρὰν αὐτοῦ διὰ τὸ οἰκτιστον τέλος τοῦ ἀπασιῶς ἀνθρώπου ἐκραγεῖς εἰς ἀράς καὶ βλασφημίας κατὰ τοῦ ἀξίως ἑαυτοῦ καὶ ἀναξίως ἀνδρὸς πολιτικοῦ καταστρέψαντος τὸν βίον «ἐχθροῦ τοῦ λαοῦ». Οὐ μόνον δὲ ἐν τῇ πρωτευσούσῃ τοῦ κράτους, ἀλλὰ καὶ καθ' ἅπασαν τὴν Ἀγγλίαν ἡ εἰδησις τοῦ θανάτου τοῦ Καστελρήγου ἐνεποίησε μεγίστην χαρὰν καὶ τὴν χαρὰν ταύτην συνεμερίσθη μετὰ τοῦ Ἀγγλικοῦ ἔθνους σύμπασα ἡ φιλελευτέρα Εὐρώπη, καὶ μάλιστα οἱ ὑπὸ τυραννίας καταπιεζόμενοι λαοί.

Ὁ Γεώργιος Κάννιγκ καὶ ἡ πολιτεία αὐτοῦ. — Τὸν Καστελρήγον διεδέξατο ἐν τῷ ὑπουργείῳ τῶν ἐξωτερικῶν ὁ πολιτικὸς ἄμα καὶ προσωπικὸς αὐτοῦ ἐχθρὸς Γεώργιος Κάννιγκ, ὅστις καὶ πρότερον ἀπὸ τοῦ 1807 διατελὼν ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν ἐν τῷ Τορικῷ ὑπουργείῳ εἶχεν ἀποχωρήσει τῆς κυβερνήσεως τῷ 1809 κατ' ἀκολουθίαν μονομαχίας πρὸς τὸν Καστελρήγον καὶ ἔκτοτε διετέλει πρεσβευτὴς ἐν Λισσαβῶνι καὶ ἐν Ἐλβετίᾳ, ἐν τῷ μεταξὺ δὲ τῶν δύο πρεσβειῶν χρονικῷ διαστήματι καὶ πρόεδρος τοῦ ἐλεγκτικοῦ συνεδρίου. Ὁ Γεώργιος Κάννιγκ ἦτο πρὸ πολλοῦ ὑπόπτος ἐπὶ φιλελευθέροις φρονήμασι καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἦτο πρόσωπον ἀρεστὸν τῷ βασιλεῖ· ἀλλ' ὁ πρωθυπουργὸς Λίβερπουλ ἐζήτην ἐπιμόνως τὴν εἰς τὴν ἐξουσίαν ἐπάνοδον τοῦ ἀνδρός. Αὐτὸς δὲ ὁ Κάννιγκ δὲν ἔδειξεν ἀπ' ἀρχῆς τῆς εἰς τὸ ὑπουργεῖον εἰσόδου αὐτοῦ ἀπότομον τοῦ συστήματος τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς μεταβολήν, οὐδ' ἀντετάχθη ἐπισήμως καὶ ἐντόνως κατὰ τῆς Γαλλικῆς εἰς Ἰσπανίαν εἰσβολῆς, ἥτις ἦτο ἤδη ἀποφασισμένη πρὸ τῆς εἰς τὴν ἐξουσίαν ἀνόδου αὐτοῦ. Διότι κατὰ τὰς αὐτὰς ἡμέρας, καθ' ἃς ὁ Κάννιγκ ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τῆς Ἀγγλίας, εἶχεν ἀπέλθει εἰς Βερώνην ὁ Οὐελλιγκτὼν μετὰ τῶν ὁδηγίων, ἃς εἶχε λάβει παρὰ τοῦ Καστελρήγου. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Κάννιγκ περιωρίσθη εἰς θεωρητικὴν τινα μόνον ἀποδοκιμασίαν, καὶ ὁ Οὐελλιγκτὼν μόλις ἔφθασεν εἰς Παρισίους ἔλαβεν ἐνταῦθα ὁδηγίας παρὰ τοῦ νέου ὑπουργοῦ, καθ' ἃς ἡ εἰς τὰ πράγματα τῆς Ἰσπανίας ἐπέμβασις ἐχαρακτηρίζετο ὡς «ἔργον ἀξιοκατά-

κριτον » κατ' ἀρχὴν καὶ πρακτικῶς ἀσύμφορον κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν. Μόνον δὲ ἀφοῦ ὁ Κάννιγκ ἐστρεώθη ὅπως οὖν ἐν τῇ ἀρχῇ, ὁ κόσμος ὁ πολιτικός ἡσθάνθη κατὰ μικρὸν τὴν ἐπελθοῦσαν ἐν τῷ πνεύματι τῆς Ἀγγλικῆς πολιτικῆς μεταβολὴν καὶ πανταχοῦ οἱ θιασῶται καὶ ὑπέρμαχοι τῆς ἐλευθερίας μετ' εὐφροσύνης καὶ μετὰ φαιδρῶν ἐλπίδων καὶ προσδοκιῶν ἐβλεπον πρὸς τὴν ἐν Ἀγγλίᾳ ἀρξαμένην μεταβολὴν τοῦ συστήματος τοῦ διέποντος τὴν Εὐρώπην, καὶ πανταχοῦ αἱ ἐλπίδες τῶν καταπιεζομένων ὑπὸ ξένων δεσποτῶν εἴτε ὑπὸ ἰδίων δεσποτικῶν κυβερνήσεων ἐστρέφοντο πρὸς τὸν Κάννιγκ ὡς πρὸς ἀστέρα φαινὸν ἀνατείλαντα ἐν τῷ ζοφερῷ στερεώματι τοῦ συστήματος τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας, καθ' ἣν ἔννοιαν καὶ τρόπον διεστράφη τό τε ὄνομα καὶ ἡ σημασία τῆς συμμαχίας ταύτης ὑπὸ τῆς ἀντιδραστικῆς πολιτικῆς. Καὶ ἀληθῶς ὁ Κάννιγκ, ὁ κατὰ τὰς οἰκογενειακὰς παραδόσεις καὶ κατὰ τὸ παρελθὸν τῆς πολιτικῆς αὐτοῦ πορείας γνήσιος Τόρρις, προσεχώρησε νῦν ἐν πλήρει πεποιθήσει καὶ εἰλικρινεῖα εἰς τὰς φιλελευθέρους ἀρχὰς καὶ οὕτω περιεποίησεν εἰς τὴν Ἀγγλίαν τὴν ἠθικὴν ἐκείνην δύναμιν καὶ γοητείαν, ἥπερ εἶχεν ἀπολέσει αὕτη ἐφ' ὅσον διέτειλε δουλικὴ ἀκόλουθος τῆς Μεττερνίχου πολιτικῆς. Ὁ Κάννιγκ ὡς γνήσιος Βρετανὸς ἔφερε βαρέως ὅτι ἡ Ἀγγλία ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας εἶχε δευτερεύουσαν ὅλως θέσιν ἐν τῇ διεθνύσει τῆς Εὐρωπαϊκῆς πολιτικῆς ἀπέναντι τοῦ συνδέσμου τῆς ἡπειρωτικῆς τριαρχίας, καὶ διὰ τοῦτο ἀπέβλεπεν εἰς πολιτικὴν ἐλευθερίαν, ἀνεξάρτητον καὶ ἐν πολλοῖς ἐναντίαν πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ Μεττερνίχου διεθυνομένην, ἵνα οὕτω ἡ Ἀγγλία μόνη καθ' ἑαυτὴν ἀποτελῇ ἀντίρροπον ἰσχυρὸν ἀπέναντι τῆς ἄλλης συνησπισμένης Εὐρώπης καὶ ὑψωθῇ αὐτὴ εἰς τὴν περιωπὴν ἐκείνην τῆς τιμῆς καὶ τοῦ ἀξιώματος, ἀφ' ἧς εἶχε κατέλθει διὰ τῆς πολιτικῆς τοῦ Καστελρήγου. Ἡ τοιαύτη τοῦ Κάννιγκ πολιτικὴ τάσις συνδυαζομένη μετὰ τῆς ἄλλης αὐτοῦ γενναιοφροσύνης καὶ τῆς πρὸς τοὺς ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγωνιζομένους λαοὺς συμπαιδείας ἤγεν αὐτὸν ἐκ τῶν προτέρων εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὴν πολιτικὴν τῶν δυνάμεων τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας. Ἀλλως τε καὶ τὸ ρεῦμα τῆς ἐν Ἀγγλίᾳ δημοσίας γνώμης καὶ ἡ τύχη τοῦ Καστελρήγου ἐνέπνεον καὶ ὑπηγόρευον αὐτῷ ἐν τῇ ἐσωτερικῇ τε καὶ ἐν τῇ ἐξωτερικῇ πολιτικῇ πορείᾳ ὅλως ἀλλοίαν τῆς τοῦ προκατόχου αὐτοῦ. Καὶ ἤδη κατὰ τὴν ἐναρξιν τῆς βουλευτικῆς συνόδου τοῦ 1823 ἐν τῷ ἐναρκτηρίῳ βασιλικῷ λόγῳ, πρὸς μεγάλην ἐκπληξιν τῆς μοναρχικῆς Εὐρώπης, ἐγένετο

ἡ σπουδαία καὶ ἐπίσημος δῆλωσις, ὅτι ἡ Ἀγγλία δὲν μετέσχε τῶν σκληρῶν κατὰ τῆς Ἰσπανίας μέτρων. Συγχρόνως δὲ ἐπέμπετο διαταγὴ εἰς τὰ ἐν ταῖς Ἑλληνικαῖς θαλάσσαις Ἀγγλικά πλοῖα ἵνα σέβωνται τὸν ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς κυβερνήσεως κηρυχθέντα ἀποκλεισμόν καθ' ὃν τρόπον καὶ τὸν ὑπὸ τῆς Τουρκίας. Πρὸς τοῦτοις ἀνεγνωρίζετο ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας τὸ νέον φιλελεύθερον σύνταγμα τῆς Πορτογαλλίας τὸ καταδικαζόμενον ὑπὸ τῶν δυνάμεων τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας, ἀνεγνωρίζετο δὲ καὶ ἡ ἀνεξαρτησία τῶν ἐν Ἀμερικῇ Ἰσπανικῶν ἀποικιῶν καὶ ἐναντίον τῆς ὑπὲρ τῆς Ἰσπανικῆς ἐν Ἀμερικῇ κυριαρχίας εἰς ἀγῶνα παρασκευαζομένης μοναρχικῆς Εὐρώπης ἐπέσειετο τολμηρῶς ὑπὸ τοῦ Κάννινγκ ὁ ἀπειλητικὸς τοῦ Αἰόλου ἀσκὸς τῆς δυνάμεως τῆς Ἀγγλίας, καθὰ προσφυστάτα ἐξεκόνιζεν ὁ ἔξοχος πολιτικὸς τὴν κατὰ θάλασσαν δύναμιν τῆς Ἀγγλίας, ὁ δυνάμενος νὰ συνταράξη πᾶσαν γῆν καὶ θάλασσαν. Ὁ Κάννινγκ ἐπελάβετο μετὰ σπουδῆς καὶ τῶν πρὸς ἐντελὴ χειραφέτησιν τῶν μαύρων ἐν ταῖς Ἀγγλικαῖς ἀποικίαις παρασκευῶν. Τὴν πρὸς τοῦτο πρότασιν ἐποίησαντο ἐν τῇ βουλῇ τῶν Κοινοτήτων οἱ βουλευταὶ Βούξτων (Buxton) καὶ Οὐίλβερφορς (Wilberforce) ζητοῦντες τὴν «βαθμιαίαν κατάργησιν τῆς δουλείας ἐν ταῖς δυτικαῖς Ἰνδίαῖς» καὶ θεωροῦντες τοῦτο ὡς λογικὴν ἀκολουθίαν τῆς ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας καταργηθείσης δουλεμπορίας. Ὁ Κάννινγκ ἰσχυρῶς ὑπεστήριξε τὴν πρότασιν καὶ ἡ βουλὴ ἀπεδέξατο αὐτὴν ὁμοφώνως (1823). Τὸ δ' ἐπόμενον ἔτος αὐτὸς ὁ Κάννινγκ προέτεινε νόμον κατατάσσοντα τὴν ἀνθρωπομπορίαν εἰς τὴν κατηγορίαν τῆς πειρατείας καὶ ἐπιβάλλοντα αὐστηροτάτας ποινὰς εἰς τοὺς δράστας τῆς πράξεως. Ἐψηφίσθησαν δ' ὑπὸ τοῦ κοινοβουλίου κατὰ πρότασιν τοῦ Κάννινγκ καὶ ἀναγκαῖα τινὰ μέτρα πρὸς βελτίωσιν τῆς τύχης τῶν ἐν ταῖς δυτικαῖς Ἰνδίαῖς δούλων, ἵνα οὕτω ἐπέλθῃ βαθμὴδὸν ἡ τῆς δουλείας ἐντελής ἐξαφάνισις. Καὶ τοιαύτη μὲν καθόλου ὑπῆρξεν ἡ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ τῆς Ἀγγλίας ἐπὶ τοῦ Κάννινγκ, πολιτικὴ φέρουσα γενναϊότερον, φιλελευθερώτερον καὶ φιλάνθρωπότερον χαρακτῆρα, κηρύττουσα πανταχοῦ τὴν ἐλευθερίαν, ἀφ' οὗτο ὁ ἐπιφανὴς πολιτικὸς ἀνὴρ οὐδόλως ἐδίστασεν ἐν ἐπισήμῳ τινὶ δείπῳ νὰ προπῇ λίαν χαρακτηριστικῶς ὑπὲρ τῆς «πολιτικῆς καὶ θρησκευτικῆς ἐλευθερίας ἐν πάσῃ τῇ οἰκουμένῃ». Τῆς τοιαύτης ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τὴν εὐεργετικὴν ἐπίδρασιν ἡσθάνθησαν ἐν τινὶ μέτρῳ καὶ οἱ ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγωνιζόμενοι Ἕλληνες, ὡς γενήσεται λόγος περὶ τούτου ἐν οἰκίῳ

τόπω. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ἐσωτερικῇ πολιτικῇ, τῆς ὁποίας αὐτὸς ἦτο ἡ ψυχὴ, καίπερ διατελὼν ἀπλῶς ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν, εἰδείξεν ὁ Κάννινγκ συνετὴν καὶ μετριοπαθεῖ προοδευτικὴν τάσιν ἐν ταῖς ἐνεργείαις αὐτοῦ πρὸς προαγωγὴν τῶν τε ὕλικῶν καὶ τῶν ἠθικῶν συμφερόντων τοῦ λαοῦ καὶ πρὸς ἐπίτευξιν ἰσοπολιτείας διὰ πάντας. Ἐν τῷ ζητήματι τοῦ περὶ σίτου ἐπαχθοῦς νόμου, ὅπερ ἦτο κυρίως ζήτημα ἡ μᾶλλον ἀγὼν μεταξὺ τοῦ βιομηχάνου λαοῦ τῆς μέσης τάξεως καὶ τῆς γεωργικῆς ἀριστοκρατίας, ἡ, ὡς λέγουσιν οἱ Ἀγγλοὶ, μεταξὺ τοῦ *βάριθακος* καὶ τοῦ *σίτου*, ἐμετρίασε τὴν αὐστηρότητα τοῦ περὶ εἰσαγωγῆς ξένου σίτου νόμου διὰ νέου νόμου μεταβάλλοντος ἐπὶ τὸ ἐπιεικέστερον τοὺς ὅρους τοὺς τέως ἰσχύοντας ὡς πρὸς τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ ξένου σίτου.

Ὁ Κάννινγκ καὶ οἱ Ἱρλανδοί. — Ἀλλ' οἱ δυστυχεῖς Ἱρλανδοὶ πρὸ πάντων ἡσθάνθησαν τὴν εὐεργετικὴν ἐπίδρασιν τῆς τοιαύτης πολιτικῆς. Ὑπάλλληλοι ἀνώτεροι ὑπὲρ τοὺς 200 ἐξεβλήθησαν τῶν θέσεων αὐτῶν ὡς πιέζοντες τὸν Ἱρλανδικὸν λαὸν καὶ μὴ ἐκπληροῦντες τὴν ὑπηρεσίαν συμφῶνως πρὸς τὸν νόμον. Ἀλλὰ βαθυτέρα τις καὶ δραστικωτέρα θεραπεία τῶν δεινῶν τῶν καταπιεζόντων τὸν ἀτυχῆ λαὸν τῆς Ἱρλανδίας ἠδύνατο νὰ ἐπιτευχθῇ μόνον διὰ κοινοβουλευτικοῦ ἀγῶνος γενναίου, τοιοῦτος δ' ἀγὼν δὲν ἦτο δυνατόν νὰ διεξαχθῇ σπουδαίως καὶ τελεσφόρως ἀνευ τῆς εἰσόδου τῶν Ἱρλανδῶν εἰς τὸ κοινοβούλιον, τοῦτο δὲ πάλιν κατωρθοῦτο μόνον διὰ τῆς ἄρσεως τοῦ νόμου τοῦ ἀπαγορεύοντος τοῖς Καθολικοῖς τὴν εἰς τὸ κοινοβούλιον εἰσοδόν. Ἐνῷ λοιπὸν διὰ τὴν Ἀγγλίαν τὸ περὶ κοινοβουλίου ζήτημα, ἦτοι τὸ ζήτημα τὸ περὶ μεταρρυθμίσεως τῆς βουλῆς τῶν Κοινοτήτων καὶ τῶν ἐκλογικῶν νόμων, ἀπέβλεπε κυρίως εἰς τὴν κατ' εὐρύτερον κύκλον ἀντιπροσώπευσιν τοῦ Ἀγγλικοῦ ἔθνους διὰ τῆς εἰσόδου τῶν ἀντιπροσώπων τῶν μεγάλων πόλεων εἰς τὸ κοινοβούλιον, διὰ τὴν Ἱρλανδίαν τὸ ζήτημα ἦτο κατὰ πρῶτον λόγον πολιτικὸν καὶ θρησκευτικόν ἦτοι ζήτημα ἰσοπολιτείας τῶν Καθολικῶν. Ἀπὸ τοῦ 1821 οἱ φιλελεύθεροί τῆς βουλῆς τῶν Κοινοτήτων εἶχον ἀνανεώσει τὸν περὶ μεταρρυθμίσεως τοῦ κοινοβουλίου ἀγῶνα, ἀλλ' οὐδὲν ἠδύνατο νὰ κατορθώσωσιν ἀπέναντι τῆς ἐπιμόνου ἀντιστάσεως τῆς συντηρητικῆς ἐν ταῖς βουλαῖς πλειονοψφίας. Εἶναι ἀληθές ὅτι ὁ Κάννινγκ ἐτήρησε καὶ ἀπέναντι τοῦ ζητήματος τούτου εὐνοϊκὴν στάσιν ἐπιθυμῶν νὰ εὐαρεστήσῃ τοῖς τε φιλελευθέροις καὶ τοῖς καθολικοῖς, προσεπάθει δὲ νὰ

πίστη καὶ τοὺς συναδέλφους αὐτοῦ ὅτι ἦτο προτιμότερον νὰ ἐπισύρῃ τις τὴν ὀργὴν 30 ἐκλεκτῶν ἢ 300 χιλιάδων ἐκλογέων, ἀλλ' οἱ Τόρρις συνάδελφοι αὐτοῦ, καὶ αὐτὸς ὁ Λίβερπουλ καὶ ὁ ἄλλως πιστὸς ὁμόφρων τῷ Κάννινγκ Ροθέρτος Πήλ ἀντέταξαν ἀντίστασιν μεγάλην εἰς τὰς ἐνεργείας τοῦ Κάννινγκ. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον παρέστη νέος τῷ Κάννινγκ σύμμαχος, ἔμμεσος μὲν, ἀλλὰ κρατερὸς καὶ δεινός, ὁ περιώνυμος Ἴρλανδὸς δικηγόρος Δανιήλ Ὁκόννελ (O'Konnel).

Ὁ ἀνὴρ οὗτος καταγόμενος μὲν ἐξ ἀρχαίας Ἴρλανδικῆς οἰκογενείας, φύσει δ' ὦν δεινὸς ῥήτωρ καὶ διὰ τῆς θαυμασίας αὐτοῦ εὐγλωττίας μεγίστην ἀσκῶν γοητείαν ἐπὶ τοὺς ἀκροωμένους αὐτοῦ, ἀφοῦ διὰ τῆς ἐκτάκτου ἐν τῷ δικηγορικῷ σταδίῳ (τῷ μόνῳ προσιτῷ ἐκ τῶν δημοσίων λειτουργῶν εἰς ἄνδρα Ἴρλανδόν) ἐνεργητικότητος αὐτοῦ μεγίστην ἐκτήσατο ὑπόληψιν παρὰ τοῖς συμπολίταις αὐτοῦ Ἴρλανδοῖς, παρέστη νῦν ἐπὶ τῆς πολιτικῆς σκηνῆς ὡς ἡγέτης τοῦ Ἴρλανδικοῦ λαοῦ εἰσηγούμενος καὶ ἐπιδιώκων τὴν μεγαλοφυᾶ ἰδέαν τοῦ ὑπερασπίσαι τὸν Ἴρλανδικὸν λαὸν οὐχὶ διὰ συνωμοσιῶν καὶ μυστικῶν ἐταιρειῶν, ἀλλὰ διὰ τρόπου καθαρῶς Ἀγγλικοῦ, διὰ τοῦ νόμου καὶ τοῦ δικαίου καὶ τῆς ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς νομιμότητος ἀγωγῆς καὶ δίκης. «Ὁ Ὁκόννελ, λέγει ἐνθουσιωδῶς ὁ τόσον βαθύνους ὅσον καὶ εὐγλωττος Γερμανὸς ἱστοριογράφος Rotteck, μεθ' ὅλης τῆς ἐνεργητικότητος τοῦ πυρίνου αὐτοῦ χαρακτῆρος, ἀφιλοκερδῆς ὦν καὶ σταθερὸς καὶ ἄκαμπτος καὶ ἀκαταπόνητος, ὑπερῆσπιζε τὸν ἀγῶνα τῶν καταπιεζομένων συμπολιτῶν αὐτοῦ Καθολικῶν. Ἡ εὐγλωττία αὐτοῦ ἐπέδρα ἐνθουσιωδῶς ἐπὶ τοὺς εὐαίσθητους Ἴρλανδοὺς, ἐπλήρου αὐτοὺς θερμῆς πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπης καὶ ἐνεψύχου πρὸς τὸν ὑπὲρ τοῦ δικαίου ἀγῶνα. Ἡ ἐπιρροή αὐτοῦ ἐφ' ἀπάσας τὰς κοινωνικὰς τάξεις ἦτο ἐκτακτος· ἅπαντα ἡ Ἴρλανδία ἵστατο ὀπισθεν αὐτοῦ. Καὶ ἦτο μὲν τοῦτο ἀποτέλεσμα τῆς μεγαλοφυΐας τοῦ Ὁκόννελ, ἀλλ' ἔτι πλέον τῆς ἀδικίας τῆς Ἀγγλίας. Σπανίως ἐμισήθη ἀνὴρ ὅσον ὁ Ὁκόννελ, σπανίως δὲ ἡγαπήθη καὶ ἀπεθεώθη ὡς οὗτος. Ἦτο ὁ μέγιστος μετὰ τὸν Περικλῆν ἀνὴρ τοῦ δήμου. Πάντα τὰ αἰσθήματα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ ἀνήκον τῇ πατρίδι. Ὡσπερ τοῦ γίγαντος τοῦ ἀρχαίου μύθου, οὕτω καὶ τοῦ Ὁκόννελ ἡ δύναμις ἠϋζάνετο ἐπὶ τοῦ μητρικοῦ ἰδαίους. Καίπερ ὦν γέρων (εἶχε γεννηθῇ τῷ 1774) ἔφερεν ἐτι τὴν τε νεανικὴν θερμότητα καὶ τὴν σφριγῶσαν ἀνδρικήν δύναμιν εἰς τὸν εὐγενῆ αὐτοῦ ἀγῶνα. Ἦτο ἀείποτε ἀνήσυχος, ἀκαταπόνητος, ἀκατάβλητος· αἰείποτε τὸ

στόμα τοῦ «μεγάλου δημαγωγοῦ» ἐξήγγελλε τὰς αὐτὰς ἀληθείας, αἰτινες δι' αὐτοῦ χιλιάκις εἰσδῶσαι εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ Ἰρλανδικοῦ λαοῦ ἔλαμψαν ἐν αὐτῇ· ἡ τολμηρὰ αὐτοῦ φαντασία ἐδημιούργει πάντοτε νέας ὥραιάς εἰκόνας· ἡ φωνὴ αὐτοῦ ἤδε πάντοτε τοὺς ἀρχαίους σοφοὺς εὐρίσκουσα ἤχῳ ἐν τῷ στήθει τοῦ δυστυχοῦς Ἰρλανδικοῦ λαοῦ, ὅστις ἠσθάνετο ἑαυτὸν πλούσιον καὶ ὑπερήφανον διότι ἡ Ἰρλανδία ἐγέννησε τὸν «βασιλέα Δάν»· ἡ ἀπότομος εὐτραπεία αὐτοῦ ἔδρανε πάντοτε τοὺς ἐναντίους ὡς ἐπληττε τούτους ἡ βαρύτης τῶν ὀνειδισμῶν αὐτοῦ· καὶ πάντοτε πρὸς τὸ ἀνακτοβούλιον τοῦ ἀγίου Ἰακώβου ἤχει ἡ φωνὴ «Δικαιοσύνη διὰ τὴν Ἰρλανδίαν», καὶ «Δικαιοσύνη διὰ τὴν Ἰρλανδίαν» ἐβρόντα πρὸς τοὺς ἀριστοκράτας τῆς ἀρχαῖκῆς Ἀγγλίας (Old England). Καὶ ὅτι δικαιοσύνη ἐμελλε νὰ ἔλθῃ εἰς τὸν Ἰρλανδικὸν λαόν, ἦτο πάντοτε ἐλπίς αὐτοῦ καὶ πίστις».

Ὁ Ὁκόννελ ἰδρύσατο τὸν «Καθολικὸν Σχολιόγον» καὶ συνέστησε πᾶσι τοῖς Ἰρλανδοῖς εἰρήνην καὶ ἡσυχίαν, ἀπαγορεύων πᾶσαν ἔκνομον ἀντίστασιν καὶ πείθων πάντας ὅτι μόνῃ ἡ μεθ' ὁμονοίας σύμπραξις, συνδεομένη μετὰ σεβασμοῦ πρὸς τοὺς ὑφισταμένους νόμους, δύναται νὰ παρέχῃ αὐτοῖς τὴν ἠθικὴν δύναμιν, ἧς εἶχεν αὐτοὶ ἀνάγκη, ἵνα ἐπενέγκῃ διαρκῆ τινα βελτίωσιν εἰς τὴν κατάστασιν. Ἡ πεῖσιωτική ἠθικὴ ἀλήθεια τῶν λόγων ὡς καὶ ἡ ἐξωτερικὴ ἠθικὴ δύναμις τῆς δημοτικῆς αὐτοῦ εὐγλωττίας κατεγοήτευον τὸν Ἰρλανδικὸν λαόν καὶ καθίστων τὸν Ὁκόννελ οἰονεὶ ἠθικὸν δικτάτωρα παρ' αὐτῷ. Καὶ νῦν ὁ Κάννιγκ ἀνταποκρινόμενος πρὸς τὴν τοιαύτην διαγωγὴν τοῦ Ὁκόννελ καὶ τῶν Ἰρλανδῶν οὐ μόνον περιέστειλε τὴν μαρίαν τῶν Ὁραγγίων, ἀλλ' ἐπελάβετο καὶ τοῦ ἔργου τῆς διὰ τῆς νομίμου ὁδοῦ χειραφετήσεως τῶν Καθολικῶν, δι' ἧς ἐμελλε νὰ γένηται ἀρχὴ τῆς μεταξὺ Ἀγγλῶν καὶ Ἰρλανδῶν ἰσοπολιτείας. Καὶ ἤδη τῇ 11/23 Ἀπριλίου τοῦ 1823 προέτεινεν εἰς τὸ κοινοβούλιον τὴν κατάργησιν τοῦ περὶ δοκιμῆς τῆς πίστεως νόμου τοῦ 1678, δι' οὗ, ὡς εἶπομεν, πάντες οἱ ἐν τῇ ἄνω βουλῇ Καθολικοὶ λόρδοι καὶ οἱ ἐξ Ἰρλανδίας εἶχον στερηθῇ τῶν ἐδρῶν αὐτῶν. Καὶ ἡ μὲν τῶν Κοινοτήτων βουλὴ ἐδέξατο τὴν πρότασιν, ἀλλ' ἡ ἄνω βουλὴ ἀντέταξεν ἐπίμονον ἀντίστασιν δικαιολογουσα ταύτην διὰ τῆς προφάσεως ὅτι ἡ Ἀγγλίς εἶναι κράτος οὐσιωδῶς προτεσταντικόν καὶ ὅτι διὰ τοῖς παρεχομένης τοῖς Καθολικοῖς ἰσοπολιτείας ἀπόλλυσι τὸν οὐσιώδη τοῦτον καὶ κύριον χαρακτήρα. Ὅσον ἀφορᾷ μάλιστα ἰδίως τὴν Ἰρλανδίαν, οἱ Ἀγγλοὶ ὁμότιμοι μετὰ κυνισμοῦ

ὠμολόγουν ὅτι θεωροῦσι ταύτην ὡς χώραν κατακτηθεῖσαν καὶ ἐκ τοῦτου αὐτοδικαίως καθισταμένην χώραν ὑπόδουλον τῇ Ἀγγλίᾳ καὶ ὅτι καθῆκον τῆς συντηρητικῆς Ἀγγλίας εἶναι νὰ μὴ ἐπιτρέψῃ ποτὲ νὰ ἐνισχυθῇ διὰ τῆς ἐλευθερίας ὁ αἰώνιος ἐχθρὸς τῆς Ἀγγλίας μήτε νὰ ἔχωσι τὰ αὐτὰ δικαιώματα Ἀγγλοὶ προτεστάνται μετὰ κατοίκων, οἵτινες ἐν πάσαις ταῖς σπουδαίαις περιστάσεσιν ἤθελον ἐξαρτᾶσθαι ἀπὸ ξένης καὶ ἀλλοτρίας ἀρχῆς καὶ δυνάμεως. τῆς Παπικῆς, ἀξιούσης ν' ἀπαλλάσῃ αὐτοὺς τοῦ ὑπ' αὐτῶν διδομένου ὅρκου πίστεως πρὸς τὸ κράτος. Τὸ ἀληθὲς εἶναι ὅτι, ἐνῶ ἡ ἀπάνθρωπος καὶ μοχθηρὰ Ἀγγλικὴ ἀριστοκρατία χάριν ἰδιοτελείας καὶ κτηνώδους πλεονεξίας, ἐτι δὲ καὶ τυραννικῆς ἰδιοτροπίας, ἀνθίστατο εἰς πᾶσαν βελτίωσιν τῆς τύχης τῶν Ἰρλανδῶν, τὸ πολὺ τοῦ Ἀγγλικοῦ ἔθνους καὶ τῶν φιλελευθέρων οἱ πολλοὶ ἐν τῇ χειραφετήσει τοῦ Ἰρλανδικοῦ ἔθνους ἔνθεν μὲν καὶ σήμερον ἐτι προβλέπουσιν ἐν τῷ λαῷ τούτῳ καὶ φοβοῦνται ἐνδεχόμενον πολέμιον καὶ πιθανώτατον σύμμαχον τῆς Γαλλίας ἢ τῆς βορείου Ἀμερικῆς, ἔνθεν δὲ αἰσθάνονται καὶ τινα ζηλοτυπίαν διὰ τὴν μέλλουσαν ἐν ἐλευθερίᾳ ἀκμὴν καὶ εὐδαιμονίαν τῆς νήσου. Ὡς πρὸς τοῦτο δὲ οὐχὶ βεβαίως εὐαρέστως ἔχουν εἰς τὰ ὥτα τῶν Ἀγγλῶν οἱ λόγοι τοῦ Ὁκόννελ καλοῦντος τὴν Ἰρλανδίαν «νῆσον σμαράγδων, ἣτις ἀπολαύουσα ἐλευθερίας, ἀσφαλείας καὶ δικαίας διοικήσεως καὶ εὐημερίας ἐμέλλε νὰ ἔχῃ ἐν τοῖς λιμέσιν αὐτῆς πλείονας ναῦς ἢ ἡ Ἀγγλία».

Ἡ πρότασις τοῦ Κάννιγγ δὲν ἐγένετο δεκτὴ. Οὐχ ἥττον ὅμως μεγίστη πρόοδος καὶ ἐπιτυχία ἦτο καὶ τοῦτο, ὅτι πρότασις τοιαύτη εἰσῆχθη ἅπαξ εἰς τὸ Ἀγγλικὸν κοινοβούλιον ὑπὸ Ἀγγλοῦ ὑπουργοῦ. Καὶ νῦν οἱ τε καθολικοὶ Ἀγγλοὶ καὶ Ἰρλανδοὶ καὶ οἱ φίλοι αὐτῶν φιλελεύθεροὶ Ἀγγλοὶ μετὰ καρτερίας καὶ ἐλπίδων ἠδύναντο νὰ βλέπωσι πρὸς τὸ μέλλον. Ἐν τῷ μεταξύ ὁ «Καθολικὸς Σύλλογος» ἐνήργει ἀθορύβως μεγάλας παρέχων τῇ Ἰρλανδίᾳ ὑπηρεσίας, δαπανῶν δεκάδας χιλιάδας λιρῶν διὰ τὴν ἐν τῇ νήσῳ δημοσίαν ἐκπαίδευσιν, τὴν ὅλως παραμελουμένην ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας, καὶ διὰ τῶν ἠθικῶν αὐτοῦ ἐνεργειῶν συντελῶν εἰς τὴν ἡσυχίαν τῆς χώρας πλέον ἢ αὐτοὶ οἱ αὐστηρότατοι καὶ δραστηκώτατοι Ἀγγλικοὶ νόμοι. Καὶ ὅμως ἡ μικρόψυχος Ἀγγλικὴ ἀριστοκρατία ἐζήτησε (29/10 Φεβρουαρίου 1825) διὰ τῆς ἐν τῇ κάτω βουλῇ ὑπὸ τοῦ Γουλδούρνου (Goulbourn) γενομένης προτάσεως τὴν διάλυσιν τοῦ ὑπὸ τοῦ νόμου δῆθεν μὴ ἐπιτρεπο-

μένου συλλόγου, καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Κάννινγκ, ἴσως φοβούμενος τὴν μεγάλην τοῦ Συλλόγου δύναμιν, συνετάχθη τῇ περὶ διαλύσεως γνώμῃ. Τότε δὲ ὁ συνετὸς καὶ φιλόπατρις Ὁκόννελ πρᾶκτων συνῶδᾶ πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς πολιτικῆς αὐτοῦ πορείας διέταξε τὸν Σύλλογον νὰ διαλυθῇ εὐπειθῶς καὶ ἀθอรύθως. Τοῦτο δὲ καὶ ἐγένετο, ἀροῦ ὁ Ὁκόννελ διεκήρυξεν, ὅτι « διὰ τῆς διαλύσεως τοῦ Συλλόγου δὲν δύναται νὰ διαρραγῇ ἡ διὰ τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ αἰσθήματος γενομένη ἔνωσις τοῦ Καθολικοῦ λαοῦ πρὶν ἢ ἐκλείπῃ τὸ κακὸν τὸ ἐπενεγκὸν τὴν ἰδρυσιν τοῦ Συλλόγου ».

Ἄλλ' οἷονεὶ πρὸς ἀντίρροπον καὶ πρὸς ἀντιστάθμησιν τῆς διὰ τῆς προτάσεως τοῦ Γουλδούρνου ἐπελθούσης οὕτω διαλύσεως τοῦ Καθολικοῦ Συλλόγου, τρεῖς περίπου μῆνας ὕστερον (19/1 Μαΐου) ὁ Φρανσίς Βοῦρδεν εἰσήγαγεν εἰς τὴν αὐτὴν βουλὴν τῶν Κοινοτήτων τὴν περίφημον αὐτοῦ πρότασιν περὶ « χειραφετήσεως τῶν Καθολικῶν ». « Οἱ Καθολικοὶ, ἀνέκραζεν ὁ εὐγλωττος ῥήτωρ ὑποστηρίζων τὴν ὑπ' αὐτοῦ γινομένην πρότασιν, οὐδὲν πλέον ζητοῦσιν ἢ ὅ,τι πρότερον οἱ *Προτεστάνται*, ἐλευθερίαν δηλονότι πίστεως. Αἱ Γαλλικαὶ ἡμερίδες ὄνειδιζουσιν ἡμῖν τὴν ἀντιφατικὴν ἡμῶν διαγωγὴν καταργούντων μὲν τὴν δουλείαν τῶν μαύρων, πρὸς δὲ τοὺς Ἰρλανδοὺς προσφερομένων σκληρότερον πάντων τῶν δούλων. Αἱ ἀπαιτήσεις τοῦ Ἰρλανδικοῦ λαοῦ στηρίζονται ἐπὶ ἀκλονήτου βάσεως συνθήκης, ἐπὶ πάντός, ὅπερ ἐν ταῖς πρὸς ἀλλήλους σχέσεσιν ἀνθρώπων καὶ χωρῶν θεωρεῖται ἱερὸν καὶ ἀπαραβίαστον ». Ἡ ὑπὸ τοῦ Βοῦρδεν καταγγελλομένη ἀντίστασις ὑπάρχει δυστυχῶς πάντοτε ἐν τῇ Ἀγγλικῇ πολιτικῇ, τῇ τε ἐσωτερικῇ καὶ τῇ ἐξωτερικῇ. Ἡ πολιτικὴ αὕτη κατὰ κανόνα γενικόν, οὐ ἐξαιρέσιν σπανίως ἀποτελεῖ ἡ πολιτεία ὀλίγων μεγάλων ἀνδρῶν, καὶ τούτων ἐν περιορισμένῳ μέτρῳ, τὰς μεγάλας ἀρχὰς τῆς δικαιοσύνης καὶ γενναιότητος ἀπέναντι τῆς πασχούσης ἀνθρωπότητος σέβεται καὶ ὑπερασπίζει, μόνον ὅταν τοῦτο ἀπαιτῶσι τὰ ἴδια ἑαυτῆς συμφέροντα. Οὕτω δὲ ἐξηγεῖται διὰ τί ἡ πολιτικὴ ὑπουργοῦ Ἀγγλοῦ οὕτω στυγνοῦ καὶ μισελυθέρου, οἷος ἦτο ὁ Καστελῆγος, ὑπεστήριξε τὰς Ἀμερικανικὰς ἀποικίας, ὅτε αὐταὶ ἀφίσταντο ἀπὸ τῆς μητροπόλεως, ἐνῶ ἡ αὕτη πολιτικὴ ἀπανθρώπως κατεπολέμει τοὺς ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγωνιζομένους Ἑλληνας, ἐν μὲν τῷ Μεξικῷ φοροῦσα, καθὰ εὐφυῶς ἔλεγεν ὁ Σατωβριάνδος, δημοκρατικὸν πῖλον, ἐν Κωνσταντινουπόλει δὲ τουρβάνιον ἀσιατικόν. Καὶ ἡ τοιαύτη ἐγωιστικὴ πολιτικὴ εἶναι οὕτω βαθέως ἐρριζωμένη εἰς τὸν χαρακτῆρα τῆς Ἀγγλικῆς πολιτείας, ὥστε καὶ ἄνδρες

μεγαλόφρονες, φιλοδίκαιοι καὶ φιλόανθρωποι, οἱοὶ ὁ Κάννινγκ καὶ ὁ Γλάδστον, νέαν ἐπιχειροῦντες νὰ διανοιξωσιν ὁδὸν ἐν τῇ πολιτικῇ τοῦ Ἀγγλικοῦ κράτους, οὐ μόνον δὲν δύνανται μέχρι τέλους ν' ἀντιδράσωσιν ἰσχυρῶς ἐναντίον τῆς βαθέως ἐρριζωμένης ἐκείνης ἐγωιστικῆς πολιτικῆς, ἀλλὰ καὶ πολλάκις παρασύρονται ὑπ' αὐτῆς. Ἐννοεῖται δὲ ὅτι εἰς τὰ ὅσα τῶν ἐν τοιαύτῃ πολιτικῇ σχολῇ παιδευμένων καὶ γηρασκόντων Ἀγγλῶν πολιτικῶν καὶ Ἀγγλικῆς κυβερνήσεως καὶ κοινοβουλευτικῆς πλειονοψηφίας ἀσθενῶς ἤχουν οἱ θαυμάσιοι λόγοι τοῦ Βουρδεδ. Μεθ' ὅλα ταῦτα ἡ πρότασις τοῦ Βουρδεδ ἐγένετο δεκτὴ ἐν τῇ κάτω βουλῇ δι' ἀσθενοῦς πλειονοψηφίας, ἀφοῦ κατεπολεμήθη μὲν ὑπὸ τοῦ Ῥοβέρτου Πήλ (Peel), ἀλλ' ὑπεστηρίχθη ὑπὸ τοῦ Κάννινγκ, ὅστις καίπερ ἀσθενῆς ὢν, προσῆλθεν εἰς τὸ κοινοβούλιον, ἵνα συνηγορήσῃ ὑπὲρ τῆς προτάσεως. Καίτοι δὲ μετὰ τὴν πρώτην ἀνάγκωσιν καὶ ψήφισιν πολλὰι πανταχόθεν τῆς Ἀγγλίας ἐνεργεῖαι τοῦ προτεσταντικοῦ κλήρου ἀπηυθύνθησαν ἀναφορὰ εἰς τὸ κοινοβούλιον, δι' ὧν ἐζητεῖτο ἡ ἀπόρριψις τῆς προτάσεως, ἡ κάτω βουλή ἀπεδέξατο ταύτην μετ' ἀσθενοῦς πάντοτε πλειονοψηφίας, καὶ μετὰ τὴν δευτέραν καὶ τὴν τρίτην ἀνάγκωσιν. Ἀλλ' ἡ ἄνω βουλή διὰ σημαντικῆς πλειονοψηφίας ἀπέρριψε τὴν πρότασιν καὶ ἐματαιώσεν ἐπὶ τινι ἐτι χρόνον τοὺς ἀγῶνας τῶν περὶ τὸν Βουρδεδ. Κατὰ τὸ ἔτος 1827 ἐφάνη πρὸς στιγμὴν ὅτι ἐμελλόν τέλος νὰ στεφθῶσιν οἱ ἀγῶνες καὶ αἱ ἐλπίδες τῶν ὑπὲρ τῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ κοινοβουλίου καὶ τῆς Ἱρλανδικῆς ἰσοπολιτείας ἀγωνιζομένων. Δεινὴ νόσος, ὅρ' ἥς ἀπέθανε τὸ ἐπόμενον ἔτος, ἀπομακρύνουσα ὀρεστικῶς τὸν Λίβερπουλ ἀπὸ τῶν πραγμάτων ἤγαγεν ἐπὶ τὴν πρωθυπουργίαν τὸν Κάννινγκ· κατ' ἀκολουθίαν δὲ τῆς μεταβολῆς ταύτης ἀπεχώρησαν τοῦ ὑπουργείου ὁ τε Ῥοβέρτος Πήλ καὶ οἱ ἄλλοι ὑπουργοὶ οἱ ἀντιστάμενοι εἰς τὰ σχέδια τοῦ νέου πρωθυπουργοῦ. Ὁ Κάννινγκ συνεπλήρωσε νῦν τὸ ὑπουργεῖον αὐτοῦ δι' ἀνδρῶν φιλελευθέρων ἐκ τοῦ κόμματος τῶν Οὐίγων, καὶ αὐτὸς δὲ ὁ τέως Τόρρυς λόρδος Παλμερστὼν, ὁ ὑπουργὸς τῶν στρατιωτικῶν, μετέστη νῦν (μένων ἐν τῷ ὑπουργείῳ) εἰς τὸ κόμμα τῶν Οὐίγων. Εἶχε δὲ ὁ Κάννινγκ τὸν εὐρύτερον σκοπὸν νὰ συμπήξῃ εἰς ἓν κόμμα πάντας τοὺς μετριοπαθεῖς ἀνδρας ἀμφοτέρων τῶν κομμάτων. Ἀλλ' αἱ ἐλπίδες αἱ συνδεθεῖσαι μετὰ τῆς εἰς τὴν πρωθυπουργίαν ἀνόδου τοῦ Κάννινγκ ἐν τε τῇ Ἀγγλίῃ καὶ παρὰ πᾶσι τοῖς φιλελευθέροις τοῦ κόσμου καὶ τοῖς πανταχοῦ ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγωνιζομένοις λαοῖς ἐσθιέσθησαν ταχέως. Ὁ Γε-

ὥργιος Κάννινγκ ἐτελεύτησε τῇ 26/7 Αὐγούστου 1827 πρὶν ἢ παρέλθωσιν ἑξ μῆνες ἀπὸ τῆς εἰς πρωθυπουργίαν ἀνόδου αὐτοῦ καὶ ἀκριβῶς ἓνα μῆνα μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς περὶ ἐλευθερώσεως τῆς Ἑλλάδος συνθήκης τῆς 24/6 Ἰουλίου, ἣτις ἦτο καὶ τὸ τελευταῖον ἐνδοξον γέγονός τοῦ πολιτικοῦ βίου τοῦ ἀξιομνημονεύτου ἀνδρός. Ἡ περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Κάννινγκ εἰδησις βαθεῖαν ἐμποιήσασα θλίψιν τοῖς ἐν Ἑλλάδι καὶ ἀπανταχοῦ φιλελευθέροις συνεκίνησεν ἀπὸ ἄκρου εἰς ἄκρον τὴν Ἀγγλίαν. Τῇ 4/16 Αὐγούστου ἐν μέσῳ βαθείας καὶ εἰλικρινοῦς ἐθνικοῦ πένθους ὁ νεκρὸς τοῦ ἐξόχου πολιτικοῦ ἀνδρός ἐκομίσθη εἰς Οὐεστμίνστερ καὶ ἐτάφη παρὰ τοὺς τάφους τῶν ἐνδόξων πολιτικῶν ἀνδρῶν Πίτ καὶ Φόξ.

Ὑπουργεῖα Γοδερίχου καὶ Οὐελλιγκτῶνος. Ἡ νίκη τοῦ Ὁκόννελ καὶ τῶν Καθολικῶν. — Ὁ βασιλεὺς Γεώργιος μένων πιστὸς εἰς τὴν ὑπόσχεσιν, ἣν ἔδωκε πρὸς τὴν τελευταίαν αἴτησιν τοῦ θνήσκοντος ἐξόχου πολιτικοῦ ἀνδρός, « νὰ μὴ ἐπιτρέψῃ μεταβολὴν οἰανδὴποτε εἰς τὴν ἐσωτερικὴν ἢ τὴν ἐξωτερικὴν αὐτοῦ πολιτικὴν », ὡς διάδοχον τοῦ Κάννινγκ ἐκάλῃσεν εἰς τὴν πρωθυπουργίαν τὸν φίλον τοῦ θανόντος ὑποκόμητα Γοδερίχον (Goderich). Ἀλλ' οὗτος μὴ δυνάμενος νὰ διεξαγάγῃ τὸ δυσχερὲς ἔργον τῆς κυβερνήσεως τὸ κληροδοτηθὲν αὐτῷ παρὰ τοῦ Κάννινγκ παρητήθη μετὰ τέσσαρας μῆνας καὶ περὶ τὰς ἀρχὰς ἡδῆ τοῦ ἐπομένου ἔτους (1828) ἐκλήθη εἰς τὴν πρωθυπουργίαν ὁ στρατάρχης Οὐελλιγκτῶν, ἐν τῇ κυβερνήσει τοῦ ὁποίου τὸ τῶν ἐξωτερικῶν ὑπουργεῖον διηύθυνεν ὁ λόρδος Ἀβερδῆνος. Ὁ Οὐελλιγκτῶν ἦτο μὲν γνήσιος Τόρυς ἐν τε τῇ ἐσωτερικῇ καὶ τῇ ἐξωτερικῇ πολιτικῇ μεγάλως ἀπέχων τῶν πολιτικῶν ἀρχῶν καὶ φρονημάτων τοῦ Κάννινγκ, καὶ ὁμως μεθ' ὅλα ταῦτα δὲν ἠδύνατο ν' ἀπομακρυνθῇ ἀποτόμως τῆς ὑπ' ἐκείνου χαρὰς πολιτικῆς πορείας, ἀφοῦ μάλιστα οἱ φιλελευθέροι συνάδελφοι τοῦ Κάννινγκ Δούδλεϋ (Dudley), Χούσκισσον (Huskisson) καὶ Παλμερστών ἔμειναν ἐν τῷ ὑπουργείῳ. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν τούτων ἐκ τοῦ ὑπουργείου ἐξοδον καὶ τὸν σχηματισμὸν ὁμοιομόρφου Τορικοῦ ὑπουργείου, μὴ θέλων νὰ προκαλέσῃ τὸ ἐκτὸς τῆς ἐξουσίας ἡδῆ διατελοῦν, ἀλλὰ διὰ τοῦτο συμπαγέστερον καὶ μᾶλλον πειθαρχούμενον κόμμα τῶν Οὐίγιων, ἀφοῦ μάλιστα ἡ κοινὴ γνώμη διέκειτο πανταχοῦ εὐμενῶς πρὸς τὸν ἀγῶνα τὸν ὑπὲρ τῶν Καθολικῶν, προέβη εἰς διάβημα γενναῖον ἐν τῷ θρησκευτικῷ ζητήματι εἰσηγησάμενος διὰ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν ἐσωτερικῶν Ροβέρτου Πήλ ἐν

τῇ ἄνω βουλῇ νόμον καταργοῦντα τὰς περὶ δοκιμῆς τῆς πίστεως διατάξεις τοῦ ἔτους 1661, δι' ὧν οἱ μὴ ἀνήκοντες εἰς τὴν Ἀγγλικανικὴν Ἐκκλησίαν προτεστάνται ἀναλαμβάνοντες οἰονδήποτε ἀξίωμα ὑπεχρεοῦντο ἓνα μῆνα μετὰ τὸν διορισμὸν νὰ μεταλαμβάνωσι τῶν ἀρχάντων μυστηρίων κατὰ τὰ θέσμια τῆς Ἀγγλικανικῆς ἐκκλησίας, ἐστεροῦντο δὲ παντὸς ἀξιώματος, ἂν μὴ ἐξώμνουν τὴν πίστιν αὐτῶν, ἀφοῦ ὁ αὐτὸς οὗτος νόμος ἐψηφίσθη ἐν τῇ κάτω βουλῇ προτάσει τοῦ λόρδου Ῥώσσελ. Ἀλλὰ διὰ τῆς ψηφίσεως τοῦ νόμου τούτου δὲν ἐλύετο τὸ τοῦ κοινοβουλίου ζήτημα διὰ τοὺς Καθολικοὺς, διότι ἡ κατάργησις δὲν ἐξετείνετο καὶ ἐπὶ τὸν νόμον τοῦ 1673 τὸν ἐπιβάλλοντα τοῖς Καθολικοῖς τὴν ὑποχρέωσιν ἵνα, πρὸ τοῦ νὰ λάβωσιν οἰονδήποτε ἀξίωμα, βεβαιώσωσι δι' ὅρκου ὅτι δὲν πιστεύουσιν εἰς τὸ περὶ μετουσιώσεως δόγμα τῆς Καθολικῆς ἐκκλησίας. Οὐκ ἦν τὸν ἡ ἐπιτυχία τοῦ μνημονευθέντος πρώτου νόμου ἐθεωρεῖτο προπαρασκευάζουσα ἐμμέσως καὶ τὴν χειραφέτησιν τῶν Καθολικῶν. Καὶ ἀπέτυχε μὲν ἡ ἐν τῇ βουλευτικῇ συνόδῳ τοῦ ἔτους τούτου ὑπὸ τοῦ Βούρδετ ὑπὲρ τῶν Καθολικῶν γενομένη πρότασις, ἀφοῦ ἡ μὲν βουλὴ τῶν κοινοτήτων ἀπεδέξατο αὐτήν, ἡ δὲ τῶν λόρδων ἀπέρριψεν· ἀλλὰ πρὶν ἢ συνελθῇ τὸ κοινοβούλιον εἰς νέαν σύνοδον τὸ ἐπόμενον ἔτος, ὁ συνετὸς ἄμα καὶ τολμηρὸς Ὁκόννελ συνεπλήρωσε τὸ ἔργον τοῦ Οὐέλλινγκτωνος προβάς εἰς τὸ τολμηρὸν διάδημα νὰ ἐκτεθῇ ὑποψήφιος βουλευτὴς κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο (1828). Τὸ διάδημα ἦτο μὲν τολμηρὸν, ἀλλὰ καὶ καλῶς λελογισμένον, διότι δὲν ἦτο κατὰ γράμμα παράνομον, ἀφοῦ ὁ νόμος δὲν ἀπηγόρευε τὴν ἐκλογὴν Καθολικοῦ, ἀλλὰ τὴν ἄνευ δοκιμῆς τῆς πίστεως εἰς τὸ κοινοβούλιον εἰσόδον. Καὶ ἐφρόνει δικαίως ὁ Ὁκόννελ, ὅτι ἐκλεγόμενος πανηγυρικῶς καὶ πεμπόμενος εἰς τὸ κοινοβούλιον ἐμελλε νὰ φέρῃ εἰς δυσχερῆ θέσιν τὸ τε κοινοβούλιον καὶ τὸ ὑπουργεῖον, ἂν διὰ τοῦ μισθοῦ ἐκείνου καὶ ὑπὸ τῆς δημοσίας γνώμης καταδικασθέντος νόμου, μετὰ τὴν ἀκύρωσιν μάχιστα τῶν ὁμοίων αὐτῷ θρησκευτικῶν νομῶν, τὸ κοινοβούλιον προέβαινεν εἰς τὴν ἐξωσιν αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ βουλευτηρίου. Ἄλλως τε καὶ ἐν τοιαύτῃ περιστάσει ἦτο δυνατὸν νὰ ἐπαναληφθῇ τὸ πείραμα πολλάκις καὶ μετὰ πλείονων ἐκλεγομένων βουλευτῶν. Ἀλλ' ἡ ἐν ταῖς ἐκλογαῖς αὐταῖς ἐπιτυχία τοῦ Ὁκόννελ προὐκάλεσε σφοδροτάτην καὶ πεισματωδεστάτην ἀντίπραξιν· ἐφαίνετο δὲ ἔργον δυσχερέστατον, διότι ἀντίπαλος αὐτοῦ παρέστη ἐν τῇ κομητείᾳ Κλάρης (ἐνθα ἦτο ὑποψήφιος ὁ Ὁκόννελ) ὁ λόρδος Φίτς-

γεράλδος (Fitzgerald), μέλος τοῦ ὑπουργείου καὶ ὑπέρμαχος κει-
 ρυγμένος τῆς χειραφετήσεως τῶν Καθολικῶν καὶ διὰ τοῦτο καὶ διὰ
 τὴν ἄλλην αὐτοῦ χρηστότητα καὶ παρ' αὐτοῖς τοῖς Ἴρλανδοῖς ἀγα-
 πητός. Καὶ ὅμως ὁ Ὁκόννελ ἐξῆλθε νικητὴς ἐκ τοῦ ἐξαημέρου δεινοῦ

Ὁ λόρδος Βροῦχαμ

ἐκλογικοῦ ἀγῶνος (3/15 Ἰουλίου 1827). Τὴν σημασίαν δὲ τοῦ τοιού-
 του γεγονότος ἡσθάνθησαν καὶ ἐξετίμησαν διόντως οἱ τε Ἴρλανδοὶ καὶ
 οἱ Ἀγγλοὶ. Μεγίστη νῦν χαρὰ καὶ ἀγαλλίασις ἐπλήρου τὰς ψυχὰς τῶν
 Ἴρλανδῶν καὶ ὁ ἀλαλαγμὸς ἐπὶ τῇ νίκῃ ἀντήχησε καθ' ὅλην τὴν νῆ-

σον καὶ ἐν πάσαις ταῖς Καθολικαῖς ἐκκλησίαις ἐτελέσθησαν δοξολογίαι καὶ ἄλλαι εὐχαριστήριοι τελεταὶ καὶ οἱ βουνοὶ πάντες τῆς Ἰρλανδίας ἔλαμπον ἀπὸ τῶν ἀπείρων πανηγυρικῶν πυρῶν τῆς εὐφροσύνου ἑορτῆς. Ἀλλὰ καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ οἱ Οὐίγοι μετὰ προφανοῦς χαρᾶς ἤκουσαν τὸ ἄγγελμα, καὶ ἡ κυβέρνησις, φοβουμένη μὴ ὁ ἀποκλεισμός τοῦ Ὁκόννελ γένηται ἀφορμὴ ἐμφυλίων ἐριδῶν καὶ ταραχῶν, ἐδήλωσε μὲν τὴν ἀποδοκιμασίαν αὐτῆς διὰ τὰ γενόμενα, διέλυσε δὲ καὶ τὸν Ἰρλανδικὸν σύλλογον τὸν τοσοῦτον ἀποτελεσματικῶς ἐργασάμενον εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ Ὁκόννελ, ἀνεκάλεσε πρὸς τοῦτοίς πρὸς ἐπίσημον ἐκδήλωσιν τῆς ἀποδοκιμασίας αὐτῆς, καὶ τὸν ἀντιβασιλέα τῆς νήσου μαρκήσιον Ἀρκούρ Ἀγγλεσιν (Anglesea), ὅστις κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο πεμφοθεὶς ὡς ἀντιβασιλεὺς εἰς τὴν Ἰρλανδίαν ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου Οὐέλλινγκτῶνος σπάνια εἶχε παράσχει δείγματα γενναϊότητος καὶ ἰκανότητος, γενόμενος εὐγλωττος παρὰ τῇ κυβερνήσει συνήγορος ὑπὲρ τῶν δικαιωμάτων τοῦ καταπιεζομένου Ἰρλανδικοῦ λαοῦ καὶ κατορθώσας νὰ καταπραῦνῃ τὰ πάθη καὶ μίση καὶ νὰ καταστήσῃ σεβαστὸν τὸν νόμον. Ἀλλὰ συγχρόνως παρεσκεύασε καὶ τὰ δεόντα νομοθετικὰ μέτρα πρὸς ἄρσιν τοῦ νόμου τοῦ κωλύοντος τοὺς Καθολικοὺς τῆς εἰς τὸ κοινοβούλιον εἰσόδου, συνέστησε δὲ ταῦτα εἰς τὸ κοινοβούλιον διὰ τοῦ ἐναρκτηρίου λόγου τῆς βουλευτικῆς συνόδου τοῦ ἐπομένου ἔτους (24/5 Φεβρουαρίου 1829). Εἰς τὴν τοιαύτην διαγωγὴν τῆς κυβερνήσεως συνετέλεσε μεγάλως καὶ ἡ νομιμωπάτη συνετὴ καὶ μετριοπαθὴς στάσις αὐτοῦ τοῦ Ὁκόννελ, ὅστις καθ' ἅπαντα τὸν μεταξὺ τῶν ἐκλογῶν καὶ τῆς ἐνάρξεως τῆς βουλευτικῆς συνόδου χρόνον τὸ μὲν συνεβούλευε καὶ ἐπέτασσε τοῖς Ἰρλανδοῖς νὰ τηρῶσι τάξιν καὶ κοσμιότητα καὶ εὐπείθειαν πρὸς τοὺς νόμους καὶ ὁμόνοιαν καὶ ἐνότητα πρὸς ἀλλήλους, ματαιῶν οὕτως τὰς ἐνεργείας τῶν Ὁραγγιστῶν, οἵτινες ἐζήτουν νὰ ἐρεθίσωσι τοὺς καθολικοὺς εἰς ἐπανάστασιν, ἵνα ὕστερον ὑπὸ τὸ πρόσχημα δικαίας ἀμύνης καταπιέζωσι δεινῶς τὸν Ἰρλανδικὸν λαόν, τὸ δὲ ἐνῆργει ἀποστολὴν ἐπιτροπῆς Ἰρλανδικῆς εἰς Λονδίνον, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν αὐτοῦ, ἵνα ἐπιδώσῃ ἀναφορὰν τῇ κυβερνήσει πρὸς αἰτήσιν ἀπονομῆς ἰσοπολιτείας πᾶσι τοῖς καθολικοῖς τῆς τε Ἰρλανδίας καὶ τῆς Σκωτίας. Ὁμοίαν δ' ἀναφορὰν ἀπηύθυναν καὶ οἱ καθολικοὶ τοῦ Λονδίνου ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ δουκὸς Νορφόλκης. Διὰ τῶν τοιούτων ἐνεργειῶν τοῦ Ὁκόννελ καὶ τῶν ἀπανταχοῦ τῆς Ἀγγλίας Καθολικῶν ἡ κυβέρνησις τοῦ Οὐέλλινγκτῶνος προσεχώρησεν ὀριστικῶς εἰς τὴν ἰδέαν τῆς χειραφετή-

σεως τῶν Καθολικῶν. Καίτοι δὲ ἐκ τοῦ συντηρητικοῦ προτεσταντικοῦ στρατοπέδου μεγάλαι ἡγέρθησαν διαμαρτυρίαι καὶ ἀναφοραὶ ἀπειθυνόμεναι κατ' ἐναντίαν ἔννοιαν κατέκλυσαν τὸ κοινοβούλιον, καὶ ἐν αὐτῷ δὲ τῷ κοινοβουλίῳ οἱ πολέμιοι τοῦ μελετωμένου νεωτερισμοῦ σφοδρότατον ἡγείραν ἀγῶνα ἀντιπολιτευτικόν· ἀλλ' ὅμως, μετ' ὅλα ταῦτα, μετὰ σφοδρὰς συζητήσεις ἡ βουλὴ τῶν κοινοτήτων ἐψήφισε τὸν προταθέντα περὶ χειραφετήσεως νόμον (18/30 Μαρτίου). Τοῦτο δ' ἐπραξε μετ' ὀλίγας ἡμέρας καὶ ἡ ἄνω βουλὴ, καὶ τῇ 1/13 Ἀπριλίου ἐπακυρώθη ὁ νόμος ὑπὸ τοῦ βασιλέως. Ἐν τῷ νόμῳ τούτῳ τῷ καταργοῦντι τὸν περὶ δοκιμῆς τῆς πίστεως νόμον τοῦ 1673 (Test act) ὡς μόνος περιοριστικὸς ὅρος ἐπιβάλλετο τοῖς Καθολικοῖς βουλευταῖς νὰ ὁμνῶσιν ἐκλεγόμενοι, ὅτι οὐδέποτε θὰ ἐπιχειρήσωσι τι κατὰ τῆς Προτεσταντικῆς ἐκκλησίας, συγχρόνως δὲ ὠρίζετο βριτῶς ἐν τῷ νόμῳ ὅτι αἱ σχέσεις τῆς Ἀγγλίας πρὸς τὸν Πάπαν μένουσιν αἱ αὐταί, ὅτι οὐδέποτε ἡ Ἀγγλία μέλλει νὰ συνάψῃ ἐκκλησιαστικὴν σύμβασιν (Concordat) πρὸς τὸν Πάπαν καὶ ὅτι οἱ Ἰησοῦται δὲν πρέπει νὰ πατῶσι τὸ Ἀγγλικὸν ἔδαφος. Πρὸς τούτοις δικαίωμα ψήφου ἐκλογῆς ἐδίδετο ἐν Ἰρλανδίᾳ μόνον εἰς τοὺς ἔχοντας ἐτήσιον εἰσόδημα 10 λιρῶν στερλινῶν. Ὁ Ὁκόννελ μετὰ τὴν ψήφισιν τοῦ νόμου ὑπεβλήθη εἰς νέαν ἐκλογὴν, διότι ἐκλελεγμένος ὢν πρὸ τῆς καταργήσεως τοῦ περὶ δοκιμῆς τῆς πίστεως νόμου ὑπεχρεοῦτο νὰ ὑπακούῃ εἰς τὰς διατάξεις τοῦ νόμου τούτου, διὰ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ κοινοβούλιον, καὶ ἐκλεγείς αὖθις εἰσῆλθεν εἰς τὴν κάτω βουλὴν, ἐνῷ συγχρόνως ὀκτῶ λόρδοι καθολικοὶ εἰσῆρχοντο εἰς τὴν βουλὴν τῶν ὁμοτιμῶν.

Οἱ περὶ κοινοβουλευτικῆς μεταρρυθμίσεως ἀγῶνες. — Καὶ οὕτω ἐλύθη ζήτημα ἀναντιρρήτως σπουδαιότατον· ἀλλ' ἡ λύσις αὕτη ἦτο μόνον ἀρχὴ καὶ ἀφετηρία τῆς λύσεως ἄλλων συναφῶν τῷ λυθέντι ζητημάτων, ἐν Ἀγγλίᾳ μὲν τῆς εὐρυτέρας κοινοβουλευτικῆς μεταρρυθμίσεως καὶ ἰδίως τῆς ἀντιπροσωπεύσεως τῶν πόλεων, ἐν Ἰρλανδίᾳ δὲ τῆς βελτιώσεως τῆς καθόλου καταστάσεως τῶν Ἰρλανδῶν καὶ τῆς ἀπὸ τῆς Ἀγγλικῆς ἀριστοκρατίας τῶν γαιοκτημόνων χειραφετήσεως αὐτῶν. Ἡ ἀδικία ἡ γινομένη πρὸς τὸν Ἀγγλικὸν λαόν διὰ τοῦ ὀφισταμένου ἐκλογικοῦ συστήματος ἦτο τοσοῦτον μεγάλη καὶ κατὰφωρος, ὅσον ἡ γινομένη τοῖς Ἰρλανδοῖς διὰ τοῦ ἀποκλεισμοῦ τῶν καθολικῶν βουλευτῶν. Διότι, ὡς ἤδη ἐν τοῖς ἔμπροσθεν εἵπομεν, μόλις τὸ πέμπτον τῶν μελῶν τοῦ Ἀγγλικοῦ κοινοβουλίου ἠδύνατο νὰ

θεωρῆται ὡς γνησίως ἀντιπροσωπεῦον τὸν Ἀγγλικὸν λαόν, καὶ τὰ τέσσαρα πέμπτα τῆς βουλῆς τῶν Κοινοτήτων ἦσαν δημιουργήματα τῆς ἄνω βουλῆς, καὶ διακόσιαι μὲν ἐνενήκοντα τρεῖς ἔδραι κατεῖχοντο ἀμέσως ἢ ἐμμέσως ὑπὸ τῆς ἀριστοκρατίας, διακόσιαι δὲ τεσσαράκοντα καὶ τέσσαρες ἦσαν τῶν *κατερειπωμένων κωμῶν*, ἐκ τῶν κωμῶν δὲ τούτων πάλιν τεσσαράκοντα πέντε εἶχον ἀνὰ 50 ἐκλογεῖς, ὑπῆρχον δὲ ἐν αὐταῖς καὶ κῶμαι συγκεῖμεναι ἐκ δύο μόνον οἰκιῶν καὶ πέμπουσαι ἀνὰ δύο βουλευτάς. Καὶ ὁμως πόλεις ὡς ἡ Μαγχεστρία, ἡ Βιρμινγῆμη, ἡ Σεφίλδη ἓνα ἢ οὐδένα ἐπεμπον βουλευτὴν, διαμερίσματα δὲ τοῦ Λονδίνου ἔχοντα περίπου πληθυσμὸν ἑκατομμυρίου δὲν ἀντεπροσωπεύοντο ἐπίσης ἐν τῇ κοινοβουλίᾳ. Οἱ ἀγῶνες οἱ διεξαγόμενοι ὑπὸ τῶν φιλελευθέρων βουλευτῶν καὶ ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἔτι τῶν πόλεων πρὸς διεκδίκησιν ἐκλογικοῦ δικαιώματος εἶχον ἐπὶ μικρὸν περιορισθῆ ἔνεκα τοῦ ζητήματος τῆς χειραφετήσεως τῶν καθολικῶν. Ἀλλὰ νῦν ἀπὸ τοῦ 1829 ἡ προσδοκωμένη εὐτυχὴς τοῦ ζητήματος τούτου λύσις ἐνεθάρρυνεν ἔτι μᾶλλον τοὺς θιασώτας τῆς κοινοβουλευτικῆς μεταρρυθμίσεως. Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο πολλαὶ συνέβησαν ταραχαὶ ἐν ταῖς βιομηχανικαῖς πόλεσι καὶ τῇ 13/25 Ἰανουαρίου 1829 μεγάλη σύνοδος λαοῦ συγκροτηθεῖσα ἐν Βιρμινγῆμῃ ἐποίησατο τὸ πρῶτον νέον σπουδαῖον διάδημα πρὸς λύσιν τοῦ ζητήματος διὰ τῆς ιδρύσεως τοῦ «*συλλόγου τῆς μεταρρυθμίσεως*» σκοπὸν ἔχοντος τὴν δι' εἰρηνικῶν καὶ ἠθικῶν καὶ νομίμων ἐνεργειῶν ἐπίτευξιν τοῦ ζητουμένου. Ἀλλ' ἀπέναντι τῶν ἐνεργειῶν τούτων οἱ Τόρεις κατεξανίσταντο σφοδρῶς κατὰ πάσης μεταβολῆς τοῦ καθεστώτος ἐπὶ τῷ λόγῳ, ὅτι τὸ κοινοβούλιον ἄριστα ἐξεπλήρου τὰ καθήκοντα αὐτοῦ καὶ ὅτι ἀντὶ τοῦ μέχρι τοῦδε τοσοῦτον εὐτυχῶς ὑφισταμένου καὶ εὐδοκίμως λειτουργούντος συστήματος δὲν ἔπρεπε νὰ ζητῶσιν ἄγνωστα καὶ ἀδοκίμαστα συστήματα. Ἀλλὰ καὶ τὸ ὑπουργεῖον Οὐέλλινγκτωνος ἐφρόνει ὅτι διὰ τῆς εἰς τὸ ζήτημα τῶν Καθολικῶν ὑποχωρήσεως ἐκλείσθη τὸ κεφάλαιον τῶν ὑποχωρήσεων, ὡμοφρόναι δὲ πρὸς τὴν Τορικὴν κυβέρνησιν καὶ ἐμπαθῶς ὑπεστήριζεν αὐτὴν ἐν τῷ ζητήματι καὶ ὁ βασιλεὺς Γεώργιος. Ἡ τοιαύτη διαγωγὴ τῆς Τορικῆς ἀριστοκρατίας καὶ τοῦ βασιλέως ἐδείκνυε προφανῶς ὅτι παρὰ τῇ ἀριστοκρατικῇ ταύτῃ καὶ παρὰ τῷ βασιλεῖ καὶ αὐτὸς ὁ φανατισμὸς ὁ προτεσταντικὸς ὑπεχώρει εἰς τὸν ἰσχυρότερον ἐγωισμόν καὶ φανατισμὸν τῆς κοινωνικῆς διαίρέσεως. Ἀλλ' εὐτυχῶς καὶ ἐν αὐτῷ τῷ στρατοπέδῳ τῶν Τόρειων οὐδεμία ὑφί-

στατο μεγάλη σύμπνοια καὶ ἐνότης· ἐσχηματίσθη μάλιστα ἐν αὐτῷ καὶ μερὶς ἀντιπολιτευομένη πρὸς τὸ Τορικὸν ὑπουργεῖον. Αὐτὸς ὁ ἀδελφὸς καὶ διάδοχος τοῦ βασιλέως Γουλιέλμος, ὁ δούξ Κλαρεντίας, ὁ διὰ τῶν πρὸς τὸν ναύαρχον Κοδριγκτῶνα σχέσεων αὐτοῦ αἰτιώτατος γενόμενος τῆς τοσοῦτον ὑπὸ τοῦ Τορικοῦ ὑπουργείου κατακρηβίσσης ναυμαχίας τοῦ Ναυαρίνου, εἶχε περιέλθει εἰς σύγκρουσιν πρὸς τὸν φιλότουρκον Οὐέλλιγκτῶνα καὶ εἶχεν ἀποχωρήσει τῆς θέσεως αὐτοῦ ὡς ἀρχιναύαρχου τοῦ Ἀγγλικοῦ στόλου. Ἀλλ' ἀσθενήσαντος μετ' ὀλίγον ἐπικινδύνως τοῦ Γεωργίου Δ' πολλοὶ τῶν Τόρειων, βλέποντες νῦν πρὸς τὸν νέον ἀστέρα, προσῆλθον πρὸς τὸν Γουλιέλμον, καὶ μάλιστα ἐκεῖνοι οἱ Τόρειοι, οἵτινες ἦσαν δυσηρεστημένοι διὰ τὴν ἐν τῷ Ἰρλανδικῷ ζητήματι ὑποχώρησιν τοῦ ὑπουργείου. Ἐντεῦθεν κατὰ μικρὸν ἤρξατο σπουδαία ἀντιπολιτεύσεις κατὰ τοῦ ὑπουργείου Οὐέλλιγκτῶνος, τὸ ὁποῖον ἐπολεμεῖτο μὲν ὑπὸ τῆς ἐνθουσιαστικῆς μερίδος τῶν Τόρειων, ἀλλὰ σφοδρότερον ἐπολεμεῖτο ὑπὸ τῶν Οὐίγων καὶ ὑπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῶν Ἰωάννου Ρώσσελ διὰ τε τὴν ἐσωτερικὴν ἀπολυταρχικὴν καὶ διὰ τὴν ἐξωτερικὴν αὐτοῦ ἥκιστα φιλελευθέραν ἀπέναντι τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Πορτογαλλικῆς πολιτικῆν. Ἀλλὰ πρὶν ἢ ἔτι τὸ ὑπουργεῖον λάβῃ ἀφορμὴν νὰ σκεφθῇ περὶ παραιτήσεως, ἀπέθανεν ὁ Γεώργιος Δ' (14/26 Ἰανουαρίου 1830) καὶ ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον ὁ δούξ Κλαρεντίας ὡς Γουλιέλμος Δ'.

Ἀλλ' ἡ χαρὰ τῶν φιλελευθέρων προσδοκῶντων νῦν μετὰ βεβαιότητος τὴν πτώσιν τοῦ Οὐέλλιγκτῶνος μικρὸν διήρκεσεν. Ὁ νέος βασιλεὺς παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν ἐκήρυξεν ὅτι λησμονῶν πάντα τὰ γενόμενα ἐν τῷ παρελθόντι παρέχει πᾶσαν τὴν ἐμπιστοσύνην αὐτοῦ εἰς τὸ ὑπουργεῖον. Ἀλλὰ καὶ οὕτω ψευθέντες τῶν ἐλπίδων αὐτῶν οἱ φιλελευθέροι δὲν ἀπεθαρρύνθησαν, ἀλλ' ἐζήτησαν νῦν διὰ μεγάλης τινὸς ὑπὲρ τῆς μεταρρυθμίσεως διαδηλώσεως αὐτοῦ τοῦ Ἀγγλικοῦ ἔθνους νὰ περθαναγκάσωσι τὸ κοινοβούλιον νὰ προσχωρήσῃ εἰς τὸ σχέδιον τῆς μεταρρυθμίσεως. Ἡ κοινὴ γνώμη ἦτο, ὡς εἴπομεν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν, πρὸ πολλοῦ παρσκευασμένη πρὸς τὴν μεταρρύθμισιν ταύτην ὡς ἀποβλέπουσαν πρὸς ἄρσιν ἀδικήματος καταφρανοῦς διαπραττομένου πρὸς αὐτὸν τὸν Ἀγγλικὸν λαόν. Ἀλλ' ἡ ἐν Γαλλίᾳ τῷ 1830 γενομένη ἐπανάστασις τοῦ Ἰουλίου, ἡ καθιερώσασα συνταγματικὴν μοναρχίαν πολίτου βασιλείας, ἀνεπτέρωσεν ἔτι μᾶλλον τὸ δημοτικὸν ἐν Ἀγγλίᾳ φρόνημα, διὰ τοῦτο δὲ καὶ αἱ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο γενομέναι βουλευ-

τικαὶ ἐκλογαὶ ἀπέβησαν ὑπὲρ τῶν ὀπαδῶν τῆς μεταρρυθμίσεως. Εἶναι ἀληθές, ὅτι καὶ μετὰ τὰς ἐκλογάς τὸ Τορικόν ὑπουργεῖον δὲν παρητήθη, καὶ ἐν τῷ ἐναρκτηρίῳ βασιλικῷ λόγῳ τῆς νέας βουλῆς οὐδεμία ἐγένετο μνεῖα περὶ μεταρρυθμίσεως· τούναντίον μάλιστα ὅ τε Οὐέλλιγκτὼν καὶ ὁ Ῥοβέρτος Πήλ ἐκηρύχθησαν ἐπισήμως κατὰ πάσης μεταρρυθμίσεως. Ἀλλὰ μεθ' ὅλα ταῦτα τὸ μεταρρυθμιστικὸν κίνημα προώδευε καὶ ἐνισχύετο σπουδαίως ἐν τε τῷ κοινοβουλίῳ καὶ ἐκτὸς αὐτοῦ ἐν τῇ δημοσίᾳ γνώμῃ. Καὶ ἐν μὲν τῇ βουλῇ τῶν κοινοτήτων ὁ πολὺς Βροῦχαμ διὰ τῆς δεινῆς αὐτοῦ εὐγλωττίας κρατερῶς καὶ νικηφόρως ἠγωνίζετο ἐναντίον τοῦ Πήλ ὑπερμαχῶν εὐγλώττως ὑπὲρ τοῦ συστήματος τοῦ Κάννιγκ καὶ ἀπαιτῶν τὴν ἐξακολούθησιν τοῦ συστήματος τούτου ἐν τε τῇ ἐσωτερικῇ καὶ ἐξωτερικῇ πολιτικῇ, ἵνα ἡ Ἀγγλία διὰ τῆς συμπτύξεως τῆς ἤδη φιλελευθέρας κατασταθείσης Γαλλίας καὶ πασῶν τῶν φιλελευθέρων κυβερνήσεων τῆς Εὐρώπης καταστῇ ἡγεμὼν τῆς φιλελευθέρας δυτικῆς Εὐρώπης. Ἐκτὸς δὲ τοῦ κοινοβουλίου ὁ λαὸς ἐξεδήλου τὸ φρόνημα αὐτοῦ ἐν δημοσίαις συναθροίσεσι καὶ ἐν ἀναφοραῖς, ἐνίοτε δὲ καὶ διὰ ταραχῶδων διαδηλώσεων. Ἐν Λονδίνῳ καὶ ἐν τισὶ κομητείαις αἱ διαδηλώσεις ἦσαν ἐπικίνδυνοι, συνοδευόμεναι μετ' ἐμπρησμῶν καὶ ἄλλων ἀτάκτων κινήματων. Ἐν μέσῳ τοιαύτης καταστάσεως πραγμάτων ὁ Οὐέλλιγκτὼν ἐθεώρησε φρόνιμον νὰ μὴ βραδύνῃ τὴν ἀποχώρησιν αὐτοῦ καὶ ἐπωφελήθη τὸ γεγονός τῆς ὑπὸ τοῦ κοινοβουλίου ἀπορρίψεως προτάσεώς τινος τοῦ ὑπουργείου περὶ τῆς βασιλικῆς ἐπιχορηγήσεως, καθ' ἣν καὶ 29 Ἔθρεις ἐψήφισαν κατὰ τοῦ ὑπουργείου, ἵνα δώσῃ τὴν παραιτήσιν αὐτοῦ (31/12 Νοεμβρίου 1830).

Τὸ φιλελεύθερον ὑπουργεῖον Γρέϋ. — Τὸ ἄκουσμα τῆς παραιτήσεως τοσαύτην ἐνεποίησεν εὐφροσύνην εἰς τὸ κοινοβούλιον καὶ εἰς τὴν χώραν, ὥστε ὁ βασιλεὺς ἐθεώρησε καλὸν νὰ καλέσῃ εἰς τὴν νέαν κυβέρνησιν τοὺς κορυφαίους τῆς φιλελευθέρας ἀντιπολιτεύσεως. Ὁ κόμης Γρέϋ, ὁ θερμὸς συνήγορος τῆς κοινοβουλευτικῆς μεταρρυθμίσεως ὁ ἐν τῇ ἄνω βουλῇ ὑπέρμαχος γενόμενος τῆς βασιλείας, ἐγένετο νῦν πρόεδρος τοῦ ὑπουργείου, οὗ μετέσχε καὶ ὁ Βροῦχαμ, ὡς ὑπουργὸς τῆς δικαιοσύνης (προαχθεὶς εἰς βαθμὸν βαρῶνος), καὶ ὁ λόρδος Παλμερστὼν, ὡς ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν, καὶ ὁ Ἰωάννης Ῥώσσελ. Τὸ νέον ὑπουργεῖον, ὡς ἐκ τῶν ἀπαρτιζόντων αὐτὸ προσώπων, ἐνὼ ἐξησφάλιζεν ἑαυτῷ τὴν διαρκῆ σύμπραξιν πάντων τῶν φιλελευθέρων, πα-

ρείχεν ἐνταυτῷ διὰ τῶν ὑγιῶν συντηρητικῶν αὐτοῦ ἀρχῶν ἐγγύησιν ἀσφαλῆ κατὰ τῆς ὑπὸ ρίζοσπαστικὴν ἐννοίαν ἐρμηνείας τῶν ὑπ' αὐτοῦ προταθησομένων μεταρρυθμίσεων καὶ ἐξησφάλιζεν οὕτω ἑαυτῷ καὶ τὴν ὑποστήριξιν τῶν μετριοπαθῶν Τόρεων. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἡ πρώτη τοῦ Γρέυ ἐν τῷ κοινοβουλίῳ διακήρυξις (10/22 Νοεμβρίου 1830) περὶ τῆς ἐσωτερικῆς καὶ τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τοῦ νέου ὑπουργείου ἠκούσθη μετὰ μεγάλης χαρᾶς ἐν τε τῷ κοινοβουλίῳ καὶ ἐκτὸς αὐτοῦ. Ὡς πρὸς τὴν ἐσωτερικὴν πολιτικὴν ὁ πρωθυπουργὸς ἐκήρυττεν ἀναγκαίαν τὴν μεταρρύθμισιν τοῦ κοινοβουλίου, ἵνα οὕτω ὁ λαὸς ἀσκήσῃ δικαίαν ῥοπὴν ἐπὶ τὴν σύνοδον τῶν ἀντιπροσώπων αὐτοῦ· ἐν δὲ τῇ ἐξωτερικῇ πολιτικῇ ὡς πρόγραμμα τῆς κυβερνήσεως ἐδείκνυε τὴν ἀρχὴν τῆς μὴ ἐπεμβάσεως εἰς τὰ Εὐρωπαϊκὰ πράγματα. Πολλῷ μείζων ἦτο ἡ χαρὰ τοῦ λαοῦ, ὅποτε μετὰ τρεῖς μῆνας (17/1 Μαρτίου 1831) ὁ ἐκ τῶν μελῶν τοῦ ὑπουργείου Ἰωάννης Ρῶσσελ εἰσήγαγεν εἰς τὴν κάτω βουλὴν νομοσχέδιον, διὰ τοῦ ὁποίου δικαίωμα ἐκλογέως ἐδίδετο ἐν μὲν ταῖς πόλεσιν εἰς τοὺς ἀποτίοντας φόρον δέκα λίρῶν, ἐν δὲ ταῖς κομηταίαις εἰς πάντας τοὺς κληρονομικοὺς ἐκμισθωτάς ἢ τοιούτους προσωρινούς ἐκμισθωτάς, τῶν ὁποίων ἡ ἐκμισθωσις ἀνῆρχετο εἰς 50 λίρας· προσέτι δὲ ἀπὸ τῶν κωμῶν, αἵτινες εἶχον πληθυσμὸν κατώτερον τῶν 2 χιλιάδων κατοίκων, ἀφῆρται τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκλέγειν βουλευτὴν, εἰς δὲ τὰς ἔχουσας πληθυσμὸν κατώτερον τῶν 4 χιλιάδων κατοίκων ἐπετρέπετο νὰ ἔχωσιν ἕνα μόνον ἀντιπρόσωπον. Οὕτω δὲ ἐκ τῶν 168 βουλευτικῶν ἐδρῶν, ἃς κατεῖχον αἱ κῶμαι ἐν τῇ βουλῇ τῶν κοινοτήτων, 62 μὲν ὅλως κατηργоῦντο, αἱ δὲ ὑπολειπόμεναι 106 διενέμοντο μεταξὺ τῶν κομητειῶν, ἧτοι τῶν μεγάλων ἀγροτικῶν κτήσεων, καὶ τῶν μεγάλων πόλεων, ἐξ ὧν τὸ μὲν Λονδῖνον ἔπεμπεν οὕτω 8 βουλευτάς, ἄλλαι ἑπτὰ πόλεις ἀνὰ 2 καὶ εἴκοσι πόλεις καὶ περιφέρειαι οὐδαμῶς ἀντιπροσωπευόμεναι τέως ἐξέλεγον ἀνὰ 1 βουλευτὴν. Καὶ ἡλαττοῦτο μὲν οὕτω ὁ ὅλος ἀριθμὸς τῶν μελῶν τῆς βουλῆς τῶν κοινοτήτων κατὰ 62 (ἀπὸ 658 εἰς 596), ἠὺξάνετο δ' ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐκλογέων κατὰ $\frac{1}{3}$ ἑκατομμύριον. Τὸ νομοσχέδιον τοῦτο, μεθ' ὅλην τὴν ἀντίστασιν τῶν Τόρεων ἐγένετο δεκτὸν ὑπὸ τῆς βουλῆς τῶν κοινοτήτων ἐν τῇ πρώτῃ ἀναγνώσει μετὰ σημαντικῆς πλειονοψηφίας. Καίτοι δὲ αἱ γινόμεναι διὰ τοῦ νόμου παραχωρήσεις εἰς τὸν λαὸν δὲν ἦσαν μεγάλαι καὶ ἑκατομμύρια ἔτι Ἀγγλῶν πολιτῶν ἀπεκλείοντο τοῦ δικαίωματος τῆς ψήφου, περιοριζομένου τούτου

μόνον εἰς πολίτας ἀποτίνοντας φόρον ἐτήσιον εἰς τὸ κράτος τοῦλάχιστον 10 λιρῶν στερλινῶν, ὅμως ἡ ὑπὸ τῆς βουλῆς ψήφισις τοῦ νομοσχεδίου ἐπλήρωσε χαρὰς τὸν Ἀγγλικὸν λαόν. Εὐχαριστήριοι ἀναφοραὶ ἀπηυθύνθησαν πρὸς τὸν βασιλέα ὑπὸ τοῦ Λονδίνου καὶ ὑπὸ τῶν ἄλλων πόλεων. Αὐτοὶ οἱ ῥίζοσπάσται ἐπευφήμουν εἰς τὰ γινόμενα καὶ αὐτὸς ὁ Κόββετ, ὁ σφοδρότατος τῶν ῥίζοσπαστῶν, ἀπηύθυνε συγχαρητήρια τοῖς ὑπουργοῖς. Ἀλλ' ἡ μοχθηρὰ Τορικὴ ἀριστοκρατία ἐσκανδαλίσθη σφόδρα ἐκ τῆς τοιαύτης ἐκδηλώσεως τοῦ δημοσίου φρονήματος καὶ ἐκ τῆς συμπενοίας τῶν ῥίζοσπαστῶν πρὸς τὴν μετριοπαθεστέραν μερίδα τῶν Οὐίγων καὶ πρὸς τὴν κυβέρνησιν, καὶ οἱ Τόρεις οἱ ψηφίσαντες μετὰ τῶν φιλελευθέρων ἐν τῇ πρώτῃ ἀναγνώσει ἀπεσκίρτησαν ἐν τῇ δευτέρᾳ, καθ' ἣν ἡ ἀποτυχία τοῦ νομοσχεδίου προελήφθη μόνον διὰ πλειονοψηφίας μιᾶς μόνης ψήφου (302 κατὰ 301), τοῦθ' ὅπερ προήγγελλε τὴν βεβαίαν ἀπόρριψιν τοῦ νομοσχεδίου ἐν τῇ ἄνω βουλῇ. Ἀλλ' ἡ κυβέρνησις ἐκήρυξε διὰ τοῦ κόμητος Γρέϋ ἐν τῇ ἄνω βουλῇ, ὅτι ἡ κυβέρνησις ἐμελλε νὰ ὑπερασπίσῃ τὸ νομοσχέδιον μέχρι ἐσχάτων, ἀπόφασιν ἔχουσα νὰ μείνῃ ἢ νὰ πείσῃ μετὰ τούτου. Μεθ' ὅλα ταῦτα οἱ Τόρεις καὶ μετ' αὐτῶν ὀλίγοι τινὲς Οὐίγοι δυσηρεστημένοι ἐπὶ τῇ ἐλαττώσει τῶν ἐκλογικῶν περιφερειῶν ἐζηκολούθουν πεισματωδῶς ἀντιπολιτευόμενοι καὶ τὴν ἀντιπολιτείαν αὐτῶν ἐκτείνοντες καὶ εἰς ἄλλας τῆς κυβερνήσεως προτάσεις καὶ ἐνέργειας. Οὕτω δὲ μεθ' ὅλας τὰς τροποποιήσεις, εἰς ἃς ὑπέβαλον τὸ τῆς κυβερνήσεως νομοσχέδιον ἐν τῇ τρίτῃ ἀναγνώσει, μόλις διὰ πλειονοψηφίας 8 ψήφων ἐπετεύχθη ἡ ψήφισις αὐτοῦ. Τοῦτο ἠνάγκασε τὴν κυβέρνησιν νὰ προβῇ εἰς τὸ μέτρον τῆς διαλύσεως τῆς βουλῆς τῶν κοινοτήτων. Ὁ βασιλεὺς δὲν ἐφαίνετο εὐμενῶς διακείμενος πρὸς τὴν πρότασιν τῆς διαλύσεως· ἀλλ' οἱ Τόρεις διὰ τῆς ιδίας αὐτῶν ἐμπαθοῦς ἀτασθαλίας προσήλθον ἄκοντες ἄρωγοὶ τοῖς φιλελευθέροις καὶ τῇ κυβερνήσει διὰ τῆς πρὸς τὸν βασιλέα ἀναφορᾶς, ἣν παρεσκεύασαν ἐν τῇ ἄνω βουλῇ καὶ δι' ἧς ἀπέτρεπον τὸν βασιλέα τοῦ ποιήσασθαι χρῆσιν τοῦ δικαιώματος τῆς διαλύσεως. Τοῦτο μαθὼν ὁ βασιλεὺς τοσοῦτον ὠργίσθη, ὥστε μεταβὰς αὐτὸς εἰς τὴν ἄνω βουλὴν (10/22 Ἀπριλίου) διέκοψε διὰ τῆς παρουσίας αὐτοῦ τὴν περὶ ἀναφορᾶς συζήτησιν καὶ ἀνεκοίνωσε τὴν ἀπόφασιν αὐτοῦ νὰ διαλύσῃ ἀνυπερθέτως τὴν κάτω βουλὴν, ἵνα διαφωτισθῇ περὶ τῆς γνώμης τοῦ λαοῦ αὐτοῦ. Ἡ ἀγγελία τῆς διαλύσεως τῆς βουλῆς μεγάλην ἐπήνεγκε χαρὰν καθ' ἅπασαν τὴν Ἀγγλίαν

καὶ ἐνθουσιασμὸν ὑπὲρ τοῦ Γουλιέλμου Δ' καὶ ὑπὲρ τοῦ ὑπουργείου Γρέϋ. Ὁ λαὸς τοῦ Λονδίνου ἐν μέσῳ ἀπαύστων ἐνθουσιωδῶν ἐπευφημιῶν συνάδευσε τῷ βασιλεῖ κατὰ τὴν ἀπὸ τοῦ κοινοβουλίου εἰς τὰ ἀνάκτορα μετάβασιν αὐτοῦ. Ἡ πόλις τοῦ Λονδίνου ἐρωταγωγήθη πρὸς τιμὴν τοῦ Γρέϋ, μεγάλοι δὲ ἐγένοντο διαδηλώσεις ὑπὲρ τοῦ νόμου τῆς μεταρρυθμίσεως· πρὸ τοῦ μεγάρου δὲ τοῦ Οὐέλλιγκτῶνος τοιαῦται ἦσαν αἱ ἐχθρικαὶ διαδηλώσεις, ὥστε οἱ ὑπηρεταὶ διὰ πυροβολισμῶν μόνον ἀπέκρουσαν τὸ πλῆθος.

Αἱ νέαι ἐκλογαὶ παρέσχον μεγάλην πλειονοψηφίαν τῷ κόμματι τῆς

Ὁ Δανιὴλ Ὁκόννελ

μεταρρυθμίσεως. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἡ κυβέρνησις ἀπεδέξατο ἤδη τὰς ἐν τῇ προηγουμένη βουλῇ προταθείσας τροποποιήσεις καὶ δὲν κατήργησε τὰς ἐκλογικὰς περιφέρειας διατηρήσασα τὸν ἀρχικὸν ἀριθμὸν τῶν βουλευτῶν, ἐγένετο δεκτὸν τὸ νομοσχέδιον ὑπὸ τῆς κάτω βουλῆς μετὰ σημαντικῆς πλειονοψηφίας (9/21 Σεπτεμβρίου 1830). Ἀλλ' ἡ ἄνω βουλὴ ἀπέρριψεν αὐτὸ μετὰ μεγάλης πλειονοψηφίας παρορῶσα ὅλως τὴν ἐξέγερσιν τῆς κοινῆς γνώμης καὶ οὐδεμίαν διδοῦσα προσοχὴν εἰς τὰς χιλιάδας ἀναφορῶν τὰς ἀπευθυνομένας πρὸς αὐτήν. Τότε δὲ οὐδὲν ἄλλο μέσον ὑπελείπετο τῇ κυβερνήσει, ἵνα κατισχύσῃ καὶ τῆς τοιαύ-

τῆς πεισματοῦδους ἀντιστάσεως, ἥ τὸ μέτρον τὸ πρακτικώτατον τῆς μεταθέσεως τῆς πλειονοψηφίας διὰ διορισμοῦ νέων ὁμοτίμων ἐξ ἀνδρῶν ἀφωσιωμένων τῇ κυβερνήσει, τοσοῦτων τὸ πλῆθος, ὅσοι ἀπῆ-
τοῦντο ἵνα ἀποτελεσθῇ πλειονοψηφία. Ἀλλ' εἰς τὸ μέτρον τοῦτο προέ-
βησαν ἡ κυβερνήσις καὶ ὁ βασιλεὺς μετὰ τινος βραδύτητος καὶ δισταγ-
μοῦ. Ἀλλ' ἡ βραδύτης αὕτη ἐτι μᾶλλον ἐδείνωσε τὴν θέσιν τῶν
πραγμάτων, διότι ὁ λαὸς προέβη πολλαχοῦ εἰς θορυβώδεις διαδηλώ-
σεις, καὶ ἐν Λονδίνῳ οἱ Τόρεις δεινῶς ἐξυδρίσθησαν ὑπ' αὐτοῦ καὶ
μάχιστα ὁ μαρκήσιος Λονδονδέρρυ (ὁ υἱὸς τοῦ ὑπουργοῦ) κατεδιώ-
χθη ἐν μέσῳ χαλάζης πετρῶν, τὰ μέγαρά τοῦ Οὐελλιγκτῶνος καὶ
ἄλλων ἀριστοκρατικῶν προσεβλήθησαν, πολλοὶ ἐπίσκοποι, ἀφοῦ πολυ-
ειδῶς ὠνειδίσθησαν, ἐθανατώθησαν εἰκονικῶς, ἐπίσης δὲ κατεκίχη καὶ
ἡ τοῦ Οὐελλιγκτῶνος εἰκὼν. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ λοιπῇ Ἀγγλίᾳ ἐκτός
τοῦ Λονδίνου συνέβησαν μεγάλαι ταραχαὶ καὶ αἱματηραὶ διαδηλώ-
σεις. Ἐν Βριστόλῃ ἐν τινι συγκρούσει λαοῦ καὶ στρατοῦ ἐφρονεύθησαν
καὶ ἐτραυματίσθησαν ἑπτακόσιοι ἄνθρωποι. Ἐξάίρεσιν ἀπετέλει ὡς
πρὸς τὴν κοσμιότητα τῶν διαδηλώσεων ἡ Μαγκεστρία, ἐνθα ἐν τινι
συλλαλητηρίῳ συγκροτηθέντι ὑπὸ 100 χιλιάδων ἀνδρῶν ἀπεφασίσθη
νὰ νικήσῃ τοὺς λόρδους μόνον διὰ τῆς νομίμου ὁδοῦ, ἐνῷ τούναν-
τίον ὁ πρόεδρος τοῦ μεταρρυθμιστικοῦ συλλόγου τῆς Βιρμινγῆμης
ἠπειλήσεν ὅτι θὰ ἐπέλθῃ κατὰ τῆς βουλῆς τῶν λόρδων μετὰ 50 χι-
λιάδων ἀνδρῶν, ὅσα δηλονότι μέλη ἠρίθμει ὁ Σύλλογος. Τὴν ὀργὴν
καὶ τὴν ἀγανάκτησιν τοῦ λαοῦ ἐπηύξανον ἐτι μᾶλλον καὶ τὰ ἄλλα
δεινὰ τὰ κατατρύχοντα τότε τὸ Ἀγγλικὸν κράτος. Ὁ φοβερὸς λιμὸς
ὁ καταπιέζων κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο τὴν Ἰρλανδίαν εἶχεν ἐξαγριώσει
οὕτω τὸν πένητα λαὸν τῆς νήσου, ὥστε φανερόν οὗτος ἐκέρυξε πόλε-
μον κατὰ τῆς ιδιοκτησίας καὶ τῶν γαιοκτημόνων, μόλις δὲ διὰ τῶν
ἐνεργειῶν τοῦ Ὁκόνελ προελήφθη ἐκρηγξίς μεγάλῃς ἐπαναστάσεως,
συγχρόνως δὲ ἐν Οὐαλλίᾳ οἱ ἐργατικοὶ σύνδεσμοι ἤγειραν στάσιν ἐπε-
νεγκοῦσαν μεγάλην αἱματοχυσίαν.

Ἀλλ' ἐνῷ ἡ Τορικὴ ἀριστοκρατία διὰ τῆς διαγωγῆς αὐτῆς ἐξετί-
θετο εἰς τὸ μῖσος καὶ εἰς τὴν ὀργὴν τοῦ λαοῦ, τοσοῦτον ἐξ ἄλλου ἠύ-
ξαντο ἡ τοῦ βασιλέως δημοτικότης καὶ μεγάλη ὑπὲρ αὐτοῦ δια-
δήλωσις ἐν μέσῳ τῶν ταραχῶν τούτων γενομένη ὑπὸ πλῆθους ἀπείρου
φέροντος σημαίας μετ' ἐπιγραφῆς «Ἀγγλοι, ὑποστηρίξατε τὸν φιλό-
πατριν ὑμῶν βασιλέα» ἐτι μᾶλλον ἐστερέωσε τὸν βασιλέα ἐν τῇ

ἀποφάσει αὐτοῦ. Ἀφοῦ δὲ διὰ τῆς ἐπὶ δύο μῆνας ἀναβολῆς τῶν ἐργασιῶν τοῦ κοινοβουλίου καὶ διὰ τῆς ὑποσχέσεως περὶ τῆς ταχείας πληρώσεως τῶν πόθων τοῦ λαοῦ καθυσύχασε τὸ πλῆθος, κατὰ τὴν ἐπανάληψιν τῶν ἐργασιῶν τούτων (κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1831) ἡ κυβέρνησις προσήγαγεν εἰς τὴν κάτω βουλὴν τὸ νομοσχέδιον μετὰ τινων ἐλαφρῶν ἐν ταῖς λεπτομερείαις τροποποιήσεων. Ἄλλ' οὐδ' αἱ νέαι τροποποιήσεις εὐηρέστησαν τοῖς λόρδοις. Οὗτοι, μάλιστα ὁ Οὐελλιγκτὼν καὶ ἄλλοι ἡγέται τῶν λόρδων, θεωροῦντες ἢ προσποιούμενοι ὅτι ἐθεώρουν τὰς γενομένας κατ' αὐτῶν προσβολὰς ζήτημα τιμῆς διὰ τὴν τάξιν καθόλου τὴν ἀριστοκρατικὴν, ἀπέρριψαν (22 Μαρτίου 1832) ἐν τῇ ἄνω βουλῇ τὸν ὑπὸ τῆς βουλῆς τῶν Κοινοτήτων ὀριστικῶς νῦν ψηφισθέντα νόμον. Συγχρόνως ἡ Τορικὴ ἀριστοκρατία ἀνθαμιλλωμένη πρὸς τὴν φιλελευθέραν μερίδα εἰργάζετο ὑπὲρ τῆς πολιτικῆς αὐτῆς δι' ἀντιμεταρρυθμιστικῶν συλλόγων καὶ διαδηλώσεων καὶ ἀναφορῶν, ἀλλ' ἄνευ σπουδαίου ἀποτελέσματος. Ἀπέναντι τῆς τοιαύτης διαγωγῆς τῶν λόρδων οὐδὲν ἄλλο ὑπελείπετο νῦν τῇ κυβερνήσει μέσον ἀμύνειν ἢ ὁ διορισμὸς νέων ὁμοτίμων. Ἀλλὰ καὶ νῦν ἔτι ὁ βασιλεὺς Γουλιέλμος τὸ μὲν φοβούμενος τὴν μεγάλην πρόοδον τοῦ δημοτικοῦ κινήματος, τὸ δὲ ῥαδιουργούμενος ὑπὸ τῆς Πρωσσικῆς (ἐννοεῖται δὲ καὶ ὑπὸ τῆς Αὐστριακῆς) πολιτικῆς διὰ τῆς ἰδίας αὐτοῦ γυναικὸς Ἀδελαΐδας, ἡγεμονόπαιδος ἐκ τοῦ ἡγεμονικοῦ οἴκου τοῦ Σαξωνικοῦ Μαΐνιγγεν, ἐδίσταζεν ἔτι νὰ προβῇ εἰς τὸ μέτρον τοῦτο καὶ κατὰ παραδοξοτάτην ἰδιοτροπίαν ἀποδεξάμενος τὴν ἔνεκα τοῦ μὴ διορισμοῦ τῶν ὁμοτίμων δθεῖσαν παραιτήσιν τοῦ ὑπουργείου Γρέϋ ἐκάλεσεν εἰς τὰ πράγματα αὐτὴν τὸν Οὐελλιγκτὼνα.

Ἄλλ' ἡ βραχεῖα καὶ παροδικὴ αὕτη νίκη τῶν Τόρεων ἀπεκάλυψεν ἔτι μᾶλλον τὴν ἀδυναμίαν τῆς μερίδος ταύτης. Ζωηρὰ κινήσεις ἐτάρασσεν ἤδη τὰ πνεύματα καθ' ἅπασαν τὴν Ἀγγλίαν. Ἀπὸ τοῦ παρελθόντος ἤδη ἔτους εἶχον σχηματισθῇ ἐν Λονδίνῳ ἔθνικοι πολιτικοὶ σύνδεσμοι (National political union) σκοπὸν ἔχοντες νὰ ὑποστηρίξωσιν ἐν τῷ κοινοβουλίῳ τὴν μεταρρυθμιστικὴν μερίδα διὰ διαδηλώσεων λαϊκῶν. Καὶ ἐν Λονδίνῳ μὲν πρόεδρος τοῦ τοιοῦτου συλλόγου ἦτο ὁ πατήρ τοῦ μεταρρυθμιστικοῦ ζητήματος Φρανσίς Βοῦρδεντ, ὁ ἕτερος δὲ σφοδρὸς θιασώτης τῆς μεταρρυθμίσεως βουλευτὴς Χοὺντ περιήρχετο τὰς ἐπαρχίας, ἵνα κινήσῃ τὸν λαὸν ὑπὲρ τοῦ μεταρρυθμιστικοῦ κινήματος. Πανταχόθεν ἐπέμποντο ἀναφοραὶ πρὸς τὸν βασιλέα, ἐν

τισι τῶν ὁποίων, ὡς ἐν τῇ τοῦ Λονδίνου, ἐγίνετο λόγος ὠρισμένος περὶ ἀρνήσεως φόρου, ἐνῶ τὸ δημοτικὸν συμβούλιον τοῦ Λονδίνου ἀπηύθυνεν ἐπίσημον αἴτησιν εἰς τὴν βουλὴν τῶν κοινοτήτων ἵνα ἀρνηθῇ αὕτη τὸν προϋπολογισμόν εἰς τὴν κυβέρνησιν. Ἐν Βιρμιγχάμῃ ἐτοιχοκολλεῖτο εἰς τὰς ὁδοὺς προκήρυξις πρὸς τὸν λαόν λέγουσα «Οὐδεὶς φόρος μέχρι τῆς ψηφίσεως τῶν μεταρρυθμίσεων». «Εἰς τὸ ἱκρίωμα ὁ Οὐέλλιγκτὼν!» ἦτο τὸ σύνθημα πανταχοῦ ἐν ταῖς δημοσίαις συναθροίσεσιν. Αὐτὸς ὁ βασιλεὺς ἐξετέθη εἰς τὴν λιθοβολήσιν τοῦ πλήθους, τὸ ὄνομα δὲ τῆς βασιλίσσης θεωρουμένης ὡς αἰτίας τῆς διαγωγῆς τοῦ βασιλέως παριδίδετο εἰς χλεύην καὶ ἐπονειδιστὸν ἐμπαιγμὸν ἐν ταῖς σημαίαις καὶ τοῖς ἄλλοις συμβόλοις τῶν διαδηλωτῶν. Ὁ βασιλεὺς σφόδρα ὠργίσθη διὰ τὰς ἐναντίον αὐτοῦ καὶ τῆς βασιλίσσης προσωπικὰς ὕβρεις. Ἐντεῦθεν δ' ἐνθαρρυνόμενος ὁ Οὐέλλιγκτὼν, ὡς στρατιωτὴς ἀτρέμητος, δὲν ἤθελε ποσῶς νὰ ἐνδῶσι, εἰς ἀπειλὰς, «οὐδ' ἐὰν ἐμελλε νὰ ἔλθῃ κατὰ τοῦ Λονδίνου ὁλόκληρος ὁ πληθυσμὸς τῆς Μαγκεστρίας, τοῦ Ληδ καὶ τῶν ἄλλων πόλεων» καὶ ταῦτα, ἐνῶ 90 χιλιάδες Σκῶτοι ἐκήρυττον ὅτι ἦσαν ἑτοιμοὶ νὰ ἐπεμβῶσιν ἐνοπλοὶ ὑπὲρ τοῦ μεταρρυθμιστικοῦ νόμου. Ἀλλὰ νῦν ἡ κάτω βουλὴ κατασταθεῖσα κυρία τῆς θέσεως τῶν πραγμάτων προέβη εἰς διαβῆμα τολμηρὸν ἀξιοῦσα παρὰ τοῦ βασιλέως ἵνα καλέσῃ πρὸς ἐαυτὸν συμβούλους ἐκ μόνων τῶν θιασωτῶν τῆς μεταρρυθμίσεως. Ἐν τῇ κρίσει ταύτῃ στιγμῇ ὁ βασιλεὺς, βλέπων ἀπαραίτητον τὴν ἀνάγκην τῆς ὑποχωρήσεως, διέταξε τὸν Γρέϋ νὰ σχηματίσῃ νέον ὑπουργεῖον πρὶν ἢ δυνηθῇ ἔτι νὰ σχηματίσῃ κυβέρνησιν ὁ Οὐέλλιγκτὼν. Οὕτω ἔλαβε πάλιν τὴν διεύθυνσιν τῆς κυβερνήσεως ὁ Γρέϋ μετὰ τοῦ Βροῦχαμ καὶ ἄλλων φιλελευθέρων, ἐδόθη δὲ τῷ Γρέϋ πλήρης ἐξουσία ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦ διορισμοῦ τῶν ὁμοτίμων. Ἀλλ' οὗτος δὲν ἠθέλησε νὰ ποιήσῃται χρῆσιν τῆς ἐξουσίας ταύτης πρὶν ἢ ἐμφανισθεῖς πρὸ τῆς βουλῆς τῶν λόρδων πληροφορηθῇ περὶ τῶν διαθέσεων αὐτῆς. Καὶ ἀληθῶς τὰ ἐσχάτως γεγόμενα τοσοῦτον εἶχον ἐπιδράσει ἐπὶ τὰς σκέψεις καὶ τὰ φρονήματα τῶν λόρδων τῆς ἄνω βουλῆς καὶ ἡ ἀδυναμία τοῦ τορικοῦ κόμματος ἦτο τοσοῦτον προφανές, καὶ ἐν τῇ ἀπειθείᾳ πρὸς τὴν κυβέρνησιν τοσοῦτον βέβαιος ἐφάνη ὁ κίνδυνος τοῦ διορισμοῦ τῶν νέων ὁμοτίμων, ὥστε ἀπλῆ τις ἀπειλὴ τοῦ πρωθυπουργοῦ ἤρκεσε νὰ προσαγάγῃ τὴν βουλὴν εἰς τὸ σχέδιον τῆς κυβερνήσεως. Οἱ τῶς ἀτίθασοι ὁμοτίμοι λόρδοι ἐκήρυξαν τῷ βασιλεῖ ὅτι ἦσαν ἑτοιμοὶ νὰ ψηφί-

σωσι τὸν περὶ μεταρρυθμίσεως νόμον, ἐὰν ἐγκαταλειφθῇ τὸ σχέδιον τοῦ διορισμοῦ νέων ὁμοτίμων. Εἰς τὴν αἴτησιν ταύτην συνήνεσεν ὁ βασιλεὺς. Ἀλλὰ πάντες οἱ ὁμοτίμοι δὲν ἦσαν σύμφωνοι εἰς τοιαύτην ὑποχώρησιν. Ὅποτε δὲ αὕτη ἀπεφασίσθη ὑπὸ τῆς πλειονοψηφίας, ὁ κόμης Καρναρθὼν ἐγερθεὶς καὶ ἀναφωνήσας « Οἱ εὐγενεῖς λόρδοι ἅς φέρωσιν εἰς πέρας μόνοι καθ' ἑαυτοὺς τὸ βυπαρὸν αὐτῶν ἔργον » ἀπεχώρησε τοῦ βουλευτηρίου ἀκολουθούμενος ὑπὸ τοῦ Οὐελλιγκτῶνος καὶ πολλῶν ἄλλων Τόρεων. Ἀλλ' οἱ ὑπολειφθέντες ἤτησαν νέας τινὰς παραχωρήσεις παρὰ τῆς βουλῆς τῶν Κοινοτήτων, καὶ γενομένης δε-

κτῆς τῆς αἰτήσεως ἐψήφισαν τὸν νόμον τῆς μεταρρυθμίσεως τῇ 23/4 Ἰουνίου (1832). Μετὰ δύο ἡμέρας ἡ βουλὴ τῶν Κοινοτήτων ἐψήφισε τὸν νόμον μετὰ τῶν γενομένων ὑπὸ τῆς ἄνω βουλῆς τροποποιήσεων καὶ τῇ ἐπαύριον (26/7 Ἰουνίου) ἐκυρώθη οὗτος καὶ ὑπὸ τοῦ βασιλέως. Μετὰ ἓνα δὲ μῆνα ἢ διὰ τὴν Ἀγγλίαν ψηφισθεῖσα κοινοβουλευτικὴ μεταρρύθμισις ἔλαβεν ἰσχὺν καὶ διὰ τὴν Σκωτίαν καὶ διὰ τὴν Ἰρλανδίαν, συνακινέσει καὶ τῆς ἄνω βουλῆς.

Ὁ νέος ἐκλογικὸς νόμος μετὰ τὰς διαφόρους τροποποιήσεις, ἃς ὑπέστη, εἶχεν ὡς ἐξῆς : Ὁ ἀριθμὸς τῶν βουλευτῶν ἀνῆρχετο ὡς πρότερον

εἰς 658 (ἀπέναντι 24 ἑκατομμυρίων κατοίκων), ἐξ ὧν 500 ἦσαν ἀντιπρόσωποι τῆς Ἀγγλίας, 53 τῆς Σκωτίας καὶ 105 τῆς Ἰρλανδίας. Δικαίωμα τοῦ ἐκλέγεσθαι ἐκέκτηντο οἱ ἔχοντες εἰσόδημα ὠρισμένον ἐξ ιδιοκτησίας ἑγγείου προσδιοριζόμενον ἐν μὲν ταῖς κομητείαις εἰς 600 λίρας στερλίνας, ἐν δὲ ταῖς πόλεσι καὶ κώμας εἰς 300, δικαίωμα δὲ τοῦ ἐκλέγειν οἱ ἔχοντες εἰσόδημα καθαρὸν 10 λιρῶν στερλινῶν ἐξ ἑγγείου ιδιοκτησίας· ἰδίως δὲ ἐν ταῖς πόλεσιν ὡς μέτρον ἐλαμβάνετο συνήθως ἡ τὸ ἐτήσιον εἰσόδημα τῆς οἰκίας, ἐὰν ἀνήρχετο τοῦτο μέχρι 10 λιρῶν, ἡ ὁ φόρος ὁ διδόμενος δι' εἰσόδημα ἐνοικίου 10 λιρῶν.

Βεβαίως ἐν ἀντιπαράθεσιν πρὸς τοὺς σημερινοὺς ἐκλογικοὺς νόμους πολλῶν κρατῶν, ἰδίχ δὲ πρὸς τὸν τῆς Ἑλλάδος, ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος Ἀγγλικὸς νόμος φαίνεται ἡκιστα φιλελευθερός. Καὶ ὅμως ἦτο ἐκ τῶν φιλελευθερωτάτων τῆς τότε Εὐρώπης, φιλελευθερώτερος πολὺ τοῦ Γαλλικοῦ πρὸ τῆς Ἰουλιανῆς ἐπαναστάσεως· διότι ἐν Γαλλίᾳ οὐ μόνον πληθυσμὸς 32 ἑκατομμυρίων ἀντιπρόσωπεύετο διὰ 450 βουλευτῶν, ἀλλὰ, τὸ σπουδαιότερον, ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐκλογέων κατὰ τὸν ὕφιστάμενον ἀπὸ τοῦ ἔτους 1820 νόμον (ἰδ. σελ. 282) ἦτο ἐξάκις μικρότερος τοῦ ἐν Ἀγγλίᾳ. Ὁμολογητέον δὲ ὅτι ὁ τρόπος, καθ' ὃν διεξήχθη ὁ ἀγὼν ὁ ὑπὲρ κοινοβουλευτικῆς μεταρρυθμίσεως ἐν Ἀγγλίᾳ, μετὰ τοσαύτης μὲν ἐπιμονῆς καὶ σφοδρότητος καὶ τινῶν ἀπαραιτήτων ἐν μεγάλαις μάχιστα πόλεσιν ἀταξιῶν, ἀλλ' ἄνευ ἐπαναστατικῆς καὶ ἀνατρεπτικῆς κυρίως ὁρμῆς, ἥτις εἶναι ὁ χαρακτὴρ τῶν τοιούτων ἀγώνων ἐν τοῖς Λατινικοῖς λαοῖς, ἀπέδειξεν ἐν πολλοῖς ἄλλοις ὅτι ὁ Ἀγγλικὸς λαός, μεθ' ὅλα τὰ φαῦλα στοιχεῖα τὰ διατηρούμενα ἐν τῷ κοινωνικῷ καὶ πολιτικῷ αὐτοῦ ὀργανισμῷ, εἶναι ἠθικῶς καὶ πολιτικῶς λίαν εὐρωστός, καὶ περιεποίησε νέαν δόξαν εἰς τὴν Ἀγγλικὴν εὐνομίαν, ἐκράτυνε δὲ τὴν φήμην, ἣν κέκτηται ὁ Ἀγγλικὸς λαός, ὅτι ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτοῦ πολιτείᾳ, ἐν τῷ συντάγματι καὶ ἐν τοῖς νόμοις, ζητεῖ καὶ εὕρισκε τὸ μέσον τοῦ ἐννόμως καὶ ἄνευ ἀνατρεπτικῶν ἐπαναστάσεων ἀγωνίζεσθαι καὶ προάγειν τὴν ἐλευθερίαν αὐτοῦ.

Ἡ ὕλική εὐημερία καὶ ἡ ἐμπορικὴ καὶ βιομηχανικὴ ἀνάπτυξις τοῦ Ἀγγλικοῦ κράτους. — Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο τῶν περὶ ἰσοπολιτείας καὶ κοινοβουλευτικῆς μεταρρυθμίσεως σπουδαίων ἀγώνων καὶ ἡ ἐσωτερικὴ ὕλική εὐημερία καὶ ἰδίως ἡ ἐμπορικὴ ἀνάπτυξις τῆς Ἀγγλίας σπουδαίας ἐποίησατο προόδους. Ἡ ἐν Πρωσσίᾳ τῷ 1818 γενομένη μεταρρυθμῖσις τῶν τελωνειακῶν νόμων καὶ ἡ κα-

θόλου γενναία τελωνειακὴ πολιτικὴ τῆς Πρωσίας, περὶ ὧν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν εἵπομεν, εἶχεν ἐμποιήσει σπουδαίαν αἰσθησιν ἐπὶ τὸ ἐμπορικὸν κοινὸν τῆς Ἀγγλίας, καὶ τῷ 1820 ἡ πόλις τοῦ Λονδίνου εἶχεν ἀπευθύνει ἀναφορὰν πρὸς τὸ κοινοβούλιον αἰτουμένη ἵνα ὅμοιοι νόμοι τελωνειακοὶ ψηφισθῶσι καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ. Μετὰ τινα δὲ ἔτη ὁ συνάδελφος τοῦ Κάννιγκ ὑπουργὸς τοῦ ἐμπορίου Χούσκισσον ἐνήργησεν ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἔννοιαν, ἔχων ὁμόφρονας καὶ τοὺς συναδέλφους αὐτοῦ Κάννιγκ, Πήλ καὶ Γόδεριχ, φροντίζων ἵνα ἀρθῶσι βαθμηδὸν πολλοὶ τῶν περιορισμῶν τῶν ἐπιβεβλημένων εἰς τὴν ἐμπορίαν καὶ τὴν ναυτιλίαν ἕνεκα τῶν παλαιῶν προστατευτικῶν καὶ ἀποκρουστικῶν διατάξεων. Οὕτω δὲ κατηργήθησαν μὲν βαθμηδὸν οἱ βαρεῖς λιμενικοὶ φόροι, εἰς οὓς ὑπέκειντο τὰ ξένα πλοῖα, ἐπετράπη δὲ ἐλευθέρᾳ ἐμπορικῇ ἐπικοινωνίᾳ πρὸς τὰς Ἀγγλικὰς ἀποικίας. Πρὸς τούτοις πολλοὶ μὲν τελωνειακοὶ δασμοὶ ἐμετριάσθησαν καὶ ἀπαγορευτικαὶ κατὰ τῆς εἰσαγωγῆς διατάξεις κατηργήθησαν, νέον δὲ ἐξεδόθη τιμολόγιον τῷ 1825. Ἐκ παραλλήλου δὲ πρὸς τὰς ἐμπορικὰς καὶ τελωνειακὰς βελτιώσεις ἐγίνοντο καὶ αἱ οἰκονομικαί. Ὁ ὑπουργὸς τῶν οἰκονομικῶν Ρ. Πήλ διὰ τῶν νέων περὶ τῶν Ἀγγλικῶν χρηματιστικῶν τραπεζῶν μέτρων αὐτοῦ ὑπεχρέωσε τὴν Ἀγγλικὴν τράπεζαν νὰ ἐπαναλάβῃ ἀπὸ τῆς 19/1 Μαΐου 1823 τὰς ἀπὸ τοῦ 1797 ἕνεκα τῶν ἀδιαλείπτων μεγάλων πολέμων διακοπείσας εἰς χρυσὸν πληρωμὰς, οὕτω δὲ πρώτη ἡ Ἀγγλία μετὰ τὸ 1815 ἀπῆλκυσε τοῦ οἰκονομικοῦ τούτου πλεονεκτήματος, οὕτως ἐστεροῦντο τὰ ἄλλα κράτη. Ἐννοεῖται ὅτι τὸ τοιοῦτον συνετέλεσε μὲν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τὴν ἐμπορικὴν, ἀλλ' ἔδωκεν ἀφορμὴν καὶ εἰς οὐκ ὀλίγας παρατόλμους καὶ παρὰκεκινδυνευμένας χρηματιστικὰς ἐνεργείας. Οὕτω κατὰ τὸ ἔτος 1825 τὸ κοινοβούλιον ἐπέτρεψε τὴν ἰδρύσιν 286 νέων χρηματιστικῶν ἑταιρειῶν, ἐνῷ ἄχρι τοῦδε ὑπῆρχον οὐχὶ ἱλάσσονες τῶν 271. Οὐχὶ δὲ σπανίως αἱ τοιαῦται μεταβολαί, εἰς ἃς παρεξέτρεπε τὸ ἐπιχειρηματικὸν καὶ κερδοσκοπικὸν πνεῦμα τοῦ Ἀγγλοῦ, ἐπῆνεγκον ἀποτελέσματα ἐπιβλαβῆ καὶ οἰκονομικὰς κρίσεις σπουδαίας. Ἀλλὰ καὶ ἐν μέσῳ τῶν ὑπερβολῶν τούτων καὶ τῶν παρεπομένων ταύταις ἀτοπημάτων τὸ πρακτικὸν ἐπιχειρηματικὸν πνεῦμα τοῦ Ἀγγλοῦ, μετὰ παροδικούς κινδύνους καὶ καταστροφάς, ἐπὶ θετικῶν βάσεων ἵδρυε καὶ ἐστερέου τὸ μέγα κράτος τῆς ἐμπορίας καὶ τῆς ὕλικῆς αὐτοῦ εὐημερίας. Κατὰ τοὺς χρόνους δ' ἀκριβῶς τούτους νέον προσετίθετο στοιχεῖον ἰσχυρὸν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἐπιμιξίας διὰ

τῆς ἀτμοπλοίας, ἥτις ἀπὸ τοῦ ἔτους 1812, κυρίως δὲ ἀπὸ τοῦ 1818, εἶχε λάβει σημασίαν τινὰ διὰ τὴν ἐσωτερικὴν συγκοινωνίαν, ἀπὸ δὲ τοῦ 1825, ὅποτε ἐπλευσε τὸ πρῶτον ἀτμόπλοιον εἰς τὰς Ἰνδίας, ἡμιλλᾶτο πρὸς τὰ ιστιοφόρα ἐν ταῖς μεγάλαις θαλάσσαις. Ἐπίσης δὲ καὶ ἡ ἐφαρμογὴ τῆς ἀτμομηχανῆς εἰς τὴν διὰ σιδηροδρόμου συγκοινωνίαν τὰς πρώτας σημαντικὰς αὐτῆς προόδους ἐποιήσατο ἐν Ἀγγλίᾳ, ἔνθα τὸ πρῶτον κατὰ τὸ 1825 ἀντικατεστάθη ἡ δι' ἵπποσιδηροδρόμου συγκοινωνία μεταξὺ Στόκτον καὶ Δάρλιγκτον. Ἀλλὰ κυρίως ἀπὸ τοῦ 1829 ἐγένετο χρῆσις ἀτμοκινήτου ἀμαξοστοιχίας διὰ τοῦ Γεωργίου Στίβενσον (Stievenson) μεταξὺ Μαγκεστρίας καὶ Λίβερπουλ.

Ἡ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ τῆς Ἀγγλίας ἀπὸ τῆς εἰς τὸ ὑπουργεῖον εἰσόδου τοῦ Κάννινγκ (1822 - 1832) ὑπέστη μεταβολὰς ἀναλόγους τῶν πολιτικῶν φρονημάτων τῶν κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα τοῦτο μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κάννινγκ ἀλληλοδιαδόχως εἰς τὴν ἐξουσίαν ἀνελθόντων ἀνδρῶν. Ἐν γένει ὁμῶς ὁ γενναιότερος χαρακτήρ, ὃν ἔδωκεν αὐτῇ ὁ Κάννινγκ καὶ δι' οὗ ἡ Ἀγγλικὴ πολιτικὴ καθίστατο ἐλευθέρα καὶ ἀνεξάρτητος ἀπὸ τῆς Μεττερνιχίου, διτηρήθη ὑπὸ καθολικὴν ἐποψίν ἀναλλοίωτος, ἐκτὸς παροδικῆς τινος παρεκτροπῆς ἐπὶ τῆς κυβερνήσεως τοῦ Οὐέλλινγκτῶνος. Ἀπὸ τῆς κυβερνήσεως δὲ τοῦ κόμματος Γρέυ ἤρξατο ἐφαρμοζομένη ἡ πολιτικὴ τῆς ἀποχῆς καὶ τῆς μὴ ἀναμίξεως εἰς τὰ Εὐρωπαϊκὰ ζητήματα τὰ μὴ συνδεόμενα μετὰ τῶν ἰδιαιτέρων συμφερόντων τῆς Ἀγγλίας. Οὕτω δὲ κατὰ μικρὸν ἐνεκαίνισθη νέα πολιτικὴ ἐγώιστικὴ μὴ τυρβαζομένη περὶ ζητήματα τῆς ἐσωτερικῆς πολιτικῆς καταστάσεως τῶν Εὐρωπαϊκῶν κρατῶν καὶ περιορίζουσα τὴν ἐνέργειαν αὐτῆς εἰς τὰ παγκόσμια Ἀγγλικά συμφέροντα, κέντρον μέγα τῆς τοιαύτης πολιτικῆς ἐνεργείας ἔχουσα τὴν Ἀνατολήν, ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἀκριβῶς ἐπιβλαβεστάτη εἰς τὰ συμφέροντα τῶν μικρῶν λαῶν καὶ ἰδίως τῶν χριστιανικῶν λαῶν τῆς Ἀνατολῆς. Καὶ ἐν τοιαύτῃ πολιτικῇ μέγα ἠνεώχθη καὶ εὐρὺ στάδιον εἰς τὰς πλεονεκτικὰς, ἀγερῶχους, φιλάρχους, μοχθηρὰς καὶ ἀρπακτικὰς ὁρμὰς τῆς Ἀγγλικῆς ἀριστοκρατίας. Ὁ Ἑλληνικὸς ἀγὼν, αἱ Ῥωσσοτουρκικαὶ διενέξεις, ἡ ἐσωτερικὴ κατάστασις τῆς Τουρκίας καὶ πάντα τὰ ἐν Ἀνατολῇ μετὰ τῶν Ἀγγλικῶν συμφερόντων συνδεόμενα ζητήματα ἦσαν τοῦ λοιποῦ αἱ συνήθεις ἀφορμαὶ καὶ τὰ ἰσχυρὰ ἐλατήρια τῆς πολιτικῆς δράσεως τῆς Ἀγγλίας ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ἐμμέσως δὲ καὶ ἐν τῇ καθόλου

πολιτικῷ κόσμῳ. Οὕτω δὲ τὸ παγκόσμιον ἐπὶ τῶν θαλασσῶν Ἀγγλικὸν κράτος, τοῦ ὁποίου οὐδὲν διαρκῶς μεγαλοπρεπέστερον παρίστησιν ἡ ἱστορία τῶν νεωτάτων χρόνων ὑπὸ πολιτικὴν ἔποψιν, κατέστη μέγα καὶ παγκόσμιον ἐμπορικὸν καὶ χρηματιστικὸν κράτος, σμικρὸν ἠθικῶς ἐν τῷ ὕλικῳ αὐτοῦ μεγαλείῳ, οὐδὲν κεκτημένον ἢ πραγματοποιοῦν ἰδεῶδες καὶ ἠθικὸν μεγαλεῖον εἰμὴ παροδικῶς καὶ ἐν σπανίαις ἐξαιρέσεσι, καὶ τοῦτο διὰ ῥοπῶν καὶ ἐπιρροῶν προσώπων καὶ πραγμάτων ξένως καὶ ἀλλοτριῶς ἐχόντων πρὸς τὰς ἀνεγνώρισμένας ἀρχὰς καὶ πρὸς τὰ συνήθη ἐλατήρια τῆς Ἀγγλικῆς πολιτικῆς. Ἡ ἱστορία τοῦ Ἀγγλικοῦ κράτους ἐν τε ταῖς ἀνατολικαῖς καὶ ταῖς ἄλλαις παγκοσμίαις αὐτοῦ κτήσεις καὶ ἰδίως ἡ ἱστορία τῆς Ἀγγλικῆς πολιτικῆς ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Ἀνατολῇ καὶ μάλιστα ἀπέναντι τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος τρανὸν παρέχει ἡμῖν μαρτύριον τοῦ τοιοῦτου χαρακτῆρος τοῦ Ἀγγλικοῦ κράτους καὶ τῆς Ἀγγλικῆς πολιτικῆς ἀπέναντι τῆς λοιπῆς ἀνθρωπότητος. Καὶ τὴν μὲν ἱστορίαν τοῦ Ἀγγλικοῦ κράτους ἐν ταῖς ὑπερθαλασσiais καὶ ταῖς ὑπερωκεανείοις κτήσεσιν αὐτοῦ θέλομεν ἐκθέσει ἀλλαχοῦ ἐν οἰκείῳ τόπῳ· νῦν δὲ μεταβαίνοντες εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλληνικῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς ἐνταῦθα Ἀγγλικῆς πολιτικῆς ἀνάγκη νὰ εἰπωμεν ὀλίγα τινὰ καὶ περὶ τοῦ μεγάλου κράτους τοῦ μεσάζοντος μεταξὺ Εὐρώπης καὶ Ἀνατολῆς καὶ ἀμιλλωμένου πρὸς τὴν Ἀγγλίαν κατὰ τὸ μέγεθος τῆς δυνάμεως καὶ τὸ μεγαλεῖον τῆς ἐπιβολῆς ἐν τῇ πολιτικῇ ἐπεκτάσει, τοῦ Ῥωσσικοῦ δηλονότι κράτους.

16. Ἡ Ῥωσσία ἐπὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου Α΄. (1801 - 1825).

Ἡ πολιτικὴ τῆς Ῥωσσίας πρὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου Α΄. — Ὅλως ἰδιαίζουσιν σημασίαν ἔχει ἡ ἱστορία τῆς Ῥωσσίας ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου Α΄ (1801 - 1825) ὑπὸ τὴν γενικωτέραν Εὐρωπαϊκὴν καὶ ὑπὸ τὴν ἰδιαιτέραν ἐθνικὴν Ῥωσσικὴν ἱστορικὴν ἔποψιν. Τὸ μέγα Ῥωσσικὸν κράτος, ὅπερ ἐπὶ τοῦ Ἀλεξίου Α΄ (1645 - 1676) κατεστάχθη τὸ πρῶτον ἐπισήμως μεταξὺ τῶν Εὐρωπαϊκῶν κρατῶν καὶ ἐγένετο, ὡς λέγουσιν ἐν τῇ συνήθει πολιτικῇ καὶ διπλω-

ματικῇ γλώσσῃ, μέλος τῆς Εὐρωπαϊκῆς οἰκογενείας, διὰ τῆς προσχωρήσεως αὐτοῦ εἰς τὴν πρώτην πανευρωπαϊκὴν συνθήκην, τὴν Βεσφαλικήν, μεγάλας ἔκτοτε μέχρι τοῦ Ἀλεξάνδρου Α΄ ἐποίησατο προόδους ἐν τῇ πολιτικῇ πρὸς τὴν Εὐρώπην στενωτέρᾳ προσεγγίσει. Ὁ μέγας Πέτρος καὶ οἱ διάδοχοι αὐτοῦ, ἰδίως ἡ Αἰκατερίνη Β΄, συνέσφιγξαν ἔτι μᾶλλον τοὺς δεσμοὺς τοὺς πολιτικούς καὶ ἠθικούς τοὺς συνδέοντας τὴν Ῥωσσίαν πρὸς τὴν Εὐρώπην, τὸ μὲν διὰ συχνοτέρων πολιτικῶν σχέσεων καὶ συμμαχικῶν δεσμῶν, τὸ δὲ καὶ διὰ δυναστικῶν συγγενειῶν, ἔτι δὲ διὰ τῆς προαγωγῆς τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ ἐν Ῥωσσίᾳ. Ἀλλ' αἱ σχέσεις αἱ συνδέουσαι τὴν Ῥωσσίαν πρὸς τὴν Εὐρώπην προσέλαβον ὅλως ἰδιαίτερον χαρακτῆρα ἐπὶ τῶν αὐτοκρατόρων Παύλου Α΄ καὶ Ἀλεξάνδρου Α΄ καὶ μάλιστα ἐπὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου Α΄. Μέχρι τῶν χρόνων τῆς βασιλείας τῶν αὐτοκρατόρων τούτων αἱ πολιτικαὶ σχέσεις τῆς Ῥωσσίας πρὸς τὴν Εὐρώπην ἐστηρίζοντο πρὸ πάντων ἐπὶ τῶν ἰδιαίτερον ἐθνικῶν καὶ πολιτικῶν παραδόσεων τῆς Ῥωσσίας, καὶ αἱ συμμαχικαὶ σχέσεις τῆς Ῥωσσίας πρὸς τὰ Εὐρωπαϊκὰ κράτη, ἐκτὸς σπανίων ἐξαιρέσεων, καθ' ἃς ἐρρυθμίσθησαν κατὰ τὰς ἰδιοτρόπους προσωπικὰς διαθέσεις, αἰσθήματα καὶ πάθη τῶν ἡγεμόνων, ὥς ἐν τῷ Ἑπταετῇ πολέμῳ, ἀπέβλεπον ἀποκλειστικῶς πρὸς τὰ ἰδιαίτερα συμφέροντα τῆς Ῥωσσίας καὶ πρὸς πραγματοποιήσιν τῶν ἐκ τῆς ἐθνικῆς πολιτικῆς ἀπορρεουσῶν θετικῶν πολιτικῶν ἀξιώσεων τοῦ Ῥωστικοῦ κράτους. Οἱ πόλεμοι τῆς Ῥωσσίας κατὰ πάσας τὰς διευθύνσεις ἀπέβλεπον εἰς τὴν αὐξήσει καὶ κραταίωσιν τοῦ Ῥωστικοῦ κράτους, εἰς τὴν προστασίαν τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ εἰς τὴν ἐλευθέρωσιν τῶν ὑπὸ τὸ Ὀσμανικὸν κράτος διατελούντων Χριστιανῶν, ἐντεῦθεν δὲ καὶ πάντες οἱ πόλεμοι οὗτοι, ἰδίως οἱ ἀπὸ τοῦ Πέτρου τοῦ μεγάλου ἀρξάμενοι, ἐξαίρουμένων τῶν ὀλίγων μνημονευθεισῶν ἤδη περιστάσεων, ἐγίνοντο ἐναντίον τῆς Τουρκίας, τῆς Πολωνίας, τῆς Περσίας καὶ ἄλλων τινῶν Ἀσιατικῶν χωρῶν. Ἡ τῆς Ῥωσσίας πολιτικὴ μέχρι τοῦ Ἀλεξάνδρου Α΄ ἦτο καθαρῶς ἐθνικὴ ὑπὸ τὸν καθολικώτερον χαρακτῆρα τῆς μετὰ τῆς ὀρθοδόξου Ῥωσσιᾶς Ἐκκλησίας καὶ μετὰ παντὸς τοῦ ὀρθοδόξου χριστιανικοῦ κόσμου στενῶς συνδεδεμένης Ῥωσσιᾶς ἐθνότητος καὶ τῶν ἐθνικῶν παραδόσεων τῆς Ῥωσσίας ἀναπτυσσομένη καὶ ἐνεργοῦσα. Κατ' ἀκολουθίαν ἡ πολιτικὴ αὕτη ἦτο ἀποκλειστικῶς Ῥωσσιᾶ, οὐχὶ Εὐρωπαϊκὴ. Ὁ γενικὸς οὗτος χαρακτῆρ τῆς Ῥωσσιᾶς

πολιτικῆς ὑφίστατο διαρκῶς καὶ ἡ Ῥωσσία ἐν μέσῳ τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ κόσμου ἀπετέλει ἴδιον κόσμον μετ' ἰδιαιτέρων ὅλως ἱστορικῶν παραδόσεων, μετὰ ἰδιαιτέρου ἐθνικοῦ βίου καὶ πολιτισμοῦ, καίπερ Εὐρωπαϊκῶς κεχρωματισμένου, καὶ μετὰ τῆς ἰδιαιτέρας αὐτῆς ἐθνικῆς ὀρθόδοξου Ἐκκλησίας τῆς διαχωρίζουσας αὐτὴν ἀπὸ τῆς λοιπῆς Εὐρώπης καὶ συνδεούσης πρὸς τὸν ὀρθόδοξον κόσμον τῆς Ἑλληνικῆς Ἀνατολῆς. Καὶ ἡ τοιαύτη ἀπομόνωσις τῆς Ῥωσσίας ἐν Εὐρώπῃ ἀποτελεῖ τὴν ἀληθῆ καὶ μεγάλην ἱστορικὴν ἀξίαν καὶ πολιτικὴν σημασίαν, τὴν ἠθικὴν ἰσχὺν καὶ τὸν μέγαν ἱστορικὸν προορισμὸν καὶ ἀποστολὴν τοῦ ἀχανοῦς Ῥωστικοῦ κράτους. Ὡς ἄλλοτε τὸ Ἑλληνικὸν κράτος τοῦ Βυζαντίου ἐν τῷ χρόνῳ τῆς μεγάλης ἰσχύος αὐτοῦ, καὶ τὸ ὕστερον διαδεχόμενον αὐτὸ μέγα Ὀθωμανικὸν κράτος ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, οὕτω καὶ ἡ Ῥωσσία ἀποτελεῖ κόσμον ἴδιον, ὅστις ἦτο καὶ εἶναι ἐν μέρει μέχρι σήμερον ἐτι ἔρεισμα καὶ στήριγμα τῆς Εὐρώπης καὶ μέγα ἀμυντήριον κατὰ τῆς Ἀσίας ὑπὸ τὴν ὑψηλότεραν ἔποψιν τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ, καλλιεργητῆς δ' ἐνταυτῷ καὶ προαγωγὸς τοῦ πολιτισμοῦ τούτου ἐν Ἀσίᾳ· ἀλλὰ εἶναι σύναμα καὶ διαρκὴς ἀπειλὴ ἀπέναντι τῆς ἰδιαιτέρας Εὐρωπαϊκῆς πολιτικῆς κοινωνίας, τῆς Φραγκικῆς.

Ἄλλ' ἰδιαίτερον πλεονέκτημα καὶ ὑπεροχὴ διὰ τὴν Ῥωσσίαν ἀπέναντι τοῦ ὀρθόδοξου Ἑλληνικοῦ κράτους τοῦ Βυζαντίου καὶ τοῦ μωαμεθανικοῦ κράτους τοῦ Ὀθωμανικοῦ ἀποτελεῖ ἡ γεωγραφικὴ τοῦ Ῥωστικοῦ κράτους θέσις καὶ ὁ ἰδιαίτερος τούτου ἐθνικός, πολιτικός καὶ καθόλου ἱστορικός ὀργανισμός. Τό τε Ἑλληνικὸν κράτος καὶ τὸ Ὀθωμανικὸν ἐξησθένησαν ἅμα ἤλθον εἰς στενωτέραν ἐπαφὴν πρὸς τὴν Φραγκικὴν Εὐρώπην ἢ, ἀληθέστερον εἰπεῖν, ἢ μετὰ τῆς Εὐρώπης στενωτέρα ἐπαφὴ καὶ σχέσις τῶν κρατῶν τούτων ἦτο ἐν μέρει αἰτία, ἀλλ' ἐν μέρει καὶ ἀποτέλεσμα τῆς ἐξασθενήσεως αὐτῶν, προσερχομένης κατὰ μέγα μέρος ἐκ τῆς γεωγραφικῆς θέσεως τῶν κρατῶν τούτων καὶ ἐκ τοῦ ἀσθενεστεροῦ ἐσωτερικοῦ ὀργανισμοῦ (μάλιστα τοῦ Ὀθωμανικοῦ). Ἄλλ' ἡ ἀμυντικῶς ἄτρωτος γεωγραφικὴ θέσις τῆς Ῥωσσίας καὶ ὁ ἰσχυρότερος ἐσωτερικός ὀργανισμός ἐπιτρέπουσιν αὐτῇ νὰ ἐπικοινωνῇ τῇ Εὐρώπῃ ἀκινδύνως καὶ ν' ἀναμιγνύηται εἰς τὴν Εὐρωπαϊκὴν πολιτικὴν, οὐχὶ ἐξ ἀδυναμίας, ἀλλ' ἐνεκα τῆς περισσείας τῆς ἰσχύος καὶ τῆς δυνάμεως τῆς ἐγκειμένης κυρίως ἐν τῇ ἀπομονώσει τοῦ Ῥωστικοῦ κράτους. Κράτος ἄτρωτον ἐν τῷ ἰδίῳ αὐτοῦ οἴκῳ, ἀκαταμάχητον δ' ἐν τῇ ἀμύνῃ,

διατελοῦν ἐτι ἐν τῇ περιόδῳ τῆς διαμορφώσεως αὐτοῦ, σφριγῶν καὶ ζωτικὸν καὶ ὑπὸ μεγάλων ἐθνικῶν καὶ θρησκευτικῶν παραδόσεων τοῦ παρελθόντος καὶ μεγάλων πολιτικῶν βλέψεων καὶ φιλοδοξίας τοῦ παρόντος ἠθικῶς ἐλαυνόμενον, εἶναι φυσικώτατον ὅτι ἔχει πολιτικὴν ἐπεκτάσεως ἐξωτερικῆς ἀναλόγου πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν σφρίγος καὶ τὴν ἐσωτερικὴν παγίωσιν καὶ κραταίωσιν. Καὶ τοιαύτην εἶχεν ἀνέκαθεν τὸ Ῥωσικὸν κράτος πολιτικὴν, ἣτις γενικώτερον κρινομένη δὲν δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς ἀπλῶς κατακτητική. Μέχρι τοῦ μεγάλου Πέτρου οἱ πόλεμοι οἱ Ῥωσικοὶ καὶ αἱ διὰ τούτων γινόμεναι κατακτήσεις ἀπέβλεπον ἀπλῶς εἰς τὸ ἱερὸν ἔργον καὶ τὸν ὑψηλὸν σκοπὸν τῆς ἐθνικῆς ἐνότητος τῆς Ῥωσσίας. Τοῦ μεγάλου σκοποῦ τούτου ἐπιτευχθέντος ἅπαξ διὰ τῶν μεγάλων Ῥώσων ἡγεμόνων ἀπὸ τοῦ Ἰβάν Α' μέχρι τοῦ Ἀλεξίου Α' καὶ Πέτρου Α', νεία ἤρξατο περίοδος ἀπὸ τοῦ Πέτρου ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν Ῥωσικῶν πολέμων, περίοδος ἐπεκτάσεως διπλῆν ἐχούσης διεύθυνσιν, τὴν μὲν φυσικὴν καὶ πολιτικὴν, τὴν δὲ ἱστορικὴν καὶ ὑπὸ ὑψηλοτέραν ἔννοιαν ἠθικὴν. Κράτος μέγα, οἷον τὸ Ῥωσικόν, τοσαῦτα περιέχον ἐν ἑαυτῷ ζώπυρα ἱστορικῆς ἀναπτύξεως καὶ πολιτισμοῦ, ἔχων δ' ἐνταυτῷ καὶ εὐρωστὸν ἐσωτερικὸν ὄργανισμὸν σφριγῶντα καὶ ζωτικόν, δὲν ἠδύνατο ἐκ λόγων καὶ αἰτίων φυσικῶν ἅμα καὶ πολιτικῶν νὰ περιορισθῇ ἐν ταῖς ἀχανεῖς στέπαις τῆς Σαρματίας, μακρὰν πάσης θαλασσίας διεξόδου καὶ πάσης διὰ ταύτης κατορθουμένης ἐπικοινωνίας πρὸς τὸν ἐκτὸς ἱστορικὸν κόσμον. Ἡ πρὸς τὴν Βαλτικὴν θάλασσαν καὶ πρὸς τὸν Εὐξείνιον πόντον διὰ μεγάλων καὶ αἱματηρῶν πολέμων διανοιχθεῖσα ὁδὸς ὥς καὶ ἡ διὰ μεγάλων πόνων καὶ μόχθων καὶ ἐπιμονῆς πρὸς τὴν κεντρικὴν Ἀσίαν καὶ πρὸς τὸν Βερίγγειον ἄγρουσα ἦτο ὁδὸς οὐχὶ κατακτήσεων, ἀλλὰ φυσικῆς ἱστορικῆς ἐξελιξεως καὶ πολιτικῆς ἀναπτύξεως καὶ προσδοκῶντος καὶ κράτους μεγαλουργοῦ καὶ μεγαλεπηβόλου, φύσει κατέχοντος τὴν πρὸς πρὸς τὸ μεγαλουργεῖν δύναμιν. Ὡς πρὸς τοῦτο τὸ ἔργον τοῦ μεγάλου Πέτρου εἶναι ἡ ἐν ἀτομικῇ μεγαλοφυίᾳ ἐκδήλωσις καὶ ἐνσάρκωσις τῆς φυσικῆς καὶ ἠθικῆς μεγαλουργοῦ τάσεως ὁλοκλήρου ἔθνους καὶ κράτους ὑπὸ τῆς φύσεως αὐτῆς καὶ τῆς ἱστορίας εἰς μέγαν προορισμὸν κεκλημένον. Ὅτι ἡ Πολωνία ἀποτελεῖ κηλίδα τινὰ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Ῥωσσίας ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν ταύτην, εἶναι ὁμολογούμενον· ἀλλὰ τῆς Πολωνίας ὁ διαμελισμὸς, ὃν ἐποίησαντο ὁμοῦ Ῥωσσία καὶ Αὐστρία καὶ Πρωσσία, ἐπιβαρύνει μᾶλλον τὴν Ῥωσσίαν τὴν ἐπίσημον,

τὴν Εὐρωπαϊκὴν, οὐχὶ δὲ τὴν ἐθνικὴν πολιτικὴν τῆς ὀρθοδόξου Ῥωσσίας.

Ὑπὸ τὴν δευτέραν, τὴν ἠθικὴν διεύθυνσιν, ἡ Ῥωσσικὴ ἐπέκτασις ἢ ἀπορρέουσα ἐκ τοῦ ἐθνικοῦ καὶ καθόλου ιστορικοῦ ὀργανισμοῦ τοῦ Ῥωσσικοῦ κράτους εἶχε κέντρον ἑλξέως τὴν Ἑλληνικὴν Ἀνατολὴν. Στοιχεῖον οὐσιωδέστατον τοῦ ιστορικοῦ βίου τοῦ Ῥωσσικοῦ ἔθνους εἰσὶν αἱ σχέσεις αἱ συνδέουσαι τὸ ἔθνος τοῦτο πρὸς τὸν ὀρθόδοξον χριστιανισμὸν τῆς Ἀνατολῆς τὸν ἐκπροσωπούμενον ἐν τῷ ἔθνει τῷ Ἑλληνικῷ καὶ τοῖς ὑπὸ τὴν ἠθικὴν αἰγίδα τοῦ χριστιανικοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀνέκαθεν βιοῦσιν ὀρθοδόξοις λαοῖς τῆς Ἀνατολῆς. Ἡ Ῥωσσία δι' οὓς ἤδη λόγους εἵπομεν ἐν τῇ Εἰσαγωγῇ (ἰδ. σελ. 165) ἔλκεται ἱστορικῶς πρὸς τὴν ὀρθόδοξον Ἀνατολὴν, καὶ ἡ ὑφ' οἰονδήποτε πολιτικὸν ἢ ἱστορικὸν τύπον ἐνωσις μετὰ τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἡ ἐπ' αὐτὴν προστασία καὶ ἠθικὴ ἡγεμονία εἶναι τὸ ἰδεώδες τοῦ ἱστορικοῦ βίου καὶ τῆς ἐθνικῆς καὶ ἱστορικῆς ἀναπτύξεως τοῦ Ῥωσσικοῦ κράτους. Καὶ ἐν τῇ ἑλξει ταύτῃ καὶ ἐπεκτάσει τῆς Ῥωσσίας ὑπῆρχεν ἀνέκαθεν ὁρμή τις καὶ τάσις καὶ ῥοπὴ ἰσχυροτέρα, ὑψηλότερα καὶ εὐγενεστέρα τῆς πολιτικῆς τῆς κατακτήσεως, πολλῶ δὲ πλείον τῆς κατακτητικῆς ὑποδουλώσεως τῶν λαῶν τῆς Ἀνατολῆς. Ἡ ἐλευθέρωσις τῆς ὀρθοδόξου Ἀνατολῆς ἀπὸ τοῦ πιέζοντος αὐτὴν ἀλλοθρήσκου κράτους, ἡ ἐλευθέρωσις καὶ ἡ πολιτικὴ ἀποκατάστασις τῶν ὀρθοδόξων λαῶν τῆς Ἀνατολῆς, ἡ ἀποκατάστασις τοῦ Βυζαντίου εἰς μέγα κέντρον ὀρθοδοξίας, ἡ ἐξωτερικὴ ἀνόρθωσις καὶ διέκλαμψις πάντων τῶν ὀρθοδόξων ἐκκλησιαστικῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ κέντρων, τέλος ἡ νόμιμος ἠθικὴ καὶ πολιτικὴ δράσις τοῦ μεγάλου ὀρθοδόξου κράτους ἐπὶ τὰς τύχας τῆς ὀρθοδόξου Ἑλληνικῆς Ἀνατολῆς καὶ ἡ δυνατὴ ἀπὸ ταύτης ἀπομάκρυνσις τῶν ἐπηρεϊῶν τῆς Φραγκικῆς Εὐρωπαϊκῆς πολιτικῆς· πάντα ταῦτα ἀπετέλουν ἐξ ἀρχῆς τὴν ὅτε μὲν ὑπολανθάνουσιν, ὅτε δὲ ἐμφανῶς κηρυττομένην ἰδέαν τῆς ἐν Ἀνατολῇ Ῥωσσικῆς πολιτικῆς. Τὰ κατὰ τὴν βαθμιαίαν ἀνάπτυξιν καὶ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς τοιαύτης πολιτικῆς διελθόμεν ἤδη δι' ὀλίγων ἐν οἷς ἐν τῇ Εἰσαγωγῇ περὶ τῆς Ῥωσσίας καὶ περὶ τοῦ Ἀνατολικοῦ ζητήματος ἐγράψαμεν.

Ἡ βασιλεία τοῦ Ἀλεξάνδρου Α΄. — Περιορίζοντες νῦν τὸν λόγον εἰς τὰ περὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ἀλεξάνδρου Α΄ ὡς ἄξιον λόγου ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς βασιλείας ταύτης ἀναφέρομεν ἐνταῦθα ὡς πρὸς τὴν ἀνατολικὴν πολιτικὴν τῆς Ῥωσσίας, ὅτι αὕτη ἐπὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου Α΄ παρεμορφώθη, παροδικῶς μὲν ἰσως, ἀλλ' οὐχ ἥττον καθιερώσασα

ἀρχὴν καὶ προηγούμενον δυνάμενον νὰ ἐπαναλαμβάνηται καὶ ἐν τῷ μέλλοντι καὶ κινδυνεῦον νὰ δώσῃ νέαν ὅλως διεύθυνσιν εἰς τὰς σχέσεις τῆς Ῥωσσίας πρὸς τὴν Ἀνατολὴν καὶ πρὸς τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος. Ἡ ἀνατολικὴ πολιτικὴ τῆς Ῥωσσίας ἔλαβεν ἐπὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου χαρὰ κτῆρα κατακτήσεως ἔχοντα ἀρχὴν καὶ αἰτίαν οὐχὶ τὴν Ῥωσσίαν αὐτήν, ἀλλὰ τὴν Φραγκικὴν Εὐρώπην τὴν ἐπιβουλεύουσαν τῇ ὀρθοδόξῳ Ἀνατολῇ, τὴν καταστήσασαν τὴν Ἀνατολὴν ταύτην στάδιον ἐκμεταλλεύσεως, πάλης καὶ διαπληκτισμῶν χάριν τῶν ὕλικῶν συμφερόντων τῆς Εὐρώπης καὶ κατακτήσεως καὶ ἀρπαγῆς κτηνώδους. Ἡ τοιαύτη ἀνατολικὴ πολιτικὴ τῆς Εὐρώπης κατέστησε τὸ ἐν Ἀνατολῇ ἔργον τῆς Ῥωσσίας ἀμυντικὸν καὶ ἐκ τοῦ ἀμυντικοῦ ἐπιθετικὸν καὶ κατακτητικόν. Ῥωσρικὴ πολιτικὴ κατακτήσεως ἐν Ἀνατολῇ ὑπῆρξεν ἀντίκτυπος τῶν Εὐρωπαϊκῶν κατακτητικῶν σχεδίων. Οἱ κατὰ τῆς Τουρκίας Ῥωστικοὶ πόλεμοι τοῦ μεγάλου Πέτρου καὶ τῆς Αἰκατερίνης Β΄ εἶχον σκοπὸν κεκηρυγμένον ὅλως διάφορον τῶν κατακτήσεων καὶ τῶν προσαρτήσεων. Ἐν τῶν μεγαλειπηθόλων πολιτικῶν σχεδίων τῆς Αἰκατερίνης Β΄, ὡς γνωστόν, ἦτο καὶ ἡ ἰδρυσις Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας μετὰ πρωτευσούσης Κωνσταντινουπόλεως. Ἡ Αὐστρία ἦτο τότε ἡ καρπουμένη τὴν Ῥωσρικὴν συμμαχίαν πρὸς κατακτήσεις καὶ προσαρτήσεις χριστιανικῶν χωρῶν ἐν τῇ χερσονήσῳ τοῦ Αἰμοῦ. Τούναντίον δὲ κατὰκτησις καὶ προσάρτησις χωρῶν ὑπὸ ὀρθοδόξων λαῶν οἰκουμένων ἦτο ξένη εἰς τὴν Ῥωσρικὴν πολιτικὴν. Κατακτητικὸν χαρακτῆρα ἔλαβον οἱ Ῥωστικοὶ πόλεμοι περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ αἰῶνος τούτου ἕνεκα τῶν μεγάλων τότε κατακτητικῶν σχεδίων τοῦ Ναπολέοντος Α΄ τοῦ μεγάλου ἀρχηγοῦ τῆς πολιτικῆς τῶν κατακτήσεων. Ἡ Ῥωσσία δὲ ἡ συμμαχοῦσα ἐπὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου Α΄ ὅτε μὲν μετὰ τοῦ Ναπολέοντος ἐναντίον τῆς Ἀγγλίας, ὅτε δὲ μετὰ τῆς Ἀγγλίας ἐναντίον τοῦ Ναπολέοντος, παρesyρθη νῦν ἰσχυρῶς ὑπὸ τῆς ὁρμῆς τῆς τοιαύτης πολιτικῆς. Τοῦτο δ' ἀποτελεῖ ἐν τῶν οὐχὶ φωτεινῶν σημείων τῆς βασιλείας τοῦ Ἀλεξάνδρου Α΄. Ὁ ἡγεμὼν οὗτος, ὡς διὰ μακρῶν ἤδη περὶ αὐτοῦ ἀλλαχοῦ εἵπομεν, ἐκ τῶν ἀγαθωτάτων καὶ εὐγενεστάτων, ὅσοι ποτὲ ἔθυσαν τὰς τύχας μεγάλων ἐθνῶν καὶ ὡς ἐκ τῆς θέσεως καὶ τῆς δυνάμεως τοῦ κράτους αὐτῶν ἐπέδρασαν καὶ ἐπὶ τὴν τύχην ἄλλων λαῶν καὶ τῆς ἀνθρωπότητος καθόλου, πρὸς τοῖς μεγάλοις αὐτοῦ ἡθικοῖς προτερήμασιν εἶχε καὶ τινα μεγάλην ἑλλειψιν, τὴν ἀδυναμίαν τοῦ χαρακτῆρος, ἧς ἡ αἰτία ἔκειτο ἐν μέρει

μὲν ἐν τῇ μεγάλῃ αὐτοῦ ψυχικῇ εὐαισθησίᾳ, ἐν μέρει δὲ ἐν τῇ φύσει τοῦ περὶ αὐτὸν στενωτέρου ἢ εὐρυτέρου ἱστορικοῦ κύκλου τοῦ ἐπιδράσαντος ἐπὶ τὴν ἠθικὴν διαμόρφωσιν τοῦ χαρακτῆρος αὐτοῦ.

Ἡ βασιλεία καὶ ἡ κυβέρνησις τοῦ Ἀλεξάνδρου Α' ἀνελθόντος εἰς τὸν θρόνον ἐν μέσῳ περιστάσεων, αἵτινες ἐστρεψαν τὴν προσοχὴν αὐτοῦ πολλῶ πλεον εἰς τὰ τῆς Εὐρώπης ἢ εἰς τὰ τῆς Ῥωσσίας, εἶναι κατ' ἐξοχὴν Εὐρωπαϊκὴ ὑπὸ τὴν ἐποψιν τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς. Ἡ πολιτικὴ αὕτη ὠρμάτο μὲν καὶ ἐνεπνέετο ὑπὸ τῶν πολιτικῶν παραδόσεων καὶ τῶν ἐθνικῶν τάσεων καὶ ῥοπῶν τοῦ Ῥωσσικοῦ ἔθνους, ἀλλ' ὑπηγορεύετο τὸ πλεῖστον καὶ ὑπὸ τῆς πολιτικῆς καταστάσεως καὶ τῶν πολιτικῶν συνδυασμῶν τοῦ συχνὰ τότε μεταβαλλομένου Εὐρωπαϊκοῦ καθεστῶτος. Ἡ μεγάλῃ ἐπιθετικὴ πολεμικὴ ἐνέργεια τοῦ Ἀλεξάνδρου ἀπέβλεπεν ἢ εἰς τὰ γενικώτερα συμφέροντα τῆς Εὐρώπης ἢ εἰς τὰ ἰδιαίτερα ἰδιοτελῆ κατακτητικὰ συμφέροντα τῆς Ῥωσσίας, ὧν ἡ ἐπιτυχὴς ἐπιδιώξις συνεδέετο μετὰ τῆς θέσεως, ἣν ἐλάμβανεν ἡ Ῥωσσία ἀπέναντι τῆς Εὐρώπης, καὶ ἡ μετὰ τῆς Γαλλίας ἢ Ἀγγλίας συμμαχία συνεδυζέτο μετ' ἀμοιβῆς χωρογραφικῆς ἐπεκτάσεως ἐν Ἀνατολῇ. Οἱ κατὰ τῆς Τουρκίας πόλεμοι αὐτοῦ δὲν ἀπέβλεπον πλεόν εἰς τὴν ἐλευθέρωσιν τῶν Χριστιανῶν, ἀλλ' εἰς προσάρτησιν χωρῶν ἐπὶ τῆς χερσονήσου τοῦ Αἰμου, εἰ δυνατόν δέ, εἰς τὴν προσάρτησιν αὐτῆς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, περὶ ἧς ἐν ταῖς πρὸς τὸν Ναπολέοντα διαπραγματεύσεσιν ἐγένετο λόγος ὡς περὶ μελλούσης πόλεως Ῥωσσικῆς ἐν τῇ ἀπωτάτῃ γωνίᾳ τοῦ Ῥωσσικοῦ κράτους κειμένης. Εἶναι ἀληθές ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος διεξήγαγε καὶ πόλεμον μέγαν καθαρῶς ἐθνικόν, ἐθνικώτατον· ἀλλὰ τοῦτο ἐπραξεν ἀμυνόμενος ἐναντίον ἐπιδρομῆως εἰσβαλόντος εἰς τὴν καρδίαν τοῦ κράτους αὐτοῦ. Ἀλλ' ὁ ἐν τῇ ἀμύνῃ ἐθνικὸς Ῥωσσικὸς πόλεμος μετὰ τὴν ἐκδίωξιν τοῦ ἐχθροῦ μετετρέπη εἰς πόλεμον ἐπιθετικὸν Εὐρωπαϊκόν, χάριν Εὐρωπαϊκῶν συμφερόντων γινόμενον καὶ οὐχὶ ὑπὸ καθαρῶν Ῥωσσικῶν συμφερόντων ἀπαιτούμενον. Εἶναι ἀληθές ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος περιβλήθη οὕτω δόξαν καὶ αἴγλην μεγάλου Εὐρωπαίου ἡγεμόνος ἀποδόντος τῇ Εὐρώπῃ τὴν ἐλευθερίαν αὐτῆς καὶ καταστάντος προστάτου καὶ κραταιοῦ ἐρείσματος τῆς Εὐρωπαϊκῆς ἰσορροπίας καὶ ἰθύντορος τῆς Εὐρωπαϊκῆς πολιτικῆς, καὶ ἡ μέχρι τοῦδε ἱστορηθεῖσα Εὐρωπαϊκὴ ἱστορία ἀπέδειξεν ἱκανῶς τὴν ἐπιζηλον θέσιν, ἣν κατεῖχεν ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Ῥωσσίας ἐν τῇ Εὐρωπαϊκῇ συμπολιτείᾳ ἔχων σχεδὸν πάντοτε τὴν νικῶσαν ψῆφον ἐν

τοῖς μεγάλοις συμβουλίοις τῶν Εὐρωπαϊκῶν κρατῶν καὶ ἡγεμόνων. Ἀλλὰ κατὰ βάθος ταῦτα πάντα ἦσαν ἀπατηλὴ τις αἴγλη ξένη καὶ ἄλλοτρία πρὸς τὸ ἀληθές ἠθικὸν μεγαλεῖον Ῥώσσου μονάρχου καὶ Ῥωσσικῆς πολιτικῆς. Ὁ μέγας αὐτοκράτωρ τῆς Ῥωσσίας ὁ μὴδὲν ἔχων κοινόν, τότε τοῦλάχιστον, πρὸς τὰς κατ' ἐκείνον τὸν χρόνον διαιρούσας τὴν Εὐρώπην πολιτικὰς θεωρίας καὶ ἀρχὰς καὶ συστήματα κατέστη, παρὰ τὴν θέλησιν καὶ συνειδήσιν αὐτοῦ, ὄργανον καὶ ἔρρισμα ἰσχυρὸν συστήματος ἀντιδραστικοῦ φαυλοτάτου, τοῦ συστήματος τῆς στασιμότητος καὶ τῆς πολιτικῆς καὶ πνευματικῆς δουλείας, τῆς κτηνώδους κατακτήσεως, τῆς περιφρονήσεως καὶ χλεύης τῶν δικαιωμάτων καὶ αὐτοῦ τοῦ ὄνματος τῶν λαῶν. Καὶ ὁ τοῦ τοιούτου πολιτικοῦ ἀντιδραστικοῦ συστήματος κυριώτατος συνήγορος καὶ σηματοφόρος Μεττερνίχος κατέστη ὁ πολιτικὸς ἰθύντωρ, κηδεμὼν καὶ δὴ καὶ πνευματικὸς ἱατρός, ὡς ἀλαζονικῶς ἔλεγε, τοῦ αὐτοκράτορος τοῦ μεγάλου Ῥωσσικοῦ κράτους, τοῦ ὁποίου ἱερά καὶ ἠθικωτάτη καὶ ὑψίστη πολιτικὴ ἀποστολὴ καὶ καθήκον ἦτο νὰ σπεύδῃ εἰς βοήθειαν καὶ ἀρωγὴν τῶν ὑπὲρ πίστεως καὶ ἠθικῆς ἐλευθερίας ἀγωνιζομένων ὀρθοδόξων λαῶν. Καὶ αἱ οἰκτραὶ περιπέτειαι τῆς τοιαύτης ἀνατολικῆς ἰδίως πολιτικῆς τοῦ Ἀλεξάνδρου, τῆς ὁποίας τὰς λεπτομερείας θέλομεν ἐκθέσει ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, ὡς οὐδὲν ἄλλο ἐπεσκέασαν τὴν λάμψιν τῆς βασιλείας τοῦ ἡγεμόνος τούτου καὶ ἐκλόνησαν σφοδρῶς τὴν ἠθικὴν δύναμιν καὶ τὸ κράτος τῆς Ῥωσσίας ἐν τῇ συνειδήσει τῆς Ἑλληνικῆς χριστιανικῆς Ἀνατολῆς. Καὶ ὅποτε ὁ Ἀλέξανδρος μετὰ δεινᾶς καὶ πικροτάτας ἀπογοητεύσεις εἶδε τὴν ἄβυσσον, εἰς ἣν ἔφερε τὴν Ῥωσσίαν ἡ τοιαύτη αὐτοῦ πολιτεία, εἶδε προσέτι τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ἠθικὴν κατάπτωσιν ὡς Ῥώσσου ἡγεμόνος καὶ ἐζήτησε νὰ ἐξέλθῃ ἐκ τοῦ περὶ αὐτὸν πολιτικοῦ καὶ ἠθικοῦ χάους, μοῖρα τις δυσμενῆς αὐτῷ, ἀλλ' εὐμενῆς ἴσως πρὸς τοὺς ἀγωνιζομένους Ἕλληνας, δὲν ἐπέτρεψεν αὐτῷ γὰρ θεραπείαν τὸ πεπραγμένον ἀδίκημα καὶ νὰ ἐπανορθώσῃ τὸ πλημμελὲς τῆς πολιτείας αὐτοῦ ἔργον. Αἱ περιπέτειαι τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ὑπῆρξαν δι' αὐτὸν περίοδος δεινῆς δοκιμασίας πληττούσης καιρίως τὴν εὐαίσθητον αὐτοῦ ψυχὴν. Ἀλλ' ἡ τοιαύτη δοκιμασία ὑπῆρξε καὶ τὸ ἀναγκαῖον φάρμακον κατὰ τῆς νοσοῦσης καὶ τῆς εὐθείας ὁδοῦ παρεκτραπέσης Ῥωσσικῆς πολιτικῆς.

Ἡ πολιτικὴ αὕτη ἡ ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους τῆς βασιλείας τοῦ Ἀλε-

ξάνδρου τοσοῦτον ὀλεθρία εἰς τὰ συμφέροντα τῶν χριστιανικῶν λαῶν ἀποβάσσει ἔχει δύο περιόδους, τὴν μὲν τῆς κατὰκτησεως, τὴν δὲ τῆς ἐγκαταλείψεως· ἐν ἀμφοτέραις δὲ ταῖς περιόδοις δεινῶς ἐπηρεάσθη ὑπὸ τῆς γενικῆς πολιτικῆς τῆς Εὐρώπης. Κατὰ τὴν πρώτην περίοδον ἡ Ῥωσσία τὴν Εὐρωπαϊκὴν αὐτῆς πολιτικὴν συνεδύασε μετὰ κατακτητικῶν ἐν Ἀνατολῇ σχεδίων. Ἀλλ' εἰς τὰ τοιαῦτα σχέδια ἔθηκε τέρμα ἡ Γαλλικὴ στρατεία τοῦ 1812 καὶ ὁ ἐντεῦθεν προκύψας μέγας κατὰ τοῦ Ναπολέοντος Εὐρωπαϊκὸς συνασπισμός, οὗ προϊστάτο αὐτός ὁ Ἀλέξανδρος. Ἡ Βιενναία συνθήκη ἔθηκεν ἐπισήμως τέρμα εἰς τὴν Ῥωσσικὴν κατάκτησιν κατακυρώσασα τῇ Ῥωσσίᾳ τὴν προσάρτησιν τῆς Βεσσαραβίας (τὴν γενομένην διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Βουκουρεστίου 1812) καὶ τὴν τῆς Φιλανδίας (τὴν γενομένην διὰ τῆς συνθήκης τῆς Φρειδριξχάμης 1809), καθιερώσασα τὴν γενικὴν εἰρήνην, ἀναγνωρίσασα ἀρρήτως τὴν ἀκεραιότητα τῆς Τουρκίας καὶ θέσασα ταύτην σιωπηλῶς ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Χριστιανικῆς μοναρχικῆς Εὐρώπης καὶ τῆς μετ' ὀλίγον συνομολογηθείσης Ἰερᾶς Συμμαχίας. Οἱ φόβοι καὶ αἱ εἰκασίαι, ὅτι διὰ τῆς συμμαχίας ταύτης ὁ Ἀλέξανδρος παρεσκευάζετο εἰς μεγάλην σταυροφορίαν ἐναντίον τῆς Τουρκίας, ἐψεύσθησαν οὐ μόνον ὑπὸ τῆς πολιτικῆς, ἣν ἐν Εὐρώπῃ ἐφήρμοσεν ὁ Ἀλέξανδρος ἀπὸ τοῦ 1815, ἀλλὰ πρὸ πάντων ὑπὸ τῆς ἀπέναντι τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος πολιτείας αὐτοῦ.

Αὕτη ἀπέβλεπεν εἰς ἐντελῆ ἐγκατάλειψιν τῶν λαῶν τῆς Ἀνατολῆς εἰς τὴν λόγῳ μὲν ὑπὸ τῆς Ἰερᾶς Συμμαχίας, ἔργῳ δὲ ὑπὸ τῆς Αὐστριακῆς πολιτικῆς ὑποστηριζομένην Τουρκικὴν δεσποτείαν. Ὁ Ἀλέξανδρος, ὡς προστάτης τῆς Ἰερᾶς Συμμαχίας καὶ τοῦ μοναρχικοῦ συνδέσμου, ὑπεχρεώθη νὰ διεξαγάγῃ πόλεμον ἡθικόν ἐναντίον τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως κατὰ τὰς ὑπαγορεύσεις τῆς Μεττερνιχίου πολιτικῆς, καταδικαζόμενον ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτοῦ συνειδήσει καὶ ἐν τῇ ἐθνικῇ καὶ θρησκευτικῇ συνειδήσει τοῦ Ῥωστικοῦ ἔθνους. Ἀλλ' ἐν τῷ αὐτοκράτορι ἡ ἐθνικὴ αὐτοῦ συνειδήσις ὡς αὐτοκράτορ πασῶν τῶν Ῥωσσιῶν ὑπεχώρει πρὸς τὴν μηχανικὴν πολιτικὴν συνειδήσιν τὴν ἐπιβαλλομένην αὐτῷ ὑπὸ τῆς Ἰερᾶς Συμμαχίας, τὴν ψευδῆ συνειδήσιν φρουροῦ καὶ προστάτου τῶν μοναρχικῶν, καὶ δὴ καὶ Τουρκικῶν, συμφερόντων ἐναντίον τῶν ἀνατρεπτικῶν ἀρχῶν τῆς Ἐπαναστάσεως, ἔστω καὶ Ἑλληνικῆς. Ὁ Ἀλέξανδρος πρῶτον διὰ τῆς πολιτείας αὐτοῦ διέθεσε τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος δυσμενῶς καὶ δυσπίστως πρὸς τὸ κραταῖον ὁμοδοξον

ἔθνος καὶ πρῶτος αὐτὸς κατέστη αἵτιος τοῦ ἡθικοῦ χάσματος, ὅπερ ὠρύχθη βαθμηδὸν μεταξύ τῆς Ἑλληνικῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Ῥωσσίας πρὸς μεγίστην βλάβην τοῦ ὀρθοδόξου κόσμου, τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους καὶ αὐτῆς δὴ τῆς Ῥωσσίας.

Τοιαύτη ἦτο ὑπὸ καθόλου ἐποψίν ἡ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ τοῦ Ἀλεξάνδρου, τῆς ὁποίας τὸ σπουδαιότατον μέρος, τὸ ἀφορῶν τὴν ἱστορίαν τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος, θέλομεν ἐκθέσει ἐν ἰδιαιτέρῳ κεφαλαίῳ.

Ἡ ἐσωτερικὴ πολιτεία τοῦ Ἀλεξάνδρου Α΄ ἐν τῇ κυβερνήσει τοῦ Ῥωσσικοῦ κράτους ἦτο μία τῶν ἀρίστων ἀπὸ τοῦ Πέτρου τοῦ μεγάλου. Ὁ Ἀλέξανδρος ὡς ἡγεμὼν φιλόανθρωπος, φιλελεύθερος, ἀγαθὸς καὶ εὐγενὴς τὴν ψυχὴν ἐνεκαίνισεν ἐν Ῥωσσίᾳ κυβέρνησιν τὰ μάλα φιλόανθρωπον, προοδευτικὴν, φιλελευθέραν καὶ ἐκπολιτιστικὴν καὶ διὰ πάντα ταῦτα εὐεργετικωτάτην τῷ Ῥωσσιῳ λαῷ. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ διὰ τὴν μεγάλην δημοτικότητα, ἧς ἀπῆλθεν ἰδίως κατὰ τὴν μεγάλην ἐθνικὴν ἀμυναν τοῦ 1812, ἐτιμῆθη διὰ τοῦ ἐπωνύμου *Εὐλογημένου* τοῦ ψηφισθέντος καὶ δοθέντος αὐτῷ ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ῥωσσιῆς Ἐκκλησίας. Ὑπὸ ἐκπολιτιστικὴν καθόλου ἐποψίν ἡ κυβερνήσεις τοῦ Ἀλεξάνδρου ἦτο λαμπρὰ ἐξακολουθήσας τοῦ ἔργου τοῦ μεγάλου Πέτρου καὶ τῆς Αἰκατερίνης Β΄. Πλὴν τῶν δραστικῶν καὶ τελεσφόρων μέτρων καὶ πολλῶν εὐεργετικῶν διατάξεων, δι' ὧν ἡγωνίσαστο νὰ θεραπεύσῃ καὶ ἐθεράπευσεν κατὰ μέγα μέρος τὰς μεγάλας πληγὰς, αἷς ἐπῆνεγκον εἰς τὴν εὐημερίαν τοῦ Ῥωσσικοῦ κράτους οἱ μεγάλοι ἐπὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ πόλεμοι, ἐφρόντισεν ἐπιμελῶς ἵνα νέας ἀνοίξῃ ὁδοὺς εὐημερίας εἰς τε τὸ ὑπῆκοον καὶ εἰς τὸ κράτος. Γεωργία καὶ ἐμπορία, τέχνη καὶ βιομηχανία καὶ πρὸ πάντων ἡ δημοσία ἐκπαίδευσις ἦσαν ἀντικείμενα τῆς ἰδιαιτέρας τοῦ αὐτοκράτορος μερίμνης καὶ προστασίας. Ἀλλ' ὁ Ἀλέξανδρος ἐπελάβετο καὶ τοῦ γενικωτέρου ἔργου ριζικωτέρας τινὸς καὶ καθολικωτέρας ἀναμορφώσεως τοῦ Ῥωσσικοῦ λαοῦ διὰ βαθυτέρων μεταρρυθμίσεων τοῦ κοινωνικοῦ καὶ πολιτικοῦ ὀργανισμοῦ τοῦ ἔθνους καὶ τοῦ κράτους. Πρῶτος οὗτος ἐν τοῖς ἡγεμόσι τῆς Ῥωσσίας συνέλαβε τὴν μεγάλην ἰδέαν τῆς καταργήσεως τῆς δουλείας ἐν τῷ κράτει, πρόθυμος ὢν ὑπὲρ τῆς τοιαύτης εὐεργετικῆς μεταρρυθμίσεως νὰ κινδυνεύσῃ ἐν ἀνάγκῃ καὶ αὐτὴν αὐτοῦ τὴν ζωὴν καὶ τὸν θρόνον, ὡς ἔλεγεν, ἐκδηλῶν οὕτω τὸ μέγεθος τῆς αὐταπαρνήσεως ὑπὲρ τῆς εὐδαιμονίας τῶν ὑπηκόων. «Θέλω νὰ ἐξαγάγω τὸ ἔθνος, ἔλεγεν ὁ Ἀλέξανδρος πρὸς τὸν ἀπεσταλμένον τοῦ

Ναπολέοντος στρατηγὸν Σαβαρύν, ἐκ τῆς βαρβάρου ταύτης καταστάσεως. Καὶ ἐὰν ὁ πολιτισμὸς ἦτο περισσότερον διαδεδομένος, ἤθελον καταργήσαι τὴν δουλείαν, καὶ ἂν ἔτι τὴν πρᾶξίν μου ταύτην ἤθελον ἀποτίσει διὰ τῆς κεφαλῆς μου». Τὸ μέγα τοῦτο σχέδιον δὲν ἐπραγματοποιήθη ἐπὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἀλλ' οὐχ ἦτον σπουδαιοτάτη ἀρχὴ καὶ μέγα βῆμα ἐγένετο πρὸς πραγμάτωσιν αὐτοῦ. Ἐν ταῖς Βαλτικαῖς ἐπαρχίαις (Ἑσθονίᾳ, Λαθονίᾳ καὶ Κουρλανδίᾳ), ἐνθα δὲν προσέκρουσεν εἰς δυσχέρειαν μεγάλην ἡ εὐεργετικὴ κοινωνικὴ μεταρρυθμῖσις, ἡ δουλεία κατηργήθη ἐντελῶς, ἐν δὲ τῷ λοιπῷ κράτει ἐβελτιώθη ἐπαίσθητῶς ἡ τύχη τῶν δούλων. Ἡ ὑπὲρ τῆς πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς τοῦ λαοῦ μορφώσεως ἰδιαίτερα μέριμνα τοῦ αὐτοκράτορος ἐξεδηλώθη οὐ μόνον διὰ τῆς προαγωγῆς τῆς κατωτέρας ἐκπαιδεύσεως δι' ἰδρύσεως χιλιάδων δημοτικῶν σχολείων πανταχοῦ τοῦ κράτους, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς ἰδιαίτερας προστασίας, ἣν ἐπεδαψίλευσεν ὁ αὐτοκράτωρ εἰς τὴν μέσσην καὶ ἀνωτέραν παιδευσιν δι' ἰδρύσεως πλήθους γυμνασίων ἐν ταῖς κυριωτέραις πόλεσι καὶ δι' ἀναδιοργανώσεως τῶν ὑπαρχόντων πανεπιστημίων καὶ διὰ συστάσεως νέων τοιούτων ἀνωτάτων διδασκηρίων ἐν τοῖς μεγάλοις κέντροις τῆς αὐτοκρατορίας. Ἐν πᾶσι δὲ τούτοις τοῖς μεταρρυθμιστικοῖς ἔργοις καὶ βουλευμάσιν αὐτοῦ πνεῦμα ἀκραιφνῶς φιλελεύθερον ἦτο τὸ κρατοῦν ἠθικὸν ἑλατήριον. Ἀλλ' ἡ ἐπάρατος ἐξωτερικὴ πολιτικὴ, ἣν ἡσπάσατο βαθμηδὸν ὁ Ἀλεξάνδρος ἀπὸ τοῦ 1815, ἐπέδρασεν ὀλεθριώτατα καὶ ἐπὶ τὴν ἐσωτερικὴν πολιτικὴν καὶ τὸ πνεῦμα ἐκεῖνο τῆς ἀσταθείας καὶ δισταγμοῦ καὶ δυσπιστίας, ὅπερ τοσοῦτον ἡμαύρωσε τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου, δὲν ἐβράδυνε νὰ ἐπιδράσῃ ὀλεθριῶς καὶ ἐπὶ τὴν ἐσωτερικὴν πολιτικὴν τοῦ εὐαισθήτου αὐτοκράτορος.

Αἱ μηχανορραφαὶ τῆς Αὐστριακῆς πολιτικῆς, τὸ ὑπόμνημα τοῦ Στούρτζα (ιδ. σελ. 323), ὁ φόνος τοῦ Κοτσεβοῦ καὶ τοῦ δουκὸς Βερρῦ καὶ τὰ ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Ἰσπανίᾳ ἐπαναστατικὰ κινήματα ἐκλόνησαν ἠθικῶς σφόδρα τὸν εὐαίσθητον ἡγεμόνα καὶ κατέστησαν παρ' αὐτῷ τὸ τῆς ἐλευθερίας ὄνομα συνώνυμον πρὸς τὸ τῆς ἐπαναστάσεως καὶ συνωμοσίας, καὶ πᾶσα ἰδέα ἐλευθερίας λαῶν παρίστατο ἐν τῷ πνεύματι καὶ τῇ φαντασίᾳ αὐτοῦ συνδεδεμένη μετὰ φόνου καὶ αἱματος. Μὴ δυνάμενος νὰ ἐννοήσῃ καὶ νὰ ἐκτιμήσῃ κατὰ βάθος τὸ μετὰ τὸ 1815 κινοῦν καὶ ἐξεγείρον ἅπασαν τὴν Εὐρώπην πνεῦμα τῆς ἐθνικῆς καὶ πολιτικῆς ἐλευθερίας ἐπείθετο εἰς πάσας τὰς περὶ τούτου πονηρὰς καὶ δο-

λίας εἰσηγήσεις τῆς Αὐστριακῆς καὶ τῆς καθ' ἅπασαν τὴν Εὐρώπην ἐπιβουλευούσης τῇ ἐλευθερίᾳ τῶν λαῶν ἀντιδραστικῆς πολιτικῆς καὶ μονοῦ ἰθεώρει τὸ τοιοῦτον πνεῦμα ὡς πνεῦμα πονηρὸν πολέμιον τῇ ἠθικῇ τάξει τῆς πολιτείας καὶ κοινωνίας. Καὶ ὑπὸ τὸ κράτος τοιαύτης δόξης καὶ τοιούτων αἰσθημάτων διατελὼν ἐζήτει νὰ περιστείλῃ ἐν Ῥωσίᾳ πᾶσαν κίνησιν πνευματικὴν, τὴν ὁποίαν αὐτὸς τοσοῦτον εἶχε προαγάγει. Ἡ ἐπιστήμη, ἡ φιλολογία καὶ ἡ διδασκαλία ὑπεβλήθησαν εἰς αὐστηράν ἐπιτήρησιν καὶ αὐστηρότατα καθιερώθησαν μέτρα δεσμεύοντα τὴν ἐλευθερίαν τῆς πνευματικῆς προόδου καὶ ἀναπτύξεως. Πανταχοῦ δὲ καθ' ὅλον τὸ κράτος ἐξετέθη πολύπλοκον δίκτυον ἀστυνομικῶν δεσμῶν δεσμεύοντων πᾶσαν ἐλευθερίαν καὶ οἰανδήποτε πνευματικὴν κίνησιν καὶ ἐνέργειαν. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ τοιαύτῃ ἐσωτερικῇ πολιτικῇ, ὡς καὶ ἐν τῇ ἐξωτερικῇ ὁ Ἀλέξανδρος διετελεῖ ἐν σφοδροτάτῃ πρὸς ἑαυτὸν πᾶλιν καὶ ὁ ἐσωτερικὸς οὗτος ἀγὼν συνετέλεσεν οὐκ ὀλίγον εἰς τὴν ἐπιτάχυνσιν τοῦ μαιράκου αὐτοῦ τέλους.

Ἡ περίοδος τῶν φιλελευθέρων μεταρρυθμίσεων. — Ἡ ἱστορία τῆς ἐσωτερικῆς πολιτείας τοῦ Ἀλεξάνδρου διαιρεῖται εἰς δύο διακεκριμένας ἀπ' ἀλλήλων περιόδους, α' εἰς τὴν ἀπὸ τῆς ἀναρρήσεως αὐτοῦ (1801) μέχρι τοῦ 1812 περίοδον τῶν φιλελευθέρων μεταρρυθμίσεων καὶ β' εἰς τὴν ἀπὸ τοῦ 1812 ἢ μᾶλλον ἀπὸ τοῦ 1816 μέχρι τοῦ θανάτου αὐτοῦ περίοδον τῆς ἀντιδράσεως. Ἐν τῇ πρώτῃ περιόδῳ κυριώτατος σύμβουλος τοῦ αὐτοκράτορος εἶναι ὁ φιλελεύθερος μεταρρυθμιστὴς ὑπουργὸς Σπεράνσκis, τῆς δευτέρας δὲ περιόδου κυριώτατος ἀντιπρόσωπος εἶναι ὁ Ἀραχτσέεφ, ἐξ οὗ ἡ περίοδος αὕτη ἢ μᾶλλον τὸ σύστημα τῆς κυβερνήσεως κατὰ τὴν περίοδον ὠνομάσθη Ἀραχτσεεβτσίνα. Ὁ Σπεράνσκis ὁρμώμενος ἐξ οἰκογενείας ταπεινῆς καὶ ἀφανοῦς καὶ μόνον διὰ τῆς παιδείσεως καὶ τῆς ἄλλης αὐτοῦ ικανότητος προαχθεὶς διὰ τῶν διαφορῶν βαθμῶν τῆς ὑπηρεσίας κατέστη ὑπουργὸς καὶ σύμβουλος τοῦ αὐτοκράτορος (1806) καὶ ἐπὶ τινα χρόνον ἀναμορφωτὴς τοῦ Ῥωσικοῦ κράτους. Ἀλλὰ πλὴν τοῦ Σπεράνσκι ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς βασιλείας αὐτοῦ διαφλεγόμενος ὑπὸ ἀγάπης πρὸς φιλελευθέρας μεταρρυθμίσεις περιεστοιχίζετο ὑπὸ συμβούλων φιλελευθέρων καὶ φιλοπροόδων, ἐν οἷς ὁ Πολωνὸς Κζαρτορύσκι καὶ οἱ Ῥῶσοι Νοβολσίτσωφ καὶ Στρογανῶφ ἀπετέλουν τὴν περίφημον *τριαδρίαν* ἥτοι τὸ ἰδιαίτερον ἀνεπίσημον συμβουλευιον τοῦ αὐτοκράτορος ὅπερ κληθὲν α' *Επιτροπεία τῆς δη-*

μοσύου σωτηρίας». Ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τοιούτων συμβούλων αἱ μεταρρυθμιστικαὶ ἐνέργειαι τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου ἐστράφησαν κατὰ πρῶτον ἐπὶ τὸν κοινωνικὸν ὀργανισμόν τοῦ Ῥωσσικοῦ ἔθνους. Τὸ ζήτημα τῆς καταργήσεως τῆς δουλείας ἐγένετο τὸ πρῶτιστον αὐτοῦ μέλημα. Ἡ παντελής καθ' ὅλον τὸ κράτος ἄμεσος ἐλευθέρωσις τῶν δούλων ἦτο ἀδύνατον νὰ κατορθωθῇ ἄνευ μεγάλων ἐσωτερικῶν κλονισμῶν καὶ μεγάλων κινδύνων διὰ τὸ κράτος καὶ τὸν θρόνον. Ὁ Ἀλέξανδρος αὐτός, καθὼς εἶπομεν, ἐνόησε τὰς μεγάλας δυσχερείας τοῦ ἔργου καὶ ἀπεφάσισε νὰ προβῇ εἰς αὐτὸ βαθμηδὸν καὶ μετὰ περισκέψεως. Περὶ τῶν δούλων τοῦ στέμματος, ὧν ἡ κατάστασις ἦτο πάντοτε καὶ ὑπὸ πᾶσαν ἐποψίν κρείστων ἢ ἡ τῶν ἐν τοῖς κτήμασι τῶν εὐγενῶν, καθιερώθη τὸ μέτρον τοῦ νὰ μὴ γίνωνται τοῦ λοιποῦ δωρεὰ δούλων. Ἵνα δὲ τὸ εὐεργετικὸν τοῦτο μέτρον καὶ οἱ ἄλλοι εὐνοϊκοὶ ὄροι τῆς θέσεως τῶν δούλων τοῦ στέμματος ἐπεκταθῶσι βαθμηδὸν ἐπὶ τὸ πλείστον τοῦ δουλικοῦ, καθωρίσθη ἵνα τὸ στέμμα διὰ τοῦ ποσοῦ ἐνὸς ἑκατομμυρίου ρουβλίων ἐπὶ τούτῳ ἐνιαυσίως διατιθεμένου ἀγοράζῃ κατ' ἔτος γαίης οἰκουμένης ὑπὸ δούλων. Οὐκ ἄξιον δὲ ἦτοι διάταγμα αὐτοκρατορικὸν ἐκδοθῆν τῷ 1803 ἐδίδε νόμιμον κῦρος εἰς τὰς περὶ ἀπελευθερώσεως συμβάσεις τὰς γενομένας μεταξὺ τῶν ἰδιοκτητῶν καὶ τῶν δούλων. Ἐκ τῶν οὕτω δὲ ἀπελευθερουμένων ὅσοι μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν διετῆρουν τὴν γῆν, ἣν πρότερον ἐκαλλιεργοῦν, ἐσχηματίσθη ἡ κοινωνικὴ τάξις τῶν ἐλευθέρων καλλιεργητῶν, οἵτινες μετὰ τῶν ἀρχαίων ἐλευθέρων ἀγροτῶν (odnotvortsi) ἀπετέλεσαν τὴν τάξιν τοῦ κατωτέρου ἐλευθέρου ἀγροτικοῦ λαοῦ, τὸν πυρῆνα δηλονότι τοῦ ἐλευθέρου Ῥωσσικοῦ ἔθνους. Ὁ Ἀλέξανδρος ἀνενέωσε πρὸς τούτοις τὰς κατὰ δημοπρασίας δούλων καὶ ἰδίως τὰς κατὰ πωλήσεως γινόμενης διὰ τοῦ ἀπ' ἀλλήλων χωρισμοῦ τῶν μελῶν τῆς αὐτῆς οἰκογενείας διατάξεις, τὰς ἐκδοθείσας ἤδη ὑπὸ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Παύλου. Ἐν ταῖς μνημονευθείσαις δὲ Βαλτικαῖς ἐπαρχίαις, ἐνθα οἱ μεγάλοι ἰδιοκτῆται ἦσαν Γερμανοὶ εὐπατρίδαι, ἡ δουλεία ἢ μᾶλλον ἡ δουλοπαροικία κατηργήθη ἐντελῶς καὶ οἱ τέως δούλοι ἢ δουλοπάροικοι καθίσταντο ἐλεύθεροι ἐντελῶς 14 ἔτη μετὰ τὴν ἐκδοσιν τοῦ περὶ καταργήσεως διατάγματος. Αἱ ἐν ἀρχῇ τῆς βασιλείας ἐντὸς τοσοῦτον βραχείου χρονικοῦ διαστήματος ἐπενεχθεῖσαι αὐταὶ εἰς τὸ σύστημα τῆς δουλείας μεταρρυθμίσεις ἦσαν μέγισται ἀποτελοῦσαι οἰονεὶ προπαρασκευαστικὴν ἐργασίαν χρησιμωτάτην εἰς τὴν παντελῇ κατάργησιν τῆς δου-

λείας, ἥτις ἀμέσως γινομένη, πρὸς τοῖς ἄλλοις ἀτοπήμασι καὶ κινδύνους διὰ τὸ ὅλον κράτος, καθίστατο ἐπιβλαβὴς καὶ εἰς τὰ συμφέροντα αὐτὰ τῶν δούλων, διότι οὗτοι ἐλευθερούμενοι καθίσταντο πολῖται ἀκτήμονες ἀναγκαζόμενοι νὰ ζητῶσιν ἐργασίαν ἐν τοῖς κτήμασι τῶν εὐπατριδῶν, ἐνῷ ὡς δούλοι ἢ δουλοπάροικοι κατεῖχον γαίας, ἃς καλλιεργοῦντες ἐπορίζοντο τὰ πρὸς τὸν βίον ἐπιτηδεῖα. Ὡστε τὸ ζήτημα δὲν ἦτο τοσοῦτον ἀπλοῦν, ὅσον ἐκ τῆς πρώτης ἠθικῆς ἐπόψεως αὐτοῦ φαίνεται. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ ὁ Σπεράνσκις, ὅστις τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν δούλων ἐθεώρει ὡς βᾶσιν τοῦ ὅλου μεταρρυθμιστικοῦ αὐτοῦ οἰκοδομήματος, ἐθεώρει ἀπαραίτητον προπαρασκευαστικὸν ἔργον τῆς ἀπελευθερώσεως τὴν μεταβολὴν τῶν μεταξὺ τῶν ἰδιοκτητῶν καὶ τῶν ἀγροτῶν σχέσεων.

Ἐν ταῖς μεταρρυθμίσεσι ταῖς γινομέναις ὑπὸ τοῦ 'Αλεξάνδρου ἐν τῷ *συντακτικῷ ὀργανισμῷ* τοῦ 'Ρωσικοῦ κράτους δύο εἶναι αἱ μάλιστα ἄξια λόγου γεγόμεναι κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς βασιλείας αὐτοῦ (1802). Ἡ πρώτη τούτων εἶναι ἡ ἐν τῇ ἀνωτάτῃ διοικήσει τοῦ κράτους μεταβολή, δι' ἧς αἱ ἀπὸ τοῦ Πέτρου τοῦ μεγάλου καθιερωμέναι *συναρχαίαι* (*collèges*) ἀντικατεστάθησαν δι' *ὑπουργείων* κατὰ τὸ ἐπικρατοῦν ἐν τοῖς Εὐρωπαϊκοῖς κράτεσι σύστημα, οὕτω δὲ καθιερώθησαν ὑπουργεῖα τῶν ἐσωτερικῶν, τῶν ἐξωτερικῶν, τῶν στρατιωτικῶν, τῶν ναυτικῶν, τῆς δικαιοσύνης, τῶν οἰκονομικῶν, τῆς δημοσίας ἐκπαίδεύσεως καὶ τοῦ ἐμπορίου, βραχυτέρον δὲ ἰδρύθησαν καὶ τὰ τῶν κτημάτων τοῦ στέμματος, τοῦ γενικοῦ ἐλέγχου (εἶδος ἐλεγκτικοῦ συνεδρίου), τῆς συγκοινωνίας, καὶ τοῦ οἴκου τοῦ αὐτοκράτορος(1). Δευτέρα μεταρρύθμισις μεγάλη ἦτο ἡ ἰδρυσις τοῦ συμβουλίου τοῦ κράτους, τοῦ ὁποίου πρόεδρος ἦτο αὐτὸς ὁ αὐτοκράτωρ ἢ τις τῶν ὑπουργῶν ὡς ἐπίτροπος ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος διοριζόμενος. Τὸ συμβούλιον τοῦτο ἀποτελοῦν τὸ ἀνώτατον νομοθετικὸν καὶ κυβερνητικὸν συμβούλιον τοῦ κράτους ἀντικαθίστα μέχρι τινὸς τὴν *Γερουσίαν*, ἥτις ἦτο ἱδρυμα τοῦ μεγάλου Πέτρου. Ἄλλ' ἡ Γερουσία διετηρήθη καὶ μετὰ τὴν ἰδρυσιν τοῦ συμβουλίου τοῦ κράτους μετὰ περιορισμένης δυνάμεως καὶ ἐνεργείας. Κατὰ τὰ μεγάλα σχέδια τοῦ Σπεράνσκι ἡ Γερουσία ἐμελλε νὰ μεταβληθῇ εἰς ἀνώτατον δικαστήριον τῆς αὐτοκρατορίας, ἐνῷ τὸ συμβούλιον τῆς ἐπικρατείας, ὅπερ πλὴν τῆς προπαρασκευῆς

(1) Αἱ πρὸ τῆς μεταρρυθμίσεως ταύτης *συναρχαίαι* ἦσαν δέκα: τῶν ἐξωτερικῶν, τῶν στρατιωτικῶν, τοῦ ναυαρχείου, τοῦ θησαυροῦ, τῶν εἰσοδημάτων, τῆς δικαιοσύνης, τῶν κτημάτων τῶν εὐγενῶν, τῆς βιομηχανίας, τῶν μεταλλείων καὶ τῆς ἐμπορίας.

τῶν νόμων ἐξήταζε καὶ τὰς περὶ τῶν διαφορῶν κλάδων τῆς ὑπηρεσίας ἐκθέσεις τῶν ὑπουργῶν, ἐμέλλε νὰ μεταβληθῇ κατὰ μικρὸν εἰς εἶδος κοινοβουλίου Ῥωστικοῦ (1). Ἀλλὰ τὰ σχέδια ταῦτα ἀπέτυχον κατὰ μέγα μέρος καὶ πολλαὶ τῶν μεταρρυθμίσεων τοῦ Σπεράνσκι κατηργήθησαν μετὰ τὴν πτώσιν αὐτοῦ (1812). Τὸ Ῥωστικὸν κράτος, ὅπερ καὶ σήμερον ἐστὶ δὲν εἶναι δυνατὸν καὶ ὠφέλιμον νὰ κυβερνᾶται κατὰ τὸ κοινοβουλευτικὸν τῆς πολιτείας σύστημα, κατὰ τὴν Εὐρωπαϊκὴν ἔννοιαν καὶ ἐφαρμογὴν τοῦ πράγματος, πολὺ ὀλιγώτερον ἡδύνατο νὰ κυβερνηθῇ τότε διὰ συνταγματικῆς πολιτείας κοινοβουλευτικῆς. Ὁ Ἀλέξανδρος, ὁ τοσοῦτον εὐαίσθητος καὶ ἐνθουσιώδης πρὸς ὅ,τι ἰδεώδες συνελάμβανε καὶ ἐνόει, μᾶλλον ἐκ τοιοῦτου αἰσθήματος ἢ ἕνεκα βαθείας νοήσεως τῶν ἀναγκῶν τοῦ κράτους ἐπελαμβάνετο τῶν μεγάλων αὐτοῦ μεταρρυθμιστικῶν περὶ τοῦ συντάγματος τοῦ κράτους σχεδίων· ὁ δὲ Σπεράνσκις δημότης ὢν τὴν καταγωγὴν καὶ κατὰ τὰς ἰδίας αὐτοῦ ἐμπνεύσεις καὶ σχέδια ἐνεργῶν περὶ γενικῆς κοινωνικῆς καὶ πολιτικῆς ἀναμορφώσεως τοῦ κράτους, (περὶ ἐντελοῦς χειραφετήσεως τῶν δούλων, περὶ περιορισμοῦ τῆς ἀριστοκρατίας, περὶ ὁμοιόμορφου δικαστικοῦ συστήματος, περὶ εἰσαγωγῆς τοῦ Ναπολεοντίου κώδικος εἰς τὴν Ῥωσσίαν, περὶ εὐθύνης ὑπουργῶν κλπ.) προσέκρουεν εἰς πολλὴν ἀντιπολίτευσιν καὶ ἀντίδρασιν, ἥτις ἐπὶ τέλους ἐματαιώσε τινὰς τῶν πρακτικῶς ὠφελίμων μεταρρυθμίσεων αὐτοῦ.

Τὰ κατὰ τὴν δημοσίαν παιδευσιν. — Ἡ μεγάλη τοῦ Σπεράνσκι ἐνεργητικότης καὶ τὸ μεταρρυθμιστικὸν καὶ φιλοπρόοδον πνεῦμα τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐστράφησαν πρωτίστως εἰς τὰ τῆς ἐκπαιδεύσεως τοῦ Ῥωστικοῦ λαοῦ. Τὸ κράτος διηρέθη εἰς ἑξὶ μεγάλας ἐκπαιδευτικὰς περιφερείας (τῆς Πετροπόλεως, τῆς Μόσχας, τῆς Δορπάτης, τοῦ Χαρκώβ μετὰ τοῦ Καυκάσου καὶ τῆς Βεσσαραβίας, τοῦ Καζάν, καὶ τῆς Σιβηρίας), ἐκάστης τῶν ὁποίων προέστατο εἰς τῶν ἀνωτάτων λειτουργῶν τοῦ κράτους ὡς ἀνώτατος ἐπόπτης καὶ φροντιστής. Τὰ ἤδη ὑπάρχοντα τρία πανεπιστήμια τῆς Μόσχας, τῆς Βίλνας καὶ τῆς Δορπάτης ἀναδιωργανώθησαν, ἰδρύθησαν δὲ καὶ δύο ἕτερα ἐν Καζάν καὶ Χαρκώβ, βραδύτερον δὲ ἰδρύθη (1819) καὶ τὸ τῆς Πετροπόλεως,

(1) Τὸ συμβούλιον τοῦ κράτους, τοῦ ὁποίου τὰ μέλη διορίζοντο ἐκ τῶν ἀνωτάτων λειτουργῶν τοῦ κράτους, συνέκειτο ἐκ τεσσάρων τμημάτων, τοῦ τῶν στρατιωτικῶν, τῆς νομοθεσίας, τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας καὶ τῶν ἀστικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν ὑποθέσεων.

ἐνθα ἀπὸ τοῦ μεγάλου Πέτρου ἤδη ὑπῆρχεν ἡ Ἀκαδημία τῶν ἐπιστημῶν. Ἐκτοτε δὲ ἐγένετο λόγος περὶ ιδρύσεως πανεπιστημίων καὶ ἐν Σιβηρίᾳ (Τοβόλσκι), ὅπερ μόνον κατὰ τὰς ἡμέρας ἡμῶν ἐπραγματώθη διὰ τῆς ιδρύσεως πανεπιστημίου ἐν Τόμσκι. Πλεῖστα γυμνάσια ιδρύθησαν ἐν ταῖς διαφόροις τοῦ κράτους ἐπαρχίαις καὶ χιλιάδες δημοτικῶν σχολείων, δύο μεγάλα διδασκαλεῖα ἐν Μόσχᾳ καὶ Πετροπόλει, πεντεκαίδεκα στρατιωτικαὶ σχολαὶ διὰ τοὺς παῖδας τῶν εὐγενῶν, εἰς ἃς προσετέθησαν ὕστερον καὶ τὸ «λύκειον τοῦ Ἀλεξάνδρου» ἐν Καμενόι Ὀστρόβ καὶ ἕτερον ἐν Τσάρσκοι Σέλο· ἐν Ὁδησσῷ ιδρύθη τὸ ἐμπορικὸν λύκειον τοῦ Ῥισελιῦ οὕτω κληθὲν ἀπὸ τοῦ πρώτου διοικητοῦ τῆς πόλεως Ῥισελιῦ τοῦ ἔπειτα πρωθυπουργοῦ τοῦ Λουδοβίκου ΙΗ΄ (ἴδ. σελ. 255) καὶ ἡ σχολὴ τῶν Ἀσιατικῶν γλωσσῶν ἡ λεγομένη τοῦ Λαζάρεφ. Ἰδρύθησαν δὲ καὶ πολλὰ ἐκκλησιαστικὰ σχολεῖα καὶ αἱ μεγάλαι θεολογικαὶ Ἀκαδημίαι τῆς Μόσχας, τῆς Πετροπόλεως, τοῦ Καζάν καὶ τοῦ Κιέβου. Μαγίστη ἐν γένει ἐδόθη ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ἀλεξάνδρου Α΄ κινήσις καὶ ὠθησις ἐν Ῥωσίᾳ εἰς τὰ γράμματα καὶ τὴν ἐπιστήμην καὶ μεγάλοι συγγραφεῖς Ῥῶσοι ἠνθήσαν ἐπὶ τοῦ ἡγεμόνος τούτου. Τοσοῦτον δὲ ἡ παιδεία καὶ ἐν γένει ἡ πνευματικὴ κίνησις ἐπὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἐπὶ τῆς Αἰκατερίνης μᾶλλον ἐπίπλαστον καὶ ἐξωτερικῶς περιφανῆ καὶ λαμπράν, εἶχε βαθύτερας τὰς ρίζας καθισταμένη ἐθνικωτέρα καὶ λαϊκωτέρα, ὥστε πολλοὶ τῶν μεγάλων λογίων, ποιητῶν καὶ συγγραφέων τῆς ἐποχῆς ταύτης μετέσχον (ὅπως συνέβη ἐν Γερμανίᾳ, καὶ ἰδίως ἐν Πρωσίᾳ, κατὰ τὸν ὑπὲρ ἐλευθερίας πόλεμον τοῦ 1813) τῶν μεγάλων ἐθνικῶν πολέμων τοῦ 1812-1813 καὶ ὡς ἅπλοὶ στρατιῶται ταχθέντες ἐν ταῖς τάξεσι τοῦ στρατοῦ ἀπέθανον τὸν ὑπὲρ πατρίδος ἐνδοξον θάνατον (1).

Ἐπὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς κυβερνήσεως αὐτοῦ ἐγένοντο καὶ ἐπιστημονικαὶ στρατεῖαι σπουδαῖαι συντείνουσαι πρὸ πάντων εἰς τὸν πλουτισμὸν τῶν γεωγραφικῶν γνώσεων. Τῷ 1803 οἱ πλοίαρχοι Κρόσζενστερν καὶ Λισιάνσκι ἐπὶ τῶν πλοίων Ἐλπίδος (Nadejda) καὶ Νέβα ἐν συνοδείᾳ τῶν σοφῶν Γερμανῶν Τίλεσιου καὶ Ὀρνερ ἐποιήσαντο τὸν πρῶτον περὶ τὴν γῆν Ῥωσσικὸν περίπλουν. Τῷ 1815 ὁ πλοίαρχος Κοτζεβού ἠρεύνησε τὴν νότιον, εἴτα δὲ καὶ τὴν βόρειον

(1) Ἐπὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου ἤκμασε καὶ ὁ περίφημος Ῥῶσος ποιητὴς καὶ ἱστοριογράφος Καραμσίνος ὁ λαβὼν τὴν ἐπίσημον προσωνομίαν τοῦ «ἱστοριογράφου τοῦ κράτους».

παγωμένην θάλασσαν καὶ διὰ τοῦ Βεριγγείου πορθμοῦ ἐζήτησε βορριανοτολικήν τινα ὁδὸν συγκοινωνίας πρὸς τὸν Ἀτλαντικὸν Ὠκεανόν. Δι' ἄλλων δὲ ἱερυνῶν ὑπ' ἄλλων γενομένων ἐξηκριβώθησαν τὰ παράλια τῆς Σιθηνίας καὶ ἐγνώσθη ὅτι ἡ Ἀσία δὲν ἦτο προσκεκολλημένη πρὸς τὴν Ἀμερικὴν ἐκ τοῦ μέρους τῆς Σιθηνίας. Ἐπὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου συνεστάθησαν ἐν Ῥωσσίᾳ (ἐν Πετρούπολει, ἐν Μόσχᾳ, ἐν Χάρκωβ καὶ ἐν Καζάν) καὶ πολλοὶ φιλολογικοὶ ἢ ἐπιστημονικοὶ σύλλογοι καὶ ἑταιρεῖαι, ἐν αἷς διαπρεπεῖς λόγιοι, ἐπιστήμονες καὶ ποιηταὶ ἐντυγχάνοντες ἀλλήλοις ἀνεγίνωσκον τὰς ἐπιστημονικὰς πραγματείας ἢ τὰ ποιήματα αὐτῶν. Τῶν ἑταιρειῶν τούτων ἐπιφανέσταται ἦσαν ἡ ἐν Πετρούπολει «Ἑταιρεία τῶν φίλων τῶν ἐπιστημῶν, τῆς φιλολογίας καὶ τῆς τέχνης», ἡ ἐν Μόσχᾳ «Ἑταιρεία τῶν φίλων τῆς Ῥωσσιακῆς φιλολογίας», ἡ «Ἀρχαιολογικὴ ἑταιρεία» τῆς Ὀδησσοῦ, ἡ «Ἑταιρεία τῆς ἐθνικῆς φιλολογίας» ἐν Καζάν καὶ ἡ ἐν Χάρκωβ «Ἑταιρεία τῶν φίλων τῶν ἐπιστημῶν». Ἐφημερίδες δὲ ὡς ὁ «Ταχυδρόμος τοῦ Βορρᾶ», ὁ «Μηνύτωρ τῆς Πετρούπολεως», ὁ «Μηνύτωρ τοῦ Βορρᾶ», ὁ «Ἑρμῆς τοῦ Βορρᾶ», ὁ «Μηνύτωρ τῆς Σιών», ὁ «Ῥώσος», ὁ «Δημόκριτος», ὁ «Ῥώσος ἀπόμαχος», καὶ περιοδικά, οἷα τὸ ὑπὸ τοῦ Καραμζίνου ἐκδιδόμενον ὁ «Μηνύτωρ τῆς Εὐρώπης» καὶ ὁ «Ἑρμῆς τῆς Μόσχας» καὶ ὁ «Ῥώσος Μηνύτωρ» ἰδρύθησαν πάντα ἐπὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου Α΄.

Ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς τέχναις καὶ ἰδίως ἐν τῇ ἀρχιτεκτονικῇ ἱκανὴ ἐγένετο ἐπίδοσις ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ναοὶ μεγαλοπρεπεῖς, ἀνάκτορα καὶ ἄλλα μέγαρα δημοσίων καταστημάτων ἐλάμπρυναν τὴν Πετρούπολιν καὶ ἄλλας μεγαλοπόλεις τοῦ κράτους. Τότε ἤρξατο ἐν Πετρούπολει ἡ οἰκοδομὴ τοῦ μεγαλοπρεποῦς ναοῦ τοῦ ἁγίου Ἰσαάκ, ἐκτίσθη δὲ ἐν τῇ αὐτῇ πόλει καὶ ὁ ναὸς τῆς Παναγίας τοῦ Καζάν κατ' ἀπομίμησιν τοῦ ἐν Ῥώμῃ ναοῦ τοῦ ἁγίου Πέτρου. Ἐν Πουλτάβῃ ἰδρύθη τὸ μνημεῖον τῆς νίκης τοῦ Πέτρου τοῦ μεγάλου, ἐν Κιέβῳ τὸ τοῦ Βλαδимиρου τοῦ πρώτου δεξαμένου τὸ βάπτισμα Ῥώσσοις ἡγεμόνος. Καὶ ἐν Μόσχᾳ δὲ καὶ ἐν Πετρούπολει καὶ ἀλλαχοῦ ἀνδριάντες καὶ ἄλλα μνημεῖα τὸ μὲν ἐκόσμουσαν τὰς πόλεις, τὸ δὲ διηρόνιζον τὸ κλέος τῶν μεγάλων ἱστορικῶν ἀνδρῶν καὶ τῶν κατορθωμάτων αὐτῶν.

Ἐκ τῶν γνωρισμάτων τῆς φιλελευθέρας κυβερνήσεως τοῦ Ἀλεξάνδρου Α΄ ἦτο καὶ ἡ εἰς τὴν δημοσιογραφίαν δοθεῖσα κατ' ἀρχάς

σημαντικὴ ἐλευθερία. Ἡ ἄλλοτε ἐν Ῥωσσίᾳ αὐστηρὰ λογοκρισία εἶχε περιορισθῇ μεγάλως, καὶ οὐ μόνον ἡ ἐγγύριος δημοσιογραφικὴ κίνησις εὗρισκεν εὐρὺ στάδιον ἐνεργείας, ἀλλὰ καὶ εἰς ξένας βιβλικὰς ἑταιρείας παρείχετο ἐλευθερίαν μικρὸν διαφέρουσα τῆς προστασίας. Ἡ «Ῥωστικὴ βιβλικὴ ἑταιρεία» μετὰ τοῦ παραρτήματος αὐτῆς, τῆς «βιβλικῆς ἑταιρείας τῶν Κοζάκων» ἐν Τσερχάσκ, ἐδημοσίευσεν ἑκατοντάδας χιλιάδων μεταφράσεις τῶν ἁγίων Γραφῶν, ἐνῷ ταυτοχρόνως ξένη Ἀγγλικὴ βιβλικὴ ἑταιρεία ἐν αὐτῇ τῇ Πετροπόλει ἐγκατασταθεῖσα ἐλάμβανε συνδρομὴν 300 χιλιάδων ρουβλίων καὶ ἐξέδιδε 500 χιλιάδας τόμους ἐν διαφόροις γλώσσαις. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἡ μεγάλη αὕτη κίνησις περιστρέφετο περὶ τὴν διάδοσιν θρησκευτικῶν βιβλίων. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο μαρτυρεῖ τὸ ἀνεξίθρησκον ἐνταυτῷ καὶ φιλοπρόοδον πνεῦμα τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ἐπὶ τοῦ ἡγεμόνος τούτου ἠνεύχθη διὰ τὸ δημόσιον (1814) καὶ ἡ μεγάλη αὐτοκρατορικὴ βιβλιοθήκη τῆς Πετροπόλεως.

Ἡ ἀντίδρασις καὶ ἡ Ἀραχτσεεδοτσίνα. — Ἀλλὰ πᾶσα αὕτη ἡ μεγάλη προοδευτικὴ κίνησις τῆς βασιλείας τοῦ Ἀλεξάνδρου εἶναι κυρίως ἔργον τῆς πρώτης περιόδου τῆς πρὸ τοῦ 1815. Ἡ μεγάλη ἔθνικὴ ἄμυνα τοῦ ἔτους 1812 καὶ οἱ ταύτην κατὰ τὰ ἐπόμενα ἔτη διαδεξάμενοι πόλεμοι ἐπέσχον μὲν τὴν μεγάλην μεταρρυθμιστικὴν κίνησιν τῆς κυβερνήσεως τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἀλλὰ δὲν ἐπῆνεγκον ἔτι ἀντίδρασιν σπουδαίαν. Αὕτη ἤρξατο, ὡς εἵπομεν, ἀπὸ τοῦ ἔτους 1816 καὶ ἰδίως ἀπὸ τῶν ἐτῶν 1819-1820. Ὁ Σπεράνσκι ὁ πιστὸς οὗτος θιασώτης τῶν φιλελευθέρων μεταρρυθμίσεων, ἀπεμακρύνθη, ὡς εἵπομεν, τῆς κυβερνήσεως τοῦ κράτους ἀπὸ τοῦ 1812, ὅποτε ὁ Ἀλέξανδρος ἦτο ἔτι ἄγαν φιλελεύθερος καὶ μεταρρυθμιστής. Ἡ παλαιὰ μοσχοβιτικὴ ἀριστοκρατία καὶ πάντες οἱ θιασῶται τῶν ἀρχαίων νομίμων εἶχον ἐξεγερθῇ κατὰ τοῦ τολμηροῦ νεωτεριστοῦ. Τὸ ἐπὶ δημοκρατικῶν τὸ πλείστον κοινωνικῶν βάσεων στηριζόμενον σχέδιον τῶν κοινωνικῶν αὐτοῦ μεταρρυθμίσεων προσέβαλλε καιρίως τὰ δικαιώματα καὶ τὰ πρόνομια τῆς ἀριστοκρατίας. Ὁ Σπεράνσκι πρὸς τούτοις εἶχε προσβάλει τὰ συμφέροντα τῆς τάξεως τῶν ὑπαλλήλων διὰ τῶν περὶ προσόντων τῶν ὑπαλλήλων διατάξεων αὐτοῦ. Κατὰ τὰς διατάξεις ταύτας οἱ ἐκ τῶν πανεπιστημίων ἐξερχόμενοι νέοι προετιμῶντο ἐν τῇ προαγωγῇ εἰς τὰς πολιτικὰς θέσεις καὶ ἀξιώματα. Ἐν τῇ προαγωγῇ δὲ ταύτῃ τὸν πρῶτον βαθμὸν εἶχον οἱ διδάκτορες, εἴτα δὲ κατὰ σειρὰν οἱ προλῦται,

οὶ τελειόφοιτοι καὶ οἱ φοιτητα οἱ ὅπωςδήποτε ὑποστάντες δοκιμασίαν ἐπιτυχῇ.

Τὸ μέτρον τοῦτο ἐξήγειρε κατὰ τοῦ μεταρρυθμιστοῦ πᾶσαν τὴν τάξιν τῶν ὑπαλλήλων ἢ τῶν ἀπλῶς δι' εὐνοίας καὶ ἄλλων μέσων ἐπιζητούντων θέσιν ὑπαλλήλων. Ἡ Γερουσία ἦτο δυσηρεστημένη διὰ τὴν ἐλάττωσιν τῶν δικαιωμάτων αὐτῆς. Ἀλλὰ καὶ ἄνδρες σπουδαῖοι καὶ τῶν πατρίων ὑπέρμαχοι, ὡς ὁ Καραμσίνος, δυσμενῶς διέκριντο πρὸς τοὺς νεωτερισμοὺς τοῦ φιλελευθέρου ὑπουργοῦ. Ὁ Καραμσίνος μάλιστα ἐν ἰδιαιτέρῳ πρὸς τὸν αὐτοκράτορα ὑπομνήματι «περὶ τῆς ἀρχαίας καὶ νέας Ῥωσσίας» προσέβαλλε πάσας τὰς μεταρρυθμίσεις καὶ πάντα τὰ μεταρρυθμιστικὰ σχέδια τοῦ Σπεράνσκι καὶ τῶν ἄλλων φιλελευθέρων. Ταῦτα δὲ πάντα ἐπήνεγκον τὴν ἀπὸ τῆς κυβερνήσεως ἀπομάκρυνσιν τοῦ φιλελευθέρου ἀνδρός. Ἡ δ' ἀπομάκρυνσις αὐτοῦ ἤγαγεν ἐπὶ τὴν διεύθυνσιν τῶν πραγμάτων ἄνδρας ἀντιδραστικούς, ἐν οἷς τὴν πρώτην θέσιν κατέχεν ὁ Ἀραχτσέφ. Αἱ ψυχολογικαὶ μεταβολαὶ αἱ ἐπελθοῦσαι ἐν τῷ Ἀλεξάνδρῳ μετὰ τὰ γεγονότα τῶν ἐτῶν 1816-1820 κατέστησαν τὴν ἀντίδρασιν κυρίαν τῆς θέσεως τῶν πραγμάτων. Ὁ φιλελεύθερος ὑπουργὸς τῆς παιδείας πρίγκιψ Γαλίτσιν ἀπεμακρύνθη, ἡ παιδείσις καὶ ἐπιστήμη παρεδόθησαν εἰς τὴν διάκρισιν τῆς ἀντιδράσεως, τὸ δὲ πνεῦμα τῆς ἀνεξίθρησκείας ὑπεχώρησε κατὰ μικρὸν εἰς τὸ τῆς μισαλλοδοξίας. Οἱ Ἰησουῖται ἐξηλάθησαν ἀπὸ τοῦ Ῥωστικοῦ κράτους, ἡ προτεσταντικὴ βιβλικὴ ἑταιρεία κατεδιώχθη καὶ ὁ προσηλυτισμὸς ἐτιμωρεῖτο δι' αὐστηρῶν ποινῶν. Καὶ ταῦτα μὲν μέχρι τινὸς δύνανται νὰ δικαιολογηθῶσι, λαμβανομένων ὑπ' ὄψιν τῶν τότε καθόλου ἔθνικων συμφερόντων τοῦ Ῥωστικοῦ λαοῦ, ἐν ᾧ ἡ πάτριος θρησκεία στενῶς συνδέεται μετὰ τῆς ἔθνικης ἰδιοφυίας καὶ ἡ ὀρθόδοξος πίστις ἀποτελεῖ τὸ πολυτιμότεον ἱστορικὸν κληρονόμημα τοῦ ἔθνους. Ἀλλως τε ὁ Ἰησουιτικὸς καὶ ὁ Προτεσταντικὸς προσηλυτισμὸς παρὰ λαφῶ χριστιανῶ ὀρθοδόξῳ οὐδένα ἔχων λόγον ὑπάρξεως καὶ διαδόσεως καὶ ἀποτελῶν ἐπιβουλὴν κατὰ τῆς ἔθνικης καὶ θρησκευτικῆς ἐνότητος καθίστησιν ἀπαραίτητον πᾶσαν νόμιμον καὶ θεμιτὴν ἄμυναν ἐκ μέρους τοῦ κράτους καὶ τῆς κυβερνήσεως. Ἀλλὰ κατὰ μικρὸν ἡ ἀντίδρασις προσέβαλεν αὐτὴν τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἐπιστημονικῆς διδασκαλίας ἐντὸς τῶν νομιμωτάτων καὶ θεμιτῶν ὁρίων αὐτῆς. Ἐν τισι πανεπιστημίοις, ὡς ἐν τῷ τοῦ Καζάν, πλήθος καθηγητῶν ἐπαύθησαν τῶν θέσεων αὐτῶν, διότι δὲν ἐρρύθμιζον τὴν διδασκαλίαν πρὸς τὰς ἀρχὰς τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας. Ἐκ

τῶν βιβλιοθηκῶν δὲ ἀπεκλείοντο καὶ ἐξεβάλλοντο βιβλία ἐπιστημονικὰ ὑποπτα θεωρούμενα, οὐδ' αὐτῆς τῆς περὶ τοῦ διεθνoῦς δικαίου πραγματείας τοῦ Γροτίου ἐξαιρουμένης. Τῆς γεωλογικῆς θεωρίας τοῦ Βουρφῶνος καὶ τοῦ συστήματος αὐτοῦ τοῦ Κοπερνίκου καὶ Νεύτωνος ἀπηγορεύετο ἡ διδασκαλία ὡς ἀντικειμένη εἰς τὰς ἀγίας Γραφάς, ἀπηγορεύετο δὲ ὡς καὶ αὐτὴ ἡ ἀνατομὴ νεκρῶν ἐν τῇ Ἱατρικῇ σχολῇ ὡς ἀντικειμένη εἰς τὸν σεβασμὸν τὸν ὀφειλόμενον πρὸς τοὺς τεθνεῶτας. Ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ διδασκαλία τῆς φιλοσοφίας τοῦ Σέλλινγκ κατεδικάζετο ὡς διδασκαλία ἀσεβῆς. Τέλος ἐκωλύετο μὲν ὁ εἰς καθηγητικὴν θέσιν διορισμὸς τῶν λογίων τῶν ποιησαμένων τὰς σπουδὰς αὐτῶν ἐν τοῖς πανεπιστημίῳ τῆς δυτικῆς Εὐρώπης, ἀπηγορεύετο δὲ ἡ εἰς τὰ πανεπιστήμια ἐκεῖνα φοίτησις Ῥώσων σπουδαστῶν. Οὕτω δὲ μέχρι τινὸς ἀνενοῦτο τὸ σύστημα ἐκεῖνο τῆς ξινηλασίας καὶ τῆς μισοξενίας τὸ ὑφιστάμενον πρὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐν Ῥωσσίᾳ καὶ καταργηθὲν ἅμα τῇ εἰς τὸν θρόνον ἀναβάσει τοῦ ἡγεμόνος τούτου, καθ' ὃ σύστημα ἢ τε εἰς Ῥωσσίαν εἰσόδος τῶν ξένων (Εὐρωπαίων) καὶ ἢ ἐκ Ῥωσσίας εἰς τὴν ἄλλην Εὐρώπην ἀποδημία Ῥώσων ὑπεβάλλοντο εἰς πολλοὺς καὶ μεγάλους περιορισμούς. Ἀληθῶς δὲ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς βασιλείας τοῦ Ἀλεξάνδρου ἡ πρὸς τὴν δυτικὴν Εὐρώπην μετὰβασις τῶν Ῥώσων, ἰδίως τῆς Ῥωσικῆς νεότητος, πολλῶ μείζονας ἐνεκυρόνει κινδύνους ἢ ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ πατρὸς καὶ τῶν προγόνων αὐτοῦ. Πολλοὶ ἀξιωματικοὶ ἀνήκοντες εἰς τὴν ἀνωτάτην εὐγένειαν διατρίψαντες ἐν Γερμανίᾳ καὶ ἐν Γαλλίᾳ βαρέως ἔφερον τὴν αὐθαιρεσίαν τῆς Ῥωσικῆς αὐταρχίας. Αἱ φιλελεύθεροι ιδέαι τῆς Γαλλικῆς ἐπανάστασεως, ἐφ' ὧν ἰδρῦθη τὸ διὰ τῆς ἀποκαταστάσεως τῶν Βουρβόνων καθιερωθὲν ἥδη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ῥωσσίας καθεστῶς, διεδόθησαν ἐν Ῥωσσίᾳ ἀκριβῶς διὰ τῶν ἐκ Γαλλίας ἐπιστρεψάντων Ῥώσων ἀξιωματικῶν μετὰ τῆς ὀρμητικότητος ἐκείνης καὶ ζήσεως, ἥτις εἶναι γνώρισμα τῆς μετ' ἀπειρίας συνδεομένης νεωτεριστικῆς προθυμίας. Οἱ ἄνδρες οὗτοι ἐπέστρεφον εἰς τὴν πατρίδα αὐτῶν ἀπὸ στρατείας ἐνδόξου, ἐν ἣ ἡ πρώτη θέσις ἀνῆκε τῇ Ῥωσσίᾳ. Ἦτο λοιπὸν δυνατὸν οἱ νοήμονες οὗτοι καὶ πεπαιδευμένοι ἀξιωματικοὶ οἱ ἀγωνιζόμενοι μακρὰν τῆς πατρίδος αὐτῶν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς Εὐρώπης καὶ μετ' ἐθνικῆς ὑπερηφανίας συνειδότες καὶ συναισθανόμενοι τὸ πολιτικὸν καὶ στρατιωτικὸν μεγαλεῖον τῆς Ῥωσσίας νὰ μὴ καταληφθῶσιν ὑπὸ ἀπογοητεύσεως ἀποβλέποντες εἰς τὴν ἐν τῇ πατρίδι αὐτῶν ἐπικρατοῦσαν πολιτικὴν καὶ κοινωνικὴν κατάστασιν;

Βεβαίως ἡ κατάστασις αὕτη ἦτο προϊόν ὁλοκλήρου ἱστορίας καὶ οὔτε τὸ νῦν καθεστὼς νόμιμον τῆς πολιτείας, οὔτε ἡ κυβέρνησις, οὔτε ὁ αὐτοκράτωρ ἦσαν ὑπεύθυνοι διὰ ταύτην, οὐδ' ἦτο δυνατόν ἡ τοιαύτη κατάστασις ἡ δι' αἰώνων δημιουργηθεῖσα ν' ἀνατραπῇ ἀμέσως ἄνευ προπαρασκευῆς βαθμηδὸν γινομένης καὶ ἀνατρεπομένη ν' ἀντικατασταθῇ διὰ νέας ἐξ ἰδεῶν καὶ αἰσθημάτων ἀπορρεούσης καταστάσεως. Ἡ καλλίστη ὁδὸς πρὸς τὴν μεταβολὴν ταύτην ἦτο καὶ εἶναι ἡ βελτίωσις τοῦ καθεστώτος ἡ ἐπιτυγχανομένη βαθμηδὸν ἐξ αὐτοῦ τοῦ καθεστώτος καὶ δι' αὐτοῦ κατὰ μικρὸν μεταρρυθμιζομένου. Ἀλλ' ἡ ὁρμὴ τῶν νεοφωτιστῶν δὲν ὑπόκειται εἰς ψυχροὺς λογισμοὺς καὶ εἰς τὰς σοφὰς παραινέσεις τῆς ἱστορικῆς πείρας. Ὁ αὐτοκράτωρ αὐτός, ὁ μέγας σηματοφόρος τῆς ἐλευθερίας ἐν Εὐρώπῃ, ὁ ἐπιβαλὼν φιλελεύθερον σύνταγμα εἰς τὴν Γαλλίαν, ὁ ἐλευθερωτὴς τῆς Ἑλβετίας, τῆς Γερμανίας καὶ Ὁλλανδίας, ὁ ἀποκαταστήσας τὸ βασιλεῖον τῆς Πολωνίας καὶ προικίσας τὸ Πολωνικὸν ἔθνος διὰ συνταγματικῶν ἐλευθεριῶν, ὁ ἐνδοξος ρυθμιστὴς καὶ διαιτητὴς τῆς Εὐρώπης, ἦτο ὁ ἐξεγείρας ἐν Ῥωσίᾳ τὴν πρὸς ἐλευθερίαν ὁρμὴν. Αὐτὸς ἦτο ὁ καλέσας τὸν Ῥωσσικὸν λαὸν τῷ 1812-1813 εἰς τὸν μέγαν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ἀγῶνα καὶ ἐξεγείρας τὰ βαθύτατα τῆς φιλοπατρίας αἰσθήματα. Τότε βεβαίως προέκειτο περὶ ἐλευθερίας οὐχὶ πολιτικῆς, ἀλλ' ἀπλῶς ἐθνικῆς. Ἀλλ' εἶπομεν καὶ ἤδη καὶ ἀλλαχοῦ (ἰδ. Εἰσαγ. σελ. 121) ὅτι παρὰ τοῖς ἔθνεσι καὶ τοῖς λαοῖς τὸ πνεῦμα τῆς ἐλευθερίας ἀφωπνιζόμενον ἄπαξ ἐν οἰωδῇ ποτε χώρῳ τοῦ πνευματικοῦ βίου ταχὺ ἐπεκτείνεται ἐφ' ἅπαντα τὸν χώρον τοῦ βίου τούτου. Καὶ ὁ λαὸς ὁ ἐξεγειρόμενος ὑπὲρ τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος αὐτοῦ δι' αὐτῆς ταύτης τῆς ἐξεγέρσεως τοῦ ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος αἰσθήματος λαμβάνων βαθυτέραν συνείδησιν καὶ ἰσχυροτέραν συναίσθησιν τῆς ἀξίας αὐτοῦ, ἀξιοῖ ἵνα τύχῃ πρὸς τὴν ἐθνικὴν καὶ πολιτικὴν ἐλευθερίαν. Ὁ Ῥωσσικὸς λαὸς ἦτο τὸ πλεῖστον ἀμαθής, ἀλλὰ τὴν ἀληθῆ ἠθικὴν δύναμιν αὐτοῦ ἐν τε τῇ κοινωνίᾳ καὶ τῇ πολιτείᾳ καὶ τῷ στρατῷ ἀπετέλουν οἱ ὀλίγοι. Καὶ οἱ ὀλίγοι οὗτοι ἠδύναντο νὰ προπαρασκευάσωσιν ἀνατροπὰς τοσοῦτω μᾶλλον ἐπικινδύνους, ὅσον αὐταὶ ἐγίνοντο ὑπὲρ λαοῦ οὐδὲν ἐκ τῶν ὑπὲρ αὐτοῦ γινομένων νοούντος καὶ αἰσθανομένου. Ἐν Ῥωσίᾳ μετὰ τὴν ἐνδοξὴν ἐθνικὴν ἄμυναν τῶν ἐτῶν 1812-1813 καὶ τὰς ἐνδοξοὺς στρατείας τῶν ἐτῶν 1814-1815 συνέβη ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἐγένετο καὶ μετὰ τὸν ὑπὲρ ἐλευθερίας τῶν Βουλγάρων πόλεμον τοῦ 1877-1878. Τῷ 1813

ὁ αὐτοκράτωρ ἐκάλει τὸν Ῥωσσικὸν λαὸν εἰς ἀγῶνα ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς Εὐρώπης, τῷ δὲ 1877 ἡ ὑπὸ τοῦ Πανσλαυισμοῦ ἀγομένη καὶ φερομένη Ῥωσσία ἐκάλει τὸν αὐτὸν λαὸν εἰς τὸν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῶν ὁμοπίστων καὶ ἀδελφῶν Σλαύων πόλεμον. Ἀλλὰ δεινὸν τὸ παίζειν μετὰ τοῦ πυρὸς καὶ μάλιστα μετὰ τοῦ πυρὸς τοῦ Προμηθέως, χαλεπὸν δὲ τὸ ἀνακηρύξαι ἀκαίρως τὸ ὄνομα τῆς ἐλευθερίας. Καὶ ἦτο δυνατόν ὁ Ῥώστος ὁ ἀρειδῶς ἐκχέας τὸ αἷμα αὐτοῦ καὶ ποτίσας καὶ λιπάνας τὰ πεδία τῆς Βουλγαρίας, ἵνα ἐλευθερώσῃ τὸν Βουλγαρικὸν λαὸν καὶ νὰ προικίσῃ αὐτὸν οὐ μόνον δι' ἐθνικῆς, ἀλλὰ καὶ διὰ πολιτικῆς ἐλευθερίας, νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν πατρίδα αὐτοῦ, ἵνα ἐνταῦθα ὡς μόνην ἀμοιβὴν τοῦ ὑπὲρ τῆς Βουλγαρικῆς ἐθνικῆς καὶ πολιτικῆς ἐλευθερίας ἀγῶνος εὕρῃ τὴν πολιτικὴν δουλείαν τοῦ Ῥωσσικοῦ ἔθνους; Δεινὸν τὸ ἐξεγείρειν ἀκαίρως τὸν κοιμώμενον λέοντα! Τί ἐφρόνουν καὶ ἔλεγον οἱ περὶ τὸν Ἰγνατιεὺ Πανσλαυισταί; Ὅτι διὰ τοῦ πολέμου ἐκείνου ἐμελλον νὰ καθάρωσι τὴν Ῥωσσίαν ἀπὸ τῶν σεσηπότεων κοινωνικῶν στοιχείων καταπολεμοῦντες καὶ καταστρέφοντες ἐν τοῖς πεδίοις τῆς Βουλγαρίας οὐ μόνον τοὺς Τούρκους στρατιώτας, ἀλλὰ καὶ τοὺς Ῥώσσους μηδενιστάς, ἀποστρέφοντες τὴν προσοχὴν τοῦ ἔθνους εἰς ἐθνικὰς ἰδέας καὶ διὰ τῆς στρατιωτικῆς καὶ τῆς πολιτικῆς γοητείας καὶ δοξῆς στερεοῦντες τὸ κύρος τῆς κυβερνήσεως. Καὶ ὅμως ἐκ τῶν αἵματῶν πεδίων τῆς Βουλγαρίας μετὰ νέας φοβερωτέρας καὶ δυσμαχωτέρας δυνάμεις ἀνέκυψε τὴν φοβεράν αὐτῆς κεφαλὴν ἡ Ἐπανάστασις καὶ ὁ μηδενισμὸς, ὁ ἀποτελεῶν ἀληθῆ φαγέδαιναν ἐν τῷ ἄλλως πολιτικῶς καὶ κοινωνικῶς τοσοῦτον εὐρώστῳ ὀργανισμῷ τοῦ Ῥωσσικοῦ κράτους καὶ τοσοῦτον ταρχύτων τὴν ὁμαλήν καὶ κανονικὴν ἀνάπτυξιν καὶ πρόοδον τοῦ ἔθνους καὶ τοῦ κράτους καὶ δημιουργῶν κατάστασιν, ἥς τὸ ἐπισηαλὲς ἤθελεν ἐμβάλει ἡμᾶς εἰς ἀληθῆ ἀπόγνωσιν περὶ τοῦ μέλλοντος τῆς Ῥωσσίας, ἂν μὴ ἐκ τῶν πραγμάτων αὐτῶν, ἐξ ὑψηλοτέρας ἐπόψεως κρινομένων, καὶ ἐκ τῆς εὐρυτέρας πείρας τῆς Ἱστορίας διδασκόμενοι καὶ πειθόμενοι ἐπιστεῦομεν εἰς τὴν μεγάλην ἐν τῷ κόσμῳ ἱστορικὴν ἀποστολὴν καὶ τὴν μεγάλην ἐπὶ τὰς τύχας τοῦ μέλλοντος τοῦ κόσμου ῥοπὴν τοῦ μεγάλου καὶ κραταιοῦ ὀρθοδόξου κράτους τοῦ Βορρᾶ. Ἀλλ' ἐπανέλθωμεν ἐπὶ τὸν Ἀλέξανδρον Α΄. Ἐν ταῖς ἀπολυταρχουμέναις πολιτείαις ὁ κατὰ τοῦ καθεστώτος ἀγὼν μόνον ὄργανον ἔχει τὴν συνωμοσίαν, ἥτις, ἀκριβῶς διότι γίνεται ἐν τῷ σκότει καὶ τῷ ἀπορρήτῳ, τρομερωτέρων ἐπιλαμ-

θάνεται ὀπλων. Ἡ Ῥωσσικὴ κυβέρνησις ἀνέκαθεν κατεδίδασκε τὰς μυστικὰς ἑταιρείας. Ἡ ἑταιρεία τῶν ἐλευθέρων τεκτόνων εἶχε προγραφῇ ἐπὶ τῆς Αἰκατερίνης. Καὶ ὁμως καὶ αὕτη καὶ αἱ ὑπὸ τὸ ὄνομα αὐτῆς κρυπτόμεναι ἄλλαι μυστικαὶ ἑταιρεῖαι ἐξηκολούθουν, μεθ' ὅλην τὴν προγραφὴν, τὸ ἔργον αὐτῶν. Κατὰ μικρὸν δὲ μετὰ τὸ 1815 συνεστάθησαν διάφοροι ἑταιρεῖαι τοιαῦται (ἡ *ἑταιρεία τῆς ἀρετῆς* κατ' ἀπομίμησιν τῆς ὁμωνύμου Γερμανικῆς ἑταιρείας (*Tugendbund* ἴδε σελ. 316), ἡ *ἑταιρεία τοῦ Borra* ἰδρεύουσα ἐν Πετροπόλει, ἡ ζητοῦσα συνταγματικὴν μοναρχίαν, ἡ *ἑταιρεία τοῦ Νότου* ἡ ζητοῦσα διὰ τῆς καταστροφῆς τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογενείας τὴν ἰδρυσιν δημοκρατίας ἐν Ῥωσίᾳ) συγκείμεναι τὸ πλεῖστον ἐξ ἀξιοματικῶν, ἐν οἷς κυριώτατος ἀρχηγὸς ἦτο ὁ συνταγματάρχης Πίστελ ἀνήκων εἰς τὴν *ἑταιρείαν* τοῦ *Νότου*. Καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ Πολωνοί, οὓς ὁ Ἀλέξανδρος πρὸς μεγάλην δυσἀρέσκειαν τοῦ Ῥωστικοῦ λαοῦ ἐπροίκισε διὰ φιλελευθέρων θεσμῶν πολιτικῶν, τὰς οὕτω παρὰχωρηθείσας αὐτοῖς ἐλευθερίας ἐζήτουν νὰ χρησιμοποιοῦσι νῦν ἀχαρίστως καὶ ἀφρόνως πρὸς ἐπίτευξιν τῆς ἐντελοῦς ἀνεξαρτησίας τῆς πατρίδος αὐτῶν καὶ πρὸς τοῦτο συνεκρότου μυστικὰς ἑταιρείας, αἵτινες διεδόθησαν καθ' ἅπασαν τὴν Πολωνίαν καὶ ἰδίως ἐν ταῖς τάξεσι τοῦ στρατοῦ καὶ τῆς ἀριστοκρατίας. Τῶν ἑταιρειῶν τούτων ἡ κυριωτάτη ἡ «Ἑταιρεία ὑπὲρ πατρίδος» ἦλθεν εἰς σχέσεις καὶ πρὸς τὰς Ῥωστικὰς μυστικὰς ἑταιρεῖας, αἵτινες χάριν τῆς ἐκ μέρους τῶν Πολωνῶν πρὸς πραγμάτων τῶν ἑαυτῶν σχεδίων συνδρομῆς ὑπισχνούντο νὰ συνδράμωσι καὶ εἰς αὐτὸν τὸν ἐντελῆ χωρισμὸν τῆς Πολωνίας ἀπὸ τῆς Ῥωσσίας, καθ' ὅσον μάλιστα κατὰ τοὺς χρόνους τούτους συνέστη καὶ ἑταιρεία τις καλουμένη «Ἑταιρεία τῶν ἠνωμένων Σλαύων» σκοποῦσα τὴν ὁμοσπονδιακὴν ἑνωσιν πάντων τῶν Σλαυικῶν λαῶν, ἀνάλογος οὖσα πρὸς τὰς σημερινὰς πανσλαυιστικὰς ἑταιρείας, αἵτινες τοσοῦτον ὀλεθρίως ἐπιδρῶσιν ἐπὶ τὴν καθόλου πολιτικὴν τοῦ Ῥωστικοῦ κράτους.

Ἡ κυβέρνησις τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου δὲν διετέλει ἐν ἀγνοίᾳ τῶν γινομένων καὶ μετὰ προσοχῆς ἐπετῆρει τὰ γινόμενα. Ἀλλὰ μεθ' ὅλα τὰ αὐστηρὰ κατὰ τῶν ἑταιρειῶν τούτων μέτρα δὲν ἠδύνατο τελεσφόρως καὶ ἀποτελεσματικῶς νὰ καταπολεμήσῃ τὰς ἐνεργείας αὐτῶν. Ταῦτα δὲ πάντα ζωηρὰς παρεῖχον ἀνησυχίας καὶ βασάνους εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ Ἀλεξάνδρου. Σφοδρὰ βαρυθυμία καὶ δυσθυμία κατέθλιβε τὰς τελευταίας ἡμέρας τοῦ ἀγαθοῦ μονάρχου. Ἡ Ἑλληνικὴ

ἐπανάστασις εἶχεν ἀνοίξει μεγάλην πληγὴν εἰς τὰ στήθη αὐτοῦ. Ἡ πολιτικὴ πρὸς ἑαυτὸν διαμάχη, εἰς ἣν περιέπιπτε συνεχῶς ἕνεκα τῆς ἐν τῷ ζητήματι πλάνης αὐτοῦ, ἡ τῶν συμμάχων αὐτοῦ ἥκιστα ἐνθαρρυντικὴ καὶ ἐντιμὸς πολιτικῇ, αἱ ὑπὸ τῶν Τούρκων διαπραχθεῖσαι βαρβαρότητες, ἡ ἀποτυχία πάντων τῶν μέσων, δι' ὧν εἰρηνικῶς ἢ τοῦλάχιστον ἐν συμφωνίᾳ μετὰ τῶν συμμάχων ἤθελε νὰ λύσῃ τὸ Ἑλληνικὸν ζήτημα, ἡ ἕνεκα τῆς πολιτικῆς τοῦ αὐτοκράτορος ἐπελθοῦσα ψυχρότης καὶ δυσπιστία τῶν Ἑλλήνων πρὸς τὴν Ῥωσικὴν πολιτικὴν καὶ ἡ ὑπερῆφανος διαμαρτύρησις αὐτῶν κατὰ τῶν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος προτεινομένων σχεδίων τῆς λύσεως, ἐνεποιοῦν αἶσθημα ἀλγεινότατον εἰς τὴν εὐαίσθητον ψυχὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ἡ κοινὴ γνώμη τοῦ Ῥωσικοῦ λαοῦ ἐξ ἀρχῆς κατακρίνουσα τὴν πολιτείαν τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐξηγείρετο ἐτι μᾶλλον ἐκ τῆς πολιτικῆς ταύτης κατὰ τὰ τελευταῖα ἰδίως ἐτη (1824 - 1825). Ἐνῶ δὲ ἡ ἀπέναντι τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος πολιτικὴ αὐτοῦ μεγάλῃ ἐνεποιεῖ δυσαρέσκειαν εἰς τὸν Ῥωσικὸν λαὸν καὶ ἰδίως εἰς τὰς τάξεις τοῦ κλήρου καὶ τοῦ στρατοῦ καὶ ἐμεῖον καθ' ἑκάστην τὴν δημοτικότητα αὐτοῦ, τὸ θράσος τῶν συνωμοτῶν ἐπωφελοῦμενον τὴν γενικὴν δυσαρέσκειαν καθίστατο ἰσχυρότερον. Ἐκ τῆς ἐπαναστατικῆς ἱταρείας τοῦ Νότου, τῆς ἐπιδιωκούσης τὴν ἰδρυσιν Ῥωσικῆς δημοκρατίας, ἐσηματίσθη κλάδος τις ἰδιαίτερος σκοπῶν τὴν ἄμεσον πραγματοποιήσιν τοῦ μεγάλου σχεδίου τῆς ἱταρείας διὰ τοῦ φόνου τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τῆς ἐξολοθρεύσεως τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογενείας ἐν τῇ πρώτῃ πρὸς τοῦτο διδομένῃ εὐκαιρίᾳ. Τὰ κατὰ τὴν στρατιωτικὴν ταύτην συνωμοσίαν, ἧς ἀρχηγοὶ ἦσαν ἀνώτεροι ἀξιωματικοὶ τοῦ Ῥωσικοῦ στρατοῦ (Πεστίλ, Μουράβιφ, Τρουβέτζκοι, Ὁβολένσκι) ἀνεκαλύφθησαν καθ' ὃν χρόνον ἀκριβῶς ὁ αὐτοκράτωρ εἰργάζετο δραστηρίως ἵνα ἀπαλλαγῇ τῶν δεσμῶν τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας ἀναλάβῃ μόνος τὸ ἔργον τῆς λύσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ ζητήματος παρασκευαζόμενος πρὸς τοῦτο εἰς πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας. Ἡ ἀνακάλυψις τῆς συνωμοσίας ταύτης, ὁ κατὰ τὸν αὐτὸν περίπου χρόνον ἐπισυμβὰς θάνατος τῆς μονογενοῦς μὴ νομίμου (ἐκ τῆς πριγκιπίσσης Ναρίσκιν· ἴδε κατωτέρω) προσφιλοῦς τοῦ αὐτοκράτορος θυγατρὸς (1), ἥτις δεκαοκταέτις οὖσα καὶ μέλλουσα

(1) Νόμιμον τέκνον ἐκ τῆς αὐτοκρατορίας· Ἐλισάβετ Ἀλεξιάνα (πριγκιπίσσης τῆς Βάδης), μετ' ἧς εἶχε συζευχθῇ μὲν ἄγων τὸ δέκατον ὄγδοον τῆς ἡλικίας ἔτος, εἶχεν

νὰ συζευθῇ μετὰ τοῦ πρίγκιπος Τσερεμέτιεφ ἀπέθανε κατὰ τὰς παραμονὰς τοῦ γάμου, ἐπηύξησε τὴν βαρυθυμίαν τῆς ψυχῆς αὐτοῦ. Ἐν μέσῳ τῶν θλίψεων τούτων καταπονούμενος καὶ ὑπὸ σωματικῆς τινος χρονίας ἀλγηδόνης, ἵνα διασκεδάσῃ τὴν κατέχουσαν αὐτὸν βαρεῖαν δυσθυμίαν καὶ λάβῃ ἀναψυχὴν τινα σωματικὴν καὶ πνευματικὴν καὶ ἰδῇ ἐκ τοῦ πλησίον τὰς παρασκευὰς τοῦ ἐπικειμένου πολέμου, ἐπεχείρησε περιοδεῖν τινὰ εἰς τὰς μεσημβρινὰς τοῦ κράτους ἐπαρχίας συνοδευόμενος ὑπὸ τῆς ἐπίσης ἀσθενοῦς αὐτοκρατείας Ἐλισάβετ, ἀφοῦ ἐκήρυξεν εἰς τὴν Εὐρώπην ὅτι ἐμελλε ν' ἀναλάβῃ τὴν λύσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ ζητήματος μόνος καὶ ἄνευ τῶν συμμάχων. Ὁ Ἀλέξανδρος ἀνεχώρησεν ἀπὸ Πετροπόλεως τῇ 1/13 Σεπτεμβρίου 1825 μετ' ἀπαισίων προαισθήσεων, βλέπων πρὸ αὐτοῦ πλανώμενον τὸ φοβερὸν φάσμα τῆς Ἐπαναστάσεως. Ἐν Ταϊγανρόκ γενόμενος ἐπληροφορήθη λεπτομερέστερον τὰ κατὰ τὴν παρασκευαζομένην ὑπὸ τῶν συνωμοστῶν ἐπιβουλὴν καὶ βασιλοκτονίαν. Τὸ τοιοῦτον ἐπληξεν αὐτὸν καιρίως καὶ ἐπέδρασεν ὁλεθρίως καὶ ἐπὶ τὴν ψυχικὴν αὐτοῦ κατάστασιν. Ἐνοχλούμενος ὑπὸ πυρετοῦ, ἐνδημικοῦ τότε ἐν Κοιμαίᾳ, πρὶν ἢ φθάσῃ ἔτι εἰς Ταϊγανρόκ, ἡμέρας τινὰς μετὰ τὴν εἰς τὴν πόλιν ταύτην ἀφίξιν (6/18 Νοεμβρίου) προσεβλήθη σφοδρότερον (15/27 Νοεμβρίου) καὶ μετὰ τέσσαρας ἡμέρας (19/1 Δεκεμβρίου) παρέδωκε τὸ πνεῦμα πρὸς Κύριον, ἀφοῦ δύο ἡμέρας πρότερον μετέλαβε τῶν ἀρχάντων μυστηρίων. Καὶ ἐνῷ ὁ πολιτικὸς κόσμος μετ' ἐλπίδων καὶ προσδοκιῶν ἦ μετὰ φόβου καὶ ἀγωνίας ἀνέμενε τὴν κήρυξιν τοῦ κατὰ τῆς Τουρκίας πολέμου, τὴν Εὐρώπην ἀπᾶσαν ἐξέπληξεν ἡ εἰδήσις τοῦ ὅπως ἀπροσδοκῆτου θανάτου τοῦ Ἀλεξάνδρου.

Οὕτω πρόωρος καὶ ἀπροσδοκῆτως καὶ ὁπωσοῦν τραγικῶς ἐτελεύτησεν ὁ Ἀλέξανδρος Α΄ ὁ *Εὐλογημένος* ἐν ἀπωτάτῃ τινὶ γωνίᾳ τοῦ κράτους εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς αὐτοκρατείας Ἐλισάβετ (ἥτις καὶ αὐτὴ μετὰ μικρὸν ἠκολούθησεν αὐτὸν εἰς τὸν τάφον) ἐν τῇ καλλίστῃ ἀκμῇ τῆς ἀνδρικῆς ἡλικίας μόλις ἄγων τὸ 48 ἔτος τῆς ἡλικίας. Μετὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐξέλιπεν ἐκ τοῦ κόσμου εἰς τῶν ἀξιωμαθημονευτοτάτων ἡγεμόνων τῆς Ῥωσσίας, ὁ προαγαγὼν τὴν τε ἐξωτερικὴν δύναμιν καὶ τὴν ἐξωτερικὴν ἀκμὴν καὶ πρὸ πάντων τὴν ἐν τῇ Εὐρώπῃ καὶ ἀπέναντι τῆς Εὐρώπης πολιτικὴν θέσιν, δύναμιν, ἐπιρροὴν καὶ ἀξίωμα

ἀποκτήσῃ ὁ Ἀλέξανδρος μίαν μόνην θυγατέρα, τὴν μεγάλην δούκισσαν Ἐλισάβετ, ἀποθανούσαν κατὰ τὸ τρίτον ἔτος τῆς ἡλικίας αὐτῆς (1808).

τοῦ Ῥωστικοῦ κράτους ὡς οὐδεὶς τῶν πρὸ αὐτοῦ ἡγεμόνων, ὁ ἡγεμὼν ὁ αὐξήσας τὴν Ῥωστικὴν ἐπικρατείαν κατὰ 10 ἑκατομμύρια ὑπηκόων, καταστήσας αὐτὴν κέντρον τῆς Εὐρωπαϊκῆς πολιτικῆς καὶ γινόμενος αὐτὸς ἐπὶ χρόνον οὐ σμικρὸν ἰθύντωρ καὶ ρυθμιστὴς καὶ διαιτητὴς τῆς Εὐρώπης. Μεγάλα καὶ μεγίστης ἱστορικῆς σημασίας γεγονότα διὰ τε τὴν Εὐρώπην καὶ διὰ τὴν Ῥωσσίαν ἐπλήρωσαν τὴν βασιλείαν τοῦ Ἀλεξάνδρου· μεγάλοι ἰδέαι, εὐγενῆ βουλευμάτα, μεγάλα μεταρρυθμιστικὰ σχέδια καὶ προβλήματα ἀπέναντι τῆς Εὐρώπης καὶ τοῦ ἰδίου κράτους αὐτοῦ ἐπλήρωσαν τὴν διάνοιαν τοῦ Ἀλεξάνδρου τὴν ὑψουμένην εἰς τὸ ὕψιστον ἰδεῶδες Ῥώσου καὶ Εὐρωπαίου ἡγεμόνος. Ἀλλ' ἡ φορὰ τῶν πραγμάτων, ἡ καθόλου δύναμις τῆς ἱστορίας ἐν τῇ πορείᾳ αὐτῆς ἦτο ἰσχυροτέρα, ὀρμητικωτέρα καὶ βιαιότερα τῶν κενδῶν βουλευμάτων, τῶν εὐγενῶν αἰσθημάτων καὶ τῆς ἰσχύος τῆς διανοίας τοῦ αὐτοκράτορος. Γεννηθεὶς, ζήσας καὶ βασιλεύσας ἐν ἐποχῇ μεγαλουργῶν, γονιμωτάτῃ εἰς μεγάλα ἔργα ἀναγεννήσεως καὶ προόδου, ἀλλὰ καὶ εἰς μεγάλα ἔργα καταστροφῆς καὶ ἀνατροπῆς, ἐν μέσῳ ποικιλωτάτων συνδυασμῶν καὶ συγχύσεως ἀντιθέτων ἰδεῶν, ῥοπῶν, ἐλπίδων καὶ φόβων δὲν ἠδυνήθη νὰ δεσπόσῃ τοῦ καθόλου ῥοῦ τῶν πραγμάτων, ἀρέθῃ δὲ πολλάκις εἰς τὸν ἰσχυρότερον ῥοῦν τὸν ἰσχυρότερον ἐπενεργῶντα ἐπὶ τὸ αἶσθημα μᾶλλον ἢ ἐπὶ τὸν νοῦν καὶ τὴν θέλησιν αὐτοῦ. Ἡ κατὰ βάθος ὑπάρχουσα ἰσχυρὰ ἀντίθεσις μεταξύ τῶν ἰδιοτήτων, τοῦ προσορισμοῦ καὶ τῶν καθηκόντων τοῦ Ῥώσου μονάρχου καὶ τοῦ ἡγέτου καὶ προστάτου τῆς πρὸ καὶ μετὰ τὸ 1815 τετραγμένης Εὐρωπαϊκῆς συμπολιτείας, ἅπερ ἤθελε καὶ ἡγωνίζετο νὰ συνάπτῃ ἁρμονικῶς, ὑπῆρξε τὸ κυριώτατον αἷτιον καὶ στοιχεῖον τῶν ἐν τῇ πολιτείᾳ τοῦ Ἀλεξάνδρου ἀντιθέσεων. Αἱ μεγάλοι καὶ χαλεπαὶ ἀντιθέσεις τοῦ πνεύματος τῆς συγχρόνου ἱστορίας μετέβαλον ἐν τῷ Ἀλεξάνδρῳ καὶ πολιτικὰ φρονήματα καὶ αἰσθήματα καὶ πράξεις, ἀλλὰ δὲν ἐξήλειψαν ἐκ τῆς ψυχῆς τὴν ἰδέαν καὶ τὸ ἰδεῶδες τῆς ἡγεμονικῆς ἐξουσίας καὶ ἀποστολῆς. Μικρὸν ἔτι πρὸ τοῦ θανάτου, ἐν Κριμαίᾳ ἔτι εὐρισκόμενος, δικαιολογῶν τὰς ἐπελθούσας ἐν τοῖς πολιτικοῖς φρονήμασιν αὐτοῦ μεταβολὰς εἶλεγε «Καὶ ὅμως δύναται νὰ λέγῃ τις ὅ,τι θέλει περὶ ἐμοῦ. Ἀλλ' ἐγὼ ἐζήσα καὶ θὰ ἀποθάνω δημοκρατικῶς». Τοιαύτη ἦτο ἡ τελευταία δήλωσις ἡ πολιτικὴ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ μαθητοῦ τοῦ Λαχάρπ, τοῦ ἡγεμόνος ἐκείνου, τοῦ ὁποίου τὰς περὶ Εὐρώπης ἀναμορφωτικὰς προτάσεις τοῦ 1801 καὶ αὐτὸς ὁ Πίττ

ἐκάλει ἰδεολογίας. Ἠγάπα τὴν ιδέαν καὶ τὸ ιδεῶδες καὶ ἐκεῖ, ἐνθα κατεδικάζετο νὰ πολεμῇ κατ' αὐτῆς καὶ ὑπὸ τὴν αἰγίδα καὶ τὴν σκέπην αὐτῆς ἐβλεπεν ἐξεγειρόμενον οὐχὶ πλεον τὸ φάσμα, ἀλλὰ τὴν μάχαιραν τῆς ἐπαναστάσεως κραδαινομένην ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ. Καὶ ἐν τούτῳ ἀκριβῶς ἐκδηλοῦται ὅλη τῆς ψυχῆς ἡ εὐγένεια καὶ ἀγαθότης, ἥτις, μετὰ μεζονος θετικότητος ἐν ταῖς γνώμας καὶ μεζονος ἐμπειρίας περὶ τὰ ἀνθρώπινα, τυγχάνουσα καὶ ἐξωτερικῶς εὐμενεστέρων καὶ ὁμαλωτέρων περιστάσεων, τούλάχιστον ὅσον ἀπορᾷ τὰ τῆς Ῥωσσίας, ἡδύνατο ν' ἀναδείξῃ τὸν Ἀλεξάνδρον οὐ μόνον μέγαν ἡγεμόνα, ἀλλὰ καὶ μέγαν ἄνδρα ἐν πάσῃ τῇ ἀληθείᾳ ἐννοίᾳ τοῦ ἡθικοῦ μεγαλείου, καίτοι καὶ ἄλλως ὡς πρὸς τὸ ἡθικὸν μεγαλεῖον ὁ Ἀλεξάνδρος ὑπερεῖχε πάντων τῶν συγχρόνων αὐτῷ ἡγεμόνων. Ἰζανὸς περὶ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐν διαφόροις κεφαλαίοις τοῦ βιβλίου ἐγένετο λόγος. Εἰκόνα γενικὴν τοῦ χαρακτῆρος τούτου δίδει ἡμῖν καὶ ὁ Βανδάλ ἐν ταῖς ἐξῆς γραμμαῖς. «Ὁ Ἀλεξάνδρος ἦτο φύσις ὀργῶσα πρὸς τὸ ἀγαπᾶν . . . καὶ λίαν εὐαίσθητος, λίαν ἐπιρρεπὴς πρὸς τὸ φιλεῖν καὶ φιλεῖσθαι. Εἶχε φαντασίαν ζωηράν καὶ εὐερέθιστον, ἦτο ταχύς εἰς τὸ ἐνθουσιᾶν ὑπὲρ ιδεῶν, ἤρκει νὰ ὦσιν αὐταὶ ὠραῖαι καὶ δελεαστικαί, ἀλλ' ὀλιγώρως ἐποῦδαζε ν' ἀντιληφθῇ αὐτῶν σαφῶς καὶ ἀκριβῶς καὶ νὰ ἐρμηνεύῃ αὐτάς ὑπὸ τὸν τύπον τῆς πραγματικότητος, ἐθαμβοῦτο δὲ καὶ ἐμεθύσκετο μᾶλλον ἐκ τῆς λάμπσεως τῶν ιδεῶν. Ἦτο πνεῦμα φωτεινόν, ἀλλ' ἀτελές, διὰ τοῦτο δὲ ἦτο ἐπιτηδειότερος νὰ δέχεται τὰς ἐντυπώσεις, νὰ ἐνστερνίζεται τὰς ὑπ' ἄλλων ὑποβαλλομένας σκέψεις, νὰ κοσμῇ ταύτας διὰ λάμπσεως ποιητικῆς, νὰ παρέχῃ εἰς αὐτάς λατρείαν θεωρητικὴν οἷον εἰ γεννημένος διὰ νὰ ὀνειροπολῇ μᾶλλον ἢ νὰ ἐνεργῇ . . . Ὁ ἐνθουσιασμὸς αὐτοῦ ἦτο ταχύς καὶ εὐμετάβλητος. Ἡ γενναία καρδία καὶ τὸ ἀνήσυχον πνεῦμα ἐστρεφον τὴν προσοχὴν αὐτοῦ εἰς ἀντικείμενα διάφορα, καίτοι πάντοτε εὐγενῇ καὶ ὑψηλᾷ ἀκολουθῶν κατὰ διαδοχὴν ὁδοὺς διαφερούσας ἀλλήλων εἰσῆρχετο τὸ πρῶτον εἰς αὐτάς μετὰ ζήλου, ἀλλ' εἶτα κεκμηκῶς ἐπέτρεχε τὴν πορείαν, σημειῶν πάντοτε τὴν διάβασιν αὐτοῦ δι' ἰχνῶν γονίμων, διότι ἐπιδιώκων πανταχοῦ τὸ ιδεῶδες συνήντα τῷ ἀγαθῷ. Ἀφιερῶθη διαδοχικῶς εἰς τὴν λατρείαν τῆς τε προόδου καὶ τοῦ κύρους τοῦ παρελθόντος, κυριευθεὶς ὑπὸ ἱσίου ἔρωτος καὶ πρὸς τὰς φιλελευθέρους ιδέας καὶ πρὸς τὸ κύρος τῆς ἀρχῆς τὸ ἐμφανιζόμενον ὑπὸ μορφήν μυστικὴν . . . ». Οὕτω χαρακτηρίζει τὴν πολιτείαν τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ ὁ

Ῥώσσοις βιογράφος αὐτοῦ Βογδάνοβιτς. «Εἶναι γνωστὴ ἡ κλίσις τοῦ Ἀλεξάνδρου, λέγει, πρὸς τὰς ἀντιπροσωπευτικὰς πολιτείας καὶ τὴν συνταγματικὴν κυβέρνησιν, ἅτινα πάντα εἶδει νὰ καταθέλῃ τὸν ἀρχαῖον μαθητὴν τοῦ Λαάρπ· ἀλλ' ἡ κλίσις αὕτη ὁμοίαζε πρὸς τὴν τοῦ ἐρασιτέχνου ἐκείνου τοῦ ἐν ἐκστάσει θεωροῦντος τὴν ὡραίαν εἰκόνα. Ὁ Ἀλέξανδρος εἶχε πείσει ἑαυτὸν ταχέως ὅτι οὔτε ἡ ἀχνῆς ἔκτασις τῆς Ῥωσσίας οὔτε ὁ διοργανισμὸς τῆς ἀστικῆς κοινωνίας ἐπέτρεπον τὴν πραγμάτωσιν τοῦ τοιοῦτου ὀνείρου. Ἀνέβαλλε λοιπὸν ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ φανταστικοῦ σχεδίου αὐτοῦ, ἀλλ' ἐν ταύτῃ ἡγάπα νὰ διαλέγεται μετὰ τῶν οἰκείων αὐτῷ περὶ τοῦ συντάγματος, ὅπερ ἐσχιδίαζε, καὶ περὶ τῶν ἀτοπημάτων τῆς ἀπολυταρχίας. Ὁ Σπεράνσκis, ἵνα εὐαρεστῇ τῷ αὐτοκράτορι, ἐφαίνετο ὑπέρμαχος θερμὸς τῶν ἀρχῶν τῆς ἐλευθερίας καὶ ἐντεῦθεν ἐξετίθετο εἰς κατηγορίας ἐπὶ ιδέαις ἀναρχικαῖς καὶ ἐπὶ σχεδίοις ἀπειλητικοῖς διὰ τοὺς θεσμοὺς τοὺς καθιερούμενους ὑπὸ τοῦ χρόνου καὶ ὑπὸ τῶν ἡθῶν». Ὁ οὕτω σκιαγραφούμενος χαρακτήρ τοῦ Ἀλεξάνδρου ὁμοίαν καὶ ἀνάλογον εἰκόνα παρίστησιν καὶ ἐν τῇ ἐξωτερικῇ αὐτοῦ πολιτικῇ, ἥς ὑπολείπεται ἡμῖν νὰ ἱστορήσωμεν τὸ σπουδαιότατον καὶ μάλιστα διαφέρον ἡμῖν τὸ κεφάλαιον τὸ ἀφορῶν τὸν Ἑλληνικὸν ἀγῶνα. Ἀλλὰ περὶ τούτου μὲν γενήσεται λόγος ἐν τοῖς περὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος ἱστορηθησομένοις. Νῦν δ' ἀνάγκη ἐκ τῶν προτέρων νὰ πραγματευθῶμεν τὰ κατὰ τὴν ἀνατολικὴν πολιτικὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου πρὸ τῆς ἐκρήξεως τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος καὶ τὴν μετὰ ταύτης συνδεομένην ἱστορίαν τοῦ Ἀνατολικοῦ ζητήματος κατὰ τὴν πρώτην καὶ δευτέραν δεκαετηρίδα τοῦ ΙΘ' αἰῶνος.

17. Ἱστορία τοῦ Ἀνατολικοῦ ζητήματος. (1800. 1821).

Ἡ Ῥωσσία καὶ τὸ Ἀνατολικὸν ζήτημα ἐπὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου Α'. — Οὐσιώδης χαρακτήρ τῆς ὅλης ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τοῦ Ἀλεξάνδρου Α' εἶναι, ὡς ὑπὸνιζάμεθα ἐν τοῖς ἔμπροσθεν, ἡ διηνεκὴς ὅτε μὲν φανερά, ὅτε δὲ ὑπολανθάνουσα ἀντίθεσις καὶ σύγκρουσις μεταξὺ τῆς ἐθνικῆς πολιτικῆς τῆς Ῥωσσίας, ὅποια ἐδημιουργήθη καὶ διεχαράχθη ὑπὸ τῆς ἱστορίας αὐτῆς καὶ θετικῶς διευτυπώθη ἀπὸ τοῦ Πέτρου καὶ τῆς Αἰκατερίνης Β', καὶ τῆς Εὐρωπαϊκῆς ἐκείνης πολιτικῆς τῆς Ῥωσσίας, ὅποια ὑφισταμένη ἀσθενῆς πρὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὑψώθη ἐπ' αὐτοῦ εἰς τὴν ὑψίστην αὐτῆς δύναμιν καὶ περιωπὴν. Στάδιον πολιτικὸν καὶ ἱστορικὸν τῆς τοιαύτης συγκρούσεως καὶ ἀντιθέσεως εἶναι τὸ Ἀνατολικὸν ζήτημα τὸ ἀποτελοῦν μέχρι τοῦ Ἀλεξάνδρου Α' τὸ ὑψίστον, ἂν μὴ τὸ μόνον σπουδαῖον, ἀντικείμενον τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τῆς Ῥωσσίας. Ὁλόκληρος ἡ ἱστορία τοῦ Ἀλεξάνδρου ἀπέναντι τοῦ Ἀνατολικοῦ ζητήματος, καὶ ἰδίως ἀπέναντι τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος, εἶναι ἱστορία διηνεκῶν ἀμφοταλαντεύσεων καὶ ἀντιθέτων ῥοπῶν καὶ λόγων καὶ πράξεων ὑπαγορευομένων τὸ μὲν ὑπὸ τῆς ἐθνικῆς πολιτικῆς καὶ τῶν ἐθνικῶν παραδόσεων τῆς Ῥωσσίας, τὸ δὲ ὑπὸ τῆς θέσεως, ἣν ἐδημιούργησεν ἑαυτῷ καὶ τῇ Ῥωσσίᾳ ὁ Ἀλέξανδρος ἐν τῇ καθόλου Εὐρωπαϊκῇ πολιτείᾳ, καὶ ὑπὸ τῶν ἐντεῦθεν ἐπιβαλλομένων αὐτῷ ὑποχρεώσεων. Ἡ ἱστορία αὕτη ἔχει, ὡς εἵπομεν, δύο περιόδους, ὧν ἡ μὲν πρώτη, ἡ πρὸ τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ἢ μᾶλλον ἡ πρὸ τοῦ 1815, ἀρετηρίαν καὶ κέντρον ἀνελιξέως ἔχει τὰς πρὸς τὸν Ναπολέοντα πολιτικὰς σχέσεις τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἡ δὲ δευτέρα τὰς πρὸς τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος καὶ πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν Ἀνατολήν.

Ὁ Ἀλέξανδρος Α' καὶ ὁ Ναπολέων Α'. — Καθ' ὃν χρόνον ὁ Ἀλέξανδρος Α' ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον τῶν τσάρων καὶ αὐτοκρατόρων τοῦ ἀχανοῦς Ῥωστικοῦ κράτους (1801), ἡ τύχη τῆς Εὐρώπης ἐφαίνετο ἐξαρτωμένη ἐκ τῆς πορείας τῶν σχέσεων τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ῥωσσίας, τοῦ Ἀλεξάνδρου Α' καὶ τοῦ Ναπολέοντος (ὑπάτου τότε ὄντος). Οὗτοι ἀπετέλουν τοὺς δύο πόλους τοῦ ἄξονος τοῦ κινου-

τος πολιτικῶς τὴν ἡπειρωτικὴν Εὐρώπην, ἀπέναντι τῶν ὁποίων ἡ Ἀγγλία ἢ κατέχουσα τὴν ἐκτὸς τῆς ἡπειρωτικῆς Εὐρώπης λαχοῦσαν αὐτῇ Ἀρχιμήδσειον θέσιν ἠγωνίζετο νὰ κινή μόνη τὴν ὅλην Εὐρώπην καὶ νὰ ἰθύνῃ τὰς τύχας αὐτῆς. Ὁ Ναπολέων ἐνόεε ὅτι ἀπέναντι τῶν μεγάλων σχεδίων, τὰ ὁποῖα ἐβουλεύετο ἀπέναντι τῆς Εὐρώπης, καὶ μεθ' ὧν συνεδέοντο τὰ φιλόδοξα σχέδια τῆς ἐσωτερικῆς πολιτικῆς αὐτοῦ ἐφιεμένου ἤδη τοῦ αὐτοκρατορικοῦ ἀξιώματος καὶ πρὸς τοῦτο παρασκευαζομένου, εἶχεν ἀνάγκην συμμάχου τινὸς ἰσχυροῦ καὶ σεβαστοῦ. Τοιοῦτον δὲ σύμμαχον εὗρισκεν ἐν Ῥωσίᾳ. Διὰ τῆς μετὰ τῆς Ῥωσσίας συμμαχίας οὐ μόνον ἐξωτερικῶς καθίστατο ἰσχυρὸς ἀπέναντι τῶν ἐν τῇ ἡπειρωτικῇ Εὐρώπῃ ἐχθρῶν ἑαυτοῦ καὶ τῆς Γαλλίας, οὐ μόνον ἐξουδετέρου τὴν χαλεπὴν τῆς Ἀγγλίας ἀντίδρασιν καὶ διέσπα ὀριστικῶς τὴν Ἀγγλορωσικὴν συμμαχίαν, ἀλλὰ καὶ ἐκτὸς τῶν ὁρίων τῆς Γαλλίας καθίστα νόμιμον καὶ σεβαστὴν τὴν ἐν Γαλλίᾳ θέσιν καὶ ἀρχὴν αὐτοῦ ὅφ' οἰονδήποτε τύπον ἀξιώματος ἀνελίσσομένην. Ὁ Ναπολέων ὡς ὑπάτος, μάλιστα δὲ ὡς αὐτοκράτωρ, φίλος καὶ ἀδελφὸς ἀναγνωριζόμενος καὶ προσάγορευόμενος ὑπὸ τοῦ Τσάρου καὶ αὐτοκράτορος πασῶν τῶν Ῥωσσιῶν, περιέβαλλε δι' ἐξωτερικῆς αἴγλης νομιμότητος ἀπέναντι τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Εὐρώπης τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ ἀξίωμα αὐτοῦ. Τὸ δὲ στάδιον τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τῆς Ῥωσσίας παρεῖχεν εὐνοϊκὸν ἔδαφος εἰς τοὺς πολιτικούς συνδυασμοὺς τοῦ Ναπολέοντος. Οὐδὲν οὐσιώδες συμφέρον εἶχεν ἡ Ῥωσσία ἐν τοῖς πολιτικοῖς ζητήμασι τοῖς ἀφορώσι τὴν θέσιν τῆς Εὐρώπης πρὸς τὴν Γαλλίαν. Τὸ συμφέρον αὐτῆς ἦτο ἐν τῇ Ἀνατολῇ καὶ ἐν τῷ Ἀνατολικῷ ζητήματι. Μήπως πρὸ ὀλίγου ἔτι ἡ μεγαλειπρόβουλος Αἰκατερίνη Β' δὲν εἶχε παραστῇ ἀπαθὲς θεατὴς τῶν ὑπὸ τῆς μοναρχικῆς Εὐρώπης ἀπέναντι τῆς ἀναρχικῆς ἢ καὶ τρομοκρατικῆς Γαλλίας ἐπιχειρηθέντων ἀγώνων, αὐτὴ στρέψασα τὴν προσοχὴν αὐτῆς εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ τὴν Πολωνίαν; Τί μείζον νῦν ἢ Ῥωσσία εἶχε συμφέρον νὰ συνταχθῇ τῇ μοναρχικῇ Εὐρώπῃ ἐναντίον τῆς ὁπωσδήποτε μοναρχουμένης νῦν ὑπὸ τὸν Ναπολέοντα Γαλλίας, ἐὰν ἀφίστο αὐτῇ ἐλεύθερον τὸ στάδιον καὶ ἐδίδετο ὑπόσχεσις συμπράξεως εἰς τὰ προσφιλῆ αὐτῇ ἐν Ἀνατολῇ σχέδια; Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ὁ τῆς Αἰκατερίνης Β' υἱὸς καὶ διάδοχος Παῦλος Α' εἶχε μετὰσχει τοῦ κατὰ τῆς Γαλλίας πολέμου συμμαχῶν τῇ Ἀγγλίᾳ καὶ τῇ Τουρκίᾳ, καθ' ὃν χρόνον ὁ Ναπολέων, ὁ στρατάρχης τῆς Γαλλικῆς δημοκρατίας, διὰ τῆς ἐπ' Αἴγυπτον καὶ Συρίαν στρατείας ἠπεί-

λει τὴν ὑπαρξιν αὐτὴν τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους. Ἀλλὰ τοῦτο ἦτο ἀποτέλεσμα τοῦ ἰδιοτρόπου καὶ ἰδιορρυθμοῦ ἱποποτικοῦ χαρακτῆρος τοῦ Παύλου, ὃν ἄριστα διαγνοὺς ὁ Ναπολέων εἶχε κατορθώσει νὰ μεταβάλλῃ ταχέως τὴν πολιτικὴν τοῦ ἡγεμόνος ἐκείνου ὑπὲρ ἑαυτοῦ καὶ ἐναντίον τῶν πολεμίων αὐτοῦ, καί, ἵνα ἐπωφεληθῇ τελεσφόρως τὴν τοιαύτην μεταβολήν, εἶχεν ἐπιληφθῇ διαπραγματεύσεων περὶ συμμαχίας πρὸς ἐκτέλεσιν μεγάλων σχεδίων στρατείας πρὸς τὰς Ἰνδίας ἐναντίον τῆς Ἀγγλίας. Ὁ τραγικὸς θάνατος τοῦ Παύλου ἐβλήκει τέρμα ἀπροσδόκητον εἰς τὰς διαπραγματεύσεις ἐκείνας. Ἀλλὰ δὲν ἠδύναντο αὐταὶ νὰ ἐπαναληφθῶσι πρὸς τὸν υἱὸν καὶ διάδοχον, ἡγεμόνα νεαρὸν καὶ φιλόδοξον, προβαλλομένῳ αὐτῷ τοῦ δελεάσματος τῆς Ἀνατολῆς μεθ' ὅλης τῆς λάμψεως καὶ τῶν θελημάτων τοῦ Βοσπόρου καὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως; Εἶναι ἀληθές ὅτι τὴν τραγικὴν καταστροφὴν τοῦ Παύλου ἐπὶνεγκεν ἐν μέρει καὶ ἡ νέα φιλόγαλλος πολιτικὴ τοῦ αὐτοκράτορος τούτου, καὶ οἱ φονεῖς ἦσαν ὄργανα τῆς Ἀγγλικῆς πολιτικῆς. Τοῦτο τοῦλάχιστον ἐνόμιζε καὶ ἐπίστευεν ὁ ὑπατος Ναπολέων ὅτε ἀγγέλλων διὰ τοῦ «Μηνύτορος» τὴν εἰδήσιν τοῦ θανάτου τοῦ Παύλου καὶ τῆς ταύτοχρόνου εἰσόδου τοῦ Ἀγγλικοῦ στόλου εἰς τὴν Βαλτικὴν ἐπεφύλασεν εἰς τὴν Ἱστορίαν «τὴν ἐξήγησιν τῆς ἐσωτερικῆς σχέσεως τῶν δύο γεγονότων». Ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἀκριβῶς ὁ Ναπολέων ἦτο ὑποχρεωμένος νὰ περιποιηθῇ ἐτι πλέον καὶ τὸν νέον αὐτοκράτορα, οὐχὶ πλέον προτείνων αὐτῷ στρατείας ἐπὶ τὴν Ἰνδικήν, ἀλλὰ τὰς κλεῖς αὐτὰς τοῦ Βοσπόρου προσφέρων.

Ἡ Ἀνατολικὴ πολιτικὴ τοῦ Ναπολέοντος. — Ἐνταῦθα βεβαίως ἐγείρεται τὸ ζήτημα ἢ μᾶλλον ἡ ἀπορία: Ἄρα ἡ τοιαύτη προσπάθεια ἢ μᾶλλον θυσία τῆς Ἀνατολῆς, ἢ γινομένη ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος ὑπὲρ τῆς Ῥωσσίας, ἀνταπεκρίνετο εἰς τὰ συμφέροντα τῆς Γαλλίας ἢ τοῦλάχιστον ἦτο ἀνταξία τῆς ἐκείθιν προσδοκωμένης ὠφελείας; Καὶ ἐθυσίαζεν ἀληθῶς ὁ Ναπολέων τὴν Ἀνατολήν καὶ τὰ ἐν Ἀνατολῇ συμφέροντα τῆς Γαλλίας εἰς τὴν Ῥωσσίαν; Ἡ λύσις τῆς προβαλλομένης ἀπορίας ἐγκτεται ἐν τῷ καθόλου συμπεράσματι τῶν ἐνταῦθα περὶ τῶν σχέσεων τοῦ Ναπολέοντος πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον καὶ πασῶν τῶν διαπραγματεύσεων αὐτοῦ περὶ Ἀνατολῆς ἱστορουμένων. Ἀλλὰ καὶ χωρὶς νὰ προδράμωμεν τῶν ἱστορηθησομένων πραγμάτων δυνάμεθα ἐκ τῶν προτέρων νὰ ὑποδείξωμεν ἐνταῦθα τὸν ἀληθῆ χαρακτῆρα τῶν σχέσεων καὶ διαπραγματεύσεων τούτων. Ὁ Ναπο-

λίων ἐν πάσαις ταύταις ταῖς σχέσεσι τὸ ζήτημα τῆς Ἀνατολῆς προέβαλλεν ὡς ἀπλοῦν δέλεαρ πολιτικόν καὶ οὐδὲν πλεόν. Σπουδαίως περὶ τῆς λύσεως τοῦ Ἀνατολικοῦ ζητήματος ἢ περὶ διανομῆς τῆς Ἀνατολῆς οὐδέποτε ἐσκέφθη. Καὶ κατὰ τοῦτο ἡ ἀπέναντι τοῦ Ἀλεξάνδρου πολιτικὴ αὐτοῦ ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους ὑπῆρξε ψευδὴς καὶ ἀπατηλὴ ἓνα μόνον ἔχουσα σκοπόν, νὰ διαβουκολῇ τὴν Ῥωσσίαν διὰ κενῶν ἐλπίδων καὶ ὑποσχέσεων, ἵνα διὰ τῆς συμμαχίας, ἣν οὕτω ἐξεβίαζε παρὰ τῆς Ῥωσσίας, ἐκτελέσῃ ἡσύχως τὰ περὶ Εὐρώπης σχέδια αὐτοῦ καὶ ἐξαναγκάσῃ τὴν ἀδάμαστον Ἀγγλίαν εἰς συνομολόγησιν τῆς εἰρήνης καὶ τὴν ἀναγνώρισιν τῆς τε ἀρχῆς αὐτοῦ καὶ τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἐν Εὐρώπῃ γινομένων, ἵνα οὕτω στερεώσῃ πολιτικῶς καὶ ἠθικῶς τὸ ἐν Γαλλίᾳ καὶ ἐν Εὐρώπῃ πολιτικόν κράτος καὶ σύστημα αὐτοῦ. Ἐντεῦθεν πᾶσα ἡ πρὸς τὴν Ῥωσσίαν πολιτικὴ προσέγγισις καὶ συμμαχία ἦτο κατὰ βάθος ἐξαγορὰ καὶ ἐξοικονόμησις περιστάσεων, πολλὰ μὲν πάντοτε ὑπισχνουμένη, οὐδέποτε δὲ οὐδ' ἐλάχιστα διδοῦσα. Πάντα τὰ κατὰ τοὺς καθ' ἡμᾶς μάλιστα χρόνους εἰς φῶς προαχθέντα, καὶ ἰδίως αἱ τοῦ Βανδάλ καὶ τοῦ Τατίσεφ ἐναγχος γινόμεναι ἀποκαλύψεις περὶ τῶν σχέσεων τοῦ Ναπολέοντος πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον, διαφωτίζουνσι σπουδαιότατα τὸ κεφάλαιον τοῦτο τῆς ἱστορίας οὐδεμίαν καταλείποντα ἀμφιβολίαν περὶ τοῦ μνημονευθέντος χαρακτῆρος τῶν σχέσεων ἐκείνων. Ὅσονδήποτε καὶ ἀγωνίζεται ὁ Βανδάλ ν' ἀπαλλάξῃ τὸν Ναπολέοντα, τοῦλάχιστον μέχρι τινός, τῆς ἐπὶ ἀπατηλῇ πολιτικῇ μορφῆς, ἀποδίδων αὐτῷ σχέδια περὶ Ἀνατολῆς μὴ πραγματοποιηθέντα ἔνεκα παρεμπεσόντων κωλυμάτων, αὐτὰ τὰ ὑπ' αὐτοῦ δημοσιεύόμενα πείθουσιν ὅτι ὁ Ναπολέων οὐδέποτε εἰλικρινῶς ἢ σπουδαίως ἐσκέπτετο περὶ Ἀνατολῆς. Οὐ μόνον διότι ἐνόει κατὰ βάθος ὅτι ἡ ὑπὸ Ῥωσικὴν ἔποψιν λύσις τοῦ Ἀνατολικοῦ ζητήματος δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ᾖναι σύμφωρος τῇ Γαλλίᾳ, ἀλλὰ καὶ διότι ἐνόει καλῶς, οὐχ ἄπαξ τοῦτο ἐμμέσως ὁμολογῶν, ὅτι μονομερὲς λύσις Ῥωσσογαλλικὴ ἄνευ Ἀγγλίας ἦτο ἀδύνατον νὰ ἐπιτευχθῇ. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ διότι καὶ ἄλλως ἐφοβείτο τὴν διηνεκὴ πρὸς αὐτὸν ἐχθραν τῆς φοβερᾶς ποντομεδούσης, ἐζήτηε διὰ τῆς πρὸς τὴν Ῥωσσίαν συμμαχίας νὰ διευκολύνῃ πρὸ πάντων τὴν πρὸς τὴν Ἀγγλίαν εἰρήνευσιν. Ὅσάκις δὲ ἐβλεπε ματαιούμενα πάντα τὰ τεχνάσματα αὐτοῦ ἀπέναντι τῆς ἀγερώχου ἐπιμονῆς τοῦ ὑπερῃφάνου νησιωτικοῦ κράτους, τότε ἐν τῇ ὀργῇ καὶ ἐξάψει αὐτοῦ συνελάμβανε πρὸς στιγμὴν τὰ τολμηρότατα καὶ παρα-

βολώτατα τῶν σχεδίων, τὴν ἐκρόβισιν τῆς Ἀγγλίας δι' ἐμφανίσεως Γαλλορωσσικοῦ στρατοῦ παρὰ τὸν Εὐφράτην ἀπειλοῦντος τὴν Ἰνδικήν. Ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς τοιοῦτοις σχεδίοις ὁ κύριος σκοπὸς τοῦ κινήματος μὴ ὑπερβαίνοντος τὰ ὅρια τῆς ἀπλῆς ἐπιδειξέως ἀπέβλεπεν εἰς τὴν δι' ἐκρόβισεως ἐκδίασιν τῆς εἰρήνης. Τὸν τοιοῦτον χαρακτηῖρα τῆς πολιτικῆς τοῦ Ναπολέοντος θέλει καταστήσει καταφανὴ ἡ σύντομος καὶ κατὰ τὰ οὐσιώδη ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους ἐξιστόρησις τῶν περὶ Ἀνατολῆς διαπραγματεύσεων τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τοῦ Ναπολέοντος. Καὶ ἐνταῦθα δέ, ὡς καὶ ἐν τοῖς μέχρι τοῦδε περὶ τοῦ Ναπολέοντος ἱστορηθεῖσιν, ἐμφαίνεται καὶ εἰκονίζεται ὁ ἀληθὴς ἠθικὸς χαρακτήρ τοῦ παντὸς ἠθικοῦ μεγαλείου ἐστερημένου τούτου ἀνδρός. Καὶ ὑπὸ τοιαύτην μὲν ἔποψιν αὐδεμῖαν ἡ ἱστορία αὕτη κέκτηται σπουδαίαν σημασίαν. Ἀλλ' ὑπὸ καθόλου ἱστορικὴν ἔποψιν, καὶ ἰδίως ὡς πρὸς τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἀνατολικοῦ ζητήματος καὶ τὰς περὶ τούτου σκέψεις καὶ θεωρίας τοῦ Ἀλεξάνδρου, εἶναι τὸ παρὸν κεφάλαιον σπουδαῖον ἅμα καὶ ἀναγκαῖον συμπλήρωμα τῆς ὅλης ἐν τῇ Εἰσαγωγῇ τοῦ βιβλίου τούτου ἐκτιθεμένης ἱστορίας τοῦ Ἀνατολικοῦ ζητήματος, ἐν ταύτῃ δὲ καὶ πρόλογος τῆς περαιτέρω κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον ἱστορίας αὐτοῦ.

Αἱ Ῥωσσογαλλικαὶ σχέσεις καὶ τὸ Ἀνατολικὸν ζήτημα κατὰ τὰ ἔτη 1801-1806. — Καθ' ὃν χρόνον ὁ Ἀλέξανδρος ἤρξατο νὰ βασιλεύῃ ἐν Ῥωσίᾳ, εἰρήνη ὀριστικὴ δὲν εἶχεν ἔτι συνομολογηθῇ μεταξὺ Γαλλίας καὶ Ῥωσσίας. Αἱ σχέσεις μεταξὺ τοῦ Ναπολέοντος καὶ τοῦ Παύλου ἦσαν φιλικώταται, ἀλλ' ἡ τῆς ὀριστικῆς εἰρήνης συνομολόγησις συνεδυάζετο καὶ μετὰ σχεδίων συμμαχίας. Πρὸς τὸν ἐν μέσῳ τοιαύτης ἐκκρεμοῦς καταστάσεως ἀναλαβόντα τὰ σκῆπτρα τοῦ Ῥωστικοῦ κράτους Ἀλέξανδρον ἔσπευσεν ὁ πρῶτος ὑπάτος οὐ μόνον τὰς εἰρηνικὰς αὐτοῦ καὶ φιλικὰς διαθεβαιώσεις νὰ ἐπαναλάβῃ, ἀλλὰ καὶ τὰς πρὸς τὸν ἀποθανόντα πατέρα αὐτοῦ γενομένης συμμαχικὰς προτάσεις ν' ἀνανεώσῃ. Ἀποστέλλων τὸν Δυρῶκ (Duroc) ὡς ἀντιπρόσωπον εἰς Πετρούπολιν καὶ δίδων αὐτῷ ὁδηγίαν εἶπε πρὸς τοὺς ἄλλους. «Ὁμιλήσατε τῷ αὐτοκράτορι περὶ τῆς Αἰκατερίνης Β' ὡς περὶ ἡγεμονίδος προειδούσης τὴν πῶσιν τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους καὶ νοησάσης ὅτι ἡ τῆς Ῥωσσίας ἐμπορία μόνον διὰ τῆς μεσημβρινῆς ὁδοῦ (διὰ τοῦ Βοσπόρου δηλονότι) διεξαγομένη ἡδύνατο νὰ προαχθῇ καὶ νὰ ἀνθήσῃ». Συγχρόνως δὲ πρὸς τὸν ἐν Παρισίῳ Ῥώσσον ἀπεσταλμένον Τρατσέβ-

σκι παρίστα τὸ Ὀθωμανικὸν κράτος ὡς ἐτοιμόρροπον κτίριον, «ἐξ οὗ οὐδὲν ἄλλο ὑπελείπετό τις νὰ προσδοκᾷ εἰμὴ τὴν συναγωγὴν τῶν λειψάνων». Ἡ διανομὴ δὲ τῶν λειψάνων τοῦ Τουρκικοῦ κράτους κατὰ τὸν Ναπολέοντα εἶδει ν' ἀποτελέσῃ τὸν δεσμὸν τῆς μεταξὺ Ῥωσσίας καὶ Γαλλίας ἐνώσεως. Οὕτω ὁ Γάλλος ὑπάτος παρίστανεν εἰς τὴν Ῥωσσίαν ὡς τόπον συμμαχικῆς ἐνώσεως καὶ στάδιον συμμαχικῆς κοινοπραγίας ἀκριβῶς τὸ μέρος ἐκεῖνο, ὅπερ κυρίως ἤθελε νὰ καταστήσῃ στάδιον διαιρέσεως καὶ διαμάχης μεταξὺ τῶν κατ' αὐτοῦ συμμαχούντων κρατῶν, ἰδίως δὲ μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Ῥωσσίας. Διότι ἡ ἀντίθεσις μεταξὺ τῶν δύο τούτων κρατῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἀπετέλει ἤδη, καθὰ τοῦτο κάλλιστα ἐνόει ὁ Ναπολέων, τὸν κυριώτατον δεσμὸν τοῦ Ἀνατολικοῦ ζητήματος.

Ἄλλ' ὁ Ἀλέξανδρος, ὅστις, καθὰ ἤδη ἐν τοῖς ἔμπροσθεν εἵπομεν, ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς βασιλείας αὐτοῦ εἶχε στρέψει ἅπασαν τὴν προσοχὴν αὐτοῦ πρὸς τὴν καθόλου Εὐρωπαϊκὴν πολιτείαν ἐνταῦθα προθυμούμενος νὰ διανοίξῃ στάδιον εἰς τὰ κεινὰ καὶ ἰδεώδη πολιτικὰ αὐτοῦ φρονήματα, ἐφάνη μὲν πρόθυμος εἰς τὰς περὶ εἰρήνης προτάσεις, ἐκώφευσε δὲ πάντεως πρὸς τὰς περὶ συμμαχίας καὶ περὶ Ἀνατολῆς νύξεις καὶ ὑπαινιγμούς τοῦ Ναπολέοντος. Τὴν πρὸς τὴν Γαλλίαν καὶ πρὸς τὸν Ναπολέοντα εἰρήνην ἐπέθυμι ὁ Ἀλέξανδρος, καθὰ ῥητῶς ἔλεγεν, οὐχὶ χάριν κατακτήσεων, ἀλλὰ διότι ἐθεώρει αὐτὴν ὡς βᾶσιν γενικῆς Εὐρωπαϊκῆς εἰρήνης μεταξὺ πασῶν τῶν Εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων, πρόθυμον παρέχων ἑαυτὸν εἰς μεσιτείαν μεταξὺ τούτων καὶ τῆς Γαλλίας, καὶ ἰδίως μεταξὺ τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Γαλλίας. Καὶ τὴν τοιαύτην εἰρήνην ἔσπεργεν, ὡς εἵπομεν, σεβόμενος τὴν ἀνεξαρτησίαν πάντων τῶν λαῶν καὶ τὸ δικαίωμα, ὅπερ ἔχει ἕκαστος λαὸς νὰ κυβερνᾶται ὑφ' οἰουδήποτε βούλεται πολιτεύματος, καὶ οὐδαμῶς συζητῶν περὶ ζητήματος ἀρχῶν, περὶ μοναρχικῶν συμφερόντων, περὶ ἐπαναστάσεως καὶ περὶ ἐπαναστατικῶν ἀρχῶν ἢ περὶ ὁμοίων πολιτικῶν θεωριῶν, οὐδαμῶς δ' ἀναμειγνύμενος εἰς τὰ ἐσωτερικὰ οἰασθῆποτε πολιτείας ἢ κράτους ζητήματα. Ὑπὸ τοιούτων ἐλαυνόμενος αἰσθημάτων ὁ Ἀλέξανδρος οὐ μόνον ἐστερέωσεν ἐν ἀρχῇ τὴν πρὸς τὴν Γαλλίαν εἰρήνην, ἀλλὰ καὶ προθύμως ἐμεσίτευσεν μεταξὺ τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἀγγλίας πρὸς συνομολόγησιν τῆς εἰρήνης τοῦ Ἀμβιανοῦ (1802) ἐργαζόμενος συγχρόνως πρὸς διευθέτησιν οἰασθῆποτε ἀναφυομένης μεταξὺ τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς Γαλλίας διαφωνίας δυνα-

μένης νὰ παρακωλύσῃ τὴν βεβαίαν διατήρησιν τῆς εἰρήνης ταύτης.

Ἄλλ' ἡ μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας εἰρήνη δὲν διήρκεσε, καὶ τὸ ἐπόμενον ἔτος ἐξεργάγη αὐτὴς ὁ πόλεμος. Ὁ δ' Ἀλέξανδρος, εἰς ὃν ὁ Ναπολέον ἤθελε ν' ἀναθέσῃ τὴν διαιτησίαν τῆς μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῆς Βρεττανικῆς κυβερνήσεως ἑρίδος, τὸ μὲν ἔργον τοῦ διαιτητοῦ δὲν ἀπεδέξατο, περιορισθεὶς δὲ τὸ πρῶτον εἰς αὐστηρὰν οὐδετερότητα δὲν ἐβράδυνε νὰ συμμαχήσῃ μετὰ τῆς Ἀγγλίας καὶ νὰ καταστῇ ἀρχηγὸς νέας μεγάλης Εὐρωπαϊκῆς κατὰ τῆς Γαλλίας συστάσεως. Ἐξηγησάμεθα ἤδη ἀλλαχοῦ τοὺς λόγους, δι' οὓς ὁ Ἀλέξανδρος ἀνεμίχθη εἰς τὸν πόλεμον, καὶ τὸν μεγάλουμον σκοπόν, ὃν ἐπεδίωκε διὰ τοῦ πολέμου ζητῶν διὰ τῆς ἥττης τοῦ Ναπολέοντος καὶ τῆς Γαλλίας νὰ πραγματοποιήσῃ ἐκεῖνο, ὅπερ εἰρηνικῶς εἶδεν ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπιτύχῃ, τὴν ἀνδροσύην καὶ τὴν ἀναμόρφωσιν δηλονότι τῆς Εὐρωπαϊκῆς συμπολιτείας ἐπὶ νέων βάσεων ἐγγυωμένων τὴν ἐλευθερίαν τῆς Εὐρώπης καὶ τὴν διαρκῆ εἰρήνην καὶ ἀδελφότητα μεταξὺ πάντων τῶν λαῶν καὶ τῶν κρατῶν διὰ φιλελευθέρων θεσμῶν ἀναμορφουμένων (ἴδ. σελ. 200). Εἰς τὸ ὑψηλὸν τοῦτο ἰδεώδες ὁ Ἀλέξανδρος ἐθυσίαζε πάντοτε τὰ ἰδιαίτερα συμφέροντα τῆς Ρωσσίας. Τούναντίον δὲ ὁ Ναπολέον οὐδενὸς μέσου ἐφείδετο δολαστικῶς, ἵνα ἀποχωρήσῃ τὴν Ρωσσίαν ἀπὸ τῆς Ἀγγλίας καὶ ἀπ' αὐτῶν ἔτι τῶν ὑπουργῶν καὶ συμβούλων αὐτοῦ, οἵτινες ἤθελον νὰ βλέπωσι τὴν Ἀγγλίαν ὡς προπύργιον τῆς ἐλευθερίας τῆς Εὐρώπης. «Ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος, ἔλεγεν ὁ Ναπολέον γράφων πρὸς τὸν πάπαν Πίον Ζ', εἶναι δίκαιος, ἀγαθὸς καὶ εἰρηνικὸς, ἀλλ' οἱ σύμβουλοι αὐτοῦ εἰσὶν ἀνήθικοι, διηρημένοι καὶ ὑπερόπται». Πρὸς τὸν ἐν Πετροπόλει Γάλλον ἀπεσταλμένον, τὸν στρατηγὸν Ἑδουβίλ (Heduville) ἔδιδεν ὁδηγίας ἵνα πλησιάζῃ ὅσον τὸ δυνατόν περισσότερον πρὸς τὸν αὐτοκράτορα καὶ πρὸς τὴν αὐτοκρατείραν δεικνύων πᾶσαν τὴν δυνατὴν λεπτότητα καὶ χάριν, νὰ ὁμιλῇ πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον περὶ τῆς ἐξαιρέτου ποιότητος τῶν ἐν Γαλλίᾳ κατασκευαζομένων ὅπλων καθιστῶν αὐτῷ δῆλον ὅτι «ἡδίστη εὐκαιρία ἤθελεν εἶσθαι διὰ τὸν πρῶτον ὑπατον νὰ πέμψῃ εἰς τὸν ἡγεμόνα, τὸν ὁποῖον ἐκτιμᾷ καὶ πρὸς ὃν συμπαθεῖ ἰδιαίτερος, πᾶν ὅ,τι ἄριστον ἐμελλε νὰ ἐξαχθῇ ἐκ τῶν ἐργοστασίων τῶν Βερσαλλιῶν». Διὰ τοῦ ὑπουργοῦ μάλιστα τῶν ἐξωτερικῶν Ταλλεϋράνδου ἐλέγετο τῷ Ἑδουβίλ «Ἐὰν δύνασθε νὰ ἐξεγείρητε τὴν περιέργειαν τῆς αὐτοκρατείας διὰ τοὺς Γαλλικοὺς νεωτερισμοὺς (modes), θὰ συλλέξωμεν ἀμέσως

ἐνταῦθα ὅ,τι κομψότατον ὑπάρχει, ἵνα πέμψωμεν αὐτῇ ὡς δῶρον».

Ἀλλὰ τὸ μέγιστον δέλεαρ τοῦ Ναπολέοντος ἦτο ἡ Ἀνατολὴ καὶ ἡ Κωνσταντινούπολις. Πολλάκις περὶ τούτων ἐποιεῖτο λόγον πρὸς τὸν ἐν Παρισίοις ἀντιπρόσωπον τοῦ αὐτοκράτορος Μορκὼφ ἐφιστῶν τὴν τούτου προσοχὴν ἐπὶ τὴν ἐπικειμένην διέκλυσιν τοῦ Ὄσμανικοῦ κράτους, «τῆς ἱστορικῆς ταύτης κληρονομίας τοῦ κράτους τῶν Τσάκρων», λαλῶν πρὸς αὐτὸν περὶ τῶν πορθμῶν τῶν ἐνούντων τὴν Μεσόγειον θάλασσαν πρὸς τὸν Εὐξείνιον πόντον καὶ περὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως αὐτῆς. Ἀπαξ μάλιστα ἀνεφώνησεν ἐν ἀγανακτήσει «Δὲν ὑπάρχει λοιπὸν ἐν τοῖς κράτεσι τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου ἐπίδοξος κληρονόμος τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως;». Ἀλλ' ὁ Ἀλέξανδρος ἔμενεν ἀπρόσιτος εἰς πάντα ταῦτα τὰ δελεάσματα οὐδαμῶς θέλων νὰ διαταράξῃ τὴν ἀπὸ τῆς συνθήκης τοῦ Ἰασίου (1792) ἐπικρατοῦσαν βαθεῖαν εἰρήνην πρὸς τὸ Ὄθωμανικὸν κράτος, μεθ' οὗ ἡ Ῥωσσία συνεμάχετο μάλιστα ἐπὶ τοῦ Παύλου Α' κατὰ τὴν Αἰγυπτιακὴν στρατείαν τοῦ Ναπολέοντος, παραγγέλλων δὲ τῷ Μορκὼφ νὰ εἴπῃ σαφῶς τῷ Βοναπάρτῃ ὅτι «ὁ αὐτοκράτωρ οὐδαμῶς μελετᾷ νὰ μετάσχη ἑθνητικὰν σχεδίαν κατὰ τῆς Τουρκίας καὶ ὅτι τούναντίον ἔχει ἀπόφασιν νὰ διατελῇ εἰς ἀγαθὰς γειτονικὰς σχέσεις πρὸς τὸ κράτος τοῦτο». Ταῦτα ἐγίνοντο περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔτους 1803 ἐν ταῖς παραμοναῖς τῆς ἐκρήξεως τοῦ μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας πολέμου. Δι' ὅλου τοῦ ἔτους τούτου καὶ κατὰ τὸ ἐπόμενον ὁ Ναπολέων προσεπάθει νὰ συγκρατήσῃ τὸν Ἀλέξανδρον καὶ νὰ κωλύσῃ τοῦτον τοῦ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸν κατ' αὐτοῦ συνασπισμὸν. Καὶ ἀφοῦ διεκόπησαν αἱ ἐπίσημοι σχέσεις, ἀνακληθέντων τῶν ἀπεσταλμένων ἐκατέρωθεν, καίπερ γινώσκων τὴν διὰ τὴν ἐσωτερικὴν αὐτοῦ πολιτικὴν βαθεῖαν δυσἀρέσκειαν τοῦ Ἀλεξάνδρου, τοῦ καλοῦντος τὸν Ναπολέοντα κατὰ Φεβρουάριον ἤδη τοῦ 1803 παραβιαστὴν τοῦ συντάγματος τῆς πατρίδος αὐτοῦ καὶ ἕνα τῶν μάλιστα περιβοήτων τυράννων, οὓς παρήγαγεν ἡ ἱστορία, ἠγωνίζετο νὰ διατηρῇ σχέσεις πρὸς τὸν Τσάκρον δι' ἐπιστολῶν καὶ δι' ἐκτάκτων ἀπεσταλμένων, οἷος ἦτο ὁ Κολθέρτος, πρὸς ὃν κατὰ Μάρτιον τοῦ 1803 ἐδίδεν ὁδηγίαν ὁ Ναπολέων ἵνα «διαβεβαιώσῃ τὸν αὐτοκράτορα περὶ τῆς ἀγαθῆς ὑπολήψεως, ἣν ἔχουσιν ἐν Παρισίοις ὑπὲρ τῶν Ῥώσσιων, καὶ νὰ διαλέγηται πρὸς αὐτόν, πλέον παντὸς ἄλλου πράγματος, περὶ φιλελευθέρων καὶ φιλοσοφικῶν ἰδεῶν». Ὁ κατὰ Μάρτιον τοῦ 1804 διαπραχθεὶς ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος φόνος

τοῦ δουκὸς Enghien, ὁ ἐξεγείρας τὴν φοίκην τῆς Εὐρώπης, εἰδεί-
νωσεν ἔτι μᾶλλον τὰ πράγματα διὰ τῆς διαμαρτυρήσεως τοῦ Ἀλε-
ξάνδρου κατὰ τῆς πράξεως ταύτης. Ἡ διαμαρτύρησις τοῦ Τσά-
ρου ἐστηρίζετο ἐπὶ τούτου, ὅτι ὁ δαυὶς τοῦ Enghien συνελήφθη ἐπὶ
ἐδάφους Βαδικοῦ (ἐν Ettenheim) καὶ ἐντεῦθεν ἀπαχθεὶς ἐφρονεῖσθαι ἐν
Γαλλίᾳ. Ὁ Ἀλέξανδρος ἐν τῇ διαμαρτυρῇ αὐτοῦ ἐχαρκτήριζε τὸ
γεγονὸς ὡς «προφανῇ παραβίασιν τοῦ δικαίου τῶν ἐθνῶν». Εἰς τὴν
διαμαρτύρησιν ταύτην ἀπάντησεν ὁ Ναπολέων διὰ διακοινώσεως τοῦ
Ταλλεϋράνδου ὑβριστικωτάτης διὰ τὴν Ἀγγλίαν καὶ διὰ τὸν αὐτο-
κράτορα αὐτόν. Ἐν τῇ ἀπάντησει ταύτῃ ἐλέγετο πρὸς τοὺς ἄλλους :
«Ἡ μομφή, ἣν ποιεῖται σήμερον ἡ Ῥωσσία, προάγει ἡμᾶς νὰ ἐρωτή-
σωμεν μήπως, ἐάν, ὁπότε ἡ Ἀγγλία ἐμελέτησε τὸν φόρον τοῦ Παύ-
λου Α', ἦτο γνωστὸν ὅτι οἱ αὐτομαχοὶ τῆς συνωμοσίας εὕρισκοντο εἰς
μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τῶν ὁρίων, δὲν ἤθελον σπεύσει (οἱ περὶ τὸν
αὐτοκράτορα) νὰ συλλάβωσι τούτους». Ἀλλὰ μεθ' ὅλην τὴν ὑβριστι-
κὴν ταύτην ἀπάντησιν ὁ Ναπολέων δι' ὅλου τοῦ ἔτους 1804 καὶ
κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1805, καὶ ἀφοῦ ἤδη ὁ Ἀλέξανδρος ἐφαίνετο
ἀρχηγὸς τῆς κατ' αὐτοῦ συστάσεως, ἐξηκολοῦθει γράφων πρὸς τὸν
Τσάρον καλῶν αὐτόν ἀδελφόν, καίτοι ὁ Ἀλέξανδρος δὲν εἶχεν ἀνα-
γνωρίσει τὸ ἐν τῷ μεταξὺ (2 Δεκεμβρίου 1804) καθιερωθὲν αὐτο-
κρατορικὸν ἀξίωμα τοῦ Ναπολέοντος.

Τέλος δέ, ὁπότε ὁ Ἀλέξανδρος συνενώσας τὰ στρατεύματα αὐτοῦ
μετὰ τῶν τῆς Αὐστρίας ἐπολέμει κατὰ τοῦ Ναπολέοντος ἐν Αὐστερ-
λιτσίῳ (2 Δεκεμβρίου 1805) καὶ μετὰ τὴν λαμπρὰν ἐνταῦθα νίκην
τοῦ Ναπολέοντος ὁ μὲν αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας Φραγκίσκος Α'
συνωμολογεῖ τὴν εἰρήνην τοῦ Πρεσβούργου ἔτοιμος ὢν νὰ ὑποκύψῃ
καὶ εἰς τὰς βαρυτάτας θυσίας, πολλῶ μᾶλλον εἰς συμμαχικὰς προτά-
σεις, ἐνῷ ὁ Ἀλέξανδρος ἐξηκολοῦθει ὢν πολέμιος ἀκαμπτos, πρὸς
τοῦτον μᾶλλον ὁ Ναπολέων ἢ πρὸς ἐκείνον ἀπέβλεπεν ὡς μέλλοντα
σύμμαχον. Μάτην ἠγωνίσθη ὁ Ταλλεϋράνδος νὰ μεταβάλῃ ὡς πρὸς
τοῦτο τὰ πολιτικὰ φρονήματα τοῦ Ναπολέοντος.

Ὁ Ταλλεϋράνδος, ὡς πρακτικὸς πολιτικὸς ἀνὴρ, πολὺ πρὸ τῆς
μάχης τοῦ Αὐστερλιτσίου, καθ' ὃν χρόνον ὁ Ναπολέων μετὰ τὴν ἐπι-
τυχίαν τῆς Οὐλμης ἐβάδιζε κατὰ τῆς Βιέννης, ἀπὸ τοῦ Στρασβούρ-
γου, ἐνθα εἶχεν ἐγκαταστῇ μετὰ τοῦ ὑπουργείου αὐτοῦ, ὑπέβαλλε τῷ
Ναπολέοντι σκέψεις καὶ συμβουλὰς περὶ τῆς ἀνατολικῆς αὐτοῦ πολιτι-

κῆς ἀπέναντι τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς Ῥωσσίας. Κατὰ τὰς σκέψεις ταύτας, ἃς συνεκεφαλαίωσεν ἐν ὑπομνήματι, ὅπερ ἐμελλε νὰ χρησιμεύσῃ ὡς σχέδιον τῆς μετὰ τῆς Αὐστρίας συνομολογηθησομένης εἰρήνης, ἡ Αὐστρία εἶδε νὰ συμφιλιωθῇ διαρκῶς μετὰ τῆς Γαλλίας. Πρὸς τοῦτο δ' εἶδε νὰ λείψῃ διὰ παντός πᾶσα ἡ ἐκ τῆς γειτονίας τῶν δύο κρατῶν προερχομένη ἔρις. Ἡ Αὐστρία εἶδε νὰ καταλίπῃ τὴν Ἰταλίαν καὶ ν' ἀποζημιωθῇ πλουσίως ἐν Ἀνατολῇ λαμβάνουσα τὰς παραδουναβίους Ἡγεμονίας καὶ τὴν Βεσσαραβίαν (ἥτις ἦτο τότε κτῆσις Τουρκικὴ) καὶ μέρος τῆς ἀνατολικῆς Βουλγαρίας, ἵνα δεσπόζῃ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Δουνάβεως. Οὕτω παρεντιθεμένη ἡ μοναρχία τῶν Ἀψβούργων μεταξὺ Ῥωσσίας καὶ Τουρκίας ἐμελλε ν' ἀναγκάσῃ τὴν Ῥωσίαν ἵνα, ἀπομακρυνομένη καὶ ἀποκλειομένη τῆς πρὸς νότον ἐπεκτάσεως, στραφῇ πρὸς ἀνατολὰς καὶ ἐκτεινόμενη κατὰ τὴν διεύθυνσιν ταύτην καταστῇ ἀκίνδυνος μὲν διὰ τὴν Γαλλίαν, περιέλθῃ δὲ εἰς σύγκρουσιν πρὸς τὴν Ἀγγλίαν διὰ τὴν Ἰνδικήν.

Διὰ τοῦ συνδυασμοῦ δὲ τούτου καὶ ἡ Τουρκία αὐτὴ κατὰ τὰς θεωρίας τοῦ Ταλλεϋράνδου ἐμελλε, θυσιάζουσα χώρας τινάς, αἰτίνες ἄλλως δὲν ἦσαν ἄμεσοι τοῦ κράτους ἐπαρχίαι, ν' ἀπολαύῃ διαρκοῦς ἀσφαλείας καὶ ἡσυχίας. Ἀλλ' ὁ Ναπολέων περιωρίσθη εἰς τὸ νὰ ἐπιδοκιμάσῃ τὸ πνεῦμα μόνον τῶν προτάσεων τοῦ Ταλλεϋράνδου θεωρῶν τὴν τοιαύτην ἐξέλιξιν τοῦ Ἀνατολικοῦ ζητήματος ὡς ἔργον τοῦ μέλλοντος καὶ τὰς θεωρίας τοῦ Ταλλεϋράνδου, αἰτίνες καὶ ὑπ' αὐτοῦ τούτου ἐχαρκτηριζόντο ὡς «μυθιστορία πολιτικὴ», προώρτισεν ὡς κανόνα τῆς ἐν ἀπομεμακρυσμένῳ μέλλοντι πολιτείας τῆς Γαλλίας ἀπέναντι τῆς Αὐστρίας. Διὰ τὸ παρὸν ἡ Ῥωστικὴ φιλία καὶ συμμαχία, ἥτις δὲν ἐφαίνετο ἔτι αὐτῷ ἀκατόρθωτος, ἦτο ὁ πρῶτιστος σκοπὸς τῶν ἐνεργειῶν καὶ τῶν πολέμων αὐτοῦ, ἐνῷ ἡ ὑπὸ τοῦ Ταλλεϋράνδου ὑπαγορευομένη πολιτικὴ ἡδύνατο νὰ καταστήσῃ ἀδύνατον τὴν πρὸς τὴν Ῥωσίαν διαλλαγὴν. Καὶ ὁμως ὁ Ναπολέων, ὁ μετὰ τὴν ἥτταν τῆς Αὐστρίας ἀπαξιῶν νὰ προσαγάγῃται τὴν δύναμιν ταύτην διὰ θυσιῶν, ἵνα μὴ ἀπομακρύνῃ ἀφ' ἑαυτοῦ τὴν Ῥωσίαν νῦν, ὅτε ἡ δύναμις αὕτη ἀπομονωθείσα ἡδύνατο, καθὰ ἤλπιζεν ὁ Ναπολέων, νὰ καταστῇ εὐκαμπτότερα πρὸς αὐτόν, τί προέτεινε πρὸς τὸν αὐτοκράτορα τῆς Αὐστρίας ἐν ταῖς παραμοναῖς ἐτι αὐταῖς τοῦ πολέμου, ὅποτε οὗτος ἦτο σύμμαχος πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον; Ἐγραφεν αὐτῷ ἀπλούστατα ὅτι «ὁ πόλεμος τοῦ λοιποῦ λογικὸς ἔνα μόνον δύναται νὰ ἔχῃ σκοπόν, τὸν

περὶ Κωνσταντινουπόλεως», ὑπεδείκνυε δὲ ὅτι ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἦτο τὸ σημεῖον τῆς ἐνότητος τῶν συμφερόντων ἀμροτέρων τῶν κρατῶν. Εἶναι δὲ χαρακτηριστικώτατον ὅτι, ἐνῷ ὁ Ταλλεϋράνδος ἐποιεῖτο λόγον μόνον περὶ τῆς εἰς τὴν Αὐστροίαν παραχωρήσεως τῶν παραδουναβίων Ἡγεμονιῶν, ὁ Ναπολέων, ὅπως πρότερον πρὸς τὴν Ῥωσσίαν, οὕτω νῦν πρὸς τὴν Αὐστροίαν ἐλάλει περὶ Κωνσταντινουπόλεως καὶ περὶ διανομῆς τοῦ ὅλου Τουρκικοῦ κράτους. Τοῦτο δὲ διότι καὶ ἐνταῦθα ἡ πολιτικὴ αὐτοῦ ἦτο ψευδὴς καὶ ἀπατηλὴ ἀποβλέπουσα ἀπλῶς εἰς τὸ νὰ διαιρέσῃ τοὺς συμμάχους, καὶ διὰ τοῦτο αἱ δελεαστικαὶ προτάσεις αὐτοῦ ἀπέβλεπον εἰς μεγάλα καὶ ἀπραγματοποιήτα, οὐχὶ δὲ εἰς μικρά καὶ πρακτικῶς ὠφέλιμα καὶ εὐκατόρθωτα.

Ἀλλ' οὐδ' ἐνταῦθα λήγουσιν αἱ σκολιαὶ τρίβοι τῆς λεγομένης Ἀνατολικῆς, οὐσῆς δὲ κατὰ βάθος Εὐρωπαϊκῆς, πολιτικῆς τοῦ Ναπολέοντος, ἐν τῇ πορείᾳ τῆς ἀνελιξέως αὐτῆς. Μὴ δυνηθεὶς νὰ προσαγάγῃ εἰς ἑαυτὸν τὴν Ῥωσσίαν διὰ τοῦ δελεαστικοῦ δώρου τῆς κληρονομίης τοῦ Τουρκικοῦ κράτους, ἀπὸ σφοδρῶτάτου πολεμίου τοῦ Τουρκικοῦ κράτους, ὡς ὑπεκρίνετο, καθιστάμενος θερμώτατος φίλος, ὑποκριτικὸς δηλονότι, καθ' ὃν περίπου χρόνον τὴν Κωνσταντινουπόλιν προσέφερεν ὡς νέον δέλεαρ τῇ Αὐστρείᾳ, ἔγραψε καὶ πρὸς τὸν ἀγαθὸν Σουλτάνον Σελίμ Γ' τῆς Τουρκίας: «Λοιπὸν ἔπαυσας τοῦ νὰ βασιλεύῃς; Ἐξεγέρθητι, γενναῖε Σελίμ! Κάλεσον εἰς τὴν κυβέρνησίν σου τοὺς φίλους σου (τοὺς μὴ Ἀγγλόφρονας ἢ Ῥωσσοφρονας δηλονότι πολιτικούς ἄνδρας τῆς Τουρκίας), ἐκδιώξον τοὺς προδότας, ἐμπίστευσον σεαυτὸν εἰς τοὺς ἀληθεῖς φίλους σου... Ἀλλως θὰ ἀπολέσῃς καὶ κράτος, καὶ θρησκείαν καὶ τὴν οἰκογένειάν σου». Οὕτω ἔγραψε πρὸς τὸν Σελίμ Γ' ὁ πρὸ μικροῦ κατὰ τὴν Αἰγυπτιακὴν στρατείαν ὑπὸ τοῦ Σελίμ ὡς ἄθεος εἰς μῖσος καὶ εἰς ἐκδίκησιν τῶν πιστῶν Μουσουλμάνων παραδοθεὶς Ναπολέων, καθ' οὗ ὁ Σελίμ ἐπολέμει συμμάχους ἔχων τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὴν Ῥωσσίαν· αὐτὸς ὁ πρὸ μικροῦ παραδιδὼν τὴν Τουρκίαν ὁλόκληρον εἰς τὴν Ῥωσσίαν ὡς κληρονομίαν νόμιμον τῶν Τσάρων καὶ μετ' ὀλίγον προσκαλὼν τὴν Αὐστροίαν εἰς τὴν διανομὴν τοῦ Τουρκικοῦ κράτους!

Ἀλλ' ὁ Ναπολέων, ὁ ταῦτα γράφων πρὸς τὸν Σελίμ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1805, κατὰ τὴν συνθήκην ἐτι αὐτὴν τοῦ Πρεσβούργου, τὴν ὁποίαν συνωμολόγησε περὶ τὰ τέλη τοῦ ἔτους ἐκείνου 14/26 Δεκεμβρίου πρὸς τὴν Αὐστροίαν, ἡ μᾶλλον κατὰ τὰς περὶ συνθήκης δια-

πραγματεύσεις ἐποιεῖτο νύξεις πρὸς τοὺς Αὐστριακοὺς περὶ τῶν μελλουσῶν ἐν Ἀνατολῇ κατακτήσεων, ἃς ἀπὸ κοινοῦ ἢ τε Γαλλία καὶ ἡ Αὐστρία ἐμελλον νὰ ποιήσωνται ἐνταῦθα. Ἀλλ' ἤδη προφυλακτικώτερος γενόμενος προσετίθει «καθ' ἣν περίστασιν τὸ Ὄθωμανικὸν κράτος ἤθελε διαλυθῇ ἀφ' ἑαυτοῦ». Ὁ Ναπολεὼν, ὅστις οὐδέποτε διενεοῖτο σοβαρῶς περὶ καταλύσεως τοῦ Τουρκικοῦ κράτους, ἀλλ' ἀπλῶς ἐποιεῖτο χρῆσιν τοῦ ὀνόματος τῆς Τουρκίας, ἵνα προσαγάγῃ ἑαυτῷ συμμάχους ἢ ἵνα διαλύσῃ τὰς καθ' ἑαυτοῦ συμμαχίας, ἐνόει νῦν ὅτι ἡδύνατο ἀπέναντι τῆς ἀκάμπτου Ῥωσσίας καὶ τῆς Ἀγγλορωσικῆς συμμαχίας νὰ ποιῆται χρῆσιν οὐχὶ πλέον τοῦ ὀνόματος τῆς Τουρκίας ὡς δελεάσματος, ἀλλὰ τῆς δυνάμεως τῆς Τουρκίας ὡς συμμάχου, ἵνα διὰ ταύτης ἐξαναγκάσῃ τὴν Ῥωσσίαν εἰς εἰρήνην καὶ συμμαχίαν πρὸς ἑαυτὸν ἢ τοῦλάχιστον διὰ τοῦ μεταξὺ Τουρκίας καὶ Ῥωσσίας πολέμου διαλύσῃ τὴν Ἀγγλορωσικὴν συμμαχίαν.

Ἐν πᾶσι δὲ ταῦτοις κυριώτατος καὶ προσφιλέστατος σκοπὸς τοῦ Ναπολεόντος ἦτο ἡ μετὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου συνεννόησις, φιλία καὶ συμμαχία. Τοῦτο ἐπέδιωκε διαρκούσης τῆς εἰρήνης καὶ ἐν ταῖς παρμοναῖς ἐτι τοῦ πολέμου. Τοῦτο ἠγωνίζετο νὰ κατορθώσῃ διὰ τοῦ πολέμου καὶ ἐν τῷ πολέμῳ αὐτῷ, ἀποῦ μάλιστα ἐν τῷ πολέμῳ τούτῳ, καθὰ παρατηρεῖ ὁ Τατίσεφ, τὸ πρῶτον πολεμῆσας ἐπὶ τῶν πεδίων τῶν μαχῶν κατὰ τοῦ Ῥωσικοῦ στρατοῦ ἔλαβεν ἀφορμὴν νὰ ἐκτιμήσῃ ἐκ πείρας τὰς μεγάλας τούτου ἀρετάς. Διαρκούντος τοῦ πολέμου ὁ Ναπολεὼν διετέλει εἰς προσωπικὰς πάντοτε πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον, ὡς καὶ πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Φραγκίσκον, σχέσεις. Ἐνα περὶπου μῆνα πρὸ τῆς μάχης τοῦ Αὐστερλιτσίου ἐν τινι πρὸς τὸν αὐτοκράτορα τῆς Αὐστρίας ἐπιστολῇ ἐκδηλῶν τὴν θλίψιν αὐτοῦ διότι τοῦ Ἀλεξάνδρου οἱ ἀγαθοὶ καὶ εὐεργετικοὶ σκοποὶ ἕνεκα κακῶν συμβούλων παρήγαγον ἀποτέλεσμα ὅλως ἀντίθετον καὶ ὅτι ὁ μονάρχης οὗτος, ἐνῷ ἐπιθυμεῖ νὰ γένηται εἰρηνποιὸς καὶ εὐεργέτης τῆς Εὐρώπης, ἕνεκα τῶν συμβούλων ἐκείνων κατέστη ἐμπρηστής τῆς ἡπείρου, ἔλεγε καὶ τὰ ἐξῆς περὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου: «Αἱ πρὸς ἐμὲ σχέσεις του κατέλιπον ἐν τῇ καρδίᾳ μου ἔχνη τῆς ἀγαθότητος καὶ τῶν καλλίστων ιδιοτήτων αὐτοῦ. Σήμερον εἶναι νέος· ἀλλ' ἀκολούθως θὰ ἀποκτήσῃ μείζονα πείραν καὶ θὰ πραγματοποιήσῃ, πᾶν ὅπερ ἐπιθυμεῖ ἀγαθὸν ὑπὲρ τῆς Εὐρώπης καὶ ὑπὲρ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Ἐλπίζω δὲ ὅτι τότε θ' ἀποδώσῃ μείζονα δικαιοσύνην εἰς τὰ αἰσθήματά μου καὶ εἰς

τὴν εἰλικρίνειαν, ἣν ἔδειξα αὐτῷ ἐν πάσαις ταῖς ἀνακοινώσεσί μου». Ὀλίγον ὕστερον τῇ 3/15 Ὀκτωβρίου μόλις μαθὼν ὁ Ναπολέων ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος ἔφθασεν εἰς τὸ γενικὸν στρατηγεῖον τοῦ συμμαχικοῦ στρατοῦ ἔπεμπε πρὸς αὐτὸν τὸν ὑπασπιστὴν αὐτοῦ στρατηγὸν Σαβαρὺν, ἵνα προσφέρῃ τὰς προσρήσεις του καὶ ἐπιδώσῃ ἐπιστολὴν, ἐν ἣ, ἐκφράζων πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον τὴν ἐπιθυμίαν ν' ἀποδείξῃ αὐτῷ πόσον ἐφιλοδόξει ἐπὶ τὴν φιλίαν αὐτοῦ, παρεκάλει ἵνα δεχθῇ τὴν διαβεβαίωσιν ταύτην «μετὰ τῆς διακρινούσης αὐτὸν ἀγαθότητος καὶ θεωρήσῃ αὐτὸν (τὸν Ναπολέοντα) ὡς ἓνα τῶν ἀνδρῶν τῶν διακαίστατα ποθούντων νὰ εὐαρεστῶσι πρὸς ἐκείνον». Ἀλλ' ὁ Ἀλέξανδρος ἐδέξατο εὐγενῶς μὲν, ἀλλὰ ψυχρῶς, τὸν ἀπεσταλμένον καὶ ἐν τῇ βραχυτάτῃ καὶ ψυχρᾷ ἀπαντήσῃ (15/27 Νοεμβρίου) πρὸς τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Ναπολέοντος ἔλεγε: «Δὲν ἔχω ἄλλην ἐπιθυμίαν ἢ τὸ νὰ ἶδω τὴν εἰρήνην τῆς Εὐρώπης ἀποκαθισταμένην μετὰ νομιμότητος καὶ ἐπὶ βάσεων δικαίων. Εὐχομαι συγχρόνως ἵνα μοὶ δοθῇ εὐκαιρία νὰ εὐαρεστήσω ὑμῖν προσωπικῶς». Ἡ ἐπιστολὴ ἀπηνθύνετο οὐχὶ πρὸς τὸν αὐτοκράτορα τῶν Γάλλων, ἀλλὰ πρὸς τὸν ἀρχηγὸν τῆς Γαλλικῆς κυβερνήσεως. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἐκώλυσε ποσῶς τὸν Ναπολέοντα νὰ πέμψῃ τὸ δεύτερον (17/29 Νοεμβρίου), ἀφοῦ ἐν τῷ μεταξύ ἐγένετο σπουδαία τις συμπλοκὴ μεταξὺ τῶν προφυλακῶν καὶ ἐν ταύταις ὁ Ἀλέξανδρος ἔλαβε τὸ βάπτισμα τοῦ πυρός, αὐτὸν τοῦτον τὸν στρατηγὸν Σαβαρὺν ἵνα προτείνῃ τῷ Ἀλέξανδρῳ συνέντευξιν. Ὁ Ἀλέξανδρος δὲν ἐδέχθη τὴν πρόσκλησιν, οὐχ ἥττον χάριν ἀbroφροσύνης ἔπεμψε νῦν πρὸς τὸν Ναπολέοντα τὸν πρίγκιπα Δολγορούκην, ἵνα προσφέρῃ αὐτῷ τὰς προσρήσεις καὶ τὰς εὐχαριστίας τοῦ αὐτοκράτορος. «Τί θέλουσι παρ' ἐμοῦ; εἶπεν ὁ Ναπολέων πρὸς τὸν Δολγορούκην. Διὰ τί ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος ποιεῖται πόλεμον κατ' ἐμοῦ; Τίνας δεῖται; Τὸ μόνον συμφέρον αὐτῷ εἶναι νὰ ἐκτείνῃ τὰ ὅρια τοῦ κράτους αὐτοῦ πρὸς βάρος τῶν γειτόνων, καὶ μάλιστα τῶν Τούρκων. Ἡ πρὸς τὴν Γαλλίαν διένεξις αὐτοῦ θὰ πέσῃ τότε ἀφ' ἐαυτῆς». Ἀλλ' ὁ Δολγορούκης εἰς ἀπάντησιν ἐξῆρε μὲν τὴν ἀφιλοκέρδειαν τοῦ αὐτοκράτορος ὡς πρὸς τοὺς γείτονας αὐτοῦ, διεβεβαίωσε δὲ ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ ὠπλίσθη ὑπὲρ τῆς ἀμύνης τῆς ἐλευθερίας τῆς Εὐρώπης καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ διατελῇ ἀμέριμνος καὶ ἀδιαφορῶν διὰ τὴν τύχην τῆς Ὁλλανδίας καὶ τοῦ βασιλέως τῆς Σαρδηνίας. «Ἡ Ρωσσία, ὑπέλαθεν ὁ Ναπολέων, ὀφείλει νὰ ἀκολουθῇ πολιτικὴν ὁλως διάφορον μὴ φροντίζουσα εἰμὴ περὶ τῶν ἰδίων ἐαυτῆς

συμφερόντων». Ὅτε δὲ προῶν ὁ Δολγορούκης προέτεινε τὴν ἔνωσιν τῆς Ὀλλανδίας καὶ Βελγίου εἰς ἓν κράτος ὑπὸ τὸ σκήπτρον Πρώσσου τινὸς ἢ Ἀγγλοῦ ἡγεμονόπαιδος καὶ τὴν ἀνακήρυξιν τοῦ βασιλείως τῆς Σαρδηνίας ὡς βασιλείως τῆς Ἰταλίας (τῆς βορείου ἐννοεῖται), τότε πλέον ὁ Ναπολέων ἀπέγνω περὶ πάσης συνεννοήσεως. «Θὰ κτυπηθῶμεν!» ἦτο ὁ τελευταῖος αὐτοῦ λόγος. Πόσον ὁ Ναπολέων ἐπιγράνθη ἐκ τῆς διαγωγῆς τοῦ Ἀλεξάνδρου, τὸν ὅποιον, καθὼς λέγει ὁ Τατίσεφ, ἐν τοῖς δελτίοις αὐτοῦ ὠνόμαζε «σάμπιγγα τῆς Ἀγγλίας», γίνεται δῆλον ἐκ τῆς ἐπιστολῆς, ἣν μετ' ὀλίγον ἐπεμψε τῷ ἐκλέκτορι τῆς Βυρτεμβέργης, ἐν ἣ παρίστα τὸν Ἀλέξανδρον λαλοῦντα πρὸς αὐτὸν (τὸν Ναπολέοντα) «ὡς ἤθελε λαλήσει πρὸς βοιάρον τινά, ὃν ἤθελε πέμψει εἰς Σιβηρίαν». Ταῦτα ἔγραφεν ἐξ ἡμέρας μετὰ τὴν πρὸς αὐτὸν ἀποστολὴν τοῦ Δολγορούκη, τὴν ἡμέραν τῆς νίκης τοῦ Αὐστριο-λιταίου.

Ἀλλὰ τί ἔγραφε πρὸς τὸν Ταλλεϋράνδον τὴν αὐτὴν ἐκείνην ἡμέραν τῆς τοῦ Δολγορούκη ὑποδοχῆς καὶ ἀμέσως μετὰ τὴν ὑποδοχὴν ταύτην; «Εἶχον ἀνταπόκρισιν μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ῥωσσίας· ἡ μόνη μου πεποίθησις εἶναι, ὅτι οὗτος εἶναι ἀνὴρ γενναῖος καὶ ἄξιος, ἀλλὰ ῥαδιουργούμενος ὑπὸ τῶν περιστοιχοῦντων αὐτόν». Ἡ μετὰ ἐξ ἡμέρας ἐπελθούσα λαμπρὰ νίκη δὲν κατέστησε τὸν Ναπολέοντα ὑπερηφανότερον καὶ μᾶλλον ἀπαιτητικόν. Οὐ μόνον οὐδαμῶς κατεδίωξε τὸν ὑποχωροῦντα Ῥωσσικὸν στρατόν, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν μάχην μεταπεμψάμενος τὸν ἐν ταῖς αἰχμαλώτοις εὐρισκόμενον πρίγκιπα Ῥεπνὴν εἶπεν αὐτῷ· «Ἄκουσόν μου καλῶς. Δύνασθε νὰ συντύχητε τῷ αὐτοκράτορι ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν, ἐὰν ἀκολουθῇ τὸ στράτευμά του. Εἶπατε αὐτῷ, ὅτι ἐὰν ἐπιείθετο εἰς τὰς προτάσεις μου καὶ ἐδέχετο συνέντευξιν ἐν τῷ μεταίχμιῳ τῶν προφυλακῶν, ἤθελον ἐγὼ ὑποταχθῇ εἰς τὴν εὐγενῆ αὐτοῦ ψυχὴν. Ἦθελον ἐκεῖνος κηρύξει πρὸς ἐμὲ τοὺς σκοποὺς αὐτοῦ τοὺς ἀποβλέποντας εἰς τὴν ἡσυχίαν τῆς Εὐρώπης, καὶ ἐγὼ ἤθελον ἀμέσως ὑπογράψαι τούτους. Ἀλλ' ἀντὶ τούτου μοὶ ἐπεμψε καλλωπιστὴν τινα αὐθάδῃ δεῖξαντα θρασεῖαν διαγωγὴν πρὸς τὸν ἀρχηγὸν τοῦ Γαλλικοῦ στρατοῦ ἐν μέσῳ τῶν ταγματῶν αὐτοῦ. Τί δ' ἐντεῦθεν προῆλθεν; Ἐκτυπήθημεν, καὶ νῦν ἐμοὶ ἀνήκει τὸ ὑπαγορεύειν τοὺς ὅρους. Ἀλλὰ δυνάμεθα ἔτι νὰ προσεγγίσωμεν ἀλλήλοις. Ἄς πέμψῃ πρὸς ἐμὲ πληρεξούσιον εἰς Βιέννην, οὐχὶ ἐκ τῶν ἀποτελούντων τὸ ἐπιτελεῖον αὐτοῦ κολάκων. Ἡ ἀλήθεια εἶναι μακρὰν τῶν ἡγεμόνων. Ὁ Ἀλέξανδρος

ἐγεννήθη διὰ τὸν θρόνον. Ἐγὼ ἀνῆλθον εἰς αὐτὸν πόρρωθεν. (*J'y suis parvenu*) (1)· καὶ ὁμως καὶ οἱ ἀρχαῖοι σύντροφοί μου, καὶ αὐτοὶ οἱ πρὸ μικροῦ ἀρχηγοί μου, δὲν τολμῶσι νὰ μοὶ εἰπῶσι τὴν ἀλήθειαν». Ἀλλ' ὁ Ῥεπνὶν δὲν εὔρε τὸν ἀπελθόντα ἤδη εἰς Πετρούπολιν αὐτοκράτορα. Ὁ δ' ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὑπουργὸς Κζαρτορὺσκι, ὃν εὔρεν ἐν τῷ στρατηγεῖῳ, οὐδεμίαν ἔδωκε προσοχὴν εἰς τὴν πρότασιν τοῦ Ναπολέοντος, καὶ οὕτω ἡ εἰρήνη τοῦ Πρεσβούργου συνωμολογήθη, καθὰ εἶπομεν, μόνον μεταξὺ Γαλλίας καὶ Αὐστρίας.

Οὕτω τὸ ἔτος 1806 εὔρε τὸν Ἀλέξανδρον καὶ τὸν Ναπολέοντα ἐμπολέμους πρὸς ἀλλήλους, ἀλλὰ τοῦτον μὲν διακαῶς ποθοῦντα τὴν εἰρήνην καὶ συνενόησιν, ἐκεῖνον δὲ πεισματωδῶς ἔτι ἀνθιστάμενον. Καὶ ὁμως ἐν μέσῳ τῆς τοιαύτης καταστάσεως ἐπῆλθον γεγονότα, ἐπισχόντα ἐπὶ μικρὸν τὴν ὁρμὴν τοῦ πολέμου. Ὁ Ἀλέξανδρος ἐν Πετροπόλει γενόμενος ἔμαθεν ὅτι ἡ Πρωσσία, μετὰ τοῦ βασιλέως τῆς ὁποίας Φρειδερίκου Γουλιέλμου Γ' τὸ προηγούμενον ἔτος κατὰ τὴν εἰς τὸν συμμαχικὸν στρατὸν μετάβασιν αὐτοῦ διελθὼν διὰ τοῦ Βερολίνου εἶχε συνομολογήσει αἰώνιον φιλίαν ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ μεγάλου Φρειδερίκου (ιδ. σελ. 209), ἀφοῦ καθ' ὅλον τὸ ἄχρι τοῦδε διάστημα τοῦ πολέμου ἐτήρησε πολιτικὴν ἀμφίβολον, νῦν διὰ τὴν οὐδετερότητα αὐτῆς ἀνταμειφθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος διὰ τῆς παραχωρήσεως τοῦ βασιλείου τοῦ Ἀννοβέρου (ὅπερ ἀποτελοῦν κτῆσιν τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας τῆς Ἀγγλίας εἶχε καταλάβει ὁ Ναπολεὼν ἀπὸ τοῦ 1803) συνῆψε μετὰ τοῦ Ναπολέοντος συμμαχίαν ἐπιθετικὴν καὶ ἀμυντικὴν, ἐλπίζουσα ἔκτοτε νὰ ἰδρῇσῃ ἡγεμονίαν ἐπὶ τῆς βορείου Γερμανίας. Ἐξ ἄλλου ὁ Ναπολεὼν τείνων τὴν δεξιὰν χεῖρα πάντοτε πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον, διὰ τῆς ἀριστερᾶς παρεσκεύαζε πανταχοῦ ἐχθροὺς κατ' αὐτοῦ, ἵνα ἐπιβάλλῃ αὐτῷ τὴν ἑαυτοῦ φιλίαν καὶ συμμαχίαν. Ὁ Σελίμ δὲν εἶχε δελεασθῇ ἀπὸ τῆς πρὸς αὐτὸν γενομένης ἐπικλήσεως· ἀλλ' ἡ Γαλλικὴ διπλωματία ἐρραδιούργει πάντοτε ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἡ Αὐστρία παραχωρήσασα διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Πρεσβούργου τὰ στόμια τοῦ κόλπου τοῦ Καττάρου (2) εἰς τὴν Γαλλίαν, ἡπείλει (κατ' ἀπαίτησιν τῆς Γαλλίας) νὰ ἐκδιώξῃ ἐκεῖθεν διὰ τῆς βίας

(1) Ἐντεῦθεν καὶ ἡ συνῆθς πολιτικὴ σημασία τῆς λέξεως *parvenu*.

(2) Μετὰ τὴν συνομολόγησιν τῆς συνθήκης τοῦ Πρεσβούργου τὰ Ῥωσικὰ πλοῖα ἀπεβίβασαν στρατὸν, ὅστις τῇ βοήθειᾳ τοῦ Μαυροβουνίου κατέλαβε τὰς περὶ τὴν εἴσοδον τοῦ κόλπου ὀχυρὰς θέσεις, ἵνα ματαιώσῃ τὴν τούτων εἰς τὴν Γαλλίαν παραχώρησιν.

τὰ κατέχοντα ταῦτα Ῥωσικὰ στρατεύματα. Ἐν Ἀγγλίᾳ ὁ θάνατος τοῦ Πίττ (11/23 Ἰανουαρίου 1806), ὅστις ἦτο ἡ ψυχὴ τοῦ κατὰ τοῦ Ναπολέοντος συνασπισμοῦ, ἤγαγεν ἐπὶ τὴν ἀρχὴν τὸν φιλελεύθερον Φόξ, ὅστις ἐφαίνετο κλίνων πρὸς τὴν εἰρήνην καὶ διαπραγματεύσεις ἤδη ἤρξαντο πρὸς τοῦτο μεταξὺ Παρισίων καὶ Λονδίνου. Ταῦτα πάντα ἀπειλοῦντα τὴν Ῥωσσίαν δι' ἐντελοὺς ἐν Εὐρώπῃ ἀπομονώσεως ἐπεισαν τὸν Ἀλέξανδρον νὰ τείνῃ ἐπὶ μικρὸν εὐήκοον οὖς εἰς τὴν περὶ εἰρήνης πρόσκλησιν τοῦ Ναπολέοντος καὶ νὰ πέμψῃ εἰς Παρισίους τὸν Οὐβρίλ ὡς πληρεξούσιον πρὸς συνομολόγησιν εἰρήνης. Ἐν ταῖς νῦν περὶ εἰρήνης διαπραγματεύσεσιν ὁ Ναπολέων οὐδὲν ἄλλο ἐφαίνετο ζητῶν ἢ τὴν μὴ ἀνάμιξιν τῆς Ῥωσσίας εἰς τὰ τῆς Ἰταλίας καὶ Γερμανίας πράγματα, ἅπερ ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς δυνάμεως καὶ εὐτυχίας νῦν εὐρισκόμενος ἤθελε νὰ διατάξῃ αὐτὸς κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτῷ. Ἄλλως ἦτο γενναϊότατος εἰς παραχωρήσεις. Ἀνεγνώριζε τῇ Ῥωσσίᾳ τὸ δικαίωμα νὰ διατηρῇ φρουρὰν ἐν Κερκύρᾳ, ὑπισχνεῖτο δ' αὐτῇ ὅτι ἐμελλε νὰ καταστήσῃ ανεξάρτητον τὴν δημοκρατίαν τῆς Ῥαγούζης καὶ νὰ σεβασθῇ τὴν ἀκεραιότητα τοῦ Μαυροβουνίου (1). Ἐκ περισσοῦ δὲ ὑπισχνεῖτο νὰ καταστήσῃ ἡγεμόνα τῶν Βαλεαρίδων νήσων τὸν πρεσβύτατον υἱὸν τοῦ ἐκθρονισμένου βασιλέως τῶν δύο Σικελιῶν, ὑπὲρ οὗ, ὡς καὶ ὑπὲρ πάντων τῶν ὑπὸ τῆς Γαλλίας καὶ ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος ἐκπεπτωκότων ἡγεμόνων, μεγάλως ἐμερίμνα ὁ Ἀλέξανδρος. Ἐπὶ πᾶσι δὲ ὁ Ναπολέων προθύμως ἀπεδέχετο τὴν μεσιτείαν τοῦ Ἀλεξάνδρου ὑπὲρ τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς γενικῆς εἰρήνης.

Ἄλλ' ἡ συνθήκη ἡ καθιεροῦσα τὴν εἰρήνην ὑπεγράφη μὲν ὑπὸ τοῦ κόμητος Οὐβρίλ, ἀλλὰ δὲν ἐπεκυρώθη ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου. Οὗτος εἶχεν ἐξέλθει τῆς ἐπὶ μικρὸν ἀπειλητικῆς καθισταμένης ἀπομονώσεως. Ἡ Πρωσσία βλέπουσα μὲν ὅτι δὲν ἐπραγματοποιοῦντο πάντα τὰ φιλόδοξα αὐτῆς σχέδια, ὧν τὴν πλήρωσιν ἀνέμενεν ἐκ τῆς μετὰ τοῦ Ναπολέοντος συμμαχίας, γενομένη δ' ἤδη κάτοχος τοῦ Ἀννοβέρου, ἐστράφη νῦν πρὸς τὴν Ῥωσσίαν καὶ συνωμολόγησε μετ' αὐτῆς τὴν ἀμυντικὴν καὶ ἐπιθετικὴν συμμαχίαν τοῦ Βαρτενστάιν (12/24 Ἰουλίου 1806), δι' ἧς ἡ Ῥωσσία ὑπεχρεοῦτο νὰ διαθέτῃ διαρκῶς τὸ μείζον μέρος τῶν στρατιωτικῶν αὐτῆς δυνάμεων πρὸς ἄμυναν τῆς Εὐρώπης, πάσας δὲ τὰς στρατιωτικὰς αὐτῆς δυνάμεις πρὸς δια-

(1) Ταῦτα, διότι διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Πρεσβούργου ἡ Δαλματία προσηρτηθῇ εἰς τὸ μέγα κράτος τοῦ Ναπολέοντος.

τήρησιν τῆς ἀνεξαρτησίας καὶ τῆς ἀκεραιότητος τῶν Πρωσικῶν κρα-
τῶν, ὑπισχνουμένη νὰ ἐμμένῃ «ἐν τῷ συστήματι τῆς ἀφιλοκερδείας,
ὅπερ ἀπέναντι πάντων τῶν κρατῶν τῆς Εὐρώπης διετήρησεν ἕως
τότε». Ἡ Εὐρωπαϊκὴ πολιτεία τοῦ Ἀλεξάνδρου δὲν εἶχε πλέον ὅρια
ἐν τῇ ὁδῷ τῆς αὐταπαρνήσεως. Οὐ μόνον πᾶσα σκέψις καὶ πᾶς λό-
γος περὶ τῆς Ἀνατολῆς καὶ περὶ τῶν ἰδιαιτέρων συμφερόντων τῆς
Ῥωσσίας ἐξηλείφετο ἐκ τοῦ προγράμματος τῆς Ῥωσικῆς πολιτικῆς,
ἀλλὰ καὶ πᾶσαι αἱ στρατιωτικαὶ δυνάμεις τῆς Ῥωσσίας διετίθεντο
ὑπὲρ τῆς Εὐρώπης καὶ ὑπὲρ τῆς Πρωσσίας, ἥς τὸν ἀγῶνα ἐθεώρει ὁ
αὐτοκράτωρ ὡς «τὸν δικαιοτάτον πάντων τῶν ἀγώνων». Συγχρόνως δὲ
ὁ Πωλωνὸς τὸ γένος ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν καὶ πολέμιος τῆς μετὰ
τῆς Πρωσσίας συμμαχίας Κζαρτορύσκι ἀντικαθίστατο διὰ τοῦ Γερ-
μανοῦ τὸ γένος Βοῦδβεργ. Διὰ τῆς Ῥωσσοπρωσικῆς ταύτης συμμα-
χίας ἀνενεώθη ὁ κατὰ τοῦ Ναπολέοντος συνασπισμός, ἀποῦ καὶ ἐν
Ἀγγλίᾳ ὑπερίσχυεν ἡ πολιτικὴ ἡ φιλοπόλεμος.

Ἀπέναντι τῆς νέας ταύτης τῶν πραγμάτων τροπῆς ὁ Ναπολέων
ἐστρέψε τὴν προσοχὴν αὐτοῦ πρὸς τὴν Τουρκίαν, οὐχὶ πλέον ἵνα
προσφέρῃ αὐτὴν τῇ Ῥωσσίᾳ, ἀλλ' ἵνα, καθὰ ἤδη ἐν τοῖς ἐμπροσθεν
εἶπομεν, ἐξεγείρῃ αὐτὴν κατὰ τῆς Ῥωσσίας καὶ περισπῶν τὴν προσο-
χὴν τῆς Ἀγγλίας ἐπὶ τὸ Ἀνατολικὸν ζήτημα ὑποβάλλῃ εἰς βαρεῖαν
δοκιμασίαν τὴν Ἀγγλορωσικὴν συμμαχίαν. Ἐπὶ τούτῳ δὲ ἤρξατο
διαπραγματεύσεων πρὸς τὴν Αὐστροίαν ὑπισχνούμενος αὐτῇ νὰ σεβα-
σθῇ ἐν Γερμανίᾳ τὴν οὐδετερότητα αὐτῆς καὶ νὰ συμμαχήσῃ μετ' αὐ-
τῆς ἐπὶ τῷ ὄρῳ «τῆς ἐγγυήσεως τῆς ἀκεραιότητος τοῦ Ὀθωμανι-
κοῦ κράτους». Ὁ ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὑπουργὸς τῆς Αὐστρίας κό-
μης Σταδίων ἀπήντησεν εἰς τὰς προτάσεις ταύτας δι' ὑπεκφυγῶν.
Συγχρόνως δὲ ἡ Αὐστρία συνεκέντρον ἐν Βοημίᾳ στρατόν, τοῦ ὁποίου
ἡ αἰχμὴ ἐστρέφετο κατὰ τοῦ Ναπολέοντος. Ἄλλ' αἱ ταχεῖαι τούτου
νίκαι καὶ αἱ καταστροφαὶ τῆς Ἰένης καὶ Αὐσερσταϊδης ἀπεσόθησαν τα-
χέως τὸν ἐκ τῆς Αὐστρίας κίνδυνον. Τότε δὲ ὁ Ναπολέων ἐστράφη πάλιν
πρὸς τὴν Αὐστροίαν προσκαλὼν αὐτὴν νὰ διαλύσῃ τὸν ἐπιτηρητι-
κὸν αὐτῆς στρατόν συνωδᾷ πρὸς τὰς γενομένας ἤδη προτάσεις. Συγ-
χρόνως δὲ ὁ Ναπολέων ἐστράφη καὶ πρὸς τὴν ἡττηθεῖσαν Πρωσίαν
ὑπισχνούμενος αὐτῇ τὴν ἀπόδοσιν τῶν ὑπὸ τοῦ νικηφόρου Γαλλικοῦ
στρατοῦ καταληφθεῖσων χωρῶν, ἐὰν ἡ δύναμις αὕτη ἡγγυᾶτο ἀπὸ
κοινοῦ μετὰ τῆς Γαλλίας τὴν «ἀνεξαρτησίαν καὶ τὴν ἀκεραιότητα

τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους». Ἀλλ' οὔτε ἡ οὐδετέρα Αὐστρία οὔτε ἡ ἡττηθεῖσα Πρωσσία προσεχώρησαν εἰς τὰς ἀξιώσεις τοῦ Ναπολέοντος. Ὁ σκοπὸς τούτου προτεινόντος διαδοχικῶς πρὸς τὴν μίαν ἢ τὴν ἑτέραν τῶν δυνάμεων τὴν ὑπὲρ τῆς Τουρκίας συνθήκην ἀπέβλεπε πρὸ πάντων εἰς τὴν διὰ τῆς ἐγέρσεως τοῦ ζητήματος τοῦ Ἀνατολικοῦ διάσπασιν τοῦ νέου κατ' αὐτοῦ συνασπισμοῦ, οὗτινος ἠθικῶς μετεῖχε καὶ ἡ Αὐστρία. Ὁ Ἀλέξανδρος βεβαίως ὁ χάριν τῆς Εὐρώπης πιστὸς σύμμαχος διατελὼν τῷ Πίττ ἐκείνῳ, ὅστις πρῶτος ἐν τοῖς πολιτικοῖς τῆς Ἀγγλίας ἀνδράσιν ἐθεσε τὸ δόγμα τῆς ἀκεραιότητος τῆς Τουρκίας καὶ τὴν ἐγκατάλειψιν τοῦ Βοσπόρου ἐκ μέρους τῆς Ἀγγλίας ἐχαράκτήρισεν ὡς *πολιτικὴν παραφροσύνην* (1), δὲν ἠδύνατο νὰ ταραχθῇ πολὺ ἐκ τοῦ περὶ τῆς ἐγγυήσεως τῆς Τουρκικῆς ἀκεραιότητος θερμῶς τοῦ Ναπολέοντος. Ἀλλ' ὁ Ναπολεὼν κατῴρθωσεν ἐν τῷ μεταξύ νὰ δημιουργήσῃ ἀληθῆ κίνδυνον τῇ Ῥωσίᾳ διὰ τοῦ Τουρκορωσσικοῦ πολέμου, τὸν ὁποῖον ἐπὶ τέλους ἐπέτυχε νὰ ἐπενέγκῃ διαρκούντος τοῦ κατὰ τῆς Πρωσίας καὶ Ῥωσίας πολέμου αὐτοῦ.

Τὰ ἐν Κωνσταντινουπόλει 1800 - 1805. — Εἰπομεν ὅτι ὁ Ναπολεὼν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ἐτι τοῦ ἔτους 1805, καθ' ὃ περιεπλάκη εἰς τὸν πόλεμον, εἶχε γράψῃ τῷ σουλτάνῳ Σελίμ Γ' προτρέπων αὐτὸν ἵνα προσεγγίσῃ τῇ Γαλλίᾳ ἐκβάλλων τοῦ συμβουλίου αὐτοῦ τοὺς Ἀγγλόφρονας καὶ Ῥωσόφρονας ἢ μᾶλλον τοὺς μὴ φίλα φρονούντας τῇ Γαλλίᾳ Τούρκους πολιτικούς ἀνδρας. Ἡ εἰς Αἴγυπτον στρατεία τοῦ Ναπολέοντος παραγαγοῦσα μεγάλην ὀργὴν καὶ δυσχρέσεις ἐν Κωνσταντινουπόλει εἶχε καταστήσει πολλοὺς ἀνδρας τοῦ συμβουλίου τοῦ Σουλτάνου ἐχθροὺς πρὸς τὴν Γαλλίαν, ἐνθ' ἡ τῆς Ῥωσίας καὶ τῆς Ἀγγλίας ἐναντίον τῆς Γαλλίας πρὸς τὴν Τουρκίαν σύμπραξις κατ' ἐκείνον τὸν χρόνον εἶχεν αὐξήσει τὸν ἀριθμὸν τῶν φίλων τῆς Ῥωσίας καὶ τῆς Ἀγγλίας. Τὴν πρὸς τὴν Γαλλίαν δυσμένειαν τῆς Πύλης δὲν εἶχε μετριάσει οὐδ' ἡ τῷ 1802 13/25 Ἰουνίου μεταξὺ τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Τουρκίας συνομολογηθεῖσα συνθήκη τῆς εἰρήνης, δι' ἧς ἡ Αἴγυπτος ἀπεδίδετο τῇ Τουρκίᾳ (ἀφοῦ ἤδη οἱ Ἀγγλοὶ εἶχον ἐξαναγα-

(1) Ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος κατὰ τὴν μετὰ τῆς Ἀγγλίας συμμαχίαν αὐτοῦ ἐζήτηε νὰ βολιδοσκοπήσῃ τὸν Πίττ περὶ καταλήψεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῆς Ῥωσίας, ὡς λέγει ὁ Γερβίнос, ἄγνωστον ποῦ στηριζόμενος, δὲν φαίνεται συνᾶδον πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς πολιτείας τοῦ Ἀλεξάνδρου, τοῦλάχιστον μέχρι τοῦ χρόνου, καθ' ὃν (1806) ἐξεράργη ὁ Τουρκορωσσικὸς πόλεμος, ὅποτε πλέον δὲν ἔζη ὁ Πίττ.

κάσει τὸν Ναπολέοντα εἰς τὴν ἐκκένωσιν τῆς χώρας ταύτης), ἀνεγνωρίζετο δὲ ὑπὸ τῆς Γαλλίας ἡ προστασία τῆς Πύλης ἐπὶ τῆς δημοκρατίας τῶν Ἰονίων νήσων. Ὁ Γάλλος πρεσβευτὴς Ῥουφλῖνος κατ' ἀκολουθίαν τῆς εἰρήνης εἶχεν ἐλευθερωθῇ ἀπὸ τῆς φυλακῆς τοῦ ἑπταπυργίου (εἰς ὃ κατ' ἀρχαίαν συνθήειαν ἐνεκλείοντο οἱ πρέσβεις τῶν ἐμπολέμων πρὸς τὴν Τουρκίαν δυνάμεων), τῷ δὲ 1803 εἶχεν ἔλθει ὡς πρεσβευτὴς τοῦ Ναπολέοντος παρὰ τῷ Σουλτάνῳ ὁ στρατηγὸς Βρὺν, διὰ νὰ ἐδραιώσῃ τὴν εἰρήνην καὶ νὰ ἐπαναγάγῃ τὴν ἀρχαίαν μεταξὺ τῆς Πύλης καὶ τῆς Γαλλίας φιλίαν. Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1803, ὅποτε διελύθη ἡ εἰρήνη τοῦ Ἀμβιανοῦ καὶ ἀνενεώθη ὁ μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας πόλεμος, ἐπέκειτο δὲ ἡ παρασκευὴ νέου συνασπισμοῦ κατὰ τῆς Γαλλίας, ὁ στρατηγὸς Βρὺν εἰργάζετο δραστηρίως ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὅπως πείσῃ τὴν Πύλην ἵνα κατὰ τὸ ἀρχαῖον σύστημα τῆς πρὸς τὴν Γαλλίαν συμμαχίας κηρύξῃ ἀμέσως τὸν πόλεμον κατὰ τῶν πολεμίων τῆς Γαλλίας. Ἀλλ' ἡ Πύλη νῦν δὲν ἦτο εὐπειθὴς εἰς τὰς συμβουλὰς τῆς Γαλλίας, μετὰ μεγάλης μάλιστα ψυχρότητος ἠκούοντο ὑπ' αὐτῆς οἱ λόγοι καὶ ἀπερρίπτοντο αἱ προτάσεις τοῦ Γάλλου πρεσβευτοῦ. Ὅτε δ' ἀκολουθῶς ἡ Πύλη δὲν συνήνεσε ν' ἀναγνωρίσῃ καὶ τὸ νέον ἀξίωμα (τὸ αὐτοκρατορικόν) τοῦ Ναπολέοντος, ὁ Βρὺν μάτην ἀπειλήσας διὰ τῆς ἐπικειμένης ἀναχωρήσεως αὐτοῦ καὶ μηδὲν ἐπιτυχὼν ἀνεχώρησεν ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως πρὸς εὐχαρίστησιν τῆς Τουρκικῆς κυβερνήσεως, ἥτις ὑπεσχέθη νῦν εἰς τὴν Ῥωσσίαν νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸν κατὰ τῆς Γαλλίας συνασπισμὸν καὶ νὰ πέμψῃ στρατεύματα εἰς τὴν Ἰταλίαν.

Καὶ τοῦτο μὲν δὲν ἐπραξεν ἡ Πύλη. Ἀλλὰ καὶ ὁ Ναπολέων ἐπειγόμενος νὰ προσβάλῃ τοὺς Ῥώσους καὶ τοὺς Αὐστριακοὺς οὐδὲν ἐπεχείρησε κατὰ τῆς Πύλης τῆς διὰ τοιαύτης ἐχθρικῆς διαγωγῆς ἀπαντησάσης πρὸς τὴν ὑπ' αὐτοῦ γενομένην τῷ Σελίμ ἐπίκλησιν. Ἀλλ' αἱ διαθέσεις τῆς Πύλης μετεβλήθησαν ἅμα τῇ εἰδήσει τῆς ἐν Αὐστερλιτσίῳ νίκης τῶν Γαλλικῶν ὁπλων. Ὁ Σουλτάνος ἔσπευσε νῦν ν' ἀναγνωρίσῃ τὸν Ναπολέοντα ὡς αὐτοκράτορα πέμψας ἔκτακτον ἀπεσταλμένον πρὸς αὐτόν, «ἵνα, καθὰ ἔλεγεν ὁ Σουλτάνος, δηλώσῃ τῷ αὐτοκράτορι περιφανῶς τὰ αἰσθήματα τῆς ἐμπιστοσύνης, συμπαθείας καὶ θαυμασμοῦ, ὧν ἐμπορεῖται διὰ τὸν ἡγεμόνα, ὃν θεωρεῖ τὸν ἀρχαιότατον, πιστότατον καὶ ὠφελιμώτατον φίλον τοῦ κράτους αὐτοῦ». Ὁ Ναπολέων πρὸς ταῦτα ἀπήντησεν: «Ἐν τῶν μεγίστων καὶ πολυτι

μοτάτων ὠφελημάτων, ἅπερ ἐπιθυμῶ νὰ ἀρυσθῶ ἐκ τῆς ἐπιτυχίας τῶν ἐμῶν ὀπλων, εἶναι ἡ συνδρομὴ καὶ ἡ ὠφέλεια, ἣν δύναμαι νὰ παράσχω τῷ χρησιμωτάτῳ καὶ ἀρχαιοτάτῳ τῶν συμμάχων μου. Ἀσμένως δὲ διαβεβαίω ὑμᾶς περὶ τούτου δημοσίᾳ καὶ πανηγυρικῶς. Πᾶν τὸ εὐτυχές ἢ δυστυχές συμβησόμενον τοῖς Ὀθωμανοῖς ἔσται εὐτυχές ἢ δυστυχές διὰ τὴν Γαλλίαν. Κύριε πρέσβυ, διαβιβάσατε τοὺς λόγους τούτους τῷ Σουλτάνῳ. Ἀς ἐνθυμηθῇ οὗτος πάντοτε ὅτι οἱ πρὸς ἐμὲ πολέμιοι, οἵτινες εἶναι πολέμιοι καὶ πρὸς αὐτόν, θὰ θελήσωσι πάντοτε νὰ φθάσωσι μέχρι αὐτοῦ. Ἐξ ἐμοῦ οὐδὲν πρέπει νὰ φοβῇται, ἡνωμένος δὲ μετ' ἐμοῦ οὐδέποτε θὰ φοβηθῇ τὴν ἰσχὺν οἰουδήποτε τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ». Ταῦτα ἐγένοντο μικρὸν πρὸ τοῦ χρόνου, καθ' ὃν ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος συμμαχῶν μετὰ τῆς Πρωσσίας ἤρνεϊτο νὰ ἐπικυρώσῃ τὴν ἐν Παρίσις ὑπογραφείσαν ὑπὸ τοῦ Ῥώσου ἀπεσταλμένου συνθήκην εἰρήνης (κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1806). Ὁ Ναπολέων ἐπαρθείς ἤδη ἐπὶ τῇ πρὸς αὐτόν νεᾶ τοῦ Σελίμ πολιτείᾳ ἐπεμφεν εἰς Κωνσταντινούπολιν νέον πρεσβευτὴν, τὸν στρατάρχην Σεβαστιάνην, ἐντολὴν ἔχοντα νὰ πείσῃ τὴν Πύλην νὰ προβῇ εἰς ἀντιπερισπασμὸν τινα κατὰ τῆς Ῥωσσίας καὶ ὑπὲρ τῆς Γαλλίας. Ὁ Σεβαστιάνης ἤγε μεθ' ἑαυτοῦ καὶ Γάλλους ἀξιωματικούς προωρισμένους νὰ διοργανώσωσι τὸν Τουρκικὸν στρατόν.

Τὰ ἐν ταῖς παραδουναβίοις ἡγεμονίαις. — Ὁ Σεβαστιάνης, ἵνα ἐπιτύχῃ ἀσφαλέστερον τοῦ σκοποῦ τῆς ἀποστολῆς αὐτοῦ, ἐξελέξατο τὴν διὰ τῆς Βλαχίας ὁδὸν καὶ διέτριψεν ἐπὶ μικρὸν ἐν Βουκουρεστίῳ, ἵνα ἐνταῦθα εὐρίσκων στάδιον ῥαδιουργίας προπαρασκευάσῃ ῤῆξιν μεταξὺ Τουρκίας καὶ Ῥωσσίας, διότι αἱ ἡγεμονίαι διὰ συνθηκῶν ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Ῥωσσίας διατελοῦσαι εὐκόλως ἠδύναντο νὰ παρέχωσιν ἀφορμὰς εἰς Ῥωσικὰς ἐπεμβάσεις καὶ διαμαρτυρήσεις, αἵτινες ἦσαν ἡ ἀσφαλέστερον πρὸς τοὺς σκοποὺς τοῦ Ναπολέοντος ἄγουσα ὁδός. Καθ' ὃν χρόνον ὁ Σεβαστιάνης διήρχετο διὰ τῆς Βλαχίας ἡγεμῶν ἐνταῦθα ἦτο ὁ περιώνυμος Κωνσταντῖνος ὁ Ὑψηλάντης, υἱὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου. Ὁ Κωνσταντῖνος Ὑψηλάντης προαχθεὶς πρὸ πολλοῦ εἰς τὸ ἀνώτατον ἐν τῇ Ὀθωμανικῇ κυβερνήσει εἰς χριστιανὸν διδόμενον ἀξίωμα τοῦ μεγάλου διερμηνεύς τοῦ Διθανίου εἶχεν ἀσκήσει σπουδαίαν ῥοπὴν ἐπὶ τὴν πολιτείαν τῆς Πύλης κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη φανεῖς ἐν πᾶσιν ἀδιάλλακτος πολέμιος τῆς Γαλλικῆς πολιτικῆς καὶ θερμὸς θιασώτης τῆς πρὸς τὴν Ῥωσσίαν προσεγγίσεως.

Ἄλλ' ἡ ἐν τῷ ζητήματι τῶν Ἰονίων νήσων πολιτεία αὐτοῦ 1801-02, περὶ ἧς ὡς καὶ περὶ τοῦ Ὑψηλάντου αὐτοῦ γενήσεται λόγος ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, εἶχε δώσει ἀφορμὴν τῇ Ῥωσικῇ διπλωματικῇ νὰ ζητήσῃ τὴν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἀπομάκρυνσιν τοῦ ἀνδρὸς δι' ἐντίμου τινὸς ἱερώσεως, διὰ διορισμοῦ δηλονότι αὐτοῦ ὡς Ὁσποδάρου τῆς Μολδαβίας. Ἡ δὲ φήμη τῆς ἀγαθῆς καὶ εὐεργετικῆς αὐτοῦ ἐνταῦθα κυβερνήσεως ἔπεισε μετ' ὀλίγον τοὺς Βλάχους, τοὺς ἐκτιθεμένους τότε εἰς τὰς διηνεκεῖς ἐπιδρομὰς τῶν ἀτάκτων σιτιῶν τοῦ ἀποστάτου σατράπου τῆς Βουλγαρίας Πασβάνογλου, νὰ ἐκλέξωσιν αὐτοὶ ὡς Ὁσποδάρον τὸν Ὑψηλάντην, καὶ ἡ Πύλη, ἀφοῦ πρῶτον ἡρνήθη τὴν ἀναγνώρισιν, ἐπέστη ἐπὶ τέλους νὰ ἐπικυρώσῃ τὴν ἐκλογὴν ταύτην ἐπιτρέψασα τοῖς Μολδαβοῖς νὰ ἐκλέξωσιν ἴδιον ἡγεμόνα, τὸν Ἀλέξανδρον Μουρούζην. Ὁ Σεβαστιάνης νοήσας νῦν ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὴν τοῦ Ὑψηλάντου πολιτείαν, τὴν ἐμπορουμένην πάντοτε ἀντιγαλλικοῦ φρονήματος, πολλὰ κατ' αὐτοῦ ἐρραδιούργησε κατὰ τὴν εἰς Κωνσταντινούπολιν μετάβασιν ὡς πονηρὰ κατὰ τοῦ Σουλτάνου διαβουλεύουμένου καὶ ἐπέτυχε τὴν καθάρισιν αὐτοῦ. Ὁ Ὑψηλάντης ἀνεκλήθη ἀφοῦ ἤδη προεγράφη, ἀλλὰ φυγὼν εἰς τὴν Αὐστρίαν ἐσώθη, ἀπεκεφαλίσθη δὲ ἀπανθρώπως ἐν Κωνσταντινουπόλει ὁ γηραιὸς αὐτοῦ πατήρ, ὁ πολυσέβαστος Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης. Ταῦτα ἐγένοντο κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ 1806.

Ὁ Τουρκορωσσικὸς πόλεμος. — Ἄλλ' ἡ καθάρσεις τοῦ Ὑψηλάντου καὶ ἡ συγχρόνως ταύτῃ γενομένη τοῦ Μουρούζη ἀντίβαινον εἰς τοὺς ὅρους τῆς συνθήκης τοῦ Ἰασιίου (1792), καθ' οὓς οἱ ἡγεμόνες οὗτοι διοριζόμενοι ἐπὶ ἐπταετίαν δὲν ἠδύναντο νὰ παυθῶσι πρὸ τῆς λήξεως τῆς προθεσμίας ταύτης ἄνευ τῆς πρὸς τοῦτο συναινέσεως τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ῥωσσίας. Τοῦτο δὲ ἠδύνато νὰ ἐπενέγκῃ τὴν μετὰ τῷ Ῥωσσίᾳ καὶ Τουρκίᾳ ρῆξιν, ὅπερ ἦτο ὁ κύριος σκοπὸς τῆς ἀποστολῆς τοῦ Σεβαστιάνη, ὅστις συνεβούλευε νῦν τῇ Πύλῃ πρὸς τοὺς ἄλλοις καὶ τὴν κατάργησιν τῆς ἐπταετοῦς ἐξουσίας τῶν ἡγεμόνων τῶν παραδουναβίων ἡγεμονιῶν. Ὁ Σεβαστιάνης ἐπέτυχεν εἰς τὰς ραδιουργίας αὐτοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει, διότι ἔπεισε τοὺς Τούρκους ὑπουργοὺς ὅτι ὁ Τσάρος ἀπέριψε τὴν πρὸ μικροῦ ὑπὸ τοῦ πρέσβους αὐτοῦ ἐν Παρισίοις συνομολογηθεῖσαν μετὰ τῆς Γαλλίας συνθήκην εἰρήνης ὡς μὴ ἀποδεχόμενος τοὺς δῆθεν ἐν τῇ συνθήκῃ ἐκείνῃ ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος ὑπὲρ τῆς Τουρκίας προταθέντας ὅρους τοὺς ἀφορῶντας

τὴν κυριαρχίαν τῆς Πύλης ἐπὶ τῶν Ἰονίων νήσων καὶ ἐπὶ τῆς δημοκρατίας τῆς Ραγούζης (ἰδ. σελ. 561). Συγχρόνως δ' ὑπομιμνήσκων τοὺς Τούρκους περὶ τῶν κινδύνων, εἰς οὓς ἦσαν ἐκτεθειμένοι ἐκ μέρους τῆς Ρωσσίας, τῆς ἐντὸς τοσοῦτον μικροῦ χρόνου ἀφαιρεσάσης αὐτοὺς τὴν Κριμαίαν καὶ τὴν Γεωργίαν καὶ ἐκβιασάσης τὴν ἐλευθέραν διὰ τοῦ Ἑλλησπόντου διάβασιν, ἀπῆται παρ' αὐτῶν, ἐν ὀνόματι τοῦ Ναπολέοντος, τὸν ἀποκλεισμόν τοῦ Βοσπόρου εἰς τὰ Ῥωσικὰ πλοῖα εἴτε πολεμικὰ εἴτε μεταγωγικὰ ἦσαν ταῦτα. Ὁ Σεβαστιάνης ἐκήρυττεν εἰς τὸ Διδάκνιον ὅτι καταλείπουσα ἡ Πύλη τὸν πορθμὸν τοῦτον ἀνοικτὸν τοῖς Ῥώσοις παρεβιάζε τὴν οὐδετερότητα καὶ εἶδιδε τῇ Γαλλίᾳ τὸ δικαίωμα νὰ διαβιβάσῃ στρατὸν διὰ τῶν Ὀθωμανικῶν χωρῶν εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Δουνάβεως πρὸς καταπολέμησιν τῶν Ῥώσων. Πρὸς τοῦτοις ἐκήρυσεν ὅτι πᾶσα τοῦ λοιποῦ ἐκ μέρους τῆς Πύλης ἐξακολούθησις τῆς μετὰ τῆς Ῥωσσίας καὶ τῆς Ἀγγλίας συμμαχίας ἐμελλε νὰ θεωρηθῇ ὡς πρόκλησις πολεμικῆ κατὰ τῆς Γαλλίας. Ἄν ἡ Πύλη, ἐλέγετο ἐν τῇ διακηρύξει τοῦ Σεβαστιάνη, προσεχώρει εἰς τὰς ἀξιώσεις τῆς Γαλλίας, ὁ ἐν Δαλματίᾳ Γαλλικὸς στρατὸς ἐμελλε ν' ἀμύνηται ὑπὲρ τῆς ἀκεραιότητος τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους· ἄλλως ὁ Ναπολέων ἤθελεν ἀναγκασθῇ νὰ προσδιορίσῃ ἄλλοιαν ὁλως ἀποστολὴν εἰς τὸν στρατὸν τοῦτον. Ἡ Πύλη, εὐρισκόμενη πρὸ τοῦ διλήμματος νὰ ἐκλέξῃ μετὰ τῆς Γαλλικῆς ἢ τῆς Ἀγγλορωσικῆς συμμαχίας, ἐνόμισεν ὅτι ἡδύνατο νὰ ἀπομακρύνῃ τὸν κίνδυνον τοῦ τοιούτου διλήμματος μὴ προσχωροῦσα μὲν ἐπισήμως εἰς οὐδετέραν τῶν ἐμπολέμων, ἐνδίδουσα δ' ἀπλῶς εἰς τὰς περὶ τοῦ πορθμοῦ ἀξιώσεις τοῦ Γάλλου πρέσβευς. Διὰ τοῦτο δὲ μετ' ὀλίγον ἀπηγόρευσε τὴν εἰς τὸν Βόσπορον εἰσοδὸν εἰς βρίκιον Ῥωσικὸν ἐμφανισθῆν πρὸ τοῦ στομίου τοῦ πορθμοῦ.

Ἄλλ' οὕτω ἡ Ὀθωμανικὴ κυβέρνησις ἀθετοῦσα ρητὸν ὅρον συνθήκης ἐπισήμου καὶ νέαν προστιθεῖσα παρασπονδίαν τῇ διαπραγμαθείσῃ περὶ τὴν καθαιρέσιν τῶν ἡγεμόνων τῶν παραδουναβίων ἡγεμονιῶν προεκάλει προφανῶς καὶ ἀυστόλως τὴν Ῥωσσίαν καὶ τοὺς συμμάχους αὐτῆς. Οἱ πρέσβεις τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Ῥωσσίας εὐλόγως θορυβηθέντες ἐπὶ τοῖς γενομένοις ἐζήτησαν ἐξηγήσεις παρὰ τῆς Πύλης μεμφόμενοι τὴν διαγωγὴν αὐτῆς καὶ ἀπαιτοῦντες τὴν ἐν ταῖς ἡγεμονίαις ἀποκατάστασιν τῶν καθαιρεθέντων ἡγεμόνων, τὴν ἀνάκλησιν τῶν κατὰ τῆς ἐλευθέρας διὰ τοῦ Βοσπόρου διαβάσεως ληφθέν-

των μέτρων, ἔτι δὲ τὴν ἀνανέωσιν τῆς μετὰ τῶν συμμάχων συμμαχικῆς συνθήκης. Οἱ Τοῦρκοι ἐκπλαγέντες νῦν διὰ τὴν Ἀγγλορωσικήν σύμπνοιαν ἐφαίνοντο διατεθειμένοι εἰς ὑποχώρησιν, ἅτε μηδεμίαν ἐλπίζοντες βοήθειαν παρὰ τῆς Γαλλίας κατὰ θάλασσαν ἐναντίον τῆς Ἀγγλίας. Ἀλλ' ἕνεκα τῶν ἀκαταπαύστων ῥαδιουργιῶν τοῦ Σεβαστιάνη ἡ Πύλη οὐδεμίαν λαμβάνουσα ὀριστικὴν ἀπόφασιν καὶ μηκύνουσα σκοπίμως τὰς διαπραγματεύσεις ἠνάγκασε τοὺς πρέσβεις τῶν συμμάχων δυνάμειον νὰ προβῶσιν εἰς μέτρα ὀριστικά. Καὶ ὁ μὲν τῆς Ῥωσσίας πρεσβευτὴς Ἰταλίνσκis ἐπιβὰς πλοίου τινὸς Ῥωσικοῦ ἐζήτηε τὸ διαβατήριόν του, ὁ δὲ τῆς Ἀγγλίας Ἀρβουθνοτ (Arbuthnot) ἀσθενὼν ἐν Βαθυρρύακι (Βουγιούκ - Δερὲ) ὑπὸ πυρετοῦ ἐπεμψεν εἰς τὴν Πύλην τὸν δεύτερον αὐτοῦ γραμματεῖα Οὐέλλεσλεῦ, ἵνα ζητήσῃ σαφὴ καὶ ὀριστικὴν παρὰ τῆς Πύλης ἀπάντησιν. Ὁ Οὐέλλεσλεῦ ἐφθασεν εἰς τὴν Ὑψηλὴν Πύλην ἀπὸ ρυτῆρος ἰλαύνων καὶ ἕνεκα τῆς ἐπικρατούσης βροχῆς εἰσῆλθεν εἰς τὸ Διδάχνιον καταλασπώμενος, καὶ κρατῶν ἐν τῇ χειρὶ μαστήριον ἐπανέλαθεν ἀγερῶχος τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ πρέσβειος αὐτοῦ προσθέτων ὅτι στόλος ἐρχόμενος ἀπὸ Γιβραλτάρ ἐμελλε νὰ διέλθῃ μετ' ὀλίγον διὰ τοῦ Ἑλλησπόντου καὶ νὰ ἐμφανισθῇ πρὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἡ ἐκπληξίς τοῦ Διβανίου ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ διαγωγῇ τοῦ Ἀγγλοῦ γραμματέως ἦτο τοσαύτη, ὥστε διέταξεν ἀμέσως τὴν ἀποκατάστασιν τῶν πρῶν ἡγεμόνων τῶν παραδουναβίων ἡγεμانيῶν. Τότε δὲ καὶ ὁ Ἰταλίνσκis ἀπέβη πάλιν ἀπὸ τοῦ πλοίου καὶ ἀνέλαβε τὰ καθήκοντα αὐτοῦ.

Ὁ Σελίμ ἐν τούτοις, μὴ θέλων διὰ τῆς τοιαύτης αὐτοῦ πολιτείας νὰ ἐρεθίσῃ τὸν Ναπολέοντα, ἐν μυστικῇ πρὸς τὸν Σεβαστιάνην συνεντεύξει ἐκήρυξεν ὅτι ἐνέδιδε παροδικῶς εἰς τὴν ἐνσκήψασαν θύελλαν καὶ ὅτι κατὰ βάθος ἔμεινε πιστὸς εἰς τὸν Ναπολέοντα « μέλλων νὰ συνδεθῇ μετ' αὐτοῦ διὰ δεσμῶν συμμαχικῶν στενωτέρων τῶν ἐπὶ αἰῶνας ἐνωσάντων τὴν Γαλλίαν καὶ τὴν Τουρκίαν ». Ἀλλ' ὁ Ναπολέων, ὅστις ἐνίκησε μὲν ἤδη τὴν Πρωσσίαν, ἀλλὰ δὲν εἶχεν ἔτι συγκρουσθῇ σπουδαίως μετὰ τῶν Ῥώσων καὶ οὐδὲν ἡδύνατο νὰ πράξῃ κατὰ τῶν Ἀγγλων, φοβούμενος, ὅτι πᾶσα ἐκ μέρους αὐτοῦ πίσις ἐπὶ τὸν Σουλτάνον ἡδύνατο νὰ ῥίψῃ τοῦτον καὶ ἄκοντα εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν πολεμίων αὐτοῦ, ἐτήρει μετριοπάθειαν ἀπέναντι τοῦ Σουλτάνου. Καὶ ὁ Σεβαστιάνης ὡμολόγησε τῷ Σελίμ ὅτι ὁ Ναπολέων ἀνεγνώριζε τὰς δυσχερείας τῆς θέσεως αὐτοῦ, καὶ ποιούμενος τὴν ἀνάγκην

φιλοτιμίαν παρῆδε τὰ γενόμενα ὡς πρὸς τὰς Ἡγεμονίας. Αὐτὸς δὲ ὁ Ναπολέων, εἰσελαύνων ἤδη νικητὴς εἰς τὸ Βερολινόν, ἔλεγε τῷ ἐκεῖ Τούρκῳ ἀπεσταλμένῳ (16/28 Ὀκτωβρίου) «Γράψατε εἰς τὴν κυβέρνησίν σας ὅτι οἱ Ῥώσοι οὐδὲν θὰ ἐπιχειρήσωσι κατὰ τοῦ Ὄθωμανικοῦ κράτους». Τὴν γνώμην ταύτην ὁ Ναπολέων εἶχε σχηματίσει, ἴσως διότι νικήσας ἤδη τὸν Πρωσσικὸν στρατὸν καὶ βαδίζων μετὰ τοῦ νικηφόρου αὐτοῦ στρατοῦ κατὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου ἤλπιζεν ὅτι οὗτος προσβαλλόμενος κατὰ μέτωπον ὑπὸ τοῦ Γαλλικοῦ στρατοῦ δὲν ἤθελε δυνηθῆ νὰ πέμψῃ μέρος τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ κατὰ τῆς Τουρκίας. Ἀλλ' οἱ ὑπολογισμοὶ τοῦ Ναπολέοντος ἦσαν ἡμαρτημένοι. Ὁ Ἀλεξάνδρος ἀπέναντι τῆς κατ' εἰσήγησιν Γαλλικὴν προκλητικῆς καταστάσεως Τουρκικῆς πολιτικῆς εἶχε προνοήσει περὶ τῶν ἀναγκαίων πολεμικῶν παρασκευῶν. Καὶ διὰ τοῦτο μὴ ἄρκεσθεις εἰς τὴν διὰ τῆς ἀποκαταστάσεως τῶν πρῶν ἡγεμόνων τῆς Βλαχίας καὶ Μολδαυίας δοθεῖσαν ἐκ μέρους τῆς Πύλης ἱκανοποίησιν, διαιρέσας τὸν στρατὸν αὐτοῦ, μέρος μὲν ἐπέμψε πρὸς βοήθειαν τῆς ἡττημένης Πρωσσίας, μέρος δὲ διέταξε νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὰς ἡγεμονίας πρὶν ἢ ὁ Ῥώσος πρεσβευτὴς ἀναχωρήσῃ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως.

Ἡ εἰς τὰς Ἡγεμονίας εἰσβολὴ τῶν Ῥώσων ἠρέθισε σφόδρα τὸν Σουλτάνον καὶ τὸν μωαμεθανικὸν πλῆθυσμόν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ Ἰταλίνσκis προσκληθεὶς εἰς ἀπολογία καὶ μὴ δικαιολογήσας τὰ γενόμενα ἐπαρκῶς ἔνεκεν ἐλλείψεως ὁδηγίων εὐρέθη εἰς θέσιν λίαν δυσχερῆ καὶ ἐμέλλε νὰ κλεισθῇ, ὡς πρὸ ὀλίγων ἔτων ὁ Γάλλος πρέσβυς Ρουφλῖνος, εἰς τὸ Ἐπταπύργιον. Ἀλλ' ὁ Σεβαστιάνης γινώσκων κατὰ βάθος τὰς σκέψεις τοῦ Ναπολέοντος, διὰ παντός τοῦ πολέμου κύριον σκοπὸν προτιθεμένου τὴν εἰς φιλίαν καὶ συμμαχίαν προσαγωγὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τὴν Τουρκίαν μεταχειριζομένου ἀπλῶς ὡς ὄργανον πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ τούτου, φοβούμενος δέ, μὴ διὰ τοῦ ὑπὸ τῆς Πύλης μελετωμένου μέτρου δεινωθῶσι τὰ πράγματα, ἐνήργησεν ἐντόνως παρὰ τῇ Πύλῃ, ἵνα κωλύσῃ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ κατὰ τοῦ Ῥώσσοῦ πρέσβεως ἀπειλουμένου μέτρου. Μετ' ὀλίγον Ἀγγλικὸν πλοῖον παραλαβὼν τὸν Ἰταλίνσκιν ἤγαγεν αὐτὸν εἰς τὴν Τένεδον, ἔμεινε δὲ ἐν Κωνσταντινουπόλει ὁ Ἀγγλος πρεσβευτὴς διατελὼν ἔτι ἐν φιλικαῖς πρὸς τὴν Πύλιν σχέσεσι καὶ καταπολεμῶν τὴν Γαλλικὴν ἐπιρροήν. Μετ' ὀλίγον ὁ Σουλτάνος ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Ῥωσσίας (18/30 Δεκεμβρίου 1806).

Ἡ μεταξὺ τῆς Ῥωσσίας καὶ τῆς Τουρκίας ὀριστικὴ ῥῆξις, ἣν ἀπὸ τοσούτου χρόνου ἐπεδίωκεν ὁ Ναπολέων, ἐσαφηνίζε τὴν τούτου θέσιν ἀπέναντι τῆς Τουρκίας, ἣν ἤτο ὑποχρεωμένος νὰ ὑποστηρίξῃ νῦν ἐν τῷ κατὰ τῆς Ῥωσσίας ὑπ' αὐτοῦ προκληθέντι πολέμῳ. Ἀλλ' ὁ Ναπολέων τὴν ἠθικὴν καὶ πολιτικὴν σημασίαν τῆς κατὰ τῆς Τουρκίας Ῥωσσιακῆς προσβολῆς ἤθελε νὰ καρπωθῇ ὑπὲρ τοῦ ἰδίου ἑαυτοῦ κατὰ τῆς Ῥωσσίας πολέμου παριστῶν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς Γαλλίας τὸ μέγεθος τοῦ κινδύνου τοῦ ἀπειλοῦντος νῦν τὸν Εὐρωπαϊκὸν πολιτισμὸν διὰ τῆς καταστροφῆς τῆς Τουρκίας καὶ διὰ τῆς Ῥωσσιακῆς ἐν Ἀνατολῇ ἐπικρατήσεως, καθὰ ὑποκρινόμενος νῦν ἔλεγε καὶ ἐκήρυσσεν ὁ τοσάκις τὴν Τουρκίαν προσενεγκὼν τῇ Ῥωσσίᾳ ὡς ἀντάλλαγμα τῆς Ῥωσσιακῆς φιλίας. Τὸ μέγεθος τῶν θυσιῶν, ἅς ἀπῆτει μέγας κατὰ τῆς Ῥωσσίας πόλεμος, εἶδει νὰ δικαιολογηθῇ πρὸ τῆς ἐν Γαλλίᾳ κοινῆς γνώμης, ὡς γενόμενον χάριν τῶν ὑψίστων συμφερόντων αὐτοῦ τοῦ μέλλοντος τῆς Γαλλίας. Οὕτω ἐξηγεῖται τὸ πρὸς τὴν Γερουσίαν διάγγελμα τοῦ Ναπολέοντος (17/29 Ἰανουαρίου 1807), ἐν ᾧ ἐλέγετο: «Τίς ἄρα δύναται νὰ ὑπολογίσῃ τὴν διάρκειαν τῶν πολέμων καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν στρατειῶν, αἵτινες ἤθελον καταστῇ ἀναγκαστικὸν νὰ διεξάχθωσιν ἡμέραν τινὰ πρὸς ἐπαπόρθωσιν τῶν δεικνῶν τῶν μελλόντων τὰ προκύψωσιν ἐκ τῆς ἀπωλείας τοῦ κράτους τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐὰν ἢ πρὸς ἡσυχίαν καὶ ῥασιώδη καὶ τὰς ἀπολαύσεις τῆς μεγάλης πόλεως ἀγάπῃ ὑπερίσχυε τῶν παραινέσεων τῆς σοφῆς προσορτικότητος; Ἠθέλομεν καταλίπει τοῖς ἐπιγιννομένοις μακρὰν κληρονομίαν πολέμων καὶ δυστυχημάτων. Τῆς Ἑλληνικῆς τιάρας ὀφουμένης καὶ θριαμβευούσης ἀπὸ τῆς Βαλτικῆς μέχρι τῆς Μεσογείου, ἠθέλομεν ἶδει κατὰ τὰς ἡμέρας ἡμῶν τὰς ἐπαρχίας ἡμῶν προσβαλλομένας ὑπὸ νεφῶν φανατικῶν καὶ βαρβάρων· καὶ ἐὰν ἐν τῷ λίαν ὀπίω τούτῳ ἀγῶνι ἢ πεπολιτισμένη Εὐρώπῃ ἀπώλλυτο, ἢ ἡμετέρα ἔνοχος ἀδιαφορία ἤθελεν ἐξεγείρει δικαίως τὴν ἀγανάκτησιν τῶν ἐπιγιννομένων καὶ ἤθελον εἶσθαι ὄνειδος δι' ἡμᾶς ἐν τῇ Ἱστορίᾳ».

Ἀλλὰ τίνι τρόπῳ ἤθελε νῦν ν' ἀμύνηται ὁ Ναπολέων κατὰ τῶν δεινῶν τούτων διὰ τὸν πολιτισμὸν καὶ τὸ μέλλον τῆς Εὐρώπης κινδύνων, τῶν μελλόντων νὰ ἐπέλθωσιν ἐκ τοῦ θριάμβου τῆς Ἑλληνικῆς τιάρας; Διὰ μεγάλων στρατειῶν πεμπομένων πρὸς βοήθειαν τοῦ Σουλτάνου; ἢ διὰ τῶν χρημάτων τῆς ζαπλοῦτου Γαλλίας; ἢ διὰ τῶν ναυτικῶν αὐτῆς παρασκευῶν; Εἶναι ἀληθές ὅτι ὁ Ναπολέων καθ' ἣν

ἀκριβῶς ἡμέραν ἐπεμπεν εἰς τὴν Γερουσίαν τὸ ἄνωγι διάγγελμα, τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἐπεμπε διαταγὰς εἰς τὸν διοικητὴν τῆς Δαλματίας στρατηγὸν Μαρμών ἵνα διὰ πάντων τῶν ὑπὸ τὴν διάθεσιν αὐτοῦ μέσων, συμβουλῶν, ὅπλων καὶ ἐφοδίων ἔλθῃ εἰς ἀρωγὴν τῶν Τούρκων διοικητῶν τῆς Βοσνίας καὶ τῆς Σκόδρας, νὰ πέμψῃ αὐτοῖς ἀξιωματικούς τοῦ ἐπιτελείου, τοὺς μὲν ἵνα διαρκῶς μένωσι παρὰ τοῖς διοικηταῖς τούτοις, τοὺς δὲ ἵνα διατρέχοντες τὰς ἐπαρχίας ἐξεγείρωσι τὰ πνεύματα ὑπισχνούμενοι μὲν ἐπικουρίας ἐκ μέρους τῆς Γαλλίας, συγχρόνως δὲ συλλέγοντες πληροφορίας ὠφελίμους περὶ τῶν χωρῶν καὶ τῶν οἰκούντων ἐν αὐταῖς λαῶν. Ὁ ἀρχηγὸς τοῦ ἐπιτελείου στρατάρχης Βερθιέ (Berthier) ἔγραφε τότε πρὸς τὸν Μαρμών: «Ὁ αὐτοκράτωρ πέμπει ὑμῖν ὁσονούπω 25 χιλιάδας ἀνδρῶν πρὸς τὸ Βιδδι-νιον, τούτου δὲ γενομένου θὰ δυνηθῇτε νὰ εἰσέλθῃτε εἰς τὸ σύστημα τῆς μεγάλης στρατιᾶς ἀποτελοῦντες τὴν ἐσχάτην δεξιὰν πτέρυγα αὐτῆς . . . Ἀλλὰ ταῦτα εἶναι ὑποθετικά . . . ». Συγχρόνως δὲ ὁ Σεβαστιάνης ἐπέβλεπεν ἐν Κωνσταντινουπόλει τὸ Διδάνιον ἵνα ὀχυρώσῃ τὸν Βόσπορον καὶ τὸν Ἑλλάσποντον. Εἰς τῶν Γάλλων ἀξιωματικῶν, οὓς εἶχεν ἀγάγει μεθ' ἑαυτοῦ, ὁ ἀρχηγὸς τοῦ μηχανικοῦ Juchereau de Saint Denis, συνέταξεν ἔκθεσιν περὶ τῆς καταστάσεως τῶν ὑπαρχόντων ὀχυρωμάτων, καὶ διάταγμα τοῦ Σουλτάνου διέταττε τὴν ταχείαν ἐκτέλεσιν τῶν ὑπὸ τοῦ Γάλλου ἀξιωματικοῦ ὑποδεικνυομένων ἐργασιῶν. Ὁ Σεβαστιάνης πρὸ τῆς κηρύξεως ἐτι τοῦ πολέμου διέτάσσετο ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος ν' ἀπαιτήσῃ παρὰ τῆς Πύλης νὰ μὴ ἐπιτραπῇ εἰς τὰ ὑπὸ Ῥωσικὴν σημαίαν Ἑλληνικὰ πλοῖα ὁ διὰ τῶν πορθμῶν διάπλους, ἵνα μὴ ταῦτα συγκοινωνῶσι τῷ Ῥωσικῷ στόλῳ τοῦ Αἰγαίου τῷ εὐρισκομένῳ εἰς διηνεκεῖς σχέσεις πρὸς τοὺς Ἑλληνας ὀπλαρχηγοὺς καὶ ὑποστηρίζωσι τὰ ἐπαναστατικὰ κινήματα αὐτῶν.

Ἀλλὰ ταῦτα δὲν ἦσαν τὰ μόνα μέσα τῆς ἀμύνης τοῦ Ναπολέοντος ἐναντίον τῆς Ἑλληνικῆς τιάρας. Ἡ ὀργὴ αὐτοῦ ἐπετείνετο καὶ ἐξήπτετο εἰς βαθμὸν ἀνυπέβλητον ἐνόσω ἔβλεπε τὸν Ἀλέξανδρον οὐδαμῶς προούμενον ἐκ τῶν κατὰ τῆς Πρωσσίας νικῶν αὐτοῦ, οὐδὲ στενοχωρούμενον ἐκ τοῦ Τουρκικοῦ πολέμου, τοὺς δὲ συμμάχους τῶν Ῥώσων καὶ τῶν Πρώσων Ἀγγλοὺς διατελοῦντας ἐτι ἐν εἰρήνῃ πρὸς τὸν Σουλτάνον καὶ ἀντενεργοῦντας πάντοτε κατὰ τῆς Γαλλικῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπιρροῆς καὶ συμμαχίας. Ὁ Ἀλέξανδρος, ὡς εἶδομεν, οὐ μόνον δὲν ἐφοβήθη τὸν ἐκ τῆς Τουρκίας ἀντιπερισπασμόν,

ἀλλὰ διὰ τῆς εἰς τὰς ἡγεμονίας εἰσβολῆς ἐπέσπευσε τὴν ἐκ μέρους τοῦ Σουλτάνου ἐπίσημον κήρυξιν τοῦ πολέμου.

Ὁ ἠθικὸς καὶ θρησκευτικὸς ἐν Ἀνατολῇ πόλεμος μεταξὺ τοῦ Ναπολέοντος καὶ τῆς Ῥωσσίας. — Γεγονὸς χαρακτηριστικώτατος τῶν χρόνων ἐκείνων καὶ καιρῶν, ἀλλὰ πρὸ πάντων τῆς πολιτικῆς ἠθικῆς τοῦ Ναπολέοντος, εἶναι ὁ τρόπος, καθ' ὃν ἐξήτει οὗτος οὐ μόνον νὰ ἐξεγείρῃ τὸν Σουλτάνον εἰς πόλεμον κατὰ τῆς Ῥωσσίας, ἀλλὰ καὶ μεταπίπτων ἀπὸ τῶν τολμηρῶν εἰς τὰ παραβολώτατα καὶ παραδοξότατα τῶν βουλευμάτων νὰ παράσχῃ εἰς τὸν πόλεμον τοῦτον χαρακτῆρα καὶ ἔκτασιν καὶ δύναμιν μεγάλου θρησκευτικοῦ πολέμου. Ὁ Ναπολέων, ἀφοῦ ἤδη ἐξήγειρε τὸ Πολωνικὸν ἔθνος εἰς ἐπανάστασιν κατὰ τῆς Ῥωσσίας, ἐπειράθη συγχρόνως νὰ ἐπενεργήσῃ ἀπ' εὐθείας ἐπ' αὐτὸν τὸν Τουρκικὸν λαὸν καὶ ἐξεγείρων τὸν φανατισμὸν τὸν μωαμεθανικὸν καὶ τὴν θρησκομανίαν ἐναντίον τῆς Ἑλληνικῆς τῆρας νὰ προκαλέσῃ πόλεμον ἐξολοθρεύσεως μεταξὺ τῆς Ῥωσσίας καὶ τοῦ μωαμεθανικοῦ κόσμου. Τότε δὲ ἡ ἱστορία παρέστη μάρτυς πολέμου διεξαγομένου μεταξὺ δύο χριστιανῶν ἡγεμόνων, τοῦ μὲν ὄντος ἀληθοῦς χριστιανοῦ, τοῦ δὲ λεγομένου μὲν χριστιανοῦ, χρωμένου δὲ τῇ θρησκείᾳ, εἴτε τῇ χριστιανικῇ, εἴτε τῇ μωαμεθανικῇ ὡς ὀπλῇ ἠθικῇ πρὸς ἐπιτυχίαν τῶν βουλευμάτων αὐτοῦ κατὰ τρόπον ἠθικῶς τερατωδέστατον, ἐκδηλοῦντα ἀπίστευτον ἠθικὴν εὐτέλειαν καὶ σμικρότητα. Ὁ ἀνὴρ, ὅστις πρὸ ὀλίγων ἐτῶν, στρατευόμενος ἐπὶ τὴν Αἴγυπτον ὡς στρατάρχης τῆς μὴ χριστιανικῆς τότε Γαλλικῆς δημοκρατίας, ἐν τῇ πρὸς τὸν μωαμεθανικὸν λαὸν προκηρύξει αὐτοῦ παρίστα ἐαυτὸν ὡς τὸν γνησιώτατον τῶν μωαμεθανῶν καὶ τὰς ὑπὸ τῆς Γαλλίας ἐναντίον τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Πάπα αὐτοῦ γενομένης προσβολᾶς ἐπικαλεῖτο ὡς τεκμήρια τῆς ἀληθείας τῶν λόγων αὐτοῦ, καὶ ὁμῶς μεθ' ὅλα ταῦτα ὡς ἐχθρὸς καὶ ἄθεος παρεδίδοτο ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου εἰς τὸ ἀνάθεμα τῶν μωαμεθανῶν· ὁ αὐτὸς νῦν οὗτος ἀνὴρ ἐστεμμένος πρὸ μικροῦ διὰ τοῦ στέμματος, ὅπερ παρέλαθεν ἀπὸ τοῦ βωμοῦ τῆς χριστιανικῆς πίστεως καὶ ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας, μὴ ἀρκούμενος νὰ λαλῇ πρὸς τὸν ἀρχηγὸν τοῦ Ἰσλάμ ἐν ὀνόματι τῶν πολιτικῶν τούτου συμφερόντων, ἀπηυθύνετο πρὸς τοὺς λαοὺς καὶ ὑπηκόους τοῦ Σελίμ ἐν ὀνόματι τοῦ κινδυνεύοντος Ἰσλάμ. Συγκροτήσας ἐπιτροπείαν λογίων ἀνατολιστῶν Γάλλων ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἀρχιγραμματέως τῆς

αὐτοκρατορίας Καμβασερί, ἀνέθηκεν αὐτῇ τὴν σύνταξιν προκηρύξεως ἐξεγερτικῆς γεγραμμένης Τουρκιστί καὶ Ἀραβιστί, διέταξε δὲ νὰ διασπείρωσιν αὐτὴν εἰς 10 χιλιάδας ἀντιτύπων εἰς πᾶσαν γωνίαν τῆς Ἀνατολῆς. « Ἡ ἐπὶ κλήσις αὕτη πρὸς τοὺς μωαμεθανούς, λέγει ὁ πάντοτε ἐπιεικῶς κρίνων τὸν Ναπολέοντα Γάλλος Βανδάλ, παρυστάθη ὑπὸ τύπον προσωποποιίας. Ἐν τῇ προκηρύξει παρίστατο λαλῶν ὁ μουεζζίνης αὐτός, ὁ κῆρυξ, τοῦ ὁποίου ἡ φωνὴ πίπτει ἀπὸ ὥρας εἰς ὥραν ἐκ τοῦ ὕψους τῶν *μιναρέδων* ἀνακαλοῦσα εἰς τὸν νοῦν τῶν ἀνθρώπων τὸν Θεὸν καὶ διατάττουσα νὰ προσεύχωνται αὐτῷ. Διὰ τοῦ στόματος αὐτοῦ ἐξεπέμποντο παθητικαὶ ἐπιτιμῆσεις δι' αὐτοῦ ἀνεκαλοῦντο ζωηρῶς εἰς τὴν μνήμην τῶν πιστῶν αἱ ὑπὸ τῆς Ῥωσσίας ἀφ' ἐνὸς αἰῶνος γεγόμεναι πρόοδοι, καὶ παρίστατο αὕτη ὡς λυσσώδης πόλεμος τοῦ Ἰσλάμ, καὶ ἐκαλοῦντο πάντες οἱ πιστοὶ εἰς τὸν ὑπέρτατον κατ' αὐτῆς ἀγῶνα. Διὰ τοιούτων μέσων ὁ Ναπολέων ἤλπιζε νὰ θέσῃ εἰς κίνησιν μεγάλα πλήθη ἀνθρώπων καὶ, ὥθων ταῦτα πρὸς τὸν Δούναβιν καὶ τὸν Τύραν, νὰ ἐλκύσῃ πρὸς τὸ μέρος τοῦτο μέγα μέρος τοῦ Ῥωστικοῦ στρατοῦ καὶ νὰ ἐξασθενώσῃ τὰ στρατεύματα, ἅπερ ὁ Ἀλέξανδρος ἀντέτασσε καθ' ἡμῶν ἐπὶ τοῦ Οὐιστούλα ».

Ἀπὸ τοῦ Οὐιστούλα ἀκριβῶς ὁ Ναπολέων δὲν ἔπαυε ρίπτων τὸ βλέμμα πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ πρὸς τὰ ἐν αὐτῇ καὶ περὶ αὐτὴν γεγόμενα. Ἐν ἐπιστολῇ ἀπευθυνομένῃ πρὸς τὸν Σουλτάνον ἀπὸ τῶν ὀργῶν τοῦ ποταμοῦ τούτου ἔλεγε: « Γενναίε Σελίμ! Δεῖξον σουτὸν ἄξιον τῶν ἀπογόνων τοῦ Μωάμεθ. Ἴδου ἐπέστη ἡ ὥρα ἵνα ἀπαλλαγῇς τῶν συνθηκῶν, αἵτινες σὲ καταπιέζουσιν. Εἰμὶ πλησίον σου ἀσχολούμενος ν' ἀποκαταστήσω τὴν φίλην καὶ σύμμαχόν σοι Πολωνίαν. Εἰς τῶν στρατῶν μου εἶναι ἕτοιμος νὰ κατέλθῃ πρὸς τὸν Δούναβιν καὶ νὰ προσβάλῃ ἐκ τῶν πλαγίων τοὺς Ῥώσσους, οὓς σὺ προσβάλλεις κατὰ μέτωπον. Εἰς τῶν στόλων μου μέλλει ν' ἀπέλθῃ ἀπὸ Τουλῶνος, ἵνα φρουρήσῃ τὴν σὴν πρωτεύουσάν καὶ τὸν Εὐξείνιον Πόντον. Θάρρος λοιπόν, διότι οὐδέποτε εὐρήσεις ὁμοίαν εὐκαιρίαν ν' ἀνυψώσῃς τὸ κράτος σου καὶ νὰ κλείσῃς τὴν μνήμην σου ». Ἀλλ' ὁ Ναπολέων ὁ ἐν τῇ ἐπιστολῇ ταύτῃ λόγον ποιούμενος περὶ τῆς τότε ὑπ' αὐτοῦ ἐξεγερθείσης Πολωνίας ὡς περὶ ἐλευθέρου κράτους τόσον ὀλίγον ἐφρόντιζε περὶ Πολωνίας, ὅσον καὶ περὶ Τουρκίας κατὰ βάθος. Μὴ ἀρκούμενος δὲ καὶ εἰς τὴν συμμαχίαν τῆς Τουρκίας ἔπεμψε πρεσβεῖαν ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Γαρδάνην εἰς Ἰσπαχάν πρὸς τὸν Σάχην τῆς Περσίας

ἔχοντα ἐντολὴν νὰ ἐνεργῇ παρὰ τῇ αὐτῇ τοῦ Πέρσου μονάρχου, ἵνα δημιουργήσῃ ἀντιπερισπασμὸν ἐκ μέρους τῆς Περσίας ἐναντίον τῆς Ῥωσσίας πρὸς τὸ μέρος τοῦ Καυκάσου καὶ τῆς Κασπίας θαλάσσης. Ἐδέχετο δὲ καὶ ὁ ἴδιος ἐν τῷ ἀνακτόρῳ τοῦ Φίνκενστάιν τοὺς πρέσβεις τοῦ Σουλτάνου καὶ τοῦ Σάχου, καὶ ἐλάλει αὐτοῖς ἐντόνως περὶ τῆς ἀνάγκης στενῆς τινος συμμαχίας μεταξὺ Τουρκίας καὶ Περσίας, ἵνα ἀντιστῶσιν ἀπὸ κοινοῦ ἐναντίον τῶν σφετερισμῶν καὶ τῶν ἀρπαγῶν τῆς Μοσχοβιτικῆς δυνάμεως. Ἀλλὰ πόσον καὶ ταῦτα λέγων καὶ πράττων κατὰ βάθος ἐφρόνει ἐχθρικά ὁ Ναπολέων κατὰ τῆς Ῥωσσίας, ἐξάγειται ἐκ τῶν ἐπιστολῶν, τὰς ὁποίας ἐκ τοῦ αὐτοῦ ἀνακτόρου Φίνκενστάιν ἀπηύθυνε πρὸς τὸν Ταλλεϋράνδον, καὶ ἐν αἷς ἐλέγτο: « Ἡ ἡσυχία τῆς Εὐρώπης οὐδέποτε θὰ ᾔηται ἡδραία, ἐνὸςφ ἡ Γαλλία καὶ ἡ Αὐστρία ἢ ἡ Γαλλία καὶ ἡ Ῥωσσία δὲν βαδίζουσιν ὁμοῦ ». Ἐν ἐπιστολῇ μάλιστα ἕνα μῆνα περίπου μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Ἐντλαυίας γραφείσῃ (2/14 Μαρτίου) ἔλεγεν: « Εἰμί τῆς γνώμης ὅτι συμμαχία τις μετὰ τῆς Ῥωσσίας ἤθελεν εἶσθαι ὡφελιμωτάτη, ἐὰν μὴ ᾔτο πρᾶγμα δύσκολον καὶ ἐὰν ὑπῆρχέ τις πιθανότης νὰ ἐπενεργήσῃ τις ἐπὶ τὴν αὐτὴν ταύτην ».

Καὶ ἀληθῶς ὁ Ἀλέξανδρος ἦτο ἄκαμπτος. Καθ' ὃν χρόνον ὁ Ναπολέων ἐκινεῖτο πανστρατιᾷ κατ' αὐτοῦ ἀσχολουμένου συγχρόνως καὶ εἰς τὸν κατὰ τῆς Τουρκίας πόλεμον, τῆς Πρωσσίας αἱ στρατιωτικαὶ δυνάμεις ἦσαν παντελῶς κατεστραμμέναι καὶ ἅπαν σχεδὸν τὸ κράτος ἦτο κατελημμένον ὑπὸ τῶν Γάλλων. Ἡ Ἀγγλία, καίπερ ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑποστηρίζουσα τὴν Ῥωσσίαν, δὲν ἠσθάνετο συμπάθειαν πρὸς τὸν ἀγῶνα τῆς Πρωσσίας, ἔχουσα ὑπ' ὄψιν τὴν πρὸ μικροῦ ὑπὸ τῆς Πρωσσίας κατάληψιν τοῦ Ἀνοθερίου. Ὁ Γεώργιος Κάνιγκ μάλιστα, γενόμενος τότε πρῶτον ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν, ἐφρόνει ὅτι οἱ ἐν Βερολίνῳ δὲν ἦσαν ἥττον φιλοδοξοὶ τῶν ἐν Παρίσις καὶ ὅτι τὸ σχέδιον τῆς Πρωσσίας περὶ ἰδρύσεως βορείου Γερμανικῆς ὁμοσπονδίας ἐτίθει εἰς κίνδυνον τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν ἄλλων βορείων Γερμανικῶν κρατῶν, ἐνῷ ἡ κυβέρνησις τῆς Στοκχόλμης ἔχουσα ὑπ' ὄψιν τὰς ἐπὶ τὴν Πομμερανίαν Πρωσσικὰς βλέψεις ἐτήρει ψυχρότητα πρὸς τὴν Πρωσσίαν, ὁ δὲ ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν τῆς Αὐστρίας κόμης Σταδίων ἐκήρυττεν ἀπροκαλύπτως πρὸς τὸν Ῥώσον πρέσβην ὅτι ἡ Αὐστρία δὲν συνεμάχῃ τῇ Ῥωσίᾳ, διότι « αὕτη διεξῆγε τὸν πόλεμον χάριν τῆς Πρωσσίας ». Ἀλλ' ὁ Ἀλέξανδρος ἐπέμενε κρατερῶς ἐν τῷ

ἀγῶνι ποιοῦμενος μεγάλας παρασκευάς, αὐξάνων τὸ ἐνεργητικὸν τοῦ στρατοῦ εἰς τὸν διὰ τὸν χρόνον ἐκεῖνον μέγαν ἀριθμὸν τῶν 612 χιλιάδων ἀνδρῶν καὶ ἐξεγείρων τὸ ἐθνικὸν αἶσθημα τοῦ Ῥωσικοῦ λαοῦ. Οἶονεὶ δὲ ἀπαντῶν εἰς τὴν μωαμεθανικὴν πρὸς Μωαμεθανοὺς γενομένην προκήρυξιν τοῦ Ναπολέοντος διὰ χριστιανικῆς πρὸς ὀρθόδοξον χριστιανικὸν λαὸν προκηρύξεως κατέστησε τὸν κατὰ τοῦ Ναπολέοντος πόλεμον οὐ μόνον ἐθνικόν, ἀλλὰ καὶ θρησκευτικόν. Κατ' ἀπόφασιν τῆς ἁγίας καὶ ιερᾶς Συνόδου τῆς Ῥωσικῆς Ἐκκλησίας κατὰ πάσας τὰς Κυριακάς καὶ τὰς ἑορτὰς ἀνεγινώσκετο ἐν τοῖς ἱεροῖς ναοῖς τοῦ ἀπεράντου Ῥωσικοῦ κράτους ἐγκύκλιος, ἐν ᾗ ὁ Ναπολέων εἰκονίζετο ὡς ὁ ἀσπονδότατος ἐχθρὸς οὐ μόνον τοῦ Ῥωσικοῦ ἔθνους, ἀλλὰ καὶ τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, καὶ κατηγγέλλετο ὡς ἀπαρνησάμενος τὸν χριστιανισμὸν διαρκούσης τῆς Γαλλικῆς δημοκρατίας (ὅποτε εἶχε καταργηθῇ ἐν Γαλλίᾳ ἡ χριστιανικὴ θρησκεία ὑπὸ τῆς ἐθνικῆς συνόδου) καὶ τελέσας τελετὰς εἰδωλολατρικὰς (ταῦτα ἀνεφέροντο εἰς τὰς τελετὰς τοῦ Ῥοβеспієрру, ἀρχιερέως τοῦ «Ἰπερτάτου Ὀντος»· ὁ Ναπολέων διετέλει τότε ὑπὸ τὴν εὐνοίαν τοῦ Ῥοβеспієрру) καὶ ὡς ἀσπασάμενος τὸ Ἰσλάμ ἐν Αἰγύπτῳ, τέλος δὲ ὡς ἀποκαταστήσας ἐν Παρισίοις τὸ *Сυνέδριον* (Σανχεδρίν)(1) τῶν Ἰουδαίων, «αὐτὸ ἐκεῖνο τὸ συνέδριον, ὅπερ εἶχε καταδικάσει εἰς τὸν διὰ σταυροῦ θάνατον τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν λυτρωτὴν τοῦ κόσμου». Ὁ Ναπολέων κατηγγέλλετο πρὸς τούτοις ἐν τῇ ἐγκυκλίῳ ὡς σκοπῶν νὰ ἐνώσῃ τοὺς θεῖα βουλῇ διεσπαρμένους Ἰουδαίους καὶ νὰ διευθύνῃ αὐτοὺς εἰς πόλεμον κατὰ τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας καὶ — «ὡς τῆς ἀνηκούστου θρασυότητος τῆς ὑπερβαλλούσης πᾶν μέτρον τῶν κακουργημάτων αὐτοῦ! — ὡς κηρύττων ἑαυτὸν Μεσσίαν! ». Προδήλου δὲ ὄντος τοῦ σκοποῦ τοῦ Ναπολέοντος νὰ καταστρέψῃ τὸ Ῥωσικὸν κράτος καὶ τὴν Ῥωσικὴν Ἐκκλησίαν, οἱ πιστοὶ προσεκαλοῦντο νὰ ἀντιτάξωσιν αὐτῷ ἀντίστασιν ζωηράν καὶ ἀκατάβλητον, οὐδαμῶς προσέχοντες εἰς τὰς ἀπίστους αὐτοῦ ὑποσχέσεις μηδὲ συντελοῦντες εἰς τὴν ἐνίσχυσιν τῶν ὑπ' αὐτοῦ διαδιδομένων ψευδῶν φημῶν, ἀλλὰ χέοντες γενναίως καὶ ἀφειδῶς τὸ αἷμα αὐτῶν ὑπὲρ τῆς ἀμύνης τοῦ θρόνου, τοῦ βωμοῦ καὶ τῆς πατρίδος. Ἡ βιαία αὕτη καταγγελία, λέγει ὁ Τατίσεφ, ἐπαναλαμβανομένη καθ' ἑκάστην ἐβδομάδα ἐπὶ ἐν περίπου ἔτος (1807)

(1) Σανχεδρίν εἶναι παραφθορὰ τοῦ Συνέδριον. Καθιερώθη δὲ τὸ ὄνομα παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις ἀπὸ τῶν χρόνων τῶν διαδόχων τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου.

μέχρι τῶν ἀπωτάτων γωνιῶν τοῦ κράτους, οὐχὶ μικρὸν συνετέλεσεν εἰς τὸ ν' ἀναρριπίσῃ τὰ ἐθνικὰ μῖση ἐναντίον τοῦ Ναπολέοντος καὶ νὰ παραστήσῃ αὐτὸν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ Ῥωσικοῦ λαοῦ ὡς ἀντικείμενον φόβου, ἀποστροφῆς καὶ ἀναθέματος.

Οἱ Ἀγγλοὶ ἀπειλοῦσι τὴν Κωνσταντινούπολιν. — Ἀλλ' ἐνῶ ὁ Ἀλέξανδρος οὕτω ἐπιμόνως καὶ κρατερῶς διεξῆγε τὸν κατὰ τοῦ Ναπολέοντος πόλεμον, οἱ σύμμαχοι αὐτοῦ Ἀγγλοὶ προέβαινον ἐν Ἀνατολῇ εἰς τὸ τολμηρότατον τῶν τολμημάτων. Εἶπομεν πολλάκις ὅτι ὁ Ναπολέων ἐξεγείρων τὴν Τουρκίαν κατὰ τῆς Ῥωσσίας καὶ προκαλῶν Ῥωσσοτουρκικὸν πόλεμον ἐσκόπει, πλὴν τοῦ κατὰ τῆς Ῥωσσίας ἀντιπερισπασμοῦ, νὰ ἐπενέγκῃ καὶ τὴν διάλυσιν τῆς Ἀγγλο-ρωσσικῆς συμμαχίας διὰ τῆς συγκρούσεως τῶν συμφερόντων αὐτῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ. Δύο τινά, ὡς πολλάκις εἶπομεν, διακαῶς ἐπεθύμει ὁ Ναπολέων καὶ ἐπιμόνως ἠγωνίζετο νὰ ἐπιτύχῃ: τὴν μετὰ τῆς Ῥωσσίας συνενόησιν, δι' ἧς ἠδύνατο ἐν εἰρήνῃ νὰ ἐδραιώσῃ τὸ κράτος αὐτοῦ ἐν τῇ ἐκτὸς τῆς Ῥωσσίας ἡπειρωτικῇ Εὐρώπῃ, καὶ τὴν πρὸς τὴν Ἀγγλίαν διαρκῆ εἰρήνην, δι' ἧς κατέχων ἀσφαλῶς τοὺς ἐν τῇ Μεσογείῳ κτηθέντας νέους ναυτικούς σταθμούς ἠδύνατο νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν Γαλλίαν καὶ κατὰ θάλασσαν καὶ οὕτω ἐν ἡσυχίᾳ νὰ δρέπῃται τοὺς καρποὺς τῶν πολυμόχθων αὐτοῦ ἀγώνων. Ἡ πρὸς τὴν Ἀγγλίαν μάλιστα εἰρήνη ἦτο δι' αὐτὸν πολυτιμότερα, διότι ἡ δύναμις αὕτη ὡς ἐκ τῆς νησιωτικῆς θέσεως αὐτῆς ἦτο ἥττον εὐάλωτος ἢ ἡ κατ' ἡπειρον κραταιὰ Ῥωσσία. Ἐκ πολλῶν μάλιστα γίνεται δῆλον ὅτι καὶ τὴν Ῥωσσικὴν φιλίαν καὶ συμμαχίαν ἐπέζητει μᾶλλον χάριν τῆς ἐπιτεύξεως τῆς πρὸς τὴν Ἀγγλίαν εἰρήνης. Ὅποτε κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1806 συνωμολογήθη ἐν Παρίσις ἡ ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου μὴ ἐπικυρωθεῖσα εἰρήνη, καθ' ἣν ὁ Ναπολέων ἱκανὰς ἐποίητο παραχωρήσεις εἰς τὴν Ῥωσσίαν ὡς πρὸς τὰς Ἰονίους νήσους, τὸ Μαυροβούνιον καὶ τὴν δημοκρατίαν τῆς Ραγούζης, τὰς παραχωρήσεις ταύτας ἐδικαιολόγει πρὸς τὸν ἐν Παρίσις πρεσβευτὴν τῆς Ῥωσσίας Λουεσσίνην (Luchesini) λέγων « Δὲν ἀγαπῶ τοὺς Ῥώσους· δὲν θέλω ἵνα οὗτοι ἀναμιγνύωνται εἰς ὑποθέσεις μὴ ἀφορώσας αὐτοὺς ποσῶς. Ἀλλ' ἠθέλησα ν' ἀποσπάσω αὐτοὺς ἀπὸ τῆς Ἀγγλίας, ἵνα οὕτω συντελέσῃ καὶ οὗτοι εἰς τὴν ἐπιτάχυνσιν τῆς κατὰ θάλασσαν εἰρήνης ὡς καὶ εἰς τὴν ἐδραιώσιν τῆς κατ' ἡπειρον ».

Ἀλλ' ἡ Ἀγγλία οὐδ' ἠτᾶτο, οὐδ' ἀπῆλυδα, οὐδ' ἐνέδιδεν. Αἰτία

συγκρούσεως πρὸς τοὺς συμμάχους αὐτῆς Ῥώσους ἕνεκα φόβου περὶ καταλήψεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως οὐδεμία ὑπῆρχε, καθ' ὅσον ἐγίνωσκε καὶ ἐβλεπε τὴν προφανῶς μέχρι αὐταπαρνήσεως ἀφιλοκέρδειαν μεθ' ἧς ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος ἠγωνίζετο ὑπὲρ τῶν γενικῶν συμφερόντων τῆς Εὐρώπης ἀμεριμνῶν ὁλως περὶ τῆς Ἀνατολῆς, εἰς ἣν ἄκοντος ἐστρεψαν νῦν τὰς ἐνεργείας αὐτοῦ αἱ Γαλλικαὶ ῥαδιοιουργίαι. Ἐξ ἄλλου ὁ Ναπολέων, διὰ νὰ κάμψῃ τὴν ἄκαμπτον ἀντίστασιν τῆς Ἀγγλίας, προέβαινεν εἰς ἀπειλὰς, αἰτινες ἄλλως οὐδαμῶς δυνάμεναι νὰ πραγματοποιηθῶσιν ἐπέτεινον ἔτι μᾶλλον τὴν μῆνιν τῆς Ἀγγλίας. Αἱ ἀπειλαὶ αὗται ἀπέβλεπον εἰς τὴν ἐπὶ τὴν Ἰνδικὴν στρατείαν. Ὁ στρατάρχης Βερθιέ, τοῦ ὁποίου καὶ ἀνωτέρω ἐμνημονεύσαμεν, ἔγραφε τότε πρὸς τὸν Μαρμών α' Ἐν τῇ μεγάλῃ ταύτῃ καὶ κρίσιμῳ περιστάσει οἱ Ἀγγλοὶ διστάζουσι καὶ φαίνονται θέλοντες νὰ διατελῶσιν ἐν εἰρήνῃ πρὸς τὴν Πύλῃν. Ἡ δύναμις αὕτη (ἡ Τουρκία) μετεχειρίσθη διὰ τοῦτο τὴν ἀπειλὴν τῆς μεταβιβάσεως 40 χιλιάδων ἀνδρῶν μέχρι τῶν πυλῶν τῆς Ἰσπαχάν καὶ αἱ ἡμέτεραι πρὸς τὴν Περσίαν σχέσεις εἰσὶ τοιαῦται, ὥστε δυνάμεθα νὰ προέλθωμεν μέχρι τοῦ Ἰνδοῦ. Ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἦτο ἄλλοτε χιμαϊρικόν, καθίσταται ἱκανῶς ἀπλοῦν κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην, καθ' ἣν ὁ αὐτοκράτωρ λαμβάνει συνεχῶς ἐπιστολάς παρὰ τοῦ Σουλτάνου, οὐχὶ ἐπιστολάς μετὰ στόμφου γεγραμμένας καὶ ἀπατηλάς, ἀλλὰ συντεταγμένας μεθ' ὕψους δηλοῦντος ἀληθῶς φόβον μὲν ἀπέναντι τῆς δυνάμεως τῆς Ῥωσσίας, ἐμπιστοσύνην δὲ μεγάλην ἐπὶ τὴν προστασίαν τοῦ αὐτοκράτορος».

Ἐνῷ ὁ Ναπολέων διὰ τοιούτων μέσων καὶ οὕτω μεταχειριζόμενος τὸν Σουλτάνον ἐνόμιζεν ὅτι ἠδύνατο νὰ ἐκφοβίσῃ τὴν Ἀγγλίαν, αὕτη προέβαινεν εἰς μέτρα ἐκφοβίσεως τοῦ Σουλτάνου πολλῶ πρακτικώτερα καὶ ἀποτελεσματικώτερα. Ὁ Ἀγγλος ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτῆς Ἀρβουθνοτ δὲν ἠδυνήθη, καίπερ πολὺ πρὸς τοῦτο ἐργασάμενος, νὰ κωλύσῃ τὸν Σουλτάνον τοῦ νὰ κηρύξῃ πόλεμον κατὰ τῆς Ῥωσσίας, ὃν, ὡς εἶδομεν, ἐκήρυξεν ἡ Πύλη ἕνεκα τῆς Ῥωσικῆς ἐισβολῆς εἰς τὰς ἡγεμονίας (ἧτις πρᾶξις ἄλλως δὲν ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ ὡς παραβίασις τῆς εἰρήνης ἐκ μέρους τῆς Ῥωσσίας, ἀλλ' ὡς ἀπλὴ διαμαρτύρησις ἐμπρακτος κατὰ τῆς ὑπὸ τῆς Τουρκίας γενομένης παραβιάσεως τῆς συνθήκης τῆς ἀφορώσης τὰς χώρας ταύτας). Ἀγανακτήσας δ' ἐπὶ τῇ ἀποτυχίᾳ ταύτῃ, βλέπων δὲ τὴν Πύλῃν ἀναφανδὸν ὑπέικουσιν ἐν παῖσιν εἰς τὰ νέματα τοῦ Γάλλου πρέσβειος Σεβαστιάνη, προέβη εἰς τὸ

τολμηρὸν διάβημα νὰ ἀπαιτήσῃ παρὰ τῆς Πύλης τὴν ἐξῶσιν τοῦ πρέσβειος τούτου, τὴν παραχώρησιν τῆς Βλαχίας καὶ Μολδαυίας εἰς τοὺς Ῥώσους, τὴν προσωρινὴν παράδοσιν τοῦ Τουρκικοῦ στόλου καὶ τῶν φρουριῶν τοῦ Ἑλλησπόντου εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Ἀπορρίψαντος δὲ μετ' ἀγχανκτήσεως τοῦ Διδανίου τὰς ἀπαιτήσεις ταύτας, ὁ Ἄρβουθνοτ μὴ θεωρῶν ἑαυτὸν ἀσφαλῆ ἐν Κωνσταντινουπόλει μετέβη κρυφίως ἐπὶ τοῦ Ἀγγλικοῦ πλοίου « Ἐνδυμίωνος », ἐνθα καλέσας, ὡς εἰς γεῦμα, τοὺς Ἀγγλους ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐμπόρους ἀνήγγειλεν αὐτοῖς ὅτι δὲν ἐμελλε πλέον νὰ ἀποβῇ εἰς τὴν ξηρὰν καὶ ὅτι ἡ Ἀγγλία ἐμελλε ν' ἀποζημιώσῃ αὐτοὺς δι' ὅσας ἤθελον ὑποστῇ ἕνεκα τῆς ἐκρύθμου καταστάσεως ζημίας καὶ ὅτι αἱ οἰκογένειαι αὐτῶν εἶχον συσταθῇ ὑπ' αὐτοῦ εἰς αὐτὸν τὸν Σεβαστιάνην. Μετ' ὀλίγον ὁ « Ἐνδυμίων » ἀποπλεύσας διήλθεν ἀκινδύνως τὸν Ἑλλησπόντον, διαλαθὼν τὴν προσοχὴν τοῦ ἐκεῖ χάριν τῆς ὀχυρώσεως τοῦ Ἑλλησπόντου εὐρισκόμενου Τούρκου ὑπουργοῦ τῶν ναυτικῶν (Καπουτὰν πασσᾶ), καὶ ἔφθασεν εἰς Τενέδον, πρὸ τῆς ὁποίας ἡγκυροῦσε μοῖρα τοῦ ἐν τῇ Αἰγαίῳ καὶ ἐν τῇ Μεσογείῳ περιπολοῦντος Ῥωσικοῦ συμμαχικοῦ στόλου. Ἐκ Τενέδου ὁ Ἄρβουθνοτ ἔγραψεν εἰς τὸ Διδανίον ὅτι ἐθεώρει ἑαυτὸν εὐρισκόμενον ἐπὶ ἐπὶ Ὀθωμανικοῦ ἐδάφους καὶ ὅτι αἱ σχέσεις δὲν ἦσαν διακεκομμέναι. Ἡ Πύλη διέταξε τότε τὸν ἐν Ἑλλησπόντῳ Καπουτὰν πασσᾶν νὰ συνάψῃ διαπραγματεύσεις πρὸς τὸν Ἀγγλον πρεσβευτὴν. Οὗτος ἐπέμψε τότε εἰς τὸν Ἑλλησπόντον χάριν δῆθεν τῶν διαπραγματεύσεων τὸν πρῶτον διερμηνέα αὐτοῦ, κυρίαν ἀποστολὴν ἔχοντα νὰ ἀποστρέψῃ τὴν προσοχὴν τῶν Τούρκων ἀπὸ τῶν ὀχυρωματικῶν ἐργασιῶν παρέχων ἐλπίδας εἰρηνικῆς λύσεως τῆς ὑφισταμένης ἐριδος. Μάτην ὁ ἐν Δαρδανελίοις τότε εὐρισκόμενος ὑπασπιστὴς τοῦ Σεβαστιάνη Λασκούρ ἠγωνίσθη νὰ πείσῃ τὸν Τούρκον ὑπουργὸν ὅτι ἐπέκειτο κίνδυνος ἄμεσος ἐκ μέρους τῶν Ἀγγλων. Ὁ Καπουτὰν πασσᾶς οὐδέμιαν διδοὺς εἰς ταῦτα προσοχὴν ἐξηκολούθει τὰς δῆθεν διαπραγματεύσεις. Ἐν τῷ μεταξύ δ' ὁ Ἀγγλικὸς στόλος ὑπὸ τὸν ναύαρχον Δρούκβορθ ἔφθασε πρὸ τῆς Τενέδου καὶ ἠνώθη μετὰ τῶν ἐνταῦθα εὐρισκόμενων τριῶν Ῥωσικῶν πλοίων. Μετ' ὀλίγον δὲ τῇ 7/19 Φεβρουαρίου 1807 λίαν πρωτὶ ὁ Ἀγγλικὸς στόλος βοηθούμενος εὐνοϊκῶς ὑπ' ἀνέμου οὐρίου καὶ ἐπωφεληθεὶς τὴν ἰορτὴν τοῦ Βαϊραμίου, ἦν ἐώρταζον κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν οἱ Τούρκοι, διῆλθε τὸν πορθμὸν. Ὁ Καπουτὰν πασσᾶς περὶ τῆς διαβάσεως τοῦ στόλου εἰδοποιήθη ἐγκαίρως, ἀλλ' ἐνῶ ἐφρόντιζε νὰ

κωλύση τὸν περαιτέρω πλοῦν, καταληφθεὶς ὑπὸ τρόμου ἀπέναντι μύδρων τινῶν προσβαλόντων τὸ ὄχύρωμα, ἐν ᾧ εὕρισκετο, ἀπεχώρησεν ἐπὶ τῇ προφάσει, ὅτι ἐμέλλε νὰ δώσῃ διαταγὰς εἰς τὸν στόλον. Τότε δ' ἀπεχώρησαν καὶ οἱ Τοῦρκοι πυροβοληταὶ ἐγκαταλιπόντες τοὺς Γάλλους μόνους. Ἐν τῷ μεταξύ ὁ Ἀγγλικὸς στόλος κατέκαυσε τὸν Τουρκικὸν πλὴν ἐνὸς μόνου βρικίου σωθέντος καὶ σπεύσαντος εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἵνα ἀγγεῖλῃ τὸν ἐπίπλουν τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου. Μετ' ὀλίγον (τῇ 4 μ. μ. ὥρᾳ) ὁ Ἀγγλικὸς στόλος ἔφθασε πρὸ τῶν Πριγκιπωννήσων, ὁποῦθεν ὁ Δρούκβορθ ἐπεμψε κήρυκα φέροντα τελεσίγραφον πρὸς τὴν Πύλην. Μέγας τρόμος κατέλαβε τὸν ἐπὶ τῇ ἀπροσδοκίῃ ἐμφανίσαι τοῦ στόλου ἐκπλαγέντα Σουλτάνον καὶ τὴν Πύλην καὶ τοὺς κατοίκους τῆς πρωτευούσης ἀπορῶντας πρὸ πάντων διὰ τὴν τοσοῦτον ταχεῖαν διὰ τοῦ Ἑλλησπόντου διάβασιν. Μόνον δὲ οἱ μετ' ὀλίγον ἀφικόμενοι Γάλλοι κατέστησαν γνωστὴν τὴν ἀσυγχώρητον ἀκηδίαν τοῦ Καπουτὰν πασσᾶ καὶ τοῦ βοηθοῦ αὐτοῦ Φεῦζι ἐφέντη. Καὶ τότε ὁ μὲν Καπουτὰν πασσᾶς καθηρέθη δημευθείσης καὶ τῆς περιουσίας αὐτοῦ, ὁ δὲ Φεῦζι ἐφέντης καταδικάσθη εἰς θάνατον. Ἀλλ' ὁ Σουλτάνος πρέμων ἤδη πρὸ τῆς ἀπειλουμένης μετὰ 24 ὥρας προσβολῆς τῆς πόλεως, ἂν μὴ εἰδέχετο τοὺς ὅρους τοῦ τελεσιγράφου, οἵτινες ἦσαν οἱ αὐτοὶ πρὸς τοὺς διατυπωθέντας ὑπὸ τοῦ Ἀρβουνοτ, ἐμήνυσε τῷ Σεβαστιάνῳ ὅτι ἦτο ἀνάγκη νὰ καταλίπῃ ἀμέσως τὴν Κωνσταντινούπολιν, διαθεσβαιῶν μὲν αὐτὸν πάλιν περὶ τῆς φιλίας αὐτοῦ πρὸς τὴν Γαλλίαν, ἀλλὰ καὶ παριστῶν ἐν ταυτῷ τὴν ἀδήριτον ἀνάγκην, εἰς ἣν περιέστη. Ὁ Σεβαστιάνης δεξάμενος τὸν διαγγελεῖα τοῦ Σουλτάνου ἐν μέσῳ πάντων τῶν ἀξίωματικῶν καὶ ὑπαλλήλων τῆς πρεσβείας εἶπεν αὐτῷ, ὅτι, ἐλθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν κατὰ διαταγὴν τοῦ αὐτοκράτορος αὐτοῦ, μόνον διὰ τῆς τούτου διαταγῆς ἠδύνατο νὰ καταλίπῃ τὴν πόλιν ταύτην. «Πρόκειται νῦν, εἶπε, περὶ αὐτῆς τῆς τιμῆς καὶ τῆς ανεξαρτησίας τοῦ Ὁθωμανικοῦ κράτους. Ὁ στόλος τοῦ ναυάρχου Δρούκβορθ δύναται νὰ ἐμπρήσῃ μέρος τῆς πόλεως καὶ νὰ φονεύσῃ τινὰς ἀνθρώπους· ἀλλ' ἐνόςῃ δὲν διαθέτει στρατὸν ἀποβάσεως, δὲν δύναται νὰ καταλάβῃ τὴν πόλιν, καὶ ἂν ἐτι ὑμεῖς ἀνοίξητε τὰς πύλας καὶ παραδώσητε αὐτὰς ἀμαχητί. Τοσαῦτα ὑμεῖς ὑφίστασθε δεῖνᾳ κατ' ἔτος ὑπὸ τῶν ἐμπρησμῶν καὶ τῶν ἐπιδημιῶν, καὶ θὰ δείξητε νῦν ἥττονα καρτερίαν προκειμένου νὰ ἀμύνησθε ὑπὲρ τῆς θρησκείας καὶ τῆς πατρίδος ὑμῶν; Ὁ Σουλτάνος Σελὶμ δὲν θὰ

θελήσῃ δεικνύων ἀδυναμίαν ἀναξίαν ἑαυτοῦ νὰ κατέλθῃ ἐκ τοῦ ὕψους, ἐν ᾧ ἔθεσαν αὐτὸν οἱ πρόγονοι αὐτοῦ. Τὰ ὀχυρώματα ὑμῶν δὲν εἶναι ὀπλισμένα, ἀλλ' ἔχετε ὅπλα καὶ ἐφόδια πολέμου, τροφὰς καὶ βραχίονας· προσθέσατε εἰς ταῦτα θάρρος, καὶ θὰ καταβάλῃτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν. Παρακαλῶ νὰ εἴπητε τῷ ὑψηλῷ κυρίῳ ὑμῶν ὅτι μετ' ἐμπιστοσύνης ἀναμένω ἐκ μέρους αὐτοῦ ἀπόφασιν ἀξίαν ἑαυτοῦ καὶ τοῦ κυβερνωμένου κράτους». Τοιαῦτα ἀπαντήσας ὁ Γάλλος πρεσβευτὴς πρὸς τὸν ἀπεσταλμένον τοῦ Σουλτάνου ἐπεμψεν ἀμέσως ἐπιστολὰς εἰς τὸ Διδάνιον, εἰς πάντας τοὺς ἀνωτάτους λειτουργοὺς καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς νομοδιδασκάλους (Οὐλεμάδας), ἐξορκίζων αὐτοὺς νὰ μὴ ἐνδώσωσιν εἰς τὰς ἀπειλὰς τοῦ Ἀγγλοῦ ναυάρχου.

Ταῦτα κατὰ τὰς ἐπισήμους ἐκθέσεις τῆς Γαλλικῆς πρεσβείας. Κατ' ἄλλας εἰδήσεις ὁ Σεβαστιάνης ἐπὶ μίαν στιγμὴν ἀπογνοῦς καὶ αὐτὸς περὶ τῆς σωτηρίας παρσκευάσθη ἐν ἀρχῇ εἰς ἀναχώρησιν. Ἀλλὰ πρὸ τούτου μεταβάς κρύφα εἰς τοῦ Ρεῖζ ἐφέντου (ὑπουργοῦ τῶν ἐξωτερικῶν) διὰ τῆς τούτου καὶ τοῦ μεγάλου Βεζίρου μεσιτείας ἔτυχεν ἀκρόασεως παρὰ τοῦ Σουλτάνου. Κατὰ τὴν ἀκρόασιν ταύτην ἀπέτρεψε τὸν Σουλτάνον πάσης ἐσπευσμένης ἀποχωρήσεως μεταχειρισθεὶς τὰ αὐτὰ ἐπιχειρήματα, ἅτινα καὶ πρὸς τὸν Ρεῖζ ἐφέντην καὶ πρὸς τὸν μέγαν Βεζίρην. «Δὲν δύνασθε, εἶπε, νὰ ὑποχωρήσητε πρὸ τῆς αὐθάδους Ἀγγλικῆς ἀπειλῆς, χωρὶς νὰ ἐξαλειφθῇτε ἐκ τοῦ καταλόγου τῶν ἐθνῶν. Λέγετε ὅτι ὁ Ἀγγλικὸς στόλος θὰ ἐμπρήσῃ τὴν πόλιν ὑμῶν. Ἀλλὰ θὰ τὴν ἀνοικοδομήσητε ὕστερον καὶ ἡ τιμὴ σας τοῦλάχιστον θὰ μείνῃ ἀνέπαφος. Ἀλλ' ὁ ἐχθρὸς δὲν δύναται νὰ πλησιάσῃ πρὸς ὑμᾶς χωρὶς νὰ ἐκτεθῇ εἰς τὸ πῦρ τῶν ὑμετέρων πυροβολοστασιῶν, καὶ τότε οἱ κίνδυνοι δι' αὐτὸν εἰσὶν ἑκατονταπλασίως μείζονες ἢ δι' ὑμᾶς. Δεδόσθω ὅτι κατέστρεψε διὰ τοῦ πυρός τὴν ἐνδοξον ὑμῶν πρωτεύουσαν· ἀλλ' εἴτα πῶς θὰ καταλάβῃ αὐτὴν διὰ δρακὸς ἀνθρώπων; Κατὰ τοῦ ἐχθροῦ εἶναι αἱ τύχαι τοῦ ἀγῶνος, τῆς θαλάσσης καὶ μάλιστα τῶν ἀνέμων. Ἄν μὴ βοηθῇται ὑπὸ τῶν ἀνέμων, οὐ μόνον οὐδὲν δύναται νὰ ἐνεργήσῃ, ἀλλ' εὐρίσκειται καὶ εἰς τὴν διάκρισιν ὑμῶν. Φέρεσθε λοιπὸν μελλητικῶς, διαπραγματεύεσθε βραδέως, διότι ὁ χρόνος ἐστὶ σύμμαχος ὑμῖν· ἢ τε ὑμετέρα σωτηρία καὶ ἡ κατασχύνη τῶν ἐχθρῶν ἐξαρτῶνται ἀπολύτως ἐκ τῆς ὑμετέρας διαγωγῆς». Συγχρόνως δὲ ἐπεδόθη εἰς τὸν Σουλτάνον καὶ ἡ προμνημονευθεῖσα ἐν τοῖς ἐμπροσθεν ἐπιστολῇ τοῦ Ναπολέοντος πρὸς τὸν Σελίμ, ἡ πεμφθεῖσα ἐκ τῶν ὀχθῶν

τοῦ Οὐϊστούλα. Ἄλλ' ὁ Σεβαστιάνης κατέφυγε καὶ εἰς δόλον. Κατὰ τὰς ὁμοφώνους μαρτυρίας τῶν ἀρμοδίων, καὶ αὐτῶν τῶν Γάλλων μὴ ἐξαίρουμένων, ἂν ὁ Δρούκβορθ προσέβαλλε τὴν πόλιν χωρὶς νὰ δώσῃ καιρὸν τοῖς Τούρκοις νὰ συνέλθωσιν ἐκ τοῦ τρόμου καὶ νὰ προδῶσιν εἰς παρασκευάς, ἡδύνατο νὰ καταστῇ κύριος αὐτῆς. Ἄλλ' ὁ Σεβαστιάνης, ἵνα δώσῃ καιρὸν τοῖς Τούρκοις ν' ἀναθαρρήσωσι καὶ ἐκ τῶν ἐνόντων ὀχυρώσωσι τὴν πόλιν, ἤρξεν αὐτὸς διαπραγματεύσεων πρὸς τὸν ἐν τῷ Ἀγγλικῷ στόλῳ εὐρισκόμενον Ἀρβούνοτ μεσολαβῶν δῆθεν ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῆς πόλεως καὶ παρέχων ἐλπίδας περὶ ἀποδοχῆς τῶν ὄρων τοῦ τελεσιγράφου. Ἐν τῷ μεταξύ μετὰ μεγίστης δραστηριότητος ἐργάζετο αὐτὸς οὗτος μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν πολυαριθμῶν Γάλλων ἀξιωματικῶν καὶ ἄλλων ἐν Κωνσταντινουπόλει Γάλλων εἰς κατασκευὴν ὀχυρωμάτων. Καὶ οἱ κῆτοικοι δὲ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ αὐτοὶ οἱ μὴ μωαμεθανοί, μετὰ μεγάλης ἀμείλλης ἔτρεχον καὶ ἐργάζοντο εἰς τὰ τεῖχη τῆς πόλεως ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν καὶ παρόρμησιν τῶν πνευματικῶν αὐτῶν ἀρχηγῶν. Οὕτω δὲ ἐντὸς μιᾶς ἡμέρας (τῆς ἐπαύριον τῆς ἀφίξεως τοῦ στόλου) ἡ πόλις θαυμασιῶς ὠχυρώθη διὰ πολλῶν ὀχυρωμάτων καὶ τριακοσίων πυροβόλων· ἡ δὲ τοῦ Κερατίου κόλπου εἰσόδος ἐκλείσθη δι' ἐπτὰ πολεμικῶν πλοίων καὶ πλήθους λέμβων κανονιοφόρων, τὴν δὲ πέμπτην ἡμέραν χίλια καὶ διακόσια πυροβόλα καθίστων τὴν πόλιν ἀπροσπέλαστον εἰς τὸν ἐχθρικὸν στόλον. Ἐν τῷ μεταξύ ὁ Ἀρβούνοτ νοσήσας ἀνέθηκε τὴν διεξάγωγὴν τῶν διαπραγματεύσεων εἰς τὸν ναύαρχον. Οὗτος δὲ προστείνων ὄρους ἐπὶ ὄρων καὶ παρέχων προθεσμίας ἐπὶ προθεσμιῶν ἀπέναντι τῶν ἀναβλητικῶν πάντοτε ἀπαντήσεων καὶ ὑπεκφυγῶν τῶν Τούρκων ὑπουργῶν καὶ βλέπων τούτους καθισταμένους ἀγερῶχους καὶ ὑπεροπτικούς, τὴν δὲ προσβολὴν ἀποβαίνουσαν δυσχερεστάτην καὶ τὸν νέον Καπουτὰν πασχόν διαφλεγόμενον ὑπὸ τῆς προθυμίας νὰ προσβάλῃ τὸν Ἀγγλικὸν στόλον, ἐνῷ λέμβοι Τουρκοὶ ταχύπλοοι εἰσχωροῦντες τολμηρῶς μετὰ τῶν Ἀγγλικῶν πλοίων ἐκώλυον τὴν τούτων πρὸς ἄλληλα συγκοινωνίαν, ἀκούων δὲ περὶ τῶν ὀπισθεν αὐτοῦ ἐν Ἑλλησπόντῳ γινομένων παρασκευῶν, διενόηθη περὶ ὑποχωρήσεως καὶ ἀποπλεύσας διῆλθε τὸν Ἑλλησπόντον ἀπολέσας κατὰ τὸν διάπλουον δύο μικρὰς κορβέττας καὶ 600 ἄνδρας. Οὕτω τοῦ κινδύνου ἀποσοβηθέντος ὀριστικῶς ἀπὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως διὰ τῆς δραστηρίας συνδρομῆς τοῦ Σεβαστιάνη, ἡ τούτου δημοτικότης κατέστη μεγίστη παρὰ τῷ Τουρκικῷ

λαφῇ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, μεγάλη δὲ καὶ ἡ δύναμις αὐτοῦ παρὰ τῷ Διθανίῳ. Αὐτὸς ὁ Σουλτάνος ἐμπλεὺς ἐνθουσιασμοῦ ἐξεδήλωσε τὴν πρὸς τὸν Γάλλον πρεσβευτὴν εὐγνωμοσύνην καὶ εὐνοίαν αὐτοῦ διὰ τῆς κατὰ τρόπον ἐπιδεικτικώτατον ἀπονομῆς τοῦ παρασήμου τῆς Ἡμισελήνου. Ὅμοιαις διακρίσεως ἐκ μέρους τοῦ Σουλτάνου ἔτυχε καὶ ὁ πρεσβευτὴς τῆς Ἰσπανίας ὡς συμπράξας τῷ Σεβαστιάνῃ. Μετὰ χαρᾶς δ' ἐδέξατο ἡ πρωτεύουσα τοῦ Τουρκικοῦ κράτους τοὺς μετ' ὀλίγον ἐλθόντας νέους Γάλλους ἀξιωματικούς, τοὺς ἀποσπασθέντας ἀπὸ τοῦ στρατοῦ τῆς Δαλματίας, ἐν οἷς καὶ ὁ τότε συνταγματάρχης Φοᾶ ὁ τοσοῦτον διάσημος ὕστερον καταστάς ἐν τῇ μετὰ τὴν παλινόρθωσιν ἱστορίᾳ τῆς Γαλλίας (ἰδ. σελ. 419).

Ἡ τοιαύτη τῶν πραγμάτων ἐν Κωνσταντινουπόλει τροπὴ εὐνόητον ὅτι κατέστησε δυσχερεστάτην τὴν ἐξακολουθήσιν τῶν πρὸς τὸν Ἀγγλον πρέσβυν διαπραγματεύσεων. Ὁ Δρούκβορθ μετ' αὐτοῦ δὲ καὶ ὁ Ἀρβουθνοτ ἐπανελθόντες εἰς τὴν Τένεδον εὗρον αὐτόθι τὸν Ῥωσσον ναύαρχον Σινιαθίν, ὅστις προέτεινε τὴν ἀπὸ κοινοῦ ὑπὸ τοῦ Ἀγγλικοῦ καὶ τοῦ Ῥωσσικοῦ στόλου ἐπανάληψιν τῆς κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως προσβολῆς. Καὶ εἰς τοῦτο μὲν δὲν συνένεσεν ὁ Ἀγγλος ναύαρχος, ἀλλὰ καὶ αἱ διαπραγματεύσεις, ἃς ἐπειράθησαν νὰ ἐπαναλάβωσι πρὸς τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει, ταχέως ἐναυάγησαν, ἀφοῦ οἱ ναύαρχοι καὶ ὁ Ἀρβουθνοτ ἐνόησαν ὅτι τὰς ἀπαντήσεις τὰς ἐκ μέρους τῆς Τουρκίας ἐδίδεν αὐτὸς ὁ Σεβαστιάνης. Καὶ τότε ὁ μὲν Δρούκβορθ ἀνεχώρησεν εἰς Αἴγυπτον, διὰ νὰ συμπράξῃ πρὸς τὴν κατὰ τῆς χώρας ταύτης ἐπιχειρουμένην τότε Ἀγγλικὴν στρατείαν, οἱ δὲ Ῥῶσσοι προσβληθέντες ὑπὸ τοῦ νῦν ὑπὸ τὸν Καπουτὰν πασσᾶν ἐκπλεύσαντος τοῦ Ἑλλησπόντου Τουρκικοῦ στόλου ἐνίκησαν τοῦτον καὶ ἠνάγκασαν τὰ λείψανα τοῦ στόλου νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὸν Ἑλλησπόντον, μεθ' ὃ ὁ Ῥωσσιακὸς στόλος μετέβη εἰς τὸν Ἴόνιον κόλπον. Ἀλλὰ πρὶν ἢ ἡ Ἀγγλικὴ στρατεία ἢ ἐπ' Αἴγυπτον, εἰς ἣν ἐμελλε νὰ συμπράξῃ ὁ στόλος τοῦ Δρούκβορθ, καὶ δι' ἣν ἡ ἀνδρωθεῖσα νῦν Πύλη ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Ἀγγλίας καὶ συνωμολόγησε συνθήκην συμμαχίας πρὸς τὴν Γαλλίαν, λάβῃ οἰανδήποτε ὀριστικὴν ἐκβασιν σπουδαίαν, ἐπῆλθον γεγονότα μεταβαλόντα ριζηδὸν τὴν θέσιν τῶν πραγμάτων.

Τὸ τέλος τοῦ μεταξὺ Ναπολέοντος καὶ Ἀλεξάνδρου πολέμου. — Ἐν τῷ μεταξὺ ἐν τῷ κυρίῳ σταδίῳ τοῦ μεγάλου πολέμου,

ἐν ταῖς περὶ τὸν Οὐιστούλαν χώραις νέαν τὰ πράγματα ἔλαβον καὶ κρίσιμον φάσιν. Ὁ Ῥωσικὸς στρατὸς ὁ ἔλθων εἰς τὸ θέατρον ἐκεῖνο τοῦ πολέμου πρὸς βοήθειαν τῶν ἡττηθέντων Πρώσων δὲν ἐνίκησε μὲν τοὺς Γάλλους, δὲν ἀπῆλασεν αὐτοὺς ἐκ τῶν περὶ τὸν Οὐιστούλαν χωρῶν, ἀλλ' ἐπῆνεγκεν αὐτοῖς τοιαύτας δεινὰς καὶ μεγάλας ζημίας, ὥστε ἀναγκαίως ἐπῆλθε νῦν περίοδός τις στασιμότητος ἐν τῇ πορείᾳ τοῦ πολέμου καὶ νέων διαπραγματεύσεων καὶ συνεννοήσεων. Ἡ φοβερά μάχη τῆς Ἐνλαινίας (25/6 Φεβρουαρίου) ἡ γενομένη ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Ἀγγλικοῦ στόλου πρὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὑπῆρξε μὲν ἀμφίροπος, ἀλλὰ καὶ καταστρεπτικωτάτη διὰ τοὺς διαμαχομένους, τοιαύτας ἐπενεγκοῦσα ζημίας, ὥστε ἀναγκαῖα ταύτης ἀκολουθία ὑπῆρξε πολύμηνος διακοπὴ τῶν ἐχθροπραξιῶν καὶ ἡ σιωπηλῶς ἄνευ συμβάσεων γενομένη ἀναχωρή, ἣν ὁ Ναπολέων ἐπωφελεῖτο μὲν πρὸς ἐπ' ἀνόρθωσιν τῶν ζημιῶν καὶ πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ στρατοῦ, ἀλλ' ἤθελεν ἐνταυτῷ νὰ ἐπωφεληθῇ αὐτὴν καὶ πρὸς ἐναρξιν εἰρηνικῶν διαπραγματεύσεων. Ἀλλ' αἱ προσπάθειαι αὐτοῦ ὑπῆρξαν μάταιαι. Ἀπ' εὐθείας πρὸς τὸν Ἀλεξάνδρον δὲν ἦτο δυνατόν νὰ διαπραγματευθῇ· ὁ δὲ Ῥώσος ἀρχιστράτηγος, πρὸς ὃν κατὰ διαταγὴν τοῦ Ναπολέοντος ἐγένοντο προτάσεις περὶ διαπραγματεύσεων, ἀπήντησεν ὅτι ἡ ἀποστολὴ του ἦτο νὰ ἀγωνισθῇ, οὐχὶ νὰ διαπραγματευθῇ. Τότε ὁ Ναπολέων κατέφυγεν εἰς χρῆσιν πλαγίων μέσων κηρύττων διὰ τῶν ἐφημερίδων εἰς τὰ πέρατα τῆς Εὐρώπης περὶ τοῦ μεγέθους τῶν ἀπωλειῶν, ἃς ὑπέστησαν οἱ Ῥῶσοι, περὶ τῆς διαπραττομένης βαρβαρότητος διὰ τῆς ἄνευ πραγματικοῦ σκοποῦ παρατάσεως τοῦ ἀγῶνος καὶ περὶ τοῦ πόθου τῆς εἰρήνης τοῦ ἐκδηλουμένου ἐν τῷ στρατῷ τοῦ Τσάρου. Διὰ τοιούτων μέσων ἤθελε νὰ ἐπιδράσῃ ἐπὶ τὴν δημοσίαν γνώμην πανταχοῦ τῆς Εὐρώπης καὶ ἐν τῇ Ῥωσσίᾳ αὐτῇ, ἐμμέσως δὲ ἐπὶ τὰς σκέψεις καὶ τὰς διαθέσεις τοῦ Ἀλεξάνδρου. Τοιαῦτα δὲ ἔλεγε καὶ ἡγγελλε συνεχῶς καὶ διὰ τῶν πολεμικῶν αὐτοῦ δελτίων, ἐν οἷς περιέγραφε διὰ ζωηροτάτων χρωμάτων τὸ ἀπαίσιον θέαμα τοῦ ἐπὶ τετραγωνικὴν λεύγαν ἐκτεινομένου καὶ μεστοῦ πτωμάτων πεδίου τῆς μάχης. Ἐν τῶν δελτίων τούτων ἐτελεύτα «Τὸ θέαμα εἶναι τοιοῦτον, ὥστε ἐμπνέει τοῖς ἡγεμόσιν ἀγάπην πρὸς τὴν εἰρήνην καὶ φρίκην πρὸς τὸν πόλεμον».

Ἐνῷ διὰ τοιούτων περιγραφῶν ἐποιεῖτο τρόπον τινὰ ἐκκλησίαν πρὸς τὴν ἀνθρωπότητα, ἀποτεινόμενος κυρίως πρὸς τὸν μέγαν αὐτοῦ ἀντί-

παλόν, δὲν ἡμέλει καὶ τῶν ἄλλων διὰ διπλωματικῶν συνδυασμῶν ἐνεργειῶν ἀποτεινόμενος πρὸς τὴν Αὐστρίαν καὶ προτείνων αὐτῇ συμμαχίαν. Ἄλλ' ἡ δύναμις αὕτη, ἐπειδὴ ὁμοίας ἐλάμβανε προτάσεις καὶ παρὰ τῶν ἄλλων ἐμπολέμων καὶ ἡσθάνετο ἐαυτὴν οἶονεῖ κυρίαν τῆς θέσεως τῶν πραγμάτων ὡς κρατοῦσα ἐν ταῖς χερσὶ τὴν πλάστιγγα τῆς ὀριστικῆς τύχης τοῦ πολέμου, ἐτήρει πάντοτε στάσιν ἐφεκτικὴν καὶ ἀπῆντα δι' ὑπεφυγῶν παρασκευαζομένη στρατιωτικῶς πρὸς πᾶν ἐνδεχόμενον· πολὺ δὲ βραδέως προέβη εἰς διάθεμά τι μεσιτείας μεταξὺ τῶν ἐμπολέμων προτείνουσα τὴν ὀριστικὴν λύσιν τῆς ἔριδος διὰ μεγάλης συνόδου. Ἡ Ῥωσσία καὶ ἡ Πρωσσία ἐδέξαντο κατ' ἀρχὴν τὴν πρότασιν· ἀλλ' ἡ μὲν Ῥωσσία, ἥτοι ὁ Ἀλέξανδρος, ἤθελε πρὸ τῆς ὀριστικῆς συναινέσεως νὰ λάβῃ ἐκ τῶν προτέρων γνώσιν τῶν βάσεων, ἐπὶ ταῖς ὁποῖαις ὁ Ναπολέων ἤθελε νὰ συνομολογήσῃ τὴν εἰρήνην, ἡ δὲ Πρωσσία τὴν συναινέσιν αὐτῆς ἐξήρτα ἐκ τῆς συναινέσεως τῆς Ἀγγλίας· Ὁ Ναπολέων κατέστησε γνωστὸν τὸν θεμελιώδη ὅρον τὸν προταθῆσόμενον ὑπ' αὐτοῦ ἐν τῇ πρὸς συνομολόγησιν τῆς εἰρήνης συγκληθησομένη συνόδῳ. Ὁ δ' ὅρος οὗτος ἐστηρίζετο ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῆς ἰσορροπίας τῶν γενησομένων παραχωρήσεων, καθ' ἣν, τῆς Ῥωσσίας ἐκκενούσης τὰς νῦν διὰ τοῦ πολέμου κατεχομένης ὑπ' αὐτῆς χώρας τῆς Τουρκίας, ἦτοι τὰς παραδουναβίους ἡγεμονίας, ὁ Ναπολέων ἤθελεν ἐκκενώσῃ ἀνάλογον ἔκτασιν τῶν ὑπ' αὐτοῦ κατεχομένων Πρωσσικῶν χωρῶν. Ἡ Ῥωσσία καὶ ἡ Πρωσσία ἐφάνησαν πρὸς στιγμὴν διατεθειμέναι ν' ἀποδεχθῶσι τὸν ὅρον τοῦτον, καὶ ἐγένετο ἤδη λόγος περὶ Κοπεγχάγης ὡς τόπου τῆς μεγάλης συνόδου, εἰς ἣν ἐμελλε νὰ προσκληθῇ καὶ ἡ Τουρκία.

Ἀλλὰ πᾶσαι αὗται αἱ διαπραγματεύσεις ἦσαν ἐκ τῶν προτέρων καταδεδικασμέναι εἰς ἀποτυχίαν, ἐνόσω ἐνθεν μὲν αἱ ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης δυνάμεις ἐφαίνοντο ἰσόπαλοι, ἐνθεν δὲ ἡ Ἀγγλία δὲν μετείχε τῶν περὶ εἰρήνης διαπραγματεύσεων. Ἄλλως δὲ μέγιστον κώλυμα πρὸς τὴν εἰρήνην ἦτο αὐτός ὁ Ἀλέξανδρος, ὅστις ἐπεθύμει εἰρήνην διαρκὴ στήριζομένην ἐπὶ τῆς δικαιοσύνης τῆς ἀπονεμομένης εἰς πάντα τὰ κράτη καὶ ἔθνη καὶ ἐζήτει τὴν ἐπάνοδον τῆς Εὐρώπης εἰς τὸ σύστημα τῆς ἰσορροπίας τὸ ὑφιστάμενον πρὸ τῶν μεγάλων κατακτήσεων τοῦ Ναπολέοντος. Ἵνα συνομολογηθῇ λοιπὸν ἡ εἰρήνη, εἶδει ἡ νὰ νικήσῃ ὁ Ἀλέξανδρος ἢ νὰ ἡττηθῇ ὀριστικῶς, ἵνα καταλίπῃ τὸ σύστημα, ὅπερ μέχρι νῦν τοσοῦτον ἐκθύμως καὶ ἐπιμόνως ὑπερήσπιζε,

καὶ νὰ εἰσέλθῃ ἐκὼν ἄκων εἰς νέον σύστημα πολιτικῶν ἰδεῶν. Ὅτι δὲν ἤθελεν αὐτὸς κατακτήσεις, ὅτι δὲν ἤθελε νὰ ἐπωφεληθῇ καὶ τὸν διὰ Γαλλικῶν ῥαδιουργιῶν κηρυχθέντα κατ' αὐτοῦ ὑπὸ τῆς Τουρκίας πόλεμον καὶ τὰς νίκας, ἃς ἤρατο ὁ στρατὸς αὐτοῦ, δηλοῦται ἐκ τῶν ὁρῶν τῆς νέας συνθήκης, ἣν πρὸ τῶν διαπραγματεύσεων πρὸς τὸν Ναπολέοντα εἶχε συνομολογήσει πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Πρωσίας ἀναγεῶν διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Βαρτενστάιν (14/26 Ἀπριλίου 1807) τὴν μετὰ τῆς Πρωσίας συμμαχίαν. Καὶ ἐν τῇ πράξει ταύτῃ καθίσταται περιφανὴς ἡ μέχρι αὐταπαρνήσεως ἀφιλοκέρδεια τοῦ Ἀλεξάνδρου. Κατὰ τινὰ ὅρον τῆς συνομολογηθείσης συνθήκης ὁ Ἀλέξανδρος παρητεῖτο πάσης κατακτήσεως ἢ ἐπεκτάσεως σχεδίων πρόθυμος δεικνύμενος ν' ἀποδώσῃ τῇ Τουρκίᾳ τὴν Βλαχίαν καὶ Μολδαυίαν, τῶν ὁποίων χωρῶν τὴν εἰς τὴν Ῥωσίαν παραχώρησιν πρὸ μικροῦ οἱ Ἀγγλοὶ ἐζήτουν νὰ ἐκδιώσωσι διὰ τοῦ ἀπειλοῦντος τὴν Κωνσταντινούπολιν στόλου αὐτῶν. Οὐδένα δὲ λόγον ποιούμενος περὶ Ῥωσίας ὑπεχρεοῦτο διὰ τῆς συνθήκης νὰ πολέμησῃ ὑπὲρ τῆς εἰς τὴν Πρωσίαν ἀποδόσεως πασῶν τῶν πρὸ τοῦ πολέμου εἰς αὐτὴν ἀνηκουσῶν χωρῶν, ὑπὲρ τῆς διαλύσεως τῆς Ῥηνικῆς ὁμοσπονδίας καὶ τῆς διευθετήσεως τῶν τῆς Ἰταλίας πραγμάτων ἐν συνεννοήσει μετὰ τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς Αὐστρίας ἐντὸς τῶν πρὸ τοῦ πολέμου ὁρίων αὐτῆς. Ἀλλὰ καὶ μεθ' ὅλην τὴν συνομολόγησιν τοιαύτης συμμαχικῆς συνθήκης, εἰς ἣν ἠγωνίζοντο νὰ προσαγγάωσιν οἱ συμβληθέντες μονάρχαι καὶ τὸν αὐτοκράτορα τῆς Αὐστρίας, καὶ ἦν ἐμελέτων νὰ ὑποβάλωσιν εἰς τὴν ἔγκρισιν τῆς Ἀγγλικῆς καὶ τῆς Σουηδικῆς αὐλῆς, ἐδέξαντο, ὡς εἵπομεν, ἐπὶ μίαν στιγμὴν καὶ τὰς τοῦ Ναπολέοντος περὶ τῆς μελλούσης εἰρήνης προκαταρκτικὰς προτάσεις. Ἀλλ' ἐνῶ αὐταὶ διεξήγοντο ἐτι μετὰ πολλῆς βραδύτητος, ψυχρότητος καὶ ἀνευ οὐδεμιᾶς προθυμίας, ὁ τοῦ πολέμου δαίμων ἔθηκε τέρμα ὀριστικὸν εἰς πάσας ταύτας πρὸς συνομολόγησιν ἐπισφαλοῦς εἰρήνης οὐχὶ εἰλικρινεῖς ἀποπειράς διὰ τῆς ὀριστικῆς ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης λύσεως τοῦ μεγάλου ζητήματος τοῦ πολέμου. Τὸ ἐπισφαλὲς τῶν περὶ εἰρήνης διαπραγματεύσεων ἐνέκειτο καὶ ἐν τούτῳ, ὅτι οὐδεμία εἶχε συνομολογηθῇ ἀνακωχὴ καὶ ὁ πόλεμος μεθ' ὅλην τὴν ἀπὸ μηνῶν ὑφισταμένην δι' ἀμφοτέρω τὰ μέρη καταναγκαστικὴν ἀνακωχὴν ὑφίστατο μεθ' ὅλων τῶν δικαιομάτων αὐτοῦ. Ἡ ἐλαχίστη λοιπὸν στρατιωτικὴ κίνησις ἢ ἐχθροπραξία ἠδύνατο νὰ προκαλέσῃ μεγάλην καὶ ἀποφασιστικὴν μά-

χην. Μικράν δέ τινα τοιαύτην κίνησιν ποιησάμενοι οἱ Ῥῶσσοι ἐπήνεγκον τὴν καταστρεπτικωτάτην δι' αὐτοὺς μάχην τῆς Φρειδλανδίας (2/14 Ἰουλίου), ἥτις διὰ τῶν πραγμάτων αὐτῶν θείσα τέρμα εἰς τὸν πόλεμον ἐνεκαίνισε νέαν περίοδον ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν πρὸς τὸν Ναπολέοντα σχέσεων τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ ἐν τῇ ὅλῃ Εὐρωπαϊκῇ καὶ Ἀνατολικῇ πολιτικῇ τοῦ ἡγεμόνος τούτου.

Ἀπὸ τῆς μάχης τῆς Φρειδλανδίας μέχρι τῆς ἐπὶ Νίμεν συνεντευξέως. — Διὰ τῆς μεγάλης νίκης τῆς Φρειδλανδίας ὁ Ναπολεὼν ἐπλησίαζεν ἤδη ὅσον οὐδέποτε εἰς τὸ τέρμα τῶν μεγάλων αὐτοῦ ἀγώνων καὶ πόθων προσάγων πλέον τὸν Ἀλέξανδρον εἰς τὸ σύστημα τῆς πολιτικῆς αὐτοῦ. Τὸ τρίτον ἤδη ἔτος ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ πολέμου τούτου ἡγωνίζετο ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Ῥωσσίας ἀγῶνα μέγαν καὶ χαλεπὸν οὐχὶ ὑπὲρ τῶν συμφερόντων τῆς Ῥωσσίας, ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ ιδεώδους τῆς Εὐρωπαϊκῆς αὐτοῦ πολιτικῆς, ὑπὲρ τῆς Πρωσσίας, τῆς Γερμανίας, τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Αὐστρίας, καὶ ἀπορρίπτων τὰ δῶρα τὰ προσφερόμενα αὐτῷ τοσοῦτον γενναίως ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος, τὰ τοσοῦτον δειλαστικά διὰ τὴν ἐθνικὴν πολιτικὴν τῆς Ῥωσσίας, διεξῆγε χάριν τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ ἐκείνου ιδεώδους καὶ πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας, ἐπιβληθέντα αὐτῷ διὰ ξένων ῥαδιοργάνων, μετὰ πρωτοφανοῦς ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν κατὰ τῆς Τουρκίας Εὐρωπαϊκῶν πολέμων ἀφιλοκερδείας, πρόθυμος ὧν χάριν τῆς Εὐρωπαϊκῆς αὐτοῦ πολιτείας νὰ υπογράψῃ συνθήκην ἀναγνωρίζουσαν τὴν ἀκρασιότητα τῆς Τουρκίας μετὰ στρατείαν ὁπωσδήποτε νικηφόρον, ἥρκει νὰ πραγματοποιηθῇ τὸ ιδεῶδες ἐκεῖνο τῆς Εὐρωπαϊκῆς αὐτοῦ πολιτικῆς. Ἀλλ' ἦτο πλέον δυνατόν, ἦτο πρέπον καὶ δίκαιον νῦν, ὅποτε μετὰ τὰς δεινὰς καταστροφὰς καὶ ἀπωλείας τῆς Φρειδλανδίας ὁ νικηφόρος ἐχθρὸς ἵστατο πρὸ τῶν πυλῶν τῆς Ῥωσσίας, νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸν πόλεμον ἐπ' αὐτοῦ τοῦ Ῥωστικοῦ ἐδάφους ἐξεγείρων τὸν Ῥωσσικὸν λαὸν εἰς τὸν ὑπὲρ τοῦ θρόνου, τοῦ βωμοῦ καὶ τῆς ἐστίας ἀγῶνα χάριν τοῦ ιδεώδους ἐκείνου, τοῦ ὁποίου ἡ ἐπίτευξις ἐφαίνετο ὅσον οὐδέποτε ἀρισταμένη τῆς πραγματικότητος; Τὸ ἱερὸν κῦρος τοῦ αὐτοκράτορος πασῶν τῶν Ῥωσσιῶν ἐπὶ τῶν ὑπηκόων αὐτοῦ, αὐτὴ ἡ ἀγάπη, δι' ἧς περιέβαλλε τὸ ὑπῆκοον τὸν ἀξιόχαστον ἡγεμόνα, καὶ ἡ κατὰ τοῦ Ναπολέοντος προκατάληψις καὶ τὸ μῖσος τοῦ Ῥωστικοῦ λαοῦ, καὶ ἰδίως τῶν ἀνωτέρων τάξεων, δὲν καθίστων δυσχερῆ τὸν τοιοῦτον ἀγῶνα, ἀν ἐπεβάλλετο οὗτος ὑπὸ τῆς ἀνάγκης, ὑπὸ τῆς τιμῆς δηλονότι καὶ τῶν

συμφερόντων τοῦ κράτους, καθ' ἣν περίστασιν ὁ νικητὴς ἤθελε νὰ ἐπιβάλῃ ὄρους εἰρήνης ταπεινωτικούς τῇ Ῥωσσίᾳ. Καὶ ὑπῆρχον μάλιστα ἐν τῷ Ῥωσσικῷ στρατῷ στρατηγοί, οἷος ὁ Βαρκλάβι δε Τόλλου, οἵτινες ἐκηρύσσοντο ὑπὲρ τῆς μέχρι ἐσχάτων ἐξακολουθήσεως τοῦ πολέμου. Ἀλλ' ἐὰν ὁ ἐχθρὸς οὗτος τὰς μεγάλας αὐτοῦ ἐπιτυχίας ἤθελε νὰ ἐπωφεληθῇ ἀπλῶς ἵνα καταστῇ φίλος καὶ σύμμαχος μηδεμίαν ἀπαιτῶν ἀποζημίωσιν πολεμικὴν, πρόθυμος δὲ φαινόμενος ἵνα ἐργασθῇ ὑπὲρ τοῦ μεγαλείου τῆς Ῥωσσίας, ἦτο δυνατόν ἡ ἀγαθὴ καὶ φιλόανθρωπος, ἡ πατρικὴ τοῦ Ἀλεξάνδρου πρὸς τὸ ὑπήκουον ψυχὴ ν' ἀπολύσῃ κατὰ τῆς Ῥωσσίας πάντα τὰ δεινὰ πολέμου ἐξολοθρεύσεως θυσιάζουσα οὕτω οὐχὶ πλέον τὰ συμφέροντα τῆς Ῥωσσίας, ἀλλὰ τὴν ὑψίστην ιδέαν τοῦ ἡγεμονικοῦ καθήκοντος εἰς τὰ ἰδεώδη συμφέροντα τῆς Εὐρώπης; Οὕτω τιθέμενον τὸ ζήτημα ἐν τῇ διανοίᾳ καὶ τῷ αἰσθήματι τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐλύετο ἄφ' ἑαυτοῦ. Καὶ ἡ λύσις αὕτη ἦτο: εἰρήνη ἄνευ ταπεινωτικῶν ὄρων, ἄνευ παραχωρήσεως ἐδάφους.

Εἰς τὴν ἐπίτευξιν τῆς ταιαύτης εἰρήνης δὲν ἦτο ἀνάγκη νὰ μοχθήσῃ πολὺ ὁ Ἀλεξάνδρος, διότι ὁ ἐχθρὸς αὐτός ὁ νικηφόρος προέδραμε τῆς ἐπιθυμίας αὐτοῦ. Τί περὶ τῆς εἰρήνης καὶ περὶ τοῦ πολέμου ἐσκέπτετο ὁ Τσάρος ἐξεδήλωσεν ἐν τῇ πρὸς τὸν πρίγκιπα Βαγρατίωνα, ἀρχηγὸν τῆς προφυλακῆς, ἐπιστολῇ αὐτοῦ γράφων: «Μετὰ τὸ ποταμηδὸν ῤεῦσαν αἷμα τῶν τελευταίων ἡμερῶν, μετ' ἀγῶνάς αἱματηροτάτους ἅμα καὶ συγχοτάτους, ἐπιθυμῶ νὰ μετριάσω τὰ δεινὰ τοῦ καταστρεπτικοῦ τούτου πολέμου προτείνων ἀνακωχὴν πρὶν ἢ ἀρχίσωμεν ἀγῶνα καὶ πόλεμον τρομερώτερον ἴσως τοῦ προηγουμένου». Ὁ ὑπὸ τοῦ Βαγρατίωνος ἀποσταλὴς πρίγκιψ Λοβάνωφ, ἀφοῦ προσελθὼν τῷ ἀρχηγῷ τοῦ Γαλλικοῦ ἐπιτελείου στρατηγῷ Βερθιέ καὶ τυχὼν φιλοφρονησάτης παρ' αὐτῷ ὑποδοχῆς ἀνεκοίνωσεν ὅπως ἀνεπισήμως τὰ κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ αὐτοκράτορος πρὸς συνομολόγησιν εἰρήνης ἄνευ ὄρων ταπεινωτικῶν καὶ ἰδίως ἄνευ ἐλαχίστης παραχωρήσεως ἐδάφους Ῥωσσικοῦ, ἔλαβε παρὰ τοῦ Γάλλου στρατηγοῦ, τοῦ γινώσκοντος ἄριστα τὰς διαθέσεις καὶ τὰ διανοήματα τοῦ κυρίου αὐτοῦ, τὴν ἐμφαντικωτάτην καὶ χαρακτηριστικωτάτην ἀπάντησιν, ὅτι τὸ ἀποδιδόναι τῷ Ναπολέοντι διαθέσεις καὶ σκέψεις περὶ ταπεινώσεως τῆς Ῥωσσίας ἦτο ὕβρις πρὸς αὐτόν. Τὴν δῆλωσιν ταύτην ὁ Βερθιέ ἐτι μᾶλλον ἐνίσχυσε δι' ἐπανειλημμένων διαβεβαιώσεων περὶ τῶν συμπαθειῶν τοῦ Ναπολέοντος καὶ πάντων τῶν Γάλλων πρὸς τὸ «γενναῖον

Ῥωσικὸν ἔθνος». Ὅτε δὲ ὁ διὰ τὴν συνομολόγησιν τῆς ἀνακωχῆς ἐπανελθὼν εἰς τὸ Γαλλικὸν ἀρχηγεῖον Λοβάνωφ ἀμέσως μετὰ τὴν συνομολόγησιν ἔτυχεν ἰδιαιτέρας παρὰ τῷ Ναπολέοντι ἀκροάσεως καὶ ἐκλήθη νὰ γευματίσῃ μετ' αὐτοῦ, ὁ αὐτοκράτωρ τῶν Γάλλων μετὰ τὴν ὑπὲρ τοῦ Τσάρου πρόποσιν καὶ τὰς ἄλλας φιλόφρονας καὶ συμπαθητικὰς ὑπὲρ αὐτοῦ ἐκδηλώσεις ἐξῆρε τὴν ἀνάγκην *συμμαχίας* μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν προσδιορίζων ὡς ἀληθὲς καὶ φυσικὸν ὄριον τοῦ Ῥωσικοῦ κράτους πρὸς δυσμὰς τὸν Οὐιστούλαν ποταμόν. Οὕτω ὁ Ναπολέων πρὸς τὸν ἡττημένον τῆς Φρειδλανδίας ὡς τίμημα τῆς εἰρήνης, ἀντὶ ἀπαιτήσεων, προσέφερε μεγάλας προσαρτήσεις χωρῶν! Μετὰ τὰς τοιαύτας διαδηλώσεις ἡ εἰρήνη ἦτο ζήτημα χρόνου ἐλαχίστου. Ὁ Ἀλέξανδρος θαυμάζων νῦν τὴν πρὸς αὐτὸν γενναϊότητα τοῦ ἀντιπάλου ἐδήλωσε τὴν ἐπιθυμίαν συνεντεύξεως πρὸς αὐτόν. Ὁ Ναπολέων ἀπεδέξατο προθυμότατα τὴν πρότασιν. Καὶ τῇ 13/25 Ἰουνίου 1807 ὁ ποταμὸς Νίμεν παρέστη μάρτυς τοῦ μεγάλου κοσμοϊστορικοῦ γεγονότος τῆς συνεντεύξεως τῶν δύο μεγίστων τότε μοναρχῶν τοῦ κόσμου.

Ἡ ἐπὶ τοῦ Νίμεν συνέντευξις καὶ τὰ ἐπακολουθήματα αὐτῆς. — Ἐπὶ σχεδίας καταρτισθείσης ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ διὰ συνδέσμου πολλῶν λέμβων κατεσκευάσθη ὥρατος οἰκίσκος μετὰ δύο τμημάτων, ὧν τὸ μὲν ἦτο προωρισμένον διὰ τοὺς ἡγεμόνας, τὸ δὲ διὰ τὴν ἀκολουθίαν αὐτῶν. Ἐν μέσῳ δὲ στρατοῦ παρατεταγμένου ἐκατέρωθεν τοῦ διαχωρίζοντος τὰ δύο τέως ἐχθρικὰ πρὸς ἄλληλα στρατόπεδα ποταμοῦ, ἐξ ἐκατέρας τοῦ ποταμοῦ ὄχτης δύο λέμβοι ταύτοχρόνως περὶ μεσημβρίαν, ἐν μέσῳ πυροβόλων κροτούντων καὶ ἀνευφημιῶν ἐκατέρωθεν τῆς ὄχτης ζωηρότατα ἐκπεμπομένων, ἀπεβίβασαν τοὺς δύο ἡγεμόνας εἰς τὸ οὐδέτερον ἐπὶ τοῦ οὐδετέρου ποταμοῦ ἔδαφος τοῦ ἐπὶ σχεδίας οἰκίσκου. Ὁ Ναπολέων ἀποβὰς πρῶτος ἐδεξιῶσατο τὸν Ἀλέξανδρον, καὶ οἱ δύο μονάρχαι ἀφοῦ ἐγκαρδίως περιεπτύξαντο καὶ ἡσπάσθησαν ἀλλήλους εἰσῆλθον εἰς τὴν διὰ κλάδων καὶ ἀνθέων κεκοσμημένην καὶ κομψῶς ἐπιπλωμένην αὐτοκρατορικὴν αἴθουσαν. Τί οἱ δύο ἡγεμόνες εἶπον πρὸς ἀλλήλους ἐν τῇ μίαν ὥραν καὶ πεντήκοντα λεπτὰ διαρκείᾳ συνεντεύξει αὐτῶν, οὐδεὶς γινώσκει, διότι οὐδεὶς ἦτο παρὼν εἰς αὐτήν. Ἡ διὰ τοῦ Θιέρσου λίαν διαδεδομένη φήμη, ὅτι δῆθεν μετὰ τῶν δύο αὐτοκρατόρων ἐγένετο ἐν τῇ πρώτῃ ταύτῃ συνεντεύξει λόγος περὶ διανομῆς τοῦ κόσμου μετὰ τῶν αὐτῶν καὶ ὅτι ἀπέναντι τῆς ἀξιώσεως τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἵνα καὶ ἡ Κωνσταντινούπολις περιληφθῇ ἐν τῇ

μερίδι αὐτοῦ, ὁ Ναπολέων δεικνύων ζωηρῶς ἐπὶ τοῦ χάρτου τὴν θέσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀνεφώνει : « *Κωνσταντινούπολις ! Κωνσταντινούπολις !* οὐδέποτε δύναμαι νὰ ἐγκαταλίπω αὐτήν. Ἐνταῦθα εἶναι τὸ κράτος τοῦ κόσμου » (1)· ἡ φήμη, λέγομεν, αὕτη ἐπὶ οὐδεμιᾶς στηρίζεται ἀθηντικῆς περὶ τῶν λεχθέντων ἐν τῇ συνεντεύξει ἀνακοινώσεως, ἀντιφάσκει δὲ τοῦναντίον πρὸς τὴν ἀλήθειαν κατὰ τοῦτο, ὅτι ἀποδίδει εἰς τὸν Ναπολέοντα δηλώσεις ὅλως ἐναντίας πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς πρὸς τὴν Ῥωσσίαν καὶ πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον πολιτείας αὐτοῦ. Πῶς ἦτο δυνατόν ὁ Ναπολέων, ὁ ἀπὸ τοῦ 1801 καὶ ἐν εἰρήνῃ καὶ ἐν πολέμῳ στρέφων τὴν προσοχὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὁ ἐπικαλούμενος τὴν πολιτείαν τῆς Αἰκατερίνης Β', ὁ ζητῶν ἐν Ῥωσίᾳ ἐπιδόξους κληρονόμους διὰ τὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ταῦτα λέγων καὶ πράσσων ἀπλῶς χάριν ἐξοικονομήσεως τῶν περιστάσεων, νῦν, ὁπότε μετὰ τοσούτους ἀγῶνας ἐπέτυχε τοῦ ποθουμένου, ἀπὸ τῆς πρώτης ὥρας νὰ ἐκστομίσῃ, ἄνευ ἀνάγκης, λέξεις ἀπογοητεύσεως καὶ ψυχρότητος; Τὸ ἀληθές εἶναι ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος κατὰ τὰ ἐπόμενα ἔτη μετ' ἐνθουσιασμοῦ πάντοτε ἀνεμιμνήσκετο καὶ ἐμνημόνευε τῆς συνεντεύξεως τοῦ Νίμεν καὶ τῶν ἐν ταύτῃ ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος λεχθέντων, ἡ δὲ ἱστορία τῆς ἐπὶ Ναπολέοντος Ῥωσσογαλλικῆς συμμαχίας τῆς ἐπακολουθησάσης τῇ συνεντεύξει τοῦ Νίμεν μαρτυρεῖ ὅτι ὁ Ναπολέων οὐδέποτε (ἐν λόγοις δηλονότι καὶ ἐν διαπραγματεύσεσιν) ἐφείσθη τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπέναντι τῶν ἀπαιτήσεων τῆς Ῥωσσίας. Φαίνεται δ' ὅτι εἰς τοὺς περὶ Κωνσταντινουπόλεως τῷ Ναπολέοντι ἀποδιδόμενους ἐν τῇ συνεντεύξει τοῦ Νίμεν λόγους ἀφορμὴν ἔδωκαν ὅσα εἶπεν ὕστερον ὁ αὐτοκράτωρ ἐν τῇ Ἀγίᾳ Ἐλένῃ τῷ 1816 περὶ Κωνσταντινουπόλεως «ὡς καταλλήλου θέσεως ἵνα καταστῇ κέντρον παγκοσμίου μοναρχίας». Λέγεται δ' ὅτι ὁ πρῶτος λόγος, ὃν ἀπέτεινεν ὁ Ἀλέξανδρος πρὸς τὸν Ναπολέοντα, ἦτο ἡ ἀποκήρυξις τῆς Ἀγγλικῆς συμμαχίας, ὁπότε δὴθεν εἶπε πρὸς τοῦτον : « Μεγαλειότατε (2), μισῶ τοὺς Ἀγγλοὺς ὅσον

(1) Ὁ Θιέρρος ἔμαθε ταῦτα παρὰ τοῦ Μενεβάλ, ἰδιαιτέρου γραμματέως τοῦ Ναπολέοντος, ὅντος δὴθεν αὐτόπτερος μάρτυρος τῆς σκηνῆς. Ἀλλ' ἐν τῇ συνεντεύξει τῶν αὐτοκρατόρων οὐδεὶς τρίτος ἦν παρὼν.

(2) Ἡ τοιαύτη προσφώνησις ἦτο καὶ ἀναγνώρισις τοῦ αὐτοκρατορικοῦ ἀξιώματος τοῦ Ναπολέοντος, ὅπερ ὁ Ἀλέξανδρος δὲν εἶχεν ἀναγνωρίσει προσαγορεύων αὐτόν, ὡς ἔδοξεν, ἐν τῇ πρὸς αὐτὸν διαρκούντος τοῦ πολέμου ἀνταποκρίσει α' Ἀρχηγόν τῆς

καὶ ὑμεῖς», εἰς ὃ ὁ Ναπολέον ἀπήντησεν ἀμέσως: «Τότε ἡ εἰρήνη εἶναι τετελεσμένον γεγονός». Λέγεται προσέτι ὅτι ἀκολούθως ἐγένετο λόγος περὶ τῆς στενῆς, ἀποκλειστικῆς, ζηλοτύπου συμμαχίας τῶν δύο κρατῶν ἀποκλειομένης τῆς Αὐστρίας καὶ ἄλλου οἰουδήποτε κράτους τῆς τοιαύτης συμμαχίας, καὶ εἰς τὸν Ναπολέοντα μάλιστα ἀποδίδεται ἡ φράσις «J'ai souvent couché à deux, jamais à trois!». Ἀλλὰ ταῦτα πάντα εἶναι λεγόμενα καὶ ᾗδόμενα, ὑποθέσεις καὶ εἰκασίαι. Ἡ μεγάλη τῆς συνεντεύξεως σημασία δὲν ἐνέκειτο ἐν τοῖς ἐν ταύτῃ ῥηθεῖσιν, ἀλλ' ἐν αὐτῷ τούτῳ τῷ γεγονότι τῆς συνεντεύξεως.

Τὸ γεγονός τοῦτο ὡς ἀποτέλεσμα εἶχε σημασίαν οὐχὶ ἐλάχιστον ἢ ὡς αἰτία καὶ ἀρχή. Διότι ἦτο ἀποτέλεσμα συστήματος πολιτικοῦ καταλυθέντος ἤδη ἐν τῇ πραγματικότητι, ἐντεῦθεν δὲ καὶ ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ ἡγέτου τοῦ συστήματος. Ὁ Ἀλέξανδρος ἐνόει ἤδη ὅτι τὸ σύστημα, εἰς ὃ ἀφιέρωσι τσαύτην ἐνεργητικότητα, δύναμιν καὶ αὐταπάρησιν, δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ στηριχθῇ. Ἡ τῶν πραγμάτων φορὰ καὶ δύναμις εἶχε καταλῦσει αὐτό. Ὁ Ναπολέον εἰδείχθη ἀήττητος, ὁ Ῥωσικὸς στρατὸς ὑπέστη δεινὰς ἀπωλείας, ἡ Πρωσσία κατεστράφη, ἡ Αὐστρία ἀπεδείχθη δολία καὶ ἰδιοτελής, τῆς Ἀγγλίας τὸ παγκόσμιον κράτος ἐπὶ τῶν θαλασσῶν κατέστη οὐχ ἥττον ὀχληρὸν καὶ ἐπικίνδυνον ἢ τὸ τοῦ Ναπολέοντος ἐπὶ τῆς ἡπείρου. Ἀλλ' ὁ μὲν Ναπολέον ἦτο ἐχθρὸς δεινὸς καὶ φίλος χρήσιμος, ἐνθ' ἡ Ἀγγλία μετὰ πολλῆς γλισχρότητος ὑπεστήριζε τὸν κατὰ τοῦ Ναπολέοντος ἡπειρωτικὸν πόλεμον, διατιθεῖσα ἐτησίαν χορηγίαν μόνον 2,200,000 λιρῶν στερλινῶν εἰς τὴν διάθεσιν τῆς Ῥωσσίας ὁμοῦ καὶ τῆς Πρωσσίας καὶ τῆς Αὐστρίας, καὶ 12 χιλιάδας ἀνδρῶν. «Ἐπὶ τοιούτοις ὅροις, εἰλεγεν ὁ Ἀλέξανδρος πρὸς τὸν προτείνοντα τὴν ἐξακολούθησιν τοῦ πολέμου Πρωσσον πρωθυπουργὸν πρίγκιπα Ἀρδεμבעργ, μοι εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐξακολουθήσω τὸν πόλεμον μόνος, μὴ ὑποστηριζόμενος ὑπὸ τῶν ἐμῶν συμμάχων». Ἡ εἰρήνη λοιπὸν ἦτο ἀνάγκη ἐπιβαλλομένη καὶ εἰς τὴν ἀδήριτον ταύτην ἀνάγκην εἶδε νὰ ὑποχωρήσῃ τὸ ἰδεώδες τοῦ τέως πολιτικοῦ συστήματος. Ἀλλ' οὐχὶ λόγοι ἀρνητικοὶ τῆς ἀνάγκης μόνον ἀπῆλθον τὴν ἀντικατατάσασιν τοῦ συστήματος. Ὁ Ἀλέξανδρος εὕρισκετο ἤδη ἀπέναντι πραγματικότητος, ἐξ ἧς ἡδύ-

Γαλλικῆς κυβερνήσεως». Ἀλλ' εἴτε ἐλέγχθησαν, εἴτε δὲν ἐλέγχθησαν τὰ ἀνωτέρω, ἀπὸ τοῦδε ὁ Ἀλέξανδρος καλεῖ τὸν Ναπολέοντα «αὐτοκράτορα, μεγαλειότητα αὐτοκρατορικὴν καὶ ἀδελφόν».

νατο νὰ ἀρύηται καὶ θετικὰς ὠφελείας ὑπὲρ τοῦ κράτους αὐτοῦ καὶ ὑπὲρ αὐτῆς τῆς Εὐρώπης, ὡς ἐνόμιζε. Πνεῦμα δὲ γόνιμον καὶ ψυχὴ εὐαίσθητος καὶ νοῦς μεγαλεπήβολος καὶ τὴν νέαν πραγματικότητα ἡδύνατο νὰ ὑψώσῃ εἰς τὸ ἰδεῶδες αὐτῆς. Τὸ δὲ νέον τοῦτο ἰδεῶδες εἰκονίζετο ἐν τῷ Ναπολέοντι καὶ ἐν τῷ συστήματι αὐτοῦ. Ἡ μαγικὴ δύναμις, ἣν ἤσκει ἐπὶ τὸ πνεῦμα τοῦ Ἀλεξάνδρου ὁ Ναπολέων, ὁ δυνάμενος νὰ ἐπωφεληθῇ νῦν τὰ τε προτερήματα καὶ τὰς ἀδυναμίας τοῦ νεαροῦ ἰδεοφρονος, ἐνθουσιαστικοῦ καὶ πρὸς πᾶν τὸ μεγαλεῖον εὐαίσθητου αὐτοκράτορος, ἦτο μεγάλη. «Ὁ Ναπολέων διέγνω, λέγει ὁ Βανδάλ, ἐκ πασῶν τῶν ιδιοτήτων τοῦ χαρακτῆρος τοῦ Ἀλεξάνδρου ὅτι ὁ νεαρὸς οὗτος αὐτοκράτωρ παρείχεν αὐτῷ λαβὴν καὶ ἐθεώρησεν αὐτὸν προσιτὸν πανταχόθεν εἰς τὴν ὑπεροχὴν τοῦ ἐπιτακτικοῦ αὐτοῦ πνεύματος». Πῶς διετέθη ὁ Ἀλέξανδρος ἐκ τῆς μετὰ τοῦ Ναπολέοντος συνεντεύξεως δηλοῦται ἐξ ὧν ἔλεγεν ὕστερον εἰς τὸν ἐν Πιερουπόλει ἀπεσταλμένον τοῦ Ναπολέοντος στρατηγὸν Σαβαρὺν «Θὰ σᾶς ὁμολογήσω ὅτι οὐδέποτε ἡτό τις κατὰ τινος μᾶλλον προκατειλημμένος ἢ ὅσον ἐγὼ κατ' αὐτοῦ (τοῦ Ναπολέοντος), ἀλλὰ μετὰ τριῶν τετάρτων τῆς ὥρας ὁμιλίαν αἱ προκαταλήψεις ἠφανίσθησαν ὡς ὄνειρον καὶ οὐδέποτε ἐνεθυμήθην αὐτάς. . . τοσοῦτον βαθέως ἐνόησα καὶ ἡσθάνθην πᾶν ὃ, τι εἶπεν». Αἱ προκαταλήψεις τοῦ Ἀλεξάνδρου κατὰ τοῦ Ναπολέοντος δὲν προήρχοντο, ὡς αἱ τῶν ἄλλων ἡγεμόνων τῆς Εὐρώπης, ἐνεκα τῆς ἐπαναστατικῆς τούτου καταγωγῆς, ἀλλ' ἐνεκα τῶν πράξεων αὐτοῦ. Ἀλλ' ἀπέναντι τῶν πράξεων ἐκείνων τοῦ παρελθόντος ὑψοῦτο νῦν ὁ μεγαλοπρεπὴς ἥρωϊς τοῦ παρόντος, μεθ' οὗ ἐνούμενος ἡδύνατο ὁ Ἀλέξανδρος νὰ διέπῃ τὰς τύχας τοῦ κόσμου καταπολεμῶν τὸ παγκόσμιον κράτος τῆς Ἀγγλίας. Ἐν τῷ πνεύματι τοῦ Ἀλεξάνδρου τὸ ἰδεῶδες τῆς Εὐρωπαϊκῆς συμπολιτείας μετὰ τοῦ παγκοσμίου κράτους τῆς Ἀγγλίας ὑπεχώρει βαθμηδὸν εἰς τὸ ἰδεῶδες κοσμοκρατορίας τῶν δύο μεγάλων αὐτοκρατόρων καὶ τῶν δύο μεγάλων κρατῶν. Ἡ εἰρήνη τοῦ κόσμου καὶ ἡ εὐδαιμονία, ἂν μὴ ἡ ἐλευθερία, τῶν λαῶν ἡδύνατο νὰ στηριχθῶσι καὶ νὰ προαχθῶσι διὰ τοῦ δευτέρου συστήματος οὐχ ἥττον ἢ διὰ τοῦ πρώτου. Ἀλλ' ὅρος ἀπαραίτητος τῆς μετὰ τοῦ Ναπολέοντος συμμαχίας ἦτο ἡ εἰς αὐτὸν ἐγκατάλειψις τῆς Ἰταλίας καὶ πάσης τῆς κεντρικῆς καὶ δυτικῆς Εὐρώπης. Ἐδεῖ λοιπὸν κατ' ἀκολουθίαν ἡ ἰσορροπία τοῦ νέου συστήματος νὰ στηριχθῇ ἐπὶ νέων μεγάλων μεταβολῶν, καὶ αἱ μεταβολαὶ αὗται ἔδει

ν' ἀκολουθήσωσι τὴν μεγάλην τῶν ἱστορικῶν παραδόσεων πρὸς τὴν Ἀνατολὴν ὁδόν. Ἀλλ' ἀκριβῶς ἐν τῇ ὁδῷ ταύτῃ, ἐνθα ἡ μετὰ τοῦ Ναπολέοντος συνεννόησις ἤνοιγεν εὐρεῖς ὀρίζοντας τῇ Ῥωσίᾳ ὑπὸ τε ἱστορικὴν καὶ γεωγραφικὴν ἔποψιν, ἀντὶ νὰ ὁδηγηθῇ ὑπὸ νέας ιδέας καὶ νέου ιδεώδους ἀξίου νὰ προσελκύσῃ τὴν μεγαλοπραγμοσύνην τοῦ Ἀλεξάνδρου· οἷον ἦτο τὸ μεγαλεπήβολον σχέδιον τῆς μεγάλης προμήτορος αὐτοῦ περὶ ἀνορθώσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους τοῦ Βυζαντίου, παρήχθη ὁ μεγαλοπράγμων αὐτοκράτωρ ὑπὸ σχεδίων καὶ εἰσηγήσεων ἀπ᾽ αὐτοῦ πρὸς τὸ ἀληθές πνεῦμα τῆς ἐν Ἀνατολῇ Ῥωσικῆς πολιτικῆς. Πῶς καὶ πόθεν παραχθεὶς ἐστράφη ὁ Ἀλέξανδρος τὴν σκολιὰν ταύτην ὁδόν καὶ ἐνέμεινεν, ἐπὶ βραχὺν ἔστω χρόνον, ἐν ταύτῃ, τοῦτο θέλει δεῖξει αὐτὴ ἡ τῶν πραγμάτων ἀφήγησις. Ἐνταῦθα λέγομεν ἐκ τῶν προτέρων ὅτι τὸ πνεῦμα τῆς κατακτητικῆς ἐν Ἀνατολῇ πολιτικῆς, εἰς ὃ διετέλει ξένος μέχρι ἐσχάτων ἔτι· ὁ Ἀλέξανδρος, ὕπηγορεύθη αὐτῷ ἐξωθεν ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος ἢ ὑπὸ τῆς Πρωσίας.

Ἀλλ' ὁ Ἀλέξανδρος δὲν ἠδύνατο νὰ μεταστῇ ἀποτόμως ἀπὸ τοῦ ιδεώδους τῆς μέχρι ταῦδε πολιτικῆς αὐτοῦ, ἀπὸ τῆς ιδεώδους ἀντιλήψεως δηλονότι τῶν καθηκόντων αὐτοῦ ἀπέναντι τῆς Εὐρώπης καὶ τῶν συμφερόντων τῆς μεγάλης Εὐρωπαϊκῆς συμπολιτείας ἧς, ὑπὸ στενωτέραν ἔννοιαν, τῶν διεθνῶν αὐτοῦ καθηκόντων, ὃν τρόπον ἀντελαμβάνετο τῆς ἐννοίας αὐτῶν, πρὸς τὸ σύστημα πολιτικῆς ἐγωιστικῆς, ἔστω καὶ ἐθνικῆς καὶ Ῥωσικῆς μέχρι τινός. Διὰ τοῦτο τοῦ Ἀλεξάνδρου ἡ πρώτη προσοχὴ μετὰ τὴν συνομολόγησιν τῆς ἀναχωρῆς ἐστράφη πρὸς τὰ τῆς συνομολογηθησομένης ὀριστικῆς περὶ εἰρήνης συνθήκης καὶ ἐνταῦθα μεγίστη μέριμνα αὐτοῦ καὶ φροντίς ἦτο ἡ σωτηρία τῆς Πρωσίας ἀπὸ τῆς παρασκευαζομένης κατὰ τοῦ βασιλείου τούτου καὶ τῆς δυναστείας αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος φοβεραῆς τύχης. Μένει πνέων οὗτος κατὰ τοῦ βασιλέως Φρειδερίκου Γουλιέλμου Γ', ὃν ἐθεώρει παρασπονδήσαντα πρὸς αὐτόν, διενεῖτο νὰ καταλύσῃ διὰ παντός τὸ τῆς Πρωσίας κράτος καὶ τὰς μὲν μέχρι τοῦ Οὐιστούλα κτήσεις τούτου νὰ καταλίπῃ εἰς τὴν Ῥωσίαν, τὰς δὲ ἄλλας νὰ διαθέσῃ κατὰ τὸ δοκοῦν ἐν τῇ νέᾳ ὑπ' αὐτοῦ διευθετήσῃ τῶν πραγμάτων τῆς Γερμανίας. Τὴν τοιαύτην τύχην τοῦ συμμάχου αὐτοῦ προβλέπων ὁ Ἀλέξανδρος μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Φρειδλανδίας, τὴν ἐπαύριον αὐτὴν τῆς καταστροφῆς ἔγραφε πρὸς τὸν Φρειδερίκον Γουλιέλμον «πόσον σκληρὸν ἦτο αὐτῷ (τῷ Ἀλεξάνδρῳ) ν' ἀπολίσῃ καὶ αὐτὴν τὴν ἐλπίδα τοῦ νὰ

ἦναι χρήσιμος εἰς αὐτόν, ὅσον ἡ καρδιά αὐτοῦ εἶχεν ἐπιθυμήσει καὶ ὅσον τὰ μέσα, ἅπερ διεκύβευsen ὑπὲρ αὐτοῦ, ἐφαίνοντο ὑπισχνούμενα τὸ τοιοῦτον», τὸν προσεκάλει δὲ εἰς συνέντευξιν ἐπὶ τοῦ Ῥωσικοῦ ἐδάφους οὐ μακρὰν τῶν ὁρίων. Μετὰ τὴν συνέντευξιν ταύτην (γενομένην ἐν Taurrogen) ὁ Γουλιέλμος ἠκολούθησε τῷ Ἀλέξανδρῳ κατὰ τὴν πορείαν αὐτοῦ εἰς τὴν μετὰ τοῦ Ναπολέοντος συνέντευξιν, ἀλλὰ δὲν μετέσχε ταύτης. Καθ' ὃν χρόνον ὁ Ἀλέξανδρος καὶ ὁ Ναπολέων συνωμίλουν ἐπὶ τῆς σχεδίας τοῦ Νίμεν, ὁ Γουλιέλμος περιέτρεχεν ἐφιππος κατὰ τὴν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ ἐν ἀγωνίᾳ προσθλέπων εἰς τὴν ἀναμένουσαν αὐτὸν τύχην. Ὁ Ναπολέων ἐφαίνετο ἀδυσώπητος πρὸς τὸν ἡγεμόνα τοῦτον καὶ οὐ μόνον δὲν περιέλαβεν αὐτὸν ἐν τῇ συνομολογηθείσῃ ἀνακωχῇ, ἀλλὰ καὶ χωριστὴν ἀνακωχὴν παρεχώρει αὐτῷ μόνον ἐπὶ τῷ ὄρῳ τῆς παντελοῦς ὑπὸ τῶν Γάλλων καταλήψεως πασῶν ἔτι τῶν ὑπολειπομένων ὀχυρῶν ἐν τῷ κράτει αὐτοῦ θέσεων. Ἀλλὰ διὰ τῆς θερμῆς τοῦ Ἀλέξανδρου μεσιτείας ἐγένετο δεκτὸς εἰς τὴν δευτέραν τῶν αὐτοκρατόρων συνέντευξιν (14/26 Ἰουνίου), ἀλλ' ἵνα ἀκούσῃ μόνον παρὰ τοῦ Ναπολέοντος πικρὰς μομφὰς ἐπὶ τῇ διαγωγῇ αὐτοῦ καὶ λάβῃ διαταγὰς πρὸς ἀλλαγὴν τοῦ πρωθυπουργοῦ αὐτοῦ Ἀρδεμβεργ, καὶ κατὰ τὸν ψυχρότατον πρὸς αὐτὸν ἀποχαιρετισμὸν τοῦ Ναπολέοντος ἀκούσῃ τοῦτον προσκαλοῦντα τὸν Ἀλέξανδρον εἰς Τιλσιτίον διὰ τὴν ἐσπέραν ἄνευ αὐτοῦ. Ἐν τούτοις ὁ Ἀλέξανδρος κατῴρθωσεν ἵνα ὁ Ναπολέων καὶ εἰς τὴν περὶ ἀπομακρύνσεως τοῦ Ἀρδεμβεργ ἀπαίτησιν αὐτοῦ μὴ ἐπιμείνῃ, τοῦλάχιστον ἐπὶ τοῦ παρόντος, καὶ ἀνακωχὴν ἄνευ τῶν μνημονευθέντων σκληρῶν ὄρων πρὸς τὴν Πρωσσίαν νὰ παραχωρήσῃ. Ἐνῶ δὲ τοσοῦτον σκαιὸς καὶ περιφρονητικὸς ἐφέρετο πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Πρωσσίας, ἐξέπλησε τὸν Ἀλέξανδρον καθ' ἐκάστην διὰ νέων δειγμάτων φιλίας καὶ διὰ νέων γενναίων παραχωρήσεων. Οἱ δύο αὐτοκράτορες ἐγκατεστάθησαν ὀριστικῶς ἐν Τιλσιτίῳ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῶν περὶ εἰρήνης διαπραγματεύσεων, κατέχοντες χωριστὰ ἀπ' ἀλλήλων διαμερίσματα τῆς πόλεως καὶ πολυειδῶς καὶ πολυτρόπως φιλοφρονούμενοι πρὸς ἀλλήλους, ἐγκατέστη δὲ ἐν τῇ αὐτῇ πόλει καὶ ὁ Φρειδερίκος Γουλιέλμος ἐν πενιχρῇ τινι οἰκίᾳ. Ἐνταῦθα δὲ ἤρξαντο καὶ αἱ περὶ συνομολογήσεως τῆς ὀριστικῆς εἰρήνης διαπραγματεύσεις.

Ἡ συνθήκη τοῦ Τιλσιτίου καὶ τὸ Ἀνατολικὸν ζήτημα.—
Εἶναι λίαν παράδοξον ἐκ πρώτης ὄψεως, ἀλλὰ χαρακτηριστικώτατον

διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς ἀνατολικῆς πολιτικῆς τῆς Πρωσσίας τὸ γεγονός, ὅτι καθ' ὃν ἔτι χρόνον αὐτὴ ἡ ὑπαρξίς τῆς Πρωσσίας ὡς κράτους ἦτο ζήτημα καὶ πᾶσα σχεδὸν ἡ Πρωσσία διετέλει ὑπὸ τὰς αἰχμὰς τῶν λογχῶν τοῦ Γαλλικοῦ στρατοῦ καὶ ἡ οἰκογένεια τοῦ βασιλέως εὗρισκεν ἄσυλον ἐν ἀπωτάτῃ τινὶ γωνίᾳ τοῦ κράτους ἐγγὺς τῶν Ῥωσικῶν ὁρίων καὶ ὁ Ναπολέων μόλις ἐπείθετο εἰς τὴν θερμὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου μεσιτείαν, ἵνα συναινέσῃ εἰς τὴν περαιτέρω ὑπαρξίν μικροῦ τινος καὶ κολοβωμένου Πρωσσικοῦ κράτους, καὶ πρὸς τοῦτο ἔτι δυσχερεῖς διεζήγοντο διαπραγματεύσεις, οἱ πολιτικοὶ ἄνδρες τῆς Πρωσσίας συνέτασσον σχεδίων διευθετήσεως ὀριστικῆς τῶν ἐκκρεμῶν ζητημάτων, κατὰ τὸ ὅποιον ἡ μὲν Πρωσσία διετήρει τὴν ἀκεραιότητά αὐτῆς, ἡ δὲ Γαλλία καὶ ἡ Ῥωσσία ἀπέζημιούντο διὰ τῆς διανομῆς τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους. Κατὰ τὸ σχέδιον τοῦ Ἀρδεμβεργ ἡ Ῥωσσία ἐμελλε νὰ λάβῃ τὰς παραδουναβίους ἡγεμονίας, τὴν Βουλγαρίαν, τὴν Θράκην καὶ τοὺς πορθμούς τοῦ Βοσπόρου καὶ τοῦ Ἑλλησπόντου, ἡ δὲ Γαλλία τὴν Μακεδονίαν, τὴν Ἀλβανίαν καὶ τὰς λοιπὰς Ἑλληνικὰς χώρας καὶ νήσους, τῆς Σερβίας καὶ τῆς Βοσνίας προσαρτωμένων εἰς τὴν Αὐστρίαν, εἰς ἣν κατὰ τὸ σχέδιον τοῦτο ἀπεδίδετο πάλιν ὑπὸ τῆς Γαλλίας καὶ ἡ Δαλματία. Ἄλλ' ὑπῆρχε καὶ γενναιοτέρα τις πρότασις ἐν τῷ σχεδίῳ τῷ Πρωσσικῷ. Αὕτη δ' ἦτο ἡ ἀποκατάστασις τοῦ Πολωνικοῦ κράτους ἀποδιδομένων αὐτῷ πασῶν τῶν ὑπὸ τῶν τριῶν δυνάμεων ἀφαιρέθεισων χωρῶν. Ἀτυχῶς ὁ Ναπολέων οὐδὲ ταύτην τὴν πρότασιν, τὴν καὶ ἄλλως συνῆδουσαν πρὸς τὰς ὑποσχέσεις, ἃς ἔδωκε πρὸς τοὺς ὑπ' αὐτοῦ ἐξεγερθέντας Πολωνούς, ἤθελε νὰ ἐξετάσῃ. Αὐτὸς ὁ πρὸ μικροῦ πρὸς τὸν Σελίμ γράφων περὶ Πολωνίας ὡς περὶ κράτους ὑφισταμένου ἤδη καὶ φίλου καὶ συμμάχου τῇ Τουρκίᾳ διατελοῦντος οὐδὲν ἄλλο ἐπραξεν ὑπὲρ τῶν δυστυχῶν Πολωνῶν ἢ ὅ,τι ἤρκει ἵνα φαίνεται ὅτι ἐπραξέ τι. Ἡ Πολωνία ἦτο διὰ τὸν Ναπολέοντα ἀπλῶς μέσον καὶ ὄργανον ἐνόσφ διετέλει εἰς πόλεμον πρὸς τὴν Ῥωσσίαν, ἀποκαθισταμένης δὲ τῆς εἰρήνης καὶ ἐγκαινιζομένης τῆς συμμαχίας ὀχληρὰ πέτρα σκανδάλου, ἥτις εἶδε νὰ ἐξαφανισθῇ ἢ νὰ σμικρυνθῇ μέχρι ἐκμηδενίσεως, ἵνα μὴ καταστῇ πρόσκομμα εἰς τὴν συνεννόησιν τῶν δύο μεγάλων αὐτοκρατοριῶν. Ἄλλ' ἐὰν ὁ Ναπολέων χάριν φιλοδόξων πολιτικῶν σχεδίων ἐθυσίαζε τὴν Πολωνίαν, τί νὰ εἴπῃ τις περὶ τῆς ἀνατολικῆς πολιτικῆς τῆς Πρωσσίας, ἐνθα πρωθυπουργὸς καταδικασμένος καὶ βασιλεὺς ἄνευ κράτους διένεμον τὸ

Ὁθωμανικὸν κράτος μεταξὺ τῶν μεγίστων κρατῶν καὶ ἡγεμόνων, ἵνα ἀνορθώσῃ πολιτικῶς τὸ ἴδιον ἑαυτῶν καταπιεστικὸς Πρωσσικὸν κράτος; Ἡ αὐτὴ ἐγωιστικὴ καὶ ἀσυνείδητος περὶ τοῦ Ὁθωμανικοῦ κράτους πολιτικὴ ἀρχή, ἥν ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις ὁ πανίσχυρος ἀρχιγραμματεὺς τῆς εἰς Γερμανικὴν αὐτοκρατορίαν μεταστάσης Πρωσσίας διετύπωσεν ἀπέναντι συμμάχων καὶ πολέμιων, συμβουλευόντων αὐτοῖς νὰ διανοῶνται καὶ νὰ λέγῃσι περὶ Τουρκίας πάντοτε ὡς περὶ ἀντικειμένου, οὐδέποτε δ' ὡς περὶ ὑποκειμένου, καὶ νὰ συμβιβάζῃσι τὰς πρὸς ἀλλήλους ἐριδας διὰ τῆς διανομῆς τοῦ Ὁθωμανικοῦ κράτους, ἡ αὐτὴ, λέγομεν, ἐγωιστικὴ πολιτικὴ ἀπέναντι τῆς Ἀνατολῆς διηύθυνε τὰς σκέψεις τῆς πρὸ 85 ἐτῶν ἡττημένης καὶ τεταπεινωμένης Πρωσσίας. Ἡ μόνη διαφορὰ ἐγκτεται ἐν τούτῳ, ὅτι σήμερον ἢ ἐν τῇ στρατιωτικῇ καὶ πολιτικῇ δυνάμει αὐτῆς μεγάλη καὶ κραταιὰ Γερμανία ἀκριβῶς ἐν τῇ συναίσθήσει τοῦ τοιοῦτου μεγαλείου, προστιθεῖσα πρὸς τῇ ὕψει τὴν λουδορίαν καὶ πρὸς τῷ ἐγωισμῷ τὴν ἀναίδειαν καὶ τὸν κυνισμόν, οὐ μόνον ὡς περὶ ἀντικειμένου λαλεῖ περὶ Τουρκίας, προκειμένου περὶ συμβιβασμοῦ τῶν διενέξεων τῶν χρησίων φίλων ἢ τῶν φοβερῶν πολέμιων αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ ἑωσὺ ὑπὸ τὴν ἐποψιν ταύτην ὠριμάσῃ τὸ ζήτημα, αὐτὴ αὐτὴ ἀσκεῖ, δικὴν ἱερώς στέφοντος τὸ θῆμα αὐτοῦ, καὶ προστασίαν ἐπὶ τὴν Τουρκίαν καὶ τὴν προστασίαν ταύτην καρποῦται ὑπὲρ τῶν εὐτελῶν ἐγωιστικῶν αὐτῆς συμφερόντων. Ὑπὸ ὑψηλοτέραν δὲ πολιτικὴν ἠθικὴν ἐποψιν ἢ ἀνατολικὴ πολιτικὴ τοῦ Φρειδερίκου Γουλιέλμου Γ' καὶ τοῦ Ἀρδεμβέργ κατὰ τοῦτο εἶναι ἡττον ἀνήθικος τῆς τοῦ Γουλιέλμου Β' καὶ τοῦ Βίσμαρκ καὶ τοῦ Καπρίβη, ὅτι ἐκείνων τὸ σχέδιον ἀπέβλεπε Τουρκίαν μωαμεθανικὴν καὶ ἀσιατικὴν, ξένην καὶ ἀλλοτρίαν πρὸς τὴν Εὐρωπαϊκὴν συμπολιτείαν καὶ πρὸς τὸν Εὐρωπαϊκὸν πολιτισμόν, καταδυναστεύουσαν λαῶν χριστιανικῶν, ἐνῷ ἡ ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Γουλιέλμου Β' Γερμανικὴ πολιτικὴ ὑπὸ τὸ αὐτὸ πνεῦμα καὶ ἐτι ἀπανθρωπότερον ἐφαρμόζει τὴν ἀνατολικὴν αὐτῆς πολιτικὴν ἀπέναντι τῶν ἔκτοτε εἰς ἱστορικὸν βίον ἐξεγερθέντων καὶ ἐν αὐτῷ προαγομένων χριστιανικῶν λαῶν τῆς Ἀνατολῆς, καὶ ἰδίως τῶν Ἑλλήνων.

Τὸ σχέδιον τοῦ Ἀρδεμβέργ, συντεταγμένον ἐν εἰδὲι ὑπομνήματος, ἀνεκοινώθη τῷ Ἀλεξάνδρῳ καὶ ἔτυχε τῆς ὑποστηρίξεως τοῦ ὑπουργοῦ αὐτοῦ Βουδβέργ. Ἀλλ' ὁ Ἀλεξάνδρος οὐδεμίαν ἔδωκε σπουδαίαν προσοχὴν εἰς σχέδια προερχόμενα ἀπὸ κράτους, τοῦ ὁποίου τὴν ὑπαρ-

ξιν αὐτὴν ἡγωνίζετο νὰ ἐξαγοράσῃ παρὰ τοῦ Ναπολέοντος θυσιάζων μέχρι τινὸς τὰ ἴδια αὐτοῦ συμφέροντα. Ἀληθῶς καθ' ὃν χρόνον ὁ Ναπολέων ἐπέμενε εἰς τὸ σχέδιον αὐτοῦ νὰ ἐξαλείψῃ τὸ ὄνομα τῆς Πρωσσίας ἐκ τοῦ καταλόγου τῶν Εὐρωπαϊκῶν κρατῶν (καταλείπων τὰς μέχρι τοῦ Οὐιστούλα χώρας εἰς τὴν Ῥωσσίαν, ἐκ δὲ τῶν μεταξὺ τοῦ Οὐιστούλα καὶ τοῦ Ἄλβιος μετὰ πρωτεύουσας Βερολίνου σχηματίζων νέον κράτος ὑπὸ δυναστείαν Γαλλικὴν, τὰς δὲ πέραν τοῦ Ἄλβιος προσαρτῶν εἰς τὸ βασιλεῖον τῆς Βεστροφάλης) τοῦ Ἀλεξάνδρου ἡ μόνη παρὰ τῷ Ναπολέοντι συνηγορία ἦτο, ὅτι «διὰ πᾶν ὅ,τι ἡ Γαλλία πράττει ὑπὲρ τῆς Πρωσσίας ἡ Ῥωσσία θὰ εὐγνωμονῇ τῇ Γαλλίᾳ». Ἐν τινι κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς συνομολογήσεως τῆς συνθήκης πρὸς τὸν Ναπολέοντα ἐπιστολῇ (γραφεῖσθαι ἐν αὐτῷ τῷ Τιλσιτῳ), ὁ Τσάρος ἐκδηλῶν τὴν εὐγνωμοσύνην αὐτοῦ διὰ τοὺς ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος προταθέντας ὅρους, ἐξέφραζε τὴν ἐπιθυμίαν ἵνα εἰς ἔτι ὅρος ὑπὲρ τῆς Πρωσσίας προστεθῇ εἰς τὴν συνθήκην. «Αἱ αἰτήσεις μου, ἔγραφεν, εἶναι μέτριαι καὶ ἀφιλοκερδεῖς ἀφοῦ δὲν συνηγορῶ ὑπὲρ ἄλλου τινὸς εἰμὶ ὑπὲρ τῆς τύχης συμμάχου δυστυχοῦς. Ἡ ἰσχὺς τῆς Ὑμετέρας Μεγαλειότητος οὐδεμίαν θὰ ὑποστῇ ἐκ τούτου ἐλάττωσιν. Τούναντίον νέαν προσκλήσεσθε δόξαν...». Τέλος ὁ Ναπολέων συνήνεσεν εἰς τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ κατέλιπεν εἰς τὴν Πρωσσίαν πάσας σχεδὸν τὰς μεταξὺ τοῦ Οὐιστούλα καὶ τοῦ Ἄλβιος προτεράς Πρωσσικὰς κτήσεις (τὸ τρίτον περίπου τῶν τέως Πρωσσικῶν κτήσεων) προσφέρον εἰς τὸν Ἀλεξάνδρον τὰς μεταξὺ τοῦ Οὐιστούλα καὶ τοῦ Νίμεν χώρας. Ἀλλ' ὁ Ἀλεξάνδρος μετὰ πρωτοφανοῦς τότε καὶ ἱπποτικῆς ὁλως ἀφιλοκερδείας οὐ μόνον τὴν δωρεὰν ταύτην δὲν ἐδέχθη, ἀλλ' οὐδὲ τὰς πέραν τοῦ Νίμεν μικράς Πρωσσικὰς κτήσεις, διὰ τῆς προσαρτήσεως τῶν ὁποίων εἰς τὴν Ῥωσσίαν τοῦ κράτους τούτου τὰ πρὸς δυσμὰς ὅρια ἐκανονίζοντο ὁμαλώτερον καὶ ἀσφαλέστερον ἐπ' οὐδενὶ δ' ὅρῳ στέργων νὰ δεχθῇ χώρας ἀπὸ δυστυχοῦς συμμάχου ἀφαιρουμένας προϋτίμησε μᾶλλον νὰ συναίνεσθαι ἵνα ἐκ τῶν χωρῶν τούτων αἱ ἀνήκουσαι πρότερον τῷ Πολωνικῷ κράτει ἐνούμεναι μετὰ τῶν ἄλλων Πολωνικῶν κτήσεων τῆς Πρωσσίας ἀποτελέσωσιν ἴδιον ἐλεύθερον Πολωνικὸν κράτος, τὸ λεγόμενον μέγα δουκάτον τῆς Βαρσοβίας, ὑπὸ τὴν προσωπικὴν κυριαρχίαν τοῦ ἡγεμόνος τῆς Σαξωνίας, μόνον δὲ μικρὸν μέρος τῶν ἀπὸ τῆς Πρωσσίας ἀφαιρεθεισῶν Πολωνικῶν χωρῶν, ὅπερ ἄλλως ἤθελε προστεθῇ εἰς τὸ μέγα δουκάτον

τῆς Βαρσοβίας, συνήνεσεν ὁ Ἀλέξανδρος νὰ προστεθῇ εἰς τὸ κράτος αὐτοῦ (τὸ Βιαλυστόκ). Οὕτω δέ, ἀφοῦ καὶ τὸ Δάντζικ κατέστη ἐλευθέρα πόλις, τὰ λοιπὰ μέρη τῆς ῥηθείσης μεταξύ τῶν δύο ποταμῶν χώρας ἀφίθησαν εἰς τὴν Πρωσσίαν.

Τὴν ἰδρυσιν τοῦ μεγάλου δουκάτου τῆς Βαρσοβίας ἐδικαιολόγει ὁ Ναπολέων πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον φέρων ὡς ἐπιχείρημα, ὅτι τὰ δύο μεγάλα κράτη τῆς Γαλλίας (διότι ἡ ὑπὸ τὴν προστασίαν ἦτο ὑπὸ τὴν ἔμμεσον κυριαρχίαν τοῦ Ναπολέοντος Γερμανία ἐξετείνετο μέχρι τῶν ὁρίων τοῦ νέου κράτους) καὶ ἡ Ῥωσσία εἶδει νὰ χωρίζωνται διὰ τινος κράτους, ἵνα μὴ ἔχωσιν ἔρδας ἐξ ἀμέσου γειτονίας προερχομένας, καὶ μάλιστα τελωνειακὰς καὶ ἐμπορικὰς, πρὸς ἀσφάλειαν δὲ τῆς Ῥωσσίας ὁ Ναπολέων παρητεῖτο ῥητῶς πᾶσαν πρόθεσιν νὰ καταστήσῃ ἡγεμόνα τῆς Βαρσοβίας τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Ἰερώνυμον, κηρύττων ὅτι « ἡ σφαῖρα τῆς ἐπιρροῆς αὐτοῦ τελευτᾷ παρὰ τὸν Ἀλβιν ».

Ἡ μεταξύ τοῦ Ναπολέοντος καὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου συνθήκη εἰρήνης ὑπεγράφη τῇ 23/5 Ἰουλίου. Ταύτης δ' οἱ κυριώτατοι ὅροι οἱ ἀποβλέποντες εἰς τὰ τῆς Ἀνατολῆς ἦσαν α') ὅτι ἡ Ῥωσσία ἀπέδιδεν εἰς τὴν Γαλλίαν τὰ στόμια τοῦ κόλπου τοῦ Καττάρου, κατέλιπε δὲ εἰς αὐτὴν καὶ τὰς Ἰονίους νήσους· β') ἡ Γαλλία ἐδέχετο τὴν μεσιτείαν τῆς Ῥωσσίας πρὸς διαπραγματεύσιν τῆς μετὰ τῆς Ἀγγλίας εἰρήνης, ἐπίσης δὲ καὶ ἡ Ῥωσσία ἐδέχετο τὴν μεσιτείαν τῆς Γαλλίας χάριν τῆς πρὸς τὴν Τουρκίαν εἰρήνης. Αἱ μεταξύ Ῥωσσίας καὶ Τουρκίας ἐχθροπραξίαι εἶδει νὰ παύσωσι μετ' ἀναγκωχὴν συνομολογηθησομένην μεταξύ ἐπιτρόπων Ῥώσων καὶ Τούρκων παρόντος καὶ Γάλλου ἐπιτρόπου, πέντε δὲ καὶ τριάκοντα ἡμέρας μετὰ τὴν συνομολόγησιν τῆς ἀνακωχῆς νὰ ἐκκενωθῶσιν αἱ παραδουνάβιοι ἡγεμονίαι ὑπὸ τῶν Ῥώσων χωρὶς νὰ δύνωνται οἱ Τούρκοι νὰ καταλάβωσιν αὐτὰς πρὸ τῆς συνομολογήσεως τῆς ὀριστικῆς μεταξύ τῶν δύο δυνάμεων εἰρήνης. Πᾶσαι δὲ αἱ ἀναρρησόμεναι διενέξεις μεταξύ τῶν δύο κυβερνήσεων εἶδει νὰ λυθῶσι διὰ τῆς μεσιτείας τῆς Γαλλίας.

Πάντα τὰ λοιπὰ τῆς συνθήκης ἄρθρα ἀπέβλεπον εἰς τὰ πράγματα τῆς λοιπῆς Εὐρώπης καὶ ἰδίως τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Ἰταλίας, ἐνθα ὁ Ἀλέξανδρος ἀνεγνώριζε τὴν μέχρι τοῦδε ἐν ταῖς χώραις ταύταις ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος ἰδρυθεῖσαν τάξιν τῶν πραγμάτων. Περί Πρωσσίας ἐλέγετο ῥητῶς ἐν τῇ συνθήκῃ, ὅτι ὁ Ναπολέων « *χαριζόμενος τῇ Αὐτοῦ Μεγαλειότητι τῷ αὐτοκράτορι πασῶν τῶν Ῥωσσιῶν* » ἐπέτρεπε

τὴν περαιτέρω ὑπαρξιν τοῦ κράτους τούτου ἀποδίδων εἰς τὸν βασι-
λέα τῆς Ῥωσσίας τὸ Βρανδεμβούργον, τὴν Πομερανίαν, τὴν ἀρχαίαν
Πρωσσίαν, τὴν μεταξὺ τοῦ Οὐιστούλα καὶ Νίμεν χώραν καὶ τὴν ἄνω
καὶ κάτω Σιλεσίαν. Ἡ παραχώρησις αὕτη ἐγένετο καὶ ἐν τῇ με-
ταξὺ Γαλλίας καὶ Πρωσσίας συνθήκῃ τῆς εἰρήνης τῇ συνομολογηθείσῃ
δύο ἡμέρας μετὰ τὴν συνομολόγησιν τῆς μεταξὺ Γαλλίας καὶ Ῥω-
σσίας. Περὶ Ἀνατολῆς οὐδεὶς ἄλλος ἐγένετο λόγος ἐν τῇ συνθήκῃ. Ἀλλὰ
πλὴν τῆς φανερᾶς ταύτης συνθήκης συνωμολογεῖτο συγχρόνως καὶ μυσ-
τικὴ μεταξὺ τοῦ Ναπολέοντος καὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου συνθήκη ἀποτε-
λοῦσα παράρτημα τῆς πρώτης. Ὡς λόγος τῆς συνομολογήσεως τοι-
αύτης συνθήκης ἐφέρετο ἐν τῇ εἰσηγήσει αὐτῆς ἡ ἐπιθυμία τῶν δύο
μοναρχῶν «να ἀποκαταστήσωσι τὴν γενικὴν ἐν Εὐρώπῃ εἰρήνην ἐπὶ
βάσεων στερεῶν καὶ εἰ δυνατόν ἀκλονήτων». Πρὸς τοῦτο οἱ δύο μο-
νάρχαι ὑπερεσθύνοντο νὰ παρέχωσιν ἀμοιβαίαν βοήθειαν ἀλλήλοις κατὰ
γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν καθ' οἷα σδῆποτε δυνάμει Εὐρωπαϊκῆς καὶ
οὐδετέρα τούτων ἠδύνατο νὰ συνομολογήσῃ εἰρήνην ἄνευ τῆς συναίνε-
σεως τῆς ἑτέρας. Ἐὰν μέχρι τῆς 19/1 Δεκεμβρίου 1807 ἡ Ἀγγλίς δὲν
συνῆναι νὰ συνομολογήσῃ εἰρήνην πρὸς τὴν Γαλλίαν ἀναγνωρίζουσα τὴν
ἀρχὴν τῆς ἐλευθερίας τῶν θαλασσῶν καὶ ἀποδίδουσα τῇ Γαλλίᾳ καὶ
τοῖς συμμάχοις αὐτῆς τὰς ἀποικίας αὐτῶν, ἡ Ῥωσσία, ὡς σύμμαχος
τῆς Γαλλίας, ὑπερεσθύνετο νὰ κηρύξῃ τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Ἀγγλίας.
Τὸ σπουδαιότερον ἄρθρον τῆς μυστικῆς ταύτης συνθήκης τὸ ἀφορῶν
τὴν Ἀνατολὴν ἦτο τὸ 8ον, ἐν ᾧ ἐλέγετο ὅτι, ἐὰν ἡ Πύλη δὲν ᾔθελε
δεχθῇ τὴν περὶ ἀνακωχῆς πρότασιν ἢ συνομολογοῦσα τὴν ἀνακωχὴν
δὲν συνωμολόγῃ εἰρήνην πρὸς τὴν Ῥωσσίαν, ἡ Γαλλία μέλλει νὰ
συμμάχῃ μετὰ τῆς Ῥωσσίας κατὰ τῆς Τουρκίας καὶ οἱ δύο αὐτο-
κράτορες μέλλουσι νὰ συνεννοηθῶσι πρὸς ἀλλήλους «ἵνα ἀφαιρέσωσι
πάσας τὰς ἐν Εὐρώπῃ ἐπαρχίας τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους ἀπὸ τοῦ
ζυγοῦ καὶ ἀπὸ τῶν καταπίεσεων τῶν Τούρκων, ἐξαιρουμένης τῆς
Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς Θράκης (la province de Roumélie
κατὰ τὸ καίμενον τῆς συνθήκης).

Οἰοῖται συμπλήρωμα τῶν περὶ Ἀνατολῆς διατάξεων τῆς συνθήκης
ταύτης ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ Τατίσεφ δημοσιευθείσῃ πρὸ ὀλίγου ἀλληλο-
γραφίᾳ τοῦ Ναπολέοντος καὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου φέρεται καὶ τις ἐπι-
στολὴ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου πρὸς τὸν Ναπολέοντα γραφεῖσα
ἐν Τιλσιτῇ τὴν αὐτὴν ἡμέραν, καθ' ἣν ὑπεγράφη ἡ συνθήκη, ἐν ᾗ ὁ

Ἀλεξάνδρος γράφει τὰ ἐξῆς λίαν ἀξιοσημεῖωτα: «Πρόθυμος ὦν νὰ συνομολογήσω τὴν περὶ συμμαχίας συνθήκην, ἣν ἡ Ὑμετέρα Μεγαλειότης μοὶ ἐπέμψεν, ὑπομιμνήσκω Αὐτὴν τὸ ἄρθρον, ὅπερ ἦν Αὕτη διατεθειμένη νὰ προσθέσῃ εἰς τὴν συνθήκην προκειμένου περὶ ἀναγνωρίσεως τοῦ βασιλείως Ἰωσήφ (τῆς Νεαπόλεως) ὡς βασιλείως τῆς Σικελίας, ἅμα ἤθελε πραγματωθῇ ἡ κατάκτησις τῆς νήσου ταύτης. Ὡς ἀντάλλαγμα τῆς ἀναγνωρίσεως ταύτης ἡ Ὑμετέρα Μεγαλειότης ἤθελε νὰ ἀπονείμῃ τῷ βασιλεῖ Φερδινάνδῳ (τῆς Σικελίας) τὰς νήσους τὰς Βαlearίδας ἢ τὴν *Ῥόδον καὶ τὴν Κρήτην*». Ἐκ τῆς ἐπιστολῆς ταύτης λοιπὸν μαθησκόμεν ὅτι ἡ τύχη τῶν Ἑλληνικῶν νήσων, καὶ ἰδίως τῆς ἡρωίδος μεγαλονήσου, ἀπὸ τοῦ χρόνου τῆς συνθήκης ἤδη τοῦ Τίλισιτιοῦ ἐγένετο ἀντικείμενον καὶ ὄργανον διευθετήσεως Εὐρωπαϊκῶν πραγμάτων κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον, ἡ συμφωνία δὲ αὕτη περὶ τῆς τύχης τῶν δύο Ἑλληνικῶν νήσων περιελήφθη καὶ ἐν τοῖς μυστικοῖς ὅροις τῆς συνθήκης τοῦ Τίλισιτιοῦ. Σημειωτέον ἐν τούτοις ὅτι ἡ ἀποδοχὴ τῆς ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος γενομένης προτάσεως περὶ τῆς τύχης νήσων Ἑλληνικῶν ἀρροᾷ μᾶλλον τὴν Εὐρωπαϊκὴν ἢ τὴν Ἀνατολικὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου πολιτικὴν. Κυρίως εἰπεῖν δὲν προέκειτο οὔτε περὶ κατακτήσεως οὔτε περὶ ὑποδουλώσεως Ἑλληνικῶν νήσων, ἀλλὰ περὶ ἐξοικονομήσεως τοῦ δυστυχοῦς βασιλείως Φερδινάνδου, καθ' ἣν περίστασιν οὗτος πρὸς τῷ βασιλεῖ τῆς Νεαπόλεως ἤθελεν ἀπολέσει καὶ τὸ τῆς Σικελίας. Ἀλλ' οὕτε ὁ Φερδινάνδος ἀπώλεσε τὴν Σικελίαν οὔτε αἰνιγματευθεῖσαι Ἑλληνικαὶ νῆσοι ἐδόθησαν τῷ Βουρβωνίδῃ τούτῳ ἡγεμόνι. Ὅτι δὲ οἱ δύο αὐτοκράτορες ἐν ταῖς διαπραγματεύσεσιν αὐτῶν ἐλάλουν περὶ Ἑλληνικῶν ἐπαρχιῶν καὶ χωρῶν τῆς Τουρκίας ὡς περὶ ἀδισπότων κτήσεων, τὸ τοιοῦτον ἦτο ἀπόρροια τῶν διασκέψεων καὶ συνεννοήσεων ἐκείνων, αἵτινες ἀπέληξαν εἰς τὴν μυστικὴν συνθήκην τοῦ Τίλισιτιοῦ.

Ἡ συνθήκη τοῦ Τίλισιτιοῦ ἐν τε τῷ ὅλῳ αὐτῆς ἐν ταῖς περὶ Ἀνατολῆς διατάξεσιν εἰκονίζει τὴν διπλῆν, ἀμφίβολον καὶ ἄπιστον πολιτικὴν τοῦ Ναπολέοντος ἀπέναντι τῆς Τουρκίας, εἴτα δὲ καὶ ἀπέναντι τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ἐν μὲν τῇ φανερᾷ συνθήκῃ ὁ Ναπολέων παρίσταται ὡς φίλος καὶ σύμμαχος τῆς Τουρκίας, ἐν δὲ τῇ μυστικῇ συνομνύει ὁ αὐτὸς οὗτος περὶ τῆς καταστροφῆς τῆς Τουρκίας. Εἶναι ἀληθές ὅτι ἡ καταστροφή αὕτη τότε μόνον μέλλει νὰ ἐπέλθῃ, ὅταν ἡ Τουρκία δὲν δεχθῇ τὴν ἀναχωρῆν ἢ δὲν συνομολογήσῃ τὴν εἰρήνην.

Ἄλλὰ ποίαν εἰρήνην; Περί ταύτης οὐδὲν λέγεται ἐν τῇ συνθήκῃ. Ἄλλ' ἐξ ὧσων ὁ Ἀλέξανδρος ὕστερον ὡμολόγει πρὸς τὸν πρεσβευτὴν τοῦ Ναπολέοντος Κωλαϊγκούρ, ὡς ἀντάλλαγμα τῆς πρὸς τὴν Τουρκίαν εἰρήνης εἶχεν ὀρίσει αὐτὸς ὁ Ναπολέων τὴν εἰς τὴν Ῥωσσίαν παρὰχώρησιν τῆς Βλαχίας καὶ Μολδαυίας. Ὡστε κατὰ τὰς μυστικὰς μεταξὺ τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ Ναπολέοντος συνεννοήσεις ἡ Τουρκία δεχομένη τὴν εἰρήνην ἔδει νὰ θυσιάσῃ τὰς παραδουναβίους ἡγεμονίας, μὴ δεχομένη δὲ ταύτην νὰ ἀπολέσῃ τὸ ἐν Εὐρώπῃ κράτος αὐτῆς. Ἄλλ' εὐτυχῶς διὰ τὴν Τουρκίαν ὁ Ναπολέων ἐξηπάτα μᾶλλον τὴν Ῥωσσίαν ἢ προέδιδε τὴν Τουρκίαν, διαβουκολῶν τὸν Ἀλέξανδρον διὰ τοῦ λαμπροῦ πανοράματος τοῦ νέου ὀρίζοντος, ἐν ᾧ δι' ἐλπίδων καὶ προσδοκιῶν ἠδύνατο νὰ βόσκη τὴν μεγαλοπράγμονα ψυχὴν αὐτοῦ ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Ῥωσσίας καταλείπων τὴν λοιπὴν Εὐρώπην εἰς τὴν διάκρισιν τοῦ συμμάχου καὶ προκινδυνεύων μάλιστα ὑπὲρ τούτου ἐναντίον τῆς Ἀγγλίας. Ἀλλὰ πῶς ὁ Ναπολέων ὁ τέως φίλος καὶ σύμμαχος τοῦ Σουλτάνου ἔτι δὲ καὶ νῦν ἐπισήμως τε καὶ φανερώς τοιοῦτος διατελὼν ἐδικαιολόγει, ἔστω καὶ μυστικῶς, ἔστω καὶ ἀπέναντι μόνου τοῦ Ἀλεξάνδρου, τὴν νέαν αὐτοῦ ἀνατολικὴν πολιτικὴν; Εἶπομεν ὅτι τὸ πρῶτον περὶ διαμελισμοῦ τῆς Τουρκίας ἐν Τίλσιτῃ κατασκευασθὲν σχέδιον ἦτο Πρωσσικόν, ὅπερ ὁ Ἀλέξανδρος οὐδεμίαις ἡξίωσε προσοχῆς καὶ ὅπερ δὲν ἐγένετο κἂν ἐπισήμως τοῦλάχιστον γνωστὸν τῷ Ναπολέοντι. Ἀλλῶς τε οὗτος δὲν εἶχεν ἀνάγκην Πρωσσικῆς ὑποβολῆς ἵνα ρυθμίσῃ τὴν ἀνατολικὴν αὐτοῦ πολιτικὴν.

Ἀφορμὴν δικαιολογητικὴν εὐπρόσδεκτον τῆς νέας κατὰ τὸ φαινόμενον ἐξελιξέως τῆς πολιτικῆς ταύτης ἔδωκεν ἡ ἐπελθοῦσα ἐν Κωνσταντινουπόλει εἰδησις περὶ τῆς ἐκθρονίσεως τοῦ Σουλτάνου Σελίμ. Τὸ γεγονὸς τοῦτο προσελθὼν ἀπὸ στάσεως στρατιωτικῆς δὲν εἶχε σπουδαίαν σημασίαν διὰ τὴν διεθνῇ πολιτικὴν καὶ ἡ πτώσις τοῦ Σελίμ, ἀφ' οὗ ὁ Ναπολέων «τοσοῦτον ὀλίγον ἠδύνατο νὰ χωρισθῇ, ὅσον ἡ δεξιὰ τοῦ ἀνθρώπου χεὶρ ἀπὸ τῆς ἀριστερᾶς» (1), δὲν ἡλλοίευσεν τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν τῆς Τουρκίας. Ἄλλ' ὅπωςδήποτε τὸ γεγονὸς αὐτὸ τῆς πτώσεως τοῦ Σελίμ ἤρκει ἵνα ὁ Ναπολέων ἐξομώσῃ τὴν πολιτικὴν αὐτοῦ περὶ Τουρκίας πίστιν, ἀλλ' ἐν μυστικῇ πάντοτε συν-

(1) Ταῦτα ἔλεγεν ὁ Ναπολέων πρὸ ὀλίγου εἰς τὸν πρεσβευτὴν τοῦ Σουλτάνου Ἐμίρ ἐφέντην, καθ' ὃν χρόνον οὗτος ἐκ τῶν ὀχθῶν τοῦ Οὐϊστούλα ἐπέστρεφεν εἰς Κωνσταντινούπολιν.

θήκη. Κατὰ τινα στρατιωτικὴν ἐπιθεώρησιν ἐκ τῶν συνήθως ἐν Τηλ-
σίτῃ γινομένων πρὸς τιμὴν καὶ τέρψιν τοῦ Ἀλεξάνδρου, διαρκουσῶν
ἐτι τῶν περὶ εἰρήνης διαπραγματεύσεων, ἠνέχθησαν πρὸς τὸν Ναπο-
λέοντα ἐγγραφα ἐκ Κωνσταντινουπόλεως παρὰ τοῦ Σεβαστιανῆ πεμ-
φθέντα. Λαβὼν ὁ αὐτοκράτωρ καὶ διελθὼν αὐτὰ συντόμως στραφεὶς
πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον ἀνεφώνησε: «Βουλὴ τις τῆς Προνοίας μοὶ λέ-
γει ὅτι τὸ Τουρκικὸν κράτος δὲν δύναται νὰ ὑφίσταται!». Καὶ ταῦτα
εἰπὼν ἀνέγνω πρὸς τὸν αὐτοκρατορικὸν φίλον τὸ περιεχόμενον τῶν ἐγ-
γράφων, ἐν οἷς ἐξετίθεντο τὰ κατὰ τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει στάσιν
τὴν ἀπολήξασαν εἰς τὴν πτῶσιν τοῦ Σελίμ· εἶτα δὲ ἐκήρυξεν ὅτι ἡ
πτῶσις τοῦ Σελίμ ἀπήλλασεν αὐτὸν παντὸς δεσμοῦ πρὸς τὸ Ὄθω-
μανικὸν κράτος. Ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἦτο πλέον ἐλεύθερος ὁ Να-
πολέων νὰ ὀδηγῇ συνεχῶς τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ Ἀλεξάνδρου πρὸς τὸν
πολιτικὸν ἐκείνον ὀρίζοντα, ἐνθα μεγαλοπρεπῶς ἐξετυλίσσето τὸ μα-
γικὸν πανόραμα τῆς Ἀνατολῆς, νὰ κοσμῇ μεγαλοπρεπῶς τὴν εἰκόνα
ταύτην θαυμασιώτατα διὰ τῆς εὐγλωττίας αὐτοῦ καὶ διὰ τῶν εὐγλωτ-
των καὶ ζωηρῶν παραστάσεων καὶ ἀφηγήσεων τῶν ὅσα εἶδε καὶ ἐνό-
ησε μέγала καὶ θαυμαστά ἐν ταῖς ἐπὶ τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν Συρίαν
στρατείαις αὐτοῦ. Παριστῶν δὲ διὰ ζωηροτάτων χρωμάτων τὴν ἀντί-
θεσιν τοῦ φυσικοῦ καὶ τοῦ ιστορικοῦ μεγαλείου τῶν χωρῶν πρὸς τὴν
νῦν πολιτικὴν καὶ διοικητικὴν ἀθλιότητα τῷ ἐμφαντάτῳ, εὐαισθητῷ
καὶ ιδεόφρονι ἡγεμόνι ἔλεγε τολμηρῶς, ὅτι ἡ κατάκτησις τῶν χω-
ρῶν τούτων ἦτο ἔργον φιλανθρωπίας ἅμα καὶ ἡμερώσεως. Ἡ πα-
ρουσία τῶν Τούρκων, ἔλεγεν, ἀτιμάζει καὶ καταισχύνει τὴν ἀναγεν-
νηθεῖσαν Εὐρώπην καὶ ῥίπτει κηλὶδα σκιᾶς ἐπὶ τῆς ἡπείρου τῆς πε-
φωτισμένης διὰ νέων φώτων. Βλέπων δέ, ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος εἶχεν ἱκα-
νὴν ἐν τῷ πνεύματι ἰσορροπίαν τοῦ πρακτικοῦ καὶ τοῦ ιδεώδους, δὲν
περιωρίσθη μόνον εἰς ἐλπίδας καὶ δελεάσματα τοῦ μέλλοντος, ἀλλ'
ἵνα δεσμεύσῃ πρὸς ἑαυτὸν τὸν πολύτιμον σύμμαχον ἐν τῇ ἀρχῇ αὐτῇ
τῆς νέας ἀνελιξεως τῆς καθόλου Εὐρωπαϊκῆς πολιτικῆς, προσήνεγκεν
ἐκ τῶν προτέρων τῷ Ἀλεξάνδρῳ τὰς παραδουναβίους ἡγεμονίας.
Οὕτω δὲ διήρσε καὶ τὸ ἐπασχολοῦν αὐτοὺς ἀνατολικὸν ζήτημα εἰς δύο
βαθμίδας λύσεως, τὴν πρώτην μερικὴν καὶ περιωρισμένην, τὴν δευτέ-
ραν γενικὴν καὶ ἀποβλέπουσαν τὸν διαμελισμὸν ὅλου τοῦ Ὄθωμανικοῦ
κράτους. Ἀλλὰ μετὰ πολλῆς ἐπιτηδειότητος κατώρθωσεν ἔνθεν μὲν
ἵνα περὶ τῆς ὀριστικῆς εἰς τὴν Ῥωσσίαν προσαρτήσεως τῶν ὑπὸ τῶν

Ῥωσικῶν στρατευμάτων κατεχομένων Ἡγεμονιῶν μηδεμίᾳ ἰδιαιτέρα μνεία γένηται· οὐδ' ἐν αὐτῇ τῇ μυστικῇ συνθήκῃ, ἐνθεν δὲ ἐπέ-
τυχεν ἵνα ἐν τῷ ὑπὸ τῆς συνθήκης διαλαμβανομένῳ σχεδίῳ τῆς γενι-
κωτέρας λύσεως καὶ τοῦ γενικωτέρου διαμελισμοῦ τὰ περὶ τῆς τύχης
τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς περὶ αὐτὴν Εὐρωπαϊκῆς χώρας
μείνωσιν ἄοριστα, ἀπλῶς ἵνα τὸ τοιοῦτον χρησιμοποιοῦν ἀκολουθῶς
ὡς ἀφετηρίαν νέων ἀτελευτήτων διαπραγματεύσεων, αἵτινες ἀποτε-
λοῦσι τὸ κύριον ἀντικείμενον τῶν Ῥωσσογαλλικῶν πολιτικῶν σχέσεων
καθ' ὅλον τὸ ἀπὸ τῆς συνομολογήσεως τῆς συνθήκης τοῦ Τιλσίτιου μέ-
χρι τῆς κατὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος (κατὰ Σεπτέμβριον) γενομένης συνεν-
τεύξεως τῆς Ἐρμούρης.

Τὰ πρῶτα ἀποτελέσματα τῆς μεγάλης συμμαχίας. — Οἱ
αὐτοκράτορες κατέλιπον τὸ Τιλσίτιον μετὰ τριῶν ἐβδομάδων ἐν τῇ
πόλει ταύτῃ διατριβήν, τὴν αὐτὴν ἡμέραν, καθ' ἣν συνομολογήθη ἡ
μεταξὺ Γαλλίας καὶ Πρωσίας συνθήκη τῆς εἰρήνης (ἥτοι τῇ 27/9
Ἰουλίου). Τὴν προτεραίαν ἔτι τῆς ἀναχωρήσεως ὁ Ναπολέων ἔγραφε
πρὸς τὸν ἀρχιγραμματέα Καμβασερί: «Μεγίστη οἰκειότης ἀποκατε-
στάθη μεταξὺ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ῥωσίας καὶ ἐμοῦ, ἐλπίζω δὲ
ὅτι τὸ σύστημα ἡμῶν θὰ βαδίζῃ τοῦ λοιποῦ ἐν καλῇ συνεννοήσει». Ἡ
οἰκειότης δὲ αὕτη ἡ μεγίστη, ἡ ἐπικρατήσασα μεταξὺ τῶν δύο μο-
ναρχῶν καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς ἐν Τιλσίτιῳ διατριβῆς, ἐξεδηλώθη
ἐπιδεικτικώτατα καὶ κατὰ τὸν ἀπ' ἀλλήλων ἀποχωρισμὸν, γινόμενον
ἐν μεγάλῃ ἐπισημότητι καὶ μετὰ μεγάλης ἐγκαρδιότητος ἐν μέσῳ τῶν
ἐνθουσιωδῶν ἀνευφημιῶν τῶν στρατῶν, τῶν συμμάχων ἡγεμόνων.
Οὐχὶ τοιοῦτον χαρακτῆρα βεβαίως ἔφερον αἱ σχέσεις αἱ συνδέουσαι
νῦν τὸν αὐτοκράτορα τῶν Γάλλων πρὸς τὸν βασιλεῖα τῆς Πρωσίας.
Ὁ Ναπολέων τὴν αὐτὴν ἡμέραν, καθ' ἣν ἔγραφε τὰ ἀνωτέρω πρὸς
τὸν Καμβασερί περὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἔγραφε καὶ πρὸς τὴν αὐτοκρά-
τειραν Ἰωσηφίναν περὶ τῆς βασιλείσης τῆς Πρωσίας Λουίζης: «Ἡ
βασιλίсса τῆς Πρωσίας εἶναι ἀληθῶς θελκτικὴ· ἐπιτηδεύει πρὸς με
φιλοφροσύνην μεγάλην· ἀλλὰ μὴ ἔσο ποσῶς ζηλότυπος διὰ τοῦτο.
Ἐγὼ εἶμαι ὕψασμα κηρωτόν, ἐρ' οὐ ταῦτα πάντα μόνον νὰ ὀλισθαί-
νωσι· δύνανται». Ἡ ἀγγελόμορφος αὕτη καὶ ἐνάρετος, ἀλλ' ἀτυχῆς
βασιλίсса τῆς Πρωσίας, εἶχεν ἔλθει τὴν προτεραίαν ἐπίτηδες ἀπὸ Μέ-
μελ εἰς Τιλσίτιον, ἵνα διὰ τῆς εὐγλωττίας αὐτῆς πείσῃ τὸν Ναπολέοντα
νὰ φανῇ ἐπισεικότερος πρὸς τὴν Πρωσίαν καταλείπων αὐτῇ τοῦλάχιστον

χιστον τὸ Μαγδεβούργον. Ἄλλ' ὁ Ναπολέον, ἀφοῦ τὸ πρῶτον ἐφάνη καμπτόμενος, διέταξεν ὕστερον τὴν αὐτὴν ἡμέραν τὴν ἄμεσον συνομολόγησιν τῆς συνθήκης ἄνευ οὐδεμιᾶς νέας παραχωρήσεως (1). Ἄλλ' ὁ Ἀλέξανδρος ἔμεινε πάντοτε πιστὸς εἰς τοὺς δυστυχοῦντας φίλους καὶ πρῶην συμμάχους αὐτοῦ καὶ ἡ πίστις καὶ ἀφοσίωσις αὐτοῦ αὕτη πρὸς τὰ συμφέροντα τῆς Πρωσσίας ἦτο πάντοτε τὸ σημεῖον τὸ σκοτιζόν τὴν λάμψιν τῆς Γαλλορωσικῆς συμμαχίας τὸ συντελέσαν οὐ μικρὸν εἰς τὴν ταχεῖαν διάλυσιν τῆς συμμαχίας ταύτης. Ὁ Ναπολέον ἐπιστρέψας εἰς Παρισίους ἐκήρυξεν εἰς τὴν νομοθετικὴν βουλὴν πανηγυρικῶς ἐνώπιον ὅλης τῆς Εὐρώπης: «Ἐάν ὁ οἶκος τοῦ Βρανδεμβούργου, ὁ πρῶτος συνομόσας κατὰ τῆς ἡμετέρας ἀνεξαρτησίας, βασιλεὺς ἀκόμη, τοῦτο ὀφείλει οὗτος εἰς τὴν εἰλικρινῇ φιλίαν, ἣν μοι ἐνέπνευσεν ὁ ἰσχυρὸς αὐτοκράτωρ τοῦ Βορρᾶ». Καὶ ὁμοῦς ὁ Ναπολέον, ὅστις ἐπὶ προφάσει τῆς πληρωμῆς τῆς πολεμικῆς ἀποζημιώσεως κατεῖχε νῦν τὸ Βερολίνον καὶ πλείστας ἄλλας χώρας τοῦ κολοβωθέντος ὑπ' αὐτοῦ Πρωσσικοῦ κράτους, ἠξίου ἢ ὑπεκρίνετο ἀξίων καὶ τὴν προσάρτησιν τῆς Σιλεσίας εἰς τὸ κράτος αὐτοῦ πρὸς ἀντιστάθμισιν τῆς γενησομένης εἰς τὴν Ῥωσσίαν προσαρτήσεως τῶν παραδουναβίων ἡγεμονιῶν, οὕτω δὲ ἐπιτηδεύειν συνδυάσας καὶ τὸ ζήτημα τῶν ἡγεμονιῶν μετ' ἀξιώσεων ἀπαραδέκτων καὶ ἀδικαιολογητῶν κατώρθωσε νὰ περιπλέξῃ ἔτι μᾶλλον καὶ νὰ μνησκῇ ἐπ' ἀόριστον τὰς περὶ τοῦ Ἀνατολικοῦ ζητήματος ἀτελευτήτους διαπραγματεύσεις.

Ἐν τῷ μεταξύ ἡ Τουρκία ἀποδεξαμένη τὴν τοῦ Ναπολέοντος μεσιτείαν συνωμολόγησεν ἀνακωχὴν μετὰ τῆς Ῥωσσίας τῇ 12/24 Αὐγούστου διὰ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ ἐπὶ τούτῳ μετὰ τὴν συνομολόγησιν τῆς συνθήκης τοῦ Τιλσιτίου ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος σταλέντος Γάλλου ἀξιωματικοῦ Γκυλιερινώτου. Ἄλλ' ἡ σύμβασις περιεῖχεν ὅρους, οὓς ὑπέγραψαν μὲν οἱ Ῥῶσοι, ἀλλ' οὓς ὁ Ἀλέξανδρος δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπικυρώσῃ ὡς ἀσυνήθεις ἐν ταῖς περὶ ἀνακωχῶν συμβάσεσι καὶ ἐξευτελιστικούς καὶ ταπεινωτικούς διὰ τὴν Ῥωσσίαν. Τοι-

(1) Τὸ γεγονός τοῦτο καὶ ἡ καθόλου περιφρονητικὴ καὶ πῶς βάρβαρος διαγωγή τοῦ Ναπολέοντος πρὸς τὴν βασιλισσάν Λουίζαν θεωροῦνται δικαίως ἐκ τῶν σκληροτάτων καὶ σκασιωτάτων πράξεων τοῦ αὐτοκράτορος τῶν Γάλλων. Ἡ ἀτυχὴς Λουίζα ἀποθνήσκουσα μετ' ὀλίγα ἔτη, πρὶν ἢ εὐτυχῆσαι νὰ ἴδῃ τὴν Πρωσσίαν ἀνακύπτουσαν ἐκ τῆς πτώσεως αὐτῆς, ἔλεγε περὶ Μαγδεβούργου ὡς ἄλλοτε ἡ Μαρία Τούδωρ τῆς Ἀγγλίας περὶ Καλαί: «Ἐάν ἦνοιγον τὴν καρδίαν μου, θὰ ἀνεγίνωσκον ἐν αὐτῇ τὸ ὄνομα τοῦ Μαγδεβούργου».

οὔτοι λ.χ. ὅροι ἦσαν οἱ ὀρίζοντες τὴν ὑπὸ τῶν Ῥώσων χάριν τῆς ἀνακωχῆς ἀπόδοσιν τῶν διαρκούντος τοῦ πολέμου εἰς ὄπλα καὶ εἰς πλοῖα γενομένων λαφύρων· αὐτὸς δὲ ὁ Ναπολέων, ὁ ὁποῖος οὔτε πρὸς τὴν Τουρκίαν διανοεῖτο νὰ ἔλθῃ εἰς ῥῆξιν ἢ καὶ εἰς ψυχρότητα ἀπλῆν χάριν τῆς Ῥωσσίας, οὔτε τοσοῦτον εὐκόλως ἤθελε νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν δοθεῖσαν πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον περὶ τῶν Ἡγεμονιῶν ὑπόσχεσιν, δὲν ἀπεδοκίμασε τὴν διαγωγὴν τοῦ συμμάχου αὐτοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ῥωσσίας. Καὶ διέταξε μὲν τὸν Γάλλον ἐπίτροπον νὰ ἀφαιρέσωσιν ἀπὸ τῆς συμβάσεως τοὺς προσβλητικούς διὰ τὴν Ῥωσσίαν ὅρους, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐν τῷ μεταξὺ οἱ Τούρκοι ἐκ Βουλγαρίας ὁρμώμενοι εἶχον ἐπιχειρήσει τινὰς ἐπιδρομὰς πέραν τοῦ Δουνάβεως, ὁ δὲ Ῥωσσικὸς στρατὸς ἐπὶ τῇ προφάσει ταύτῃ εἶχεν ἀναστείλει τὴν ἀρξαμένην ἐκκένωσιν, αἱ ἐνέργειαι τοῦ Γκυλλεμινώτου οὐδὲν ἐπ'ήνεγκον ἀποτέλεσμα καὶ αἱ ἡγεμονίαι διετέλουν κατεχόμεναι ὑπὸ τῶν Ῥώσων. Ἀλλ' οὔτοι δὲν ἐπανελάβον τὴν πρὸς τοὺς Τούρκους ἐχθροπραξίαν πρὶν ἢ λήξῃ ὁ ὑπὸ τῆς συμβάσεως τεταγμένος χρόνος τῆς ἀνακωχῆς, καὶ οὕτω τὸ ζήτημα τῶν Ἡγεμονιῶν κατέστη χρόνιον καὶ ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις δυσχερές καὶ ἀνώμαλον. Ὁ Ἀλέξανδρος κατέχων ἤδη πράγματι τὰς Ἡγεμονίας ἐξησφάλιζεν ἑαυτῷ ἐκ τῶν προτέρων τὴν ὀριστικὴν ἐν τῷ μέλλοντι νόμιμον κτῆσιν, ἣν εἶχεν ὑποσχεθῇ αὐτῷ ὁ Ναπολέων, καίτοι ἄνευ ῥητῆς διὰ συνθήκης ὑποχρεώσεως. Ἄλλως τε ὁ Τσάρος ἐκπληρῶν πιστῶς τὰς ἐκ τῶν συνθηκῶν ἐπιβαλλομένας αὐτῷ ἀπέναντι τοῦ Ναπολέοντος περὶ τῆς Ἀγγλίας ὑποχρεώσεις ἐδικαιούτο νὰ ἀπαιτήσῃ καὶ παρὰ τοῦ συμμάχου τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἰδίας ἑαυτοῦ ὑποσχέσεως. Ἀλλ' ἐν τῷ μεταξύ ἡ Ἀγγλικὴ κυβέρνησις ἐγκαίρως λαβοῦσα γνώσιν διὰ τῶν κατασκόπων αὐτῆς περὶ τῶν ἐν Τιλσιτίῳ λεχθέντων καὶ συμφωνηθέντων εἶχε προβῇ ἤδη εἰς μεγάλην κατὰ τῆς συμμαχίας τῶν αὐτοκρατόρων διαδήλωσιν διὰ τοῦ ἀνηκούστου καὶ πρωτοφανοῦς ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν διεθνῶν σχέσεων κατὰ τῆς Κοπενάγης καὶ κατὰ τοῦ Δανικοῦ στόλου τολμήματος τῆς 19/31 Αὐγούστου 1807.

Ὁ Ἀλέξανδρος ἀπὸ τοῦ Τιλσιτίου εἰς τὴν πρωτεύουσάν αὐτοῦ ἐπιστρέψας ἀπηύθυνε πρόσκλησιν εἰς τὴν αὐλὴν τῆς Ἀγγλίας ἵνα διαπραγματευθῇ αὕτη πρὸς τὴν Γαλλίαν περὶ εἰρήνης «ἐπὶ ἀρχῶν δικαίων καὶ ἐπιεικῶν». Εἰς τὴν πρόσκλησιν ταύτην ἀπαντῶσα (17/29 Αὐγούστου 1807) ἡ Ἀγγλία ἐζήτηε νὰ μάθῃ τίνες αἱ προτεινόμεναι «δίκαιαι καὶ ἐπιεικεῖς ἀρχαί» ζητοῦσα πληροφορίας περὶ τῶν μυστικῶν ὁρῶν τῆς

ἐν Τιλσιτῇ συνθήκης (1). Ἀλλὰ πρὶν ἢ δοθῇ οἰαδήποτε ἀπάντησις εἰς τὰς ἐρωτήσεις ταύτας ὁ Ἀγγλικὸς στόλος ὁ διαβὰς ἤδη πρὸ μηνὸς τὸν πορθμὸν τοῦ Σούνδου προέβη εἰς τὸ μνημονευθὲν τόλμημα τῆς 19/31 Αὐγούστου. Ὁ Ναπολέων, ὅστις ἐπὶ τῷ ἀκούσματι τοῦ βομβαρδισμοῦ τῆς Κοπενάγης καὶ τῆς ληστρικῆς καταλήψεως τοῦ Δανικοῦ στόλου ὠργίσθη καὶ ἐξεμάνη ὅσον οὐδέποτε ἀπὸ τοῦ ἀκούσματος τοῦ φόνου τοῦ αὐτοκράτορος Παύλου, ἐν ἐπιστολῇ πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον (16/28 Σεπτεμβρίου) προέτεινε τὴν ἐξέλασιν τῶν Ἀγγλικῶν πλοίων καὶ τῶν Ἀγγλικῶν ἐμπορευμάτων ἀφ' ὅλης τῆς ἡπειρωτικῆς Εὐρώπης διὰ τῆς κατ' εὐρυτάτην ἔκτασιν ἐφαρμογῆς τοῦ ἡπειρωτικοῦ ἀποκλεισμοῦ καὶ προσεκάλει τὸν σύμμαχον αὐτοῦ εἰς κοινὴν πρὸς τοῦτο διακήρυξιν πρὸς ἅπασαν τὴν Εὐρώπην. Ἡ ἐφαρμογὴ τῶν κατὰ τῆς Ἀγγλίας μέτρων ἔδει κατὰ τὰς προτάσεις τῆς Γαλλικῆς κυβερνήσεως νὰ ἀρχίσῃ ἀπὸ τῆς 19/1 Δεκεμβρίου. Ἀλλ' ἡ Αὐστρία πρὶν ἢ λάβῃ ἐτι πρόσκλησιν οἰαδήποτε πρὸς τοῦτο παρὰ τῶν συμμάχων αὐτοκρατόρων, ἐπιτηδεύουσα αὐτοβουλίαν ἐν ταῖς ἐνεργείαις αὐτῆς, ἐπὶ τῇ ἀπλῇ πρὸς αὐτὴν γενομένῃ ὑποβολῇ σκέψεων τῆς Γαλλικῆς κυβερνήσεως, ἀπὸ τοῦ τέλους ἤδη τοῦ Ὀκτωβρίου ἀνεκάλεσε τὸν πρεσβευτὴν αὐτῆς ἀπὸ τοῦ Λονδίνου καὶ ἐφῆρμωσε κατὰ τῆς Ἀγγλίας τὸ σύστημα τοῦ ἡπειρωτικοῦ ἀποκλεισμοῦ. Τοῦτο δὲ ἔδωκεν ἀφορμὴν τῷ Ναπολέοντι ἵνα γράφῃ πρὸς τὸν ἐν Πετρούπολει πρεσβευτὴν παροτρύνῃ τὴν Ῥωσσίαν εἰς τὴν ταχεῖαν ἐφαρμογὴν τῶν κατὰ τῆς Ἀγγλίας μέτρων, προστιθεὶς ὅτι «ἤθελεν εἶσθαι αἰσχρὸν διὰ τὴν Ῥωσσίαν μετὰ γεγονότος τοσούτου ἐκ τοῦ πλησίον ἀπτόμενον τῶν συμφερόντων αὐτῆς, νὰ καθυστερῇ, ἀλλ' ἐλπίζω, ἔλεγεν ὁ Ναπολέων, ὅτι ὁ λόρδος Γκόγουερ (Gower) (ὁ ἐν Πετρούπολει Ἀγγλος πρεσβευτὴς) ἤδη ἐξεδιώχθη».

Ἀλλ' ἀκριβῶς τὴν αὐτὴν ταύτην ἡμέραν, καθ' ἣν ὁ Ναπολέων ἔγραφε ταῦτα ἐκ Παρισίων πρὸς τὸν ἐν Πετρούπολει Γάλλον ἀπεσταλμένον, ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος διέκοπτεν ἐν Πετρούπολει τὰς πρὸς τὴν Ἀγγλίαν σχέσεις καὶ μεθίστατο εἰς ἐμπόλεμον πρὸς τὴν δύναμιν ταύτην θέσιν. Οὐ μικρὰς δυσκολίας ὑπερέβαλεν ὁ αὐτοκράτωρ μέχρι τῆς ἐκτελέσεως τοῦ διαθήματος τούτου. Ἐν Ῥωσσίᾳ, καὶ ἰδίως ἐν Πετρούπολει, ἡ δημοσία γνώμη, καὶ μάλιστα ἐν ταῖς ἀνωτέραις

(1) Ἡ ἀπάντησις τῆς Ῥωσσίας ἡ δοθείσα βραδύτερον τῇ Ἀγγλίᾳ ἦτο, ὅτι οἱ μυστικοὶ ἐκεῖνοι ὅροι οὐδὲν περιεῖχον ἐναντίον τῶν συμφερόντων τῆς Ἀγγλίας.

τάξεις, διέκειτο σφόδρα δυσμενῶς πρὸς οἰανδήποτε συμμαχίαν ἢ συν-
εννόησιν πρὸς τὴν Γαλλίαν, ἐνῶ ἡ Ἀγγλικὴ συμμαχία ἦτο λίαν δη-
μοτικὴ παρὰ τοῖς ἰσχύουσι στρατιωτικοῖς καὶ πολιτικοῖς κύκλοις. Ὁ
ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὑπουργὸς κόμης Βουδδσεργ, πρὸς ὃν, καταγόμενον
ἐκ τῶν Βαλτικῶν ἐπαρχιῶν, ὁ Ναπολέον διέκειτο δυσπίστως ἕνεκα
τοῦ Γερμανικοῦ αὐτοῦ ὀνόματος καὶ εἶχεν ἐκδηλώσει ἐν Τιλσιτῷ πρὸς
τὸν αὐτοκράτορα τὴν δυσπιστίαν του ταύτην, ἦτο Ἀγγλόφρων. Καὶ
διὰ τοῦτο περὶ τὰς ἀρχὰς ἤδη τοῦ Σεπτεμβρίου μετὰ τὸ Ἀγγλικὸν
κατὰ τῆς Δανίας τόλμημα ἀντικατεστάθη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος διὰ
τοῦ Ῥωμάντσωφ. Ὁ γηραιὸς οὗτος πολιτικὸς καὶ στρατιωτικὸς ἀνὴρ,
εἰς τῶν ἐπισημοτάτων ἀνδρῶν τῆς βασιλείας τῆς Αἰκατερίνης Β' καὶ
τῶν μεγαλεπηθόλων ἐκείνης πολιτικῶν σχεδίων θιασώτης, ἐκρίνετο
καταλληλότερος διὰ τὴν πρὸς τὴν Γαλλίαν συνεννόησιν, καὶ ἰδίως διὰ
τὰ ἀπορῶντα τὴν Ἀνατολήν, ἐνθα κατὰ τοὺς ὑπὸ τῆς Αἰκατερίνης πο-
λέμους οὐκ ὀλίγας ἐδρέψατο στρατιωτικὰς δόξας. Ὁ Ῥωμάντσωφ ἦτο
ἀνὴρ τολμηρὸς καὶ ἀποφασιστικὸς, καὶ τῆς νέας ἐν Τιλσιτῷ ἐγκαινισθεί-
σης ἀνατολικῆς πολιτικῆς τῆς Ῥωσσίας ἀντελήφθη ὑπὸ ἑννοίαν πολὺ
πρακτικωτέραν προθυμούμενος νὰ συμπράξῃ εἰς τὴν ὀριστικὴν λύσιν
τοῦ ζητήματος τούτου, ἔστω καὶ κατὰ τὸν ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος προ-
τεινόμενον τρόπον τῆς διανομῆς τοῦ Τουρκικοῦ κράτους. Ἀλλ' οἱ πολι-
τικοὶ ἄνδρες οἱ ἀποτελοῦντες τὸ ἰδιαίτερον συμβούλιον τοῦ αὐτοκρά-
τορος, Νοβολτσίσωφ, Στρογανώφ, Κοτσούβεϋ καὶ τὸ πλεῖστον τῆς ἀρι-
στοκρατίας ἐνεφοροῦντο ἐχθρικωτάτων κατὰ τῆς Γαλλίας αἰσθημάτων.
Ὁ ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος εἰς Πετρούπολιν ὡς προσωρινὸς ἀντιπρόσω-
πος ἀποσταλὲς ὑπασπιστὴς αὐτοῦ καὶ στρατηγὸς Σαβαρὺς, ὁ γνωστὸς
ἡμῖν ἐκ τῆς ἱστορίας τῶν πρὸ τῆς μάχης τοῦ Αὐστερλιτσίου μεταξὺ
τοῦ Ναπολέοντος καὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου σχέσεων (ἰδ. σελ. 557), ψυ-
χοστάτης ἐτύγγανεν ὑποδοχῆς παρὰ τῇ κοινωνίᾳ τῆς Πετροπόλεως
καὶ ὡς ἀπεσταλμένος τοῦ Ναπολέοντος καὶ ὡς ἔμπιστος αὐτοῦ φίλος,
ἐτι δὲ καὶ ὡς συμπράξας, καθὰ ἐπιστεύετο, εἰς τὸν φόνον τοῦ δουκὸς
Enghien, οὗ τὸν θάνατον (ἰδ. σελ. 553) πικρότατα εἶχεν αἰσθανθῇ
ἡ ἀριστοκρατία καὶ ἡ αὐλὴ τῆς Πετροπόλεως. Ἡ ἀνωτέρα Ῥωσ-
σικὴ κοινωνία καὶ οἱ πολιτικοὶ κύκλοι καὶ οἱ πλείστοι τῶν συμβούλων
αὐτῶν τοῦ αὐτοκράτορος δὲν ἠδύναντο νὰ νοήσωσι πῶς ἦτο δυνατόν
νὰ γίνηται λόγος περὶ εἰλικρινοῦς φιλίας καὶ συμμαχίας πρὸς κράτος
καὶ κυβέρνησιν Γαλλικὴν, πρὸς τὴν ὁποίαν, μετὰ τὸν φόνον τοῦ δου-

κὺς Enghien, τὸ Ῥωσικὸν ἀνακτοβούλιον ἐν ὀνόματι τοῦ αὐτοκράτορος ἐκήρυσσεν ἐπισήμως ὅτι σ' ἦτο ἀναξιοπρεπὲς νὰ διατηρῇ πλέον σχέσεις πρὸς αὐτὴν καὶ ἐχαρακτήριζε ταύτην ὡς κυβέρνησιν μὴ γινώσκουσαν οὔτε καθῆκον οὐδὲν οὔτε μέτρον, ὡς μεμολυσμένην αἵματι ἀγρίῳ καὶ μὴ δυναμένην νὰ θεωρηθῇ ἄλλως ἢ ὡς *φωλεὰ ληστών*, οἵτινες, μεθ' ὅλην τὴν δύναμιν αὐτῶν, εἰσὶν ἄξιοι τῆς τοιαύτης ὀνομασίας». Πλὴν τῆς εὐμενοῦς παρὰ τῷ αὐτοκράτορι, ἐπισήμως δὲ καὶ ἐν τῇ αὐτοκρατορικῇ αὐλῇ, ὑποδοχῆς οὐδαμοῦ ἐτύγγανον ὁ Σαβαρὺς καὶ ἡ συνοδεία αὐτοῦ οὐδ' ἐλαχίστου δειγματος συμπαθείας. Πᾶσαι αἱ πύλαι τῆς ἐν Πετροπολὶς ὑψηλοτέρας κοινωνίας ἦσαν κεκλεισμέναι αὐτοῖς, ἐνῷ ὁ Ἄγγλος πρεσβευτὴς Γκόγουερ ἦτο δημοτικώτατος ἐν Πετροπολὶς ἀνὴρ. Ἐννοεῖται δὲ ὅτι ἡ ἐν Πετροπολὶς κοινὴ γνώμη, ἡ τοσοῦτον ἐχθρικῶς διακειμένη πρὸς τὴν Γαλλικὴν συμμαχίαν, ἐτι δυσμενέστερον διέκειτο πρὸς τὴν ιδεάν οἰασθήποτε κατὰ τῆς Ἀγγλίας ἐχθρικῆς πολιτικῆς, πολλῶν δὲ πλέον εἰς τὴν ιδεάν κεκηρυγμένου κατὰ τῆς δυνάμεως ταύτης πολέμου χάριν τοῦ Ναπολέοντος καὶ τῆς Γαλλίας γινομένου. Αὕτῃ ἡ ἀνήκουστος καὶ εἰς πᾶν διεθνὲς νόμιμον ἀντικειμένη κατὰ τῆς Δανίας πράξις τῆς Ἀγγλίας, καίτοι ἡ Ῥωσικὴ κυβέρνησις ἐντόνως εἶχε διαμαρτυρηθῇ ἐναντίον τοῦ τολμήματος, δὲν εἶχε μεταβάλλει βαθέως τὰ φρονήματα τῆς Ῥωσικῆς κοινωνίας. Καὶ αὐτὸς ὁ φόβος πρὸ ἀκηρύκτου τινὸς πολέμου καὶ αἰφνιδίας κατὰ τῆς Κρονστάδης καὶ Πετροπολὶως ἢ καὶ καθ' οἰασθήποτε παρὰ τὴν Βαλτικὴν πόλεως ἐπιθέσεως τοῦ Ἀγγλικοῦ στόλου συνετελεῖ μᾶλλον εἰς τὴν ἐνίσχυσιν τῆς πολιτικῆς τῆς ἐρεκτικότητος. Καὶ ὁ αὐτοκράτωρ αὐτός, καίπερ προθυμούμενος νὰ ἐκτελέσῃ πιστῶς τὰς ἀπέναντι τοῦ Ναπολέοντος ληφθείσας ὑποχρεώσεις, ἐζήτει νὰ κερδήσῃ χρόνον, ἵνα θέσῃ εἰς κατάστασιν ἀσφαλοῦς ἀμύνης τὰς εἰς τὸν κίνδυνον τῆς ἐπιθέσεως τοῦ Ἀγγλικοῦ στόλου ὑποκειμένας πόλεις, πρὸ πάντων δὲ ἐξασφαλίσῃ τὸν ἐν τῇ μεσογείῳ εὐρισκόμενον ὑπὸ τὸν ναύαρχον Σινιάβιν στόλον, τὸν λαμπρότατον τῶν στόλων ἐξ ὧν ἕως τότε ἐξέπεμψεν ἡ Ῥωσσία εἰς ἀπωτέρας θαλάσσας.

Ἄλλὰ καὶ ἡ Ἀγγλικὴ δὲν ἔπαυε κινουσα πάντα λίθον ἵνα τὴν τῶς μεγάλῃν καὶ πολύτιμον ἡπειρωτικὴν σύμμαχον ἀποτρέψῃ τῆς πρὸς τὴν Γαλλίαν συμμαχίας ἀρκουμένη ἐν ἀνάγκῃ εἰς τὴν ἐκ μέρους αὐτῆς τήρησιν τῆς αὐστηρᾶς οὐδετερότητος καὶ ἀκινήσιας. Καὶ ἐνῷ ἡ ἐπίσημος Ἀγγλικὴ πολιτικὴ διὰ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν ἐξωτερικῶν

Γεωργίου Κάννιγκ ἐκήρυσσεν (11/23 Σεπτεμβρίου) ὅτι ἡ Ἀγγλία οὐδέποτε θὰ ἡνείχετο οἰανδήποτε διευθέτησιν τῶν τῆς Ἀνατολῆς, ἐν ᾗ ἡ Τουρκία ἐμελλε νὰ θυσιασθῇ, ἡ Ἀγγλικὴ κυβέρνησις ἐπεμπεν ἀνεπίσημον ἀπόστολον εἰς Πετρούπολιν, ἵνα ἐξεγείρῃ τὴν Ῥωσικὴν κοινωνίαν κατὰ τῆς Γαλλίας καὶ προσελκύσῃ τὴν Ῥωσσίαν εἰς τὴν μετὰ τῆς Ἀγγλίας συνεννόησιν. Ὁ ἀπόστολος οὗτος ἦτο ὁ νεαρὸς ἀξιωματικὸς Οὐίλσον, ἀκολουθήσας τῷ Πρωσσικῷ στρατῷ καὶ μετασχὼν τῶν ἀγώνων τοῦ 1806 καὶ τοῦ 1807 καὶ ἐντεῦθεν τυχὼν εὐκαιρίας νὰ καταστῇ γνωστὸς τῷ αὐτοκράτορι Ἀλεξάνδρῳ καὶ νὰ ἀπολαύῃ μάλιστα τῆς ἐκτιμήσεως καὶ τῆς εὐνοίας αὐτοῦ. Ὁ Οὐίλσον ἦτο ἀνὴρ ἀξιάγαστος τοὺς τρόπους, ἐπιτηδειότατος ἵνα διαπρέπῃ ἐν συναναστροφαῖς τῆς ὑψηλῆς κοινωνίας τῆς Πετρουπόλεως, δεξιώτατος δὲ νὰ ἐννοῇ τὰς κρατούσας διαθέσεις καὶ νὰ ἐπωφεληται αὐτάς συμφώνως πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἀποστολῆς αὐτοῦ. Ὁ Οὐίλσον ἀφίκετο εἰς Πετρούπολιν μικρὸν μετὰ τὸ περὶ τὴν Κόπεγχάγην γεγονός καὶ ἦτο κομιστὴς ἐμπιστευτικῶν προτάσεων τῆς Ἀγγλικῆς κυβερνήσεως, καθ' ἃς αὕτη ἐφαίνετο πρόθυμος νὰ σεβασθῇ τὴν οὐδετερότητα τῆς ἀσθενοῦς καὶ ἀόπλου πλέον καταστάσεως Δανίας καὶ ἀπάσης τῆς Βαλτικῆς καὶ νὰ θέσῃ τὴν οὐδετερότητα ταύτην ὑπὸ τὴν ἐγγύησιν τῆς Ῥωσσίας. Ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῆς Ἀνατολῆς ὁ Οὐίλσον εἶχεν ἐντολὴν νὰ ἀγγείλῃ τῇ Ῥωσικῇ κυβερνήσει ὅτι ἡ Ἀγγλία ἦτο ἐτοιμὴ εἰς πᾶσαν θυσίαν χάριν τῆς διατηρήσεως τῆς φιλίας τοῦ Τσάρου καὶ ὅτι ἦτο προθυμοτάτῃ νὰ ἐπαρκέσῃ εἰς ὅλας τὰς ἀξιώσεις τῆς Ῥωσσίας τὰς μὴ ἀπαδούσας εἰς τὴν θεμελιώδη ἀρχὴν τῆς Ἀγγλικῆς πολιτικῆς. Κατὰ ταῦτα ἡ Ἀγγλία ἀντίστατο μόνον εἰς τὸν γενικὸν διαμελισμὸν καὶ εἰς τὴν ὀλοσχερῇ κατάλυσιν τοῦ ἐν Εὐρώπῃ Ὀθωμανικοῦ κράτους, ἀλλ' ἀποκλειομένης τῆς τοιαύτης περιπτώσεως ἀπεδέχετο προθύμως τὴν εἰς Ῥωσσίαν προσάρτησιν τῆς Βλαχίας καὶ τῆς Μολδαβίας, ἐπίσης δὲ καὶ τὴν εἰς τὸ Ῥωσσικὸν κράτος ἀπόδοσιν τῶν Ἰονίων νήσων, τὰς ὁποίας ἡ συνθήκη τοῦ Τιλσιτίου παρεχώρει τῇ Γαλλίᾳ καὶ τὰς ὁποίας ἡ Ἀγγλία, κατὰ τὰς ἀνακοινώσεις τοῦ Οὐίλσονος, ἐμελλε νὰ ἀφαιρέσῃ ἀπὸ τῆς δυνάμεως ἐκείνης. Διὰ τῆς κτήσεως δὲ τῶν Ἰονίων νήσων ἡ Ῥωσσία εἶδει, κατὰ τὰς θεωρίας τῶν Ἀγγλων πολιτικῶν, νὰ διατηρῇ τὰς πρὸς τὰς Ἑλληνικὰς χώρας σχέσεις αὐτῆς καὶ νὰ ἀσκήῃ ἐν αὐταῖς τὴν νόμιμον αὐτῆς ἐπιρροήν. Ὁ Οὐίλσον εὐμενεστάτης ἐτύγχανεν ἐν Πετρουπόλει ὑποδοχῆς ἐν τε τῇ

αὐλῇ καὶ ἐν τῇ κοινωνίᾳ καθιστάμενος κάρφος τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ Σαβαρῦ, ἀντιπράττων πανταχοῦ καὶ προσπαθὼν νὰ παρενδοκιμήσῃ αὐτὸν ἐν πάσαις ταῖς ἐπισήμοις ὑποδοχαῖς. Αὐτὴ ἡ αὐλὴ καὶ ὁ αὐτοκράτωρ ἀπένεμον αὐτῷ τὰς μεγίστας τῶν τιμῶν ἐν τοῖς ἐπισήμοις αὐλικοῖς χοροῖς καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις αὐλικαῖς ἐορταῖς καὶ ὁ Οὐίλσον ἐνησμένιζε τῇ ἐπιτυχίᾳ τῆς ἀποστολῆς αὐτοῦ ἥ, ὡς ἔγραφεν αὐτός, «τῷ θριάμβῳ αὐτοῦ», ὃν ἐν τῷ ἡμερολογίῳ αὐτοῦ ἐκάλει θρίαμβον τῆς Ἀγγλίας (my English triumphe). Ἀλλ' ὁ Ἀλεξάνδρος κατ' οὐδένα τρόπον ἔστεργε νὰ παρασπονδήσῃ πρὸς τὸν Ναπολέοντα, καίτοι αἱ τῆς Ἀγγλίας προσφοραὶ ἦσαν πρακτικῶς μᾶλλον εὐκατόρθωτοι καὶ ἐγίνοντο ὑπὸ πνεῦμα εὐλικρινέστερον. Ἀλλὰ τὴν ὀριστικὴν περὶ τοῦ πρακτέου ἀπόφασιν τοῦ αὐτοκράτορος ἐπιτάχυνεν ἐν μέρει αὐτός ὁ Οὐίλσον διὰ τῆς ἀπρεποῦς καὶ ἀσυνέτου αὐτοῦ πολιτικῆς. Καταχρώμενος τὴν ἐπιδεικνυμένην αὐτῷ ἐν τοῖς πολιτικοῖς καὶ στρατιωτικοῖς κύκλοις μεγάλην ἐμπιστοσύνην, καθὰ λέγουσιν αἱ ἐκ Γαλλικῶν πηγῶν εἰδήσεις, ἦλθεν εἰς ἐπαφὴν καὶ εἰς σχέσεις πρὸς τοὺς κύκλους ἐκείνους πολλῷ ἐλευθερωτέρας ἢ ὅσον ἤρμοζεν εἰς ἀπεσταλμένον ξένης κυβερνήσεως, ἔστω καὶ ἀνεπίσημον, καὶ διετήρει ἐμπιστευτικὰς σχέσεις μετὰ τῶν φιλάγγλων ἐκείνων καὶ μισογάλλων Ῥωσικῶν κύκλων, οἵτινες τὴν πρὸς τὴν Γαλλίαν συμμαχίαν ᾔθελον ν' ἀποφύγῃσιν ἔστω καὶ ἐπὶ κινδύνῳ μεταβολῆς τοῦ θρόνου. Εἰς τὸν Οὐίλσονα ἀποδίδουσιν ἐπίσης αἱ ἐκ Γαλλικῶν πηγῶν εἰδήσεις καὶ τὴν εἰς Πετρούπολιν εἰσαγωγὴν φυλλαδίου τινὸς ἐκδοθέντος ἐν Λονδίνῳ καὶ ἐπιγραφομένου «Σκέψεις περὶ τῆς εἰρήνης τοῦ Τιλσιτίου» καὶ καθαπτομένου σφοδρότατα τῆς Γαλλίας, προσβάλλοντος δὲ καὶ αὐτοῦ τοῦ Ἀλεξάνδρου τὴν πολιτικὴν. Ὁ Σαβαρὺς ἰδὼν οἷας ὑποδοχῆς εὐμενοῦς ἐτύγχανε τὸ φυλλάδιον τοῦτο τὸ διὰ τοῦ Οὐίλσονος, καθὰ ἔλεγεν ὁ Σαβαρὺς, διαδιδόμενον ἐν τοῖς ἀνωτέροις πολιτικοῖς κύκλοις, ἐπωφεληθεὶς ἀκρόασιν τινα παρὰ τῷ αὐτοκράτορι ἔδειξεν αὐτῷ ἐν ἀντίτυπον τοῦ φυλλαδίου. Ἀλλ' ὁ αὐτοκράτωρ, ὅστις εἶχε λάβει ἤδη ὁμοῖον ἀντίτυπον παρὰ τοῦ Ῥωμάντσωφ, εἶπε τῷ Σαβαρῦ: «Εἰπατέ τῷ αὐτοκράτορι, ὅτι οὐ μόνον ἐλαχίστην προσάπτω σημασίαν εἰς τὰ γραφόμενα ἐν αὐτῷ, ἀλλὰ καὶ ῥίπτω ὑπὸ τοὺς πόδας πάντα τὰ ἐν αὐτῷ κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος καὶ κατ' ἐμοῦ γραφόμενα. Ἐλπίζω ὅτι θὰ κρίνῃ καλῶς περὶ ἐμοῦ καὶ θὰ ᾔναι πεπεισμένος ὅτι δὲν δύναμαι νὰ κλονηθῶ».

Ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Σαβαρὺς εἶχεν εὖρει καὶ ἄλλον τρόπον νὰ

ἐπενεργήσῃ ἐπὶ τὸν αὐτοκράτορα καὶ νὰ προσηλυτίσῃ ὀλίγους τινάς, ἀλλ' ἰσχυροὺς τῆς ἀνωτάτης πολιτικῆς κοινωνίας τῆς Πετρούπολεως ἀνδρας εἰς τὸ σύστημα τῆς Ῥωσσογαλλικῆς συμμαχίας. Ὁ ἀπεσταλμένος τοῦ Ναπολέοντος εἶχε μάθει ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος ἦτο συνδεδεμένος διὰ συμπαθείας ἰσχυρᾶς πρὸς μίαν τῶν ἐξόχων καλλονῶν τῆς ὑψηλῆς Ῥωσικῆς ἀριστοκρατίας, πρὸς τὴν Μαρίαν Ἀντωνόβναν πριγκίπισσαν Ναρίσκιν, ἥς ὁ σύζυγος ἦτο ἐκ τῶν ἀνωτάτων ἀξιωματικῶν τῆς αὐλῆς τοῦ Τσάρου. Ὁ Ἀλέξανδρος, καθὰ ὡμολόγει αὐτὸς οὗτος βραδύτερον πρὸς τὸν πρεσβευτὴν τοῦ Ναπολέοντος στρατηγὸν Κωλαιγκούρ, ἦτο μέχρι λατρείας ἀφωσιωμένος εἰς τὴν ὡραίαν καὶ χαριστάτην Μαρίαν Ἀντωνόβναν, ἀνταγαπώμενος ὑπ' αὐτῆς εἰλικρινῶς καί, ὡς ἐκολακεύετο πιστεύων ὁ Ἀλέξανδρος κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ὁμολογίαν, ἀγαπώμενος οὐχὶ ὡς αὐτοκράτωρ, ἀλλ' ὡς ἄνθρωπος (ἰδ. σημ. σελ. 540). Ὁ Σαβαρὺς μόλις λαθὼν γνῶσιν τῶν πραγμάτων τούτων ἔσπευσε νὰ ἐπωφεληθῇ αὐτὰ ὑπὲρ τῆς πολιτικῆς, ἥς ἦτο ἀντιπρόσωπος. Κατ' ὥρθασε νὰ γείνῃ δεκτὸς εἰς τοῦ πρίγκιπος Ναρίσκιν καὶ νὰ παρουσιασθῇ ὑπὸ τοῦ πρίγκιπος εἰς τὴν πριγκίπισσαν σύζυγον αὐτοῦ. Γινώσκων δὲ πόσον ἡ γυναικεῖα ἀριστοκρατία τῆς Πετρούπολεως, μεθ' ὅλην τὴν κατὰ τῆς Γαλλίας καὶ κατὰ τῆς Γαλλικῆς κοινωνίας ἀποστροφὴν αὐτῆς, ἐξετίμα τὰ προϊόντα τῆς Παρισινῆς τέχνης ὡς πρὸς τὰ ἀντικείμενα τῆς γυναικεῖας πολυτελείας καὶ ὅτι ἡ πριγκίπισσα Ναρίσκιν ἐν τῷ κεφαλαίῳ τούτῳ κατείχετο ὑπ' ἀδυναμίας οὐχὶ σμικρᾶς, ἔσπευσε νὰ δηλώσῃ τοῖς ἐν Παρίσι τοῖς τὴν γνώμην αὐτοῦ περὶ τοῦ τρόπου, δι' οὗ ἡδύναντο νὰ ὑποχρεώσωσι τὴν πριγκίπισσαν καὶ νὰ καταστήσωσιν αὐτὴν εὐμενῇ πρὸς τὴν Γαλλικὴν συμμαχίαν. Ὅτε τὸ πρᾶγμα ἀνεκοινώθη τῷ Ναπολέοντι, οὗτος ἐπεδοκίμασε τὸ σχέδιον τοῦ πρεσβευτοῦ, δὲν ἔλειψεν ὅμως νὰ παρατηρήσῃ ἐπισήμως τῷ Σαβαρῷ ὅτι μείζονα τοῦ δέοντος ἔδωκε διάδοσιν εἰς ὑπόθεσιν φύσεως τοσοῦτον ἐμπιστευτικῆς. « Πᾶν ὅ,τι ἀποβλέπει τὸν ἰδιωτικὸν βίον τῶν ἡγεμόνων, ἔγραφε τῷ Κωλαιγκούρ ὁ ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὑπουργὸς Σαμπανὺ (Champagny) κατὰ διαταγὴν τοῦ Ναπολέοντος, πρέπει νὰ θεωρῆται ὡς τι ἱερόν ». Ὁ Ναπολέων ἀνέλαθεν ἰδίαις δαπάναις τὴν ἀποστολὴν πολυτελῶν ἐνδυμάτων κομφοτάτης Παρισινῆς τέχνης διὰ τὴν πριγκίπισσαν· ἔγραφε δὲ ἐν ἰδιωτικῇ ἐπιστολῇ πρὸς τὸν Σαβαρύν: « Δὲν ἐγίνωσκον ὅτι εἴσθε τοσοῦτον εὐτράπελος (galant), ὅσον ἐφάνητε. Τὰ διὰ τὰς ὡραίας Ῥωσίδας ὑμῶν ἔργα τῆς Παρισινῆς τέχνης

μέλλουσι νὰ σᾶς πεμφθῶσιν. Ἐγὼ θέλω νὰ ἀναλάβω τὰς δαπάνας. Θὰ παραδώσῃτε αὐτὰ λέγοντες ὅτι «ἀνοιχθέντος ὑπ' ἐμοῦ τυχαίως τοῦ δελτίου, δι' οὗ ὑμεῖς ἐζητεῖτε αὐτά, ἠθέλησα ἐγὼ αὐτοὺς νὰ ποιήσωμαι τὴν ἐκλογὴν. Ἡξέυρετε ὅτι ἐννοῶ κάλλιστα τὰ τοῦ καλλωπισμοῦ (toilettes)». «Δὲν ἠξέυρομεν ἂν τοιαῦται φιλοφροσύναι ἦσαν ἀναγκαῖαι, λέγει ὁ Βανδάλ, διὰ νὰ προσελκυσθῇ ὀριστικῶς ἡ Μαρία Ἀντωνόβνα· αὕτη ἠλάνετο ὑπὸ ἐλατηρίων σπουδαιοτέρων. Ἀληθῶς δὲν ἠγάπα πολὺ τὴν Γαλλίαν, οὐδόλως δὲ τὴν πολιτικὴν, ἀλλ' ἠγάπα τρυφερῶς τὸν Ἀλέξανδρον καὶ ἐνόμιζεν ὅτι ἐξυπηρετεῖ τοὺς πόθους, τὰ συμφέροντα, αὐτὴν τὴν ἀσφάλειαν αὐτοῦ, γινομένη σύμμαχος ἡμῶν (τῶν Γάλλων). Ἡ συνδρομὴ αὐτῆς δὲν ἦτο ἀνωφελής· πολ- λάκις ὁ Σαβαρὺ ἀνεκοίνωσε τῷ Τσάρῳ ὠφελίμους γνώμας δι' ἐκείνης, ἣν οὗτος μεθ' ὅρους πολεμιστοῦ αἰσθηματικοῦ ἐκάλει «τὸ ἀντικείμενον τῆς ἀναψυχῆς αὐτοῦ (l'objet de ses délassements)». Ἐκ περικοπῆς ἡ κυρία Ναρίσκιν συνέδραμεν εὐμενῶς τῷ στρατηγῷ ἐν ταῖς κοινωνικαῖς τούτου σχέσεσιν καὶ συνετέλεσεν ἵνα αὐξήσῃ τὸν ἀριθμὸν τῶν αἰθουσῶν, εἰς ἃς ἐγίνετο δεκτός».

Ὅποτε ὁ Σαβαρὺ ἐπληροφόρησε τὴν Μαρίαν Ναρίσκιν περὶ τῶν κατὰ τῆς πολιτικῆς τοῦ αὐτοκράτορος μηχανορραφιῶν καὶ περὶ τῶν κινδύνων, εἰς οὓς ἐξετίθετο ἡ ζωὴ αὐτῆ τοῦ Τσάρου, «πρέπει νὰ καταστήσωμεν τὸν Ἀλέξανδρον ὀλίγον πονηρὸν (méchant)», ἔλεγεν ἡ Μαρία. Οὐδεμίαν δ' ἀμφιβολίαν ὅτι οὐκ ὀλίγον συνετέλεσεν ἵνα τεθῇ τέρμα εἰς τὰς Ἀγγλικὰς μηχανορραφίας καὶ τὰς βχδιουργίας τοῦ Οὐίλσωνος διαθέσασα τὸν Τσάρον δύσπιστον πρὸς τοὺς Ἀγγλόφρονας καὶ ἐπιτείνασα τὴν δυσμένειαν καὶ τὴν ὀργὴν αὐτοῦ ἐναντίον τῆς Ἀγγλίας. Ἐκεῖνο δέ, ὅπερ παρώργισε σφόδρα τὸν αὐτοκράτορα ἐναντίον τοῦ Οὐίλσωνος, ἦτο ἡ ἀνακοίνωσις, ἣν εἶχε ποιήσει οὗτος τῷ κόμητι Ἀλοπέῳ (Alopeus), πρεσβευτῇ τῆς Ρωσσίας ἐν Στοκχόλμῃ, ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ ἐπέδοκίμαζε τὴν ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας γενομένην κατοχὴν τοῦ Δανικοῦ στόλου καὶ τῆς Κοπενάγης. Ἐν τῇ ὀργῇ αὐτοῦ ὁ Ἀλέξανδρος ἀπέλυσε τότε πάντας τοὺς Ἀγγλόφρονας ὑπουργούς. Ὁ πρίγκιψ Ὁρλώφ ἀπελογεῖτο γονυπετῶς πρὸ τοῦ αὐτοκράτορος λέγων, ὅτι αὐτός ὁ Ἀγγλος πρεσβευτὴς Γκόρουερ εἶχε δώσει αὐτῷ τὸ φυλλάδιον. Ἐπιστολὴ τοῦ Οὐίλσωνος πρὸς τὸν αὐτοκράτορα ἐπεστράφη χωρὶς νὰ ἀποσφραγισθῇ, καὶ τῇ 25/6 Νοεμβρίου ὁ αὐτοκράτωρ ἐποίησάτο διακήρυξιν σφοδρὸν τάτην κατὰ τῆς Ἀγγλικῆς κυβερνήσεως ἀγγέλλουσάν τὴν διακοπὴν

τῶν σχέσεων καὶ ἀνακηρύττουσαν ἐντόνως τὰς ἀρχὰς τοῦ δικαιώματος τῆς κατὰ θάλασσαν ἐλευθερίας, ἃς ἠθέλει ἡ Ἀγγλία. Οὕτω δὲ ἡ Ῥωσσία περιήρχετο εἰς ἐμπόλεμον θέσιν πρὸς τὴν Ἀγγλίαν.

Διὰ τοῦ μεταξὺ τῆς Ῥωσσίας καὶ τῆς Ἀγγλίας ἐκραγέντος πολέμου ὁ πολιτικὸς κόσμος τῆς Εὐρώπης παρίστα πρωτοφανὲς θέαμα καταστάσεως ἀνωμάλου καθ' ἑαυτήν, ἐτι δὲ μᾶλλον ἀνωμάλου καὶ παραδόξου ἐξεταζομένων τῶν πραγμάτων ὑπὸ τὸ σήμερον ἐπικρατοῦν πνεῦμα τῆς Εὐρωπαϊκῆς διεθνoῦς πολιτικῆς καὶ τῆς μεταξὺ τῶν δυνάμεων καὶ τῶν συμμαχικῶν συστημάτων ἐπικρατούσης διαρκoῦς ἀλληλεγγύης συμφερόντων. Ἡ Ῥωσσία συνεμάχει τῇ Γαλλίᾳ καὶ ἐπολέμει κατὰ τῆς συμμάχου τῇ Γαλλίᾳ Τουρκίας. Ἡ Ἀγγλία ἐπολέμει κατὰ τῆς Γαλλίας καὶ τῆς συμμάχου αὐτῇ Τουρκίας, ἐν ταυτῇ δὲ καὶ κατὰ τῆς Ῥωσσίας πολεμοῦσης καὶ αὐτῆς κατὰ τῆς Τουρκίας. Καὶ ἐκάστη μὲν τῶν τριῶν δυνάμεων Ἀγγλίας, Ῥωσσίας καὶ Τουρκίας ἐπολέμει κατὰ τῶν δύο ἄλλων, μόνη δὲ ἡ Γαλλία ἐπολέμει κατὰ μιᾶς δυνάμεως, τῆς Ἀγγλίας.

Ἡ τοιαύτη ἀνωμαλία ἐν τῷ τότε καθόλου πολιτικῷ καὶ συμμαχικῷ συστήματι τῆς Εὐρώπης ἦτο ἀποτέλεσμα τῆς καθόλου πολιτικῆς θέσεως τῆς Εὐρώπης, καθ' ἣν δύο κυρίως δυνάμεις ἠγωνίζοντο πρὸς ἀλλήλας τὸν περὶ τῶν ὅλων ἀγῶνα, ἡ Γαλλία δηλονότι καὶ ἡ Ἀγγλία. Δύο καθόλου κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον μεγάλαι πολιτικαὶ ἰδέαι καὶ πολιτικὰ συμφέροντα μέγιστα ἐκίνουν ἅπαντα τὸν πολιτικὸν κόσμον τῆς Εὐρώπης· τὸ ζήτημα τὸ Εὐρωπαϊκὸν καὶ τὸ ζήτημα τὸ Ἀνατολικόν. Τὸ πρῶτον ζήτημα ἦτο καθολικώτερον καὶ σπουδαιότερον, καὶ διαφέρον πᾶσι τοῖς λαοῖς τῆς Εὐρώπης ὡς ἀφορῶν αὐτὴν τὴν ὑπαρξιν καὶ διατήρησιν αὐτῶν ἐν τῇ Εὐρωπαϊκῇ συμπολιτείᾳ. Τῇ Ῥωσίᾳ τοῦ Ἀλεξάνδρου διέφερε τὸ Εὐρωπαϊκὸν σπουδαίως, ἀλλὰ κατὰ βάθος ζωτικὸν ζήτημα δι' αὐτὴν ἦτο τὸ Ἀνατολικόν. Ἡ Ἀγγλία εἶχε μέγα διαφέρον ἐν τῷ Ἀνατολικῷ ζητήματι, ἀλλὰ τὸ μέγιστον αὐτῆς καὶ ζωτικώτατον συμφέρον, αὐτὸ τὸ τῆς ὑπάρξεως αὐτῆς, ἦτο τὸ Εὐρωπαϊκόν. Οὕτως εἶχε τὸ πρᾶγμα καὶ διὰ τὴν Ναπολεόντιον Γαλλίαν, ἥς τὸ συμφέρον ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἦτο ἥσσον μέγα ἢ τὸ τῆς Ἀγγλίας. Δι' ἀμφοτέρω τὰ κράτη μέγιστον ἦτο τὸ ζήτημα τὸ Εὐρωπαϊκόν. Χάριν τούτου καὶ ἀπέναντι τούτου τὸ Ἀνατολικὸν ζήτημα διὰ μὲν τὴν Ἀγγλίαν εἶδει νὰ θυσιασθῇ προσωρινῶς εἰς τὸ εὐρύτερον ζήτημα τῆς ἐν Εὐρώπῃ θέσεως τῆς Ἀγγλίας, διὰ δὲ τὴν Γαλλίαν νὰ καταστῇ ὀρ-

γανον τῆς Εὐρωπαϊκῆς πολιτικῆς τῆς δυνάμεως ταύτης. Ὅμοίως εἶχε τὸ πρᾶγμα καὶ διὰ τὴν Αὐστρίαν καὶ διὰ τὴν Πρωσσίαν ἐν πολλῷ μίζονι ἀναλογίᾳ. Ἡ Ναπολεόντιος Γαλλία δὲν ἠδύνατο νὰ ὑφίσταται ἐνὸςφ δὲν διετῆρει τὴν ὑπὸ τῆς τύχης τῶν ὀπλῶν δημιουργηθεῖσαν αὐτῇ μεγάλην Εὐρωπαϊκὴν ἡγεμονίαν μετὰ τῆς ἀναλόγου κατὰ θάλασσαν ἐλευθερίας καὶ ἀσφαλείας. Ἀλλὰ τὸ τοιοῦτον ἐπὶ τῆς ἡπειρωτικῆς Εὐρώπης κράτος, καὶ μάλιστα ἡ ἐπὶ τινων κατὰ θάλασσαν σημείων ἐπέκτασις ἢ ἡ ἀξίωσις πρὸς ἐπέκτασιν τοῦ τοιοῦτου κράτους ἐφαίνοντο ἐκ θεμελίων κλονοῦντα τό τε μέγα ἐπὶ τῶν θαλασσῶν κράτος τῆς Ἀγγλίας καὶ τὴν ἐκ τούτου ἀπορρέουσιν καὶ μετ' αὐτοῦ συνδεομένην ἐπὶ τῆς ἡπειρωτικῆς Εὐρώπης πολιτικὴν ἐπιρροὴν τῆς Ἀγγλίας καὶ τὰ ποικίλα μετ' αὐτῆς συνδεόμενα ἠθικὰ καὶ ὕλικά συμφέροντα τῆς δυνάμεως ταύτης. Ἐντεῦθεν ἐνῶ οἱ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ παρελθόντος αἰῶνος κατὰ τῆς Γαλλίας ἐπιχειροῦμενοι πόλεμοι τῆς ἡπειρωτικῆς Εὐρώπης κατὰ τῆς δημοκρατουμένης Γαλλίας ἐγίνοντο ἐν ὀνόματι καὶ χάριν τῶν μοναρχικῶν ἀρχῶν, οἱ τῆς Ἀγγλίας κατὰ τῆς Γαλλίας πόλεμοι καὶ ἐπὶ τῆς δημοκρατίας ἐτι κύριον ἐλατήριον εἶχον τὸ συμφέρον τὸ πολιτικόν. Ἀρχομένου τοῦ 10^{ου} αἰῶνος, ὅποτε ἡ Γαλλία διὰ τοῦ Ναπολέοντος ὑπῆγετο ὑπὸ σύστημα μοναρχικώτερον, οἱ κατὰ τῆς Γαλλίας πόλεμοι τῆς λοιπῆς Εὐρώπης ἀπέβλεπον μᾶλλον εἰς τὰ συμφέροντα τῆς Εὐρωπαϊκῆς ἰσορροπίας καὶ τῶν κρατῶν αὐτῶν, ὧν ἡ δύναμις καὶ αὐτὴ ἡ ὑπαρξὶς ἡπειλείτο ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς ἐπεκτάσεως, καὶ ἐν τούτῳ συνεβάδιζον αἱ πολιτικαὶ θεωρίαι καὶ τὰ πολιτικὰ συμφέροντα τῆς τε ἡπειρωτικῆς Εὐρώπης καὶ τοῦ μεγάλου νησιωτικοῦ κράτους. Ἀλλὰ μέχρι τῆς μάχης τῆς Φρειδλανδίας καὶ τῆς συνθήκης τοῦ Τιλσιτίου, μετὰ τῶν χάριν ἰσορροπίας συμφερόντων καὶ δυνάμεως πολιτικῆς διεξαγομένων κατὰ τῆς Γαλλίας πολέμων συνεδυάζοντο καὶ τὰ μεγαλεπήβολα, ἀλλ' ἰδεώδη περὶ πολιτικῆς συντάξεως τῆς Εὐρώπης καὶ σχηματισμοῦ Εὐρωπαϊκῆς συμπολιτείας καὶ δικαιοσύνης πολιτικῆς καὶ διαρκοῦς εἰρήνης ἀφιλοκερδῆ σχέδια τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Πρωσίας, ὅστις ἐνεκα τῶν τοιοῦτων αὐτοῦ ἀρχῶν καὶ βουλευμάτων καὶ ἐνεκα τῆς μεγάλης δυνάμεως καὶ κράτους αὐτοῦ ἐφαίνετο ἡγέτης καὶ ρυθμιστὴς τῆς ὅλης κατὰ τῆς Ναπολεοντίου Γαλλίας στρατευομένης Εὐρωπαϊκῆς συμπολιτείας. Ἀλλ' ὁ Ἀλέξανδρος ἦτο πολιτικὸς ἰδεόφρων, ἡ δ' ἀληθὴς ἡγέτης καὶ ψυχὴ τῆς ὅλης κατὰ τῆς Γαλλίας ἐνεργείας καὶ δράσεως ἦτο

ἡ Ἀγγλία. Διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Τίλσιτου ὁ Τσάρος καὶ μετ' αὐτοῦ πᾶσα σχεδὸν ἡ ἡπειρωτικὴ Εὐρώπη ἐξῆλθον τοῦ σταδίου τοῦ ἀγῶνος, καὶ ἡ Εὐρώπη αὕτη ὑπέκυψεν ὑπὸ τὸ σύστημα τοῦ Ναπολέοντος καὶ ὁ ἀγὼν ὁ μέγας περιορίσθη εἰς τὴν μεταξὺ τῆς Ἀγγλίας καὶ τοῦ Ναπολέοντος πάλην. Ἐν τῇ πάλῃ ταύτῃ ὕψιστον συμφέρον τῆς Ἀγγλίας ἦτο νὰ ἐμμείνη, ἵνα νικήσῃ ὀριστικῶς καὶ καταβάλλῃ ἐντελῶς τὸν ἀντίπαλον. Πᾶν ἄλλο Εὐρωπαϊκὸν καὶ Ἀγγλικὸν ἔτι συμφέρον ἔδει νὰ ὑποχωρήσῃ πρὸ τοῦ ὑπερτάτου ἐκείνου συμφέροντος. Τὸ Ἀνατολικὸν αὐτὸ ζήτημα καθίστατο ὅλως δευτερεῦον καὶ ὑποδεεστέρας σημασίας ἀπέναντι τοῦ ζητήματος τοῦ κατὰ τῆς Ναπολεοντίου Γαλλίας πολέμου ἢ μᾶλλον περιείχετο ἐν τῷ ζητήματι τούτῳ καὶ ἐξηρτάτο ἐξ αὐτοῦ.

Ἐξηγούμενοι ἐν τῇ Εἰσαγωγῇ τῆς ἱστορίας ταύτης (ἰδ. σελ. 194) τὰ κατὰ τὴν φύσιν καὶ πορείαν τοῦ Ἀνατολικοῦ ζητήματος κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ἐλέγομεν ὅτι τοῦτο ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, ἀλλ' ἰδίως ἐν τῷ παρόντι κατέστη, κατὰ τὸν κυριώτατον αὐτοῦ καὶ οὐσιωδέστατον χαρακτῆρα, ζήτημα ἀντιθέσεων συμφερόντων καὶ ἀγῶνος περὶ ὑπεροχῆς μεταξὺ τῶν δύο μεγάλων Ἀσιατικῶν ἢτοι ἀνατολικῶν κρατῶν τῆς Εὐρώπης, τῆς Ῥωσσίας δηλονότι καὶ τῆς Ἀγγλίας, καὶ ὅτι φυσικώτατον καὶ κυριώτατον στάδιον τοῦ ἀγῶνος τούτου καὶ τοῦ ἐντεῦθεν προερχομένου ἀνταγωνισμοῦ ἀντιθέσεων καὶ συγκρούσεων ἦτο τὸ Ὀθωμανικὸν κράτος. Ἡ νέα αὕτη φάσις τοῦ Ἀνατολικοῦ ζητήματος, καθὰ τότε ἐξηγησάμεθα, ἤρξατο ἀφότου περὶ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἢ Ἀγγλία κατέστη μέγα κράτος Ἀσιατικόν. Ἐνόςφ ἡ Ἀγγλία ἦτο κράτος καθαρῶς Εὐρωπαϊκόν μετὰ τοῦ ἐκτὸς τῆς Ἀσίας ἀποικιακοῦ αὐτῆς κράτους, οὐδὲν κράτος Εὐρωπαϊκόν εἶχε μίζον συμφέρον νὰ διάγῃ ἐν εἰρήνῃ καὶ φιλίᾳ καὶ συμμαχίᾳ πρὸς τὴν Ῥωσσίαν ἢ τὸ Ἀγγλικόν. Τὸ ἀχανὲς Ῥωσσικόν κράτος ἦτο εὐρυτάτη ἀγορὰ καὶ ἐμπόριον πρὸς κατανάλωσιν τῶν ἐμπορευμάτων καὶ τῶν βιομηχανικῶν προϊόντων τῆς Ἀγγλίας, καὶ ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην ἡ Ῥωσσία ἦτο διὰ τὴν Ἀγγλίαν ἐκεῖνο, τὸ ὅποιον ἦτο ἡ Ἀνατολὴ καὶ τὸ Ὀθωμανικόν κράτος διὰ τὴν Γαλλίαν. Ἀπέναντι δὲ τῶν τοιούτων συμφερόντων τῶν ἐνούντων πρὸς ἄλληλα τὰ δύο κράτη οὐδὲν ὑπῆρχεν ὑπὸ ἔποψιν Εὐρωπαϊκὴν στοιχείον διαιρέσεως καὶ συγκρούσεων μεταξὺ τῶν δύο δυνάμεων. Διὰ τοῦτο δὲ ἐν τοῖς πλείστοις συμμαχικοῖς συνδυασμοῖς τοῦ ΙΗ' αἰῶνος βλέπομεν τὴν

Ῥωσσίαν καὶ τὴν Ἀγγλίαν τασσομένας μετ' ἀλλήλων. Καὶ ἐνῶ ἡ ἐκ παραδόσεως καὶ ἐκ συμφερόντων φίλη καὶ σύμμαχος τῆς Τουρκίας Γαλλία ἐταράσσεται καὶ ἐθροβεῖτο ἐπὶ τοῖς κατὰ τῆς Τουρκίας πολέμοις καὶ νίκαις τῆς Ῥωσσίας, ἡ Ἀγγλία καὶ ἐπὶ τῆς Αἰκατερίνης Β' ἔτι, τοῦλάχιστον κατὰ τὸν πρῶτον αὐτῆς καὶ μέγαν κατὰ τῆς Τουρκίας πόλεμον, ἐξύμνει τὰς νίκας τῆς μεγάλης αὐτοκρατείας καὶ παρῆχεν εἰς τοὺς στόλους αὐτῆς ναύτας καὶ ναυάρχους καὶ κυβερνήτας, ἵνα καταστρέψωσι τὴν κατὰ θάλασσαν δύναμιν τῶν Ὀθωμανῶν. Ἡ νέα φάσις τοῦ Ἀνατολικοῦ ζητήματος ὑπὸ τὴν ἐποψιν τῶν Ἀγγλορωσσικῶν σχέσεων ἤρξατο ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ἐν τοῖς πράγμασιν αὐτοῖς καὶ ἐν τῇ συνειδήσει τῶν ὀξυδερκῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν, οὐχὶ δ' ἀμέσως καὶ ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ Ἀγγλικοῦ λαοῦ. Γουλιέλμος Πίττ ὁ νεώτερος ἦτο ὁ πολιτικός ἀνὴρ ὁ πρῶτος ὀξύτατα ἀντιληφθεὶς τῆς νέας θέσεως τῶν πραγμάτων καὶ πειραθεὶς νὰ ὑψώσῃ εἰς δόγμα πολιτικὸν διὰ τὴν Ἀγγλίαν τὴν διατήρησιν τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους. Ἀλλ' ὁ Ἀγγλικὸς λαὸς τοσοῦτον ξένος ἔτι καὶ ἀλλότριος ἐτύγχανε πρὸς τοιαύτην ἀντίληψιν τῶν πρὸς τὴν Ῥωσσίαν σχέσεων τῆς Ἀγγλίας, ὥστε ἡ ἰδέα πολέμου κατὰ τῆς Ῥωσσίας, ἣν ὑπεκίνησεν ὁ πολιτικὸς ἐκεῖνος ἀνὴρ διαρκούντος τοῦ δευτέρου κατὰ τῆς Τουρκίας πολέμου τῆς Αἰκατερίνης Β' (1787-1792), διήγειρε θύελλαν διαμαρτυρήσεων παρὰ τῷ Ἀγγλικῷ λαῷ καὶ ἰδίως παρὰ τοῖς ἐμπόροις τοῦ Λονδίνου. Ἡ Γαλλικὴ ἐπανάστασις καὶ ἡ ἐντεῦθεν ριζικῶς ἀλλοιωθεῖσα θέσις τῶν Εὐρωπαϊκῶν πραγμάτων ἐπῆλθεν ἐπικαιρότατα ἵνα ἀνακόψῃ τὴν πορείαν τῆς ἀναπτύξεως τοῦ Ἀνατολικοῦ ζητήματος ὑπὸ τὴν νέαν αὐτοῦ ταύτην φάσιν.

Ἡ πρὸς τὴν Τουρκίαν εἰρηνικὴ πολιτικὴ τοῦ Παύλου Α' καὶ ἡ ἰδεόφρων καὶ ἀποκλειστικῶς τὸ πρῶτον Εὐρωπαϊκὴ πολιτεία τοῦ Ἀλεξάνδρου Α' συνετέλεσαν ἔτι μᾶλλον εἰς τὴν ἀνακοπὴν ταύτην. Ἐν τῷ μεγάλῳ μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ τῆς Ναπολεοντίου Γαλλίας ἀγῶνι, ἐν ᾧ ἡ Ἀγγλία ἠγωνίζετο τὸν περὶ ὑπάρξεως αὐτῆς ὡς Εὐρωπαϊκοῦ καὶ ἐμπορικοῦ κράτους ἀγῶνα, τὸ Ἀνατολικὸν ζήτημα ἐτέθη ὅλως ἐν ὑστέρῃ μοίρᾳ, ἢ μᾶλλον, ὡς ἐφθημεν εἰπόντες, περιελήφθη ἐν τῷ ζητήματι τῶν Ἀγγλογαλλικῶν σχέσεων. Οὐχὶ ἡ Ῥωσσία ἡ δι' Ἀγγλικῶν χρημάτων ὑπὲρ Ἀγγλικῶν καὶ Εὐρωπαϊκῶν συμφερόντων κατὰ τοῦ Ναπολέοντος πολεμοῦσα, ἀλλ' ἡ Γαλλία ἡ καταλαβοῦσα τὸ Βέλγιον καὶ τὴν Ὁλλανδίαν καὶ τὸ Ἀννόθερον, ἵνα διὰ τούτων

κλείσῃ τῇ Ἀγγλίᾳ τὴν πρὸς τὴν Εὐρώπην συγκοινωνίαν, ἡ Γαλλία ἡ ἐξεγείρουσα τὴν Ἰρλανδίαν, ἡ καταλαμβάνουσα τὴν νῆσον τοῦ ἁγίου Δομίνικου, ἡ ἐκδιώκουσα τὴν Ἀγγλίαν πάσης ἡπειρωτικῆς ἐν Εὐρώπῃ παραλίας, ἡ Γαλλία αὕτῃ ἦτο ἡ ζητοῦσα νὰ ἄρχῃ τῆς Αἰγύπτου, τῶν Ἰονίων νήσων, τῆς Μελίτης καὶ τῆς Ἰταλίας καὶ ἐξεγείρουσα τὴν Τουρκίαν κατὰ τῆς Ῥωσσίας καὶ διὰ τούτων πάντων ἐπισείουσα τὸν μέγιστον κίνδυνον κατὰ τοῦ Ἀσιατικοῦ κράτους τῆς Ἀγγλίας. Πρὸ τῆς ἐπὶ τὴν Αἴγυπτον ἔτι στρατείας ἔγραφεν ὁ Ναπολέων πρὸς τὴν Γαλλικὴν κυβέρνησιν (τὸ Διευθυντήριον): «Δὲν ἀπέχουσιν ἔτι οἱ χρόνοι, καθ' οὓς θὰ νοήσωμεν ὅτι, ἵνα καταστρέψωμεν ἀληθῶς τὴν Ἀγγλίαν, εἶναι ἀνάγκη νὰ καταστῶμεν κύριοι τῆς Αἰγύπτου». Ὁ αὐτὸς δὲ ἔλεγεν ἐν τῇ Ἀγίᾳ Ἐλένῃ: «Ὁ ἀρχικὸς σκοπὸς τῆς στρατείας τῶν Γάλλων ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἦτο ἡ ταπεινώσις τῆς Ἀγγλικῆς δυνάμεως. Ἐκ τῶν ὀχθῶν τοῦ Νεῖλου ἔδει νὰ ἐκκινήσῃ ὁ στρατὸς ὁ μέλλων νὰ παρασκευάσῃ νέας τύχας ταῖς Ἰνδίας. Ἡ Αἴγυπτος ἔδει ν' ἀντικαταστήσῃ τὸν ἅγιον Δομίνικον καὶ τὰς Ἀντίλλας καὶ νὰ συμβιβάσῃ τὴν ἐλευθερίαν τῶν μαύρων μετὰ τῶν συμφερόντων τῶν ἡμετέρων βιομηχάνων. Ἡ κατάκτησις τῆς ἐπαρχίας ταύτης συνεπήγετο τὴν ἀπώλειαν πασῶν τῶν Ἀγγλικῶν κτήσεων ἐν Ἀμερικῇ καὶ παρὰ τὸν Γάγγην. Τῶν Γάλλων ἅπαξ γινομένων κυρίων τῆς Ἰταλίας, τῆς Κερκύρας, τῆς Μελίτης καὶ τῆς Ἀλεξανδρείας, ἡ Μεσόγειος καθίστατο λίμνη Γαλλική». Εἶναι ἀληθές ὅτι ὁ Ναπολέων μετὰ τὴν ἀπώλειαν τῆς Αἰγύπτου ἐπόθει τὴν πρὸς τὴν Ἀγγλίαν εἰρήνην καὶ πρὸς τοῦτο, ὡς εἶπομεν, ἐργάζετο διὰ τῆς ἄλλης αὐτοῦ πολιτικῆς, ἀλλὰ τὰς ἄλλας ἐν Μεσογείῳ ἰσχυρὰς θέσεις δὲν παρητεῖτο χάριν τῆς πρὸς τὴν Ἀγγλίαν εἰρήνης· τοῦτο δέ, συνδυαζόμενον μετὰ τῆς ὅλης τοῦ Ναπολέοντος Εὐρωπαϊκῆς πολιτείας, τὸν κατὰ τοῦ Ναπολέοντος πόλεμον καθίστα διὰ τὴν Ἀγγλίαν ἀγῶνα περὶ ὑπάρξεως. Ἴνα δὲ τὸ Ἀνατολικὸν ζήτημα ἀποχωριζόμενον ἀπὸ τοῦ ζητήματος τοῦ μεγάλου τούτου ἀγῶνος ἀναπτυχθῇ ὑπὸ τὴν ἐποψιν τῆς Ἀγγλορωσικῆς ἀντιθέσεως, ἔδει κατὰ πρῶτον νὰ καταλυθῇ τὸ κράτος τῆς Ναπολεοντίου Γαλλίας. Ἐνόςφω δὲν ἐγίνετο τοῦτο, ἡ μεταξὺ τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Ῥωσσίας σύγκρουσις ἀπέβαλλεν ὅλως τὸν ὄξυν χαρακτῆρα καὶ ὑπεχώρει εἰς συμβιβασμοὺς καὶ παραχωρήσεις μείζονας ἢ ἥττονας ἀναλόγως τῆς μείζονος ἢ ἥττονος κρισιμότητος τῶν περιστάσεων. Ἡ Ἀγγλία δὲν ἤθελε τὴν κατάκλυσιν τοῦ Ὄθωμανικοῦ κράτους, ἑστερ-

γεν ὁμως τὴν παραχώρησιν ἐπαρχιῶν τινων εἰς τὴν Ῥωσσίαν. Μὴ ἀνεχομένη δὲ τὴν ὑπὸ τῶν Ῥώσων κατάληψιν τοῦ Βοσπόρου ἐπέ-
τρεπεν αὐτοῖς ἐν τούτοις ἵνα ἀποκτήσωσι ναυτικὸν σταθμὸν ἐν τῇ Με-
σογείῳ ὡς σύμμαχοι τῆς Ἀγγλίας ἐναντίον τῆς Γαλλικῆς ἐν τῇ θα-
λάσῃ ταύτῃ ὑπεροχῆς.

Τὰ εἰρημμένα ἐξηγοῦσιν ἡμῖν ἀρκούντως διὰ τί ἡ Ἀγγλία, ἡ μέχρι
τῆς ἐν Τιλσιτίῳ εἰρήνης σύμμαχος διατελοῦσα τῇ Ῥωσσίᾳ, ἐπεθύμει
καὶ μετὰ τὴν εἰρήνην ταύτην ν' ἀποφύγῃ τὸν πρὸς τὴν δύναμιν ταύ-
την πόλεμον καὶ διὰ τί ἐν Ῥωσσίᾳ ἡ δύναμις ἐκείνη ἀπήλαυε συμπα-
θειῶν ἐναντίον τῆς νέας πολιτικῆς τοῦ αὐτοκράτορος. Ταῦτα δὲ ἐξη-
γοῦσιν ἡμῖν καὶ τὴν φύσιν καὶ τὴν ἀληθῆ δύναμιν καὶ σημασίαν τοῦ τε
πρὸ τῆς εἰρήνης τοῦ Τιλσιτίου ἀρξαμένου Ἀγγλοτουρκικοῦ πολέμου
καὶ τῆς μετὰ τὴν εἰρήνην ταύτην ἐπελθούσης ῥήξεως μεταξὺ Ἀγ-
γλίας καὶ Ῥωσσίας. Ἀμφότεροι οὗτοι οἱ πόλεμοι ἦσαν οἰονεὶ μικρὰ
παραρτήματα τοῦ μεγάλου Ἀγγλογαλλικοῦ πολέμου. Ὁ Ἀγγλοτουρ-
κικὸς πόλεμος προῆλθε διότι ἡ Τουρκία προσέβαλε τὴν συμμαχοῦσαν
τῇ Ἀγγλίᾳ Ῥωσσίαν, ὁ δὲ Ἀγγλορωσσικὸς πόλεμος ἐπεγένετο διότι
οὕτω ἤθελεν ὁ τὴν σύμμαχον τῆς Ἀγγλίας Ῥωσσίαν καταβαλὼν
Ναπολέον. Ἀλλ' ὑπὸ τὸν ἐξωτερικὸν τοῦτον παροδικὸν συνδυασμὸν
ἐσωτερικῶς καὶ κατὰ βάθος τὰ πράγματα εἶχαν ἄλλως. Ἡ Τουρκία
ἦτο σύμμαχος τῇ Ἀγγλίᾳ καὶ διὰ τοῦτο ὁ Ἀγγλοτουρκικὸς πόλεμος
ἐληξε τῷ 1809 ἄνευ οὐδενὸς σπουδαίου ἀποτελέσματος. Καὶ ἡ Ῥωσ-
σία δὲ κατὰ βάθος ἦτο σύμμαχος τῇ Ἀγγλίᾳ, ἐνόσω διήρκει ἡ Να-
πολεόντιος Εὐρωπαϊκὴ ἡγεμονία, διὰ τοῦτο δὲ καὶ ὁ μεταξὺ τῶν δύο
τούτων δυνάμεων πόλεμος ἐληξεν ἐπίσης ἄνευ οὐδενὸς μεγάλου ἀπο-
τελέσματος ἀλλοιοῦντος τὸ τέως μεταξὺ αὐτῶν καθεστὼς τῶν πο-
λιτικῶν σχέσεων. Ὅμοιον χαρακτῆρα εἶχε καὶ ὁ μεταξὺ Ῥωσσίας καὶ
Τουρκίας διὰ Γαλλικῶν βραδουργιῶν προκληθεὶς πόλεμος, ἀνόμοιος
κατὰ τοῦτο ὢν πρὸς τοὺς μεγάλους κατὰ τὰς ἱστορικὰς τῆς Ῥωσ-
σίας παραδόσεις ἐναντίον τῆς Τουρκίας διεξαχθέντας πολέμους, περα-
τωθεὶς ἐπὶ τέλους διὰ τῆς Ἀγγλικῆς μεσιτείας ἄνευ σπουδαίων ἀπο-
τελεσμάτων.

Τὸ ζήτημα τῶν παραδουναβίων ἡγεμονιῶν. — Ἀλλ' ὅπως
καὶ ἂν εἶχον ὑπὸ τὴν γενικὴν ταύτην ἐποψιν τὰ πράγματα, ὁ Ἀλέ-
ξανδρος, ὁ ἐκτελέσας πιστῶς τὰς πρὸς τὸν Ναπολέοντα ὑποχρεώσεις
αὐτοῦ καὶ προκαλέσας πόλεμον πρὸς τὴν Ἀγγλίαν ἐναντίον τῶν ἐμ-

πορικῶν συμφερόντων τοῦ κράτους καὶ τῶν πρὸς τὴν Ἀγγλίαν συμπαθειῶν τοῦ Ῥωσικοῦ λαοῦ, ἤξιον δικαίως ἵνα καὶ ὁ Ναπολέων ἐκπληρώσῃ τὰς πρὸς αὐτὸν ὑποχρεώσεις διὰ τῆς προσαρτήσεως τῶν Ἡγεμονιδῶν, τὰς ὁποίας πρὸ μικροῦ προσενεχθείσας ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας ἀπέρριψεν ὑπερῆφάνως καὶ ἐπιδεικτικῶς. Ἀλλ' ὁ Ναπολέων ἐπιτηδειότατα, ὡς εἶδομεν, εἶχε κατορθώσει νὰ μὴ λάβῃ ὑποχρέωσιν οὐδεμίαν ῥητὴν καὶ θετικὴν ἐν τῇ συνθήκῃ τοῦ Τιλσιτίου. Διὰ τῶν γνωστῶν φανερῶν ὄρων τῆς συνθήκης ταύτης ἐσκόπει ἔνθεν μὲν τὴν ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου ἀναγνώρισιν τῶν ἄχρι τοῦδε ὑπ' αὐτοῦ ἐν Γερμανίᾳ καὶ ἐν Ἰταλίᾳπραχθέντων καὶ πραχθησομένων, ἔνθεν δὲ ἐξεγείρας αὐτὸς πρὸ πολλοῦ τὴν μέσσην, τὴν δυτικὴν καὶ τὴν νοτίαν Εὐρώπην κατὰ τῆς Ῥωσσίας, ἐξήτει νὰ ἐξεγείρῃ νῦν διὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τὴν βορείαν Εὐρώπην κατὰ τῆς αὐτῆς δυνάμεως, κηρύσσων μὲν αὐτὸς τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Ἀγγλίας, ὑποχρεῶν δὲ πρὸς τοῦτο καὶ τὴν Δανίαν καὶ τὴν Σουηδίαν. Ἐν δὲ τοῖς μυστικοῖς ὅροις εἶχεν ἀναλάβει ὑποχρεώσεις, περὶ τῆς πραγματοποιήσεως τῶν ὁποίων οὐδέποτε διενεοῖτο σπουδαίως καὶ αἰτίνες ἐτίθησαν ἐν τῇ συνθήκῃ ἀπλῶς ἵνα δελεάσωσι τὸν Ἀλέξανδρον. Αἱ ἄλλαι ὑποσχέσεις αὐτοῦ περὶ θετικωτέρων καὶ πρακτικωτέρων παραχωρήσεων, οἷον ἡ περὶ τῆς εἰς τὴν Ῥωσσίαν ὀριστικῆς προσαρτήσεως τῶν παραδουναβίων ἡγεμονιδῶν, δὲν εἶχον περιληφθῇ ἐν τῇ συνθήκῃ, ἐν ᾗ ἐγένετο λόγος μόνον περὶ ἐκκενώσεως τῶν χωρῶν τούτων ὑπὸ τοῦ Ῥωσικοῦ στρατοῦ.

Ἀλλ' ἀκριβῶς νῦν ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος καὶ ἡ Ῥωσικὴ πολιτικὴ ἡξίουσαν τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ὑποσχέσεως ταύτης. Ὁ Ναπολέων ἀπέφευγε νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν ὑπόσχεσιν ταύτην, οὐχὶ διότι ἐφοβεῖτο ἢ ἐφθόνηι τῇ Ῥωσσίᾳ τὴν προσάρτησιν τῶν χωρῶν τούτων, ἀλλὰ διότι εἰς τὰς ἀποφάσεις αὐτοῦ ὥρμητο ἐκ τῶν αὐτῶν ἐκείνων σκέψεων, δι' ἃς ἀπέφυγε νὰ περιλάβῃ τὴν ὑπόσχεσιν ἐκείνην ἐν τῇ συνθήκῃ. Ὁ Ναπολέων, ὁ ἐξεγείρας πρὸ μικροῦ τὴν Τουρκίαν κατὰ τῆς Ῥωσσίας καὶ κατὰ τῆς Ἀγγλίας καὶ παραστάς ὡς εἰλικρινὲς φίλος καὶ σύμμαχος καὶ προστάτης αὐτῆς, δὲν ἤθελε νῦν νὰ καταλίπῃ τὴν Τουρκίαν καὶ νὰ ρίψῃ αὐτὴν εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς Ἀγγλίας. Οἱ πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον ῥηθέντες λόγοι περὶ τοιαύτης ἐγκαταλείψεως τῆς Τουρκίας διὰ τὴν καθαίρεσιν δῆθεν τοῦ Σελίμ ἦσαν ἀπατηλοὶ σκοποῦντες ἀπλῶς νὰ καταστήσωσι πιστευτὰ τῷ ἡγεμόνι ἐκείνῳ τὰ περὶ διανομῆς τῆς Τουρκίας σχέδια καὶ βουλευμάτων αὐτοῦ. Ἡ ὅλη πολιτικὴ του πρὸς

τὸν Ἀλέξανδρον ἦτο πολιτικὴ ἀπάτης καὶ διαβουκολήσεως ἕωστοῦ καταστάσῃ τὴν Ἀγγλίαν προσιτὴν εἰς τὰς περὶ εἰρήνης προτάσεις αὐτοῦ. Μέχρι τινὸς ἐνόμισεν ὅτι ἡδύνατο νὰ ἐξοικονομήσῃ τὰς περιστάσεις στρέφων τὴν προσοχὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου ὅτε μὲν πρὸς τὸ μέρος τῆς Πρωσσίας καὶ τῆς Σουηδίας, ὅτε δὲ πρὸς τὸ τῆς Ἰνδικῆς. Ἵνα δ' ἐξέλθῃ νῦν ἀπὸ τῆς δυσχεροῦς ἀπέναντι τῆς Ῥωσσίας καὶ τῆς Τουρκίας θέσεως, κατέφυγε πρῶτον εἰς οὐχὶ γενναῖον τέχνασμα ἀναβολῆς. Συναινῶν κατ' ἀρχὴν εἰς τὰς Ῥωσσιακὰς ἐπὶ τὰς παραδουναβίους ἡγεμονίας ἀξιώσεις, ἀλλὰ μὴ θεωρῶν τὰς ἀξιώσεις ταύτας ἐκ τῆς συνθήκης ἀπορρεούσας, τὴν συναινέσιν αὐτοῦ εἰς τὴν τῷ Ῥωσικῷ κράτει παραχώρησιν τῶν ἡγεμονιῶν ἐξήρτα ἀπὸ προσαρτήσεως νέας κτήσεως ἀναλόγου πρὸς τὴν Γαλλίαν, ὡς τοιοῦτον δὲ ἀντιστάθμημα εὑρίσκειν ἐν τῇ κατοχῇ τῆς Πρωσσιακῆς Σιλεσίας. Ὁ Ναπολέων ἐνόει ἄριστα καὶ προέβλεπεν ἀσφαλῶς ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος ὁ μὴ ἀποδεχόμενος ἐν ταῖς διαπραγματεύσεσι τοῦ Τιλσιτίου χώραν Πρωσσιακὴν εἰς τὴν Ῥωσσίαν προσφερομένην, πολὺ ὀλιγώτερον θὰ ἐδέχετο νέον ἀκρωτηριασμὸν τῆς Πρωσσίας ὡς ἀντιστάθμημα τῆς εἰς τὸ κράτος αὐτοῦ προσαρτήσεως τῶν παραδουναβίων ἡγεμονιῶν. Ἐννοεῖται οἰκοθεν ὅποσον δυσαρέστως ἤκουσεν ὁ Ἀλέξανδρος τὰ περὶ συνδυασμοῦ τῆς Σιλεσίας καὶ τῶν ἡγεμονιῶν σχέδια τοῦ Ναπολέοντος. Ἀποτεινόμενος πρὸς τὸν εἰς Παρισίους ἐπιστρέφοντα Σαβαρὺν ἔλεγεν ὁ Τσάρος: «Δὲν δύναμαι νὰ ἀποκρύψω πρὸς ὑμᾶς τὴν θλίψιν, ἣν αἰσθάνομαι ἐπὶ τῇ ἀναγνώσει τῆς ἐκθέσεως τοῦ Τολστόη (τοῦ ἐν Παρισίοις Ῥώσσου πρεσβευτοῦ). Κατὰ τὰ ὑπ' αὐτοῦ λεγόμενα φαίνεται ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ συνδέει τὴν κατοχὴν τῆς Πρωσσίας πρὸς τὸ ζήτημα τῆς Βλαχίας καὶ Μολδαβίας. Οὐδέποτε ἐσκέφθην ὅτι τὰ δύο ταῦτα πράγματα ἔχουσιν ἐλαχίστην πρὸς ἄλληλα σχέσιν, καὶ ἐπειδὴ ἐλάλησα πάντοτε εἰλικρινῶς πρὸς ὑμᾶς, πρέπει νὰ μάθητε ὡς πρὸς τοῦτο τὴν πολιτικὴν μου πίστιν. Ὁ αὐτοκράτωρ ὀρεῖται νὰ ἐνθυμηθῇ ὅτι ἐν Τιλσιτίῳ δὲν ἡδυνήθη νὰ μὲ πείσῃ νὰ δεχθῶ τὰ σκῦλα ἡγεμόνος, ὅστις ἦτο ἔτι σύμμαχός μου . . . Ὁ αὐτοκράτωρ εἶχε τὴν ἀγαθότητα νὰ μὲ ἀκούσῃ καὶ μετ' αἰσθήματος θαυμασμοῦ πάντοτε ἀναμιμνήσχομαι ὅτι διὰ τῆς μεσιτείας μου κατέλιπεν εἰς τὸν ἡγεμόνα τοῦτον τὴν εὐτελῇ ὑπαρξιν, ἥς ἔτι νῦν ἀπολαύει. Δὲν ἀρνοῦμαι ὅτι τοῦτο ἔπραξεν ἀπὸ συγκαταβάσεως, ἀφοῦ ἡ τῶν ὀπλῶν ἐπιτυχία ἐπέτρεπεν αὐτῷ τὰ πάντα· ἀλλ' ὅμως οὐδέποτε τότε ἐγένετο λόγος περὶ

συνδυασμοῦ τοῦ ζητήματος τῶν Τουρκικῶν ἐπαρχιῶν μετὰ τοῦ ζητήματος τῶν Πρωσικῶν. Ἐὰν ἐγώ, καθ' ὃν χρόνον ἐπετύγχανον παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος τὴν εἰς τοὺς δυστυχεῖς τούτους ἀπόδοσιν τῶν χωρῶν αὐτῶν, συνεφέρουν ἰδιαιτέρως μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος περὶ τοῦ διαμελισμοῦ τῶν χωρῶν τούτων πρὸς ἀντάλλαγμα τῆς Βλαχίας καὶ τῆς Μολδαυίας, δὲν ἤθελον συμπράξει εἰς τὴν καταστροφὴν αὐτῶν ; . .

Ὁ αὐτοκράτωρ θὰ μοὶ ἀποδώσῃ δικαιοσύνην ἀναμνησκόμενος ὅτι οὐδέποτε ἐλάλησα ἐγὼ αὐτῷ περὶ Βλαχίας καὶ Μολδαυίας, ὅτι οὗτος ἐλάλησε πρῶτος λέγων μοι ὅτι μετὰ πολυχρόνιον πόλεμον πρέπει νὰ ἐπανέλθῃ τις εἰς τὸ ἔθνος αὐτοῦ φέρων καλόν τι κέρδος (*un beau coté*) δυνάμενον νὰ παραδώσῃ εἰς λήθην τὰς γενομένας θυσίας. Δὲν εἶχον τὸ σχέδιον νὰ προσαρτήσω τὰς χώρας ταύτας. Μετὰ τὴν ἀφίξιν ὑμῶν ἐνταῦθα ἐξέθηκα ὑμῖν τοὺς λόγους τοὺς συνηγοροῦντας ἐν ἐμοὶ ὑπὲρ τῆς διατηρήσεως αὐτῶν. Ἀλλ' ἐὰν πρόκηται νὰ διατηρήσω αὐτὰς πρὸς βλάβην τῆς Πρωσίας διὰ συμφωνίας γινομένης ἐν ἡ καταστάσει νῦν εὐρίσκεται ἡ χώρα, ἥς ὑπῆρξε σύμμαχος, προτιμῶ νὰ καταλίπω αὐτάς. Ἐπὶ τῷ τοιούτῳ ὄρῳ δὲν ἤθελον δεχθῆ οὐδ' ἅπαν τὸ Ὀθωμανικὸν κράτος. Τοῦτο εἶναι δι' ἐμέ ζήτημα τιμῆς».

Ἀλλ' ὁ Ἀλέξανδρος, μὴ ἀρκούμενος εἰς τὴν ἀπόρριψιν τῆς προτάσεως τοῦ Ναπολέοντος περὶ οἰασδήποτε νέας κολοβώσεως τοῦ Πρωσικοῦ κράτους, ἐνήργει διὰ τοῦ ἐν Παρισίοις Ῥώσου πρεσβευτοῦ παρὰ τῷ Ναπολέοντι ἵνα ἡ Πρωσία ἀπαλλαγῇ ταχέως τῆς κατοχῆς τῶν Γαλλικῶν στρατευμάτων παριστῶν τοῦτο ὡς ἐχέγγυον τῆς στερεώσεως τῆς μεταξύ Ῥωσίας καὶ Γαλλίας εἰρήνης, ἐνῶ ὁ Ναπολέων δὲν ἠνείχετο νὰ γίνηται λόγος πρὸς αὐτὸν περὶ τοῦ κράτους τούτου. Ἐν τινι μάλιστᾳ πρὸς τὸν Τολστόην συνεντεύξει ἐλάλησεν ἐντόνως πρὸς αὐτὸν τάδε τὰ διὰ τὰς σημερινὰς πολιτικὰς περιστάσεις λίαν ἀξιοσημεῖωτα : « Κακῶς ποιεῖτε τοσοῦτον ἐνδιαφερόμενοι ὑπὲρ τῆς Πρωσίας· θὰ ἴδῃτε ὅτι αὕτη θὰ πλέξῃ καθ' ὑμῶν κακὰς πλεκτάνας » πρὸς ταῦτα δὲ ὁ Τολστόη ἀπήντησε τὰ ἐξῆς ἐπίσης διὰ τὰς σημερινὰς μᾶλλον ἢ τὰς τότε διεθνεῖς πολιτικὰς σχέσεις ἀξιοσημεῖωτα : « Οὐδεὶς θὰ τολμήσῃ νὰ πλέξῃ πλεκτάνας κατὰ τῆς Ῥωσίας ἐνὸς αὕτη θὰ ἦναι ἡνωμένη μετὰ τῆς Γαλλίας ». Ἀλλ' ἐνῶ ἡ Ῥωσία τοιοῦτον διαφέρον εἰδείκνυε διαρκῶς ὑπὲρ τῆς Πρωσίας, ὁ Ναπολέων ἐπέμενεν ἢ ὑπεκρίνετο ὅτι ἐπέμενεν εἰς τὸ ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου οὕτω ἐμφαντικῶς ἀπορριφθὲν περὶ τῆς Σιλεσίας σχέδιον. Ὁ νέος πρεσβευτὴς τοῦ Ναπο-

λέοντος, ὁ ἐλθὼν ἐκ Παρισίων περὶ τὰ τέλη τοῦ ἔτους 1807 εἰς Πετροῦπολιν στρατηγὸς Κωλαιγκούρ (1), ἀνὴρ καὶ ὡς ἐκ τῆς καταγωγῆς καὶ ὡς ἐκ τοῦ παρελθόντος αὐτοῦ θεωρούμενος καταλληλότατος διὰ νὰ ἐλκύη συμπαθείας ἐν τῇ κοινωνίᾳ τῆς Πετροπούλεως, εἶχεν ὁδηγίας, αἰτινες δεικνύουσι τὸ ἀπατηλὸν τῆς πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον πολιτικῆς τοῦ Ναπολέοντος καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν καὶ σημασίαν αὐτῆς. Κατὰ τὰς δοθείσας τῷ Κωλαιγκούρ ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν ἐξωτερικῶν Σαμπανὺ ὁδηγίας ὁ Ναπολέων ἦτο κατ' ἀρχὴν ἐναντίος πρὸς τὸ σχέδιον τῆς προσαρτήσεως τῶν παραδουναβίων ἡγεμονιῶν εἰς τὴν Ῥωσίαν· ἀλλ' ἐὰν ἐπέμενεν ὁ Ἀλέξανδρος εἰς τὴν ἀξίωσιν αὐτοῦ, ὁ Ναπολέων συνήνει εἰς τοῦτο ἐπὶ τῷ ὄρῳ ἀναλόγου ἀποζημιώσεως διὰ τὴν Γαλίαν. Ἀλλὰ τὴν ἀποζημιώσιν ταύτην δὲν ἤθελεν οὔτε ἐν Βοσνίᾳ, οὔτε ἐν Ἀλβανίᾳ, διότι τὸ τοιοῦτον ἐξασθεγοῦν τὴν Τουρκίαν ἤθελεν ἐπισπύσει τὴν διάλυσιν τοῦ κράτους τούτου, ὅπερ δὲν ἐπεθύμει ὁ αὐτοκράτωρ. *Μόνην οὖτος ἀποζημιώσιν ἐδέχετο ἐν Πρωσσίᾳ.* Ὅσον ἀφορᾷ τὸ σχέδιον τοῦ γενικωτέρου διαμελισμοῦ καὶ τῆς διανομῆς τῆς Τουρκίας, τὸ σχέδιον τοῦτο ἔδει ν' ἀναβληθῇ μέχρι τῆς στιγμῆς, καθ' ἣν ἡ Ἀγγλία ἤθελε καταστῇ ἀνίκανος νὰ λάβῃ τὴν πλουσιωτάτην μερίδα ἐν τῇ διανομῇ ταύτῃ, τὴν Αἴγυπτον δηλονότι καὶ τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου πελάγους, καὶ ὁ φόβος τοιούτου τινὸς ἐνδεχομένου ἦτο τὸ ἰσχυρότατον ἐπιχείρημα τοῦ αὐτοκράτορος ἐναντίον τῆς διανομῆς τῆς Τουρκίας. Ὁ αὐτοκράτωρ θεωρεῖ, ἔλεγεν ὁ Σαμπανύ, τὸν διαμελισμὸν τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους ὡς τι ὀλέθριον, ἀλλ' ἵνα εὐαρεστήσῃ τῷ αὐτοκράτορι Ἀλεξάνδρῳ δὲν ἀπορρίπτει μὲν τὸ σχέδιον, ἀλλ' ἀναβάλλει τὴν στιγμὴν τῆς πραγματοποιήσεως. « *Τὸ ἀρχαῖον τοῦτο σχέδιον τῆς Ῥωσικῆς φιλοδοξίας,* ἔλεγεν ὁ Γάλλος ὑπουργός, εἶναι δεσμὸς δυνάμενος νὰ ἐνώσῃ τὴν Ῥωσίαν πρὸς τὴν Γαλίαν καὶ ὑπὸ τὴν ἐποψὴν ταύτην πρέπει νὰ προσέχητε νὰ μὴ ἀποθαρρύνετε ὁλοσχερῶς τὰς ἐλπίδας αὐτῆς». Τὴν ἐντολὴν ταύτην τῆς διαβουκολήσεως τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν Ῥώσων πολιτικῶν ἀνδρῶν ἡγωνίσθη ὁ Κωλαιγκούρ νὰ ἐκπληρώσῃ μετὰ πολλῆς τέχνης, καίτοι ἀποτυχία τελεία ὑπῆρξεν ὁ καρπὸς τῶν ἀγώνων αὐτοῦ. Ἀλλ' ἡ Γαλλικὴ πολιτικὴ, ἐνῷ τὰ περὶ Ἀνατολῆς σχέδια παρέπεμπεν εἰς τὸ ἀπώτατον μέλλον, ἐφρόντιζεν ἐν τούτοις ἵνα προσενέγκῃ τῇ Ῥωσίᾳ κέρδος τι,

(1) Ἴδε περὶ Κωλαιγκούρ σελ. 28, 30, 33, 66.

ἀποζημιώσιν τινα διὰ τὴν ἀπώλειαν τῶν παραδουναβίων ἡγεμονιῶν ἐκεῖ, ἐνθα τὰ συμφέροντα αὐτῆς συνέπιπτον ἀκριβῶς μετὰ τῆς πρὸς τὴν Ῥωσσίαν προσγινομένης ὠφελείας.

Μεταξὺ τῶν διατάξεων τῆς ἐν Τιλσιτίῳ συνθήκης ὑπῆρχε καὶ τις, καθ' ἣν οἱ δύο σύμμαχοι ὑπεχρεοῦντο, καθ' ἣν περίπτωσιν ἡ Ἀγγλία δὲν ἤθελε δεχθῇ τὴν μεσολάβησιν τῆς Ῥωσσίας πρὸς συνομολόγησιν εἰρήνης πρὸς τὸν Ναπολέοντα καὶ ἤθελεν οὕτω ἐξαναγκάσει τὴν Ῥωσσίαν νὰ κηρύξῃ πόλεμον κατ' αὐτῆς, νὰ ἐνεργήσῃ ἢ μὲν Γαλλία παρὰ τῇ Πορτογαλίᾳ, ἢ δὲ Ῥωσσία ἐν Δανίᾳ καὶ Σουηδίᾳ, ἵνα καὶ αἱ τρεῖς αὗται δυνάμεις ἐφαρμόσωσι κατὰ τῆς Ἀγγλίας τὸ σύστημα τοῦ ἡπειρωτικοῦ ἀποκλεισμοῦ. Ἀλλ' ἡ μὲν Δανία, πρὶν ἢ ἡ Ῥωσσία ἔλθῃ εἰς ῥῆξιν πρὸς τὴν Ἀγγλίαν, κατεστάθῃ, ὡς εἶδομεν, ὅλως ἀκίνδυνος διὰ τοῦ κατὰ τῆς Δανικῆς πρωτεύουσας καὶ τοῦ Δανικοῦ στόλου τολμήματος. Ἀλλ' ὡς πρὸς τὴν Σουηδίαν ὁ Ναπολέων, προβλέπων ἐν Τιλσιτίῳ τὴν ὑπὸ τῆς δυνάμεως ταύτης γενησομένην ἄρνησιν εἰς τὸ προσχωρῆσαι ταῖς ἀξιώσεσι τῶν συμμάχων, ἐζήτηι νὰ προδιαθέσῃ τὸν Ἀλέξανδρον εἰς πόλεμον κατὰ τῆς Σουηδίας. Τὸ σημεῖον ἦτο καλῶς ἐκλελεγμένον, διότι ἐνταῦθα τὰ συμφέροντα τῆς Ῥωσσίας συνέπιπτον πρὸς τὰς τοῦ Ναπολέοντος ἀξιώσεις. Οὗτος ἐν Τιλσιτίῳ ἐτι ἔλεγε τῷ Ἀλεξάνδρῳ, ὅτι ἡ Ῥωσσία εἶδει νὰ ἐπεκταθῇ πρὸς βορρᾶν, ὅτι ἡ Πετρούπολις δὲν ἔπρεπε νὰ κῆται εἰς τὴν ἄκραν τοῦ κράτους, ἀλλ' ἐν τῷ κέντρῳ αὐτοῦ μακρὰν τῶν ὁρίων τῆς Σουηδίας, ὅτι «αἱ ὠραῖαι κυρίαι τῆς Πετροπολεως δὲν πρέπει νὰ ταρασσονται ἀπὸ τῶν Σουηδικῶν κακονοβολισμῶν» (ἀπὸ τῶν ἐγγὺς τῆς Πετροπόλεως Σουηδικῶν ὁρίων ῥιπτομένων). Καὶ κατῳρῶσε μὲν ἐπὶ τέλους νὰ ἐξεγείρῃ τὴν Ῥωσσίαν εἰς πόλεμον κατὰ τῆς Σουηδίας ἕνεκα τῆς ἀρνήσεως τῆς δυνάμεως ταύτης νὰ προσχωρήσῃ εἰς τὸ κατὰ τῆς Ἀγγλίας σύστημα τοῦ ἡπειρωτικοῦ ἀποκλεισμοῦ, καὶ ἡ Ῥωσσία μετὰ χαλεπὸν ὁπωσδήποτε καὶ δυσχερῆ ἀγῶνα ἐναντίον τῶν Σουηδῶν κατέστη κυρία τῆς Φιλλανδίας· ἀλλὰ πῶς ἠδύνατο ὁ Ἀλέξανδρος διαρκοῦντος τοῦ πολέμου τὴν ἐνδεχομένην πρὸς τὸ μέρος τοῦτο αὐξήσειν τῆς Ῥωσικῆς ἐπικρατείας νὰ θεωρήσῃ ὡς ἀμοιβὴν ἢ ὡς ἀντιστάθμημα τῆς περὶ τῶν Ἡγεμονιῶν ὑποσχέσεως τοῦ Ναπολέοντος, ἀφοῦ τὸν πόλεμον αὐτὸν ἐπεχείρησε χάριν τοῦ Ναπολέοντος μὴ τυχὼν κἂν τῆς συνδρομῆς αὐτοῦ δι' ἀποβάσεως στρατοῦ Γαλλικοῦ ἐκ Δανίας, καθὰ ὑπισχεῖτο ὁ Ναπολέων; Καὶ διαρκοῦντος λοιπὸν τοῦ πολέμου καὶ μετὰ τὸ τέ-

λος αὐτοῦ ὁ Ἀλέξανδρος ἐδικαιούτο νὰ ἐπιμείνῃ εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν πρὸς αὐτὸν ὑποσχέσεων. Ἀλλ' ὁ Ναπολέων οὐ μόνον δὲν ἤθελε νὰ παρακινήσῃ τὴν Τουρκίαν εἰς τὴν παραχώρησιν τῶν Ἡγεμονιῶν, ἀλλ' οὐδ' εἰλικρινῶς ἐμεσίτευε περὶ εἰρήνης μεταξὺ Ῥωσσίας καὶ Τουρκίας, καίτοι ἡ Τουρκία συμμορφουμένη πρὸς τὰς διατάξεις τῆς συνθήκης τοῦ Τιλσιτίου εἶχεν ἐξουσιοδοτήσει τὸν ἐν Παρίσιος πρεσβευτὴν αὐτῆς νὰ προβῇ εἰς τὴν συνομολόγησιν τῆς εἰρήνης διὰ τῆς μεσιτείας τοῦ Ναπολέοντος. Ἀλλ' ἡ μὲν ἀναχωρῇ παρετεινέτο, ὁ δὲ Ναπολέων δὲν ἐμεσίτευε σπουδαίως καὶ εἰλικρινῶς ὑπὲρ τῆς εἰρήνης, ἐκ φόβου μὴ ἀποτυχούσης τῆς μεσιτείας ταύτης ὑπὸ μὲν τῆς Ῥωσσίας προσκληθῇ νὰ ἐκτελέσῃ τὰς ἐν τοῖς μυστικοῖς ἄρθροις τῆς συνθήκης ὑποχρέωσεις, ὅπερ οὐδαμῶς ἐσκόπει, διὰ δὲ τῆς ἀποτυχίας τῶν περὶ εἰρήνης διαπραγματεύσεων ἢ τῆς ὑποστηρίξεως τῶν Ῥωσικῶν ἐπὶ τῶν Ἡγεμονιῶν ἀξιώσεων προκαλέσῃ, ὡς εἵπομεν, συμμαχίαν μεταξὺ Τουρκίας καὶ Ἀγγλίας, ἐνῶ ὁ κύριος αὐτοῦ σκοπὸς ἀπέβλεπεν εἰς τὴν δι' ἀπασῶν τῶν Εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων καὶ διὰ τῆς Τουρκίας αὐτῆς ἐκδίασιν τῆς Ἀγγλίας εἰς εἰρήνην.

Τὸ σχέδιον τῆς ἐπὶ τὰς Ἰνδίας στρατείας. — Ἀλλὰ πρὶν ἔτι λήξῃ ὁ κατὰ τῆς Σουηδίας πόλεμος ὁ Ναπολέων ἐζήτησε νὰ στρέψῃ τὴν προσοχὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου πρὸς τὴν ἀπωτάτην Ἀνατολὴν διὰ τῆς προτάσεως τῆς ἐπὶ τὰς Ἰνδίας στρατείας. Ἡ πρότασις αὕτη δὲν ἀπέβλεπεν ἀπλῶς εἰς τὸ νὰ ἀποστρέψῃ τὴν προσοχὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου ἀπὸ τοῦ Δουνάβεως καὶ ἀπὸ τῶν Ὀθωμανικῶν χωρῶν, ἀλλ' ἐσκόπει, οὐχὶ βεβαίως διὰ τῆς πραγματοποιήσεως, ἀλλὰ διὰ τῆς ἐπιδείξεως τοῦ σχεδίου τούτου, νὰ ἐκδιάσῃ παρὰ τῆς Ἀγγλίας τὴν εἰρήνην. Βλέπων, ὅτι τὰ μέχρι τοῦδε κατὰ τῆς Ἀγγλίας διὰ τῆς Ῥωσικῆς συμμαχίας ἐφαρμοσθέντα μέτρα πόρρω ἀπέιχον τοῦ νὰ φέρωσιν ἀποτέλεσμα, ἐζήτει ἤδη νὰ ἐκφοβίσῃ τὴν δύναμιν ἐκείνην διὰ τῆς ἐπὶ τὴν Ἰνδικὴν στρατείας. Ἐνῶ ὁ Ἀλέξανδρος ὡς ἄριστον μέσον τῆς ἐκδιάσεως τῆς Ἀγγλίας ὑπεδείκνυε τῷ Κωλαιγκοῦρ τὴν ἐπανάληψιν τοῦ κατὰ τὸ 1805 μὴ πραγματοποιηθέντος σχεδίου τῆς εἰς Ἀγγλίαν ἀποβάσεως διὰ τοῦ Βρεττανικοῦ πορθμοῦ, ὁ Κωλαιγκοῦρ διαβεβαιῶν τὸν αὐτοκράτορα, ὅτι οἱ Ἀγγλοὶ ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν δύνανται ν' ἀναμένωσι τὸν Ναπολέοντα ἀποβιβαζόμενον εἰς τὴν χώραν αὐτῶν μετὰ στρατοῦ ἰσχυροῦ, ἐφίστα τὴν προσοχὴν τοῦ Τσάρου εἰς τὴν κατὰ τῆς Ἰνδικῆς στρατείαν, λέγων ὅτι ἀπὸ τοῦ αὐτοκράτορος ἐξηρτάτο νὰ

παρασκευάσῃ στρατείαν « μέλλουσιν νὰ πληρώσῃ ἀσφαλῶς τὴν ὥραιο-
τάτην σελίδα τῆς Ἱστορίας ». Ἡ στρατεία αὕτη ἐμελλε, κατὰ παλαιὰ
σχέδια τοῦ Ναπολέοντος (ἴδε σελ. 547)· νὰ ἄρξῃται διὰ τῆς Κων-
σταντινουπόλεως καὶ διὰ τοῦ Καυκάσου. Τετρακισμύριοι Γάλλοι
ἐμελλον νὰ διέλθωσι διὰ τῆς Τουρκίας, ὡς φίλης καὶ συμμάχου
τῇ Γαλλίᾳ χώρας, ἵνα ἐνωθῶσι παρὰ τὸν Εὐφράτην μετὰ τοῦ ἀπὸ
Καυκάσου ἐρχομένου Ῥωσικοῦ συμμαχικοῦ στρατοῦ, καὶ ἡ παρὰ
τὸν Εὐφράτην ἐμφάνισις τοῦ ὅλου συμμαχικοῦ στρατοῦ ἐμελλε, καθὰ
ἤλπιζεν ὁ Ναπολέων, νὰ ἐμποιήσῃ τρόμον εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Ὁ Ἀλέ-
ξανδρος ἐθεώρει δυσχερεστάτην τὴν ἐκτέλεσιν τῆς κατὰ τῆς Ἰνδικῆς
στρατείας καὶ παρίστα εἰς τὸν Γάλλον πρεσβευτὴν τὰς μεγίστας δυσ-
χερείας, εἰς ἃς ἐμελλε νὰ προσκρούσῃ τοιαύτη τις ἐπιχειρήσις γινομένη
διὰ χωρῶν βαρβάρων καὶ τὸ πλεῖστον ἐρήμων, οἵαι ἦσαν ἡ Περσία καὶ
αἱ ἄλλαι μέχρι τῆς Ἰνδικῆς χώραι, ὑπεμίμησκε δὲ τὸν πρεσβευτὴν
ὅτι τὸ ἀδύνατον τοῦ πράγματος εἶχε παραστήσει ἤδη ἐν Τιλσιτίῳ τῷ
Ναπολέοντι ἀποδεξαμένῳ τὴν ὀρθότητα τῶν κρίσεων αὐτοῦ. Ἄλλ’
εἰς τὰς τοιαύτας ἐνστάσεις τοῦ Ἀλεξάνδρου ὁ Κωλαιγκοῦρ ἀπήντα
ἐπιτηδειότατα : « Ἀκριβῶς ἕνεκα τῶν ὑπαρχουσῶν δυσχερειῶν ἡ ἐπι-
χείρησις ἐστὶ ἐτι ἐνδοξοτέρα. Ἡ Ὑμετέρα Μεγαλειότης εὐρίσκεται
ἐν ἡλικίᾳ, πρὸ τῆς ὁποίας ἄπειρον ἐτι ἐκτείνεται μέλλον. Νομίζω ὅτι
πρέπει τις τὰ πάντα νὰ τολμήσῃ, ὅταν διαθέτῃ τοσαῦτα μέσα καὶ
χρόνον πρὸς ἐκτέλεσιν ». Ἀλλὰ κατὰ βάθος ἐνόει καὶ ὁ Ναπολέων
τὰς ἀνυπερβλήτους δυσχερείας τῆς πρὸς τὴν Ἰνδικὴν στρατείας καὶ
ἀπέβλεπε διὰ τῆς προτάσεώς του, τὸ πολὺ, εἰς τὴν παρὰ τὸν Εὐφρά-
την ἐπίδειξιν. Ἐκ περισσοῦ δέ, ὡς εἶπομεν, διὰ τοιούτων προτάσεων
ἤθελε νὰ παρατείνῃ τὰς διαπραγματεύσεις καὶ νὰ ἀποστρέψῃ τὴν
προσοχὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου ἀπὸ τοῦ κυρίως Ἀνατολικοῦ ζητήματος
καὶ ἰδίως ἀπὸ τοῦ ζητήματος τῶν Ἡγεμονιῶν. Ἄλλ’ ἀκριβῶς ἐν τῷ
ζητήματι τούτῳ ὁ Ἀλέξανδρος καθίστατο ἐπιμονώτερος ἐν ταῖς ἀξιώ-
σεσιν αὐτοῦ. Δὲν ἔπαυεν ὑπομιμνήσκων τὸν Κωλαιγκοῦρ ὡς πρότερον
τὸν Σαβαρύν, ὅτι ὁ Ναπολέων ἦτο ὁ προτείνας αὐτῷ τὴν προσάρτησιν
τῶν Ἡγεμονιῶν καὶ ὅτι αὐτὸς ἦτο ὁ οἰκοθεν ἐν ταῖς διαπραγματεύσεσι
τοῦ Τιλσιτίου ὑποκινήσας τὸ ζήτημα τῆς Ἀνατολῆς καὶ τὸ τοῦ δια-
μελισμοῦ τῆς Τουρκίας καὶ ὅτι ἐκήρυσεν ἑαυτὸν ἀπηλλαγμένον πά-
σης ὑποχρεώσεως πρὸς τὴν Τουρκίαν μετὰ τὴν ἐκθρόνισιν τοῦ Σελίμ.
« Ἐγὼ δὲν ἐσκεπτόμην περὶ τῆς Τουρκίας, ἔλεγεν ὁ Ἀλέξανδρος εἰλι-

κρινῶς ἅμα καὶ ἀφελῶς πρὸς τὸν Κωλαϊγκοῦρ· ὁ αὐτοκράτωρ πρῶτος ἐποιήσατό μοι λόγον περὶ ταύτης εἰπών: « Οὐδὲν ἔχετε κατὰ τῶν Τούρκων; Ἐγὼ βδελύσσομαι αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ χρόνου τῆς ἐπ' Αἰγυπτίον στρατείας μου, καὶ μανθάνων τὴν ἐκθρόνισιν τοῦ Σελίμ εἶπεν: « Ἡ πρόνοια μὲ ἀπαλλάσσει. Οὐδὲν μὲ συνδέει πρὸς τὴν Τουρκίαν ». Περὶ τῆς ἐν τῇ συνθήκῃ παραλείψεως τῆς περὶ τῶν Ἡγεμονιῶν συμφωνίας ἔλεγεν ὁ Ἀλέξανδρος ὅτι τοῦτο ἐδικαιολόγει ἐν Τιλσιτῷ ὁ Ναπολέον λέγων ὅτι ἐπίτηδες ἐγένετο τοῦτο, ἵνα μὴ δοθῇ τῇ Ἀγγλίᾳ πρόφασις νὰ ἀπορρίψῃ τὴν πρὸς εἰρήνευσιν πρόσκλησιν. Ἡ ἀποκάλυψις αὕτη τοῦ Ἀλεξάνδρου μαρτυρεῖ βεβαίως μετὰ πόσης ὀπισθοβουλίας καὶ τέχνης ἐνταυτῷ εἶχεν ἐνεργήσει ὁ Ναπολέον ἐν τῇ συνομολογήσει τῶν ὄρων τῆς συνθήκης ἐκείνης. Ἀλλὰ διὰ τί ὁ ἀγαθὸς αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος ἐπέμενεν εἰς τὴν τῷ κράτει αὐτοῦ προσάρτησιν χριστιανικῶν χωρῶν δικαιώματι κατακτήσεως ἢ συμφωνίας πρὸς τὸν Ναπολέοντα; Ἡ θέσις τοῦ Ἀλεξάνδρου καθίστατο δυσχερεστάτη ἐν τῷ κράτει καὶ ἀπέναντι τοῦ λαοῦ αὐτοῦ ὡς ἐκ τῆς μετὰ τῆς Γαλλίας συμμαχίας. Ἡ κοινὴ γνώμη ἐν Ῥωσίᾳ διέκειτο ἀπὸ τῆς περιφήμου ἐγκυκλίου τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τοῦ ἔτους 1806 πάντοτε ἐχθρικῶς πρὸς τὴν Γαλλίαν καὶ μάλιστα πρὸς τὸν Ναπολέοντα. Ὁ Ἀλέξανδρος ἦτο ὁ μόνος σχεδὸν φίλος τῆς Γαλλίας ἐν τῇ πρωτεύουσῃ αὐτοῦ καὶ ὁ Κωλαϊγκοῦρ δὲν ἀπῆλause πλείονος συμπάθειας ἐν Πετροπόλει ἢ ὁ Σαβαρὺς. Ἡ πρὸς τὴν Ἀγγλίαν συμπάθεια ἦτο ζωηρὰ μεθ' ὅλην τὴν ἐπελθοῦσαν ῥῆξιν. « Τὴν μετὰ τῆς Γαλλίας συμμαχίαν καὶ τὸν πρὸς τὴν Ἀγγλίαν πόλεμον ἡ κοινὴ γνώμη ἰθεώρει, καθὰ αὐτὸς ὁ Κωλαϊγκοῦρ ἔγραφε πρὸς τὸν Ναπολέοντα, ὡς ἀλλαξοπιστίαν ». Ἡ θέσις τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐντεῦθεν εἶχε καταστῆ λίαν δυσχερὴς. Ὁ λαὸς αὐτοῦ δὲν ἤθελε πόλεμον πρὸς τὴν Ἀγγλίαν, ἐξ οὗ τοσοῦτον ἔπασχον τὰ ἐμπορικὰ συμφέροντα τῆς Ῥωσσίας, καὶ ὁ κάλλιστος τῶν Ῥωσικῶν στόλων ἐκτεθειμένος εἰς διηνεκεῖς κινδύνους ἐπιθέσεως τοῦ Ἀγγλικοῦ στόλου ἐζήτει καταφύγια ἐν τοῖς λιμέσι τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Ἰσπανίας. Ἡ Ῥωσσία ἡ ἀπὸ τοῦ 1805 πολέμουσα πρὸς τὴν Γαλλίαν νῦν ἐξ αἰτίας τῆς Γαλλίας εὕρισκετο ἔτι ὑπὸ τὸ βῆρος τριῶν πολέμων (ἐναντίον Τουρκίας, Ἀγγλίας καὶ Σουηδίας), ἐκ περισσοῦ δὲ ἐπολέμει καὶ κατὰ τῆς Περσίας, ἥτις ἦτο καὶ αὐτὴ φίλη καὶ σύμμαχος τῇ Γαλλίᾳ. Ἐν τοιαύτῃ λοιπὸν καταστάσει πραγμάτων ὁ Ἀλέξανδρος ἐζήτει νὰ δεῖξῃ σμικρόν τι κέρδος ἐκ τῆς

πρὸς τὴν Γαλλίαν συμμαχίας παριστῶν τὴν προσάρτησιν τῶν παραδουναβίων χωρῶν ὡς καρπὸν τῆς συμμαχίας ταύτης καὶ νὰ καταστήσῃ ὁπωσοῦν *ἐθνικὴν* τὴν πρὸς τὴν Γαλλίαν συμμαχίαν. «Καταστήσατε αὐτὴν ἀρεστὴν τῷ Ῥωσσιῳ λαῷ, εἰλεγε πρὸς τὸν Κωλαϊγκούρ, καταστήσατε αὐτὴν ἐθνικὴν (*nationalisez*) διὰ τὴν Ῥωσσίαν». Ὁ Κωλαϊγκούρ αὐτὸς περιγράφων πρὸς τὸν Ναπολέοντα τὴν δυσάρεστον θέσιν τοῦ αὐτοκράτορος εἰλεγεν ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος ἐφοβεῖτο μὴ ἐκληφθῇ ὡς γενόμενος θῦμα ἀπάτης καὶ ὅτι τοῦ τοιοῦτου ὀνόματος (*dupe*) ἐγίνετο ἤδη χρήσις προκειμένου περὶ τοῦ αὐτοκράτορος. Ὁ Ναπολέων ἐνόει τὴν σοβαρότητα ταύτην τῆς θέσεως τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐξ ὧσαν ἐμάνθανεν ἐκ τῶν ἐκθέσεων τοῦ Κωλαϊγκούρ, ἀλλὰ, δι' οὓς εἰπομεν λόγους, κατ' οὐδέναν τρόπον ἠδύνατο ἢ ἤθελε νὰ ἔλθῃ εἰς ἐξηγήσεις εἰλικρινεῖς πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον. Ἐξ ἐνός ἐπέμενεν εἰς τὴν ἰδέαν τῆς διὰ τῆς Σιλεσίας ἀποζημιώσεως τῆς Γαλλίας διὰ τὴν εἰς τὴν Ῥωσσίαν προσάρτησιν τῶν Ἡγεμονιῶν, ἰσχυρίζομενος ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος κακῶς ἤκουσε καὶ κακῶς ἀντελήφθη τοῦ περὶ τῶν χωρῶν τούτων γενομένου ὑπ' αὐτοῦ ἐν Τιλσιτίῳ λόγου. Ἀλλ' ἐξ ἄλλου ἐνόει ὅτι ἦτο ἀνάγκη νὰ φανῇ πράττων τι ὑπὲρ τῆς Ῥωσσίας, τοσοῦτον μᾶλλον, καθ' ὅσον ὁ ἐναρκτήριος βασιλικὸς λόγος τοῦ Ἀγγλικοῦ κοινοβουλίου ὁ ἐκφωνηθεὶς κατὰ Ἰανουάριον τοῦ 1808 ἀγγέλλων τὴν ἀπόφασιν τῆς Ἀγγλικῆς κυβερνήσεως περὶ τῆς ἐξακολουθήσεως τοῦ πολέμου μέχρι ἐσχάτων, καθίστα τῷ Ναπολεόντι εἴπερ ποτὲ ἀναγκασιότατην τὴν πρὸς τὴν Ῥωσσίαν συμμαχίαν. Πρὸς τοῦτο λοιπὸν ἔνθεν μὲν προέτεινε τὴν εἰς τὸν Σουηδικὸν πόλεμον σύμπραξιν αὐτοῦ, ἔνθεν δ' ἐπανελάβε τὴν ὑπὸ τοῦ Τσάρου ἀπορριφθεῖσαν περὶ Σιλεσίας πρότασιν συνδυάζων αὐτὴν μετὰ τινων ὑπαινιγμῶν περὶ διανομῆς τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους εἰς τρόπον διαβουκολοῦντα μὲν τὸν Τσάρον πάλιν ἐπὶ τινα χρόνον, οὐδαμῶς δὲ δεσμεύοντα τὴν Γαλλίαν δι' οἵασις δῆποτε ῥήτης καὶ θετικῆς ὑποσχέσεως. Τὰς προτάσεις ταύτας ἐποιήσατο αὐτὸς ἀπ' εὐθείας πρὸς τὸν αὐτοκράτορα δι' ἐπιστολῆς ἐκ Παρισίων γραφείσης τῇ 21/2 Φεβρουαρίου. Ἡ δ' ἐπιστολὴ αὕτη δεικνύει πρὸς τοῖς ἄλλοις μετὰ τίνος ἐπιτηδειότητος ὁ κάλλιστα διαγνοὺς τὸν χαρακτῆρα τοῦ Ἀλεξάνδρου Ναπολέων ἐγίνωσκε τὸν τρόπον τοῦ νὰ σαγηνεύῃ αὐτὸν εἰς τὰς ἰδίας αὐτοῦ σκέψεις καὶ ἰδέας.

Ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς ἐπιστολῆς ταύτης λόγον ποιούμενος ὁ Ναπολέων περὶ τῶν ἐν τῷ Ἀγγλικῷ κοινοβουλίῳ πολεμικωτάτων ἀγορεύσεων

ἔλεγε: «Τοῦ λοιποῦ μόνον διὰ μεγάλων καὶ εὐρέων μέτρων θὰ δυνηθῶμεν νὰ φθάσωμεν εἰς τὴν εἰρήνην καὶ νὰ στερεώσωμεν τὸ ἡμέτερον σύστημα. Εὐδοκησάτω ἡ Ὑμετέρα Μεγαλειότης ν' αὐξήσῃ καὶ νὰ ἐνισχύσῃ τὸν στρατὸν Αὐτῆς. Πᾶσαν συνδρομὴν καὶ ἐπικουρίαν, ἣν θὰ δυνηθῶ νὰ δώσω Αὐτῇ, θὰ λάβῃ Αὐτὴ παρ' ἐμοῦ μετὰ πάσης εἰλικρινείας· ὑπ' οὐδενὸς ζηλοτυπίας αἰσθήματος ἐλαύνομαι ἀπέναντι τῆς Ῥωσσίας, ἀλλὰ μόνον ὑπὸ τοῦ πόθου τῆς δόξης, τῆς εὐδαιμονίας καὶ τῆς μεγεθύνσεως αὐτῆς. Θέλει ἡ Ὑμετέρα Μεγαλειότης νὰ ἐπιτρέψῃ ἐκδηλώσιν γνώμης εἰς ἄνδρα ἐπαγγελλόμενον ὅτι εἶναι ἀληθῶς καὶ περιπαθῶς ἀφρωσιωμένος Αὐτῇ; Ἡ Ὑμετέρα Μεγαλειότης ἔχει ἀνάγκην νὰ ἀπομακρύνῃ τοὺς Σουηδοὺς ἐκ τῆς πρωτευούσης Αὐτῆς· ἐκτεινάτω ἡ Ὑμετέρα Μεγαλειότης τὰ ὅρια Αὐτῆς πρὸς τὸ μέρος τοῦτο ἐφ' ὅσον δοκεῖ Αὐτῇ· εἰμὶ πρόθυμος νὰ βοηθῶ Αὐτῇ διὰ πάντων τῶν ἐπ' ἐμοὶ μέσων. Στρατὸς 50 χιλιάδων ἀνδρῶν Ῥωσσικός, Γαλλικός, ἴσως δὲ καὶ κατ' ὀλίγον μέρος Αὐστριακός, διευθυνόμενος διὰ Κωνσταντινουπόλεως ἐπὶ τὴν Ἀσίαν, πρὶν ἢ φθάσῃ παρὰ τὸν Εὐφράτην, θὰ ἐμπνεύσῃ τρόμον εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ θὰ ἀναγκάσῃ αὐτὴν νὰ προσπέσῃ εἰς τὰ γόνατα τῆς ἡπείρου. Λαμβάνω πρὸς τοῦτο τὰ μέτρα μου ἐν Δαλματίᾳ ὡς ἡ Ὑμετέρα Μεγαλειότης παρὰ τὸν Δούναβιν. Ἐνα μῆνα μετὰ τὴν περὶ τοῦτου γενησομένην συμφωνίαν ὁ στρατὸς θὰ δυνηθῇ νὰ φανῇ ἐπὶ τοῦ Βοσπόρου. Ὁ κτύπος οὗτος θὰ ἀντηχήσῃ εἰς τὰς Ἰνδίας καὶ ἡ Ἀγγλία θέλει ὑποταχθῇ. Ἀλλὰ τὰ ἀμοιβαῖα συμφέροντα τῶν ἡμετέρων δύο κρατῶν πρέπει νὰ συνδυασθῶσι καὶ νὰ ἰσορροπήσωσι. Τοῦτο δὲ δύναται νὰ γείνη μόνον ἐν συνεντεύξει μετὰ τῆς Ὑμετέρας Μεγαλειότητος ἢ μετ' εἰλικρινεῖς συνδιασκέψεις μεταξὺ τοῦ Ῥωμάντσφ καὶ τοῦ Κωλαιγκούρ ἢ μετ' ἀποστολὴν ἐνταῦθα ἀνδρὸς νοοῦντος καλῶς τὸ ἡμέτερον σύστημα. Ὁ Τολστόης εἶναι ἀνὴρ γενναῖος, ἀλλ' ἐμπλεὺς προκαταλήψεως καὶ δυσπιστίας πρὸς τὴν Γαλλίαν καὶ διὰ τοῦτο εἶναι πολὺ μακρὰν τοῦ ὕψους τῶν γεγονότων τοῦ Τιλσιτίου καὶ τῆς νέας θέσεως, εἰς ἣν ἡ στενὴ φιλία ἡ βασιλεύουσα μεταξὺ τῆς Ὑμετέρας Μεγαλειότητος καὶ ἐμοῦ ἔθηκε τὸν κόσμον. Τῇ 18/1 Μαΐου τὰ στρατεύματα ἡμῶν δύνανται νὰ φθάσωσιν εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον τὰ στρατεύματα τῆς Ὑμετέρας Μεγαλειότητος ἔσονται ἐν Στοκχόλμῃ. Τότε οἱ Ἀγγλοὶ ἀπειλούμενοι ἐν ταῖς Ἰνδίαις καὶ ἐξελαυνόμενοι τῆς Ἀνατολῆς θὰ κατασυντριβῶσιν ὑπὸ τὸ βάρος τῶν γεγονότων, ὧν θὰ ᾔναι πεπληρωμένη

ἡ ἀτμόσφαιρα. Βεβαίως ἢ τε Ὑμετέρα Μεγαλειότης καὶ ἐγὼ θὰ προ-
 επιμῶμεν τὴν ἡδύτητα τῆς εἰρήνης, ἵνα διάγωμεν τὸν βίον ἡμῶν
 ἐν τῷ μέσῳ τῶν εὐρέων ἡμῶν κρατῶν ἀσχολούμενοι εἰς τὸ νὰ ζωογο-
 νῶμεν αὐτὰ καὶ νὰ τὰ καταστήσωμεν εὐδαίμονα διὰ τῶν τεχνῶν καὶ
 διὰ τῶν εὐεργετημάτων τοῦ κυβερνᾶν. Ἀλλ' οἱ ἐχθροὶ τοῦ κόσμου
 δὲν θέλουσι τοῦτο. Ἡ δὲ φρόνησις καὶ ἡ πολιτικὴ τέχνη ἀπαιτεῖ νὰ ἐκ-
 τελεῖ τις τὸ ὑπὸ τῆς Εἰμαρμένης διαταπτόμενον καὶ νὰ πορεύηται ἐκεῖ,
 ἐνθα ἄγει ἡμᾶς ἡ ἀκατάσχετος τῶν πραγμάτων πορεία. Τότε τὸ νέφος
 τοῦτο τῶν πυγμαίων τῶν μὴ βουλευομένων νὰ νοήσωσιν ὅτι τὰ πα-
 ρόντα πράγματα εἰσὶ τοιαῦτα, ὥστε τὴν τούτων σύγκρισιν ἀνάγκη νὰ
 ζητῇ τις ἐν τῇ ἱστορίᾳ καὶ οὐχὶ ἐν ταῖς ἐφημερίσι τοῦ τελευταίου αἰῶνος,
 θὰ καμφθῶσι καὶ θὰ ἀκολουθήσωσι τὴν κίνησιν, ἣν ἡ Ὑμετέρα Μεγα-
 λειότης καὶ ἐγὼ θέλομεν διατάξει, καὶ οἱ λαοὶ τῆς Ρωσσίας θὰ ὦσιν
 εὐχαριστημένοι ἐκ τῆς δόξης, τοῦ πλοῦτος καὶ τῆς περιουσίας, ἅπερ
 θὰ ὦσιν ἀποτελέσματα τῶν μεγάλων τούτων γεγονότων. Ἐν ταῖς
 ὀλίγαις ταύταις γραμμαῖς ἐκφράζω τῇ Ὑμετέρᾳ Μεγαλειότητι τὴν
 ψυχὴν μου ὁλόκληρον. Τὸ ἔργον τοῦ Τίλισιτιου θὰ κανονίσῃ τὰς τύ-
 χας τοῦ κόσμου. Ἴσως μικρὰ τις μικροψυχία ἐκ μέρους τῆς Ὑμε-
 τέρας Μεγαλειότητος καὶ ἐκ μέρους ἐμοῦ ἦγεν ἡμᾶς εἰς τὸ προτιμῆ-
 σαι βέβαιον καὶ παρὸν ἀγαθὸν ἀντὶ καταστάσεως κρείττονος καὶ τε-
 λειοτέρας· ἀλλ' ἀρὸς ἡ Ἀγγλία δὲν θέλει τοῦτο, ὥς ἀναγνωρίσωμεν
 τὸν ἐπιστάντα χρόνον τῶν μεγάλων μεταβολῶν καὶ τῶν μεγάλων γε-
 γονότων». Ὁ Ναπολέων ἐπέμπε συγχρόνως ὁδηγίας τῷ Κωλαιγκοῦρ
 ἵνα ἐκδηλώσῃ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ Ναπολέοντος νὰ ἔλθῃ εἰς συνέντευξιν
 πρὸς τὸν Τσάρον ἐν Παρισίοις (τὴν ἐπιθυμίαν ταύτην εἶχεν ἐκδηλώσει
 καὶ πρό τινων μηνῶν) ἢ, ἂν τοῦτο προτιμᾷ ὁ Τσάρος, εἰς ἄλλην πό-
 λιν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ μεταξὺ τῶν Παρισίων καὶ τῆς Πετροπόλεως
 τοπικοῦ διαστήματος κειμένην ἢ, καὶ τοῦτο ἂν δὲν ἐγκριθῇ ὑπὸ τοῦ
 Ἀλεξάνδρου, ὁ Ρωμάντσωφ καὶ ὁ Κωλαιγκοῦρ νὰ συντάξωσι τὰς
 περὶ τοῦ μεγάλου ζητήματος ιδέας αὐτῶν. Ἐν τῇ ἐπιστολῇ ταύτῃ
 ὁ Ναπολέων ἐξηγεῖται σαφέστερον πρὸς τὸν Κωλαιγκοῦρ τὰ περὶ τῆς
 Ἰνδικῆς στρατείας καὶ τῆς διανομῆς τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους καὶ
 τοῦ συνδυασμοῦ τῶν δύο τούτων ἐπιχειρήσεων σχέδια αὐτοῦ. «Εἴ-
 πατε, γράφει, τῷ Ρωμάντσωφ καὶ τῷ αὐτοκράτορι, ὅτι δὲν εἶμαι
 μακρὰν τοῦ νὰ σκέπτωμαι περὶ στρατείας τινὸς κατὰ τῆς Ἰνδικῆς,
 περὶ διανομῆς τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους, καὶ νὰ κινήσω πρὸς τὸν

σκοπὸν τοῦτον διὰ τὴν Ἀσίαν καὶ μέχρι τῆς Ἰνδικῆς στρατὸν ἐξ 20-25 χιλιάδων Ῥώσων, 8-10 χιλιάδων Αὐστριακῶν καὶ 35-40 χιλιάδων Γάλλων· ὅτι οὐδὲν εἶναι εὐκολώτερον τῆς ἐπιχειρήσεως ταύτης· ὅτι εἶναι βέβαιον ὅτι, πρὶν ἢ ὁ στρατὸς οὗτος ἐμφανισθῇ ἐπὶ τοῦ Εὐφράτου, τρόμος θὰ καταλάβῃ τὴν Ἀγγλίαν· γινώσκω καλῶς ὅτι, ἵνα φθάσωμεν εἰς τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο, πρέπει νὰ διανείμωμεν τὸ Τουρκικὸν κράτος, ἀλλὰ τοῦτο ἀπαιτεῖ νὰ λάβω προηγουμένην τινὰ συνέντευξιν μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος. Ὁ ἐνταῦθα πρεσβευτὴς Τολστόη δὲν ἔχει ἰσχὺν ἐν τῇ αὐλῇ καὶ δὲν φαίνεται μάλιστα ὅμοια φρονῶν. Ἐξηγήθητι λοιπὸν περὶ τούτου μετὰ τοῦ Ῥωμάντσωφ, διατρέξατε μετὰ τούτου τὸν χάρτην καὶ διαβιβάσατέ μοι τὰς σκέψεις καὶ τὰς κοινὰς ὑμῶν ιδέας. *Όσοι ἀφορᾷ τὴν Σουηδίαν, ἤθελοις ἴδωι ἄνευ δυσκολίας τὸν αὐτοκράτορα Ἀλέξανδρον γερόμερον κέριοις τῆς χώρας ταύτης καὶ αὐτῆς ἐπὶ τῆς Στοκχόλμης.* Οὐδέποτε ἡ Ῥωσσία θὰ λάβῃ ὅμοιαν εὐκαιρίαν νὰ θέσῃ τὴν Πετρούπολιν εἰς τὸ κέντρον καὶ νὰ ἀπαλλαγῇ τοῦ γεωγραφικοῦ τούτου ἐχθροῦ. Θὰ καταστήσῃτε καταληπτὸν τῷ Ῥωμάντσωφ ὅτι οὕτω λαλῶν δὲν ἄγομαι ὑπὸ δειλῆς τινος πολιτικῆς, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ μόνου πόθου νὰ δώσω τὴν εἰρήνην τῷ κόσμῳ ὑφ' ὧν τὴν ὑπεροχὴν τῶν δύο κρατῶν· ὅτι ὁ Ῥωσσικὸς λαὸς ἔχει πάντως ἀνάγκη νὰ κινήσῃς· ὅτι εἰς οὐδὲν θὰ φανῶ ἀπρόθυμος, ἀλλ' ὅτι εἶναι ἀνάγκη καὶ νὰ συνεννοηθῶμεν περὶ πάντων . . . ὅτι θὰ ἴδω ἀσμένως τὰς ἐπαυξήσεις, ἃς μέλλει νὰ λάβῃ ἡ Ῥωσσία· ὅτι οὐδὲν φθονῶ αὐτῇ καὶ θὰ βοηθήσω τῇ Ῥωσίᾳ διὰ πάντων τῶν ἐπ' ἐμοὶ μέσων ἀξιῶν ἀμοιβαιότητα ἐν τούτῳ. Ἐὰν ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος ἔλθῃ εἰς Παρισίους, θέλει ἐμποιήσῃ ἐμοὶ μεγάλην χαρὰν, ἡ ἡμέρα ἐκείνη ἔσται ἡ καλλίστη τοῦ βίου μου. Ἐὰν θέλῃ νὰ ἔλθῃ μέχρι τοῦ ἡμίσεος τῆς ὁδοῦ, θέσατε τὸν διαβήτην ἐπὶ τοῦ χάρτου καὶ λάβετε τὸ μέσον τῆς μεταξὺ τῆς Πετροπόλεως καὶ τῶν Παρισίων ὁδοῦ . . . Ἐὰν τοῦτο δὲν ἦναι δυνατόν νὰ γείνη, ἐκθέσατε μετὰ τοῦ Ῥωμάντσωφ τὰς ιδέας ὑμῶν, ἀφοῦ σκεφθῇτε καλῶς περὶ τούτων· ἃς μοὶ πέμψωσιν ἄνδρα ὁμόφρονα τῷ Ῥωμάντσωφ καὶ τὰ πάντα θὰ λήξωσιν ὑπὲρ τοῦ μεγάλου σχεδίου ἡμῶν . . . Δεῖξατε τῷ Ῥωμάντσωφ πῶς ἡ Ἀγγλία ἐνεργεῖ . . . Μόνον μετὰ ἐνεργείας καὶ ἀποφασιστικότητος θὰ ὑφίσσωμεν εἰς τὸν ὕψιστον βαθμὸν τὸ μεγαλεῖον τῶν δύο κρατῶν ἡμῶν καὶ ἡ Ῥωσσία θὰ ἰκανοποιήσῃ τοὺς πόθους τῶν ὑπηκόων καὶ θὰ ἐμπεδώσῃ τὴν εὐδαιμονίαν τοῦ λαοῦ

αὐτῆς. Τοῦτο εἶναι τὸ κύριον. Τίνα τὰ ἄλλα ἔχουσιν ἀξίαν! ».

Εἶναι βεβαίως δύσκολον νὰ διίδη τις ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς ταύταις τὸν ἀληθῆ σκοπὸν τοῦ Ναπολέοντος καὶ νὰ κρίνῃ ἀσφαλῶς ἂν ὁ σκοπὸς οὗτος ἀπέβλεπεν αὐθις εἰς τὸ διαβουκολῆσαι τὸν Ἀλέξανδρον δεσμευόμενον οὕτω πρὸς τὴν Γαλλικὴν συμμαχίαν, καθ' ὃν χρόνον ὁ Ἀγγλικὸς πόλεμος ἐλάμβανεν ἐπιφόβους διαστάσεις καὶ ὁ Ναπολέων ἤνοιγεν ἑαυτῷ νέον στάδιον ἐνεργείας καὶ ἐπιμόχθων ἀγώνων πέραν τῶν Πυρηναιῶν ἐν τῇ Ἰβηρικῇ χερσονήσῳ ἢ ἀπέβλεπεν εἰς ἀληθῆ ἀντιπερισπασμὸν κατὰ τῆς Ἀγγλίας πρὸς τὸ μέρος τῆς Ἀνατολῆς δι' ἐπιδείξεως σκοπομένης παρὰ τὸν Εὐφράτην; Εἶναι ἀληθές ὅτι ὁ Ναπολέων παρὰ τοῦ διοικητοῦ τῆς Δαλματίας στρατάρχου Μαρμὼν ἐζήτηι πληροφορίας, αἵτινες φαίνεται ὅτι ἀπέβλεπον εἰς τὴν παρασκευὴν στρατείας πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν χερσόνησον (1). Δὲν εἶναι δὲ ἀπίθανον ὅτι ἐν ἀνάγκῃ ὁ Ναπολέων ἤθελε νὰ ἐπεκτείνῃ τὴν στρατείαν ταύτην καὶ εἰς τὴν Ἀσίαν μέχρι τοῦ Εὐφράτου. Ἀλλὰ πῶς κατὰ βῆθος συνεδράζετο ἡ διανομὴ τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους μετὰ τῆς Ἰνδικῆς στρατείας; Ἐν ταῖς πρὸς τὸν Κωλαϊηκοῦρ ὁδηγίαις λέγει ὁ Ναπολέων ἀπλῶς ὅτι, ἵνα φθάσωσιν οἱ σύμμαχοι μέχρι τοῦ Εὐφράτου, ἦτο ἀνάγκη νὰ διανεμηθῇ τὸ Ὀθωμανικὸν κράτος· καὶ κατὰ τοῦτο ἡ διανομὴ αὕτη καὶ ὁ ταύτης ἀναγκαίως προηγηθησόμενος διαμελισμὸς τοῦ κράτους τούτου θεωρεῖται ὡς ἀπλοῦν μέσον καὶ ὁδὸς πρὸς ἐπιτυχίαν τῆς κατὰ τῆς Ἰνδικῆς ἐπιδείξεως, ἐκ τῆς περαιτέρω δ' ἱστορίας τῶν περὶ τοῦ ζητήματος τούτου διαπραγματεύσεων ἀποδεικνύεται ὅτι ὁ Ναπολέων στρατευόμενος ἐπὶ τὸν Εὐφράτην καὶ μέλλων νὰ διέλθῃ διὰ τῆς Τουρκίας δύο τινα ὑπέθετε: ἡ ὅτι ἡ Τουρκία ἐμελλε νὰ ἐπιτρέψῃ φιλικῶς τὴν διὰ τῶν χωρῶν αὐτῆς διάβασιν

(1) Αἱ πληροφορίαι, ἃς ἐζήτηι ὁ Ναπολέων ἦσαν: 1) Πληροφορίαι γεωγραφικαὶ καὶ διοικητικαὶ περὶ Βοσνίας, Μακεδονίας, Θράκης, Ἀλβανίας καὶ Ἑλλάδος. 2) Τίνες τῶν λαῶν τούτων εἰσὶ Τούρκοι, τίνες Ἕλληνες. 3) Τίνα μέσα αἱ χώραι αὗται δύνανται νὰ παρέχωσιν ὡς πρὸς τὸν ἱματισμὸν, τὰς τροφάς, τὰ χρήματα διὰ δύναμιν Εὐρωπαϊκὴν κατέχουσιν τὰς χώρας ταύτας, καὶ τίνα πρόσδοτον δύνανται νὰ παρέχωσι κατὰ τὸν χρόνον τῆς κατοχῆς. Ἀξιοσημείωτοι εἶναι αἱ ἐξῆς ἐρωτήσεις: «Ἐὰν δύο στρατεύματα εἰσέβαλλον συγχρόνως, τὸ μὲν διὰ τοῦ Καττάρου καὶ διὰ τῆς Δαλματίας εἰς τὴν Βοσνίαν, τὸ δὲ διὰ τῆς Κερκύρας εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὁπόση πρέπει νὰ ᾖ ἡ δύναμις ἑκάτερας, ἵνα ἔχῃ ἱλπίδα ἐπιτυχίας; Τίνος εἶδος ὅπλον εἶναι τὸ χρησιμώτερον; Πῶς δύναται νὰ μετακομισθῇ τὸ πυροβολικόν; Πῶς πρέπει νὰ ᾖ ἡ στρατολογία ἐν ταῖς χώραις ταύταις; Ποῖος θὰ ᾖ ἡ καταλληλότερος χρόνος πρὸς ἐνεργεσίαν;

ἡ ἐμελλε ν' ἀντιστῇ εἰς τοῦτο καὶ νὰ ἔλθῃ εἰς ῥῆξιν πρὸς τὸν Ναπολέοντα· εἰς τὴν περίστασιν δὲ ταύτην ἀκριβῶς ἀπέβλεπον τὰ περὶ διανομῆς σχέδια, ἀποτελοῦντα οὕτω οὐχὶ τὸ κύριον, ἀλλὰ τὸ παρεμπύπτον μέρος τοῦ ζητήματος, καὶ μόνον εἰς τὴν ὑπόθεσιν τοιοῦτου τινὸς ἐνδεχομένου ἀνεφέροντο αἱ πρὸς τὴν Πετρούπολιν περὶ διανομῆς προτάσεις. Ὁ στρατὸς μάλιστα ὁ συμμαχικός, ὁ μόλις κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ Ναπολέοντος ἀνερχόμενος εἰς 80 χιλιάδας ἀνδρῶν, φαίνεται ὡς προωρισμένος μᾶλλον εἰς τὴν διὰ Τουρκίας ὡς φιλικῆς χώρας διάβασιν καὶ τὴν ἐπὶ τοῦ Εὐφράτου ἐμφάνισιν ἢ εἰς τὴν κατάλυσιν τοῦ Ὄθωμανικοῦ κράτους. Ἀλλὰ τὴν Ῥωσσίαν δὲν ἠδύνατο ὁ Ναπολεὼν νὰ καταστήσῃ σύμμαχον ἢ μᾶλλον ὄργανον τῆς ἐπὶ τοῦ Εὐφράτου κατὰ τῆς Ἀγγλίας ἐπιδειξέως, ἐνόσω δὲν συνέδεε μετὰ τοῦ σχεδίου τούτου κατὰ τρόπον ἀπόλυτον τὸ σχέδιον τῆς, κατὰ τὰς ἀληθεῖς αὐτοῦ βλέψεις, ἐνδεχομένης μόνον διανομῆς τοῦ Ὄθωμανικοῦ κράτους. Πρὸς τὰ τοιαῦτα ἐπὶ ὑποθέσεων καὶ ἀμφιβόλου πολιτικῆς ἐρεῖ δόμενα περὶ Ἀνατολῆς βουλευμάτα τοῦ Ναπολέοντος συνάδει καὶ ἡ πρὸς τὴν Τουρκίαν ἀπὸ τῆς εἰρήνης τοῦ Τιλσιτίου πολιτικὴ αὐτοῦ. Ἀπὸ τοῦ χρόνου ἐκείνου ὁ Ναπολεὼν, ὁ συνωμώσας κατὰ τῆς Τουρκίας ἐν τοῖς μυστικοῖς ἄρθροις τῆς συνθήκης τοῦ Τιλσιτίου, οὐδέποτε ἐπαύσατο διατελὼν ὡς φίλος καὶ σύμμαχος τῶν Τούρκων. Οἱ ἀγαθοὶ πολιτικοὶ ἄνδρες τῆς Τουρκίας, οἵτινες ἐξεγειρόμενοι ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος εἰς πόλεμον κατὰ τῆς Ῥωσσίας ἤλπιζον, κατὰ τὰς παρεχομένας αὐτοῖς ὑπὸ τῶν Γάλλων ἐλπίδας καὶ ὑποσχέσεις, ὅτι ἐμελλον ν' ἀνακτήσωνται τὴν Κριμαίαν, ἐξεπλάγησαν δικαίως καὶ εὐλόγως ἐπὶ τῇ ἀπροσδοκῆτως ἀγγελθείσῃ εἰρήνῃ τοῦ Τιλσιτίου καὶ ἐθεώρουν ἑαυτοὺς ἐγκαταλειφθέντας ἢ προδοθέντας ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς πολιτικῆς. Καὶ ὅμως οὐδὲν οὗτοι ἐγίνωσκον τότε περὶ τῶν μυστικῶν ὄρων τῆς συνθήκης οὐδὲ περὶ τῆς συμφωνηθείσης μεταξὺ τῶν δύο αὐτοκρατόρων ἐν ἐνδεχομένη περιστάσει παραχωρήσεως τῆς Κρήτης καὶ τῆς Ῥόδου εἰς τὸν Φερδινάνδον Δ' τῆς Σικελίας. Ἀλλὰ καὶ ἄνευ τῆς τοιαύτης γνώσεως δικαίως ἐμέμφοντο τὴν πολιτικὴν τῆς Γαλλίας τὴν ἐκθέσασαν αὐτοὺς εἰς δύο πολέμους πρὸς δύο ἄδρανως πολεμοῦντας πρὸς ἀλλήλους τε καὶ πρὸς τὴν Τουρκίαν πολεμίους, τοὺς Ῥώσους καὶ τοὺς Ἀγγλοὺς. Ἐννοεῖται ὅτι ἐν τοιαύτῃ τῶν πραγμάτων καταστάσει ὁ Σεβαστιάνης ἀπώλεσεν, ὡς θέλομεν ἰδεῖ περαιτέρω, τὴν τε δημοτικότητα αὐτοῦ παρά τῷ Τουρκικῷ λαῷ καὶ τὴν μεγάλην ἐν τῷ

Διθανίῳ ἐπιρροήν. Ὁ πρεσβευτὴς οὗτος ἠναγκάσθη ἐπὶ τέλους νὰ ζητήσῃ τὴν ἀνάκλησιν αὐτοῦ καὶ ἐπιτυχῶν ταύτης νὰ καταλείπῃ τὴν Κωνσταντινούπολιν ἀναθεὶς τὰ τῆς πρεσβείας τῷ γραμματεῖ Λατοὺρ-Μωδούργ (Latour - Maubourg) μικρὸν πρὸ τοῦ χρόνου, καθ' ὃν ὁ Ναπολέων ἔγραφε τὰς περὶ τῆς Ἰνδικῆς στρατείας καὶ τῆς διανομῆς τοῦ Ὁθωμανικοῦ κράτους ἐπιστολάς.

Ἐκ τῶν εἰρημένων ἐξάγεται ὅτι ὁ Ναπολέων διενεοῖτο μὲν περὶ ἐνδεχομένης τινὸς στρατείας κατὰ τῆς Ἑλληνικῆς χερσονήσου, ἀλλὰ ταύτην ἰθεώρει ὡς ἐνδεχομένην ἀκολουθίαν τῆς κατὰ τῆς Ἰνδικῆς στρατείας, ταύτην δὲ κατὰ βάθος περιώριζεν εἰς ἀπλὴν παρὰ τὸν Εὐφράτην Ῥωσσογαλλικὴν ἐπίδειξιν. Κύριος σκοπὸς αὐτοῦ ἐν πᾶσι τούτοις τοῖς διανοήμασιν ἦτο ἡ ἐκβίασις τῆς Ἀγγλίας εἰς εἰρήνην. Ἀλλ' ἡ Ἀγγλία ὑπενόμευεν ἤδη τὸ κράτος αὐτοῦ ἐν Εὐρώπῃ ἀπὸ τῆς Πορτογαλλίας, παρεσκεύαζε δὲ χαλεπὰ κατ' αὐτοῦ ἐν Ἰσπανίᾳ. Ἡ Ἰθηρικὴ χερσονήσος καθίστατο ὀρμητήριον προσβολῆς κατὰ τοῦ Ναπολέοντος ἐκ μέρους ἐκείνου, εἰς ὃν ἐφάντασθη πρὸς στιγμὴν νὰ ἐμποιήσῃ τρόμον παρὰ τὸν Εὐφράτην. Κἂν ἔτι ὁ Ναπολέων κατ' ἐλάχιστον διενεοῖτο περὶ Ἀνατολῆς καὶ περὶ συμπράξεως ἐνταῦθα μετὰ τῆς Ῥωσσίας, καὶ ταῦτα τὰ διανοήματα ἐτάραξαν καὶ ἀνέτρεψαν τὰ γεγονότα τῆς Ἰθηρικῆς χερσονήσου. Οὕτω δὲ τὸ σύστημα τῆς ἀνατολικῆς πολιτικῆς τοῦ Ναπολέοντος, τὸ ἐξ ἀρχῆς ἐπιφαλὲς καὶ ἄστατον καὶ ἀνειλικρινές, καθίστατο, ἕνεκα τοῦ συστήματος τῆς Εὐρωπαϊκῆς αὐτοῦ πολιτικῆς καὶ ἐν πλήρει ἀναλογίᾳ πρὸς τοῦτο, ἀνωμαλώτατον καὶ ἐπισηφάλεστατον προωρισμένον εἰς καταστροφὴν ὅπως καὶ τὸ Εὐρωπαϊκόν. Ἐννοεῖται δὲ ὅτι αἱ πρὸς τὴν Ῥωσσίαν περὶ Ἀνατολῆς διαπραγματεύσεις, καὶ ἐξ ἀρχῆς οὔσαι ἀπατηλαὶ καὶ ἀνειλικρινεῖς, ἐν τῇ νέᾳ ταύτῃ φάσει τῶν πραγμάτων καθίσταντο ὑπὸ τῶν πραγμάτων αὐτῶν μάταιαι καὶ ἄσκοποι συζητήσεις σκοπὸν ἔχουσαι τὴν διατήρησιν τοῦ συμμαχικοῦ καθεστώτος τοῦ ἐγκαινισθέντος ἐν Τιλσιτῷ. Ἐν τούτοις αἱ διαπραγματεύσεις αὗται περιστράφησαν νῦν περὶ τὰ οὐσιωδέστατα καὶ λεπτότατα τοῦ Ἀνατολικοῦ ζητήματος μέρη καὶ διὰ τοῦτο ἀναγράφομεν αὐτὰς ἐνταῦθα ἐν κεφαλαίῳ.

Τὸ σχέδιον τῆς διανομῆς τοῦ Τουρκικοῦ κράτους. — Ὁ Ἀλέξανδρος ἐν χαρᾷ καὶ ἀγαλλιάσει ἔλαβε γνῶσιν τῶν νέων περὶ Ἀνατολῆς προτάσεων τοῦ Ναπολέοντος. Δεξιόμενος εἰς ἰδιαιτέραν ἀκρόασιν τὸν Κωλαϊγκοῦρ ἐπιδιδόντα αὐτῷ τὴν τοῦ Ναπολέοντος ἐπι-

στολὴν καὶ ἀναγινώσκων αὐτὴν καθ' ἑαυτὸν ἀνεφώνει πολλάκις : « Ἴδου μεγάλα πράγματα ! Ἴδου τὸ ὕψος τοῦ Τιλσιτίου ! ». Ἰδίως μετ' ἐνθουσιασμοῦ καὶ μεγαλοφώνως ἀνεγίνωσκε τὴν περικοπὴν : « Τὰ γεγονότα τῆς σήμερον εἶναι τοιαῦτα, ὥστε τὴν σύγκρισιν πρέπει νὰ ζητήσῃ τις ἐν τῇ ἱστορίᾳ . . . ». Ἀφοῦ ἀνέγνω ἐκ νέου τὴν ἐπιστολὴν πρὸς ἐπὶ ἡκούον τοῦ πρεσβευτοῦ διεβεβαίωσε τοῦτον συγκινητικώτατα περὶ τῆς προθυμίας αὐτοῦ νὰ συμπράξῃ τῷ Ναπολέοντι καὶ νὰ ἔλθῃ εἰς συνέντευξιν πρὸς αὐτὸν ὡς τάχιστα, ἵνα συνεννοηθῶσιν ὀριστικῶς περὶ τοῦ « μεγάλου ζητήματος ». Ἀλλὰ πρὸ τῆς συνεντεύξεως ἔτι ταύτης κατ' ἐπίμονον ἀξίωσιν τοῦ κόμητος Ρωμάντσωφ ἤρξαντο ἐν Πετροπόλει προκαταρκτικαὶ συζητήσεις καὶ συνδιασκέψεις, ἵνα προπαρσκευάσωσι τὴν ὀριστικὴν συνεννόησιν τῶν δύο αὐτοκρατόρων. Αἱ συνδιασκέψεις αὗται ἤρξαντο τῇ 16/28 Μαρτίου καὶ παρτάθησαν ἐπὶ μῆνας. Καὶ ἐκ τῶν συνδιασκέψεων δὲ τούτων καὶ ἐκ τῶν μεταξὺ τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τοῦ Κωλαιγκούρ ἐν ταῖς ἰδιαιτέραις τούτου παρὰ τῷ αὐτοκράτορι ἀκροάσει λεχθέντων ἐπιβεβαιοῦται τὸ ἤδη ῥηθέν, ὅτι ὁ Ναπολέων πάντα τὰ περὶ Ἀνατολῆς σχέδια ἐξήρτα ἀπὸ τῆς Ἰνδικῆς στρατείας καὶ συνεδύαζεν αὐτὰ στενῶς μετὰ ταύτης, ἐνῷ ὁ Ἀλέξανδρος καὶ ὁ ὑπουργὸς αὐτοῦ συνήνουν μὲν εἰς τὴν κατὰ τῆς Ἰνδικῆς στρατείαν, ἀλλὰ κύριον ἀντικείμενον καὶ σκοπὸν τῆς νέας συμμαχικῆς δράσεως ἰθεώρουν τὴν ἐκτέλεσιν τῶν περὶ τῆς Ἀνατολῆς ἀποφασισθησομένων. Καὶ ἐνῷ ὁ Ναπολέων τὰ τῆς Ἀνατολῆς ἰθεώρει ὡς ἀπλοῦν ἐπεισόδιον τῆς μεγάλης κατὰ τῆς Ἰνδικῆς ἐνεργείας καὶ τῆς μελλούσης διανομῆς τῆς μεγάλης ταύτης Ἀγγλικῆς ἀποικίας, ὁ Ἀλέξανδρος καὶ ὁ Ρωμάντσωφ ἐπὶ θετικωτέρων βάσεων στηρίζοντες τὰς ἐνεργείας καὶ τὰς ἀξιώσεις αὐτῶν οὐδεμίαν μὲν ἐδέχοντο διανομὴν γῆς ἐν Ἰνδικῇ ἢ μᾶλλον ἄσμενοι κατέλειπον ταύτην πᾶσαν εἰς τὸν Γάλλον σύμμαχον, τὴν δὲ συμμετοχὴν αὐτῶν εἰς τὴν στρατείαν αὐτὴν παρίστων ὡς ἀπλὴν σύμπραξιν πρὸς τὸν σύμμαχον, δι' ἣν ἤξιουν νὰ τύχωσι πλουσιωτέρας ἀμοιβῆς ἐν τῷ διαμελισμῷ τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους, καὶ ἐπέμενον ἵνα ταῦτα πάντα καθορισθῶσιν ἐκ τῶν προτέρων ἐν Πετροπόλει πρὸ τῆς συνεντεύξεως τῶν δύο αὐτοκρατόρων. Ὁ Κωλαιγκούρ οὐδεμίαν ἔχων ὡς πρὸς τοῦτο ἄλλην ὁδηγίαν ἢ τὰς ἐν τῇ μνημονευθείσῃ ἤδη πρὸς αὐτὸν ἐπιστολῇ τοῦ Ναπολέοντος πολλὴν ἡσθάνετο δυσχέρειαν ἐν ταῖς πρὸς συνεννόησιν διαπραγματεύσεσιν, εἰς ἃς προσεπάθει νὰ δώσῃ ὅσον τὸ δυνατόν Ἀκαδημαϊκὸν χα-

ρακτῆρα. Οἰοῖναι δὲ πρὸς μείζονα περιπλοκὴν τῶν διαπραγματεύσεων ὁ Ναπολέων εἶχε παρενθέσει εἰς τὸ σχέδιον τῆς Ἰνδικῆς στρατείας καὶ τῆς διανομῆς τοῦ Ὄθωμανικοῦ κράτους καὶ τὴν Αὐστρίαν, ζητῶν παρ' αὐτῆς, ὡς εἵπομεν, καὶ 8-10 χιλιάδας στρατοῦ ἐπικουρικοῦ. Ὁ Ὁρμάντσωφ ἐδέχετο μὲν τὴν Αὐστρίαν εἰς τὴν διανομὴν, ἀλλ' ἤθελεν ἵνα ἡ μερίς αὐτῆς ᾖ ὡς δυνατόν ἀσήμαντος.

Ἐν ταῖς πρώταις ἤδη συνδιασκέψεσι ταῖς γενομέναις κατὰ Φεβρουάριον καὶ Μάρτιον μεταξὺ Ὁρμάντσωφ καὶ Κωλαιγκούρ εἰς ταύτας δυσκολίας προσέκρουσαν οἱ δύο πολιτικοὶ ἄνδρες ὡς πρὸς τὸ γενικὸν σχέδιον καὶ τὴν βᾶσιν τῆς διανομῆς, ὥστε συνεφώνησαν νὰ διαιρέσωσι τὸ ζήτημα εἰς δύο περιπτώσεις, εἰς τὴν τοῦ μερικοῦ διαμελισμοῦ τοῦ Ὄθωμανικοῦ κράτους καὶ εἰς τὴν τοῦ γενικοῦ. Ὁ Κωλαιγκούρ μάλιστα προέτεινε τριττὴν τινα διαίρεσιν τοῦ ζητήματος: τὴν τῆς μερικῆς τοῦ Ὄθωμανικοῦ κράτους ἐν Εὐρώπῃ καταλύσεως, τὴν τῆς ὀλικῆς ἐν Εὐρώπῃ, καὶ τὴν τῆς ὁλοσχεροῦς καταλύσεως τοῦ κράτους τούτου ἐν Εὐρώπῃ τε καὶ ἐν Ἀσίᾳ καὶ ἐν Ἀφρικῇ. Ἐν περιπτώσει μερικοῦ διαμελισμοῦ, τοῦ ὁποίου ὡς βᾶσιν καὶ ἀφετηρίαν ἐλάβανον τὴν συνθήκην τοῦ Τιλσιτίου, ὁ Ῥώσος ὑπουργὸς οὐδὲν ἄλλο ἐζήτηι ἢ τὴν ἀπλὴν καὶ καθαρὰν εἰς τὴν Ῥωσσίαν προσάρτησιν τῆς Βλαχίας καὶ τῆς Μολδαβίας, ὡς καὶ τὴν τῆς Βουλγαρίας, μετ' ἀποζημιώσεως τῆς Γαλλίας ἐκτὸς τῶν Ἡρωσσικῶν χωρῶν, κατὰ τὰς συμφωνίας τοῦ Τιλσιτίου, καὶ εἰς ταῦτα μόνον ἤρκειτο ἡ Ῥωσσία, ἂν ἀπηλλάσσεται τῆς ὑποχρεώσεως τοῦ νὰ μετᾴσῃ τῆς Ἰνδικῆς στρατείας· ἐν περιπτώσει δὲ συμμετοχῆς εἰς τὴν στρατείαν ταύτην εἶδει ὡς ἀμοιβὴ τῆς ὑπηρεσίας ταύτης νὰ προστεθῇ τι πλέον εἰς τὴν Ῥωσσίαν, χωρὶς νὰ ὀνομασθῇ τὸ «πλέον» τοῦτο, ἀφιεμένης τῆς Ἰνδικῆς ὅλης εἰς τὴν Γαλλίαν. Ὁ Ῥώσος ὑπουργὸς ὡς καὶ ὁ αὐτοκράτωρ ἐνόουν τὸ δυσχερὲς καὶ δυσκατόρθωτον τοῦ κατὰ τῆς Ἰνδικῆς σχεδίου καὶ τοῦ διὰ ταύτης σκοπούμενου καὶ ἤθελον νὰ χρησιμοποιήσωσι τὴν πρὸς τοῦτο σύμπραξιν διὰ θετικὰς ὠφελείας ἐν Ἀνατολῇ, στρέφοντες τὸ σχέδιον πρὸς ἴδιον ἑαυτῶν ὄφελος, ὅπως ὁ Ναπολέων τὸ ὅλον ζήτημα τῆς Ἀνατολῆς ἐκίνησε μόνον χάριν τῆς Εὐρωπαϊκῆς αὐτοῦ πολιτικῆς. «Ἡ στρατεία τῆς Ἰνδικῆς εἶναι ὅλη δι' ὑμᾶς, ἔλεγεν ὁ Ὁρμάντσωφ· πράξατέ τι πλέον ὑπὲρ ἡμῶν, ἵνα καὶ ἡμεῖς πράξωμεν ὑπὲρ ὑμῶν πλέον τῶν ἐν τῷ Τιλσιτίῳ συμφωνηθέντων». Πρὸς τοῦτοις ὁ Ῥώσος ὑπουργὸς ὡς ἀντιστάθμημα τῶν εἰς τὴν Ῥωσσίαν προσάρτωμένων χωρῶν

τῆς Βλαχίας, τῆς Μολδαυίας καὶ τῆς Βουλγαρίας συνήνει εἰς τὴν κατὰ τὴν συνθήκην τοῦ Τιλσιτίου ὑπὸ τῆς Γαλλίας κατάληψιν τῆς Πελοποννήσου, ἐνδεχομένως δὲ καὶ τῆς Ἀλβανίας καὶ τῆς Κρήτης, ἐτίθει δὲ τὸν Ῥωσικὸν στόλον τῆς Μεσογείου ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ Ναπολέοντος. Περὶ τῆς Αὐστρίας προκειμένου ὁ Ῥώσος ὑπουργὸς ὡς μόνην ἀμοιβὴν τῆς μελλούσης συμπράξεως τῆς δυνάμεως ταύτης προέτεινε τὴν εἰς αὐτὴν παραχώρησιν τῆς Τουρκικῆς Κροατίας, ἐν δὲ τοῦτο ἦναι ὀλίγον, μικρά τινα τμήματα ἐν Βοσνίᾳ. — Ἀλλ' ἡ Βοσνία εἶναι ἡ ἀληθὴς ὁδὸς τῆς Ἀλβανίας, ἐπέλαθεν ὁ Κωλαϊγκούρ, ἥτις εἶναι φυσικὸς κλῆρος ἡμέτερος. Ἀλλὰ λησμονεῖτε τὴν Σερβίαν. — Ταύτην δυνάμεθα νὰ καταστήσωμεν ἀνεξέκρητον ὑπὸ τὴν ὑμετέραν καὶ ἡμετέραν ἐπιτροπὴν. — Δύο μεγάλαι ἐπιτροπαὶ ἐν μιᾷ χώρᾳ δὲν εἶναι ὡς δύο οἰκοδόεσται ἐν μιᾷ οἰκίᾳ; — Ἐχετε δίκαιον. Τὸ πρᾶγμα θὰ ἔχῃ ἀποτρήματα. Δυνάμεθα νὰ δώσωμεν τὴν χώραν ταύτην εἰς ἀρχιδουκά τινα Αὐστριακόν. Ὁ αὐτοκράτωρ Ναπολέον δύναται νὰ ἐκλέξῃ τοῦτον ἐν δευτερογενεῖ τινι κλάδῳ τοῦ Αὐστριακοῦ οἴκου ἵνα μὴ ἔλθῃ ποτὲ ἡ χώρα ὑπὸ τὴν ἀρχὴν τοῦ βασιλεύοντος οἴκου.

Αἱ περὶ Κωνσταντινουπόλεως διαπραγματεύσεις. — Ὁ ὑπαινιγμὸς τοῦ Κωλαϊγκούρ περὶ τῆς ἐξελάσεως τῶν Τούρκων ἐκ τῶν ὑπὸ τῶν συμμάχων καταληφθησομένων χωρῶν ἔδωκεν ἀφορμὴν τῷ Ῥώσῳ ὑπουργῷ ἵνα ἄρῃ τὸν πῆλον τῆς ἐφεκτικότητος καὶ θέσῃ καθαρῶς τὸ ζήτημα, ὅπερ εἶχε θέξει μόνον δι' ὑπαινιγμοῦ ἀορίστου θέτων ὡς ὅρον τῆς πρὸς τὴν Ἰνδικὴν συμπράξεως, πρὸς τῇ προσαρτήσῃ τῶν ὑπὸ τῆς συνθήκης τοῦ Τιλσιτίου ὑποδεικνυομένων χωρῶν (τῆς Βλαχίας, τῆς Μολδαυίας καὶ τῆς Βουλγαρίας), νὰ παραχωρηθῇ τῇ Ῥωσσίᾳ ὡς ἀμοιβὴ τῆς συμπράξεως πλέον τι τῶν ὑπὸ τῆς συνθήκης ὀριζομένων, χωρὶς νὰ ὀνομάσῃ τοῦτο (1). Καὶ νῦν πρῶτον ἐτέθησαν

(1) Κατὰ τὰ μυστικὰ ἄρθρα τῆς συνθήκης τοῦ Τιλσιτίου ἡ Κωνσταντινούπολις καὶ ἡ ἐπαρχία τῆς Ῥωμυλίας ἔμεινον ἐκτὸς τῶν διανεμητέων Τουρκικῶν κτήσεων. Ἀλλὰ τί ἐνόουν τότε λέγοντες Ῥωμυλίαν ἐξάγεται ἐκ τῆς ἀνταποκρίσεως τοῦ Ναπολέοντος πρὸς τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτὴν Σεβαστιανόν. Κατὰ ταύτην ἡ Γαλλία ἐλάμβανε τὴν Βοσνίαν, τὴν Ἀλβανίαν, τὴν Ἠπειρὸν, τὴν Στερεάν Ἑλλάδα, τὴν Πελοπόννησον, τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὴν Μακεδονίαν· ἡ Ῥωσσία ἐλάμβανε τὴν Βλαχίαν, τὴν Μολδαυίαν, τὴν Βουλγαρίαν καὶ τὴν θράκην μέχρι τοῦ Ἑβρου, τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς μεταξὺ Αἰνίου καὶ Πύργου χώρας μενούσης τῇ Τουρκίᾳ. Ἡ

ὕπὸ συζήτησιν τὰ περὶ τῆς τύχης τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Τοῦτο λέγομεν ὑπομιμνήσκοντες πάλιν τὰ δῆθεν ἐπὶ τοῦ Νίμεν μεταξὺ τοῦ Ναπολέοντος καὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου λεχθέντα καὶ τὸ ἀποδιδόμενον κατὰ τὴν περίστασιν ἐκείνην εἰς τὸν Ναπολέοντα περὶ Κωνσταντινουπόλεως λόγιον. Περί Κωνσταντινουπόλεως οὐδὲ τότε ἐγένετο οὐδ' ὕστερον πρὸ τῶν ἐν Πετρούπολει διαπραγματεύσεων σπουδαῖος λόγος. Τοῦτο σαφέστατα ἐξέχεται καὶ ἐξ ὧν ὁ Ἀλεξάνδρος ἔλεγε τῷ Σαβαρῷ, ὅτι ὁ Ναπολεὼν πρῶτος ἐλάλησε πρὸς αὐτὸν περὶ Τουρκίας καὶ τοῦτο, ὅτε ἔλαβε τὴν περὶ τῆς ἐκθρονίσεως τοῦ Σελίμ εἰδήσιν (ικανὰς ἡμέρας μετὰ τὴν συνέντευξιν τοῦ Νίμεν) καὶ ὅτι κατεδίκασε τότε ἅπασαν τὴν Εὐρωπαϊκὴν Τουρκίαν εἰς διαμελισμόν, *μόνον δὲ ὕστερον* (ἐν τῇ συνθήκῃ τοῦ Τιλσιτίου) ἐξήρесе τοῦ διαμελισμοῦ τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὴν περὶ αὐτὴν χώραν. Τὸ περὶ Κωνσταντινουπόλεως ζήτημα λοιπὸν ἐκινήθη σπουδαίως ἐν ταῖς ἐν Πετρούπολει διαπραγματεύσεσι καὶ ὑπὸ τῆς Ῥωσσίας αὐτῆς, οὐδέποτε δὲ ὁ Ναπολεὼν ἠρνήθη τὴν θέσιν ταύτην εἰς τὴν Ῥωσσίαν. Ἡ προκατάληψις τῆς Εὐρώπης κατὰ τῆς Ῥωσσίας καὶ ἡ τότε μάλιστα ἀποδιδόμενη σημασία εἰς τὴν ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν σπουδαιότητα τῆς θέσεως ταύτης ἔδωκεν ἀφορμὴν ὅπως ἡ φήμη θέσις εἰς τὸ στόμα τοῦ Ναπολέοντος τὴν μνημονευθεῖσαν ἀντίρρησην κατὰ τῆς ὑπὸ τῆς Ῥωσσίας καταλήψεως τῆς θέσεως ταύτης. «Ἡ δημώδης φαντασία, λέγει ὁ Βανδάλ, ἀπένευε τότε εἰς τὴν κτῆσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἰδέαν τινὰ κυριαρχίας ἐπὶ πασῶν τῶν περίξ χωρῶν. Πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν συγχρόνων, ἐνῶ τὸ λοιπὸν τῆς χερσονήσου ἐκαλύπτετο ἔτι ὑπὸ σκότους, ἡ Κωνσταντινούπολις, ἀποκαλυπτομένη ἐν τῷ ἀκτινοβολοῦντι φωτὶ τῆς πάλαι δόξης καὶ τῆς ἀναλλοιώτου καλλονῆς, ἔφερεν ἐν ἑαυτῇ καὶ περιέκλειεν ἅπασαν τὴν Εὐρωπαϊκὴν Ἀνατολὴν οἷός τις θόλος κεχρυσωμένος λάμπων ἐν τῇ κορυφῇ μνημείου τινός, ὅστις πρῶτος φαινόμενος μακρόθεν εἰς

τοιαύτῃ διανομῇ δὲν συνάδει ἐν πᾶσι πρὸς τὰς ἀνωτέρω μνημονευθείσας μεταξὺ τοῦ Ῥωμάντζωφ καὶ τοῦ Κωλαϊγκούρ διαπραγματεύσεις, φαίνεται δὲ ὅτι κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον ἠρμήνευεν ὁ Ναπολεὼν τὸν ὅρον τῆς μυστικῆς συνθήκης, καθ' ὃν ἔδει ν' ἀφαιρεθῶσιν ἀπὸ τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους πᾶσαι αἱ Εὐρωπαϊκαὶ ἐπαρχίαι, ἑξαίρεσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς ἐπαρχίας Ῥωμυλίας. Σημειωτέον πρὸς τοῦτους ὅτι ἐν ταῖς ἐν Πετρούπολει διαπραγματεύσεσιν ἐγένετο λόγος καὶ περὶ προσαρτήσεως τῆς Κρήτης εἰς τὴν Γαλλίαν ἐνῶ, ὡς εἴπομεν ἤδη, ἐν Τιλσιτίῳ ἡ Κρήτη καὶ ἡ Ῥόδος προσδιωρίζοντο δι' ἐνδεχομένην τινὰ περίπτωσιν ὡς κτῆσις διὰ τὸν Φερδινάνδον Δ' τῶν δύο Σικελιῶν.

τὰ βλέμματα προσελκύει αὐτά, καταμαγεύει αὐτά καὶ φαίνεται μακρόθεν ὡς αὐτὸς καθ' ἑαυτὸν συνιστῶν τὸ ὅλον οἰκοδόμημα, τοῦ ὁποίου ἐν τούτοις εἶναι ἀπλοῦν σπινθηροβολοῦν κόσμημα», Ἀλλ' ἄς μεταβῶμεν ἤδη εἰς τὰς περὶ Κωνσταντινουπόλεως συνδιασκέψεις.

Ἐν ταῖς μεταξὺ λοιπὸν τοῦ Ῥωμάντζωφ καὶ τοῦ Κωλαϊγκούρ διαπραγματεύσεσι τὸ πρῶτον συνεζητήθη καὶ ἡ τύχη τῆς Κωνσταντινουπόλεως. «Ἐὰν οἱ Τούρκοι ἐκδιωχθῶσι τῆς Εὐρώπης, τοῦθ' ὅπερ μοὶ φαίνεται ἀπαραίτητον, ἔλεγεν ὁ Ῥωμάντζωφ, ἐὰν τις ἐπιθυμῇ στρατεῖαν ἐπὶ τὴν Ἀσίαν, διότι ἀμφιβάλλω ὅτι ὁ μέγας Κύριος τοῦ ὁποίου θὰ ἔχωμεν ἤδη κόψει τοὺς βραχίονας καὶ τὰς κνήμας (1), θὰ ἐπιτρέψῃ τὴν διάβασιν· ἐὰν λοιπὸν οἱ Τούρκοι ἐκδιωχθῶσι τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τοῦθ' ὅπερ ἐγὼ θεωρῶ ἐναντίον πρὸς τὰ ἡμέτερα συμφέροντα, ἐφ' ὅσον δὲν δοθῇ αὕτη εἰς κυβέρνησιν ἐπίσης ἀσθενῇ, ὡς ἡ τῶν Τούρκων, ἡ πόλις, ἕνεκα τῆς θέσεως αὐτῆς, ἕνεκα τῆς θέσεως τῆς ἡμετέρας καὶ ἕνεκα τῶν συμφερόντων τῆς ἡμετέρας ἐμπορίας, τῆς ὁποίας ἡ κλεῖς κεῖται ἐν τῷ Βοσπόρῳ καὶ ἐν τῷ Ἑλλησπόντῳ, ἀνήκει εἰς ἡμᾶς, ὡς καὶ ἡ εὐρεία ἔκτασις γῆς ἡ περιλαμβανούσα τὰ σημεῖα ταῦτα. — Ἡ κλεῖς τοῦ Εὐξείνου πόντου, ἀπήντησεν ὁ Κωλαϊγκούρ, καὶ ἡ τῆς Προποντίδος εἶναι πολὺ διὰ μίαν πύλην· ἤθελεν εἶσθαι πολὺ καὶ ἡ κατοχὴ τοῦ ἐνὸς μόνον τῶν πορθμῶν, καὶ ἡ πρότασις ἤθελεν εἶσθαι εὐπρόσδεκτος μόνον ἐπὶ τῷ ὄρῳ ἵνα ἑκάτερος ἡμῶν ἔχῃ τὴν ἑαυτοῦ πύλην. — Ἡ μία ἄνευ τῆς ἑτέρας εἶναι μὴδέν, ὑπέλαβεν ὁ Ῥωμάντζωφ. Ἡ τε γεωγραφία καὶ ὁ «ἡμέτερος Εὐξείνιος πόντος», ἔτι δὲ πλέον τὸ πολιτικὸν ἡμῶν συμφέρον ἀπαιτοῦσιν ἵνα ἔχωμεν τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ὑμεῖς εἰσθε μακρὰν ταύτης καὶ θὰ λάβητε ὡς μερίδα ἱκανῶς ὠραίας κτήσεις, ὥστε νὰ μὴ φθονῇτε ποσῶς ἡμῖν. Ἡ μερίς ὑμῶν εἶναι ὠραία καί, ὡς εἶπον ὑμῖν, θὰ ἰδωμεν ἄσμενοι πάσας τὰς ὑμετέρας προσκτήσεις τὰς γινομένας χωρὶς νὰ θίγῃσι τὰς ἡμετέρας.

Ἐν ἄλλῃ συνδιασκέψει (22/4 Μαρτίου) ὁ Ῥώσσος ὑπουργὸς ἐν μὲν τῇ περιπτώσει, καθ' ἣν ἡ Κωνσταντινούπολις καὶ ἡ Ῥωμυλία ἀφίστο εἰς τοὺς Τούρκους, διὰ μὲν τὴν Ῥωσσίαν ἤρκειτο εἰς τὴν

(1) Ἐκ τούτου ἐξάγεται ὅτι ὁ Ῥωμάντζωφ τὸν μερικὸν διαμελισμὸν τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους προέτασσε τῆς ἐπὶ τὴν Ἰνδικὴν στρατείας, ἐνῶ ὁ Ναπολέον κατὰ τρόπον ὅλως ἀόριστον συνεδύαξε τὸν μερικὸν ἢ γενικὸν διαμελισμὸν μετὰ τῆς Ἰνδικῆς στρατείας.

κτῆσιν τῆς Βλαχίας, τῆς Μολδαυίας καὶ τῆς Βουλγαρίας, ἐνδεχομένως δὲ καὶ εἰς τὴν τῆς Σερβίας, εἰς τὴν Γαλλίαν δὲ ἀπένεμε τὴν Πελοπόννησον καὶ τὰς ἄλλας Ἑλληνικὰς χώρας, πλὴν τῆς Ῥωμυλίας (Θράκης, ἰδ. σελ. 634), τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου, ἐτι δὲ καὶ τὴν Ἀλβανίαν καὶ μέρος τῆς Βοσνίας, τοῦ ἐτέρου μέρους τῆς Βοσνίας μετὰ τῆς Τουρκικῆς Κροατίας διδομένου τῇ Αὐστρίᾳ· διὰ δὲ τὴν περιπτώσιν τοῦ γενικοῦ διαμελισμοῦ, καθ' ἣν περιπίπτωσιν ἡ Κωνσταντινούπολις δὲν ἤθελε δοθῇ εἰς κυβέρνησιν ἀσθενῇ ὡς ἡ τῆς Τουρκίας, πρὸς ταῖς εἰρημέναις χώραις, ἐξαιρέσει τῆς Σερβίας, ἐζήτει ὑπὲρ τῆς Ῥωσσίας καὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ μέρος τῆς Ῥωμυλίας καὶ τὸν Ἑλλησπόντον. Τότε δὲ ἡ Αὐστρία ἐλάμβανε τὴν Σερβίαν καὶ μέρος τῆς Ῥωμυλίας καὶ τῆς Μακεδονίας μέχρι τοῦ Αἰγαίου, ἵνα οὕτω χωρίσῃ τὰς Ῥωσικὰς ἀπὸ τῶν Γαλλικῶν κτήσεις, αἵτινες ἤθελον εἶσθαι οὕτω ἡ Βοσνία ἅπασι, ἡ Ἀλβανία, τὸ μὴ ὑπὸ τῆς Αὐστρίας καταλαμβανόμενον μέρος τῆς Μακεδονίας καὶ πᾶσαι αἱ πρὸς νότον Ἑλληνικαὶ χώραι καὶ αἱ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου. Ἐκ περισσοῦ δὲ ἐδίδοντο τῇ Γαλλίᾳ, ἂν ἤθελε, καὶ ἡ Αἴγυπτος καὶ ἡ Συρία. Ἐν ἀκροάσει, ἥς ἔτυχε μετὰ τρεῖς ἡμέρας ὁ Γάλλος πρεσβευτὴς παρὰ τῷ αὐτοκράτορι, ἀφοῦ ἀνεκοίνωσε τῷ Ἀλεξάνδρῳ τὰς περὶ τοῦ Βοσπόρου καὶ τοῦ Ἑλλησπόντου διαφωνίας αὐτοῦ, ἐπέμνησεν αὐτὸν τὴν πρότερον ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος αὐτοῦ ἐξενεχθεῖσαν γνώμην περὶ ἀποκαταστάσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὡς ἀνεξαρτήτου πόλεως ἢ κράτους. Ἄλλ' ὁ αὐτοκράτωρ ἀπήντησεν ὅτι τὸ σχέδιον τοῦτο εἶχεν ὅποτε δὲν προέκειτο περὶ τῆς Ἰνδικῆς στρατείας, καὶ ὅτι ἡ συμμαχία τῆς Ῥωσσίας εἰς τὴν ἐπιχείρησιν ταύτην ἐπέβαλλεν αὐτῇ θυσίας, ἀπέναντι τῶν ὁποίων ἡ Ῥωσσία εἶδει νὰ ἀνταμειφθῇ διὰ πλεονεκτήματος ἀνταξίου τῶν γινομένων θυσιῶν. Ἄλλ' ἡ κυριωτάτη δυσχέρεια δὲν ἔκειτο ἐν τῇ παραχωρήσει τῆς Κωνσταντινουπόλεως, πρὸς ἣν ἦτο πρόθυμος ὁ Κωλαιγκούρ, ἀλλ' ἐν τούτῳ, ὅτι ὁ Ῥώσος αὐτοκράτωρ καὶ ὁ ὑπουργὸς αὐτοῦ τὴν κατάληψιν τοῦ Ἑλλησπόντου ἐθεώρουν ἀδιέκπαστον ἀπὸ τῆς κτήσεως τοῦ Βοσπόρου, ἐνῷ ὑπὸ Γαλλικὴν ἐποψιν ὁ Ἑλλησπόντος καταλαμβανόμενος ὑπὸ τῆς Γαλλίας εἶδει ν' ἀποτελεσθῇ οἰονεὶ ἀντίρροπον τῆς ὑπὸ τῶν Ῥώσων κτήσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Τέλος ὁ Ῥωμάντωφ ὑπηγόρευσε τῷ Κωλαιγκούρ τὸ ἐξῆς σχέδιον συμβιβασμοῦ:

Ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ἀπλῆς συνθήκης συμμαχίας :

Ἡ Ῥωσσία μέλλει νὰ λάβῃ τὴν Μολδαβίαν, τὴν Βεσσαραβίαν, τὴν Βλαχίαν καὶ τὴν Βουλγαρίαν.

Ἡ Γαλλία μέλλει νὰ λάβῃ τὴν Ἀλβανίαν, μέρος τῆς Βοσνίας, τὴν Πελοπόννησον καὶ τὴν Κρήτην.

Ἡ Αὐστρία τὴν Κροατίαν καὶ μέρος τῆς Βοσνίας.

Ἡ Σερβία μέλλει νὰ καταστῇ ἀνεξάρτητος καὶ νὰ δοθῇ εἰς ἡγεμόνα ἐκ τοῦ οἴκου τῆς Αὐστρίας ἢ εἰς πάντα ἄλλον ξένον ἡγεμόνα συνδεόμενον διὰ γάμου μετὰ Ῥωσσίδος τινὸς μεγάλης δουκίσσης.

Ἐν περιπτώσει μεγάλης διανομῆς :

Ἡ Ῥωσσία μέλλει νὰ λάβῃ τὴν Μολδαβίαν, τὴν Βεσσαραβίαν, τὴν Βλαχίαν, τὴν Βουλγαρίαν καὶ μέρος τῆς Ῥωμυλίας, τῶν Ῥωσσικῶν μεθορίων ἀρχομένων ἀπὸ Βουλγαρίας καὶ ἀκολουθούντων τὰ νῦν μεθόρια τῆς Σερβίας μέχρι τῆς ἀλύσεως τῶν ὀρέων τῆς διευθυνομένης πρὸς τὴν Τραιανούπολιν, ὅποθεν ὁ Ἑβρὸς μέλλει νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ὄριον τοῦ Ῥωσσικοῦ κράτους μέχρι τῆς θαλάσσης.

Ἡ Γαλλία μέλλει νὰ λάβῃ τὴν Βοσνίαν, τὴν Ἀλβανίαν, τὴν Πελοπόννησον, τὴν Κρήτην, τὴν Κύπρον, τὴν Ρόδον καὶ πάσας τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου πελάγους, τὴν Σμύρνην καὶ τὰ ἐπίνηια τῆς Ἀνατολῆς, τὴν Συρίαν καὶ τὴν Αἴγυπτον.

Ἡ Αὐστρία μέλλει νὰ λάβῃ τὴν Σερβίαν ὑπὸ τὴν ἄμεσον αὐτῆς ἀρχὴν ὡς ἐπαρχίαν Αὐστριακὴν, τὴν Μακεδονίαν μέχρι τῆς θαλάσσης, ἐκτὸς τῶν μερῶν, ἅτινα ἤθελε κρίνει ἀναγκαῖον νὰ καταλάβῃ ἡ Γαλλία, ἵνα ἐνισχύσῃ τὰ ἐν Ἀλβανίᾳ μεθόρια αὐτῆς, καὶ εἰς τρόπον ἐπιτρέπουσαν αὐτῇ (τῇ Γαλλίᾳ) νὰ κατέχῃ τὴν Θεσσαλονίκην. Πρὸς τοῦτο μέλλει νὰ ἀχθῇ γραμμὴ ἀπὸ Σκοπείων μέχρις Ὀρφάνων, ὅποθεν τὸ Αὐστριακὸν μεθόριον μέλλει ν' ἀπολήξῃ εἰς τὴν θάλασσαν.

Ἡ Κροατία δύναται ν' ἀνήκῃ τῇ Γαλλίᾳ ἢ τῇ Αὐστρίᾳ ὡς ἤθελεν ἐγκρίνει ὁ αὐτοκράτωρ Ναπολέων.

Εἴτε ἡ μία εἴτε ἡ ἑτέρα περίπτωσις γίνεται παραδεκτὴ, αἱ τρεῖς διανεμόμεναι δυνάμεις θὰ συντελέσωσιν εἰς στρατείαν τινὰ κατὰ τῆς Ἰνδικῆς ἢ δὲ Ῥωσσία οὐδὲν ἀξιοῖ νὰ λάβῃ ἐν τῇ Ἰνδικῇ διὰ τὴν συνεργασίαν ἑαυτῆς.

Τὸ σχέδιον τοῦτο ἀνακοινωθὲν τῷ αὐτοκράτορι ἐπεστράφη τῷ Κωλαϊγκούρ. Οὗτος δὲ προσέθηκε τὰς ἐξῆς τροποποιήσεις εἰς τὸ σχέδιον :

1) Ἡ κατάληψις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῆς Ῥωσσίας.

2) Ἡ ἀνάγκη τῆς παραδόσεως τοῦ Ἑλλησπόντου εἰς τὴν Γαλλίαν, ἐὰν αὕτη ἡδύνατο νὰ συναίνεσθαι εἰς τὴν ὑπὸ τῆς Ῥωσσίας κατάληψιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἡ Αὐστρία δύναται ν' ἀποζημιωθῇ ἐν Κροατίᾳ ἢ Βοσνίᾳ διὰ τὴν ἀπώλειαν ἣν ὑποστήσεται ἐν Μακεδονίᾳ (1).

3) Ἐὰν δὲν ἐπιτευχθῇ συνεννόησις ὡς πρὸς τὰς δύο πρώτας τροποποιήσεις, ἀνάγκη νὰ ἐπανέλθωσι τὰ συμβαλλόμενα μέρη εἰς τὴν πρώτην γνώμην τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου καὶ νὰ σκεφθῶσι περὶ τῶν μέσων τῆς ἰδρύσεως ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀνεξαρτήτου κυβερνήσεως.

4) Νὰ ἐρωτηθῇ ἐπίσημως ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Ῥωσσίας ἐὰν δὲν θὰ συντελέσῃ ποσῶς εἰς τὴν κατάρκτησιν τῆς Συρίας καὶ τῆς Αἰγύπτου, τὰς ὁποίας προσφέρει τῇ Γαλλίᾳ. (2)

Σημειώσεις. Ἐὰν ἡ Γαλλία λαμβάνῃ τὸν Ἑλλησπόντον ἢ ἡ Ῥωσία συναίνῃ εἰς τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐγκατάστασιν ἀνεξαρτήτου κυβερνήσεως μετὰ περιοχῆς χώρας ἐν Εὐρώπῃ, ἡ Ῥωσία δύναται νὰ ἀποζημιωθῇ ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ διὰ καταλήψεως χώρας περὶ τὴν Τραπεζοῦντα.

Πολλοὶ ἀκολουθῶς περὶ τῶν προτάσεων καὶ ἀντιπροτάσεων τούτων ἐγένοντο συζητήσεις μεταξὺ τοῦ Ῥώσου ὑπουργοῦ καὶ τοῦ Γάλλου πρεσβευτοῦ, καθ' ὅς ὁ Ῥωμάντζωφ ὑπέμνησε τὸν Κωλαϊγκοῦρ ὅτι ἐπὶ τῆς Αἰκατερίνης Β' ἡ Γαλλία ἀσμένως κατέλειπε τῇ Ῥωσίᾳ τὴν Κωνσταντινουπόλιν ἐπὶ τῷ ὄρῳ μόνον τῆς εἰς αὐτὴν παραχωρήσεως τῆς Αἰγύπτου, νυν δ' ἡ Ῥωσία συνήνει καὶ εἰς τῆς Συρίας τὴν παραχώρησιν, ἐπέτρεπε δὲ νὰ καταλάβῃ ἡ Γαλλία ἐκτὸς τῆς Κρήτης καὶ τῶν ἄλλων νήσων τοῦ Αἰγαίου καὶ τὴν Σμύρνην καὶ τὰ ἐπίνεια τῆς Ἀνατολῆς. Τέλος τῇ 18/30 Μαρτίου ἐγένετο ἡ ἐξῆς ἀξιοσημειώμενος μεταξὺ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου καὶ τοῦ Κωλαϊγκοῦρ περὶ τοῦ αὐτοῦ ἀντικειμένου διάλεξις:

Αὐτοκράτωρ . . . Ἄλλ' ὅς ὁμιλήσωμεν περὶ τοῦ μεγάλου ζητήματος. Ὁ Ῥωμάντζωφ μοὶ ἀνέγνω τὴν ἐκθεσιν τῶν ἑαυτοῦ σκέψεων. Ἐπήνεγκον εἰς αὐτὴν μεταβολὰς τινάς, ἀπάσας πρὸς τὸ συμφέρον ὑμῶν. Τῇ ἀληθείᾳ ἔχετε ὠραίαν καὶ καλὴν μερίδα.

(1) Διὰ τῆς καταλήψεως ἐννοεῖται τοῦ Ἑλλησπόντου ὑπὸ τῶν Γάλλων ἐκτεινόντων οὕτω τὰς κτήσεις αὐτῶν μέχρι τῆς Μακεδονίας.

(2) Τοῦτο, διότι ὁ αὐτοκράτωρ οὐδεμίαν ἤθελε νὰ λάβῃ υποχρέωσιν ὑπισχνόμενος μόνον τὴν συνδρομὴν τοῦ στόλου αὐτοῦ.

Πρεσβευτής. Ἐκεῖνο, ὅπερ ἡ Ὑμέτερα Μεγαλειότης ἀξιοῖ ὑπὲρ ἑαυτῆς, εἶναι μᾶλλον ὠραῖον καὶ καλόν· τὰ πάντα ἐν τούτῳ συνδέονται πρὸς ἄλληλα, τὰ πάντα συνέχονται· ἔχει τὸ πλεονέκτημα τῆς γεωγραφικῆς τοποθεσίας καὶ τοῦ πληθυσμοῦ.

Αὐτοκρ. Ἀλλ' ὑμεῖς! Τί πλῆθος κτήσεων, ἵνα μὴ εἴπωμέν τι περὶ τῆς Ἀλβανίας καὶ τῆς Πελοποννήσου!

Πρεσβ. . . Πανταχοῦ τμήματα, καὶ τὰ πάντα μακρὰν ἡμῶν.

Αὐτοκρ. Πῶς! Αἱ κτήσεις ὑμῶν συνέχονται μετὰ τῆς Δαλματίας, μετὰ τοῦ Καττάρου, καὶ ἐνοῦνται μετὰ τῆς Ἰταλίας καὶ πασῶν τῶν ὑμετέρων κτήσεων.

Πρεσβ. Μάλιστα Μεγαλειότατε, ἐὰν ἡ Ὑμέτερα Μεγαλειότης εἶχε τὰ κράτη τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Αὐστρίας καὶ παρείχεν αὐτὰ εἰς ἡμᾶς. Οὕτω ἡθέλομεν ἔχει συνεχεῖς τὰς κτήσεις ἡμῶν. Ἄλλως αὗται διαχωρίζονται ἀπ' ἀλλήλων διὰ τῆς θαλάσσης, ἐνῶ ἐν τῇ μερίδι τῆς Ὑμέτερας Μεγαλειότητος τὰ πάντα συνδέονται πρὸς τὰς νῦν κτήσεις ὑμῶν.

Αὐτοκρ. Πρέπει νὰ δημιουργήσωμέν τι διαρκεῖς καὶ ἐμπνέον ἐμπιστοσύνην καὶ ἀποδεικνύον ὅτι τὸ σύστημα ἡμῶν εἶναι τὸ καλλίτερον. Σᾶ διαβεβαιῶ, εἰμὶ μετριοπαθὴς εἰς τὰς ἀξιώσεις μου, δὲν ζητῶ ἄλλο εἰμὶ ἐκεῖνο, ὅπερ τὸ συμφέρον τῆς χώρας μὲ ἀναγκάζει νὰ ἀπαιτήσω, καὶ εἰς τοῦτο δὲν δύναμαι νὰ ὑποχωρήσω.

Πρεσβ. Ἐν τούτοις ἐξαιτοῦμαι παρὰ τῆς Ὑμέτερας Μεγαλειότητος νὰ μοι ἐπιτρέψῃ νὰ ὑπομνήσω Αὐτὴν τὴν πρώτην ἰδέαν Αὐτῆς περὶ κυβερνήσεως ανεξαρτήτου ἐν Κωνσταντινουπόλει.

Αὐτοκρ. Δὲν εἶχον τότε διῶκεν τὴν σπουδαιότητα πάντων τῶν παρ' ἐμοῦ ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος ζητουμένων . . . Δὲν πρέπει μηδεμίαν νὰ καταλίπωμεν ἀμφιβολίαν περὶ τῆς κτήσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ αὐτοκράτωρ Ναπολέον, ἐστὶ βέβαιος, τῆς αὐτῆς θὰ ἦναι γνώμης.

Πρεσβ. Ἀλλ' ὁ Ἑλλήσποντος, Μεγαλειότατε; Ἐὰν ἡ Ὑμέτερα Μεγαλειότης κατέχῃ τοῦτον μετὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἡ διάβασις διὰ τοῦ πορθμοῦ ἔσται δυσχερεστέρα ἢ ἡ διὰ τοῦ Σούνδου, ὅστις ἐν τούτοις ἐπὶ ἑκατέρας τῶν ὀχθῶν ἀνήκει εἰς δύο κράτη διάφορα.

Αὐτοκρ. Μὴ ὦμεν γείτονες! Ἐνθυμοῦμαι τὰς ἀγαθὰς συμβουλάς τοῦ αὐτοκράτορος Ναπολέοντος (1). Δὲν δύναμαι νὰ ἐνδώσω ὡς πρὸς τὸ σημεῖον τοῦτο. Οὐτ' ἐγὼ οὐτ' οὐδεὶς θὰ δύναται νὰ ἐξέρχεται τοῦ

(1) Ἱδε σελ. 596.

οἴκου μου, οὔτε νὰ εἰσέρχεται εἰς αὐτὸν ἄνευ τῆς ὑμετέρας ἀδείας, ἐὰν ἦσθε ὑμεῖς ἐκεῖ . . . Ἐπὶ τέλους πρέπει νὰ ἴδῃτε τὰ πλεονεκτήματα, ἅπερ σιωπηλῶς ὑπεσχέθημεν ὑμῖν . . . Τὰ ἐπίνεια τῆς Ἀνατολῆς! γινώσκετε ὅτι ὑπάρχει τι πλουσιώτερον καὶ πυκνότερον κατωκημένον μέρος; Ἡ Σμύρνη! Ὅποῖος πλοῦτος! Ἐν γένει ἡ ὑμετέρα θέσις εἶναι λαμπρὰ ὑπὸ πᾶσαν ἐποψίν, εἰσθε κύριοι πανταχοῦ . . .».

Καὶ ἐν τῇ διαλέξει ταύτῃ καὶ ἐν ταῖς ὕστερον πάλιν μετὰ τοῦ ὑπουργοῦ συζητήσεσιν ὁ Κωλαιγκοῦρ ἐπέμενε εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ καταλάβῃ ἡ Γαλλία τὸν Ἑλλήσποντον, διὰ νὰ ἔχῃ ἀσφαλῆ ὁδὸν συγκοινωνίας πρὸς τὰς ἐν Ἀσίᾳ διδομένας αὐτῇ κτήσεις, πρὸς τὰ ἐπίνεια τῆς Ἀνατολῆς καὶ πρὸς τὴν Συρίαν ἔτι, καθ' ἣν περίστασιν ἡ διὰ θαλάσσης συγκοινωνία δὲν θὰ ἦτο ἐλευθέρα.

Ἄλλ' ὁ αὐτοκράτωρ καὶ ὁ ὑπουργὸς αὐτοῦ ἐπέμενον εἰς τὴν ιδέαν αὐτῶν, ὅτι ἄνευ τοῦ Ἑλλησπόντου οὐδὲν ἤξιζεν ὁ Βόσπορος. Ἐπὶ τούτοις ὁ αὐτοκράτωρ ἐφάνη πρόθυμος οὐ μόνον νὰ καταλίπῃ πᾶσαν τὴν Ἀσιατικὴν Τουρκίαν εἰς τὴν διάκρισιν τῆς Γαλλίας, ἐκτὸς τῆς Ἀσιατικῆς ὄχθης τοῦ Ἑλλησπόντου, ἀλλὰ καὶ νὰ ἔλθῃ εἰς στρατιωτικὴν ἐπικουρίαν πρὸς αὐτὴν διὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Ἀσιατικῆς Τουρκίας, ἐξαίρεσει τῆς Συρίας, ἐννοεῖται δὲ καὶ τῆς Αἰγύπτου. Ὁ Γάλλος πρεσβευτὴς πρὸς λύσιν τοῦ ζητήματος τοῦ Ἑλλησπόντου ἤρκατο ἐπὶ τέλους εἰς τὴν ὑπὸ τῆς Γαλλίας κατάληψιν μόνον τῆς Ἀσιατικῆς ὄχθης τοῦ Ἑλλησπόντου. Ἀλλὰ καὶ τὴν τοιαύτην διανομὴν τοῦ Ἑλλησπόντου κατεπολέμει ἡ Ῥωσικὴ πολιτικὴ ὡς ἐκμηδενίζουσαν, ὑπὸ Ῥωσικὴν ἐποψίν, τὴν σημασίαν τῆς κατοχῆς τοῦ Ἑλλησπόντου, κατ' ἀκολουθίαν δὲ καὶ τοῦ Βοσπόρου. Ὡς ὑστάτην συγκατάβασιν ἡ Ῥωσσία πρὸς τὴν Γαλλίαν ἵποιοῖτο ἐν τῷ ζητήματι τούτῳ τὴν εἰς αὐτὴν παραχώρησιν στρατιωτικῆς τινος ὁδοῦ διὰ τὴν Ἀσίαν, ἀπὸ τῶν ἐν Μακεδονίᾳ Γαλλικῶν κτήσεων ἀρχομένην καὶ διὰ τῶν Αὐστριακῶν καὶ τῶν Ῥωσικῶν περὶ τὸν Ἑλλήσποντον κτήσεων ἀπολήγουσαν εἰς τὴν θάλασσαν. Προκειμένου δὲ περὶ τῆς διανομῆς τῶν πορθμῶν κατὰ τὰς Εὐρωπαϊκὰς καὶ τὰς Ἀσιατικὰς αὐτῶν ὄχθας ἡ Ῥωσσία προετίμα ἀντὶ πάσης Εὐρωπαϊκῆς δυνάμεως νὰ κατέχῃ τὰς Ἀσιατικὰς ὄχθας ἡ Τουρκία διατηροῦσα τὸ ἐν Ἀσίᾳ κράτος αὐτῆς, ἐκτὸς τῶν παραχωρουμένων τῇ Γαλλίᾳ χωρῶν. Τέλος ὁ Ῥωμάντζωφ ἐν μακρῷ ἐγγράφῳ διὰ τῆς ἰδίας αὐτοῦ χειρὸς γραφέντι μετὰ μακρὰν συγκεκριλαίωσιν τῶν διαφορῶν ἐπόψεων, καθ' ἃς ἐξητάσθη καὶ συνεζητήθη τὸ

ζήτημα, προσδιώριζε τὰ μέλλοντα ἐν Ἀνατολῇ ὅρια τῶν τριῶν διανεμομένων τὴν Τουρκίαν κρατῶν κατὰ τὰς ἤδη ἐν ταῖς τελευταίαις διαπραγματεύσεσι τεθείσας γραμμάς, ἐπιδικάζον δὲ τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὸν Βόσπορον τῇ Ῥωσίᾳ μετὰ ἐκτάσεώς τινος γῆς περὶ τε τὴν Εὐρωπαϊκὴν καὶ τὴν Ἀσιατικὴν ὄχθην, ὁμοίως δὲ καὶ τὰς δύο τοῦ Ἑλλησπόντου ὄχθας, ἀπέληγεν εἰς τὰς ἐξῆς διακηρύξεις γινομένης ἐν ὀνόματι τοῦ αὐτοκράτορος περὶ τῶν εἰς τὴν Γαλλίαν ὑποχρεώσεων :

1) Παραχώρησιν στρατιωτικῆς ὁδοῦ τῇ Γαλλίᾳ πρὸς τὴν Ἀσίαν διερχομένην διὰ τῶν Αὐστριακῶν καὶ τῶν Ῥωσικῶν κτήσεων.

2) Σύμπραξιν στρατιωτικὴν τῆς Ῥωσίας πρὸς τὴν ὑπὸ τῆς Γαλλίας κατὰληψιν τῆς Σμύρνης καὶ πάσης τῆς ἀπὸ τῆς ἀπέναντι τῆς Λέσβου ἀρχομένης καὶ μέχρι τῆς Συρίας ἐκτεινομένης Ἀσιατικῆς παραλίας (τῶν ἐπινείων τῆς Ἀνατολῆς).

3) Ὑπόσχεσιν τοῦ αὐτοκράτορος περὶ στρατιωτικῆς συνδρομῆς, ἂν ποτε ἡ Τουρκία ἢ ἄλλη τις δύναμις, ὡς ἡ Ἀγγλία, ἤθελον προσβάλλει τοὺς Γάλλους ἐν ταῖς νέαις κτήσεσιν.

4) Ὑπόσχεσιν τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ῥωσίας νὰ βοηθήσῃ τῇ Γαλλίᾳ πρὸς κατάκτησιν τῆς Θεσσαλονίκης, εἰς ἣν ὁ αὐτοκράτωρ φρονεῖ ὅτι καὶ ἡ Αὐστρία μέλλει νὰ συμπράξῃ τῇ Γαλλίᾳ.

5) Ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Ῥωσίας δὲν ἐπιθυμεῖ νὰ κατακτήσῃται τὰς ὑπὸ τῆς Γαλλίας προσφερομένης αὐτῇ ἐπὶ τῆς μεσημβρινῆς ὀχθῆς τοῦ Εὐξείνου πόντου χώρας (τὰς περὶ τὴν Τραπεζοῦντα).

6) Ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Ῥωσίας παραιτεῖται πᾶσαν ἀξίωσιν κατακτήσεως ἐν τῇ Ἰνδικῇ, ἣν καταλείπει ὁλόκληρον εἰς τὴν διάκρισιν τῆς Γαλλίας.

Ἐὰν οἱ δύο σύμμαχοι συνεννοηθῶσι περὶ τοῦ ἐνός (τοῦ μερικοῦ) ἢ τοῦ ἑτέρου (τοῦ γενικοῦ) τρόπου τῆς διανομῆς, ἡ Αὐτοῦ Μεγαλειότης ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Ῥωσίας μεγίστην εὐρήσει εὐχαρίστησιν νὰ λάβῃ συνέντευξιν μετὰ τοῦ συμμάχου αὐτοῦ ἐν Ἐρφεύρτῃ. Ὑποτίθεται δὲ ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Ῥωσίας ὅτι αἱ βάσεις τῶν ληφθησομένων ἐκατέρωθεν ὑποχρεώσεων θὰ ὀρισθῶσιν ἐκ τῶν προτέρων μετὰ τοιαύτης ἀκριβείας, ὥστε οἱ δύο αὐτοκράτορες ἐν τῇ γεννησομένῃ συνεντεύξει πρὸς τὴν εὐχαρίστησιν τοῦ ἰδεῖν ἀλλήλους δὲν θὰ προσθέσωσιν ἄλλο τι εἰμὴ τὸν προσδιορισμὸν τῆς τύχης τοῦ μέρους ἐκείνου τοῦ κόσμου, καὶ θὰ ἀναγκάσωσιν οὕτω τὴν Ἀγγλίαν νὰ ἐπιθυμήσῃ τὴν εἰρήνην, ἥς νῦν ἀφίσταται ἀπὸ σκοποῦ καὶ μετ' ἐπιδεικτικῆς ἀλαζονείας

Ὁ Κωλαϊγκούρ, καίτοι ἐποίησατο παρατηρήσεις τινὰς καὶ ἀντιρρήσεις περὶ τινων ἀνακριθειῶν τοῦ ἱστορικοῦ μέρους τοῦ ἐγγράφου, ὅσον ἀπέβλεπε τὰς ἐκατέρωθεν γενομένας προτάσεις καὶ ἀντιπροτάσεις, οὐχ ἥττον ἐδέξατο αὐτὸ καὶ ἐπεμψεν εἰς τὸν Ναπολέοντα. Καὶ νῦν, πρὶν νὰ ἀναφέρωμεν τὰ κατὰ τὴν ἀπάντησιν καὶ τὴν περαιτέρω πολιτείαν τοῦ Ναπολέοντος ἀπέναντι τῶν ἐν Πετροπόλει λεχθέντων καὶπραχθέντων, ἐκτίθεμεν ἐνταῦθα συντόμως τὴν τελευταίαν μεταξὺ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου καὶ τοῦ Κωλαϊγκούρ περὶ Κωνσταντινουπόλεως διάλεξιν, ἐν ᾗ ἐκτίθενται αἱ ἰδέαι τοῦ αὐτοκράτορος ὡς πρὸς τὴν θέσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὡς πόλεως Ῥωσικῆς ἐν τῷ Ῥωσικῷ κράτει. Ἡ συνδιάλεξις αὕτη ἐγένετο περὶ τὰ τέλη τοῦ Μαΐου 1808 ἀφοῦ ὁ Κωλαϊγκούρ ἔλαβεν ἀπάντησιν τοῦ Ναπολέοντος μὴ ἐπιδοκιμάζουσιν ἐν πᾶσι τὰ ἐν τῷ ἐγγράφῳ τοῦ Ῥωμάντζωφ περιεχόμενα.

Κωλαϊγκούρ. Ὁ αὐτοκράτωρ ἐπιθυμεῖ ὡς πάντοτε τὴν συνέντευξιν. Καὶ ἐπιθυμεῖ ταύτην μετ' ἐμπιστοσύνης καὶ ἀρεῦ ὄρων, διότι τὸ σχέδιον τοῦ Ῥωμάντζωφ παρίστησι δυσκολίας τινὰς, αἵτινες μόνον ἐν μίᾳ συνεντεύξει δύνανται νὰ ἐξομαλυνθῶσιν.

Αὐτοκράτωρ. . . . Ἀλλὰ τίνες αἱ δυσκολίαι αὗται;

Πρεσβ. . . . Αἱ βάσεις τοῦ Ῥωμάντζωφ καθορίζουσι καλῶς τὸ μέρος τῆς Ῥωσσίας, ἀλλ' οὐδὲν συμβιβάζουσιν. Ἡ Κωνσταντινούπολις εἶναι σημεῖον τοσοῦτον σπουδαῖον, ὥστε ἡ κτῆσις αὐτῆς, ὡς καὶ ἡ τῆς ἐκβολῆς τοῦ Ἑλλησπόντου, ἤθελον καταστήσει ὑμᾶς διττῶς κυρίους ἀπάσης τῆς μετὰ τῆς Ἀνατολῆς καὶ αὐτῆς ἐτι τῆς Ἰνδικῆς ἐμπορίας.

Αὐτοκρ. Ἡ Κωνσταντινούπολις διὰ τῆς ἀπομακρύνσεως τῶν Τούρκων θὰ καταστῇ τοῦ λοιποῦ ἀπλῆ ἐπαρχιακὴ πόλις εἰς τὸ ἄκρον τοῦ κράτους. Ἡ Γεωγραφία θέλει νὰ ἔχω αὐτήν, διότι, ἂν περιήρχετο εἰς ἄλλον, δὲν θὰ ἦμην κύριος ἐν τῷ οἴκῳ μου, καὶ οὐδεμίαν φέρει ζημίαν εἰς τοὺς ἄλλους τὸ νὰ κατέχω ἐγὼ τὴν κλεῖδα τῆς θύρας τοῦ οἴκου μου.

Πρεσβ. Ἄλλ' ἡ κλεῖς αὕτη εἶναι συγχρόνως κλεῖς τοῦ Τουλῶνος, τῆς Κερκύρας, τῆς ἐμπορίας τοῦ κόσμου.

Αὐτοκρ. Ἀλλὰ δὲν δυνάμεθα νὰ συνομολογήσωμεν σύμβασιν ἐγγυωμένην τὴν διὰ παντὸς εἰς τὴν ἐμπορίαν πάντων ἐλευθερίαν τῆς ὁδοῦ ταύτης;

Πρεσβ. Ἐὰν ἡ Ὑμετέρα Μεγαλειότης ἐδασίλευε πάντοτε, ἡ ἐγ-

γύσεις αὕτη ἡδύνατο νὰ ἔχῃ μεγάλην ἀξίαν, ἀλλ' ἡ προορατικότης ἀπαιτεῖ ἵνα ἐν ζητήματι μέλλοντι νὰ κανονίσῃ τὰς τύχας τοῦ κόσμου ὁ αὐτοκράτωρ (Ναπολέον) λαμβάνῃ πάσας τὰς δυνατὰς ἀσφαλείας ὑπὲρ τοῦ κράτους αὐτοῦ. Ἄρα ὁ διάδοχος τῆς Ὑμετέρας Μεγαλειότητος ἔσται φίλος, ἔσται σύμμαχος τῆς Γαλλίας; Ἡ Ὑμετέρα Μεγαλειότης δύναται νὰ ἐγγυηθῇ περὶ τούτου; Ὁ κ. Ῥωμάντζωφ ἐργάζεται ἵνα ἡ μερίς τῆς Ῥωσσίας ἡ ἀσφαλὴς ἐν πάσῃ περιπτώσει; Ὁ αὐτοκράτωρ, καίπερ στέργων πᾶν ὅ,τι εἶναι πρὸς ὄφελος τῆς Ὑμετέρας Μεγαλειότητος καὶ ποθὼν νὰ ᾔναι ὠφέλιμος Αὐτῇ, δὲν δύναται ἐν τούτοις ἐν τοσοῦτον σπουδαίᾳ διευθετήσῃ τῶν πραγμάτων νὰ θυσιάσῃ τὰ συμφέροντα καὶ τὴν ἀσφάλειαν τῆς Γαλλίας. Τὸ οἰκειοποιεῖσθαι τὰ πάντα δὲν εἶναι ταῦτὸν τῷ συμβιβάζειν τὰ διεστῶτα.

Αὐτοκρ. . . Ἀλλ' ὅτε ὑμεῖς ἔχετε τὸ μέγιστον ἐν τῇ διανομῇ καὶ πᾶσαι αἱ ἀκολουθίαι τοῦ μεγάλου τούτου ἔργου ἔσονται πρὸς ὄφελος ὑμῶν, πρέπει βεβαίως νὰ ἔχω καὶ γὰρ τὰ ὑπὸ τῆς γεωγραφίας ἐμοὶ διδόμενα. Ἄλλως τε εἶναι πολλῶ σμικρότερον ἢ ὅσον ὑμεῖς σκέπτεσθε ὅτι εἶναι. Ὁ αὐτοκράτωρ δὲν δύναται νὰ θέλῃ τὸν Ἑλλήσποντον. Μήπως θέλει νὰ δώσῃ αὐτὸν εἰς ἄλλον τινα πρὸς ὁτιδήποτε ζημίαν ἐμήν;

Πρεσβ. Ἐὰν ἡ Ὑμετέρα Μεγαλειότης κατεῖχε τὸν Ἑλλήσποντον, θὰ εὐρίσκετο εἰς τὰς πύλας τῆς Κερκύρας καὶ τοῦ Τουλῶνος.

Αὐτοκρ. Πολὺ ὀλιγώτερον ἢ ὅσον ὑμεῖς εὐρίσκεσθε εἰς τὰς πύλας τοῦ Πορτσμουθ καὶ ἡ Ἀγγλία εἰς τὰς πύλας τῆς Βρέστης καὶ τοῦ Χερβούργου.

Πρεσβ. . . Πάντες οἱ λόγοι οὗτοι ἀποδεικνύουσι τῇ Ὑμετέρᾳ Μεγαλειότητι ὅτι μόνον συνέντευξις τις δύναται νὰ ἐπενέγκῃ συμφωνίαν προκειμένου περὶ τοιούτων συμφερόντων. Τὸ ζήτημα εἶναι ἐκ τῶν μεγάλων ἐκείνων, ἐν οἷς μόνοι οἱ ἡγεμόνες δύνανται νὰ συνεννοηθῶσι πρὸς ἀλλήλους.

Αὐτοκρ. Οὕτω πιστεύω καὶ ἐγώ, ἀλλὰ δὲν θέλω νὰ θέσω τὴν χώραν μου εἰς θέσιν κινδυνωδετέραν ἐκείνης, ἐν ᾗ εὐρίσκεται διὰ τῆς πρὸς τοὺς Τούρκους γειτορείας. Τῆς Γαλλίας οὐσης ἐν Ἑλλησπόντῳ, θὰ ἀπολέσωμεν πλέον ἢ ὅσον θέλομεν κερδήσει.

Αὗται ὑπῆρξαν αἱ τελευταῖαι λέξεις τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου περὶ τοῦ μεγάλου ζητήματος τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τοῦ Ἑλλησπόντου ἐν ταῖς περὶ διανομῆς τῆς Ἀνατολῆς πρὸς τὸν Ναπο-

λέοντα διαπραγματεύσεσιν. Ὁ Ἀλέξανδρος, ὁ ὁποῖος ἐθεώρει τὸν Βόσπορον κλεῖδα τῆς πύλης τοῦ οἴκου αὐτοῦ καὶ τοῦ Ἑλλησπόντου τὰς ἀκτὰς ἐκάλει χαριεντιζόμενος «γλῶσσαν αἰλούρου» (μεταχειριζόμενος τὴν ὑπὸ τοῦ Ῥωμάντζωφ ἐξενεχθεῖσαν τὸ πρῶτον παρομοίωσιν), ἀπερὶ τῆς ὁποίας δὲν ἀξίζει νὰ γίνη μεγάλη συζήτησις μεταξύ τῶν συμμάχων, δὲν ἀπέδιδε σημασίαν οὐδεμίαν εἰς τὴν κτῆσιν τοῦ ἐνὸς πορθμοῦ ἄνευ τοῦ ἑτέρου. Ὅτι οἱ δύο οὗτοι πορθμοὶ πρέπει συγχρόνως νὰ κατέχωνται ὑπὸ τῆς Ῥωσσίας, τούτου δὲ μὴ γινομένου νὰ μένωσιν εἰς τὴν Τουρκίαν, ἐνὸσφ δὲν πρόκειται νὰ περιέλθωσιν εἰς τὴν κτῆσιν κράτους ἐπίσης ἀσθενοῦς ὡς ἡ Τουρκία, ἥτο καὶ τότε καὶ νῦν ἐτι ἐστὶ θεμελιώδες δόγμα τῆς Ῥωσσικῆς πολιτικῆς. Καὶ ὡς πρὸς τοῦτο τὰ μεταγαλεπήβολα σχέδια τῆς Αἰκατερίνης περὶ ἀναστάσεως τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους δὲν ἀρίσταντο κατ' οὐσίαν ἀπὸ τοῦ μνημονευθέντος θεμελιώδους δόγματος τῆς Ῥωσσικῆς πολιτικῆς. Ἡ Ῥωσσία ἀξιοί, καὶ τὴν ἀξίωσιν αὐτῆς ταύτην στηρίζει ἐπὶ τῆς συνειδήσεως τοῦ στοιχειωδестаύτου κατ' αὐτὴν δικαιώματος τῆς αὐτοσυντηρησίας, ἵνα οἱ κατέχοντες τὸν Βόσπορον καὶ τὸν Ἑλλησπόντον μὴ κατέχωσι τὰς ἀληθεῖς ταύτας κλεῖς τῆς εἰς τὸ Ῥωσσικὸν κράτος εἰσόδου πρὸς βλάβην τῆς Ῥωσσίας καὶ ὑπὸ ἔννοιαν ἐχθρικὴν πρὸς τὰ συμφέροντα τοῦ κράτους τούτου. Καὶ ἐνταῦθα ἀκριβῶς ἐγκείται ἐν τῶν σπουδαιοτάτων ἅμα καὶ ἀπλουστάτων στοιχείων καὶ σημείων τῆς λύσεως τοῦ Ἀνατολικοῦ ζητήματος. Κράτος δὲ διὰ μεγαλαυχίων ἐναντίον τῆς Ῥωσσίας καὶ περὶ πολέμου δῆθεν ἀδιαλλάκτου κατὰ τοῦ Σλαβισμού ἐπαιρόμενον, οὕτω δὲ καθιστάμενον κατ' οὐσίαν ὄργανον τῶν πολεμίων τῆς Ῥωσσίας, δὲν πρέπει καὶ δὲν δύναται ὑπὸ Ῥωσσικὴν ἐποψιν νὰ κατέχη τὰς εἰσόδους τοῦ Ῥωσσικοῦ οἴκου. Καὶ οὐδεὶς ὑπὸ τὴν ἐποψιν τοῦ δικαίου δύναται νὰ ψεῖξη τὴν τοιαύτην πολιτικὴν τῆς Ῥωσσίας, τὴν ἀποτελοῦσαν τὸν ἀπαραίτητον ὅρον τῆς ὑπάρξεως καὶ τὸ ζωτικώτατον στοιχεῖον τῆς ἀναπτύξεως καὶ τοῦ μεγαλείου τοῦ κράτους τούτου. Τὴν ἀλήθειαν ταύτην τῶν πραγμάτων καὶ τῆς ἀδυσωπῆτου πραγματικότητος πρέπει νὰ ἐγκολπωθῶμεν μεθ' ὅλην τὴν ἀποστροφήν, ἣν ἀπὸ πρώτης καὶ μᾶλλον ἰδεώδους ἐπόψεως θεώμεναι τὰ πράγματα αἰσθανόμεθα πρὸς τὴν ἀνατολικὴν πολιτικὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου Α'. Καὶ ὑπὸ τοιαύτην μόνον ἐποψιν διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ μέλλοντος καὶ οὐχὶ διὰ τὸ παρελθὸν ἔχουσιν ἀξίαν τὰ ἐνταῦθα περὶ τοῦ ζητήματος τούτου ἐκτεθέντα. Καὶ διὰ τοῦτο ἐξετέθησαν ἐν-

ταῦθα λεπτομερέστερον. Ἄλλ' ἤδη ἀκολουθήσωμεν τὴν ἱστορικὴν τῶν πραγμάτων πορείαν ἐν τῷ παρελθόντι.

Τὸ τελικὸν συμπέρασμα τῶν μεγάλων διαπραγματεύσεων. — Τὸ συμπέρασμα, εἰς ὃ ἐφθασεν ὁ Ἀλέξανδρος προσφέρων τὸν τελευταῖον ἐν τῷ ζητήματι τῆς διανομῆς περὶ Ἑλλησπόντου λόγον, ἦτο οἷονεὶ ἀπήχησις τῆς ἀπογοητεύσεως, ἣν ἐνεποίησεν αὐτῷ τὸ ἀποτέλεσμα τῶν μακρῶν περὶ Κωνσταντινουπόλεως καὶ περὶ Ἑλλησπόντου καὶ ἐν γένει περὶ τῆς διανομῆς τῆς Τουρκίας συζητήσεων. Καθ' ὃν χρόνον ὁ Ἀλέξανδρος ἐποιεῖτο πρὸς τὸν Κωλαιγκοῦρ τὴν μνημονευθεῖσαν περὶ Ἑλλησπόντου δῆλωσιν, ἱκανὰ πράγματα εἶχον πείσει αὐτὸν ὅτι αἱ περὶ τῆς Ἀνατολῆς προτάσεις τοῦ Ναπολέοντος οὔτε πᾶν εἰλικρινεῖς καὶ σπουδαῖαι ἦσαν, οὔτε, ἂν ἦσαν τοιαῦται, ἠδύναντο νὰ πραγματοποιηθῶσιν εὐκόλως. Αἱ τοῦ Ναπολέοντος προτάσεις οὐδέποτε διευτυπώθησαν σαφῶς καὶ ὠρισμένως. Ἡ συνέντευξις, ἥς τὴν ταχεῖαν πραγματοποίησιν ἐφαίνετο τοσοῦτον ἐπιθυμῶν κατὰ Φεβρουάριον, ἀνεβάλλετο διηνεκῶς ἐπ' ἀόριστον, καὶ αἱ ἐν Πετροπόλει κατὰ πρωτοβουλίαν αὐτοῦ τοῦ Ναπολέοντος ἀρξάμεναι διαπραγματεύσεις οὐδένα ἐλάμβανον χαρακτῆρα πρακτικῆς πολιτικῆς σπουδαιότητος, ἀφοῦ ὁ Κωλαιγκοῦρ οὐδεμίαν ἐλάμβανεν ὁδηγίαν καὶ συνεζήτηε ἀκαδημαϊκῶς μετὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ μετὰ τοῦ Ῥωμάντζωφ διακηρύττων ἐν πάσῃ εὐκαιρίᾳ, ὅτι ἐξέφρεν ἀπλῶς ἀτομικὰς σκέψεις οὐδεμίαν ἔχων ἄλλως ἐξουσίαν ἢ ὁδηγίαν ἀπλῆν νὰ στέρξῃ ἢ ν' ἀποκρούσῃ τὰς προτάσεις τῆς Ῥωσικῆς κυβερνήσεως. Αὐτὸς ὁ Κωλαιγκοῦρ οὐδὲν κατὰ βάθος ἐφαίνετο γινώσκων περὶ τῶν σχεδίων τοῦ Ναπολέοντος, ἀφοῦ νῦν μὲν ἐν ταῖς διαπραγματεύσεσιν ἀπέκλειε πᾶσαν συζήτησιν περὶ τῆς Ἀσιατικῆς Τουρκίας, ὡς κειμένης ἐκτὸς τοῦ σχεδίου τῆς διανομῆς, ἄλλοτε δὲ παρεχώρει χώρας περὶ τὴν Τραπεζοῦντα εἰς τὴν Ῥωσίαν ἐπὶ ἀποζημιώσει τῆς εἰς τὴν Γαλλίαν παραχωρήσεως τοῦ Ἑλλησπόντου. Ἰνδικὴ στρατεία, διανομὴ γενικὴ ἢ μερικὴ τῆς Τουρκίας, συμμετοχὴ τῆς Αὐστρίας εἰς τὴν στρατείαν καὶ διανομήν, ταῦτα πάντα ἀπετέλουν συγκεχυμένον τινὰ σωρὸν συναινέσεων ἢ ἀντιρρήσεων εἰς τὰς σαφῶς διατυπωμένας καὶ ἐμφαντικῶς προβαλλομένας Ῥωσικὰς ἀξιώσεις. Σημεῖά τινά ἐδεικνυσον κίνησιν τινὰ ἐκ μέρους τῆς Γαλλίας πρὸς Ἀνατολάς, ἀλλ' ἡ κίνησις αὕτη ἐφαίνετο ἀσθενής. Ὁ Ναπολέων ἐποιεῖτο μὲν παρασκευὰς κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν, ἀλλ' αὗται οὐδαμῶς ἐφαίνοντο ἀνάλογοι πρὸς

τὸν μέγαν σκοπὸν αὐτῶν, ἔχουσαι χαρακτηῖρα μᾶλλον ἐπιδείξεως καὶ ἐκφοβίσεως. Κατὰ γῆν ὁ ἐν Ἰταλίᾳ καὶ ἐν Δαλματίας στρατὸς ἐνίσχυετο διὰ τὸ ἔτος 1809 δι' 80 χιλιάδων ἀνδρῶν. Οἱ στόλοι τοῦ Lorient καὶ τῆς Βρέστης παρεσκευάζοντο εἰς στρατείαν, ὁ τοῦ Lorient δ' ἔμελλε νὰ πλεύσῃ, κατὰ τὰ λεγόμενα, εἰς τὰς Ἰνδίας μετὰ 18 χιλιάδων ἀνδρῶν, οὓς ἔμελλε ν' ἀποβιβάσῃ εἰς τὴν Ἰνδικὴν καθ' ὃν χρόνον ὁ Ῥωσσογαλλικὸς συμμαχικὸς στρατὸς ἤθελεν ἐμφανισθῇ παρὰ τὸν Εὐφράτην. Τὴν θαλασσίαν ταύτην προφυλακὴν ἔμελλε ν' ἀκολουθήσῃ ἡ κυρία ναυτικὴ δύναμις συγκειμένη ἐκ τοῦ στόλου τῆς Βρέστης, μεθ' οὗ ἔμελλε νὰ ἐνωθῇ ὁ Ῥωσσικὸς, ὁ Ἰταλικὸς, ὁ Ἰσπανικὸς καὶ ὁ Πορτογαλλικὸς. Ἀλλ' ἐν ταῖς κατὰ θάλασσαν ταύταις παρασκευαῖς σκοπὸς τοῦ Ναπολέοντος ἐφαίνετο ὅτι ἦτο μᾶλλον ἡ Αἰγυπτος ἢ αἱ Ἰνδίαι, ὡς φαίνεται ἐκ τῶν ὁδηγιῶν καὶ ἀνακοινώσεων πρὸς τοὺς ὑπουργοὺς καὶ τοὺς πρεσβευτὰς αὐτοῦ. Τὰ πάντα ἀπέβλεπον οὐχὶ εἰς τὴν πραγματικὴν στρατείαν, ἀλλ' εἰς τὸ παρασκευάσαι ἐκπληξίν τινα καὶ τρόμον τῇ Ἀγγλίᾳ. Διὰ τῶν πανταχοῦ κατὰ τὰ παράλια τῆς Γαλλίας, τῆς Ὀλλανδίας καὶ τῆς Ἰταλίας, ἐν τῇ Βορείῳ καὶ ἐν τῇ Μεσογείῳ θαλάσσῃ στόλων ἤθελεν ἡ μᾶλλον ἐφαίνετο θέλων νὰ ἐπιδείξῃ γενικὸν σχέδιον προσβολῆς κατὰ πᾶσαν διεύθυνσιν γινομένης κατὰ τῆς δυνάμεως ἐκείνης. «Ἡ συνδρομὴ πασῶν τῶν ἐργασιῶν, ἔγραφε τῷ ὑπουργῷ τῶν ναυτικῶν Clarke, μέλλει νὰ ἐμποιήσῃ τρόμον τῇ Ἀγγλίᾳ». Μάτην οἱ περὶ αὐτὸν σύμβουλοι ἐζήτησαν νὰ ἐπιστήσωσι τὴν προσοχὴν αὐτοῦ ἐπὶ τὸ ἀκροσφαλεές, τὸ ἀδύνατον τῆς ἐκτελέσεως πάντων αὐτοῦ τῶν σχεδίων ὁμοῦ. «Διὰ νὰ ἐπιτύχω, ἀπήντα, δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ ἦμαι Θεός, ἀλλὰ νὰ ὑπερνικήσω τὰ ἐμπόδια καὶ νὰ μερίσω τὴν θέλησίν μου, ἥτις εἶναι ἰσχυρά». Ἐν μέσῳ δὲ τῶν παρασκευῶν τούτων ἐζήτηι τὴν συνέντευξιν μετὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου, οὐχὶ διὰ νὰ συμφωνήσῃ μετ' αὐτοῦ περὶ τῶν ὄρων τῆς διανομῆς, ἀλλ' ἵνα καταστήσῃ βεβαίαν τὴν σύμπραξιν αὐτοῦ εἰς τὰς κατὰ τῆς Ἀγγλίας ἐπιδείξεις καὶ ἵνα διὰ τῆς συνεντεύξεως ταύτης κηρύξῃ ἐνώπιον τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Εὐρώπης πανηγυρικῶς τὴν στερρὰν μετὰ τῆς Ῥωσσίας συμμαχίαν, ἀναγκάσῃ δὲ τὴν Αὐστρίαν νὰ μετάσχη τῆς ἐπιδείξεως δίκην δορυφόρου. Ἡ ἐπιμονὴ τῆς Ῥωσσίας, ἵνα πρὸ τῆς συνεντεύξεως καθορισθῶσιν ἀκριβῶς οἱ ὅροι τῆς συμπράξεως καὶ αἱ λεπτομέρειαι τῆς διανομῆς, ἐτάραξαν ἐν μέρει τὰ σχέδια αὐτοῦ. Οὐχ ἦττον καθ' ὃν χρόνον διεξήγοντο αἱ ἐν Πετρούπολει

ἀτελεύτητοι περὶ Κωνσταντινουπόλεως καὶ περὶ Ἑλλησπόντου διαπραγματεύσεις, ἀνευ ὁδηγιῶν τοῦ Ναπολέοντος, ἵνα μένῃ οὕτω ἀδέσμευτος, αἱ παρασκευαὶ τοῦ Ναπολέοντος διεξήγοντο ἔτι πυρετωδῶς καὶ περὶ τὰ τέλη τοῦ Ἰουνίου τοῦ 1808 ἐμελέτα νὰ μεταβῇ εἰς Ἰταλίαν, ἵνα ἐκεῖθεν ὡς ἀπὸ κέντρου διευθύνῃ τὰ πάντα. Ἀλλ' ἐνῷ οὕτω παρεσκευάζετο κατὰ τῆς Ἀγγλίας, συγχρόνως διὰ τῆς ἄφρονος αὐτοῦ εἰς τὰ πράγματα τῆς Ἰσπανίας ἐπεμβάσεως παρεσκευάζεν αὐτὸς καθ' ἑαυτοῦ ἐν τοῖς νώτοις αὐτοῦ τὸν δεινότατον τῶν πολέμων καὶ κινδύνων. Ἡ ἐν Ἰσπανίᾳ κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον ἀκριβῶς ἐκτραγέισα ἐπανάστασις ἐπέσπασεν ὅλην τὴν προσοχὴν καὶ τὴν ἐνέργειαν αὐτοῦ πρὸς τὸ μέρος τοῦτο καὶ οὐ μόνον τὰς κατὰ τῆς Ἀγγλίας παρασκευὰς ἀνέκοψεν, ἀλλὰ καὶ τὰ σχέδια τῆς στρατείας ἐπ' ἀόριστον ἀνέβαλε, τέλος δὲ καὶ διὰ παντός ἐματαιώσεν.

Ὁ Ἀλέξανδρος, καίπερ ἀπογοητευμένος ἤδη ἀπὸ τῶν μακρῶν καὶ ἀγόνων διαπραγματεύσεων τῆς Πιερρουπόλεως καὶ νοῶν τὸ ἀτελεσφόρητον αὐτῶν, ὅμως παρηκολούθει μετ' ἐπιστασίας τὴν πορείαν τοῦ Ναπολέοντος καὶ συνεμορφοῦτο πρὸς τὴν πολιτείαν τοῦ ἀνδρὸς τούτου. Ἡ ἐνεκα τῶν Ἰσπανικῶν ἀνάκλησις τῶν Γαλλικῶν στρατευμάτων ἄτινα ἐμελλον νὰ ἀποδιδασθῶσιν εἰς τὴν Σκανίαν τῆς Σουηδίας, διὰ νὰ ὑποδοηθῶσι τοὺς κατὰ τῆς Σουηδίας πολεμοῦσι Ῥώσους, ἐτάραξεν αὐτὸν ἐν ἀρχῇ. Ἀλλ' ἀκριβῶς τὸ γεγονός τοῦτο καὶ ὁ ἐν Ἰσπανίᾳ πόλεμος τοῦ Ναπολέοντος καὶ ἡ ἀνακοινωθείσα αὐτῷ ἀξίωσις τοῦ Ναπολέοντος, ἵνα ἡ συνέντευξις γένηται ἀνευ ὄρων, διεφώτισαν αὐτὸν περὶ τῆς ἀληθοῦς καταστάσεως τῶν πραγμάτων. Εἶναι ἀληθές ὅτι νῦν ὁ εἰς τὰ Ἰσπανικὰ πράγματα περιπλακείς σύμμαχος, αἰσθανόμενος εἴπερ ποτὲ τὴν ἀνάγκην τῆς συμμαχίας τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἐπεδαψίλευεν αὐτῷ, ἐκ τῶν πέραν τῶν Πυρηναίων χωρῶν, δείγματα φιλίας, συμπαθείας καὶ ἀφοσιώσεως, διαβουκολῶν ἔτι αὐτὸν διὰ τῶν περὶ τῆς Ἀνατολῆς σχεδίων καὶ παριστάνων τὴν ἐπικειμένην μεγάλην στρατείαν ὡς ἀπλῶς ἀναβληθεῖσαν. Ὁ Ἀλέξανδρος περιπεπλεγμένος ἔτι τότε καὶ αὐτὸς εἰς τὸν Σουηδικὸν πόλεμον, ἔχων δὲ ἀπόφασιν ἐν πάσῃ περιπτώσει νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸν κατὰ τῆς Τουρκίας πόλεμον, ἵνα καταλάβῃ ὀριστικῶς τὴν Βλαχίαν καὶ τὴν Μολδαυίαν, ἐπολιτεύετο πρὸς τὸν Ναπολέοντα ὅπως ἀπήτει ἡ τῶν πραγμάτων ἀνάγκη, ἀποδιδούς μὲν φιλοφροσύνην ἀντὶ φιλοφροσύνης, ἀλλὰ μὴ λαμβάνων ὑποχρέωσιν οὐδεμίαν πρὸς τὸν σύμμαχον ὑπερβαίνουσαν τὰ ὅρια συμμα-

γίας ἠθικῆς. Ὁ Ἀλέξανδρος ἀνεγνώρισε προθύμως τὸν ἀδελφὸν τοῦ Ναπολέοντος Ἰωσήφ ὡς βασιλεῖα τῆς Ἰσπανίας. Ἀλλ' ὅτε προσε-
κλήθη ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος νὰ λάβῃ ἀπειλητικὴν θέσιν ἀπέναντι
τῆς Αὐστρίας, ἥτις ἤρχισε νὰ λαμβάνῃ ἐχθρικὴν στάσιν ἀπέναντι τῆς
Γαλλίας ἅμα ἰδοῦσα τὸν Ναπολέοντα περιπλεκόμενον εἰς τὰ τῆς
Ἰσπανίας, κατεδίκασε μὲν τὴν πολιτικὴν τῆς Αὐστρίας, ἀλλ' οὐδὰ-
μῶς προέβη εἰς ἀπειλάς, ὡς ἐπεθύμει ὁ Ναπολέων. Ὅτε δὲ μετ' ὀλίγον
(11/23 Ἰουλίου) ἐπῆλθεν ἐν Ἰσπανίᾳ ἡ φοβερὰ διὰ τοὺς Γάλλους
καταστροφή τοῦ Βάβιεν, καταστροφή, ἥς τὴν μεγάλην σημασίαν ὁ
Ναπολέων εἰκόνισεν ζωηρῶς δεικνύων τὴν στολὴν αὐτοῦ καὶ λέγων ἐν
ὀργῇ καὶ λύπῃ: «Ἐχω ἐνταῦθα κηλίδα», καὶ ἡ Αὐστρία ἐνθαρρυν-
θεῖσα ἐκ τῆς τοιαύτης τροπῆς τῶν πραγμάτων φανερῶς παρεσκευάζετο
εἰς πόλεμον, τότε ὁ Ναπολέων ἡσθάνετο τὴν ἀνάγκην νὰ πολυπλασιάσῃ
τὰ τῆς πρὸς τὸν βόρειον σύμμαχον φιλοφρονήσεως δείγματα. Ἐναγκα-
σμένος νῦν ἐν τῇ ἀμηχανίᾳ αὐτοῦ ν' ἀνακαλῇ τὰ ἐν Πρωσίᾳ Γαλ-
λικά στρατεύματα ἤθελε νὰ δώσῃ εἰς τὴν ἀπόφασιν ταύτην, ἥτις πάλιν
ἠδύνατο νὰ μεταβληθῇ κατὰ τὴν εὐμενῇ ἢ δυσμενῇ πορείαν τῶν
πραγμάτων ἐν Ἰσπανίᾳ, χαρακτηρὰ φιλοφρονήσεως πρὸς τὴν Ῥωσίαν.
Ἐν Βορδῶ μαθὼν τὴν συμφορὰν τοῦ Βάβιεν ἐπεμψεν ἀπὸ Ῥοσεφόρ
ταχυδρόμον εἰς Πητρούπολιν φθάσαντα εἰς τὴν πόλιν ταύτην μετ'
ἀπιστεύτου ταχύτητος ἀπὸ τῶν ἐσχατιῶν τῆς Γαλλίας ἐντὸς δεκαε-
πτὰ μόνον ἡμερῶν. Διὰ τοῦ ταχυδρόμου τούτου ὁ Κωλαϊγκοῦρ ἐλάμ-
θανε διαταγὴν ἵνα μηνύσῃ τῷ αὐτοκράτορι ὅτι ὁ Ναπολέων ἐμέλλε
νὰ ἐκκένωσῃ τὴν Πρωσίαν καὶ ὅτι σπεύδει ν' ἀνακoinώσῃ τὴν ἀπό-
φασιν του εἰς τὸν φίλον καὶ σύμμαχον αὐτοῦ, ἵνα ἀναγγεῖλῃ οὗτος τὴν
χαρμόσουν εἰδήσιν τῇ ἐν τῇ Καινιξβέργῃ βασιλικῇ οἰκογενεῖᾳ, πρῶτον
δὲ πάντων ν' ἀναγγεῖλῃ τῷ αὐτοκράτορι τὴν συμπαθητικωτάτην φρον-
τίδα, ἣν εἶχεν ὁ Ναπολέων περὶ τῶν τυχῶν τοῦ στόλου τοῦ Σινιάβιν
τοῦ καταδιωκόμενου ὑπὸ τοῦ Ἀγγλικοῦ στόλου καὶ εὐρόντος ἄσυχον ἐν
τινὶ λιμένι Πορτογαλικῷ. Ὁ Ἀλέξανδρος εὐχαρίσται θερμότατα τῷ
Ναπολέοντι διὰ τὰ πρὸς αὐτὸν καὶ πρὸς τὴν Ῥωσίαν δείγματα συμ-
παθείας, ἰδίως δὲ διὰ τὴν περὶ τῆς Πρωσίας ἀπόφασιν. «Ἀνεκτίμη-
τον τοῦτο δι' ἐμὲ δῶρον», ἔλεγε τῷ Γάλλῳ πρεσβευτῇ, καὶ ὑπανισ-
σόμενος τὴν ἐπίσκεψιν, ἣν ἐμέλλε νὰ ποιήσῃται πρὸς τὴν βασιλικὴν οἰ-
κογένειαν τῆς Πρωσίας ἐν Καινιξβέργῃ μέλλων νὰ μεταβῇ εἰς συνάντη-
σιν τοῦ Ναπολέοντος: «Τούλάχιστον, ἔλεγε, δὲν θὰ εὕρω τοὺς ἀνθρώ-

πους τούτους ἐν ἀπογνώσει». Ἀλλὰ ταῦτα λέγων οὐδαμῶς παρεξέκλινε τῆς συνετῆς αὐτοῦ πολιτικῆς πορείας ὡς πρὸς τὴν ἀπέναντι τῆς Αὐστρίας θέσιν. Καὶ συνεβούλευε μὲν τῇ Αὐστρίᾳ νὰ ἀποφεύγῃ τὴν πρόκλησιν πολέμου, ἀλλ' ἐποίει τοῦτο ἐν πνεύματι φιλικῷ καὶ ὡς προνοῶν περὶ τῆς τύχης φίλης δυνάμεως, ἥς ἐκήδετο διαφερόντως ἡ Ῥωσσία. Δὲν πρέπει νὰ δοθῇ ἀφορμὴ τῷ Ναπολέοντι, ἔγραφε τῷ ἐν Βιέννῃ Ῥώσῳ πρεσβευτῇ, ν' ἀναβάλῃ τὸν Ἰσπανικὸν πόλεμον καὶ ἐπιπίπτων μεθ' ὧν αὐτοῦ τῶν δυνάμεων ἐπὶ τὴν Αὐστρίαν καταστρέψῃ *την ἑτέραν τῶν δύο μόνον δυνάμεων*, αἰτίνες δύνανται ἔτι νὰ ἐπισκιάσωσι τὴν δύναμιν αὐτοῦ ἐν Εὐρώπῃ». Ταῦτα δηλοῦσι σαφῶς πόσον μεγάλη μεταβολὴ ἐπῆλθε ἐν ταῖς περὶ τῆς Γαλλικῆς συμμαχίας σκέψεσιν αὐτοῦ. Καὶ ἀληθῶς ἡ συμμαχία αὐτῇ τοῦ λοιποῦ καθίστατο κατὰ βῆθος ἄσκοπος διὰ τὴν Ῥωσσίαν. Αὕτη χάριν τῆς συμμαχίας εἶχε κηρύξει τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Σουηδίας καὶ ἦτο ἠναγκασμένη ἔτι νὰ τηρήσῃ ἀναγκωχὴν ἀπέναντι τῆς Τουρκίας, νὰ ἐκθέτῃ δὲ τὸν λαμπρὸν αὐτῆς στόλον εἰς τὸν κίνδυνον τῆς ὑπὸ τοῦ Ἀγγλικοῦ στόλου καταστροφῆς. Ποίαν δὲ ἀμοιβὴν ἐλάμβανε παρὰ τοῦ Ναπολέοντος ἐκτὸς τῶν κενῶν περὶ διανομῆς τῆς Τουρκίας διαπραγματεύσεων; Οὐδεμίαν. Τὰ στρατεύματα, ἅτινα ἔμελλον ἀπὸ τῆς Δανίας ν' ἀποβιβασθῶσιν εἰς τὴν Σουηδίαν, ἀνεκλήθησαν. Ἐκ περισσοῦ δὲ καὶ ζημίας θετικῆς πρόξενος ἐγένετο ἡ Γαλλικὴ συμμαχία διὰ τὴν παρὰ τὸν Δούναβιν ἐπιβληθεῖσαν τῷ Ῥωσικῷ στρατῷ ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς μεσιτείας ἀπραξίαν, διότι οὗτος, κατέχων ἤδη ἀπὸ τοσούτου χρόνου πράγματι τὰς χώρας ταύτας, δὲν ἠδύνατο νὰ προσαρτήσῃ αὐτάς, διότι ἕνεκα τῆς Γαλλίας δὲν ἠδύνατο νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸν κατὰ τῆς Τουρκίας πόλεμον καὶ νὰ ἐπιβάλῃ αὐτῇ τὴν εἰρήνην. Καὶ ὅμως ἐξ ἄλλου ἡ Αὐστρία προσεφέρετο προθυμότερα νὰ ἐνεργήσῃ ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἵνα ἐπιτευχθῇ ἡ εἰρήνη αὕτη διὰ τῆς εἰς τὴν Ῥωσσίαν παραχωρήσεως τῶν κατεχομένων ὑπ' αὐτῆς χωρῶν. Ἡ δὲ Ἀγγλία, ἡ πρὸ ὀλίγων ἐτῶν πειραθεῖσα νὰ ἐκλιθῇ παρὰ τῆς Τουρκίας διὰ τῶν ὀπλῶν τὴν εἰς τὴν Ῥωσσίαν παραχώρησιν τῶν χωρῶν τούτων, προθύμως ἤθελε συναινέσει καὶ νῦν, ἂν ἡ Ῥωσσία συνωμολόγῃ πρὸς αὐτὴν εἰρήνην ἐπὶ τῷ ὄρῳ τούτῳ. Ταῦτα πάντα ἐπεισαν τὸν Ἀλέξανδρον ὅτι δὲν ἤξιζε χάριν τῆς προσαρτήσεως τῶν παρὰ Δουναβίων ἡγεμονιῶν νὰ προβῇ εἰς περαιτέρω θυσίας πρὸς τὴν Γαλλίαν. Ἡ Ῥωσσία ἀπέρριψεν ἀληθῶς καὶ τὴν προσφορὰν τῆς Αὐστρίας,

οὐχὶ διότι ἤλπιζεν ὅτι μεῖζόν τι ἔμελλε νὰ προσκλήσῃται διὰ τῆς Γαλλικῆς συμμαχίας, ἀλλὰ διότι ἤθελε νὰ ἀναγκάσῃ αὐτὴν τὴν Γαλλίαν νὰ συμπράξῃ, ἔστω καὶ δι' ἀπλῆς συναινέσεως, εἰς ὃ, τι ἡ Ῥωσσία ἐθεώρει νῦν ὡς ἐλαχίστην, ἀλλ' ἀπαραίτητον καὶ πρακτικῶς μόνον εὐκατόρθωτον ἀμοιβὴν τῶν ὑπὲρ τῆς Γαλλικῆς συμμαχίας θυσιῶν αὐτῆς. Αἱ περιστάσεις ἦσαν πρὸς τοῦτο προσφορώταται. Ὁ Ναπολέων, ἀπέναντι τοῦ Ἰσπανικοῦ πολέμου καὶ τῆς ἀπειλητικῆς διαγωγῆς τῆς Αὐστρίας καὶ τῶν ἐν Γερμανίᾳ παρατηρουμένων ἐπικινδύνων συμπτωμάτων τῆς γενικῆς δυσαρσεκειᾶς, εἶχεν ἀνάγκην τῆς Ῥωσσικῆς συμμαχίας καὶ διὰ τοῦτο ἐπεθύμει νῦν τὴν πραγματοποιήσιν τῆς ἀπὸ τοσούτου χρόνου ἀναβληθείσης συνεντεύξεως. Ὁ Ἀλέξανδρος δ' ἀκριβῶς ἐδράξατο τῆς εὐκαιρίας προθύμως, ἵνα διὰ τῆς συνεντεύξεως ταύτης δώσῃ τέρμα εἰς τὸ ζήτημα τῆς Βλαχίας καὶ τῆς Μολδαυίας. Μέγας νῦν ἀγὼν διεξήγετο πολιτικῆς τέχνης καὶ δεξιότητος ἐκατέρωθεν. Ὁ Ναπολέων ἐζήτηει ἵνα διὰ τῆς συνεντεύξεως καὶ διὰ τῶν ἀορίστων ἐν αὐτῇ περὶ διανομῆς τῆς Τουρκίας διαπραγματεύσεων ἐπιτύχῃ παρὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου τὴν ὑπόσχεσιν, ὅτι θὰ ἐκώλυε τὴν Αὐστρίαν, διὰ πολεμικῶν ἐπιδείξεων, ἀπὸ τοῦ νὰ ποιῇται παρασκευὰς πολέμου κατὰ τῆς Γαλλίας. Ἀλλ' ὁ Ἀλέξανδρος διδαχθεὶς ἤδη ἐκ τῆς πείρας κατέστη ἐν τῇ τέχνῃ τῇ πολιτικῇ ἀνώτερος τοῦ συμμάχου. Ἐδέξατο προθύμως καὶ ἄνευ ὄρων τὴν συνέντευξιν ἐν Ἐρφεύρτῃ καὶ ἔσπευσε νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν ὑπόσχεσιν ἀναχωρήσας ἐκ Πετροπόλεως τῇ 2/14 Σεπτεμβρίου. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι πρὶν ἢ ὁ Ἀλέξανδρος ἀπέλθῃ ἐκ Πετροπόλεως ἅπαξ ἔτι ἐκίνησε τὸ ζήτημα τῆς μεγάλης διανομῆς πρὸς τὸν Κωλαϊγκούρ. Ἀλλὰ τοῦτο ἀκριβῶς ἐπραξεν ἐξ ὑπολογισμοῦ συνετοῦ, ἵνα ὑπομιμνήσκων τὰς μεγάλας ὑποσχέσεις φανῇ γενναῖος διὰ τὰς μετρίας ἀπαιτήσεις αὐτοῦ.

Ἡ ἐν Ἐρφεύρτῃ συνέντευξις. Ἡ κοσμοϊστορικὴ σημασία αὐτῆς. — Εἰς τὴν κατὰ μῆνα Σεπτέμβριον τοῦ ἔτους 1808 γενομένην συνέντευξιν τῶν δύο ταυτόχρονως ἀφικομένων καὶ ἐγκαρδίως ἀλλήλους προσαγορευσάντων μοναρχῶν ἅπας ὁ σύγχρονος πολιτικὸς κόσμος ἀπέβλεπεν ὡς πρὸς μέγιστον γεγονὸς τῆς συγχρόνου Ἱστορίας, ὡς πρὸς γεγονός, δι' οὗ ἔμελλε νὰ κριθῇ ἡ τύχη τοῦ κόσμου. Ἐλπίδες, φόβοι καὶ προσδοκίαι, ὑποθέσεις καὶ εἰκασίαι παντοῖαι, πάντα ἐν γένει τὰ ἐλαττήρια τὰ κινουντα τότε τὸν πολιτικὸν κόσμον ἔστρεφον τὴν προσοχὴν τοῦ κόσμου πρὸς τὴν μικρὰν Γερμανικὴν πόλιν,

ἥτις μετεβλήθη νῦν εἰς τὸ κυριώτατον θέατρον τῆς παγκοσμίου Ἱστορίας. Ὁ πολὺς κόσμος ὑπέθετε, καὶ εὐλόγως, ὅτι νῦν πρῶτον ἐμελλε νὰ ἐπισφραγισθῇ ἡ συμμαχία μεταξὺ τῶν δύο κραταιοτάτων τοῦ κόσμου ἡγεμόνων καὶ ἐκ τῆς ἐπισφραγίσεως ταύτης ἐμελλον νὰ προέλθωσιν αἱ μεγάλαι ὀριστικαὶ ἀποφάσεις περὶ τοῦ μέλλοντος τοῦ πολιτικοῦ κόσμου. Δὲν συνάδει πρὸς τὸν κύριον σκοπὸν τοῦ κεφαλαίου τούτου νὰ περιγράψωμεν λεπτομερῶς τὰς μεγάλας ἐκείνας πομπώδεις καὶ θεατρικὰς ἐπιδείξεις τῶν μεγαλοπρεπῶν παρασκευῶν, τῶν λαμπρῶν ἐορτῶν καὶ πανηγύρεων, τῶν πομπωδῶν ἐπισκέψεων ἐστεμμένων κεφαλῶν καὶ μεγάλου πλήθους στρατιωτικῶν καὶ πολιτικῶν ἀνδρῶν, ἐτι δὲ μεγάλων φιλοσόφων καὶ ποιητῶν, δι' ὧν οἱ πολλοί, ὡς νοοῦντες τὰ πράγματα ἐξ ὧν ἐβλεπον καὶ ἐφαντάζοντο, κατελήφθησαν ἀληθῶς ὑπὸ θάμβους πρὸς τὸ μεγαλεῖον τοῦ γεγονότος τῆς ἐν Ἐρφεύρτῃ συνεντεύξεως. Ἀληθῶς ἡ ἐν Ἐρφεύρτῃ συνέντευξις οὐ μόνον ὑπὸ τὴν ἐξωτερικὴν αὐτῆς ὕψιν, ἀλλὰ καὶ ἐσωτερικῶς διὰ τὴν καθόλου κατάστασιν τῆς τότε Εὐρώπης, δὲν στερεῖται μεγαλείου τινός, καὶ δὴ καὶ μεγαλείου μετέχοντος καὶ τινος ἰδεώδους. Πόσα δὲν ἐλέχθησαν μέχρι σήμερον, ὑπὸ τῶν Γερμανῶν ἰδίως, κατὰ τῆς ἐν Ἐρφεύρτῃ συνεντεύξεως! Πόσαι δ' ἀραί καὶ ἀναθέματα δὲν ἐξεστομίσθησαν ἐτι πρὸ μικροῦ ἐκ τῶν αὐτοκρατορικῶν χειλέων τοῦ Γουλιέλμου Β' τῆς Πρωσίας ἐναντίον τῶν ἐν Ἐρφεύρτῃ λεχθέντων καὶ πραχθέντων, ἐναντίον τοῦ «ἄρπαγος» καὶ «νεοπλούτου» (parvenu id. σελ. 559) Κορσικανοῦ! ». Ἀλλ' ἐὰν πᾶσαι αἱ νῦν κατακραυγαὶ εἰσὶ δίκαιαι, πῶς πρέπει νὰ κριθῶσιν αἱ μεγάλαι διάνοιαι τῆς τότε Γερμανίας αἱ συμμετασχοῦσαι ἠθικῶς τῆς ἐν Ἐρφεύρτῃ συνεντεύξεως; Μὴ ὁ Γκαίτε καὶ ὁ Βίλχανδ δὲν ἐκόσμησαν τὴν συνέντευξιν ταύτην κατὰ τὴν γενομένην εἰς Βεῖμάρην ἐκδρομὴν (24/6 Ὀκτωβρίου) τῶν αὐτοκρατόρων; Ἄν δὲ οἱ ἐξοχοὶ οὗτοι ἀντιπρόσωποι τοῦ Γερμανικοῦ πνεύματος ἐταπεινώσαν τὴν Γερμανίαν, πολλῶ πλεον τὸ τοιοῦτον ἀμάρτημα διέπραξαν ὁ τε πρῦτανις τοῦ πανεπιστημίου τῆς Βεῖμάρης, ὁ ἐν τῇ προσφωνήσει αὐτοῦ καλέσας τὸν Ναπολέοντα «τὸν μέγιστον μονάρχην, οἷον ἡ Ἱστορία δὲν ἐγνώρισεν, οὐδὲ γνωρίσει ποτέ», καὶ ἡ ἐπιτροπὴ τῶν πολιτῶν τῆς Ἐρφεύρτης ἡ εὐξαμένη ἐν τῇ προσφωνήσει αὐτῆς ἵνα «τὸ ὄνομα τοῦ ἐνοῦ ἐν ἐαυτῷ τὴν ἀνθρωπότητα ἄπασαν, τὸ ὑπὲρ πᾶν μέγιστον καὶ ὕψιστον ὄνομα τοῦ Ναπολέοντος, προστατεύσῃ τοὺς Ἐρφευρτίους». Δὲν θέλομεν νὰ ὁμιλήσωμεν περὶ τῶν ταπεινῶν κολακειῶν

τῶν πολλῶν Γερμανῶν ἡγεμόνων, διότι οὗτοι ἦσαν οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς πολιτικῶς τεταπεινωμένης Γερμανίας. Ὑπὸ πολιτικὴν, ἐντεῦθεν δὲ καὶ ὑπὸ ἠθικὴν καὶ πνευματικὴν ἐποψίν, ἡ Γερμανία ἐφάνη προδῆλως ἐν Ἐρφούρτῃ ἐν τῇ ταπεινώσει αὐτῆς. Ἀλλ' ἡ ταπεινώσις αὕτη εἶχε διὰ τὴν καθόλου ἀνθρωπίνην ἱστορίαν ἀντιστάθμημά τι μεγαλείου καὶ ιδεώδους πολιτικοῦ καὶ ἱστορικοῦ. Ἀντιπρόσωποι δὲ τοῦ τοιοῦτου μεγαλείου ἦσαν οἱ δύο μεγάλοι ἡγεμόνες τῆς Δύσεως καὶ τοῦ Βορρᾶ. Ὅ,τι εἰς τὸ ἱστορικὸν μεγαλεῖον προσετίθει ποιητικὸν τι καὶ ῥωμαντικὸν ἦτο ἡ μεγαλοπρεπὴς μορφή τοῦ «Κορσικανοῦ parvenu» τοῦ ἐκ μικροῦ καὶ ταπεινοῦ ὑψωθέντος εἰς τὸ ὑψιστον πολιτικὸν μεγαλεῖον. Ἀληθὲς τοιοῦτον μεγαλεῖον περιεβάλλετο οὗτος, ὁπότε καθήμενος καὶ δεξιόθεν μὲν ἔχων τὸν αὐτοκράτορα πασῶν τῶν Ῥωσσιῶν καὶ τοὺς βασιλεῖς τῆς Βεστροφάλιας καὶ τῆς Βυρτεμβέργης, ἀριστερόθεν δὲ τὴν μεγάλην δούκισσαν τῆς Βαυαρίας καὶ τοὺς βασιλεῖς τῆς Βαυαρίας καὶ τῆς Σαξωνίας, διηγείτο τὰ τοῦ στρατιωτικοῦ αὐτοῦ βίου, ὁπότε ἦτο «ὑπολοχαγὸς τοῦ πυροβολικοῦ». Ὁμοίᾳ μεγαλοπρεπὴς σκηνῇ παρέστη περὶ τὸν μέγαν «parvenu» πρὸ δύο ἡμερῶν, ὁπότε διδασχομένου ἐν τῷ θεάτρῳ τῆς Ἐρφούρτης τοῦ «Οἰδίποδος» τοῦ Βολταίρου, εἰς ᾧ παρέστησαν πάντες οἱ μνημονευθέντες ἡγεμόνες καὶ τὸ πλῆθος τὸ ἀριστοκρατικὸν τῆς Εὐρώπης τὸ πληροῦν κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας τὴν Ἐρφούρτην, ἡκούσθη προφερόμενος ὁ στίχος:

«Ἡ φίλια μεγάλου εἰνὸς ἀνδρός εἶναι δῶρον τοῦ Θεοῦ».

Ὁ Ἀλέξανδρος ἠγέρθη τότε, ἤψατο τῶν χειρῶν τοῦ παρακαθημένου αὐτῷ Ναπολέοντος καὶ ἐσφιγξεν αὐτὰς ζωηρῶς, τὸ δὲ πλῆθος ἀντιληφθὲν τῆς ἐννοίας τῶν γινομένων ἐξερράγη εἰς ἐνθουσιώδεις διαδηλώσεις.

Ἀλλὰ παρὰ τὸ ῥωμαντικὸν τοῦτο ἱστορικὸν μεγαλεῖον τοῦ Κορσικανοῦ αὐτοκράτορος ἐξελίσσεται μεγαλοπρεπῶς καὶ τὸ πολιτικὸν μεγαλεῖον τῆς ἡμέρας τὸ ἐνσαρκούμενον ἐν τοῖς δυσὶν ἡγεμόσιν. Ὁ πᾶν κόσμος, μεθ' ὅλον τὸν σεβασμὸν πρὸς τὴν Ἱστορίαν, μεθ' ὅλην τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν πατρίδα καὶ πρὸς τὴν ἐλευθερίαν, μεθ' ὅλας τὰς τῶν ὀλίγων σκέψεις καὶ κρίσεις περὶ πολιτειῶν ἐλευθέρων καὶ περὶ συμπολιτείας Εὐρωπαϊκῆς, καταμαγεύεται ὑπὸ τῆς ποιήσεως, ὑπὸ τοῦ κόσμου τοῦ ποιητικοῦ, ὑπὸ τοῦ κόσμου τῶν ἡρώων καὶ κοσμοκρατό-

ρων. Κοσμοκρατορία ἱστορικὴ καὶ κοσμοκράτωρ, οἰονέ! εἰκόνες καὶ ἀντιπρόσωποι τοῦ ἀληθοῦς Κοσμοκράτορος τῶν ἀπάντων, ἐξεικονίζουσι τὸ ποιητικὸν μεγαλεῖον τῆς Ἱστορίας. Ὁ μέγας Ἀλέξανδρος διὰ κοσμοκρατορίας ἐγένετο μέγας βασιλεὺς καὶ ἀθάνατος ἥρως τῆς Ἀσίας. Τῆς Ῥώμης ἡ ἀρχὴ ὑψώθη καὶ ἐλαμπρύνθη ἐν τῇ ιδέᾳ τῆς κοσμοκρατορίας. Ὁ χριστιανικὸς μέσος αἰὼν ἐθεράπευσε τὴν πνευματικὴν καὶ τὴν πολιτικὴν κοσμοκράτορα ἀρχὴν ὡς σύμβολον τῆς ἐνότητος τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἐν Ἐρφεύρτῃ ἡ κοσμοκρατορία, ἡ διχαζομένη καὶ ἐνουμένη, ἡ ἐξεικονιζομένη ἐν τοῖς δυοῖν συμμάχοις εἶχε καὶ αὐτὴ τὸ ποιητικὸν αὐτῆς ιδεῶδες καὶ τὸ πολιτικὸν ἐξωτερικὸν μεγαλεῖον τὸ προσβάλλον ἀμέσως τὸ αἶσθημα καὶ τὴν φαντασίαν καὶ ὑψοῦν καὶ κατανύσσειν αὐτό. Ὅποτε ἐν Βεῦμάρῃ παριστάνετο ἐνώπιον τῶν δύο αὐτοκρατόρων «ὁ θάνατος τοῦ Καίσαρος» καὶ ὁ ἀπαράμιλλος ὑποκριτῆς Τάλμας προέφερε τὸν στίχον τὸν ἀναφερόμενον εἰς τὸ κράτος τῶν Ῥωμαίων:

«Ἐπὶ τοῦ ὑποτεταγμένου κόσμου βασιλεύομεν ἄνευ βίας»

τὸ θέατρον ἅπαν κατελήφθη ὑπὸ βαθέος τινὸς αἰσθήματος συγκινήσεως ἐπὶ τῷ γενομένῳ ὑπαινιγμῷ τῆς κοσμοκρατορικῆς διαρχίας.

Ἡ ἐν Ἐρφεύρτῃ συνέντευξις καὶ τὸ Ἀνατολικὸν ζήτημα.— Ἀλλ' οἱ ὀλίγοι οἱ ἐκ τῶν παρασκηνίων ἕως τῶρα διευθύνοντες τὰ πράγματα καὶ καλῶς νοοῦντες τὴν ἀληθῆ πορείαν αὐτῶν, αὐτοὶ οἱ αὐτοῦργοι, ἐνόουν κατὰ βάθος ὅτι ἡ Ἐρφεύρτῃ ἐμελλε νὰ θέσῃ οὐχὶ τὴν σφραγίδα, ἀλλὰ τὸ τέρμα εἰς τὴν μεγάλην συμμαχίαν. Ἐπὶ ἐν ἔτος καὶ ἐπέκεινα ἡ συμμαχία αὕτη εἶχεν ἀντιστῆ εἰς τὸ ἰσχυρὸν ρεῦμα τοσοῦτων ἐναντίων καὶ ἀντιξῶν δυνάμεων καὶ περιστάσεων. Ἀλλὰ συμμαχία κατὰ τὰς τότε περιστάσεις μεταξὺ Ῥωσσίας καὶ Γαλλίας ἢ κάλλιον μεταξὺ Ἀλεξάνδρου καὶ Ναπολέοντος δύο μόνον ἡδύνατο νὰ ἔχῃ λόγους καὶ ἐλατήρια: ἢ τὸν τῆς ἀνάγκης, ὡς τὴν ἐπαύριον τῆς καταστροφῆς τῆς Φρειδλανδίας, ἢ τὸν τῆς διανομῆς τοῦ ἐπὶ τῆς Εὐρώπης καὶ τοῦ κόσμου κράτους. Ἄλλως συμμαχία καὶ σύμπραξις Ῥωσσίας καὶ Γαλλίας ἐπὶ τῇ βάσει τῆς Εὐρωπαϊκῆς ἰσορροπίας καὶ τῆς ἐλευθερίας τῆς Εὐρώπης δὲν ἡδύνατο νὰ ὑφίσταται ἐνόσφ μεταξὺ αὐτῶν ὑπῆρχεν ἀσθενὴς καὶ διηρημένη Γερμανία μετ' ἀσθενοῦς καὶ διηρημένης Ἰταλίας, μηδεμίαν παρέχουσα στερεὰν βᾶσιν Εὐρωπαϊκῆς ἰσορροπίας. Τοιαύτης Γερμανίας καὶ Ἰτα-

λιάς ἡ μὲν Γαλλία ἤθελε νὰ ἄρχῃ, ἡ δὲ Ῥωσσία νὰ ὑπερασπίζῃ τὴν ἀκεραιότητα καὶ ἀνεξαρτησίαν χρωμένη αὐτῇ ὡς προπυργίῳ ἐναντίον τῆς μόνης ἰσχυρᾶς καὶ ἐπιρόβου ἡπειρωτικῆς δυνάμεως τῆς Γαλλίας. Ἡ Γαλλία ἦτο καὶ πρὸ καὶ μετὰ τὴν μεγάλην ἐπανάστασιν ἡ μόνη δύναμις ἡ ἀπειλοῦσα τὴν Εὐρωπαϊκὴν ἰσορροπίαν, ἡ δὲ Ῥωσσία ἡ μόνη δυναμένη νὰ ὑπεραμύνηται αὐτῆς. Οἱ ὅροι οὗτοι ἀλλοιωθέντες σήμερον ριζηδὸν διὰ τῆς δημιουργίας ἡνωμένης Γερμανίας ἐπὶ ἄλλων βεβαίως βάσεων ρυθμίζουσι τὰς σχέσεις τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ῥωσσίας καὶ παρέχουσι κρηπίδα πολιτικῶς στερεὰν τῇ Ῥωσσογαλλικῇ συμμαχίᾳ. Ἀλλὰ τότε μόνη ἡ ἀνάγκη ἢ ἡ κοσμοκρατορία ἡδύνατο νὰ παρέχῃ τὴν μόνην ἀρνητικὴν ἢ θετικὴν βάσιν τῆς συμπράξεως. Ἀλλ' ὁ μὲν ἀρνητικὸς λόγος τῆς ἀνάγκης, ὁ ὑπαγορεύσας τῷ Ἀλεξάνδρῳ τὴν πρὸς τὸν Ναπολέοντα πολιτικὴν αὐτοῦ ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς Φρειδλανδίας, δὲν ὑφίστατο κατὰ τὸν χρόνον τῆς Ἐρφουρτίου συνεντεύξεως ὡς ἐκ τῆς καταστάσεως τῶν καθόλου Εὐρωπαϊκῶν πραγμάτων, ὁ δὲ θετικὸς τῆς συμμαχίας λόγος διαπτυχθεὶς καὶ δοκιμασθεὶς ἐπὶ ἓν καὶ ἐπέκεινα ἔτος ἠλέγχθη μάταιος καὶ κενός. Καὶ νῦν οὐδὲν ἄλλο ὑπελείπετο διὰ τοὺς συμμαχοὺς τῆς χθὲς ἢ πῶς νὰ προσπαθῇ ἑκάτερος νὰ καταστρατηγήσῃται τοῦ ἐτέρου ἐν τοῖς θετικοῖς ὑπολογισμοῖς τῶν ἀμέσων τῆς ἡμέρας συμφερόντων καὶ ἀναγκῶν, ὁ μὲν Ναπολέων δηλονότι ὑπὸ τὴν σκέπην τῆς μεγάλης συμμαχίας νὰ ἐξασφαλισθῇ ὑπὸ τῆς Ῥωσσίας διὰ τὴν Ἰσπανίαν ἐναντίον τῶν πολεμικῶν παρασκευῶν τῆς Αὐστρίας, ὁ δὲ Ἀλέξανδρος ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς αὐτῆς συμμαχίας νὰ πειθαναγκάσῃ τὸν Ναπολέοντα εἰς τὴν ἐπίσημον συναίνεσιν προσαρτήσεως τῆς Βλαχίας καὶ Μολδαβίας ἄνευ ἀποζημιώσεως ἐν Σιλεσίᾳ ἢ ἀλλαγῇ τῆς Πρωσσίας. Καὶ ἐν τοιαύτῃ φάσει, ἣν ἔλαβον τὰ τῆς συμμαχίας πράγματα, ἡ τῆς Ῥωσσίας θέσις ἦτο πολλῶν κρείττων τῆς τοῦ Ναπολέοντος. Ἡ Ῥωσσία οὐδὲν ἄλλο ἤθελεν ἢ τὴν ἐκ μέρους τοῦ Ναπολέοντος ἐπίσημον ἀναγνώρισιν προσαρτήσεως τῆς γενομένης πράγματι καὶ συναίνεσις ῥητῇ μὲν τῆς Αὐστρίας, ὑπονοουμένη δὲ τῆς Γαλλίας, ἐνῷ ὁ Ναπολέων, προσδοκίμου ὄντος ἤδη τοῦ Αὐστριακοῦ πολέμου, ἦτο περιπεπλεγμένος εἰς δεινοτάτας ἐν Ἰσπανίᾳ περίπλοκας. Μείζονα ἀνάγκην εἶχεν ὁ Ναπολέων τοῦ Ἀλεξάνδρου ἢ ὁ Ἀλέξανδρος τοῦ Ναπολέοντος.

Ἡ Γαλλικὴ πολιτικὴ ἀπέναντι τῆς Αὐστρίας. — Ἀλλ' ἡ μείζων ἰσχὺς τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐνέκειτο καὶ εἰς τὸ μέτριο, τὸ δίκαιον

(ὡς πρὸς τὰς ἀπέναντι τῆς Γαλλίας ἀξιώσεις) καὶ εὐλογον τῶν ἀπει-
τήσεων αὐτῆς. Καὶ ἐπὶ τοῦ δικαίου τούτου στηριζόμενος εὐθὺς ἐξ ἀρ-
χῆς ἀπέκρουσε πᾶσαν βάσιν συνθήκης καὶ συνεννοήσεως ἐπ' ἀορίστων
ὑποθέσεων. Ἐν ταῖς μεταξὺ τοῦ Ῥωμάντζωφ καὶ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν
ἐξωτερικῶν τοῦ Ναπολέοντος ἐν Ἐρφούρτῃ γινόμεναίς διαπραγματεύ-
σεσιν οὐδεὶς ἐγένετο λόγος περὶ διανομῆς τοῦ Τουρκικοῦ κράτους. Το-
σαῦτον οἱ δύο σύμμαχοι ἐνόησαν κατὰ βάθος ἀλλήλους. Ἄλλ' ὁ μὲν
Γάλλος ἰθεώρει ὡς κατεπεῖγον τὸ πειθαναγκάσαι τὴν Ἀγγλίαν εἰς
τὴν εἰρήνην διὰ τῆς ἐνώσεως τῶν δύο συμμάχων, οἵτινες ἔδει νὰ ἀπο-
καταστήσωσιν ὡς πρὸς τοῦτο γενικὴν ὁμοφωνίαν μεταξὺ τῶν Εὐρώ-
παϊκῶν κρατῶν περιλαμβανομένης καὶ τῆς Αὐστρίας, ἐπὶ τῇ βεβαίᾳ
ἐλπίδι ὅτι ἀπέναντι τῆς τοιαύτης ὁμοφωνίας ἤθελεν ἐπὶ τέλους ἐνδῶ-
σαι ἡ Ἀγγλία. Πλὴν τούτου ὁ Γάλλος ὑπουργὸς ἤξιον τὴν σύμπραξιν
τῆς Ῥωσσίας εἰς τὸ νὰ πεισθῇ ἡ Αὐστρία ν' ἀναγνωρίσῃ τὸ ἐν Ἰσπα-
νίᾳ νέον καθεστῶς καὶ τὸν Ἰωσήφ ὡς νόμιμον βασιλεῖα τοῦ κράτους
τούτου· ὁ δὲ Ῥωμάντζωφ ἀπῆτει πρῶτον πάντων νὰ λυθῇ ὀριστι-
κῶς τὸ ἐκκρεμές ζήτημα τῆς εἰς τὴν Ῥωσσίαν προσαρτήσεως τῶν
παραδουναβίων ἡγεμονιῶν. Εἶναι δὲ χαρακτηριστικώτατον διὰ τὴν
ὅλην ἀπέναντι τῆς Ῥωσσίας ἀνατολικὴν πολιτικὴν τοῦ Ναπολέοντος,
ἐπικυροῦν ὅσα πολλάκις περὶ τοῦ καθόλου χαρακτήρος τῆς πολιτικῆς
ταύτης εἶπομεν, καὶ ἡ θέσις ἣν ἔλαβεν οὗτος ἢ ὁ ὑπουργὸς αὐτοῦ ἐν
Ἐρφούρτῃ ἀπέναντι τοῦ ζητήματος τῶν παραδουναβίων χωρῶν. Ὁ
Ναπολέων συνῆκει προθύμως ἵνα αἱ χώραι αὗται, ὡς καὶ ἡ Φιλλαν-
δία, προσαρτηθῶσιν ὀριστικῶς εἰς τὴν Ῥωσσίαν, ἀλλὰ τὴν ἐπίσημον
δήλωσιν τῆς συναινέσεως ταύτης εἰς τὴν προάρτησιν, ὡς πρὸς τὰς
ἡγεμονίας, ἐξήρτα τρόπον τινὰ ἀπὸ τοῦ ζητήματος τῆς πρὸς τὴν
Ἀγγλίαν εἰρήνης. Ἐπέτρεπε τῇ Ῥωσσίᾳ νὰ κατέχῃ τὰς ἡγεμονίας,
ἀλλὰ δὲν ἤθελεν ἵνα ἡ Τουρκία λάβῃ γνῶσιν τῆς τοιαύτης τοῦ Να-
πολέοντος συναινέσεως, διότι, ἔλεγε, τότε ἡ Γαλλία μέλλει νὰ ἀπο-
λέσῃ πᾶσαν ἐπιρροὴν αὐτῆς ἐπὶ τὴν Πύλην, ἣτις θὰ ριφθῇ εἰς τὰς ἀγ-
κάλας τῆς Ἀγγλίας καὶ αὕτη μέλλει νὰ εἰσελθῇ οὕτω εἰς τὸν Εὐξεί-
νον πόντον καθιστῶσα τὴν μὲν εἰρήνην δυσχερῇ, τὸν δὲ πόλεμον ὀλε-
θριώτατον τῇ Ῥωσσίᾳ. Ἦθελε λοιπὸν πρὸ τῆς ἐπίσημου ἀναγνωρί-
σεως τῆς εἰς τὴν Ῥωσσίαν προσαρτήσεως τῶν ἡγεμονιῶν νὰ γένων-
ται αἱ πρὸς τὴν Ἀγγλίαν περὶ εἰρήνης προτάσεις, μὴ γενομένων δὲ
τούτων δεκτῶν, αἱ δυνάμεις νὰ φροντίσωσι περὶ τῶν περαιτέρω πρα-

κτέων. Καί ἐν τῷ σχεδίῳ τῆς συνθήκης, τὸ ὁποῖον ὑπέβαλε τῷ Ῥώσῳ αὐτοκράτορι, ἐλέγετο ὅτι ἡ Γαλλία καὶ ἡ Ῥωσσία ἐμελλόν νὰ συμ-
πράττωσιν ἀλλήλαις μέχρι τῆς ὁριστικῆς εἰς τὸ Ῥωσικὸν κράτος
προσαρτήσεως τῆς Φιλανδίας καὶ τῶν παραδουναβίων ἡγεμονιῶν καὶ
μεχρισοῦ στερεωθῇ ἐν Ἰσπανίᾳ τὸ ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος ἰδρυθὲν κα-
θειστώ. Ἡ Ἰσπανία ἀπετέλει οὕτω τὸ ἀντιστάθμημα, ὅπερ ὁ Ναπο-
λέων ἐζήτηε πρότερον ἐν Πρωσίᾳ. Ἀλλὰ ταῦτα πάντα ἀπέβλεπον τὴν
περίπτωσιν, καθ' ἣν ἡ Ἀγγλία δὲν ἤθελε δεχθῇ τὴν περὶ εἰρήνης πρό-
τασιν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν *κεκτημένων* (*Uti possidetis*). Δὲν ὑπῆρχε διὰ
τοὺς Ῥώσσους πολιτικούς ἀνδρας ἀνάγκη μεγάλης περινοίας πολιτικῆς
ἵνα νοήσωσιν ὅτι ὁ Ναπολέων ἐζήτηε νὰ περιπλέξῃ οὕτω τὸ ζήτημα
τῶν ἡγεμονιῶν μετ' ἄλλων ἀτελευτήτων ζητημάτων καὶ συμφερόντων
Γαλλικῶν καὶ ἰδίως μετὰ πολέμου ἀτελευτήτου μεταξὺ Ῥωσσίας καὶ
Ἀγγλίας χάριν Γαλλικῶν συμφερόντων. Ἐπέμειναν λοιπὸν στερεῶς εἰς
τὰς ἀξιώσεις αὐτῶν. Ὁ Ῥωμάντζωφ ἐκήρυξε σαφέστατα ὅτι ἡ Τουρ-
κία οὐδὲν ἐσήμενεν ἐν τῇ μεγάλῃ ἐριδι τῶν δυο μεγάλων αὐτοκρα-
τοριῶν πρὸς τὴν Ἀγγλίαν, καὶ ὅτι ἡ Ἀγγλία δὲν θὰ ἀντέπραττε πο-
σῶς εἰς τὴν παραχώρησιν τῶν ἡγεμονιῶν εἰς τὴν Ῥωσσίαν, καὶ ὅτι
ἅπαξ *συνομολογουμένης* τῆς μεταξὺ Τουρκίας καὶ Ῥωσσίας εἰρήνης,
θὰ καθίστατο εὐχερεστέρα ἢ πρὸς τὴν Ἀγγλίαν συνεννόησις. Τοῦτο
ἦτο ἀληθές, ἀλλ' ὑπὸ Ῥωσικὴν μόνον ἔποψιν· καὶ τοῦτο ἐνόει ἀκρι-
βῶς ὁ Ῥώσσοις ὑπουργός. Ἔδει πλέον νὰ τεθῇ τέρμα εἰς τὸν ἄσκο-
πον μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Ῥωσσίας πόλεμον. «Δὲν δυνάμεθα, ἀνε-
φώνησεν ὁ Ῥωμάντζωφ πρὸς τὸν Σαμπανύ, νὰ παρατείνωμεν κατὰ-
στασιν πραγμάτων ὑφισταμένην ἄφ' ἐνός ἔτους. Τοῦτο κατέστη ἄγαν
ἐπιβλαβὲς εἰς τὰ συμφέροντά μας. Ἠλθομεν ἐνταῦθα ἐπίτηδες, ἵνα
κηρύξωμεν ὑμῖν ὅτι μέλλομεν νὰ θέσωμεν τέρμα εἰς τὴν κατὰστασιν
ταύτην. Δὲν δυνάμεθα ἐπὶ πλέον νὰ παρατείνωμεν τὴν λύσιν τοῦ ζη-
τήματος. Τὸ ἀόριστον τῶν ὄρων τῆς συνθήκης τοῦ Τιλσιτίου ἐπήνεγ-
κεν ἡμῖν μεγάλην ζημίαν· ὁλόκληρον ἔτος ἀπώλετο· καὶ νῦν ἐτι εὐ-
ρισκόμεθα ἀπέναντι τοιαύτης καταστάσεως». Ἐπὶ τούτοις ὁ Σαμ-
πανύ ἔγραφε πρὸς τὸν Ναπολέοντα: «Ὁ παρесеκυσσμένος εἰς τὴν
κατάληψιν λείας, ἥς ὠρέγετο ἀπὸ μακροῦ χρόνου, εἶναι κωφὸς εἰς πάν-
τας τοὺς λόγους τοὺς συνηγοροῦντας ὑπὲρ τῆς βραδύνσεως τῆς ἀπο-
λαύσεως. . . Ἡ εἰρήνη πρὸς τὴν Ἀγγλίαν φαίνεται αὐτῷ δύσκολος,
καὶ διὰ τοῦτο δὲν θέλει τὴν πρὸς τὴν Τουρκίαν εἰρήνην νὰ ἐξαρτήσῃ

ἀπὸ τῆς μετὰ τῆς Ἀγγλίας». Βεβαίως ὁ Ῥωμάντζωφ θεώρει δύσκολον τὴν μετὰ τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Γαλλίας εἰρήνην καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἤθελε νὰ ἐξαρτήσῃ ἐκ ταύτης τὴν μεταξὺ τῆς Τουρκίας καὶ τῆς Ῥωσσίας εἰρήνην, ἐνῷ αὐτὸς οὗτος λέγων πρὸς τὸν Σαμπανύ, ὅτι ἡ μεταξὺ τῆς Ῥωσσίας καὶ τῆς Τουρκίας εἰρήνη θὰ διευκολύνῃ τὴν πρὸς τὴν Ἀγγλίαν εἰρήνην, καὶ ἐννοῶν κατὰ βάθος τὴν μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ τῆς Ῥωσσίας μόνης εἰρήνην, ἔλεγε πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν καὶ ἐν τοῖς λόγοις τούτοις πρέπει τις ν' ἀναγινώσκῃ κατὰ βάθος καὶ κατ' οὐσίαν τὸν ἐν Ἐρφούρτῃ ἐπικηδεῖον τῆς Ῥωσσογαλλικῆς συμμαχίας.

Εἰς πολλὰ τεχνάσματα κατέφυγον ὁ Ναπολέων καὶ ὁ Σαμπανύ ἵνα κλονήσωσι τὴν Ῥωσσίαν ἐκ τῆς ἀκραδάντου αὐτῆς ἀποφάσεως. Εἰς τὰς γελοίας προτάσεις τοῦ Σαμπανύ, ὅτι ἡ ἐκ μέρους τῆς Γαλλίας ἐπίσημος καὶ φανερὰ ἀναγνώρισις τῆς προσαρτήσεως ἤθελεν ἐμβάλει εἰς κίνδυνον τὴν θέσιν τῶν ἐν Τουρκίᾳ Γάλλων, ἀπήντα εἰρωνικῶς ὁ Ῥωμάντζωφ: «Καὶ λοιπὸν θέλετε νὰ ἐπανέλθωσιν οὗτοι εἰς τὴν Γαλλίαν; Πότε θὰ δυνηθῶσι νὰ ἐπανακάμψωσι; «Μοὶ ἐλάλησεν (ὁ Ῥωμάντζωφ) ἔγραφεν ὁ Σαμπανύ πρὸς τὸν Ναπολέοντα, περὶ τῆς ἀνάγκης τοῦ νὰ ἐκπλήξῃ τὴν κοινὴν γνώμην ἐν Ῥωσίᾳ διὰ τῆς βεβαιότητος τῆς σπουδαίας ταύτης προσακτήσεως καὶ μοὶ ἐφάνη κατεχόμενος ὑπὸ τινων φόβων, ἔαν τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου ἡ ὁδοιπορία δὲν ἀπέβαινεν εἰς τοιοῦτον ἀποτέλεσμα. . . Ἀλλὰ τὸ αἶσθημα τὸ διαπερῶν ἐκάστην λέξιν αὐτοῦ ἦτο αἶσθημα δυσπιστίας, δυσπιστίας πρὸς τὰ πράγματα, δυσπιστίας πρὸς τοὺς ἡμετέρους σκοπούς. . . Διατελὼ ἐν ἀπογνώσει περὶ τῆς νίκης». Ἀλλὰ τῆς τοιαύτης δυσπιστίας εἶχεν ἀληθῶς καταστῆ ἀξία ἡ Γαλλικὴ πολιτικὴ καὶ ἡ ἐπιμονὴ τῶν Ῥώσσιων ἐστῆψε τὴν πολιτικὴν αὐτῶν μετ' ἐπιτυχίας. Εἰς τὴν πρότασιν τοῦ Ναπολέοντος ἵνα ἡ Ῥωσσία διαπραγματευθῇ μόνη πρὸς τὴν Τουρκίαν περὶ παραχωρήσεως τῶν ἡγεμονιῶν μεσιτευσούσης τῆς Γαλλίας, ὁ Ῥώσσιος ὑπουργὸς ἀπήντησεν ἀπαιτῶν ἵνα ἡ Γαλλία ἄνευ τοιούτων διαπραγματεύσεων καὶ ἄνευ τῆς ἑαυτῆς μεσιτείας ἀναγνώρισῃ τὴν προσάρτησιν τῶν ἡγεμονιῶν εἰς τὴν Ῥωσσίαν διδούσα εἰς τὴν ἀναγνώρισιν τὸν αὐτὸν τύπον ἐπίσημότητος, ὃν ἡ Ῥωσσία ἔδωκεν εἰς τὴν ὑπ' αὐτῆς γενομένην ἀναγνώρισιν τῶν ἐν Ἰταλίᾳ, Γερμανίᾳ καὶ Ἰσπανίᾳ ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος γενομένων μεταβολῶν. Τέλος ὁ Ναπολέων ἐνέδωκεν εἰς τὰς Ῥωσσιακὰς ἀξιώσεις ἐπὶ τῷ ὄρῳ μόνον ἵνα ἡ συνολογηθησομένη συνθήκη μείνῃ μυστικὴ «τοῦλάχιστον ἐπὶ δέκα ἔτη».

Ἡ συνθήκη τῆς Ἐρφούρτης — Ἡ συνθήκη τῆς Ἐρφούρτης ἡ συνομολογηθεῖσα τῇ 30/12 Ὀκτωβρίου ἐπεκύρου τὴν ἐν Τιλσιτῷ συνομολογηθεῖσαν συμμαχίαν μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν. Κατὰ τοὺς ὅρους τῆς ἀνανευομένης συμμαχίας αἱ συμβαλλόμεναι δυνάμεις ὑπεχρεοῦντο ἵνα διαπραγματευθῶσι περὶ εἰρήνης πρὸς τὴν Ἀγγλίαν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὑπὸ τῶν ἐμπολέμων δυνάμεων *κεκτημένων* ὑποχρεούμεναι ἀμοιβαίως νὰ μὴ συνομολογήσωσιν εἰρήνην πρὸς τὴν Ἀγγλίαν εἰμὴ ἐπὶ τῷ ὄρῳ ἵνα ἡ δύναμις αὕτη ἀναγνωρίσῃ τὴν εἰς τὴν Ῥωσσίαν προσάρτησιν τῆς Φιλλανδίας, τῆς Μολδαβίας καὶ τῆς Βλαχίας, ὡς καὶ τὸ ἐν Ἰσπανίᾳ ἱδρυθὲν νέον καθεστῶς. Ὁ αὐτοκράτωρ Ναπολέον ἀναγνωρίζων τὴν εἰς τὴν Ῥωσσίαν προσάρτησιν τῶν παραδουναβίων ἡγεμονιῶν παρητεῖτο πᾶσαν ἀξίωσιν μεσιτείας μεταξὺ τοῦ Ῥωστικοῦ καὶ τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους. Ἐν περιπτώσει ἀπορρίψεως τῶν Ῥωστικῶν ἀξιώσεων ἐκ μέρους τῆς Τουρκίας καὶ τῆς ἐντεῦθεν προσερχομένης ἐπαναλήψεως τῶν ἐχθροπραξιῶν, ἡ Γαλλία τότε μόνον ὑπεχρεοῦτο νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὸν πόλεμον τούτον ὑπὲρ τῆς Ῥωσσίας, *ὅποτε καὶ ἐὰν* ἡ Αὐστρία ἤθελεν ἐπεμβῇ ὑπὲρ τῆς Τουρκίας. Ἀμοιβαίως δὲ καὶ ἡ Ῥωσσία ὑπεχρεοῦτο νὰ πολεμήσῃ κατὰ τῆς Αὐστρίας, ἐὰν ἡ δύναμις αὕτη ἐκίνηι πόλεμον κατὰ τοῦ Ναπολέοντος ἕνεκα τῆς Ἰσπανίας. Τὰ συμβαλλόμενα μέρη ὑπεχρεοῦντο πρὸς τούτοις νὰ διατηρήσωσι τὴν ἀκεραιότητα τοῦ ὑπολειπομένου μέρους τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους «οὐτ' αὐτὰ βουλόμενα οὐτ' ἄλλοις ἐπιτρέποντα ἐπιχειρήσιν οἰανδῆποτε καθ' οἰοδῆποτε μέρους τοῦ κράτους τούτου πρὶν ἢ αἱ σύμμαχοι δυνάμεις εἰδοποιηθῶσι περὶ τούτου». Ἐὰν ἡ Ἀγγλία ἀπέρριπτε τὴν περὶ εἰρήνης πρότασιν, οἱ δύο σύμμαχοι αὐτοκράτορες ἐμελλον νὰ συναντηθῶσιν ἐντὸς διαστήματος χρονικοῦ ἐνὸς ἔτους, διὰ νὰ συνεννοηθῶσι περὶ τῶν ἐργασιῶν τοῦ κοινοῦ πολέμου καὶ περὶ τῶν μέσων τοῦ ἐπιδιώξαι αὐτὰς μετὰ πασῶν τῶν δυνάμεων καὶ πάντων τῶν μέσων τῶν δύο κρατῶν». Τὴν αὐτὴν δὲ ἡμέραν τῆς ὑπογραφῆς τῆς συνθήκης ἐπέμπετο ταχυδρόμος φέρων εἰς τὸν βασιλεῆα τῆς Ἀγγλίας ἐπιστολὴν ὑπογεγραμμένην ὑπὸ τῶν δύο αὐτοκρατόρων καὶ προσκαλοῦσαν αὐτὸν εἰς διαπραγματεύσεις περὶ εἰρήνης.

Τοιοῦτον ὑπῆρξε τὸ οὐσιῶδες ἀποτέλεσμα τῆς ἐπὶ δέκα καὶ ὀκτὼ ἡμέρας (15/27-2/14 Ὀκτωβρ.) διαρκείας συνεντεύξεως τῆς Ἐρφούρτης. Τὸ τοιοῦτον ἀποτέλεσμα δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ὀλοσχερῆς πολιτικὴ ἥττα τοῦ Ναπολέοντος κατὰ τοῦτο, ὅτι δὲν ἠδυνήθη νῦν νὰ δια-

βουκολήσῃ τὴν Ῥωσίαν καὶ νὰ καταστήσῃ αὐτὴν ἰδίως ὄργανον τῆς Γαλλικῆς πολιτικῆς ἀπέναντι τῆς Αὐστρίας. Ἡ Ῥωσία ὑπεχρεοῦτο ἀληθῶς νὰ συμμετάσχῃ τοῦ κατὰ τῆς Αὐστρίας Γαλλικοῦ πολέμου, ἀλλ' οὐχὶ καὶ δι' ἀπειλῶν ἢ διὰ πολεμικῶν ἐπιδείξεων νὰ προλάβῃ τὸν πόλεμον τοῦτον, ὡς ἤξiou ὁ Ναπολέων. Ὡς πρὸς τοῦτο ὁ Ἀλέξανδρος ἔμεινεν ἀνένδοτος εἰς τὰς ἐπιμόνους ἀξιώσεις τοῦ Ναπολέοντος. Ἡ ἐπιμονὴ τοῦ αὐτοκράτορος τῶν Γάλλων μικροῦ δεῖν ἐπέφερε ῥῆξιν ὀριστικὴν μεταξὺ τῶν δύο συμμάχων. Ἀλλ' ὁ Ἀλέξανδρος εἶχε διαγνώσει ἤδη τοσοῦτον καλῶς τὸν χαρακτῆρα τοῦ Ναπολέοντος καὶ τὴν ἀληθῆ κατάστασιν τῶν πραγμάτων, ὥστε ἐφάνη ἀπιστεῦτως ἀνώτερος τοῦ Ἀλεξάνδρου τοῦ ἐν Τιλσιτίῳ δελεασθέντος ὑπὸ τῆς μαγείας τοῦ νικητοῦ καὶ εἶτα συμμάχου αὐτοῦ. Ἡ τοῦ Ἀλεξάνδρου εὐστάθεια τοσοῦτῳ μᾶλλον ἐτάραξε τὸν Ναπολέοντα, ὅσον ἐξεδηλοῦτο μετὰ μεγάλης πάντοτε φιλοφροσύνης καὶ ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐξάψεως. Ὁ Ναπολέων ἠγανάκτει σφοδρῶς κατὰ τῆς διαγωγῆς ταύτης τοῦ συμμάχου· εἶπε δὲ ἡμέραν τινὰ τῷ Κωλαϊγκούρ: «Ὁ ὑμέτερος αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος εἶναι αὐθάδης ὡς οἱ μύλοι· προσποιεῖται ὅτι εἶναι κωφὸς προκειμένου περὶ πράγματος, ὅπερ δὲν θέλει ν' ἀκούσῃ». Ἐννοῶν δὲ κατὰ βάθος πόσον ἐν τοῖς πράγμασι τούτοις ἡ ὀλεθρία αὐτοῦ πολιτικὴ ἐν Ἰσπανίᾳ καθίστα αὐτὸν ἀσθενῆ ἀπέναντι τοῦ συμμάχου καὶ ληθότως ἀντιπάλου ἤδη καθισταμένου αὐτοκράτορος τῆς Ῥωσίας ἀνεφώνει: «Αὐτὰ τὰ σατανικά τῆς Ἰσπανίας πράγματα ἀγοράζομεν ἀντὶ πολλοῦ». Ἄλλοτε πάλιν ἔλεγε πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον μεμφόμενος τὴν διαγωγὴν αὐτοῦ: «Ἡ συμμαχία κινδυνεύει ν' ἀπολέσῃ πᾶσαν τὴν ὠφέλειαν αὐτῆς· δὲν δύναται τοῦ λοιποῦ νὰ ἐπιβληθῇ αὕτη εἰς τοὺς Ἀγγλοὺς καὶ νὰ ἐπενέγκῃ τὴν εἰρήνην». Ἀλλ' ὁ Ἀλέξανδρος ἔμεινεν ἀπαθής. Ἡμέραν τινὰ, ὅτε περιπατοῦντες ἐν τῷ γραφεῖῳ συνωμῖλουν οἱ δύο αὐτοκράτορες πρὸς ἀλλήλους, ἡ συζήτησις κατέστη ζωηροτέρα καὶ ἐμπαθής καὶ ὁ Ναπολέων ἐν τῇ ἐξάψει τῆς ἀγανακτήσεως ἔρριψε τὸν πῖλον αὐτοῦ κατὰ γῆς καὶ κατεπάσεν αὐτὸν διὰ τῆς πτέρνας. Ἀλλ' ὁ Ἀλέξανδρος ἐν μεγίστῃ ἀταραξίᾳ ἀτενίσας πρὸς αὐτὸν μετὰ μικρὰν σιωπὴν εἶπεν ἐν πάσῃ γαλήνῃ: «Εἰσθε βίαιοι, ἐγὼ δὲ εἰμὶ ἰσχυρογνώμων· μετ' ἐμοῦ ἡ ὀργὴ οὐδὲν ὠφελεῖ. Ἄς ὁμιλήσωμεν, ἅς συζητήσωμεν ἄλλως ἀναχωρῶ!» καὶ ταῦτα εἰπὼν διηυθύνθη πρὸς τὴν ἐξοδον. Καὶ ὁ Ναπολέων πρᾶυνθεὶς ἀμέσως μόλις κατῴρθωσε νὰ τὸν κρατήσῃ.

Ἄλλ' ἐκεῖνο, τὸ ὅποιον καθίστα τοῦ λοιποῦ τὸν Ἀλέξανδρον ψυχρόν, ἐφεκτικὸν καὶ δύσπιστον ἀπέναντι τοῦ Ναπολέοντος, δὲν ἦτο μόνον ἡ ἐξ ἰδίας πείρας διὰ γνῶσιν τοῦ χαρακτηῆρος τοῦ ἀνδρός, ὃν ἀπὸ «μεγάλου ἀνδρός», ὡς ἐκάλει αὐτὸν ἀπὸ τῆς συνεντεύξεως τοῦ Τιλσιτίου, κατεβίβαζε νῦν εἰς «ἄνδρα μάταιον», ἀλλ' αὐταὶ αἱ πρὸς αὐτὸν ἐκδηλούμεναι γνῶμαι περὶ τοῦ Ναπολέοντος ὑπὸ τῶν περὶ τοῦτον ἀνδρῶν. Οἱ αὐτοὶ ἄνδρες, οἵτινες τὰ μεγάλα κατὰ τῆς Ἀγγλίας σχέδια θεωροῦντες πρακτικῶς ἀνωφελῆ ἐπειρῶντο νὰ καθοδηγήσωσι τὸν Κύριον αὐτῶν ἐπὶ λογικωτέρας σκέψεις, ἀλλὰ καὶ οὕτω ἐδίδον αὐτῷ ἀφορμὴν νὰ παραβάλλῃ τὴν θέλησιν αὐτοῦ ἀνοσίως πρὸς τὴν τοῦ Θεοῦ, οἱ αὐτοὶ ἄνδρες δὲν ἐδίσταζον νὰ ζητήσωσι καὶ τὴν συνδρομὴν τοῦ συμμάχου πρὸς χαλιναγώγησιν τῆς πρὸς πολέμους καὶ μεγάλας ἐπιχειρήσεις ἀκαταβλήτου μανίας τοῦ αὐτοκράτορος αὐτῶν. Τοῦτο ἐπραξεν ἰδίως ὁ Ταλλεϋράνδος ἐν Ἐρφούρτῃ.

Ὁ Ταλλεϋράνδος μετὰ πολλῆς δυσπιστίας ἀπέβλεπεν ἐξ ἀρχῆς εἰς τὴν σχεδιαζομένην συνέντευξιν τῆς Ἐρφούρτης. Πρὸ πολλοῦ εἶχεν ἐννοήσει ὅτι τὸ πολιτικὸν σύστημα τοῦ Ναπολέοντος, ἐφ' οἷς ὑφίστατο καὶ ἔμελλεν ἐν τῷ μέλλοντι νὰ ὑφίσταται ὅροις, δὲν ἦτο βιώσιμος. Ἐκ τῆς συνεντεύξεως οὐδὲν ἀνέμενεν εὐάρεστον ἀποτελέσμα, διότι ἐνόει ὅτι διὰ ταύτης ὁ Ναπολεὼν ἐζήτηι κυρίως νὰ ἐξασφαλισθῇ κατὰ τῆς Αὐστρίας δελεάζων τὴν Ῥωσσίαν διὰ τῆς Ἀνατολῆς. Ἐν πᾶσι δὲ τούτοις τοῖς σχεδίοις τοῦ Ναπολέοντος οὐδὲν βλέπων πολιτικῶς συνεινῶν καὶ ὑγιεῖς ἐζήτηι νὰ προλάβῃ τὸ ἐπ' αὐτῷ νέας μεγάλας ἀνατροπὰς ἐνδεχομένας νὰ προκύψωσιν ἐκ τῆς συνεντεύξεως. Διὰ τοῦτο προσκληθεὶς ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος νὰ ἀκολουθήσῃ αὐτὸν εἰς Ἐρφούρτην ὑπήκουσε μὲν εἰς τὴν θέλησιν τοῦ αὐτοκράτορος, ἀλλὰ τὴν ἐν Ἐρφούρτῃ διατριβὴν αὐτοῦ ἤθελε νὰ χρησιμοποιήσῃ οὐχὶ ὑπὲρ τῶν σχεδίων τοῦ Ναπολέοντος, ἀλλὰ μᾶλλον κατὰ τοῦ πολιτικοῦ αὐτοῦ συστήματος, ὅπερ ἐθεώρει ὀλέθριον. Διὰ τοῦτο δέ, ἵνα μέχρι τινὸς μάταιωσῃ τὰ σχέδια τοῦ Ναπολέοντος, ἐνήργει ἵνα καὶ ἡ Αὐστρία μετὰσχῃ τῶν ἐν Ἐρφούρτῃ συμφωνιῶν καὶ πρὸς τοῦτο παρεκίνηι τὸν ἐν Παρισίοις Αὐστριακὸν πρεσβευτὴν Μεττερνίχον ἵνα πείσῃ τὸν αὐτοκράτορα τῆς Αὐστρίας νὰ μετὰσχῃ τῆς συνεντεύξεως λέγων τῷ πρεσβευτῇ τὰ ἐξῆς χαρακτηριστικώτατα: «Οὐδὲν δύναται νὰ γείνη ἐν Εὐρώπῃ, χωρὶς ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας νὰ παράσχῃ εἰς τὸ γινόμενον ἐνόχλησιν τινα ἢ εὐκολίαν». Ἴνα δὲ ἐν πάσῃ περιπτώσει

ἐξασφάλισή τὴν συνδρομὴν τῆς Αὐστρίας ἐναντίον ἐνδεχομένων ἀνατρεπτικῶν σχεδίων τῆς ἐν Ἐρφούρτῃ συνεντεύξεως, ἐμήνυσε τῷ ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὑπουργῷ κόμητι Σταδίων ὅτι ἐν περιπτώσει διανομῆς τοῦ Ὁθωμανικοῦ κράτους πρέπει νὰ ᾖναι παρεσκευασμένη ἡ Αὐστρία νὰ λάβῃ ὡς μερίδα αὐτῆς πλὴν τῆς Βοσνίας καὶ τῆς Σερβίας καὶ τὴν *Boulgariar*. Καὶ τοῦτο μὲν τὸ στρατήγημα τοῦ Ταλλεϋράνδου ἀπέτυχε, τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Αὐστρίας μὴ δεξαμένου νὰ παραστῇ εἰς τὴν συνέντευξιν ἄνευ ἐπισήμου πρὸς τοῦτο προσκλήσεως ὑπὸ τῶν ἄλλων δύο μοναρχῶν. Ἀλλ' ὁ Ταλλεϋράνδος ὅ,τι δὲν κατώρθωσε διὰ τῆς Αὐστρίας, ἤθελε νὰ ἐπιτύχῃ ἐν Ἐρφούρτῃ δι' ἀμέσου ἐπιδράσεως ἐπὶ τὰς πολιτικὰς σκέψεις τοῦ Ἀλεξάνδρου. Εἴπομεν δὲ ἤδη πῶς ὁ Ταλλεϋράνδος ἐπωφελήθη τὴν εὐκαιρίαν τῆς ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος ἀνατεθείσης αὐτῷ λεπτωτάτης ἀποστολῆς τοῦ βολιδосκοπῆσαι τὸν Ἀλεξάνδρον περὶ τινος σχεδίου συνοικεσίου τοῦ Ναπολέοντος μετὰ τῆς ἀδελφῆς τοῦ αὐτοκράτορος καὶ ἐπέστησε τὴν προσοχὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐπὶ τὴν ἀνάγκην τοῦ χαλιναγωγῆσαι τὸν Ναπολέοντα ἐν τῇ ἀκατασγέτῳ καὶ ἀκολάστῳ πολιτικῇ αὐτοῦ ὁρμῇ καὶ ἐνεργητικότητι. Ὁ Ταλλεϋράνδος ἐπεκλείετο τὴν συνδρομὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου πρὸς τὸ χαλιναγωγῆσαι τὸν Ναπολέοντα χάριν τῆς ἐλευθερίας τῆς Εὐρώπης καὶ, ὡς ἐνόει αὐτός, χάριν τῆς Γαλλίας αὐτῆς. Αὐτός δὲ ὁ Ταλλεϋράνδος καὶ ὁ Κωλαιγκουρ συνηγόρουν ἐν Ἐρφούρτῃ παρὰ τῷ αὐτοκράτορι Ἀλεξάνδρῳ ὑπὲρ τοῦ μελετωμένου σχεδίου τοῦ Ναπολέοντος περὶ διαζεύξεως καὶ περὶ νέου συνοικεσίου μετὰ μεγάλης δουκίσσης Ῥωσσίας ὡς μέσου ἐπιτηδεύου δυναμένου νὰ περιορίσῃ τὴν πολεμικὴν τοῦ ἀνδρὸς μανίαν (ἴδ. σελ. 50) (1). Ὁ Ταλλεϋράνδος τοσοῦτον ἐπενήργησεν εἰς τὴν ἀπόφασιν τοῦ Ἀλεξάνδρου ἵνα μὴ ἐνδώσῃ εἰς τὰς ἐναντίον τῆς Αὐστρίας ἀπαιτήσεις τοῦ Ναπολέοντος, ὥστε μετὰ τὴν εἰς Παρισίους ἐπάνοδον αὐτοῦ ἀνακοινῶν τὰ ἀποτελέσματα τῆς συνεντεύξεως τῷ Μεττερνίχῳ διεβεβαίω αὐτὸν λέγων: «Ὁ Ἀλεξάνδρος δὲν πείθεται πλέον νὰ κινηθῇ καθ' ὕμῶν. Ἀπὸ τῆς μάχης τοῦ Αὐστερλιτσίου αἱ μεταξὺ τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τῆς Αὐστρίας σχέσεις οὐδέποτε ἦσαν πλέον εὐάρεστοι ἢ νῦν. Ἐξ ὕμῶν δὲ μόνον ἐξαρτᾶται καὶ ἐκ τοῦ ἐν Πετροπόλει πρεσβευτοῦ ὕμῶν νὰ συνδέσῃτε

(1) Κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην κατώρθωσεν ὁ Ταλλεϋράνδος, εὐδοκίᾳ καὶ συμ-
πράξει τοῦ Ἀλεξάνδρου, νὰ λάβῃ ὡς σύζυγον διὰ τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὴν περίφημον πριγκίπισσαν Δωροθέαν Σαγὰν (ἴδ. σελ. 43).

μετὰ τῆς Ῥωσσίας σχέσεις τοσοῦτον ἐγκαρδίους, οἷα ἦσαν πρὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Αὕτῃ μόνῃ ἡ ἔνωσις δύναται νὰ σώσῃ τὰ λείψανα τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Εὐρώπης». Τοιαῦτα ἔλεγεν ὁ Ταλλεϋράνδος πρὸς τὸν πρεσβευτὴν τῆς Αὐστρίας κατὰ τὰς παραμονὰς τοῦ κατὰ τῆς Αὐστρίας πολέμου, χωρίζων ὅλως τὴν πολιτικὴν τὴν ἑαυτοῦ ὡς Γάλλου φιλοπάτριδος ἀνδρός, ἀπὸ τῆς πολιτικῆς τοῦ Ναπολέοντος, ἣν ἐθεώρει ὀλεθρίαν τῇ τε Εὐρώπῃ καὶ τῇ Γαλίᾳ.

Τὰ μετὰ τὴν ἐν Ἐρφεύρτῃ συνέντευξιν. — Ἐκ πάντων τούτων εὐκόλως νοεῖται ὅτι ἡ ἐν Ἐρφεύρτῃ σύνοδος ἦτο μᾶλλον ἀρχὴ τοῦ τέλους τῆς Γαλλορωσικῆς συμμαχίας ἢ ἐπισφράγισις καὶ στερέωσις αὐτῆς. Ὁ Ἀλέξανδρος καὶ ὁ Ταλλεϋράνδος ἦσαν οἱ νικησαντες ἐν αὐτῇ, ὁ δ' ἡττηθείς ἦτο ὁ Ναπολέων. Ὁ Ἀλέξανδρος ἦτο νικητής, οὐχὶ διότι ἐξεβίασε τὴν ἀναγκώρῃσιν τῆς προσαρτήσεως τῶν Ἡγεμονιῶν, ἀλλὰ διότι ἀνεκτήσατο ἅπασαν τὴν ἐλευθερίαν τῆς σκέψεως καὶ τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ καὶ ἀπηλλάγη τῶν δελεασμάτων τῶν περὶ διανομῆς τῆς Ἀνατολῆς καὶ κυριαρχίας τοῦ κόσμου μεγαλοπραγμόνων σχεδίων. Ἐορταί καὶ πανηγύρεις καὶ χοροὶ καὶ θέατρα καὶ πᾶσα ἄλλη μεγαλοπρέπεια ἡμιλλῶντο πρὸς ἄλληλα εἰς τὸ τέλος τῆς συνεντεύξεως ὡς ἐν ἀρχῇ αὐτῆς, ἵνα καλύψωσι τὴν ἐπελθοῦσαν μεταβολήν. Ἀλλ' αὕτη ὑπῆρχεν ἐν αὐτῇ τῇ ἀκαταμαχῆτῳ τῶν πραγμάτων λογικῇ. Τοῦτο ἤσθάνοντο, ἂν μὴ ἐνόουν, οἱ τὸν Ναπολέοντα περιστοιχοῦντες πολιτικοὶ καὶ στρατιωτικοὶ ἄνδρες βλέποντες τὸν αὐτοκράτορα αὐτῶν, ὅπότε οὗτος ἐπιστρέφων ἐκ τῆς Βαϊμάρης, ἔνθα προέπεμψε τὸν ἀποχωριζόμενον φίλον καὶ σύμμαχον, ἐδίδοτο εἰς βαθεῖας σκέψεις καὶ λογισμοὺς καὶ ἐφαίνετο ἐξαγγέλλων τὴν ματαιώσιν ἐλπίδων καὶ προσδοκιῶν, μεθ' ὧν εἶχεν ἔλθει εἰς Ἐρφεύρτην. Τὰ ἀποτελέσματα τῆς τοιαύτης μεταβολῆς τῶν πραγμάτων δὲν ἐβράδυναν νὰ καταστῶσιν ἐπαισητὰ ἐν τῷ τῆς Ἀνατολῆς ζητήματι ἀμέσως κατὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος. Σπουδαίαι κατὰ τὸ ἔτος 1809 ἐπῆλθον μεταβολαὶ ἐν τῷ πολιτικῷ ὀρίζοντι τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀνατολῆς, ὧν αἱ μέγισται ἦσαν ἀποτελέσματα τῆς ἐν Ἐρφεύρτῃ συνεντεύξεως. Ἐξερράγη πόλεμος μεταξὺ τῆς Αὐστρίας καὶ τοῦ Ναπολέοντος καὶ ἡ Ῥωσσία συμμετέσχε τοῦ πολέμου ὑπὲρ τοῦ Ναπολέοντος ἀδρανῶς καὶ κατὰ τύπον μόνον καὶ πρὸς τὸ φαινόμενον, πέμψασα μικρὸν στρατὸν ἐπικουρικὸν συμφῶνως πρὸς τὰ ἐν Ἐρφεύρτῃ συμφωνηθέντα καὶ ἀμειφθεῖσα διὰ μικροῦ τινος τμήματος τῆς Αὐστριακῆς

Πολωνίας (ἐν Γαλλικίᾳ). Ἀλλὰ τὸ σπουδαιότερον διὰ τὴν Ἀνατολὴν γεγονὸς ἦτο ἡ περάτωσις τοῦ μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Τουρκίας πολέμου καὶ ἡ συνομολόγησις εἰρήνης μεταξὺ τῶν δύο δυνάμεων. Ἀλλ' εἶναι καιρὸς νῦν νὰ στρέψωμεν τὸ βλέμμα ἐπὶ τὰ ἐν Κωνσταντινουπόλει.

Τὰ ἐν Κωνσταντινουπόλει (1807 - 1812). — Ἡ Ἀγγλία, καθ' ἧς ἐκοῦσα ἄκουσα χάριν τῆς Γαλλίας ἐκήρυξε τὸν πόλεμον ἡ Τουρκία τῷ 1807, ἅμα διὰ τῶν κατασκόπων αὐτῆς μαθοῦσα ὅτι μυστικὴ συνθήκη συνωμολογήθη ἐν Τιλσιτῷ περὶ Τουρκίας ἡγγεῖλε τοῦτο τῇ Πύλῃ. Καίτοι δὲ τὸ περιεχόμενον τῆς μυστικῆς συνθήκης ἄγνωστον ὦν τῇ Ἀγγλίᾳ αὐτῇ δὲν ἠδύνατο νὰ καταστῇ γνωστὸν τῇ Πύλῃ, αὕτη ἐθρομβήθη οὐχ ἥττον ἐκ τοῦ γεγονότος μόνον αὐτοῦ τῆς μεταξὺ Ῥωσσίας καὶ Γαλλίας εἰρήνης καὶ τῆς συνομολογήσεως τῆς μυστικῆς συνθήκης καὶ ἔπειθεν ἐν ἀρχῇ εὐήκοον οὓς εἰς τὰς διὰ τοῦ παρὰ τὴν Τένεδον ἐπὶ Ἀγγλικοῦ πλοίου μένοντος Ἀγγλοῦ πληρεξουσίου Σὶρ Ἀρθουρ Πάτσετ γενομένης αὐτῇ προτάσεις. Συγχρόνως δὲ προσεκλήθη εἰς ἀπολογία καὶ ὁ Σεβαστιάνης (28/9 Αὐγούστου). Οἱ Τοῦρκοι ὑπουργοὶ κρατοῦντες εἰς τὰς χεῖρας τὸ πρὸς τὸν Σελὶμ δελτίον τοῦ Ναπολέοντος καὶ αὐτὰς τὰς τοῦ Σεβαστιάνη πρὸς τὴν Πύλην διακοινώσεις ὑπερίμνησκον τὸν Γάλλον πρεσβευτὴν περὶ τῶν υποχρεώσεων, ἃς εἶχεν ἀναλάβει ἡ Γαλλία διὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ τὴν ἀκεραιότητα τῆς Τουρκίας. Ἐν ἀμνηχανίᾳ εὐρεθείς ὁ Σεβαστιάνης ἐνόμισεν ὅτι ἠδύνατο νὰ δικαιολογήσῃ τὴν νέαν πολιτικὴν τοῦ Ναπολέοντος ἀναγινώσκων τὰ ἄρθρα 21 - 24 τῆς συνθήκης τοῦ Τιλσιτίου τὰ ποιοῦμενα λόγον περὶ τῆς μεσολαβήσεως τῆς Γαλλίας πρὸς περάτωσιν τοῦ μεταξὺ Ῥωσσίας καὶ Τουρκίας πολέμου. «Τὰ ἄρθρα ταῦτα δεικνύουσιν, εἶπεν, ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ Ναπολέων δὲν ἠθέλησε νὰ θυσιάσῃ ὑμᾶς. Ἡ τύχη ὑμῶν κεῖται ἐν ταῖς χερσὶν ὑμῶν αὐτῶν. Δέχθητε τὴν μεσολάβησιν τοῦ Κυρίου μου, καὶ οἱ Ῥῶσσοι μέλλουσιν ἐντὸς ὀρισμένης προθεσμίας νὰ ἐκκενώσωσι τὴν Βλαχίαν καὶ τὴν Μολδαυίαν. Δὲν ἔχετε ν' ἀπολέσητε οὐδεμίαν κἄν κόμην, καὶ συνθήκη ἐντιμὸς θέλει ἀμέσως ἀποκαταστήσῃ τὴν εἰρήνην μεταξὺ τῆς Πύλης καὶ τῆς Ῥωσσίας». Τοιαῦτα εἶλεγεν ὁ Σεβαστιάνης τῇ Πύλῃ καθ' ὃν χρόνον ὁ Κύριος αὐτοῦ ὀλόκληρον τὴν Βλαχίαν καὶ τὴν Μολδαυίαν παρεχώρει τῷ Ἀλεξάνδρῳ, διὰ νὰ φέρῃ αὐτὰ ὡς δῶρον τῇ Ῥωσσίᾳ ἐπανερχόμενος εἰς Πετρούπολιν! Ἀλλ' οἱ Τοῦρκοι ὑπουργοὶ

δὲν ἐπείσθησαν ἀμέσως, τοῦναντίον δὲ διαμαρτύροντο κραυγάζοντες : « Ἐγκατελείφθημεν, προὔδόθημεν καὶ παρεδόθημεν ἀτιμότατα εἰς τὴν Ῥωσσίαν ! Ὁ Σίρ Ἀρθουρ Πάζετ εὐρίσκεται ἔτι παρὰ τὴν Τένεδον ! Οὐδένα πλέον ἔχομεν λόγον νὰ διατελῶμεν ἐχθροὶ πρὸς τὴν Ἀγγλίαν. Ἡ Γαλλία ἀπῆλλαξεν ἡμᾶς τῶν ὑποχρεώσεων ἡμῶν καὶ ἀπέδωκεν ἡμῖν ὁλοσχερῶς τὴν ἡμετέραν ἐλευθερίαν. Ἀρξόμεθα διαπραγματεύσεων πρὸς τὸν Σίρ Ἀρθουρ Πάζετ ! ».

Ἐνα μῆνα μετὰ ταῦτα ὁ ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν τῆς Γαλλίας Σαρπανὺ δικαιολογῶν τὴν πολιτικὴν τοῦ Ναπολέοντος ἔγραφε πρὸς τὸν Σεβαστιάνην : « Ἡ Πύλη δυσφορεῖ διότι ἡ συνθήκη τοῦ Τιλσιτίου δὲν ἀνταπεκρίθη εἰς τὰς προσδοκίας αὐτῆς. Ἦθελεν οὐδὲν ὀλιγώτερον ἢ τὴν ἀνάκτησιν τῆς Κριμαίας καὶ τῶν ἀρχαίων ὀρίων τοῦ κράτους (1). Ἀλλὰ πῶς ἦτο δυνατόν νὰ τυφλωθῇ ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε νὰ πιστεύσῃ ὅτι ἐν τῇ νῦν καταστάσει καὶ ἀδυναμίᾳ αὐτῆς, ἀφοῦ μόλις πρὸ μικροῦ ἐπεσεν ἡ κυβέρνησις αὐτῆς δι' ἐπαναστάσεως προαγγελλούσης ἄλλας, ἠδύνατο νὰ φθάσῃ εἰς τοσοῦτον μεγάλα ἀποτελέσματα ; . . Καὶ μὴ ἡ συνθήκη τοῦ Τιλσιτίου δὲν ἔσωσε τὸν στρατὸν αὐτῆς ἀπὸ βεδαίου ὀλέθρου ; *Μὴ δὲν ἀπέδωκεν αὐτῇ τὴν Βλαχίαν καὶ τὴν Μολδαβίαν*, ἃς οὐδ' ἐπὶ μίαν ἡμέραν ἠδύνατο πλέον νὰ ὑπερασπίξῃ ; *Μία μονοκορυφαία κατάρθρωσις* ὅ,τι ὁ μέγας Βεζίρης καὶ ἅπανα ἡ ἐνοπλος δύναμις τῶν Ὀσμάνων δὲν ἤθελεν ἐπιτύχει ἐν δεκαετὶ πολέμου. Καὶ πῶς ὑποχρεώσεις ἔλαβεν ἡ Γαλλία καὶ διὰ τίνος συνθήκης ἐδεδεμένῃ πρὸς τὴν Πύλην ; ». Ὁ ὑπουργὸς τοῦ Ναπολέοντος εὗρισκε προσφυγὴν καὶ εἰς τὸ τετριμμένον ἐπιχείρημα τοῦ Κυρίου αὐτοῦ περὶ τῆς πτώσεως τοῦ Σελίμ καὶ περὶ τοῦ «προσωπικοῦ ἀπλῶς χαρακτῆρος τῶν φιλικῶν σχέσεων τοῦ Ναπολέοντος πρὸς τὸν Σουλτάνον ἐκεῖνον ! ». Συμβουλευὼν δὲ τῇ Πύλῃ νὰ δεχθῇ τὴν ἀνακωχὴν κατὰ τοὺς ὅρους τῆς συνθήκης τοῦ Τιλσιτίου, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ὑπισχνεῖτο αὐτῇ τὴν ἀπόδοσιν τῆς Βλαχίας καὶ τῆς Μολδαβίας, ἵνα οὕτω ζήσῃ ἡ Τουρκία στιγμὰς τινὰς φυτικῆς ζωῆς, ὡς ἔλεγεν ἡ διακοίνωσις (*Elle aura encore quelques moments de végétation*). « Ἀλλ' ἐὰν ἡ Τουρκία, ἔλεγεν ἡ διακοίνωσις, ἀποχωρισθῇ τῆς Γαλλίας καὶ συνομολογήσῃ εἰρήνην πρὸς τὴν Ἀγγλίαν, θεωρήσατε αὐτὴν ὡς ἐντελῶς ἀπολωλυῖαν ». Ἄπαν τὸ ἀμφίβολον καὶ

(1) Ἀλλὰ τὴν ὑπόσχασιν ταύτην ἔδωκεν ἀκριβῶς ἡ Γαλλία !

διπρόσωπον τῆς πολιτικῆς τοῦ Ναπολέοντος μετὰ τὴν συνθήκην τοῦ Τιλσιτίου περιλαμβάνεται ἐν ταῖς ἀκολούθοις φράσεσι τῆς διακοινώσεως: «Ὁ αὐτοκράτωρ δὲν θὰ ἀντισταθῇ πλέον ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει εἰς τὸ ἐν Τιλσιτίῳ συλληφθὲν σχέδιον τοῦ διαμελισμοῦ, καὶ ἡ πολιτικὴ ὑπαρξίς τῆς Τουρκίας ἐντὸς ἐνὸς ἔτους μέλλει νὰ φθάσῃ εἰς τὸ τέρμα αὐτῆς· ἀλλ' ὁ αὐτοκράτωρ θὰ ὑποστηρίξῃ τὴν Τουρκίαν, ἐνὸςφ ἡ Πύλη θέλει μένει πιστὴ εἰς αὐτόν».

Ὅτε ἡ ἀπειλητικὴ αὕτη διακοινώσις ἐφθασεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, δὲν ὑπῆρχε πλέον ἐνταῦθα ἀνάγκη χρήσεως τῶν ἐν αὐτῇ ἀπειλῶν, διότι ἡ Πύλη ἐν τῷ μεταξύ πεισθεῖσα ὑπὸ τοῦ Σεβαστιάνη, ὅτι ἔμελλεν ἀληθῶς διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Τιλσιτίου καὶ διὰ τῆς μεσολαβήσεως τοῦ Ναπολέοντος νὰ ἀνακτήσῃται τὰς Ἡγεμονίας καὶ νὰ λάβῃ ἐγγύησιν τῆς ἀνεξαρτησίας αὐτῆς, εἶχε κηρυχθῇ πρόθυμος νὰ δεχθῇ τὴν μεσολαβήσιν καὶ εἶχε πέμψει, καθὰ καὶ ἐν τοῖς ἐμπροσθεν εἶπομεν, τῷ ἐν Παρισίοις Ὀθωμανῷ πρεσβεύτῃ Μουχίν ἐφέντῃ τὰς ἀναγκαίας πρὸς τοῦτο ὁδηγίας καὶ πληρεξουσιότητα. Ἀλλ' εἶδομεν ἤδη ὅτι ἡ συνομολογηθεῖσα πρὸς τὴν Ῥωσσίαν ἀνακωχὴ παρεβιάσθη ἐκατέρωθεν πρὸ τῆς λήξεως τῆς προθεσμίας, χωρὶς ἐν τούτοις νὰ ἐπαναληφθῶσιν ἀμέσως αἱ ἐχθροπραξίαι. Ἀλλ' ἐν τῷ μεταξύ ἡ Πύλη εἶχε συνάψει μυστικὰς διαπραγματεύσεις περὶ εἰρήνης καὶ πρὸς τὸν Σίρ Ἀρθουρ Πάζετ καὶ αἱ διαπραγματεύσεις αὗται εἶχον προχωρήσει ἱκανῶς, ὅποτε διὰ τοῦ διερμηνέως τῆς Πύλης Ἀλεξάνδρου Σούτσου περιῆλθε τὸ γεγονός εἰς τὴν γνώσιν τοῦ Σεβαστιάνη. Οὗτος ἐκπλαγεὶς ἐπὶ τῷ ἀκούσματι ἔσπευσε πρὸς τὸ Διόβιον καὶ ἐχαρκτήρισε τὸ γεγονός ὡς προδοσίαν ἐναντίον τῆς Γαλλίας γενομένην «καθ' ὃν χρόνον ὁ Ναπολεὼν εἰργάζετο, ἵνα ἀποδώσῃ τῇ Τουρκίᾳ τὴν ἀρχαίαν δύναμιν καὶ δόξαν αὐτῆς», καὶ ἀπήτησε τὴν ἄμεσον παῦσιν τῶν πρὸς τὸν Πάζετ διαπραγματεύσεων μετ' ἀπειλῆς, ὅτι ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει ἔμελλεν αὐτὸς νὰ καταλίπῃ ἀμέσως τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἡ Πύλη φοβηθεῖσα διέκοψε τὰς πρὸς τὸν Πάζετ διαπραγματεύσεις. Καὶ οὗτος μὲν ἀνεχώρησεν ἀπὸ τῆς Τενέδου, ὁ δὲ Ἀλεξάνδρος Σούτσος ἀπέτισε τὴν πρᾶξιν διὰ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ.

Ἀλλ' ἡ Ἀγγλία δὲν ἔπαυεν ἐργαζομένη ὑπὲρ τῆς πρὸς τὴν Τουρκίαν εἰρήνης, ἀναθέσασα τὸ ἔργον τοῦτο εἰς τὸν ἐν Βιέννῃ Ἀγγλον πρεσβεύτην Ῥοβέρτον Ἀδάϊρ. Ὁ ἀνὴρ οὗτος, ἀφοῦ μάτην ἐν Βιέννῃ μοχθήσας ἵνα τὴν Αὐστρίαν κρατήσῃ ἐν τῇ συμμαχίᾳ τῆς Ἀγγλίας καὶ

μὴ ἐπιτυχὼν ἐπέστρεψεν εἰς Λονδῖνον, ἐπέμφθη ἐντεῦθεν εἰς Τένεδον, ἵνα ἐξακολουθήσῃ τὰς ὑπὸ τοῦ Πάζετ ἀρξαμένας διαπραγματεύσεις. Ἀλλὰ πρὶν ἢ ὁ Ἀδάμ φθάσῃ εἰς τὰς Τουρκικὰς θαλάσσας, τὸ ἔργον τῆς μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Τουρκίας εἰρήνης εἶχεν ἀναλάβει ἐν Ἀνατολῇ ὁ Ἀλῆ πασσᾶς τῆς Ἡπείρου, τέως μὲν σύμμαχος τῆς Γαλλίας διατελῶν, νῦν δὲ διὰ τῶν εἰσηγήσεων τοῦ διοικητοῦ τοῦ τὰς Ἰονίους νήσους περιπλέοντος καὶ τὴν Κέρκυραν ἀποκλείοντος Ἀγγλικοῦ στόλου, λόρδου Κόλλιγκγουντ (Collingwood) ἀποστάς τῆς συμμαχίας. Αἰτία τῆς ἀποστασίας ἦτο, ὅτι ἐνῶ αὐτὸς ἠλπίζε νὰ καταστῇ κύριος καὶ τῶν Ἰονίων νήσων, ἔμαθεν ὅτι οἱ Γάλλοι ἐσκόπουν νὰ καταλάβωσι καὶ τὰς παραλίας τῆς Ἡπείρου. Πληροφορηθεὶς μάλιστα, ὅτι ὁ στρατιωτικὸς διοικητὴς τῆς Κερκύρας Καῖσαρ Βερθιὲ ἐμελλε νὰ προσβάλῃ τὸ Βουθρωτόν, ἔσπευσε νὰ ἐνισχύσῃ τὴν φρουράν τῆς θέσεως ταύτης τοσοῦτον, ὥστε ὁ Γάλλος στρατηγὸς δὲν ἐτόλμησε νὰ προσβάλῃ αὐτήν. Μετὰ τινα δὲ ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς ἀρχαίας Νικοπόλεως γενομένην μεταξὺ τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ καὶ τοῦ περιφήμου λοχαγοῦ Λήκ, ἀπεσταλμένου τοῦ Κόλλιγκγουντ, συνέντευξιν ὁ Ἀλῆς ἤρξατο δραστηρίως νὰ ἐνεργῇ ὑπὲρ τῶν Ἀγγλῶν, ἀφοῦ ἔλαβεν ὑπόσχεσιν δραστηρίας ὑποστηρίξεως ἐναντίον πασῶν τῶν κατὰ τῶν Γάλλων ἐπιχειρήσεων αὐτοῦ. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Σεβαστιάνης μαθὼν, ὅτι ὁ Ἀλῆς δὲν ἐπέτρεπε τὴν δι' Ἀλβανίας διάβασιν εἰς 5·χιλιάδας Γάλλους μεταβαίνοντας ἀπὸ Δαλματίας εἰς Κέρκυραν, ἐποιήσατο νέας ἀπειλὰς πρὸς τὴν Πύλην. Αὕτη δ' ἐπισήμως μὲν διέταξε τῷ Ἀλῆ νὰ ἐπιτρέψῃ ἐλευθέραν διάβασιν τοῖς Γάλλοις, ἔπεμψε δὲ συγχρόνως μυστικὰς ὁδηγίας τῷ Ἀλῆ, καθ' ἃς εἶδει οὗτος πάσῃ δυνάμει ν' ἀντιστῇ ἐναντίον τῶν Γάλλων. Ἐνῶ δὲ ἡ Πύλη οὕτω ἐπολιτεύετο πρὸς τὸν Σεβαστιάνην καὶ πρὸς τὴν Γαλλίαν, μετερχομένη ἀκριβῶς τὸ ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος ἀπέναντι αὐτῆς ἐφαρμοζόμενον σύστημα τῆς ἀπάτης καὶ τῆς ἀμφιλογίας, ὁ Σεβαστιάνης περιῆλθεν εἰς τὴν δυσχερεῆ θέσιν ν' ἀναγγεῖλῃ τῷ Διδανίῳ, κατὰ διαταγὴν τοῦ Ναπολέοντος, ὅτι αἱ ἐνέργειαι τῆς Γαλλίας περὶ τῆς συνομολογήσεως εἰρήνης μεταξὺ Τουρκίας καὶ Ῥωσσίας ἀπέτυχον ἐντελῶς, καὶ ὅτι ἡ Πύλη τὴν εἰρήνην ταύτην ἠδύνατο νὰ ἀγοράσῃ μόνον διὰ τῆς παραχωρήσεως τῶν δύο ἐπαρχιῶν. Ἡ τοιαύτη διακήρυξις ἐγένετο πρὸς τὴν Πύλην καθ' ὃν χρόνον ὁ Ναπολεὼν ἔγραφε πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον τὴν περίφημον ἐπιστολὴν τῆς 21/2 Φεβρουαρίου. Ἡ ἐκπληξὶς καὶ ἀγανάκτησις τῆς Πύ-

λης ἦτο μεγίστη ἐπὶ τῇ ἀγγελίᾳ ταύτῃ, μόνη δ' ἡ συναίσθησις τῆς ἀδυναμίας ἐκώλυσε αὐτὴν νὰ προκαλέσῃ τότε ὀριστικὴν ῥῆξιν πρὸς τὴν Γαλλίαν. Οὐχ ἦττον καὶ ἡ Πύλη γράψασα πρὸς τὸν Σεβαστιάνην καὶ ὁ Σουλτάνος (Μουσταφᾶς Δ') γράψας πρὸς τὸν Ναπολέοντα ἐκήρυξαν ὅτι ἀπέριπτον τὰς Γαλλικὰς προτάσεις, συγχρόνως δὲ ὁ 'Ρεῖζ ἐφέντης διὰ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς παρὰ τὴν Σμύρνην σταθμευούσης μοίρας τοῦ Ἀγγλικοῦ στόλου Στέιβαρτ προσεκάλεσε τὸν ναύαρχον Κόλλιγγκρουδ νὰ πέμψῃ πληρεξούσιον εἰς Δαρδανέλλια πρὸς ἐναρξιν διαπραγματεύσεων. Μάτην ὁ Σεβαστιάνης ἐκήρυξε νῦν ὅτι ὁ Ναπολέων ἐμελλεν ἄπαξ ἔτι ν' ἀποπειραθῇ νὰ πείσῃ τὸν Ἀλέξανδρον ἵνα παραιτήσῃ τὰς ἐπὶ τὰς Ἡγεμονίας ἀξιώσεις αὐτοῦ. Ἡ Πύλη οὐδεμίαν πλέον ἐδίδεν ἀκρόασιν εἰς Γαλλικὰς ὑποσχέσεις, τὸ δὲ δημόσιον φρόνημα τῶν Τούρκων ἦτο τοσοῦτον σφοδρῶς ἐξεγερμένον κατὰ τῆς Γαλλίας, ὥστε καὶ ἀπόπειρα φόνου ὑπὸ τινος Γιαντισάρου ἐγένετο κατὰ τοῦ Σεβαστιάνη, μεθ' ὃ ἐπὶ τέλους ἔλαβεν οὗτος τὴν πρὸ πολλοῦ ζητηθεῖσαν ὑπ' αὐτοῦ ἀνάκλησίν του, καὶ πρὸ τῆς ἀναχωρήσεως (γενομένης τῇ 15/27 Ἀπριλίου) ἐνήργησε νὰ δοθῇ χάρις τῷ Γιαντισάρῳ, ἵνα καταστείλῃ τὴν κατὰ τῆς Γαλλίας ἀγανάκτησιν.

Τὸν Σεβαστιάνην δὲν διεδέξατο ἀμέσως ἄλλος πρεσβευτὴς, ἀλλὰ τὴν διεύθυνσιν τῆς πρεσβείας ἀνέλαβεν ὁ γραμματεὺς τῆς πρεσβείας Λατοῦρ Μωδούργ. Μετ' ὀλίγον δ' ἀνεχώρησε καὶ ὁ Ἀδάιρ ἐκ Λονδίνου καὶ ἔφθασε κατὰ Σεπτέμβριον εἰς τὸν ὅρμον τῆς Τενέδου, ἀφοῦ καθ' ὁδὸν καὶ ἀπὸ τῆς Ἰσπανίας (ἀπὸ τῆς Βισκαίας, ἐνθα εἶχε συναντηθῇ μετὰ τοῦ εἰς Λονδίνον ἀπερχομένου πράκτορος τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ Μεχμέτ Σεῖδ, πεμπομένου ἵνα ἐνεργήσῃ ὑπὲρ τῆς εἰρήνης) καὶ ἀπὸ τῆς Πανόρμου εἰργάζετο διηνεκῶς ἐναντίον τῆς Ῥωσσογαλλικῆς συμμαχίας γράφων πρὸς τὸν ἐν Βιέννῃ Ῥώσσον πρεσβευτὴν κόμητα Ῥαζουμόβσκη (ιδ. σελ. 28) καὶ πρὸς τὸν Πρώσσον αὐτόθι πρεσβευτὴν Ἀρδεμβεργ, ἔτι δὲ καὶ πρὸς τοὺς ἀρχηγούς τῆς ἐν Πετροπόλεϊ Ἀγγλικῆς μερίδος. Οἱ ἀγῶνες τοῦ Ἀδάιρ ἀπέβλεπον πρὸ πάντων εἰς τὴν συνομολόγησιν εἰρήνης μεταξὺ Ῥωσσίας καὶ Τουρκίας, διότι τὴν εἰρήνην ταύτην ἰθεώρει ὡς τὸ δραστικώτατον φάρμακον πρὸς διάλυσιν τῆς Γαλλορωσικῆς συμμαχίας. Καὶ πρὸς τοῦτο ἔγραψε καὶ τῷ Κάννιγκ ἐν Λονδίῳ ἔτι εὐρισκόμενος «ὅτι ἦτο ἀνάγκη νὰ πεισθῇ τὸ Διέθνην νὰ συνομολογήσῃ εἰρήνην πρὸς τὴν Ῥωσσίαν, ἀμέσως καὶ σχεδὸν ἐπὶ πάσῃ θυσίᾳ». Ἀλλ' ὁ Ἀρδεμβεργ, ὡς γνήσιος Πρώσσος πολιτικός (ιδ. σελ. 593), ἐν

τῇ ἀπαντήσῃ αὐτοῦ πρὸς τὸν Ἀδὰξ συνεβούλευεν αὐτῷ νὰ ἐνεργήσῃ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρὸς σχηματισμὸν τριπλῆς συμμαχίας μεταξὺ Ἀγγλίας, Τουρκίας καὶ Αὐστρίας ἐναντίον τῆς Γαλλορωσικῆς συμμαχίας. Ταῦτα συνεβούλευεν ὁ Ἀρδεμβεργ τῷ Ἀδὰξ καθ' ὃν χρόνον ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος ἀνεφώνει ὅτι ἦτο δι' αὐτὸν «δῶρον ἀνεκτίμητον ἡ ἀπόφασις τοῦ Ναπολέοντος νὰ ἀποσύρῃ τὰ Γαλλικὰ στρατεύματα ἀπὸ τῶν Πρωσικῶν χωρῶν». Τὸ ἔργον τοῦ Ἀδὰξ ἐν Ἑλλησπόντῳ ἐβοήθησε σφόδρα ἡ ἐπιληθοῦσα κατὰ Ἰούλιον (1808) ἐν Κωνσταντινουπόλει νέα ἐπανάστασις, δι' ἧς ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον ἀντὶ τοῦ ἐκπεσόντος Μουσταφᾶ Δ' ὁ νεαρὸς Μαχμούτ Β', ὡς θέλομεν περὶ τούτου λεπτομερέστερον ἀφηγηθῇ ἐν τῇ Τουρκικῇ ἱστορίᾳ. Ὁ νέος Σουλτάνος ἐδειξεν ἀπ' ἀρχῆς διαθέσεις φιλικὰς πρὸς τὴν Ἀγγλίαν, καὶ αἱ πρὸς τὸν Ἀδὰξ διαπραγματεύσεις τοσοῦτον προὐχώρησαν, ὥστε τῇ 20/1 Νοεμβρίου ἐπετράπη εἰς αὐτὸν νὰ πλεύσῃ ἐπὶ Ἀγγλικοῦ πλοίου ἐντὸς τοῦ Ἑλλησπόντου, ἵνα ἄρξῃται ἐντεῦθεν ἐπισήμων διαπραγματεύσεων περὶ εἰρήνης. Ὁ Γάλλος ἐπιτετραμμένος ἤγειρε μέγαν θόρυβον ἐπὶ τῷ γεγονότι καὶ ἀπειλητικώτατας διακοινώσεις ἐξηκόντισε πρὸς τὴν Πύλην. Ἀλλ' αὕτη οὐδαμῶς ἐθρομβήθη· ὁ Μουφτὴς Κωνσταντινουπόλεως ἐξέδωκεν ἀπόφασιν, καθ' ἣν δὲν ἐπετρέπετο τῇ Πύλῃ ν' ἀπορρίψῃ αἰτησὶν οἰουδὴποτε κράτους αἰτουμένου εἰρήνην παρὰ τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν πιστῶν, καὶ αἱ ἐπίσημοι διαπραγματεύσεις ἀπέληξαν ἐντὸς μικροῦ εἰς τὴν συνομολόγησιν τῆς εἰρήνης τῶν Δαρδανελλίων (24/5 Ἰανουαρίου 1809), δι' ἧς ἐτέθη τέρμα εἰς τὸν πρῶτον ἐν τῇ ἱστορίᾳ καὶ ἔσχατον μέχρι σήμερον μεταξὺ Τουρκίας καὶ Ἀγγλίας πόλεμον. Διὰ τῆς εἰρήνης ταύτης, περὶ τῶν ὧρων τῆς ὁποίας γενήσεται λόγος ἄλλαχού τῆς ἱστορίας ταύτης, ἐπανήρχετο σχεδὸν τὸ πρὸ τοῦ πολέμου καθεστῶς. Μετὰ τὴν συνομολόγησιν δὲ τῆς εἰρήνης ἡ Πύλη ἢ μᾶλλον ὁ Σουλτάνος αὐτὸς προέβη εἰς ἐπιδεικτικὴν ἐκδήλωσιν φιλίας πρὸς τὴν Ἀγγλίαν νέας προκαλέσας διαμαρτυρήσεις ἀνωφελεῖς τοῦ Λατοῦρ Μωβούργ. Ὁ Ἀδὰξ ἐλθὼν εἰς Κωνσταντινουπόλιν ἔτυχεν ἀμέσου ὑποδοχῆς παρὰ τῷ Σουλτάνῳ χωρὶς νὰ παρουσιάσῃ πρότερον τὰ διαπιστευτήρια αὐτοῦ ἔγγραφα καὶ πρὶν ἔτι ἐπικυρωθῇ ἡ συνομολογηθεῖσα εἰρήνη, καὶ ἔλαβε παρὰ τοῦ Σουλτάνου εὐμενεῖς διαβεβαιώσεις περὶ τῶν πρὸς τὴν Ἀγγλίαν φιλικῶν αἰσθημάτων αὐτοῦ. Τὸ γεγονὸς ἦτο πρωτοφανὲς ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν πρὸς τοὺς ξένους ἀντιπροσώπους σχέσεων τῆς Πύλης

καὶ διὰ τοῦτο προῦκάλεσε σφοδρὰς διαμαρτυρήσεις ἐκ μέρους τοῦ Γάλλου ἐπιτετραμμένου ὡς ἀποδεικνύον φιλίαν πρὸς τὴν Ἀγγλίαν καὶ ἔχθραν κατὰ τῆς Γαλλίας. Ἀλλ' ἡ Πύλη γινώσκουσα, ὅτι ὁ Ναπολέων ἦτο περιπεπλεγμένος εἰς τὸν κατὰ τῆς Ἰσπανίας καὶ τῆς Αὐστρίας πόλεμον καὶ ἐνθαρρυνόμενη δὲ καὶ ὑπὸ τοῦ Ἀδὰμ δὲν ἔδωκε σημασίαν εἰς τὰς περὶ ἀμέσου ἀναχωρήσεως ἀπειλὰς τοῦ Λατοῦρ Μωβούργ, αἵτινες καὶ δὲν ἐπραγματοποιήθησαν.

Πᾶσαι αἱ ἐνέργειαι τοῦ Ἀδὰμ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐστρέφοντο νῦν πρὸς ἐπίτευξιν εἰρήνης μεταξὺ Τουρκίας καὶ Ῥωσσίας. Καὶ εἰργάσθη μὲν καὶ πρὸς κατόρθωσιν τριπλῆς συμμαχίας μεταξὺ Τουρκίας, Ἀγγλίας καὶ Αὐστρίας, ἀλλ' αἱ ἐνέργειαι αὗται δὲν ἐπήνεγκον ἀποτέλεσμα σπουδαῖον, διότι ἡ ὁριστικὴ νίκη τοῦ Ναπολέοντος ἐν τῷ Αὐστριακῷ πολέμῳ τοῦ 1809 ἐνέπνευσε πάλιν φόβον τοῖς Τούρκοις, οἵτινες ἤρξαντο αὖθις νὰ περιποιοῦνται τὴν Γαλλίαν. Τούναντίον δὲ αἱ περὶ Ῥωσσοτουρκικῆς εἰρήνης ἐνέργειαι καὶ προτάσεις αὐτοῦ προθύμου ἔτυχον ὑποδοχῆς παρὰ τῇ Πύλῃ, διωρίσθησαν δὲ ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου καὶ πληρεξούσιοι μέλλοντες νὰ μεταβῶσιν εἰς τὸ Ῥωστικὸν στρατόπεδον, ἵνα διαπραγματευθῶσι πρὸς τὸν Ῥώσον ἀρχιστράτηγον Προσορόδσκη. Ὁ δὲ Ἀδὰμ ἐνήργει καὶ ἐν τῷ Ῥωσικῷ στρατηγεῖῳ παρὰ τῷ ἀρχιστρατῆγῳ αὐτῷ Προσορόδσκη γράφων πρὸς αὐτὸν ἀνεπισήμως, καὶ ἐν Περουπόλει «παρὰ τῇ ἰσχυρᾷ ἐκείνῃ μερίδι, ὡς ἔλεγεν αὐτὸς ὁ Ἀδὰμ, ἥτις ἔμεγεν ἐτι πιστὴ εἰς τὰς ἀρχὰς ἐκείνας, αἵτινες ἐπὶ τοσούτον χρόνον ἤνωσαν τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὴν Ῥωσσίαν». Ἀλλ' ἴσως αὗται αἱ ἀνεπίσημοι ἐνέργειαι αὐτοῦ, ὅπως πρότερον αἱ τοῦ Οὐίλσωνος (ἰδ. σελ. 607), ἐτράχυναν ἐτι μᾶλλον τὴν θέσιν τῶν πραγμάτων. Ἐνῷ ὁ Ἀδὰμ πυρετωδῶς ἐργάζετο ὑπὲρ Ῥωσσοτουρκικῆς εἰρήνης καὶ οἱ Τούρκοι πληρεξούσιοι δὲν ἀπείχον τοῦ Ῥωστικοῦ στρατηγεῖου, ὁ ἀρχιστράτηγος Προσορόδσκη, δύο ἡμέρας πρὸ τῆς ἀφίξεως τῶν Τούρκων πληρεξουσίων (24/8 Μαρτίου), ἐπεμπεν ἕνα τῶν ὑπασισταίων αὐτοῦ εἰς Κωνσταντινουπόλιν ἀπαιτῶν παρὰ τῆς Πύλης, «ἐν ὀνόματι καὶ κατὰ διαταγὴν τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου», ἵνα ἡ Πύλη πρὸ πάσης διαπραγματεύσεως ἐκδιώξῃ ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως τὸν Ἀγγλὸν πρεσβευτὴν καὶ ἀπειλῶν, ἐν περιπτώσει μὴ ἐκτελέσεως τῆς ἀπαιτήσεως, τὴν ἄμεσον ἐναρξιν τῶν ἐχθροπραξιῶν. Ἐννοεῖται ὅτι ἡ Πύλη καὶ θέλουσα δὲν ἠδύνατο νὰ προσχωρήσῃ εἰς ταυτὺς ἀξιώσεις, συμβούλιον δὲ ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Μουφτῆ συγ-

κροτηθὲν ἀπέριψε τὴν Ῥωσικὴν ἀπαίτησιν· καὶ οὕτω ἐπανελήφθη ὁ πόλεμος, τοῦ ὁποίου τὰ καθέκαστα θέλομεν ἱστορήσει ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Τουρκίας.

Τὸ διάβημα τοῦ Ῥώσου αὐτοκράτορος ἦτο ἴσως ἐν μέρει καὶ ἀπάντησις φιλοφρονητικῇ πρὸς τὸν Ναπολέοντα, ὅστις τῇ 22/4 Δεκεμβρίου 1809 πρὸ τῆς συνομολογήσεως ἐτι τῆς Ἀγγλοτουρκικῆς εἰρήνης ἐν τῷ ἐναρκτηρίῳ αὐτοῦ λόγῳ πρὸς τὴν νομοθετικὴν βουλὴν ἔλεγε τὰδε: « . . . Διατελὼν εἰς ἐπαφὴν πρὸς τὸ κράτος τῆς Κωνσταντινουπόλεως θὰ εὐρεθῶ ἐν τῇ φυσικῇ θέσει νὰ προάγω τὰ συμφέροντα τῆς ἐμπορίας μου ἐν τῇ Μεσογείῳ, τῇ Ἀδριατικῇ καὶ ἐν τῇ Ἀνατολῇ. Θὰ προστατεύσω τὴν Πύλιν, ἐὰν αὕτη ἀποσπασθῇ τῆς ὀθωμανικῆς ἐπιρροῆς τῆς Ἀγγλίας, θὰ δυνηθῶ δὲ νὰ τιμωρῶ αὐτήν, ἐὰν αὕτη δεσπόζηται ὑπὸ συμβουλῶν πονηρῶν καὶ ἀπίστων . . . Ὁ φίλος καὶ σύμμαχός μου αὐτοκράτωρ τῆς Ῥωσσίας προσήρτησεν εἰς τὸ ἀγανὲς αὐτοῦ κράτος τὴν Φιλανδίαν, τὴν Βλαχίαν, τὴν Μολδαυίαν καὶ μέρος τῆς Γαλλικίας. Δὲν φθονῶ ποσῶς οἰονδήποτε ἀγαθόν, ὅπερ δύναται νὰ προσγίνηται τῷ κράτει τούτῳ ». Ἡ ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος κηρυχθεῖσα αὕτη ὀριστικὴ ἐνωσις τῶν Ἡγεμονιῶν μετὰ τοῦ Ῥωσικοῦ κράτους ἐπεκυρώθη μετ' ὀλίγον καὶ ὑπὸ τοῦ Τσάρου δι' οὐκαζίου κηρύξαντος τὴν ὀριστικὴν μετὰ τῆς Ῥωσσίας ἐνωσιν τῆς Βλαχίας, τῆς Μολδαυίας καὶ τῆς Βεσσαραβίας. Ἀλλ' ἡ ἄμεσος ἀφορμὴ τοῦ οὐκαζίου τοῦ Ἀλεξάνδρου δὲν ἦτο τοσοῦτον ἡ διακήρυξις τοῦ Ναπολέοντος, ὅσον πρᾶξις τις τοῦ Ἀδάϊρ ἢ τοῦ τότε ἐπιτηδαιοτάτου γραμματέως τῆς πρεσβείας, τοῦ ὕστερον περιφήμου Σίρ Στρατηγόρου Κάννιγκ δὲ Ρέδκλιφ. Ὁ Ἀδάϊρ καὶ ὁ Στρατηγὸς Κάννιγκ συνελθόντες τότε τὴν παραδοξοτάτην ἰδέαν νὰ προτείνωσι τῇ Ῥωσίᾳ ἀποζημιῶσιν ἀπέναντι τῶν Ἡγεμονιῶν διὰ προσκτήσεως ἀποικιῶν ἐν ταῖς Δουτικαῖς Ἰνδίαις ἢ ἐν τῇ νοτίῳ Ἀμερικῇ (ἥτις εἶχεν ἐπαναστῇ κατὰ τῆς ἐν Ἰσπανίᾳ Γαλλικῆς δυναστείας ἰδ. σελ. 389) καὶ τὴν παράδοξον ταύτην πρότασιν διεβίβασαν διὰ τῶν Τούρκων πληρεξουσίων. Ὁ δὲ Τσάρος εἰς τὰς προτάσεις ταύτας ἀπήντησε διὰ τοῦ ῥηθέντος οὐκαζίου. Ἀλλ' αἱ φροντίδες καὶ αἱ ἐνέργειαι τοῦ Ἀδάϊρ δὲν περιορίζοντο μόνον εἰς τὰ τοῦ Τουρκωρωσικοῦ πολέμου.

Τὰ Ἀγγλικά σχέδια περὶ Κρήτης καὶ Κύπρου. — Ἡ Ἀγγλικὴ κυβέρνησις καὶ μάλιστα ὁ Ἀδάϊρ μετὰ τὴν ἐπανάληψιν τοῦ μεταξὺ Τουρκίας καὶ Ῥωσσίας πολέμου φοβούμενοι μὴ αἱ

μεγάλοι ἦτται καὶ συμφοραὶ ἀναγκάσωσι τὴν Τουρκίαν νὰ κηρύξῃ νῦν, κατ' εἰσήγησιν τῆς Ῥωσσίας, πόλεμον κατὰ τῆς Ἀγγλίας, ὡς ἐπραξε πρότερον κατ' ἀπαίτησιν τοῦ Ναπολέοντος, ἐσκέπτοντο νὰ καταλάβωσιν ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ὠρισμένας θέσεις καὶ σταθμοὺς ἐν ταῖς Ἑλληνικαῖς θαλάσσαις. Ὁ Ἀδάϊρ ἀπὸ τοῦ 1809 προέτεινε τῇ κυβερνήσει αὐτοῦ τὴν κατάληψιν οὐ μόνον τῶν Ἰονίων νήσων (κατεχομένων ἔτι τότε ὑπὸ τῶν Γάλλων), ἀλλὰ καὶ τῆς Κρήτης καὶ τῆς Κύπρου. Ἡ κατάληψις τῶν νήσων τούτων καὶ ἡ διαρκὲς κατοχὴ τῆς Μεσότης θεωροῦντο ὑπὸ τοῦ Ἀγγλοῦ πρέσβειος ὡς ἀπαραίτητα πρὸς πρόληψιν πάσης ἐπιθέσεως Γαλλικῆς κατὰ τῆς Πελοποννήσου. Ἡ κατάληψις δὲ τῆς Κρήτης καὶ τῆς Κύπρου συνιστῶντο ἰδιαιτέρως θερμῶς τῇ Ἀγγλικῇ κυβερνήσει ἐν ὑπομνήματι τοῦ Γουλιέλμου Μέγερ, ἀνδρὸς γινώσκοντος κἀλλιστα τὰ τῆς Ἀνατολῆς. Τὸ ἐπόμενον ἔτος (1810) ὁ Ἀγγλος πρέσβευτὴς ἐπέμψεν εἰς τὰς νήσους ταύτας ἓνα τῶν ἐπιτηδεῶν αὐτοῦ πρακτόρων, τὸν Γιοβάννην Μόσχον, ἵνα περιηγηθεῖς ταύτας καὶ ἰδίως τὴν Κρήτην ἀπευθύνῃ ἐκθέσεις περὶ τῆς νήσου ταύτης πρὸς τὴν πρεσβείαν. Τότε δὲ πρῶτον ὁ Ἀδάϊρ διὰ πολλῶν καὶ μεγάλων ἐνεργειῶν παρὰ τῇ Πύλῃ ὑπερβαλὼν τὰς πολλὰς ὑπὸ ταύτης παρεμβالλομένας δυσχερεῖας κατάρθωσε νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἄδειαν πρὸς ἱδρυσιν μονίμου Ἀγγλικοῦ προξενείου ἐν Κρήτῃ, πρῶτος δὲ πρόξενος διωρίσθη τότε ἐν τῇ νήσῳ ὁ Γιοβάννης Ρέγιο. Φαίνεται δὲ ὅτι εἰς τὰ πρὸς τὴν κατάληψιν τῆς Κρήτης σχέδια τῆς Ἀγγλίας ἔδωκεν ἀφορμὴν καὶ τὸ εἰς τὴν Γαλλίαν ἀποδιδόμενον σχέδιον νὰ καταλάβῃ τὴν νήσον μετὰ τῆς Πελοποννήσου, ἵνα ἔχῃ ἀμφοτέρω ὡς ὀρμητήρια κατὰ τῆς Αἰγύπτου (ἴδ. σελ. 637). Ταῦτα ἐγίνοντο καὶ ἐνηργοῦντο ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ τὰ ἔτη 1807-1812. Ἀλλ' ἡ λύσις τῆς ἐν Ἀνατολῇ κρίσεως προῆλθεν οὐχὶ ἐκ τῆς πορείας τῶν Ἀγγλοτουρκικῶν σχέσεων ἢ τοῦ Ῥωσσοτουρκικοῦ πολέμου, ἀλλ' ἐκ τῆς διαλύσεως τῆς μεγάλης Γαλλορωσικῆς συμμαχίας.

Ἡ διάλυσις τῆς Γαλλορωσικῆς συμμαχίας. — Οἱ περὶ τὰ τέλη τοῦ 1808 ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος πρὸς τὴν νομοθετικὴν βουλὴν ῥηθέντες φιλόφρονες ὑπὲρ τῆς Ῥωσσίας λόγοι καὶ τὸ κατὰ Μάρτιον τοῦ ἐπομένου ἔτους ἐχθρικὸν τοῦ Ἀλεξάνδρου κατὰ τῆς Ἀγγλίας διάβημα (ὅπερ ἄλλως δὲν προήρχετο μόνον ἀπὸ τῆς πρὸς τὴν συμμαχίαν πίστεως αὐτοῦ, ἀλλ' ἀπηυθύνετο μᾶλλον κατὰ τοῦ Ἀδάϊρ) δὲν ἐστέρωσαν περισσότερον τὴν Ῥωσσογαλλικὴν συμμαχίαν· τούναντίον δὲ

ἦσαν αἱ ἔσχαται ἐπιδεικτικαὶ ἐκδηλώσεις τῆς συμμαχίας ταύτης. Ὑπεράνω τῶν τοιούτων ἐκδηλώσεων ἡ καθόλου τῶν πραγμάτων φορὰ συνέκρουε μὲν πρὸς ἀλλήλας τὴν Ῥωσσίαν καὶ τὴν Γαλλίαν, ἤγε δ' εἰς ἑνωσιν τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὴν Ῥωσσίαν. Ἡ Ῥωσσία ὑπεχρεοῦτο πάντως, καὶ ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῶν συμφερόντων αὐτῆς, νὰ διατελῇ ἐν πολέμῳ πρὸς τὴν Ἀγγλίαν ἰσσοῦ ἡ δύναμις αὕτη, καθὰ διελάμβανεν ἡ συνθήκη τῆς Ἐρφούρτης, ἀναγνώριση τὴν εἰς τὴν Ῥωσσίαν προσάρτησιν τῶν Ἡγεμονιῶν. Ἀλλ' ἡ αὐτὴ συνθήκη ὑπεχρεοῦ αὐτὴν νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Ἀγγλίας μεχρὶ τοῦ ἡ δύναμις αὕτη ἀναγνώριση καὶ τὸ ἐν Ἰσπανίᾳ ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος ἰδρυθὲν καθεστῶς. Ἀλλ' ἡ Ἀγγλία πρόθυμος μὲν ἦτο νὰ ἀναγνώριση τὴν Ῥωσσικὴν προσάρτησιν, ἀμειλίκτως δὲ κατεπολέμει τὸ ἐν Ἰσπανίᾳ καθεστῶς. Καὶ ἐν τῇ τοιαύτῃ ἀντιθέσει τῶν πραγμάτων, ἥς ἕνεκα ἡ Ῥωσσία, μεθ' ὅλας τὰς κατὰ τῆς Τουρκίας νίκας αὐτῆς, δὲν ἠδύνατο νὰ συνομολογήσῃ ὀριστικὴν εἰρήνην πρὸς τὴν Τουρκίαν, ὑπεχρεοῦτο δὲ νὰ ἐξακολουθῇ κατὰ τῆς Ἀγγλίας πόλεμον ἀσύμφορον καὶ ὀλέθριον αὐτῇ ὑπῆρχον τὰ σπέρματα Ῥωσσογαλλικῆς διενέξεως μελλούσης οὐ μόνον νὰ θέσῃ τέρμα εἰς τὴν ἐν Ἐρφούρτῃ ἐπὶ δυσεκτελέστοις ὅροις ἀνανεωθείσαν Ῥωσσογαλλικὴν σύμπραξιν, ἀλλὰ καὶ ν' ἀπολήξῃ εἰς σύγκρουσιν μεταξὺ τῶν δύο συμμάχων. Τὴν ἐν τῇ φύσει δὲ καὶ ἐν τῇ λογικῇ τῶν πραγμάτων κατὰ βάθος ὑπάρχουσαν ταύτην διένεξιν καὶ σύγκρουσιν ἐπιτάχυναν καὶ ἄλλα πολλὰ γεγονότα.

Ὁ νικηφόρος ὑπὲρ τῆς Γαλλίας λήξας κατὰ τῆς Αὐστρίας πόλεμος τοῦ Ναπολέοντος καὶ ἡ νέα πρὸς τὴν Αὐστροίαν συνθήκη τῆς Βιέννης (2/14 Ὀκτωβρίου 1809) αὐξάνοντα τὴν δύναμιν καὶ στερεοῦντα τὴν θέσιν τοῦ Ναπολέοντος ἐφαίνετο ὅτι ἐμελλον νὰ στερεώσωσι τὴν συμμαχίαν τῆς Ἐρφούρτης, ἀφοῦ μάλιστα, καθὰ εἴρηται, ἡ Ῥωσσία συνεμάχει ἐν τῷ πολέμῳ τούτῳ μετὰ τοῦ Ναπολέοντος καὶ προσήρτησεν εἰς τὸ κράτος αὐτῆς μέρος τῆς Γαλλικίας, παραχωρηθὲν αὐτῇ ὑπὸ τοῦ νικητοῦ. Καὶ ὅμως τὸ διὰ τοῦ νικηφόρου τούτου πολέμου δημιουργηθὲν καθεστῶς ἐπέσπευσε τὴν μεταξὺ τῶν συμμάχων ῥῆξιν. Διὰ τὴν Ῥωσσίαν οὐδὲν ἐσήμαινεν ἡ προσάρτησις μικροῦ τινος μέρους τῆς Γαλλικίας, ἀφ' οὗ τὸ πλεῖστον τῆς Γαλλικίας, ἥτοι Πολωνικῆς χώρας Αὐστριακῆς, προσηρτᾶτο τῷ Πολωνικῷ κράτει τοῦ μεγάλου δουκῆτος τῆς Βαρσοβίας καὶ παρὰ τὸ πλευρὸν τῆς Ῥωσσίας ἠγείρετο νῦν ἀπειλητικὴ ἡ δύναμις τοῦ νέου Πολωνικοῦ κράτους.

Εἶναι ἀληθές ὅτι ὁ Ναπολέων προύθυμήθη νὰ κατευνάσῃ τὴν ἐπὶ τούτῳ ἀγανάκτησιν τοῦ λίαν ἐρεθισθέντος Ἀλεξάνδρου συναπνῶν διὰ συνθήκης ἵνα μηδέποτε γένηται λόγος ἐπίσημος περὶ *Πολωνικοῦ κράτους*. Ἀλλὰ τὰ ὀνόματα δὲν μετέβαλλον τὰ πράγματα. Μετ' ὀλίγον ἢ ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου εὐσχήμως ἀπορριφθεῖσα πρότασις περὶ συνοικεσίου τοῦ Ναπολέοντος μετὰ τῆς ἀδελφῆς τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐψύχρανε τὰς προσωπικὰς μεταξὺ τῶν δύο μονάρχων σχέσεις. Ἄλλ' ὅ,τι ὑπὲρ πᾶν ἄλλο καθίστα κατὰ βάθος ἀδύνατον τὴν διατήρησιν οὐχὶ τῆς συμμαχίας, ἀλλὰ τῆς εἰρήνης αὐτῆς μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν, ἦτο αὐτὸ τὸ διὰ τῆς ἀτυχοῦς ἐκβάσεως τοῦ Αὐστριακοῦ πολέμου δημιουργηθὲν νέον Εὐρωπαϊκὸν καθεστὼς. Εἶπομεν ἤδη καὶ ἐν τοῖς ἐμπροσθεν ὅτι συμμαχία μεταξὺ Ῥωσσίας καὶ Γαλλίας κατὰ τὰς τότε πολιτικὰς περιστάσεις εἶδε νὰ στηριχθῇ ἢ ἐπὶ τῆς ἀνάγκης ἢ ἐπὶ σχεδίων κοσμοκρατορίας. Ἄλλ' ἀμφότερα ταῦτα τὰ ἐλατήρια τῆς Ῥωσικῆς πολιτικῆς τοῦ ἔτους 1807 εἶχον νῦν ἐκλείπει. Ὁ δ' Ἀλέξανδρος ἀνανήψας ἀπὸ τῆς μέθης τῆς Ἀνατολικῆς πολιτικῆς τοῦ Ναπολέοντος καὶ ἀπὸ τῆς ιδέας τῆς κοσμοκρατορίας, ἀρκούμενος δ' εἰς τὰς διὰ τῶν ὅπλων αὐτοῦ γενομένας κτήσεις, ἔστρεψε νῦν ζωηρῶς τὴν προσοχὴν καὶ τὴν μέριμναν αὐτοῦ εἰς τὸ ζήτημα τῆς Εὐρωπαϊκῆς ἰσορροπίας καὶ ἐλευθερίας. Ὡς πρὸς τοῦτο δ' ἡ πολιτικὴ θέσις τῆς Εὐρώπης κατέστη διὰ τοῦ Αὐστριακοῦ πολέμου πολλῶ χειρίων ἢ πρὸ τοῦ πολέμου τούτου, ὅποτε ἡ Αὐστρία εἶχε δυνάμιν τινα καὶ ἀνεξαρτησίαν, ἐνῶ νῦν ἀκρωτηριασθεῖσα καὶ ἐξασθενήσασα ὑπέκυψεν ὡς οὐδέποτε ὑπὸ τὴν πολιτικὴν ἐπιρροὴν τοῦ Ναπολέοντος. Καὶ παρήχθη οὕτω κατάστασις τοιαύτη, οἷαν προβλέπων ὁ Ἀλέξανδρος ἐν Ἐρφούρτῃ εἶχεν ἀντιστῆ εἰς τὰς κατὰ τῆς Αὐστρίας πρὸς αὐτὸν εισηγήσεις τοῦ Ναπολέοντος. Μικρὸν μετὰ τὴν συνέντευξιν ἐκείνην ἔγραψεν ὁ Ἀλέξανδρος πρὸς τὸν Ῥωμάντζωφ: «Θὰ ἐνθυμηθῇτε ὅτι ἐν ταῖς ἐν Ἐρφούρτῃ συνομιλίαις ἡμῶν ἐπίστευσον πάντοτε ὅτι τὸ ὠφελιμώτατον θὰ ἦτο νὰ δημιουργηθῇ ἐν Εὐρώπῃ σύστημα τείνων εἰς τὸ νὰ μὴ δύναται μηδεμίαν τῶν τριῶν ὑπολειπομένων μεγάλων δυνάμεων νὰ διαταράττῃ τὴν γενικὴν εἰρήνην τῆς ἡπείρου. Τὸ σύστημα τοῦτο καθίσταται δυνατόν, μόνον ὅταν ὑπάρχῃ τις ἰσορροπία ἐν ταῖς δυνάμεσι τῶν τριῶν κρατῶν καὶ ἡ Ῥωσσία, μὴδὲν αὐτὴ δι' ἑαυτὴν φοβουμένη ἐκ τῆς Αὐστρίας, δύναται κατ' ἀκολουθίαν νὰ βλέπῃ μετὰ τινος γαλήνης τὴν αὐξήσιν τῆς δυνάμεως τοῦ κράτους τούτου ὡς μέ-

σου τῆς καθιδρύσεως τοῦ ἐν λόγῳ συστήματος». Ἀλλ' ὁ πόλεμος ὁ Αὐστριακός, οὐ μετέσχεν ἀκουσίως καὶ ἀδρανῶς καὶ αὐτός ὁ Ἀλέξανδρος, παρήγαγεν ἀποτέλεσμα ὅπως ἀντίθετον τοῦ ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου ποθομένου συστήματος, καὶ ἡ Αὐστρία, ὡς ἡ Πρωσία, κατέστη ἀκουσία δορυφόρος καὶ ὑποτελὴς τῇ Γαλίᾳ καὶ ὁ αὐτοκράτωρ αὐτῆς ἐγένετο ἀκούσιος πενθερός τοῦ Ναπολέοντος. Οὕτω δ' ἡ Εὐρώπη περιέστη εἰς θέσιν χείρονα ἐκείνης, ἐν ἣ εὕρισκετο πρὸ τῆς Ἰένης καὶ τῆς Φρειδλανδίας. Ὀλόκληρος ἡ ἡπειρωτικὴ Εὐρώπη ἦτο νῦν τεταγμένη ὑπὸ τὸν Ναπολέοντα. Ἀλλ' ἡ Ῥωσία οὔτε ὑπὸ τῆς ἀνάγκης οὔτε ὑπὸ τοῦ συμφέροντος ἐβιάζετο νὰ προσχωρήσῃ εἰς τὸ Ναπολεόντιον τοῦτο σύστημα δίκην μεγάλης τινὸς Πρωσίας ἢ Αὐστρίας. Ὁ Ἀλέξανδρος ἠσθάνετο ἐν ἑαυτῷ δύναμιν καὶ συνησθάνετο καθήκον καὶ ἀποστολὴν ὑψηλοτέραν, ἀπέναντι τῆς Εὐρώπης. Ὁ πόλεμος ἐνέκειτο ἐν τῇ φύσει καὶ ἐν τῇ λογικῇ τῶν πραγμάτων. Καὶ τοῦτο ἐνόει καὶ ὁ Ναπολέων οὐχὶ βεβαίως ἐκ πολιτικῆς περινοίας, ἀλλ' αἰσθανόμενος τὴν δύναμιν τοῦ πεπωμένου καὶ τὰς μηχανορραφίας τῶν Ἀγγλῶν. «Ὁ πόλεμος θὰ ἐπέλθῃ, ἔλεγεν ὁ Ναπολέων· θὰ ἐπέλθῃ ἐναντίον τῆς θελήσεώς μου, ἐναντίον τῆς θελήσεως τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου, ἐναντίον τῶν συμφερόντων τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ῥωσίας. Πολλῶς τοῦτο εἶδον, καὶ ἡ πείρα τοῦ παρελθόντος μοὶ ἀποκαλύπτει τὸ μέλλον τοῦτο. Πάντα ταῦτα εἶναι σκηνὴ μελοδράματος καὶ οἱ Ἀγγλοὶ κρατοῦσι τὰς μηχανάς». Καὶ ἀληθὲς μελόδραμα ἦσαν τὰ κατὰ τὰς παραμονὰς τοῦ πολέμου αὐτοῦ ἐκατέρωθεν λεχθέντα, μαρτυροῦντα πόσον τὰ προσωπικὰ αἰσθήματα καὶ αὐτῶν τῶν ἰσχυροτάτων καὶ ἀπολυταρχούντων μοναρχῶν οὐδὲν ἰσχύουσιν ἀπέναντι τῶν γενικωτέρων αἰτίων καὶ λόγων τῶν ἀγόντων τὰ κράτη εἰς σύγκρουσιν πρὸς ἄλληλα καὶ πόλεμον. Καὶ ἐν τοιαύτῃ περιστάσει αἱ μικραὶ διενέξεις, αἱ καὶ ἄλλως ἀσήμαντοι, γίνονται ἀπλῶς ἀφορμὴ πολέμου, ὡς τοῦτο ἐγένετο διὰ τὴν Γαλίαν καὶ τὴν Ῥωσίαν, ὅποτε ὁ Ναπολέων προσήρτησεν εἰς τὸ κράτος αὐτοῦ (1811) τὸ Ὀλδεμβούργον καὶ προεκάλεσε τὴν διαμαρτύρησιν τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τὴν ἐπιβολὴν βαρέων τελωνειακῶν δασμῶν εἰς τὰ εἰς Ῥωσίαν εἰσαγόμενα Γαλλικὰ ἐμπορεύματα.

Ὁ Ναπολέων οὐ μόνον δὲν ἐπιθύμει τὸν πόλεμον, ἀλλὰ καὶ ἐζητεῖ νὰ ἀποφύγῃ αὐτόν. «Ἡ Ῥωσία ὀπλιζέται καὶ φαίνεται προσεγγίζουσα πρὸς τὴν Ἀγγλίαν, ἔλεγεν ὁ Ναπολέων ἐν τινὶ πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον

ἐπιστολῇ (ἀπὸ 16/28 Φεβρουαρίου). Τοῦτο δύναται νὰ φέρῃ εἰς πόλεμον... Παρακαλῶ τὴν Ὑμετέραν Μεγαλειότητα ν' ἀναγνώσῃ τὴν ἐπιστολὴν ταύτην ἐν πνεύματι ἀγαθῷ καὶ νὰ μὴ ἴδῃ ἐν αὐτῇ οὐδέν, ὅπερ δὲν εἶναι διαλλακτικόν καὶ ἐπιτήδειον νὰ ἐξαφανίσῃ ἐκατέρωθεν πᾶσαν δυσπιστίαν καὶ ν' ἀποκαταστήσῃ τὰ δύο ἔθνη ὑπὸ πᾶσαν ἐποψίν εἰς ἐγκάρδιον συμμαχίαν τὴν τοσοῦτον εὐτυχῶς ἀπὸ τεσσάρων ἐτῶν ὑφισταμένην». Συγχρόνως δ' ὁ ὑπουργὸς Σαμπανὺ γράφων τῷ Κωλαιγκοὺρ προσετίθει: « Συνομιλοῦντες μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου λαλήσατε εἰς τὴν καρδίαν αὐτοῦ, θίξατε τὴν τιμὴν καὶ τὴν εὐαισθησίαν αὐτοῦ. Εἶπατε αὐτῷ ὅτι ὁ μονάρχης, ὃν θέτει εἰς θέσιν δεινὴν, εἶναι ἐκεῖνος, ὅστις κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ (τοῦ Ἀλεξάνδρου) ὁμολογίαν, παρέσχεν αὐτῷ ἀγαθὰς ὑπηρεσίας· εἶναι ἐκεῖνος, πρὸς ὃν εἶπεν (ὁ Ἀλέξανδρος) ἐν Τιλσιτίῳ καὶ κατὰ τὴν ἡμέραν αὐτὴν, ἣν ἐθεώρει ὡς ἐπέτειον τῆς Πουλτάβας: « Ἐσώσατε τὸ Ῥωσικὸν κράτος! ». Καὶ λοιπὸν ἀμοιβὴ τῆς ἐξόχου ὑπηρεσίας ἔσται διὰ τὸν αὐτοκράτορα νὰ ποιησῇται πόλεμος κατὰ τῆς Ῥωσσίας, ἵνα σώσῃ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ τιμὴν, ἵνα ἀποφύγῃ τὴν μομφήν, ὅτι ἐν τῇ τοιαύτῃ ἀκμῇ τῆς δόξης, εἰς ἣν ὑψώθη ἀρ' ἑαυτοῦ, ὑπέμεινεν ἐκεῖνο, τὸ ὅποιον δὲν ἤθελεν ὑπομείνει ὁ Λουδοβίκος ΙΕ' ἀποκοιμηθεὶς ἐν ταῖς ἀγκάλαις τῆς κυρίας Du Bally; ». « Τὸ κατ' ἐμέ, ἔγραφεν ὁ Ναπολέων ἐν ἐπιστολῇ ἀπὸ 23/4 Ἀπριλίου, θὰ μένω φίλος τῆς Ὑμετέρας Μεγαλειότητος, οὐδέποτε θὰ προσδῶλῶ Αὐτήν, καὶ τὰ στρατεύματά μου δὲν θὰ βαδίσωσιν εἰμὴ ὅπότεν ἡ Ὑμετέρα Μεγαλειότης σχίσῃ τὴν συνθήκην τοῦ Τιλσιτίου. Θὰ ἀφοπλισθῶ πρῶτος... ἂν ἡ Ὑμετέρα Μεγαλειότης μοὶ δείξῃ τὴν αὐτὴν ἐμπιστοσύνην, ἥς μοὶ παρέσχε τεκμήριον». Μάτην ὁ Ναπολέων δικαιολογῶν τὴν προσάρτησιν τοῦ Ὁλδεμβούργου ἔνεκα τῆς θέσεως αὐτοῦ ὡς κειμένου μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας ἐχαρακτήριζε τὸ ζήτημα τοῦ Ὁλδεμβούργου ὡς μικρολογίαν, καὶ ἐν τῇ ὁμιλίᾳ αὐτοῦ πρὸς τὸν Ῥώσον ἀξιωματικὸν Τσέρνιτσεφ, τὸν ἐν Παρισίοις μένοντα ὑπασπιστὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου, προκειμένου περὶ Πολωνίας ὤμνουν εἰς ὃ, τι εἶχεν ἱερὸν ἐν τῷ κόσμῳ, ὅτι ἡ ἰδέα τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς Πολωνίας ἦτο ὅλως ξένη πρὸς τὰς σκέψεις αὐτοῦ. « Τίς ἐπιβουλεύει, ἀνεφώνει πρὸς αὐτόν, τῇ Ὑμετέρᾳ ὑπάρξει; Τίς ἔχει τὸ σχέδιον νὰ προσδῶλῃ ὑμᾶς; Βεβαίως δὲν παρανοῶ τὰ συμφέροντά μου εἰς βαθμὸν τοιοῦτον, ὥστε ἐπιπολαιῶς καὶ ἄνευ λόγου νὰ περιπλακῶ εἰς πόλεμον κατὰ δυνάμειν ἐχούσης ἄπειρα μέσσι καὶ

τῆς ὁποίας οἱ γενναῖοι στρατιῶται μέλλουσι ν' ἀγωνισθῶσιν ὑπὲρ τῶν ἑσσιῶν αὐτῶν». Τοιαῦτα ἐλάλει περὶ Ῥωσσίας ὁ Ναπολέων καθ' ὃν χρόνον ἐδέσποζε σχεδὸν ἀπάσης τῆς μὴ Ῥωσσικῆς καὶ Τουρκικῆς ἡπειρωτικῆς Εὐρώπης καὶ ὁ μέγιστος στρατός, ὃν εἶδε ποτε ἡ Εὐρώπη ἐν τῇ Ἱστορίᾳ αὐτῆς, ἠθροίζετο παρὰ τὰ ὅρια τῆς Ῥωσσίας, ἵνα εἰσβάλῃ ἐντὸς αὐτῶν. Ἐμέμφετο δὲ τὸν Ἀλέξανδρον διότι ἐπιλαθόμενος τοῦ Τιλαϊτίου καὶ τῆς Ἐρφούρτης παρεῖχεν ἀκρόασιν εἰς τὰς εἰσηγήσεις τῶν Ἀγγλων καὶ εἰς τὰς ψευδεῖς ἐκθέσεις τῶν Ῥώσων πρεσβευτῶν καὶ πρακτόρων. Ἡμέραν τινὰ μέγιστα συλλαβὼν τὸν Τσέρνιτσεφ ἐκ τοῦ ὠτός ἠρώτα: «Τίνες λοιπὸν αἱ ἐπιθυμίαι τῆς Ῥωσσίας; ὁμιλήσωμεν νῦν ὡς ἀληθεῖς στρατιῶται, ἄνευ διπλωματικῆς φρασεολογίας». Ἐκ τῶν ἐξηγήσεων δὲ τοῦ Τσέρνιτσεφ ἐφαίνετο διατεθειμένος νὰ προβῇ καὶ εἰς τὴν παραχώρησιν αὐτοῦ τοῦ Δάντσικ εἰς Ῥωσσίαν, ὡς ἀντισταθμῆμας τοῦ Ὀλδεμβούργου, ἐὰν ἐξηφανίζετο πᾶς φόβος πολέμου, καὶ ἄνευ δὲ τοῦ ὅρου τούτου νὰ παραδώσῃ τὴν Ἐρφούρτην εἰς τὸν δούκα τοῦ Ὀλδεμβούργου. Πολλάκις ἔλεγε τῷ Τσέρνιτσεφ: «Ἐὰν ὁ αὐτοκράτωρ ἐμμένῃ ἐν τῇ πρὸς ἐμὲ συμμαχίᾳ, ἡ βασιλεία αὐτοῦ μέλλει νὰ καταστῇ ἡ λαμπροτάτη καὶ ἐνδοξοτάτη βασιλεία, ἣν εἶδε ποτε ἡ Ῥωσσία», καὶ βεβαιῶν ἐμφαντικῶς τὰς πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον συμπαθείας αὐτοῦ ἔλεγε συγχρόνως: «Ἡ Ῥωσσία εἶναι γεωγραφικῶς γεννημένη γῆλι τῆς Γαλλίας», ἐξέφραζε δὲ τὴν μετάνοιαν αὐτοῦ διότι προσήρτησε τὴν Γαλλικίαν τῷ μεγάλῳ δουκάτῳ τῆς Βαρσοβίας καὶ ἐντεῦθεν ἐπήνεγκε ψυχρότητα τινα μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν· διέψευδε δ' ἐμφαντικώτατα τὰς περὶ μυστικῆς μετὰ τῆς Αὐστρίας κατὰ τῆς Ῥωσσίας συνομολογηθείσης συμμαχίας φήμας, ἐπίσης δὲ καὶ τὰ διαδοθέντα ἐν τοῖς πολιτικοῖς κύκλοις, ὅτι ὑπεστήριζεν ἐν Κωνσταντινουπόλει τὴν εἰς τὰς Ῥωσσικὰς ἀξιώσεις ἀντίστασιν τῆς Τουρκίας. Ὅτε δὲ τὸ πρῶτον ἤκουσε τὰ ὑπὸ τῆς Ῥωσσίας λαμβανόμενα τελωνειακὰ κατὰ τῆς Γαλλίας μέτρα, ἀνεφώνησεν: «Ἰδοὺ εἰς μέγας πλανήτης λαμβάνων διεύθυνσιν ψευδῆ. Οὐδὲν πλέον ἐννοῶ ἐκ τῆς πορείας αὐτοῦ. Δὲν δύναται νὰ ἐνεργήσῃ οὕτω εἰμὴ ἵνα ἐγκαταλίπῃ ἡμᾶς. Ὡμεν προσεκτικοὶ καὶ λάβωμεν τὰ ὑπὸ τῆς φρονήσεως ἀπαιτούμενα μέτρα». Ἀριστα χαρακτηρίζουσι τὰς πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον διαθέσεις τοῦ Ναπολέοντος ὅσα ἐν ταῖς παραμοναῖς ἔτι τοῦ πολέμου ἔλεγε πρὸς τὸν Τσέρνιτσεφ μεμφόμενος τὴν συστηματικὴν σιωπὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου πρὸς τὰς γε-

νομένας τούτῳ προτάσεις περὶ ἐνάρξεως διαπραγματεύσεων διὰ τὰ ἀντικείμενα τῆς διενέξεως. « Μήπως ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος, ἔλεγεν ὁ Ναπολέον πρὸς τὸν Τσέρνιτσεφ, κατέβαλεν ἤδη ἐμὲ διὰ νὰ προσφέρηται πρὸς με κατὰ τρόπον οὕτω ταπεινωτικόν; Κατέστημεν λοιπὸν οὕτω ἀξιοπεριφρόνητοι πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ, ὥστε δὲν κρίνει ἡμᾶς ἀξίους καὶ ὥστε ν' ἀπαντήσῃ ἡμῖν ἢ νὰ ἔλθῃ εἰς ἐξηγήσεις μεθ' ἡμῶν; . . Ἐὰν ἕνεκα ὑπερηφανείας δὲν θέλητε νὰ ἐκλέξητε τοὺς Παρισίους ὡς τόπον διαπραγματεύσεων, προσδιορίσατε ἄλλην πόλιν ἐν Γερμανίᾳ. . . Ὁμολογῶ ὅτι ἀπὸ δύο ἐτῶν οὐδέποτε ἠθελον πιστεύσει εἰς τὸ δυνατόν ῥήξινός τις μεταξὺ Ρωσσίας καὶ Γαλλίας, τοῦλάχιστον ἐνὸςφ ζῶμεν ἡμεῖς καὶ ἐπειδὴ ὁ Ἀλέξανδρος εἶναι νέος καὶ ἐγὼ δὲ ὀφείλω νὰ ζήσω πολλὰ ἀκόμη ἔτη, τὴν ἐγγύησιν τῆς εἰρήνης τῆς Εὐρώπης εἶχον θέσει ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῶν ἀμοιβαίων ἡμῶν αἰσθημάτων. Τὰ ἐμὰ αἰσθήματα ἔμειναν ἀναλλοίωτα. Δύνασθε νὰ βεβαιώσητε περὶ τούτου ἐκ μέρους μου τὸν αὐτοκράτορα καὶ νὰ εἴπητε αὐτῷ, ὅτι ἐὰν τὸ Εἰμαρμένον θέλῃ ἵνα αἱ δύο μέγιστα δυνάμεις κτυπηθῶσι πρὸς ἀλλήλας διὰ μικρὰ σφάλματα δεσποινίδων (*pacadilles de demoiselles*), θὰ πολεμήσω ὡς γενναῖος ἱππότης, ἄνευ οὐδενὸς μίσους, ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐχθρότητος καὶ, ἐὰν αἱ περιστάσεις ἐπιτρέψωσι, θὰ προτείνω αὐτῷ νὰ γευματίζωμεν ὁμοῦ ἐν ταῖς προφυλακαῖς. Τὸ διάθημα, ὅπερ ποιῶμαι σήμερον, θὰ σημειωθῇ ἐν ταῖς δέλτοις μου πρὸς ἐλάφρυνσιν τῆς συνειδήσεώς μου ». Ἀλλὰ καὶ ὁ Ἀλέξανδρος δὲν ἐπόθει τὸν πόλεμον οὐδ' ἐτόλμα ν' ἀπολύσῃ καθ' ἑαυτοῦ ἀπάσας τὰς δυνάμεις τῆς ὑπὸ τὸν Ναπολέοντα Εὐρώπης. « Θέλω τὴν διατήρησιν τῆς συμμαχίας, ἔλεγε, καὶ θέλω αὐτὴν ὡς ἄνθρωπος καὶ ὡς ἡγεμῶν ὡς ἄνθρωπος, διότι νομίζω ὅτι δι' αὐτῆς γίνεται φειδῶ πολλοῦ ἀνθρωπίνου αἵματος, ὡς ἡγεμῶν δέ, διότι πιστεύω ὅτι αὕτη δύναται νὰ διατηρήσῃ τὴν εἰρήνην τῆς Εὐρώπης κάλλιον παντός ἄλλου συστήματος. . . Ἐπέστη ὁ χρόνος ἵνα ἀναγνωρίσῃ ὁ αὐτοκράτωρ Ναπολέον ὅτι οὐδεὶς παρέσχεν αὐτῷ ὑπηρεσίας οὕτω τιμίας, οὐδεὶς οὕτω εἰλικρινῶς ἠγάπησε τὴν δόξαν αὐτοῦ ὡς ἐγώ, καὶ οὐδεὶς δύναται νὰ παράσχῃ αὐτῷ τεκμήριον εἰλικρινεστέρας καὶ ὠφελιμωτέρας φιλίας. Ἡμῖν ὅλος καρδία ὑπὲρ αὐτοῦ, οἰαιδήποτε καὶ ἦσαν αἱ περιστάσεις. Ἐστω λοιπὸν καὶ αὐτὸς δίκαιος πρὸς ἐμέ ».

Ἀπειλαὶ τινες ἐκατέρωθεν δὲν ἔλειψαν ἐν τούτοις. Ὁ Ναπολέον

ὁμιλῶν πρὸς τὸν Τσέρνιτσεφ δὲν ἀπέφυγε νὰ εἶπῃ αὐτῷ, ὅτι καθ' ἣν περίστασιν ὁ θεὸς τῶν νικῶν ἤθελε συνταχθῇ μετ' αὐτοῦ, θὰ ἐνῆργει οὕτω, ὥστε νὰ μετανοήσῃ ἡ Ῥωσσία διὰ τὸ διάβημα αὐτῆς, καὶ τότε ἐμελλεν αὕτη ν' ἀπολέσῃ οὐχὶ μόνον τὰς Πολωνικὰς ἐπαρχίας, ἀλλὰ καὶ τὴν Κριμαίαν». Καὶ ὁ Ἀλέξανδρος δ' ἔλεγεν ἐμφαντικῶς ὅτι «θὰ πωλήσῃ ἀκριβὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτοῦ τῷ Ναπολέοντι». Ἀλλὰ ταῦτα ἦσαν παροδικαὶ ἐκδηλώσεις παροδικῆς ἀγανακτήσεως. Ὁ πόλεμος ἤρξατο ἀνεπαισθήτως χωρὶς νὰ κηρυχθῇ. Διακοίνωσις τῆς Ῥωσσικῆς κυβερνήσεως ἐξαρτῶσα τὴν διατήρησιν τῆς εἰρήνης ἐκ τῆς καθ' ὁλοκληρίαν ἐκκενώσεως τῶν Πρωσσικῶν χωρῶν θεωρηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος ὡς τελεσίγραφον καὶ ὡς κήρυξις πολέμου ἐγένετο ἀφορμὴ τῆς εἰσβολῆς τοῦ μεγάλου στρατοῦ ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς Ῥωσσίας. Καίτοι δὲ ὁ πόλεμος ἐθεωρεῖτο πάντοτε πιθανώτατος καὶ ἐπικείμενος, οὐχ ἦττον ὁ Ἀλέξανδρος κατελήφθη ἐξαπίνης ὑπὸ τῆς εἰς τὸ κράτος αὐτοῦ εἰσβολῆς καὶ ἐπειράθη ἐσχάτην τινὰ ἀπόπειραν πρὸς ἀποτροπὴν τοῦ πολέμου γράψας ἀπὸ τῆς Βίλνας τῇ 3/15 Ἰουνίου πρὸς τὸν Ναπολέοντα ἐπιστολὴν, ἐν ἣ ἐξέφραζε τὴν ἀπορίαν αὐτοῦ διὰ τὴν ἀπροσδόκητον ἐκρηξιν τοῦ πολέμου καὶ ἐφαίνετο πρόθυμος εἰς διαπραγματεύσεις περὶ εἰρήνης ἐπὶ τῷ ὄρει, ἵνα ὁ στρατὸς τῆς εἰσβολῆς καταλίπῃ ἀμέσως τὸ Ῥωσσικὸν ἔδαφος, κηρύττων ἅμα ὅτι ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει οὐδέποτε θὰ διαπραγματεύετο περὶ εἰρήνης πρὶν ἢ τὸ ἔδαφος τῆς Ῥωσσίας καθαρισθῇ ἀπὸ τοῦ ἐσχάτου πολεμίου στρατιώτου. Ἀλλ' ἡ ἐπὶ τούτῳ τῷ σκοπῷ γενομένη ἀποστολὴ τοῦ στρατηγοῦ Βαλάχωφ, ὅς ἦν καὶ κομιστὴς τῆς αὐτοκρατορικῆς ἐπιστολῆς, ἀπέτυχε, διότι ὁ Ναπολέων ἦτο διατεθειμένος νὰ ἄρξηται διαπραγματεύσεων μετὰ τὴν πρώτην μεγάλην νίκην, φρονῶν καὶ ἐλπίζων ὅπως τὰ ναντία πρὸς τὴν διακήρυξιν τοῦ Ἀλεξάνδρου. Οὕτω ἤρξατο εἰς τῶν ἀξιομνημονευτοτάτων καὶ σπουδαιωτάτων διὰ τὰ μέγιστα αὐτοῦ ἐν τῇ παγκοσμίᾳ Ἱστορίᾳ ἀποτελέσματα πολέμων. Ὁ Ναπολέων ἐναντίον τῆς πρὸς τὸν Τσέρνιτσεφ διακηρύξεως ὅτι, ἂν ἡναγκάζετο νὰ κινήσῃ πόλεμον κατὰ τῆς Ῥωσσίας, ἐμελλε νὰ διεξαγάγῃ τὸν πόλεμον ἄνευ συμμάχων καὶ ἰδίως ἄνευ τῆς Αὐστρίας, ἐκίνησε νῦν μεθ' ἑαυτοῦ καὶ ἐναντίον τῆς Ῥωσσίας καὶ τὴν Αὐστρίαν καὶ τὴν Πρωσσίαν καὶ ἅπασαν τὴν λοιπὴν ἡπειρωτικὴν Εὐρώπην πλὴν τῆς Τουρκίας καὶ Σουηδίας. Καὶ τοιαύτης ἡγούμενος δυνάμειος ἐν τῇ συναισθήσει τοῦ ἀκατανίκητου δοκοῦντος μεγαλείου αὐτοῦ οἶονεῖ ἐταλάνιζε τὴν Ῥωσσίαν λέγων

ἐν τῇ πρὸς τὸν στρατὸν προκηρύξει: «Ἡ Ῥωσσία φαίνεται παρασυρομένη ὑπὸ τοῦ πεπρωμένου· τὸ εἰμαρμένον αὐτῆς πρέπει νὰ ἐκπληρωθῇ». Πρὸς τὴν ἀσεβῆ ταύτην διακήρυξιν τοῦ πειρωμένου νὰ ὑψώσῃ τὸν εἰπόντα μέχρι τοῦ ὕψους τοῦ τὰ ἀνθρώπινα διέποντος Θεοῦ, τοῦ ἰσόθεον ἑαυτὸν ἡγούμενου αὐτοκράτορος, ὁ εὐσεβὴς ὀρθόδοξος αὐτοκράτωρ ἀπήντησεν ἐν τῇ πρὸς τὸν λαὸν καὶ τὸν στρατὸν αὐτοῦ προκηρύξει: «Ὁ Θεὸς εἶναι ἐναντίον τοῦ ἐπιδρομείως». Καὶ ὁ Θεὸς οὗτος ἐδικαίωσε τὸν Ἀλέξανδρον καὶ τὴν εὐσεβῆ ρῆσιν αὐτοῦ. Ὁ Ναπολέων ἠπατήθη τὴν τελευταίαν στιγμὴν ἐν τοῖς περὶ τῆς ἰδίας ἑαυτοῦ δυνάμει καὶ τῆς τοῦ πολεμίου ἀδυναμίας ὑπολογισμοῖς αὐτοῦ. Λέγομεν ὅτι ἠπατήθη, διότι μέχρι τῆς τελευταίας στιγμῆς δὲν ἐφαίνετο ὑποτιμῶν τὴν Ῥωσσίαν καὶ θεωρῶν αὐτήν, ὡς πλείστοι ἐπιπόλαιοι παρατηρηταί, ὄγκον βαρβαρικὸν ἀκατέργαστον ὑπ' οὐδεμιᾶς δυνάμει ὑψηλῆς ἠθικῆς ἐμψυχούμενον, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ μηχανισμοῦ τῆς δεσποτικῆς κυβερνήσεως ἀσκόπως καὶ ἀδρανῶς κινούμενον. Ὁ Ναπολέων, καθὰ καὶ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν εἶπομεν, δὲν ὑπετίμα τὰς δυνάμεις τῆς Ῥωσσίας, καὶ ἐν ταῖς παραμοναῖς ἔτι τοῦ πολέμου ἔλεγεν ὅτι δὲν εἶχε σκοπὸν νὰ ταφῇ ἐν τοῖς παγετοῖς τῆς Πολωνίας οὔτε νὰ ἀποπειραθῇ νὰ εἰσελθῇ εἰς τὰ πεδία τῆς Οὐκραίνης· ὅτι τὸ τοιοῦτον ἤθελεν εἶσθαι ἀντικείμενον φιλοδοξίας δι' ἓνα Ἀλέξανδρον Μακεδόνα, ἀλλ' ὅτι τοιαύτην φιλοδοξίαν δὲν εἶχεν αὐτός. Ἀλλ' ἐξ ἄλλου φαίνεται ἀληθές ὅτι ὁ Ναπολέων τὰς δυνάμεις καὶ τὰ ἀμυντικὰ μέσα τῆς Ῥωσσίας ἐξετίμησε μόνον ὑπὸ ὕλικήν ἔποψιν, δὲν ἔλαβε δ' ὑπ' ὄψιν τὸ βαθύ ἐθνικὸν καὶ θρησκευτικὸν αἶσθημα, τὴν ἰσχυρὰν φιλοπατρίαν καὶ τὴν ἄλλην μεγάλην ἠθικὴν τοῦ λαοῦ ἐκείνου δύναμιν, ἥτις πᾶσαν τὴν ἄλλην ἐκ τοῦ πλήθους τῶν κατοίκων καὶ τῆς γεωγραφικῆς θέσεως προερχομένην ὕλικήν δύναμιν περιβάλλεται ἀπλῶς ὥσπερ ἡ ψυχὴ τὸ σῶμα. Καὶ μὴ διδραχθεὶς καὶ ἐκ τῆς πείρας καὶ τοῦ παθήματος ἐλάλει ὕστερον ἔτι περὶ τοῦ λαοῦ τούτου ὡς περὶ «Ταρτάρων τῆς ἐρήμου ἀναξίων νὰ καλῶνται ἄνθρωποι» (ἰδ. σελ. 30). Καὶ τοῦτο ὑπῆρξε τὸ μέγιστον τῶν σφαλμάτων τοῦ ἀνδρός. Ἡ ἐπὶ τὴν Ῥωσσίαν στρατεία τοῦ Ναπολέοντος ἀποτελεῖ ἀρχὴν νέας μεγάλης περιόδου ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Ῥωσσίας καὶ τῆς Εὐρώπης. Ὅτε πρὸ ἐνὸς περιπτου αἰῶνος ὁμοίαν εἰσβολὴν ἐπεχείρησεν εἰς τὸ κράτος τοῦτο ὁ Κάρολος IB' τῆς Σουηδίας, ἡ εἰσβολὴ αὕτη ἀπειλήσασα πρὸς στιγμὴν νὰ καταστρέψῃ τὸ ἔργον τοῦ μεγάλου Πέτρου ἐν τῇ γενέσει αὐτοῦ, συνετέ-

λεσε διὰ τοῦ ἀποτελέσματος εἰς τὴν προαγωγὴν τοῦ ἔργου ἐκείνου καὶ ἡ Ῥωσσία κατέστη ἔκτοτε μεγάλη Εὐρωπαϊκὴ δύναμις. Διὰ τῆς εἰσβολῆς τοῦ Ναπολέοντος ἐφάνη πρὸς στιγμὴν κινδυνεῦον τὸ μέγα ἔργον τοῦ Πέτρου μετὰ αἰῶνος ἀνάπτυξιν καὶ ἐπύρρωσιν. Ἀλλὰ τὸ οἰκτρὸν τέλος τῆς Ναπολεοντίου στρατείας οὐ μόνον τὸν κίνδυνον ἀπεσόβησεν, ἀλλὰ καὶ τὴν Ῥωσσίαν κατέστησε πρώτην δύναμιν τῆς τότε Εὐρώπης καὶ ἡγέτιν καὶ ἰθύντριαν τῶν τυχῶν αὐτῆς. Ἡ τοιαύτη τῶν πραγμάτων μεταβολὴ ἐπέδρα πάντως, φανερῶς ἢ λεληθότως, ἀμέσως ἢ ἐμμέσως, καὶ ἐπὶ τὰς τύχας τῆς Ἀνατολῆς καὶ τοῦ Ἀνατολικοῦ ζητήματος. Εἶναι δὲ ἐπικαίρον νῦν, ὅτε εὕρισχόμεθα ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς νέας ταύτης περιόδου, νὰ ρίψωμεν βλέμμα τι ἀναδρομικὸν εἰς τὴν Ἱστορίαν τοῦ παρελθόντος προστιθέντες ἐπικαίρως εἰς τὰ ἐν τῇ Εἰσαγωγῇ περὶ τοῦ ζητήματος τούτου γραφέντα ὀλίγα τινὰ ἔτι συντείνοντα εἰς τὴν ἱστορικὴν διασάφησιν τῆς θέσεως τῆς Ῥωσσίας ἐν τῷ Ἀνατολικῷ ζητήματι καὶ ἐν τῇ καθόλου Ἱστορίᾳ.

Ἡ θέσις τῆς Ῥωσσίας ἐν τῇ Ἱστορίᾳ. — Πλανῶνται οἱ νομίζοντες ὅτι ἡ Ῥωσσία ὑπῆρξεν ἀνέκαθεν κράτος ἢ χώρα βάρβαρος ὑπὸ βαρβάρων οἰκουμένη, μόλις διὰ τῆς μεγαλοφυίας τοῦ Πέτρου ὡς διὰ μαγείας κατασταθεῖσα δύναμις Εὐρωπαϊκὴ καὶ ἀξιοθεῖσα νὰ λάβῃ καὶ νὰ κατέχῃ θέσιν τινὰ ἐν τῇ ἱστορίᾳ καὶ οὕτω δι' ἐπιπλάστου τινὸς ἐξωτερικοῦ πολιτισμοῦ καλύπτουσα τὴν ἐσωτερικὴν βαρβαρότητα. Ἀλλ' ἡ μεγάλη αὕτη πλάνη διασκεδάζεται ὁσημέραι ἰσχυρότερον ὑπὸ τοῦ φωτός τῆς ἱστορίας. Ἡ Ῥωσσία ἀνέκαθεν, ἐφ' ὅσον ἀνατρέχουσιν αἱ περὶ τῆς Εὐρωπαϊκῆς ἱστορίας γνώσεις ἡμῶν, ὑπῆρξε κραταιὰ δύναμις μέγα κατέχουσα κράτος ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ κόσμου. Ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἱστορίᾳ οὐδεμία χώρα Εὐρωπαϊκὴ, πλὴν τῆς Ἰταλίας, εἰς ἀμειωτέραν, συχνότεραν καὶ ζωηροτέραν ἦλθεν ἐπαφὴν πρὸς τὸν Ἑλληνικὸν πολιτισμὸν ἢ ἡ Σκυθικὴ Ῥωσσία. Ὁ Εὐξείνιος πόντος καὶ οἱ εἰς τοῦτον ἐκβάλλοντες μεγάλοι Σκυθικοὶ ποταμοὶ ἀπετέλουν τὰς μεγάλας τῆς πρὸς Ἑλληνας συγκοινωνίας καὶ τῆς ἐπικοινωνίας ὁδοὺς. Οἱ Ἕλληνες ἀποικοὶ οἱ περιοικήσαντες πᾶσαν τὴν παραλίαν τοῦ Εὐξείνου εἰσεχώρησαν διὰ τῶν ποταμῶν εἰς τὰ ἐνδότερα καὶ ἱδρυσαν παραποταμίους ἀποικίας καὶ ποικίλως ἀνέμιχθησαν μετὰ τῶν Σκυθῶν καὶ παρήγαγον ἔθνος ἀνάμικτον Σκυθελλήνων. Ἐπιγραφαὶ εὐρεθεῖσαι ἐναγχοῦς πλησίον τῆς θέσεως τῆς ἀρχαίας Ὀλβίας καὶ φέρουσαι χαρακτῆρας Ἑλληνικοὺς ἀναμίκτους μετὰ χαρακτῆρων ὅλως

ἀγνώστου καταγωγῆς, γεγραμμένα: δ' εἰς γλώσσαν ἄγνωστον, θεωροῦνται ὅτι εἶναι ἔργα τῶν Σκυθελλήνων δεικνύοντα τὴν γραφὴν καὶ τὴν γλώσσαν αὐτῶν. Διὰ τῶν ποταμῶν τούτων καὶ διὰ τῆς ἄλλης Σκυθίας αἱ μεγάλαὶ ἐμπορικαὶ ἐταιρεῖαι τῶν Μιλησίων ἐξέτεινον τὴν ἐμπορίαν αὐτῶν μέχρι τοῦ Βόλγα καὶ τῶν Οὐραλίων καί, ὡς ἀποδεικνύουσι νεώτεραι ἔρευναι, μέχρι τῆς Μέσης Ἀσίας καὶ Κίνας. Καὶ διὰ τῆς οδοῦ ταύτης ἐποιήσατο ὁ Ἀριστέας, ὁ ποιητὴς τῶν Ἀριμασπειῶν ἐπῶν, τὴν μυθολογουμένην, ἀλλὰ κατὰ βάθος ἱστορικωτάτην εἰς τὴν χώραν τῶν Ἀριμασπῶν ὁδοιπορίαν καὶ περιήγησιν. Ἡ ἰδρυσις τοῦ μεγάλου Περσικοῦ κράτους διανοίξασα νέας ὁδοὺς συγκοινωνίας μεταξὺ τῆς ἄνω καὶ μέσης καὶ κάτω Ἀσίας καὶ ἡ μετ' ὀλίγον ἐπεληθούσα καταστροφή τῆς Μιλήτου περιώρισαν τὴν ζωηρὰν ἐκείνην μεταξὺ τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τῆς Σκυθίας συγκοινωνίαν. Ἀλλ' αὐτὸ τὸ μέγα Περσικὸν κράτος ἐν τῇ ἀκμῇ αὐτοῦ ἡσθάνθη τὴν βαρεῖαν χεῖρα τοῦ μεγάλου Σκυθικοῦ ἔθνους. Πολὺ πρὸ τῶν Περσῶν ἡ Σκυθικὴ δύναμις εἶχε δαμάσει πολλὰ τῆς ἀρχαιοτάτης ἔθνη. Κατὰ τινὰ ἀρχαίαν παράδοσιν πρῶτοι πάντων τῶν λαῶν οἱ Σκύθαι ἦσαν οἱ ιδρύσαντες μέγα κράτος καὶ διὰ τῶν κατακτήσεων αὐτῶν καθυποτάξαντες ἅπασαν τὴν Ἀσίαν καὶ ἄρξαντες αὐτῆς ἐπὶ πεντεκαίδεκα αἰῶνας· καὶ ἡ περίοδος αὕτη, ἡ ἀρχαιοτάτη τῆς ἱστορίας, ἐκλήθη ὕστερον ὑπὸ τῶν χριστιανῶν χρονογράφων διὰ τοῦ χαρακτηριστικωτάτου ὀνόματος Σκυθισμός. Κατ' ἄλλην δὲ παράδοσιν μόνον τοὺς Σκύθας δὲν ἐτόλμησε νὰ ὑποτάξῃ ὁ εἰς τὴν Εὐρώπῃ ἐπιδραμὼν Αἰγύπτιος κατακτητὴς Σέσωστρις. Πρωτόμωτα τὰ βόρεια μέρη τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ ἡ Ἀρμενία, ἴσως δὲ καὶ ἡ κοιλὰς τῆς Μεσοποταμίας, ὑπέκυψαν εἰς τὴν ἐπιρροὴν τῶν Σκυθῶν τοῦ Βορρᾶ. Ἡ Σκυθία αὕτη ἦτο ἡ χώρα τοῦ σιδήρου καὶ χάλυθος, ὅποθεν οἱ Χάλυβες, οἱ εὑρεταὶ τοῦ σιδήρου καὶ τῶν «ὀξυρῶν δελῶν» μετηνάστευσαν εἰς τὸν Πόντον. Τὸ ὄνομα τῶν Σκυθῶν Κιμμερίων, τῶν ἐν τῇ Ταυρικῇ καὶ περὶ τὴν Ταυρικὴν καὶ τὴν Μαιώτιν οἰκούντων, εἶναι ἤδη γνωστὸν τῷ Ὁμήρῳ. Αἱ στρατεῖαι καὶ αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν Σκυθῶν Κιμμερίων καὶ τῶν Ῥῶς ἐνέπνευσαν οὐχὶ ἅπαξ τὸν τρόμον τοῖς κατοικοῦσι τὴν Ἀσίαν ἀπὸ τῆς Βακτρικῆς μέχρι τῆς Λυδίας καὶ ἀπὸ τοῦ Καυκάσου μέχρι τῶν ὀρίων τῆς Αἰγύπτου. Μηδία, Ἀσσυρία, Βαβυλωνία, Παλαιστίνη, Αἴγυπτος, Μικρὰ Ἀσία καὶ οἱ ἐνταῦθα οἰκοῦντες Ἕλληνες ταυτοχρόνως ἡσθάνθησαν τὴν βαρεῖαν χεῖρα τοῦ ἐπιδρομέως τοῦ Βορρᾶ. Καὶ ἐνῷ ὁ προ-

φήτης Ἰεζεκιήλ τὴν φοβερὰν δύναμιν τῶν βορείων κατακτητῶν τοῦ ἔθνους Ῥῶς ὅτε μὲν ἐβλεπε καὶ ἐκήρυσσεν ὡς πεμφθεῖσαν ἀπὸ Ἰεχωῶθ πρὸς τιμωρίαν τῶν ἐχθρῶν τοῦ Ἰσραήλ, ὅτε δὲ ἠπείλει κατ' αὐτῆς τὴν ὀργὴν τοῦ Ἰεχωῶθ, ὁ Ἐρῆσιος ποιητὴς ἐξήγγαλλε τοῖς ἀπολέμοις Ἰωσι τὴν ἐπικειμένην ἐκ τῶν «ὀβριμοργῶν Κιμμερίων» συμφορὰν. Μετ' οὐ πολὺ οἱ Σκύθαι κατέθραυσαν τὴν δύναμιν τοῦ μεγάλου βασιλέως Δαρείου τοῦ τολμήσαντος νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὴν χώραν αὐτῶν καὶ ἔδωκαν ἀφορμὴν τῷ ἡμετέρῳ Ἡροδότῳ νὰ ἀπαριθμῇσιν ἡμῖν τὰ πολλὰ καὶ ποικίλα ἔθνη καὶ κράτη τῆς Σκυθίας. Ἡ μόνη ἀδυναμία τοῦ μεγάλου τούτου ἐν τῇ ἀρχαιοτάτῃ ἔθνους ἦτο ἡ πολιτικὴ διαίρεσις αὐτοῦ ἐν τε τῇ ἀρχαιοτάτῃ καὶ μέχρι τῶν νεωτέρων χρόνων. Ὁ Θουκυδίδης λόγον ποιούμενος περὶ τοῦ κράτους τῶν Θρακῶν τῶν ἀρχόντων ἀπὸ τοῦ Αἰγαίου (ἀπὸ τῶν Ἀδελφῶν) μέχρι τοῦ Ἰστροῦ προστίθῃσιν: «Ἐπὶ μέγα ἦλθεν ἡ βασιλεία (ἡ τῶν Θρακῶν) ἰσχύος. Τῶν γὰρ ἐν τῇ Εὐρώπῃ, ὅσαι μεταξὺ τοῦ Ἰονίου κόλπου καὶ τοῦ Εὐξείνου πόντου μεγίστη ἐγένετο χρημάτων προσόδῳ καὶ τῇ ἄλλῃ εὐδαιμονίᾳ, ἰσχυρὴ δὲ μάχης καὶ στρατοῦ πλήθει πολὺ δευτέρα μετὰ τὴν τῶν Σκυθῶν. Ταύτῃ δὲ ἀδύνατα ἐξισοῦσθαι οὐχ ὅτι τὰ ἐν τῇ Εὐρώπῃ, ἀλλ' οὐδ' ἐν τῇ Ἀσίᾳ ἔθνος ἐν πρὸς ἐν οὐκ ἔστιν ὅ,τι δυνατὸν Σκύθαις ὁμογνωμονοῦσι πᾶσιν ἀντιστῆναι. *Οὐ μὲν οὐδ' ἐς τὴν ἄλλην εὐβουλίαν καὶ ἐξέταση περὶ τῶν παρόντων εἰς τὴν βίαν ἄλλου ὁμοιοῦνται*». Τί ἄρα ἐμέλλε νὰ ᾔῃαι ἡ τύχη τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κόσμου, ἂν ὁ Μιθριδάτης ὁ μέγας ἐπετύγχανεν νὰ εἰσβάλῃ, ὡς διανοεῖτο, εἰς τὸ κράτος τῶν Ῥωμαίων διὰ τῆς Σκυθίας καὶ ἡγοούμενος Σκυθῶν; Οἱ Σκύθαι μετὰ τῶν Γερμανῶν ἦσαν οἱ μόνοι τῆς Εὐρώπης λαοὶ οἱ μὴ ὑποταχθέντες τοῖς Ῥωμαίοις. Ἀλλὰ καὶ τὰ πρῶτα μεγάλα Γερμανικὰ κράτη τῶν Γότθων τὰ ἐκτεινόμενα ἀπὸ τῆς Βαλτικῆς, ἴσως δὲ καὶ ἀπὸ τῆς Σκανδιναβίας, μέχρι τοῦ Εὐξείνου καὶ τοῦ Τανάϊδος καὶ τοῦ Ἰστροῦ ἦσαν κατ' οὐσίαν Ῥωσικά. Γερμανοὶ ἦσαν οἱ τούτων ἱδρυταί, ὥσπερ τοῦ κυρίως Ῥωσικοῦ κράτους ἱδρυταὶ ἦσαν οἱ Νορμανδοί· ἀλλὰ τὰ κράτη αὐτὰ ἦσαν Ῥωσικά, καὶ Σκύθαι ὑπὸ τῶν πατέρων τῆς Ἐκκλησίας καλοῦνται οἱ λαοὶ οἱ κατὰ τὸν Γ' μ.Χ. αἰῶνα ἐξ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν ἀπὸ τοῦ Εὐξείνου καὶ τοῦ Ἰστροῦ εἰς πᾶσαν τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου καὶ τὰς Ἑλληνικὰς χώρας μέχρι Ἀθηνῶν ἐμβάλλοντες φόβον καὶ τρόμον καὶ οὐχ ἄπαξ τρέψαντες τοὺς Ῥωμαίους λεγεῶνας καὶ τοὺς στόλους εἰς φυγὴν.

Ἐν Ῥωσσίᾳ ἰδρύθη κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα τὸ φοβερὸν ἐκείνο Οὐννικὸν κράτος (ὁποσὲν ἦλθον οἱ Οὐννοι) τοῦ Ῥῶα καὶ Ἀττίλα τὸ δεσπόσαν ἐπὶ μικρὸν τῆς Εὐρώπης καὶ ταπεινώσαν Ἀνατολικὸν τε καὶ Δυτικὸν Ῥωμαϊκὸν κράτος. Ὅτι δὲ καὶ ἐν μέσῳ τῶν μεγάλων τούτων μεταβολῶν καὶ κινήσεων ἐθνῶν καὶ λαῶν ὁ πολιτισμὸς δὲν ἐξέλιπε τέλος ἐκ τῆς Ῥωσσίας, δῆλον ἐκ τούτου, ὅτι κατὰ τὸν 5' μ. Χ. αἰῶνα αἱ δύο σλαυικαὶ πόλεις τοῦ Κιέβου καὶ τοῦ Νοβογορόδου ἦσαν τὰ μόνα τότε ἐν τῇ μέσῃ καὶ ἐν τῇ βορείᾳ Εὐρώπῃ κέντρα πολιτισμοῦ καὶ ἐμπορίας καὶ δημοκρατικῆς πολιτείας. Καὶ τὰ κέντρα ταῦτα, ὡς ἱστορήσαμεν ἤδη ἐν τῇ Εἰσαγωγῇ, ἀπετέλεσαν τὸν πυρῆνα τοῦ νέου μεγάλου Ῥωσσικοῦ κράτους, τοῦ ἰδρυθέντος κατὰ τὸν Θ' μ. Χ. αἰῶνα ὑπὸ τῶν Νορμανδῶν. Οἱ Νορμανδοὶ οὗτοι συνέχισαν ἀπλῶς τὸ πρό τινων αἰώνων διακοπὴν ἔργον τῶν προγόνων αὐτῶν Σκανδιναυῶν Γότθων τοῦ Γ' καὶ Δ' αἰῶνος, καὶ τοῦ νέου Σκανδιναυικοῦ Ῥωσσικοῦ κράτους οἱ ἡγεμόνες καὶ στρατηγοὶ, ἅμα τῇ γενέσει αὐτοῦ, ὤφθησαν πρὸ τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, μόλις δὲ διὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ καταστάντες οἱλοὶ τῶν Ἑλλήνων καὶ διὰ τῆς διαιρέσεως ἐξασθενήσαντες ἀπέσχον τῶν περαιτέρω ἐπιδρομῶν. Ὑποκύψαντες δ' ἀπὸ τοῦ ΙΠ' αἰῶνος ὑπὸ τὸ κράτος τῶν Μογγόλων καὶ τῶν Ταρτάρων διὰ μακρῶν ἀγώνων ἀνεκτήσαντο τὴν ἐλευθερίαν αὐτῶν. Τοῦρκοι καὶ Μογγόλοι καὶ Τάρταροι ἀπὸ νότου καὶ ἀπ' ἀνατολῶν, Πολῶνοι καὶ Σουηδοὶ ἀπὸ δυσμῶν καὶ ἀπὸ βορρᾶ, πάντες οὗτοι οἱ ζητήσαντες νὰ ἐπωφεληθῶσι τὴν παροδικὴν ἀσθένειαν τοῦ μεγάλου κράτους καὶ ἔθνους ἐδοκίμασαν συγχρόνως ἢ ἀλλεπαλλήλως τὴν ἰσχύιν αὐτοῦ καὶ ἡ ἐξεβλήθησαν τῶν Ῥωσσικῶν χωρῶν ἡ ὑπετάχθησαν. Ταῦτα δ' ἐγένοντο ἰδίως ἀπ' οὗ χρόνου ἡ εἰς πολλὰ κράτη διηρημένη Ῥωσσία ἐτάχθη ὑφ' ἑνα *Τσάρον*, εἴτα δὲ αὐτοκράτορα πασῶν τῶν Ῥωσσιῶν. Ἀπὸ τῆς νέας περιόδου τῆς ἀναμορφώσεως, τῆς τοῦ Πέτρου τοῦ μεγάλου, μετὰ νέας δυνάμεις καὶ ὑπεροχῆς ὀρθοῦται τὸ κράτος τῆς Ῥωσσίας ἀπέναντι τῆς Εὐρώπης καταβάψαν ἐν τοῖς πεδίοις τῆς Πουλτάβας διὰ παντός τὸ πολιτικὸν μεγαλεῖον τῆς Σουηδίας. Καὶ ἐν τῇ ἀρξαμένῃ ἤδη ἀκμῇ τῆς νέας περιόδου ἐπὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου Α' ἐπέπρωτο ν' ἀποδειχθῇ ἡ ἀκαταμάχητος ἀλκὴ τοῦ κράτους ἀπέναντι συμπάσης τῆς ἡπειρωτικῆς Εὐρώπης συσπειρουμένης καὶ συστρατευομένης ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τοῦ μεγίστου τῶν στρατηλατῶν. Τὸ ἔδαρος τῆς Ῥωσσίας ἐγένετο ὁ ἀχανής

τάφος ἑκατοντάδων χιλιάδων Εὐρωπαίων καὶ τὸ πυρποληθὲν Κρεμλί-
νον ὁ τάφος τῆς Ναπολεοντίου αὐτοκρατορίας. Διότι ἔκτοτε ἐβου-
λεύετο ὁ τῆς Ῥωσσίας αὐτοκράτωρ νὰ μὴ ὑπομείνῃ πλέον ἐπὶ τὸν
Γαλλικὸν θρόνον τὸν ἱερόσυλον τοῦ Κρεμλίνου. Τότε δὲ διεφάνη πάλιν ἡ αἰώνιος ἱστορικὴ ἀλήθεια ἡ ἐξαγγελλθεῖσα ὑπὸ τοῦ Θουκυδίδου :
« Οὐκ ἔστιν ὁ, τι δυνατὸν Σκύθαις ὁμογενωμονοῦσι πᾶσιν ἀντιστῆναι ».
Ἄλλ' ἡ Ῥωσσία δὲν ἐνίκησε μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐγένετο ἡγεμὼν καὶ
ἰθύντωρ τῶν πραγμάτων τῆς Εὐρώπης καὶ τὴν ὑπέροχον ταύτην ἀπο-
στολὴν εἶδομεν πῶς ἐξετέλεσεν ἕως νῦν ὁ αὐτοκράτωρ αὐτῆς, ὁ ἐλευ-
θερωτῆς καὶ ρυθμιστῆς τῆς Εὐρώπης.

Ἡ ἀτυχὴς Ῥωσικὴ στρατεία ἐγένετο ἀρχὴ τοῦ τέλους τοῦ κρά-
τους τοῦ Ναπολέοντος. Μετὰ τὸν ἐμπρησμόν τῆς Μόσχας καὶ τοῦ
Κρεμλίνου εὐρισκόμενος ὁ Ναπολέων ἐν μεγάλῃ ἀμηχανίᾳ περὶ τῆς
τύχης τοῦ μεγάλου στρατοῦ ἔγραψεν ἀπὸ Μόσχας τὴν ἐσχάτην αὐ-
τοῦ πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Ἀλέξανδρον ἐπιστολήν, οἷονεὶ ἐξομολο-
γούμενος καὶ αἰτοῦμενος συγγνώμην καὶ διαλλαγήν. « Ἐποίησά μιν πό-
λεμον, ἔλεγεν ἐν αὐτῇ, κατὰ τῆς Ὑμετέρας Μεγαλειότητος ἄνευ πά-
θους. Ἐν δελτίον Αὐτῆς πρὸ ἧ μετὰ τὴν τελευταίαν μάχην ἠδύνατο
νὰ ἐπίσχη τὴν πορείαν μου καὶ ἤθελον μάλιστα τότε θυσιάσει Αὐτῇ
τὸ πλεονέκτημα τοῦ νὰ εἰσέλθω εἰς τὴν Μόσχαν. Ἐὰν ἡ Ὑμετέρα
Μεγαλειότης διατηρῇ ἐτι πρὸς με λειψανά τινα τῶν ἀρχαίων Αὐτῆς
αἰσθημάτων, θὰ λάβω τὴν ἐπιστολήν ταύτην ἐπ' ἀγαθῷ. Ἐν πάσῃ
περιπτώσει δὲν δύναται νὰ μὴ γνωρίζῃ χάριν ἐμοὶ διότι ἐξέθηκα Αὐτῇ
τὰ συμβάντα ἐν Μόσχᾳ ». Ὁ Ἀλέξανδρος οὐδεμίαν ἔδωκεν ἀπάντησιν
εἰς τὴν ἐπιστολήν ταύτην. Εἶχε λάβει ἤδη ἀπέναντι τοῦ Ναπολέον-
τος τὴν ὀριστικὴν αὐτοῦ ἀπόφασιν, ὅτε εἶχε μάθει τὰ κατὰ τὴν κα-
τάληψιν τῆς Μόσχας καὶ τὴν σύλησιν τοῦ Κρεμλίνου. « Οὐδεμία
πλέον εἰρήνη μετὰ τοῦ Ναπολέοντος ! εἶχεν ἀναφωνήσει. Ἐκεῖνος ἡ
ἐγώ, ἐγώ ἡ ἐκεῖνος ! δὲν δυνάμεθα πλέον νὰ βασιλεύωμεν ὁμοῦ ! ». Εἶ-
δομεν ἤδη πῶς ἐξεπληρώθησαν ταῦτα πάντα καὶ ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος
καὶ πρὸς τὸν ἡττημένον καὶ ἐκπτωτον ἀντίπαλον ἐφάνη γενναῖος καὶ
μεγαθύμους ὡς πρὸς φίλον ἀτυχήσαντα ἐκ τῶν ἰδίων αὐτοῦ ἀτα-
σθαλιῶν.

Ἐξετάθημεν εἰς τὰ τῆς Ῥωσικῆς στρατείας τοῦ Ναπολέοντος
μακρολογήσαντες περὶ τῆς ἱστορίας τῆς Ῥωσσίας, ἐνῶ τὸ κύριον ἀν-
τικείμενον τοῦ κεφαλαίου τούτου εἶναι ἡ ἱστορία τοῦ Ἀνατολικοῦ

ζητήματος. Ἀλλὰ καὶ τὰ λεχθέντα καὶ ἱστορηθέντα ἔχουσιν ἔμμεσον μὲν, ἀλλὰ στενωτάτην σχέσιν πρὸς τὴν Ἱστορίαν τοῦ Ἀνατολικοῦ ζητήματος, ἣν συμπληροῦμεν ἤδη μέχρι τοῦ ἔτους 1815.

Τὸ τέλος τῆς Ἀνατολικῆς πολιτικῆς τοῦ Ἀλεξάνδρου πρὸ τοῦ ἔτους 1815. — Ὁ Γαλλορωσικὸς πόλεμος τοῦ 1812 ἐπὶνέγκε τὴν μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Ῥωσσίας εἰρήνην καὶ συμμαχίαν, αὕτη δὲ ὡς καὶ ὁ Γαλλικὸς πόλεμος ἐπετάχυνε τὸ τέλος τοῦ Τουρκορωσικοῦ πολέμου. Καθ' ὃν χρόνον ἦτο προσδόκιμος ἡ μεταξὺ Ῥωσσίας καὶ Γαλλίας ῥῆξις, ὁ Ναπολέων κατὰ τὸ γνωστὸν αὐτοῦ σύστημα παρίστατο αὐθις ὡς φίλος καὶ προστάτης τῆς Τουρκίας. Ἐν ταῖς πρὸς τὸν Τσέρνιτσεφ περὶ τῶν Ῥωσσογαλλικῶν διενέξεων συνομιλίαις τοῦ ἔτους 1811 εἶχε κηρύξει ῥητῶς ὅτι, ἐνὸςψ αἱ κατακτήσεις τῆς Ῥωσσίας περιωρίζοντο εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Δουνάβεως, οὐδὲν αὐτῷ ἔμελε τῶν γινομένων. « Ἀλλ' ἐάν, ἔλεγεν, ὑπερβῇτε τὴν κοιλάδα ταύτην, θὰ κινήσω πόλεμον καθ' ὑμῶν. Ἡ ὑπαρξίς τῆς Τουρκίας εἶναι τοσοῦτον σπουδαῖον ἀντικείμενον διὰ τὴν *καλὴν πολιτικὴν* τῆς Εὐρώπης, ὥστε δὲν δύναμαι νὰ βλέπω μετ' ἀδιαφορίας τὸν περαιτέρω διαμελισμὸν αὐτῆς ». Διαψεύδων δὲ τὰ λεγόμενα, ὅτι ἐνεθάρρυνε τὴν Αὐστροίαν εἰς τὸ νὰ ἀντιστῇ κατὰ τῶν Ῥωσσικῶν κατακτήσεων, ὠμολόγει ὅτι ἐν Ἐρφοῦρτῃ εἶχε στέρξει τὴν εἰς Ῥωσσίαν προσάρτησιν τῶν παρὰ Δουναβίων ἡγεμονιῶν ἀπλῶς ἕνεκα μίσους πρὸς τὴν Αὐστροίαν, ἐλπίζων ὅτι διὰ τῆς προσαρτήσεως ἐκείνης ἡ δύναμις αὕτη ἔμελλε νὰ κατασταθῇ ἀδιάλλακτος πολεμία τῆς Ῥωσσίας. Εἶπομεν δὲ ὅτι ὁ Ναπολέων ἐν ταῖς δηλώσεσι ταύταις προέβη μέχρι τῆς ἀπειλῆς, ὅτι, καθ' ἣν περίστασιν ἀναγκάζομενος νὰ πολεμήσῃ κατὰ τῆς Ῥωσσίας ἐνίκῃ, ἔμελλεν ἡ δύναμις αὕτη ν' ἀπολέσῃ καὶ αὐτὴν τὴν Κριμαίαν. Ἦτο λοιπὸν φυσικώτατον ὅτι ὁ Ναπολέων στρατευόμενος ἐπὶ τὴν Ῥωσσίαν ἤθελε νὰ ἔχῃ σύμμαχον τὸν Σουλτάνον. Ἡ συμμαχία αὕτη ὑπῆρχε πράγματι, ἤρκει μόνον νὰ μὴ συνομολογηθῇ ἡ εἰρήνη μεταξὺ Ῥωσσίας καὶ Τουρκίας, πρὸς τοῦτο δὲ νὰ ἐνθαρρυνθῇ ἡ Τουρκία ἵνα ἔμμένῃ εἰς τὸν πόλεμον. Ἀλλ' οἱ Τούρκοι εἶχον ὑποστῇ μεγάλῃς ἥττας καὶ συμφορᾶς καὶ μέγιστον μέρος τῆς Βουλγαρίας κατεῖχτο ἤδη ὑπὸ τῶν Ῥώσων. Ὁ Ναπολέων, ἐπερχόμενος κατὰ τῆς Ῥωσσίας, ἐν τῇ μετὰ τῆς Αὐστρίας συνομολογηθείσῃ συνθήκῃ συμμαχίας (2/14 Μαρτίου 1812) περιέλαβε καὶ τὸν περὶ τῆς ἀκεραιότητος τῆς Τουρκίας ὅρον, τοῦτο δὲ εἶχεν ἀνακοινωθῇ καὶ τῷ Σουλτάνῳ. Ἀλλ' οἱ Τούρκοι

γινώσκοντες ἐκ πείρας τὸ ἀπατηλὸν τῆς Ναπολεοντίου πολιτικῆς δὲν ᾔθελον νὰ ἀκολουθήσωσι ταῖς ἐμπνεύσεσιν αὐτῆς, ἐνόσω δὲν ἐβλεπον πραγματικὴν συνδρομὴν δι' ἀποστολῆς ἐπικουρικοῦ στρατοῦ. Ἐξ ἄλλου οἱ Ἀγγλοὶ ἐνέργουν δραστηρίως ὑπὲρ τῆς πρὸς τὴν Ῥωσσίαν εἰρήνης. Καὶ τὴν εἰρήνην ταύτην ἐπὶ τέλους ἐδέξαντο καὶ συνωμολόγησαν οἱ Τοῦρκοι, ἀφοῦ ἡ Ῥωσσία πιεζομένη ὑπὸ τοῦ μεγάλου πολέμου ἐφάνη πρόθυμος νὰ παραιτήσῃ πάσας τὰς κατακτήσεις καὶ τὰς ἐπὶ τὰς Ἡγεμονίας ἀξιώσεις αὐτῆς, ἀρκουμένη μόνον εἰς τὴν Βεσσαραβίαν καὶ τὴν ἔκτασιν τῶν ὁρίων αὐτῆς μέχρι τοῦ Προύβου, καὶ εἰς τινὰς ἄλλας παραχωρήσεις, περὶ ὧν γενήσεται λόγος ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Τουρκίας. Ἡ εἰρήνη ὑπεγράφη ἐν Βουκουρεστίῳ τῇ 16/27 Μαΐου. Οὕτω δ' ἐληξεν ὁ διὰ τῶν Γαλλικῶν ῥαδιουργιῶν ἀρξάμενος καὶ ἐπὶ ἕξ ἔτη διαρκέσας πόλεμος, μετ' αὐτοῦ δ' ἐληξε καὶ τὸ περιφνημον ζήτημα τῆς εἰς τὴν Ῥωσσίαν προσαρτήσεως τῶν Ἡγεμονιῶν καὶ ἐματαιώθησαν ἅπαντα ἱκεῖνα τὰ περὶ τῆς λύσεως τοῦ Ἀνατολικοῦ ζητήματος διὰ Ῥωσσογαλλικῆς συνεννοήσεως πολύχροτα σχέδια.

Σπουδαῖον ἐπὶσπόμενον τοῦ λήξαντος πολέμου εἶναι τὸ τολμηρὸν σχέδιον τοῦ περιφνημοῦ Ῥώσσου ναυάρχου καὶ ἀρχιστρατήγου Τσιτσικώφ προτείναντος τῷ αὐτοκράτορι νὰ παρασκευάσῃ μεγαλουργὸν κατὰ τοῦ Ναπολέοντος ἀντιπερισπασμὸν διὰ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ Ἀλέξανδρος ἐγράψε πρὸς τὸν ναύαρχον ὅτι τὸ περὶ Κωνσταντινουπόλεως ἔργον δύναται νὰ ᾤρηται βραδύτερον, καὶ ὅτι τὰ κατὰ τῶν Τούρκων σχέδια αὐτοῦ δύναται νὰ ἐπαναληφθῶσι βραδύτερον ἅμα ᾔθελον εὑρεθῇ ἡ Ῥωσσία ἐν κρείττονι ἀπέναντι τοῦ Ναπολέοντος θέσει. Ἀλλ' ὁ κατὰ τοῦ Ναπολέοντος πόλεμος μεγίστας λαβῶν διαστάσεις ἐστρεψε τὴν προσοχὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου κατ' ἀρχὰς μὲν ὅλως εἰς τὴν ἄμυναν τῆς Ῥωσσίας, εἶτα δὲ εἰς τὴν μεγαλουργὸν ἀποστολὴν τῆς ἐλευθερώσεως τῆς Εὐρώπης. Ἐκτοτε μέχρι τοῦ 1815 οὐδένα ὁ Ἀλέξανδρος ἐποιήσατο λόγον περὶ Τουρκίας, καὶ ἐν τῇ Βιενναίᾳ συνόδῳ ἤρκεισθαι εἰς τὴν κατάληψιν τοῦ πλείστου τῆς Πολωνίας καὶ εἰς τὴν ὑπὸ τῆς Εὐρώπης ἀναγνώρισιν τῆς προσαρτήσεως τῆς Φιλλανδίας. Ἡ πολιτικὴ αὐτοῦ, ὅπως ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς βασιλείας, ἐγένετο πολιτικὴ Εὐρωπαϊκὴ, πολιτικὴ εἰρήνης, ἰσορροπίας καὶ δικαιοσύνης μεταξὺ κρατῶν καὶ λαῶν.

Ἀλλ' ἄρά γε ἡ τοιαύτη πολιτικὴ ἐξήλασεν ἐκ τοῦ πνεύματος τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου πᾶν σχέδιον περὶ Ἀνατολῆς; ἄρά γε ἐν

τοῖς περὶ εἰρήνης, ἰσορροπίας καὶ δικαιοσύνης μεταξύ λαῶν καὶ κρατῶν λογισμοῖς αὐτοῦ περιελάμβανε καὶ τὸν σεβασμὸν τῆς ἀκεραιότητος καὶ τῆς ἀνεξαρτησίας τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους; Μέχρι τοῦδε εἶδομεν τὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου Ἀνατολικὴν πολιτικὴν κυμαινομένην μετὰ τῶν δύο ἄκρων: τοῦ τῆς ἀπολύτου ἀφιλοκερδείας καὶ τοῦ τῆς συστηματικῆς κατακτήσεως καὶ διανομῆς. Ἡ ἀφιλοκερδεὶς αὐτοῦ εἶχεν ἀρχὴν καὶ ἀφορμὴν τὴν Εὐρωπαϊκὴν αὐτοῦ πολιτικὴν καὶ τὴν ἀποστολήν, ἣν ἐν ταύτῃ ἀπέδιδε καὶ προώριζεν ἑαυτῷ, καὶ τὴν ἀποστολήν ταύτην ἐξεπλήρωσε τῷ 1815, ἐνδόξως. Ἡ κατακτητικὴ πολιτικὴ ἦτο ἀποτέλεσμα μiasματικῆς νόσου τῆς Ναπολεοντίου συμμαχίας. Νῦν, ὁπότε ἐξεπληρώθη ἡ Εὐρωπαϊκὴ αὐτοῦ ἀποστολή, ἀπηλλάγη δὲ συγχρόνως ὁ Ἀλέξανδρος καὶ τῆς Ναπολεοντίου κατακτητικῆς νόσου, ὁ ἡγεμὼν ὁ εἰρηνοποιὸς τῆς Εὐρώπης, ὁ ἐνδοξότατος καὶ κραταιότατος τῶν μοναρχῶν τοῦ κόσμου, δὲν διέγειτο ἄρα γε νὰ πράξῃ τι ἐν τῇ Ἀνατολῇ σύμφωνα πρὸς τὴν ἀποστολήν Ῥώσου μονάρχου κατὰ τὰς μεγάλας παραδόσεις τῆς Αἰκατερίνης μίαν τινα καὶ ὀρθὴν βαδίζων ὁδὸν μετὰ τῆς ἀδιαφορίας ἢ καὶ ἀπολύτου ἀφιλοκερδείας καὶ τῆς κατακτήσεως καὶ φιλοκτημοσύνης; Τὸ ζήτημα τοῦτο κάλλιον εἶναι νὰ ἐξετασθῇ ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος, εἰς ἣν μεταβαίνομεν, ἀφοῦ διαλάβωμεν συντόμως τὰ κατὰ τὴν Ἱστορίαν τῆς Τουρκίας ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 10' αἰῶνος μέχρι τοῦ ἔτους 1821.

18. Ἡ Τουρκία ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 10' αἰῶνος μέχρι τοῦ ἔτους 1821.

Ἡ βασιλεία τοῦ Σελίμ Γ'.—Ἐν Τουρκίᾳ, ἀρχομένου τοῦ 10' αἰῶνος, ἐβασίλευεν ἔτι ὁ τῷ 1789 ἀνελθὼν εἰς τὸν θρόνον τὸν Ὀσμάνικόν Σουλτάνος Σελίμ ὁ Γ', εἰς τῶν περινουσάτων, προσατάτων καὶ μάλιστα πεφωτισμένων Σουλτάνων. Ὁ Σελίμ Γ' ἀναλαβὼν τὴν κυβέρνησιν τοῦ κράτους ἐν τῇ ἀκμῇ ἔτι τοῦ ἐπὶ τοῦ προκατόχου αὐτοῦ Ἀβδουλ Χαμίτ Α' ἀρξαμένου Τουρκορωσσικοῦ πολέμου (1787), ἀφοῦ ἐπὶ τρία ἔτη ἐξηκολούθησεν ἀγωνιζόμενος κατὰ τῆς Ῥωσίας καὶ τῆς

συμμάχου αὐτῆς Αὐστρίας, συνωμολόγησε μετὰ τῆς Αὐστρίας μὲν τὴν εἰρήνην τοῦ Σιστόδου, σχεδὸν ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ πρὸ τοῦ πολέμου καθεστῶτος, μετὰ δὲ τῆς Ῥωσσίας τὴν εἰρήνην τοῦ Ἰασίου (1792) μετὰ σπουδαίας ἐκχωρήσεως ἐδάφους κατὰ τὰ βόρεια παράλια τοῦ Εὐξείνου. Μετὰ δὲ τὴν συνομολόγησιν τῆς εἰρήνης ἔστρεψεν ἅπασαν τὴν προσοχὴν αὐτοῦ εἰς τὴν ἐσωτερικὴν τοῦ κράτους κατάστασιν, ἰννοῶν ὅτι αὕτη ἔχρηζε ῥιζικῶν μεταρρυθμίσεων, ἵνα προληφθῇ ἡ περαιτέρω παρακμὴ καὶ πτώσις τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους. Ὅπόσον πράγματι ῥιζικαὶ καὶ πρακτικῶς ἐφαρμόσιμοι ἦσαν αἱ μεταρρυθμίσεις, ἃς ἐσκόπει νὰ εἰσαγάγῃ, δὲν δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν, ἀφοῦ περιστάσεις δυσμενέσταται δὲν ἐπέτρεψαν εἰς τὸν ἀξιομνημόνευτον τοῦτον, ἀλλ' ἀτυχῇ ἡγεμόνα, νὰ ποιήσῃται σπουδαῖόν τι πρὸς τοῦτο δι᾿ ἃν διέβηκεν. Ἀληθὲς εἶναι ἐν τούτοις ὅτι ὁ Σελὶμ Γ', πρὶν ἔτι ἀνέλθῃ εἰς τὸν θρόνον, ἡσχολεῖτο σπουδαίως περὶ σχέδια γενικῆς ἀναμορφώσεως τοῦ κράτους, ἀφοῦ ἀπὸ τοῦ 1787 ἐπεμψεν εἰς Γαλλίαν τὸν ἐμπιστον αὐτοῦ καὶ εὐνοούμενον θεράποντα Ἰσὰκ βέην, ἵνα σπουδάσῃ τὸ διοικητικὸν σύστημα τῆς Γαλλίας, διατελὼν αὐτὸς ὁ Σελὶμ εἰς ἀνταπόκρισιν μετὰ τοῦ Λουδοβίκου ΙΣ', γενόμενος δὲ Σουλτάνος ἐπεφόρτισε τὸν ἡγεμόνα τῆς Βλαχίας Κωνσταντῖνον Ὑψηλάντην νὰ συντάξῃ σχέδιον θεσμοῦ ἰσοπολιτείας μεταξὺ Χριστιανῶν καὶ Μωαμεθανῶν καθιερωθησομένου ἐν τῷ Ὀθωμανικῷ κράτει. Ὁ Σουλτάνος προβλέπων σαφῶς ὅτι οὐδεμία ἡδύνατο νὰ ἐπιχειρηθῇ σπουδαία μεταρρυθμίσις ἐν τῷ Ὀθωμανικῷ κράτει, ἐνόσῳ ὁ θρόνος δὲν ἡρεῖδετο ἐπὶ στρατοῦ ἀφωσιωμένου καὶ πειθαρχοῦντος καὶ ἐνόσῳ τὴν σπουδαιοτάτην στρατιωτικὴν δύναμιν τοῦ κράτους ἀπετέλει τὸ ἄτακτον καὶ ἀτίθασσον τάγμα τῶν Γιανιτσάρων, τῶν προθύμων τούτων συμμάχων τῶν φανατικῶν Οὐλεμάδων ἐναντίον οἰουδήποτε μέτρου μεταρρυθμιστικοῦ τοῦ παλαιοῦ συστήματος, ἤρξατο βαθμηδὸν καὶ ἀνεπαισθήτως τοῦ ἔργου τῆς μεταρρυθμίσεως ἀπὸ τοῦ στρατοῦ ἰδρύων ὑπὸ τὸ ὄνομα *νέας τάξεως ἢ νέου τάγματος* (Νιζάμι δζεντίτ) νέον στρατὸν γυμναζόμενον κατὰ τρόπον Εὐρωπαϊκὸν καὶ παιδευόμενον πειθαρχικῶς, ἵνα διὰ τοῦ τοιούτου στρατοῦ καταβάλῃ πρῶτον καὶ καταργήσας τὸ τάγμα τῶν Γιανιτσάρων προβῇ ὕστερον, ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ στρατοῦ ἐρειδόμενος, εἰς τὴν ἐκτέλεσιν πασῶν τῶν μελετωμένων μεταρρυθμίσεων. Ἀλλὰ τὸ σχέδιον τοῦ Σουλτάνου ὑπονοηθὲν ἀμέσως προῦκάλεσε τὸν συνασπισμὸν τῶν Γιανιτσάρων μετὰ τῶν ἄλλων ἀτάκτων στρατιωτικῶν ταγμάτων τῶν

καλουμένων *Γιαμάκων* καὶ κατεχόντων τὰ φρούρια τοῦ Βοσπόρου, ἠνώθησαν δὲ μετὰ τῶν δυσηρεστημένων καὶ οἱ οὐλεμάδες ἦτοι οἱ ἀνώτεροι νομοδιδάσκαλοι ἢ καθηγηταὶ τοῦ ἱεροῦ νόμου. Οἱ στασιασταί, ὧν ὁ ἀρχηγὸς ἦτο ὁ ὑπὸ τῶν *Γιαμάκων* ἐκλεγείς Καπακδζόγλους, ἐστρατοπέδευσαν ἐν τῷ Ἰπποδρομίῳ (*Ατ μεϊδάν) οὐ μακρὰν τῶν σουλτανικῶν ἀνακτόρων. Τότε ὁ Σελίμ καταπλαγεὶς ἐκ τοῦ θράσους τῶν στασιαστῶν ἐξέδωκε διάταγμα καταργοῦν τὸ νέον στρατιωτικὸν τάγμα. Ἀλλ' ὁ στασιαστὴς δικτάτωρ Καπακδζόγλους, οἰοῦντι ὑποβάλλων τὸ ὅλον ζήτημα εἰς τὴν ψῆφον ἢ μᾶλλον εἰς τὴν βοήν τοῦ λαοῦ, ἠρώτησε τὸ περὶ αὐτὸν πλῆθος τῶν στασιαστῶν, «ἀν συνέφερε πλεόν, ἄνευ κινδύνου τῆς ἐν τῷ μέλλοντι ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου ἐπαναλήψεως τῶν γινομένων νῦν πραγμάτων, νὰ διατηρηθῇ οὗτος ἐπὶ τοῦ θρόνου». Τοῦ πλῆθους ἀρνητικῶς ἀπαντήσαντος εἰς τὴν ἐρώτησιν, ὁ Μουφτῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὁ συνηθέστερον καλούμενος Σειχ-οὐλ-ισλάμ, ἐρωτηθεὶς ἐξέδωκεν ἀπόφασιν (φετῶν) καταδικάζουσαν τὸν Σουλτάνον(1). Ἀμα τῇ ἐκδόσει τῆς ἀποφάσεως ὁ λαὸς ἀνηγόρευσε ὡς Σουλτάνον τὸν Μουσταφᾶ Δ' (ἀνεψιὸν τοῦ Σελίμ Γ', πρεσβύτερον υἱὸν τοῦ Χαμίτ Α') καὶ διηυθύνθη πρὸς τὰ ἀνάκτορα. Ὁ Μουφτῆς δέ, ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ νόμου, μετέβη νῦν πρὸς τὸν Σουλτάνον, ἵνα ἀναγγεῖλῃ αὐτῷ τὰ γενόμενα καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἐν ὀνόματι τοῦ ἱεροῦ νόμου ἀπαρσισθέντα. Ὁ Σελίμ ὑπέεικον εἰς τὸ πεπρωμένον καὶ καταλιπὼν τὸν θρόνον μετέβη εἰς τὸ μέρος τοῦ Σεραίου, ἐνθα περιορισμένοι ζῶσιν οἱ Ὀσμάνοι ἡγεμονόπαιδες καὶ οἱ ἐκπτωτοὶ Σουλτάνοι, τὸ καλούμενον *Καφάσιор*=Κλωβόν. Καὶ ὁ Μουσταφᾶς ἐξελθὼν τοῦ Καφάσιου κατέλαβε τὸν θρόνον (17/29 Μαΐου 1807).

Ἡ βασιλεία τοῦ Μουσταφᾶ Δ' — Ἐκ τῶν δύο ἀνεψιῶν τοῦ Σελίμ Γ' καὶ υἱῶν Χαμίτ Α', ἀμφοτέρων νεαρῶν ἔτι τὴν ἡλικίαν, ὁ πρεσβύτερος Μουσταφᾶ καὶ τὸ πνεῦμα ἦτο περιορισμένος καὶ τὸν βίον ἄσωτος καὶ ἡδυπαθής, ἦτο δὲ ἐμπλεὺς προλήψεων καὶ ἐντεῦθεν ἐχθρὸς πάσης προόδου καὶ παντὸς νεωτερισμοῦ. Τούναντίον δὲ ὁ νεώτερος Μαχμουτ ἦτο καὶ τὸ πνεῦμα ἀνώτερος καὶ τὸν χαρακτηρὰ ἰσχυρότερος, ἔτι δὲ θερμὸς θιασώτης τῶν μεταρρυθμιστικῶν ἰδεῶν τοῦ θεοῦ

(1) Ὁ φετῶν τοῦ Μουφτῆ εἶχεν ὡς ἐξῆς: α' Ερώτησις: Ἠγεμὼν διὰ τῆς διαγωγῆς καὶ τῶν διατάξεων αὐτοῦ καταπολεμῶν τὰς ὑπὸ τοῦ ἱεροῦ νόμου καθιερωμένας ἀρχὰς πρέπει νὰ μείνῃ ἐπὶ τοῦ θρόνου; β' Ἀπόκρισις: Οὐχί! ».

αὐτοῦ. Ὁ Μουσταφᾶς ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον καθ' ὃν χρόνον ὁ ἐπὶ τοῦ Σελίμ ἀρξάμενος διὰ Γαλλικῶν ῥαδιουργιῶν Ῥωσσοτουρκικὸς πόλεμος ἦτο ἐν τῇ ἀκμῇ αὐτοῦ, ἡ δὲ ἐπελθοῦσα μεταβολὴ τοῦ θρόνου, δι' ἧς περιεβάλλετο τὴν ἀρχὴν ἀνὴρ στερούμενος καὶ θάρρους καὶ πεποιθήσεως ἐπὶ τὴν ἰσχύϊν τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους, πολλῶν δὲ πλέον ἡ στρατιωτικὴ ἀναρχία, ἡ βασιλεύουσα νῦν ἐν τῇ πρωτευούσῃ καὶ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις, παρεσκευάζον δεινὰς συμφορὰς εἰς τὸ κράτος. Τὰς ἀρχὰς καὶ τὰ ἀξιώματα ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐνέμοντο οἱ ἀρχηγοὶ τῆς γενομένης στάσεως, πάντες δ' οἱ ἱκανοὶ ἄνδρες οἱ ὑπηρετήσαντες τῷ κράτει ὑπὸ τὸν Σελίμ ἐξεβλήθησαν τῶν θέσεων αὐτῶν καὶ ἐξωρίσθησαν ἢ ἀπεπέμθησαν εἰς τὰς ἐπαρχίας. Ὁ ἀρχηγὸς τῶν ἀτάκτων σιφῶν Καπακδζόγλους ἦτο ἐν τῇ πρωτευούσῃ ὁ πραγματικὸς κύριος. Καὶ ἐνθ' οἱ ἄτακτοι οὗτοι γιαμάκωι μετὰ τῶν γιαντισάρων ἔθυσον καὶ ἀπώλυσον ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ περὶ αὐτῆς, οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ πολέμου κατὰ τῶν Ῥώσων στρατοῦ οὐδένα ἠσθάνοντο σεβασμὸν πρὸς τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει κρατοῦντας καὶ ἐνήργουν κατὰ τὰς ἰδίας αὐτῶν βουλὰς καὶ ἀέψεις. Εὐτύχημα διὰ τοὺς Τούρκους ἦτο ὅτι ἐν μέσῳ τῆς ἀθλίας ταύτης καταστάσεως ὁ φοβερὸς αὐτῶν ἐχθρὸς ἡττάτο κατὰ κράτος ἐν Φρειδλανδίᾳ καὶ οὐ μόνον δὲν ἠδύναντο νὰ ἐπωφεληθῇ τὴν παραλυσίαν τὴν ἐπελθοῦσαν εἰς τὸν Τουρκικὸν στρατόν, ἀλλὰ καὶ μετ' ὀλίγον ἐξ ἀνάγκης καὶ ἐπὶ τῇ ἐλπίδι μείζονος ἐν τῷ μέλλοντι ὠφελείας ὑπερχεοῦτο νὰ συνάψῃ ἀνακωχὴν ὑπαγορευομένην ὑπὸ τοῦ λεγομένου συμμάχου τῶν Τούρκων Ναπολέοντος. Ἡ ἀνακωχὴ αὕτη, καθὰ εἶπομεν ἤδη, συνομολογηθεῖσα μόνον διὰ 14 ἡμέρας καὶ ἀμέσως ἀθετηθεῖσα, διήρκεσεν ἐν τούτοις πλέον τοῦ ἐνὸς ἔτους. Καὶ πρὶν ἢ ἐπαναληφθῶσιν αἱ ἐχθροπραξίαι, νέαι ἐπῆλθον μεγάλαι ἐν Κωνσταντινουπόλει μεταβολαὶ παρακολουθούμεναι ὑπὸ μεγάλων τραγικῶν καταστροφῶν.

Ἡ δικτατορία τοῦ Καπακδζόγλου δὲν ἐβράδυνε νὰ προκαλέσῃ μεγάλας δυσχερεσίας ἐν τῷ κράτει. Καὶ οἱ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις καὶ ἰδίως οἱ ἐν τῷ στρατοπέδῳ ἀρχηγοί, ὧν τινες ἦσαν πιστῶς ἀφωσιωμένοι τῷ ἐκπτώτῳ Σουλτάνῳ, ἤρξαντο νὰ συνεννοῶνται πρὸς ἀλλήλους, ἵνα θέσωσι τέρμα εἰς τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀκατονόμαστον στρατοκρατίαν τῶν Γιαμάκων καὶ τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῶν. Τὰ ληστρικὰ μᾶλλον ἢ στρατιωτικὰ ταῦτα σίφη κατέχοντα πάντοτε τὰ φρούρια τοῦ Βοσπόρου καὶ ὠχυρωμένα ἐν αὐτοῖς, ἔχοντα δὲ τὸν Μουφτῆν

συμπράττοντα πάντοτε τῷ Καπαδζόγλου ἀνεβίβαζον καὶ κατεβίβαζον συνεχῶς ὑπουργοὺς καὶ ἄλλους ἀνωτάτους λειτουργοὺς τοῦ κράτους. Ἐν Ἀδριανουπόλει τότε ἐστρατοπέδευεν ὁ μέγας Βεζίρης Τσελεπῆ Μουσταφᾶ πασσᾶς. Μετὰ τούτου δὲ συνεννοηθεὶς ὁ περίφημος πασσᾶς τοῦ Ῥουχτσουκίου, Μουσταφᾶ Βαῖρακτάρ, ἡγούμενος στρατιωτικῆς μοίρας ἐν τῷ κατὰ τῆς Ῥωσσίας πολέμῳ, νῦν μετὰ τὴν ἐπιελθοῦσαν ἀνακωχὴν καὶ διακοπὴν τῶν ἐχθροπραξιῶν ἐβουλεύθη νὰ βαδίσῃ πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ὁ ἄμεσος καὶ φανερὸς σκοπὸς αὐτοῦ ἦτο, ὡς εἴπομεν, ἡ μετὰ τοῦ στρατοῦ τοῦ μεγάλου Βεζίρου ἔνωσις καὶ σύμπραξις πρὸς κατάλυσιν τῆς ἐν τῇ πρωτεύουσῃ στρατοκρατίας. Ἀλλὰ τὰ κρύφια βουλευμάτων καὶ ὁ κρύφιος σκοπὸς τοῦ Βαῖρακτάρ προέβαινον πολὺ περαιτέρω. Ἀφωσιωμένοις ὦν οὗτος πάντοτε πρὸς τὸν Σελίμ ἀπέβλεπε πρὸ πάντων εἰς τὴν ἀνόρθωσιν τοῦ Σελίμ ἐπὶ τὸν θρόνον. Ὁ στρατὸς, οὗ ἡγεῖτο, ἦτο λίαν σμικρὸς ἀριθμῶν 4 χιλιάδας μόνον ἀνδρῶν. Ἀλλ' ὁ μικρὸς οὗτος στρατὸς ἦτο ὅλως ἀφωσιωμένος εἰς τὸν ἀρχηγὸν αὐτοῦ, ἐμελλε δὲ νὰ ἔχῃ βοηθὸν καὶ συνεργάτην τὸν στρατὸν τοῦ μεγάλου Βεζίρου διὰ τὴν εἰς Κωνσταντινούπολιν εἰσέλασιν. Ἀλλ' ὁ στρατὸς τοῦ Βαῖρακτάρ εἶχε καὶ ἄλλον πολυτιμότεον μεθ' ἑαυτοῦ σύμμαχον καὶ σύντροπον, πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ ὁποίου πᾶν κώλυμα ἐν τῇ πορείᾳ ἐξηρανίζετο, πᾶς φραγμὸς κατέπιπτεν, αἱ πύλαι τῶν φρουρίων καὶ τῶν πόλεων οἰκοθεν ἠνοίγοντο, τὰ ὅπλα ἐκλινον, φίλοι δὲ καὶ ἐχθροὶ μετ' ἴσης προθυμίας καὶ σεβασμοῦ ἐκλινον τὸν αὐχένα πρὸς ὑποταγὴν καὶ προσκύνῃσιν αὐτοῦ. Ὁ σύντροφος οὗτος ἦτο ἡ ἱερά, τοῦ προσφῆτου σημαία, ἥτις κομισθεῖσα ἐκ τῆς πρωτεύουσας ὑπὸ τοῦ στρατοῦ τοῦ πεμφθέντος διὰ τὸν Ῥωσσικὸν πόλεμον εὐρίσκετο ἐν τῷ στρατοπέδῳ τοῦ Βαῖρακτάρ. Οὗτος δὲ, πρὸς δικαιολογίαν τῆς εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐπιστροφῆς τοῦ σεπτοῦ κειμηλίου διὰ τοῦ ἰδίου αὐτοῦ στρατοῦ, ἐκήρυσσεν ὅτι ἡ εἰρήνη συνωμολογήθη ἤδη πρὸς τὴν Ῥωσσίαν καὶ ὅτι ἐπέστρεφεν, ἵνα ἀποθέσῃ εἰς τὴν πρωτεύουσαν τὴν ἱεράν σημαίαν, δικαιολογῶν οὕτω καὶ τὴν ἑαυτοῦ ἐπιχείρησιν καὶ ὑπὸ τὴν δικαιολογίαν ταύτην κρύπτων τὰ κρύφια βουλευμάτων καὶ σχέδια αὐτοῦ. Ὅτε ὁ Βαῖρακτάρ ἐνώσας μετὰ τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ τὸν στρατὸν τοῦ μεγάλου Βεζίρου προήλαυνε πρὸ τῶν πυλῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἡγεῖτο 16 χιλιάδων ἀνδρῶν. Πρὶν ἢ δ' εἰσελάσῃ εἰς τὴν πόλιν ὁ στρατὸς οὗτος, γενναῖοί τινες καὶ ἀποφασιστικοὶ Ἀλβανοὶ εἰσελθόντες εἰς τὴν πόλιν ἐπέπεσον διὰ νυκτὸς αἰ-

φινιδίως καὶ ἀπροσδοκῆτως ἐπὶ τὸ μέγαρον τοῦ *Καπακδζόγλου*, ὃν καὶ κατέσφαξαν ἐν τῷ *χαρεμίῳ* αὐτοῦ. Τὸ τόλμημα τοῦτο μεγάλως διηυκόλυνε τὸ ἔργον τοῦ Βαϊρακτάρ, διότι ὁ Σουλτάνος, καταληφθεὶς ὑπὸ τρόμου ἐπὶ τῷ συγχρόνῳ ἀκούσματι τοῦ φόνου τοῦ ἀρχηγοῦ καὶ τῆς ἐπὶ τὴν πόλιν προελάσεως τοῦ στρατοῦ τοῦ Βαϊρακτάρ, ἐξέδωκε διάταγμα, δι' οὗ ὁ Βαϊρακτάρ διωρίζετο διοικητὴς τῶν φρουρίων τοῦ Βοσπόρου. Οἱ Γιαμμάκοι μαθόντες τὸν φόνον τοῦ *Καπακδζόγλου* καὶ τὸν διορισμὸν τοῦ Βαϊρακτάρ ἔδραμον εἰς τὰ ὄπλα, ἀλλ' οὐδὲν κατάρθωσαν. Διότι ἐν τῷ μεταξὺ προελθὼν ὁ μέγας Βεζίρης εἰς ἐλαχίστην πρὸ τῶν τειχῶν τῆς πόλεως ἀπόστασιν ἔπεμψε τὸν *Ῥεῖζ ἐφέντην* ἥτοι τὸν ὑπουργὸν τῶν ἐξωτερικῶν πρὸς τὸν Σουλτάνον ἀγγέλλων αὐτῷ ὅτι ὁ σκοπὸς τῆς στρατείας ἦτο ἡ ἐλευθέρωσις τοῦ Σουλτάνου ἀπὸ τοῦ κράτους τῶν Γιαμμάκων καὶ τοῦ Μουφτῆ. Ὁ Σουλτάνος, μόλις ἀνεκοινώθη αὐτῷ ἡ ἀγγελία αὕτη, ἐξέδωκε διάταγμα, δι' οὗ διελύετο τὸ τάγμα τῶν Γιαμμάκων, προέβη δὲ συγχρόνως καὶ εἰς τὴν ἀντικατάστασιν τοῦ Μουφτῆ. Μετ' ὀλίγον δὲ ἐν τῇ ἀμνηστία αὐτοῦ ἐξελθὼν τῆς πόλεως μετέβη εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Βαϊρακτάρ. Οὗτος ἐδέχθη τὸν Μουσταφᾶν Δ' μετὰ μεγάλων δειγμάτων σεβασμοῦ καὶ ὑποταγῆς καὶ τοσαύτην ἐνέπνευσέ τῷ Σουλτάνῳ ἐμπιστοσύνην, ὥστε οὗτος ἐπανῆλθε πάλιν εἰς τὴν πόλιν, ἐνθα, διαλυθέντων καὶ διασκορπισθέντων ὑπὸ φόβου τῶν Γιαμμάκων, ἦτο ἀσφαλὴς ἡ εἰσοδος καὶ διατριβὴ διὰ τὸν Σουλτάνον. Ἀλλὰ νῦν ὁ Βαϊρακτάρ θεωρῶν, ὅτι ὠρίμασεν ἱκανῶς τὸ κύριον σχέδιον τῆς ἐπιχειρήσεως αὐτοῦ, προέβη τολμηρῶς εἰς τὴν τούτου ἐκτέλεσιν. Ἡμέρας τινὰς μετὰ τὴν εἰς τὴν πόλιν ἐπάνοδον τοῦ Σουλτάνου ἀφῆρεσε τὴν μεγάλην σφραγίδα τοῦ κράτους ἀπὸ τοῦ παρ' αὐτῷ εὐρισκομένου μεγάλου Βεζίρου καὶ διατάξας τὴν σύλληψιν καὶ περιορισμὸν αὐτοῦ εἰσῆλθεν ἀφόβως εἰς τὴν πόλιν μετὰ χιλίων περιίπου γενναίων στρατιωτῶν φερόντων τὴν σημαίαν καὶ διηυθύνθη ἀμέσως πρὸς τὰ ἀνάκτορα, ὡς μέλλων ν' ἀποθίῃ τὴν σημαίαν εἰς τὴν ἐνταῦθα θέσιν αὐτῆς, ὡς περατωθέντος εὐτυχῶς τοῦ πολέμου. Οἱ πολῖται ἐδέξαντο αὐτὸν ἐν χαρᾷ καὶ ἐν ἀλλαλαγμοῖς ἐπὶ τῇ ἀγγελίᾳ τῆς εἰρήνης, καὶ οἱ Γιανίτσαροι οὐδαμῶς ἐτόλμησαν νὰ κωλύσωσι τὴν πορείαν αὐτοῦ. Καὶ αὐτοὶ οἱ φρουροῦντες τὰ ἀνάκτορα Γιανίτσαροι ἐπέτρεψαν αὐτῷ ἐλευθέραν εἰσοδὸν εἰς τὴν πρώτην αὐλήν. Ἀλλ' ὅτε ἔφθασε πρὸ τῆς δευτέρας πύλης, εὔρε ταύτην κεκλεισμένην κατὰ διαταγὴν τοῦ Βοστανδζί-μπασί κηρύξαντος ὅτι δὲν ἡδύ-

νατο νὰ ἀνοίξῃ αὐτὴν ἄνευ τῆς διαταγῆς τοῦ Σουλτάνου. Ὁ Μουσταφᾶς, ὑπονοήσας ἐν τῇ μεταξὺ τὰ κρύφια βουλευμάτων τοῦ Βαϊρακτάρ, εἶχε προνοήσῃ περὶ τῆς ἀσφαλείας αὐτοῦ, καθ' ὃν τρόπον ἐνόμιζεν ὅτι ἡδύνατο νὰ ἀσφαλισθῇ ἐπὶ τοῦ θρόνου. Ἀτυχῶς ὁ Βαϊρακτάρ ἀπώλεσε πολὺτιμον χρόνον εἰς διαπραγματεύσεις περὶ τῆς εἰσόδου καὶ δὲν ἐξεβίασεν αὐτὴν ἀμέσως διὰ τῆς διαρρήξεως τῶν πυλῶν. Ὅτε δὲ ἐπὶ τέλους ὁ πασσᾶς βιαζόμενος καὶ ὑπὸ τῶν διαρκῶς καταφθανόντων ἐξεβίασε τὴν εἰσοδὸν τοῦ ἱεροῦ Σουλτανικοῦ ἐνδιαιτήματος καὶ ἀνευφημῶν τὸν Σελίμ ὡς Σουλτάνον καὶ ἡγεμόνα εἰσῆλθεν εἰς τὴν μεγάλην αἰθούσαν τῶν ἐπισήμων ὑποδοχῶν, εὐρέθη πρὸ θεάματος φοβεροῦ καὶ ἀπαισίου, εὐρέθη πρὸ τοῦ ἡγεμόνος καὶ κυρίου αὐτοῦ Σελίμ, ἀλλὰ Σελίμ ἐστραγγαλισμένου πρὸ μικροῦ καὶ νεκροῦ κειμένου ἐκτάδην. Πρὸ τοῦ φρικτοῦ θεάματος τούτου ὁ Βαϊρακτάρ ἐξερράγη εἰς θρήνους καὶ λυγμούς. Ἀλλ' ὁ παρ' αὐτῷ εὐρισκόμενος πρῶην ἐπὶ τοῦ Σελίμ καπουτὰν πασσᾶς Σεΐδ Ἀλῆς, εἰς τῶν ἀρχηγῶν τῆς κατὰ τοῦ Μουσταφᾶ συνωμοσίας, ὑπέμνησε τὸν Βαϊρακτάρ ὅτι δὲν ἤρμοζε τῇ Βαλῇ τοῦ Ρουχτσουκίου νὰ κλαίῃ καὶ νὰ ὀδύρηται ὡς παιδίον, καὶ ὅτι ὁ Σουλτάνος Σελίμ δὲν ἀπῆτει θρήνους καὶ κλαυθμούς παρὰ τῶν ἀφωσιωμένων, ἀλλ' ἐκδίκησιν.

Τὰ πράγματα ἦσαν κρισιμώτατα διὰ τὴν τύχην τῆς δυναστείας τῶν Ὁσμάνων, ἐντεῦθεν δὲ καὶ διὰ τὴν τοῦ ὅλου κράτους. Ὁ Σελίμ δὲν εἶχε καταλίπει τέκνα, δύο δὲ μόνον, ὡς εἶπομεν, ἀνεψιοὶ αὐτοῦ, ὁ Σουλτάνος Μουσταφᾶς Δ' καὶ ὁ ἐν τῇ Καρασίφ κρατούμενος ἔτι Μαχμούτ, ἦσαν τὸ ἔρρισμα τοῦ θρόνου καὶ τῆς δυναστείας. Εὐλογος δ' ὑπῆρχεν ὑπόνοια, ὅτι ὁ Μουσταφᾶς ἐμέλλε νὰ προβῇ εἰς τὸν φόνον τοῦ Μαχμούτ, ἵνα οὕτω μένων μόνος Ὁσμανίδης καταστῇ ἀπαραιτήτος διὰ τὴν διάσωσιν καὶ διατήρησιν τοῦ οἴκου τοῦ Ὁσμάν, τοῦ ὁποίου ἡ ὑπαρξίς συνεδέετο μετὰ τῆς ὑπάρξεως αὐτῆς τοῦ κράτους. Εὐτυχῶς ὁ Μουσταφᾶς μὴ προβλέπων τοσοῦτον ταχεῖαν τὴν τιμωρίαν ἑαυτοῦ καὶ τὴν ἐκδίκησιν τοῦ Σελίμ δὲν εἶχεν ἔτι προβῇ εἰς δευτερον αἱματηρὸν μέτρον ἀσφαλείας. Διὰ τοῦτο μόλις ὁ Σεΐδ Ἀλῆς ἐξήνεγκε τὸν περὶ ἐκδίκησεως λόγον, ἀμέσως κατὰ διαταγὴν τοῦ Βαϊρακτάρ οἱ στρατιῶται αὐτοῦ διέδραμον πάντα τὰ διαμερίσματα καὶ πάσας τὰς γωνίας τῶν ἀνακτόρων, εὗρον δ' ἐπὶ τέλους τὸν νεαρὸν Μαχμούτ ὑποπτησσοῦντα καὶ κρυπτόμενον ὑπὸ τὴν ψίαθον, ἐν ἀγωνίᾳ ἀναμένοντα τὸν ἐπικείμενον κίνδυνον, ὡς συνέβαινε τοῖς ἐν τοῖς Κα-

φασίοις ἡγεμονόπαισιν, ὁσάκις ἔβλεπον ἀνθρώπους πρὸς αὐτοὺς ἐρχομένους. Ἄλλ' οἱ ἀνακαλύψαντες ἐρρίφθησαν ἀμέσως πρὸ τῶν ποδῶν αὐτοῦ προσκυνοῦντες αὐτὸν ὡς Σουλτάνον. Οἱ περὶ τὸν Βαϊρακτάρ μὴ ἀπολέσαντες χρόνον προέβησαν εἰς τὴν ἀνάρρησιν τοῦ Μαχμούτ Β' καθελόντες τὸν Μουσταφᾶν Δ' καὶ κλείσαντες αὐτὸν εἰς τὸ Καφάσιον, ὁπόθεν ἐξῆλθεν ὁ νέος Σουλτάνος (8/20 Ἰουλίου 1808), ὁ δὲ Βαϊρακτάρ διωρίσθη μέγας Βεζίρης.

Ὁ Μαχμούτ Β'. — Ὁ νεαρὸς τὸ 23 τῆς ἡλικίας ἔτος τότε ἄγων Σουλτάνος ἦτο θερμὸς θιασώτης τῶν μεταρρυθμιστικῶν ἀρχῶν τοῦ θεοῦ αὐτοῦ, μεθ' οὗ διετέλει εἰς οἰκειοτάτας σχέσεις καὶ πρότερον καὶ κατὰ τὴν ἐνιαύσιον ἐν τῷ Καφασίῳ μετὰ τὴν καλῶς διατριβὴν τοῦ Σελίμ πολλὰ παρ' αὐτοῦ διδασκόμενος περὶ τῆς καταστάσεως τοῦ κράτους καὶ περὶ τῶν ἀπαραιτήτων πρὸς ἀναγέννησιν καὶ ἀναδιοργάνωσιν τούτου μεταρρυθμίσεων. Ἀλλὰ πρὶν ἢ ἔτι ὁ Μαχμούτ Β' στερεωθῇ ἐν τῇ ἀρχῇ καὶ δεῖξῃ τὸν χαρακτῆρα τῆς κυβερνήσεως καὶ τοῦ μεταρρυθμιστικοῦ αὐτοῦ πνεύματος, ἐπῆλθον γεγονότα, ἅπερ ἐκλόνησαν μὲν ἐν ἀρχῇ τὸν θρόνον αὐτοῦ καὶ παρεκώλυσαν πάντα νεωτερισμὸν, ἀλλ' ὅμως διὰ τοῦ ὀριστικοῦ αὐτῶν ἀποτελέσματος συνετέλεσαν ἔτι μᾶλλον εἰς τὴν ἐδραίωσιν τῆς ἀρχῆς τοῦ νέου Σουλτάνου. Κατὰ τοὺς πρώτους μῆνας τῆς βασιλείας τοῦ Μαχμούτ Β' ἀληθὲς κύριος τοῦ κράτους ἦτο ὁ Βαϊρακτάρ. Αἱ πρῶται δὲ πράξεις αὐτοῦ ἦσαν ἡ ἀπηνὴς τιμωρία τῶν φονέων τοῦ Σελίμ καὶ πάντων τῶν εὐνοουμένων τοῦ Μουσταφᾶ. Ἐν τῇ ἐκδικητικῇ αὐτοῦ μανίᾳ οὐ μόνον διὰ στραγγαλισμοῦ ἐξωλόθρευσεν τοὺς πλείστους τῶν ἀρχηγῶν τῶν Γιαμάκων, ἀλλὰ καὶ 174 γυναῖκας καὶ παλλακίδας τοῦ ἐκπτώτου Σουλτάνου διέταξε νὰ ρίψωσιν εἰς τὴν θάλασσαν ἐγκεκλεισμένας ἐντὸς σάκκων ἐρραμμένων. Γενόμενος δ' οὕτω κύριος τῶν πάντων ἐβουλεύθη νὰ πραγματοποιήσῃ τὰ μεταρρυθμιστικὰ σχέδια τοῦ Σελίμ συγκαλέσας ἐπὶ τούτῳ εἰδὸς τι ἐθνικῆς συνόδου συγκαείμενης ἐκ τῶν ἀνωτάτων λειτουργῶν τοῦ κράτους καὶ τῶν προκρίτων τῶν ἐπαρχιῶν (Ἀγιάν). Εἰς τὴν σύνοδον ταύτην ὁ μέγας Βεζίρης τοῦ νέου Σουλτάνου ὑπέβαλε πρὸς ἐγκρισιν τὰς ἐξῆς διατάξεις: 1) Κατάργησιν τοῦ ὀνίου τῶν ἀξιωματῶν ἐν ταῖς τάξεσι τῶν γιαντισάρων. 2) Τὴν ὑποχρεωτικὴν ἐν τοῖς στρατῶσι διαμονὴν πάντων τῶν ἀγάμων γιαντισάρων. 3) Στέρξησιν τῆς μισθοδοσίας εἰς πάντας τοὺς μὴ ἐν τοῖς στρατῶσι μένοντας καὶ μὴ μετέχοντας τῆς ἐνεργοῦ ὑπηρεσίας γιαντισάρους. 4) Τὴν ὑποχρέωσιν τῶν γιαντι-

τσάρων εἰς ἀσκήσεις στρατιωτικὰς κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν στρατῶν τῶν ἀπίστων. 5) Τὸν σχηματισμὸν λόγων ἰδιαιτέρων ἐκ νεαρῶν Ὀθωμανῶν ὠπλισμένων Εὐρωπαϊκῶς καὶ ἀσκουμένων εἰς τὸν ἀρχαῖον αὐστηρὸν στρατιωτικὸν βίον τῶν γιανιτσάρων. Οἱ λόγοι οὗτοι ἔμελλον ν' ἀποτελέσωσι τὸ τάγμα τῶν *κυνηγῶν* (Σεγδάν). Πάντα ταῦτα τὰ μέτρα ἐνεκρίθησαν ὑπὸ τῆς ἐθνικῆς συνόδου καὶ ὁ πρῶν ἀρχηγὸς τοῦ διαλυθέντος ἐπὶ τοῦ Μουσταφᾶ τακτικοῦ στρατοῦ Καδῆ πασσᾶς ἔμενεν ἐν Κωνσταντινουπόλει μετὰ 3 χιλιάδων ἀνδρῶν, ἵνα ὑποστηρίξῃ τὰς μεταρρυθμιστικὰς ἐνεργείας τοῦ Βαϊρακτάρ.

Ἄλλ' ὁ μέγας Βεζίρης Βαϊρακτάρ διὰ τῆς αἰματηρᾶς τιμωρίας, τὴν ὁποίαν ἐπέβαλεν εἰς τοὺς φονεῖς τοῦ Σελίμ καὶ τοὺς ὑπὸ τοῦ Μουσταφᾶ εὐνοούμενους, καὶ ἔνεκα τῶν περισταλτικῶν μέτρων, δι' ὧν ἤθελε νὰ περιορίσῃ τὰς καταχρήσεις τῶν γιανιτσάρων, ὀλίγους μῆνας μετὰ τὸν διορισμὸν αὐτοῦ προὔκλεισε δεινὴν καθ' ἑαυτοῦ στάσιν τῶν Γιανιτσάρων καὶ τῶν Οὐλεμάδων. Κατὰ τινὰ νύκτα ὁ οἶκος, ἐν ᾧ κατοίκει ὁ Βαϊρακτάρ καὶ πᾶσα ἡ περὶ αὐτὸν συνοικία, παρεδόθησαν εἰς τὸ πῦρ, αὐτὸς ὁ Βεζίρης ἐπνίγη ὑπὸ τοῦ καπνοῦ ἐν τῇ κατοικίᾳ αὐτοῦ, ὁ δὲ φανατικὸς ὄχλος ἐζήτηε ἤδη τὴν καθαίρεσιν τοῦ Μαχμούτ καὶ τὴν εἰς τὸν θρόνον ἀποκατάστασιν τοῦ Μουσταφᾶ. Ἄλλ' ἡ ἐνεργητικότης τοῦ Μαχμούτ ἐφαρμοσάντος (3/15 Νοεμβρίου 1808) κατὰ τοῦ Μουσταφᾶ τὸ αὐτὸ τῆς ἀμύνης μέτρον, ὅπερ οὗτος εἶχεν ἐφαρμόσει ἐναντίον τοῦ Σελίμ, καὶ ἡ πανηγυρικὴ ἐκ μέρους τοῦ Σουλτάνου ἐπικύρωσις πάντων τῶν δικαιομάτων καὶ τῶν προνομίων τῶν Γιανιτσάρων ἐπήνεγκε κατὰ μικρὸν τὴν καταστολὴν τῆς στάσεως. Ἀλλὰ πόσον ἡ θέσις τῶν πραγμάτων ἦτο δεινὴ καὶ πλήρης κινδύνων καὶ πόσον μεγάλη ἡ ἰσχὺς τῆς ἀνταρσίας, δηλοῦται ἐκ τούτου, ὅτι ὁ Σουλτάνος ἠναγκάσθη νὰ παραδώσῃ τοῖς στασιασταῖς τὴν κεφαλὴν τοῦ Καδῆ πασσᾶ, αὐτοῦ ἐκείνου τοῦ πιστοῦ καὶ ἀφωσιωμένου θεράποντος, ὅστις ἅμα τοῦ κινδύνου ἐπιστάντος ἔσπευσε μετὰ 4 χιλιάδων ἀνδρῶν εἰς τὰ ἀνάκτορα καὶ ἀπέκρουσε, γενναίως προκινδυνεύων ὑπὲρ τοῦ Σουλτάνου, τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν Γιανιτσάρων. Ἀληθῶς ὁ Σουλτάνος ὑπεβλήθη εἰς βαρεῖας θυσίας· ἀλλὰ κατασταλείσης ἅπαξ τῆς στάσεως ἦτο ἀσφαλὴς ἐπὶ τοῦ θρόνου ὅσον οὐδεὶς τῶν ἀπὸ μακροῦ χρόνου ἐπὶ τοῦ Ὀσμανικοῦ θρόνου καθεσθέντων Σουλτάνων. Καὶ διέκειντο μὲν ἐχθρικῶς πάντοτε κατ' αὐτοῦ οἱ Γιανίτσαροι, οἵτινες, μεθ' ὅλην τὴν ἀταξίαν καὶ ἀκολασίαν καὶ τὸ στασιαστικὸν πνεῦμα τοῦ

τάγματος τούτου, θεωροῦντο ὡς ἰσχύς τοῦ κράτους καὶ δύναμις ἔθνικῃ ἰσρά· ἀλλ' ἡ μεγάλη καὶ ἀκατάβλητος δύναμις τοῦ Σουλτάνου ἦτο ἡ ἠθικὴ δύναμις καὶ ἀγιότης τοῦ οἴκου τῶν Ὀσμάνων, μεθ' οὗ ἐν τῇ συνειδήσει τῶν ὑπηκόων συνεδέετο ἀναποσπάστως ἡ τύχη τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους καὶ ἡ δόξα, ἡ αἴγλη, ἡ ἰσχύς καὶ ἡ διάρκεια αὐτοῦ. Καὶ νῦν ὁ Σουλτάνος Μαχμούτ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Μουσταφᾶ μείνας ὁ μόνος γόνος τοῦ οἴκου τῶν Ὀσμάνων, ὁ μόνος ἀπόγονος τοῦ Ὀσμάν, ἐσωζεν ἐν ἑαυτῷ αὐτὸν τὸν οἶκον τοῦ Ὀσμάν καὶ ἐνεσάρκου οὕτως ἐν ἑαυτῷ τὸ ἱερόν, τὸ ἀπαραβίαστον οὐχὶ ἀπλῶς τῆς βασιλικῆς ἀρχῆς, ὡς οἱ πρὸ αὐτοῦ ἡγεμόνες, ἀλλὰ τοῦ γένους τοῦ Ὀσμανικοῦ καὶ κατ' ἀκολουθίαν αὐτοῦ τοῦ κράτους τοῦ Ὀσμανικοῦ. Διὰ ταῦτα πάντα μέχρι τῆς γεννήσεως καὶ αὐξήσεως βασιλοπαίδων ἐξ αὐτοῦ γεννωμένων ἦτο ἡσφαλισμένος ἐναντίον πάσης ἐπαναστάσεως, καθαιρέσεως, εἰρκτῆς καὶ φόνου, ἅτινα πάντα ἦσαν πολλάκις ἡ συνήθης τύχη πολλῶν ἐκ τῶν προκατόχων αὐτοῦ. Ὁ οἶκος τοῦ Ὀσμάν κατὰ τρόπον πρωτοφανῆ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν Ὀσμάνων ἠρείδετο ἐπὶ ἐνὸς μόνου γόνου Ὀσμανικοῦ καὶ οὗτος ἦτο ὁ Μαχμούτ Β'.

Ὁ Ῥωσσοικὸς πόλεμος ἐπὶ τοῦ Μαχμούτ Β' (1806-12).— Ἀλλ' ὁ Μαχμούτ Β' μετὰ τὴν ἐπὶ τοῦ θρόνου στερεώσιν δὲν ἠδυνήθη νὰ στρέψῃ τὴν προσοχὴν αὐτοῦ ἐπὶ τὴν ἐσωτερικὴν κατάστασιν τοῦ κράτους ἅτε περισπώμενος ὑπὸ ἐξωτερικῶν πολέμων καὶ κινδύνων. Τὰ μνημονευθέντα γεγονότα, τὰ ἀπὸ τῆς πτώσεως τοῦ Σελίμ Γ' μέχρι τῆς ἀναρρήσεως τοῦ Μαχμούτ Β', ἐγένοντο διαρκούντος ἔτι τοῦ ἀπὸ τοῦ 1806 ἐκραγέντος μεταξὺ Τουρκίας καὶ Ῥωσσίας πολέμου. Περὶ τῶν αἰτίων καὶ περὶ τῆς πορείας τοῦ ἐπὶ τοῦ Σελίμ Γ' ἀρξαμένου Τουρκορωσσοικοῦ πολέμου ἱκανὸς ἤδη ἐγένετο λόγος ἐν τῷ προηγούμενῳ κεφαλαίῳ. Ἐνταῦθα δ' ἀναγράφομεν ἀπλῶς ὀλίγας λεπτομερείας ἀφορώσας τὴν ἱστορίαν τῆς Τουρκίας αὐτῆς.

Εἶδομεν ὅτι διὰ τῆς ἐν Τιλσιτίφ μεταξὺ Ῥωσσίας καὶ Γαλλίας συνομολογηθείσης εἰρήνης εἶχεν ἐπέλθει παροδικὴ παῦσις τῶν ἐχθροπραξιῶν παρὰ τὸν Δούναβιν καὶ ὅτι καὶ μετὰ τὴν λήξιν τῆς ἀναχωχῆς αἱ ἐχθροπραξίαι δὲν ἐπανελήφθησαν καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς βασιλείας τοῦ Μουσταφᾶ Δ'. Τὴν κατάστασιν δὲ ταύτην ἐπωφεληθεὶς ὁ Βαϊρακτάρ ἐποιήσατο τὴν τοσαῦτα μεγάλα ἀποτελέσματα ἐπενεγκούσαν ἐκείνην πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν στρατείαν, ἥς ἐμνήσθημεν ἤδη ἐν

τοῖς ἔμπροσθεν. Τὰ τότε ἐν Κωνσταντινουπόλει γεγονότα ἐπέδρασαν καὶ ἐπὶ τὸ πνεῦμα τοῦ παρὰ τὸν Δούναβιν Ὀθωμανικοῦ στρατοῦ, μεγίστην ἐπενεγκόντα ἐν τῷ Τουρκικῷ στρατοπέδῳ σύγχυσιν, ταραχὴν καὶ ἀναρχίαν. Διὰ τοῦτο δέ, καίτοι ὁ Βαϊρακτάρ ἐφαίνετο πρόθυμος νὰ συνομολογήσῃ εἰρήνην, ἵνα δυνηθῇ νὰ ἐπιληφθῇ ἡσύχως τοῦ μεγάλου ἔργου τῶν ἐσωτερικῶν μεταρρυθμίσεων, τὰ παρὰ τὸν Δούναβιν γενόμενα, ἡ ἀθέτησις δηλονότι τῆς συνομολογηθείσης ἀνακωχῆς, ἐματαιώσαν τὴν ἐπιθυμίαν αὐτοῦ. Καὶ δὲν ἐπὶνέγκει μὲν ἡ ἀνακωχὴ αὕτη, καθὰ εἶδομεν, τὴν ἄμεσον ἐπανάληψιν τῶν ἐχθροπραξιῶν, ἀλλ' ἡ ἐν Ἐρφεύρτῃ ἀκολούθως συνομολογηθεῖσα μεταξὺ τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τοῦ Ναπολέοντος μυστικὴ συνθήκη, ἡ ὀριστικῶς παραδίδουσα, ὡς εἶδομεν, τὰς Ἡγεμονίας εἰς τὴν Ῥωσσίαν, ἀνενέωσεν ἐπισήμως τὸν πόλεμον. Διότι ἡ μὲν Ῥωσσία ἦτο νῦν ὅλως ἐλευθέρα ἀπέναντι τῆς Γαλλίας εἰς τὴν διεξαγωγὴν τοῦ πολέμου, τοῦ περιοριζομένου εἰς τὴν κατάκτησιν τῆς κοιλάδος τοῦ Δουνάβεως, ἡ δὲ Τουρκία, εἰδοποιηθεῖσα πάλιν παρὰ τῆς Ἀγγλίας περὶ τῶν ἐν Ἐρφεύρτῃ συνομολογηθέντων, πρὸς ταύτην μὲν συνωμολόγησεν εἰρήνην, παρεσκευάσθη δὲ νῦν δραστηρίως εἰς τὸν κατὰ τῆς Ῥωσσίας πόλεμον. Εἶδομεν δ' ὅτι ἡ Ἀγγλία καὶ μετὰ τὴν ἐπανάληψιν τῶν παρὰ τὸν Δούναβιν ἐχθροπραξιῶν δὲν ἐπαύσατο ἐνεργοῦσα ὑπὲρ τῆς εἰρήνης. Καίτοι δὲ ἐν ταῖς ἐν Ἰασιῳ ἀρξαμέναις διαπραγματεύσεσιν αἱ τῆς Ῥωσσίας ἀπαιτήσεις ἦσαν μέγιστα ἀποβλέπουσαι οὐ μόνον εἰς τὴν προσάρτησιν τῆς Βλαχίας, τῆς Μολδαβίας καὶ τῆς Βεσσαραβίας, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν πλήρη ἀνεξαρτησίαν τῆς Σερβίας, ἡ Πύλη ἐφαίνετο εὐδιάθετος εἰς συνομολόγησιν εἰρήνης. Ἀλλ' ὡς εἶδομεν, αἱ διαπραγματεύσεις αὗται διεκόπησαν ἀποτόμως διὰ τῆς ἀπαιτήσεως, ἣν ἐν τῷ μεταξὺ παρενέβαλεν ἡ Ῥωσσία περὶ τῆς ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως ἐξώσεως τοῦ Ἀγγλου πρεσβευτοῦ. Οὕτω δὲ τῆς Ῥωσσιακῆς προτάσεως ἀπορριφθείσης ὑπὸ τῆς Πύλης (ἰδ. σελ. 680) αἱ ἐχθροπραξίαι ἐπανελήφθησαν ἐν Βουλγαρίᾳ, ἀρχηγούντος τῶν Ῥώσων τοῦ στρατηγοῦ Καμίνσκη, καὶ κατὰ ταύτας οἱ Τοῦρκοι ὑπέστησαν δεινὰς ἡττας, ἰδίως τὴν παρὰ τὸ Ῥουχτσούκιον, ἐνθα ὁ μέγας Βεζίρης ἀπώλεσε 200 σημαίας καὶ 80 πυροβόλα, τὸν ἐν τῷ Δουνάβει Ὀθωμανικὸν στολίσκον καὶ πάντα τὰ φορητὰ πλοῖα τὰ πεπληρωμένα ἐπιτηδεῖων πρὸς σίτισιν τοῦ πολιορκουμένου φρουρίου. Τὸ μέγα τοῦτο στρατιωτικὸν κατόρθωμα συνεπληρώθη διὰ τῆς παραδόσεως τοῦ Ῥουχτσουκίου (14/26 Σεπτεμβρίου

1810). Ἀλλ' ἐνῶ ἤδη οἱ Ῥῶσσοι εὕρισκοντο εἰς τὸ πλήρωμα τῶν ἐπιτυχιῶν αὐτῶν, εὐρέθησαν συγχρόνως ἐν τῇ ἀρχῇ καὶ νέων πολιτικῶν περιπλοκῶν. Αἱ πρὸς τὸν Ναπολέοντα σχέσεις τοιαύτην ἐν τῷ μεταξὺ δυσάρεστον ἔλαβον τροπὴν, ὥστε τὸ ἐπόμενον ἔτος (1811) ἠναγκάσθησαν οἱ Ῥῶσσοι νὰ ἐλαττώσωσι σπουδαίως τὰς ἐπὶ τοῦ θεάτρου τοῦ Ῥωσσοτουρκικοῦ πολέμου στρατιωτικὰς αὐτῶν δυνάμεις διατελοῦντες ἐν παραμοναῖς μεγάλου Γαλλορωσσικοῦ πολέμου. Τοῦτο ἐπωφελήθησαν οἱ Τοῦρκοι ἵνα ἀνακτήσωνται τὸ Ῥουχτσούκιον καὶ διαβῶσι μάλιστα τὸν Δούναβιν. Καὶ ὑπέστησαν μὲν αὖθις ἀποτυχίας οὐκ ὀλίγας ἕνεκα τῶν σφαλμάτων τῶν στρατηγῶν αὐτῶν καὶ περικυκλωθέντες ὑπὸ τῶν Ῥώσων ὑπεχρεώθησαν νὰ ὑπογράψωσι (16/28 Νοεμβρίου 1811) σύμβασιν, δι' ἧς ἀφοπλιζόμενος παρεδίδοτο αἰχμάλωτος ὁλόκληρος ὁ στρατός, ἂν ἡ Πύλη δὲν ἀπεδέχετο ἀμέσως τὰς ἄνω ῤηθείσας Ῥωσσικὰς προτάσεις, αὐτὸς δὲ ὁ Σουλτάνος ἐν τῇ ὀργῇ καὶ τῇ ἀπογνώσει αὐτοῦ νέαν διέτασσε γενικὴν στρατολογίαν παρασκευαζόμενος ν' ἀπέλθῃ αὐτὸς εἰς τὸ θέατρον τοῦ πολέμου, ἵνα λάβῃ τὴν ἀρχηγίαν καὶ ἀναπετάσῃ τὴν ἱεράν σημαίαν τοῦ προφήτου· ἀλλ' ἤδη αἱ μεταξὺ τῆς Ῥωσσίας καὶ τοῦ Ναπολέοντος ἀρξάμεναι ἐχθροπραξίαι μετέβαλλον ὅλως τὴν θέσιν τῶν πραγμάτων καὶ κατὰ Μάρτιον τοῦ ἐπομένου ἔτους (1812) συνωμολογεῖτο εἰρήνη μεταξὺ Ῥωσσίας καὶ Τουρκίας μεσιτευούσης φιλικῶς τῆς Ἀγγλίας. Οἱ Ῥωσσικοὶ στρατοὶ δὲν ἠδύναντο νὰ παραμείνωσιν ἐπὶ πλέον ἐν ταῖς Τουρκικαῖς χώραις, οὐ μόνον διότι ὑπῆρχε φόβος προσβολῆς αὐτῶν ὑπὸ Γαλλικῶν στρατευμάτων, ὁρμώντων ἀπὸ Δαλματίας, ἀλλὰ καὶ διότι ἡ Ῥωσσία ἀναγκασμένη νῦν νὰ ἀμύνηται ὑπὲρ τοῦ βωμοῦ καὶ τῆς ἐστίας ἐναντίον τῆς κατ' αὐτῆς ὑπὸ τὸν Ναπολέοντα συνησπισμένης συμπασῆς σχεδὸν ἡπειρωτικῆς Εὐρώπης εἶχεν ἀνάγκην καὶ τοῦ τελευταίου στρατιώτου πρὸς ἄμυναν τοῦ ἰδαίου αὐτῆς. Γαλλικαὶ ῥαδιουργίαι ἐν Κωνσταντινουπόλει εἶχον συντελέσει τῷ 1806 εἰς τὴν ἐκρηξιν τοῦ πολέμου, Γαλλικὴ στρατεία νῦν κατὰ τῆς Ῥωσσίας ἐπήνεγκε μετὰ ἕξ ἔτη τὸ τέλος αὐτοῦ. Οὕτω δ' ἐπέστη ὁ καιρὸς τῆς Ἀγγλικῆς ἐνεργείας. Ὡς εἶδομεν, διὰ τῆς δραστηρίας μεσιτείας τῆς Ἀγγλίας ἤρξαντο ἀμέσως ἐν Βουκουρεστίῳ διαπραγματεύσεις περὶ εἰρήνης μεταξὺ Ῥωσσίας καὶ Τουρκίας, ἥτις καὶ συνωμολογήθη ἐν τῇ πόλει ταύτῃ (16/28 Μαΐου 1812). Διὰ ταύτης ἡ Ῥωσσία ἀπέδιδε τῇ Τουρκίᾳ τὰς παραδουναβίους ἡγεμονίας, διατηροῦσα μόνον τὴν Βεσσαραβίαν.

καὶ τὰς μεταξὺ τῆς πόλεως Ἰβραίλας καὶ τοῦ Εὐξείνου θέσεις, ἔτι δὲ καὶ ἐν τῶν στομίῳ τοῦ Δουνάβεως. Ἡ Σερβία δέ, ἣτις εἶχεν ἐπαναστῇ κατὰ τῆς Τουρκίας διαρκούντος τοῦ πολέμου, ὑπήγετο αὐθις ὑπὸ τὸ Τουρκικὸν κράτος ὑπὸ τὸ πρόσχημα παραχωρήσεως ἀτελοῦς τινος αὐτονομίας. Μάτην ἠγωνίζετο νῦν ἡ Γαλλικὴ πολιτικὴ νὰ ματαιώσῃ τὸ ἔργον τῆς εἰρήνης ὑπισχνουμένη μὲν πλείστην καὶ μεγίστην ὑποστήριξιν τῇ Τουρκίᾳ, ἀληθῶς δὲ θέλουσα αὐτὴ νὰ ἔχῃ ἐπικουρον τὴν Τουρκίαν ὡς κατὰ τὸ 1806. Αὐτὸς ὁ Σουλτάνος καταληφθεὶς ἐκ νέου ὑπ' ἐλπίδων δὲν ᾔθελε νὰ ὑπογράψῃ τὴν συνθήκην, ἂν μὴ ὑπενέδιδεν εἰς τὴν πίεσιν τῶν Γιανιτσαρῶν. Ἀλλ' οὐ μόνον οἱ Γιανιτσαροὶ, ἀλλὰ καὶ τὸ Διδάνιον καὶ ἡ κοινὴ γνώμη νηφαλιώτερον ἔβλεπον καὶ ἐσκέπτοντο περὶ τῶν πραγμάτων ἢ ὁ νεαρὸς καὶ ὀρμητικὸς Σουλτάνος· τοῦτο δέ, διότι οἱ Τούρκοι ἀρκούσαν εἶχον λάβει πείραν τῆς ἀξίας τῶν ὑποσχέσεων καὶ τῶν διαβεβαιώσεων τοῦ Ναπολέοντος, ὅστις ἀπὸ τοῦ 1806 περιπλέξας τὴν Τουρκίαν εἰς τὸν κατὰ τῆς Ῥωσσίας πόλεμον ὑπισχνεῖτο αὐτῇ ἐν ἀρχῇ οὐ μόνον τὴν ἐκ τῶν παραδουναβίων ἡγεμονιῶν ἐκδίωξιν τῶν Ῥώσων, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀπαλλαγὴν τῶν Τούρκων ἀπὸ τῶν καταπιεστικῶν συνθηκῶν, ἃς εἶχεν ἐπιβάλλει αὐτοῖς ἡ Ῥωσσία διὰ τῶν προτέρων πολέμων, καὶ ὁμως μόλις νικήσας τοὺς Ῥώσους προσέφερεν αὐτοῖς τὸ ἡμισυ τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας. Τὴν αὐτὴν σύνεσιν εἰδείξε τὸ Διδάνιον καὶ ἀπέναντι τῶν διπλαστικῶν προτάσεων τῆς Ῥωσσίας. Ὁ ναύαρχος καὶ ἀρχιστράτηγος Τσιτσακῶφ, ὅστις πρὸ τῆς συνομολογήσεως τῆς μνημονευθείσης πρὸς τὴν Τουρκίαν εἰρήνης ὡς ἀντιπερισπασμὸν σπουδαῖον κατὰ τοῦ εἰς τὴν Ῥωσσίαν εἰσβαλόντος Ναπολέοντος εἶχε προτείνει, καθὰ εἶδομεν, τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως (ἰδ. σελ. 687), μετὰ τὴν συνομολόγησιν τῆς εἰρήνης προέτρεπε τὴν Τουρκίαν εἰς ἐπιθετικὴν καὶ ἀμυντικὴν κατὰ τῆς Γαλλίας συμμαχίαν προτείνων αὐτοῖς νὰ εἰσβάλωσιν εἰς τὴν ὑπὸ τῶν Γάλλων κατεχομένην Δαλματίαν. Ἀλλ' ἡ Τουρκία ἀπεφάσισε νὰ μείνῃ ξένη καὶ ἄλλοτρία πρὸς τὸν πόλεμον ἀφήτασα Ῥώσους καὶ Φράγκους νὰ διαλύσωσι μόνοι τὰς πρὸς ἀλλήλους διαφορὰς αὐτῶν. Οὕτως ἀπαλλαγείσα ἡ Τουρκία ἀπὸ τοῦ πολέμου, εἰς ὃν ῥαδιουργίαι Εὐρωπαϊκαὶ εἶχον παρασύρει αὐτήν, καὶ ἄγουσα νῦν εἰρήνην πρὸς ἅπασαν τὴν Εὐρώπην ἠδύνατο νὰ στρέψῃ τὴν προσοχὴν αὐτῆς εἰς τὴν ἐσωτερικὴν κατάστασιν τοῦ κράτους.

Ἡ ἐσωτερικὴ κατάστασις τῶν ἐπαρχιῶν τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 10' αἰῶνος. — Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 10' αἰῶνος ἐπὶ τε τῆς βασιλείας τοῦ Σελίμ Γ' καὶ ἐπὶ τῶν διαδεξαμένων αὐτὸν Σουλτάνων Μουσταφᾶ Δ' καὶ Μαχμουτ Β' αἱ τε Εὐρωπαϊκαὶ καὶ αἱ Ἀσιατικαὶ ἐπαρχίαι τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους ἦσαν παραδεδομέναι εἰς ἀναρχίαν πολιτικὴν καὶ στρατιωτικὴν καὶ πολλοὶ τολμηροὶ διοικηταὶ ἢ σατράπαι σφετερισάμενοι τὴν ἐξουσίαν ἐν πολλαῖς τοῦ κράτους Ἀσιατικαῖς ἐπαρχίαις ὡς ἐν Ὀρφα, Ἀγκύρᾳ, *Marḍin*, Διαρβεκίρ, Μοσσοῦλ καὶ Βαγδατίῳ, καὶ ἐν τισιν ἐπαρχίαις Εὐρωπαϊκαῖς, ἔτι δὲ καὶ ἐν Αἰγύπτῳ, κατέστησαν κληρονομικοὶ ἡγεμόνες κατ' ὄνομα σχεδὸν μόνον ἀναγνωρίζοντες τὴν κυριαρχίαν τοῦ Σουλτάνου. Οἱ ἰσχυρότεροι τούτων ἐν Ἀσίᾳ μὲν ἦσαν ὁ ἐν Σμύρνῃ καὶ Μαγνησίᾳ Καραοσμάνογλου, ὁ ἐν Ἀγκύρᾳ Τσαπάνογλου ἐν Εὐρώπῃ δὲ ὁ ἐν Βουλγαρίᾳ Πασθάνογλου καὶ ὁ ἐν Ἀλβανίᾳ καὶ πολλαῖς Ἑλληνικαῖς χώραις περιβόητος Ἀλῆ πασσᾶς ὁ Γεπελένλῃς. Ἐν Αἰγύπτῳ δὲ ἰσχυρὸν κράτος καὶ δυναστείαν ἱδρυσεν ὁ περίφημος Μεχμέτ Ἀλῆς. Ἐνῶ δὲ οὕτως εἶχον τὰ τῶν ἐπαρχιῶν, ἡ πρωτεύουσα αὐτῇ, ἡ Κωνσταντινούπολις, ἦτο θέατρον διηνεκῶν ἐρίδων καὶ στάσεων στρατιωτικῶν προσερχομένων, ὡς εἶδομεν, κυρίως ἕνεκα τῶν ἐνεργουμένων στρατιωτικῶν καὶ τῶν μελετωμένων βίξικωτέρων πολιτικῶν μεταρρυθμίσεων. Ἐν μέσῳ ταιαύτης καταστάσεως πραγμάτων ὁ τῆς Σερβίας λαὸς πιεζόμενος δεινῶς ὑπὸ τῶν ἐκεῖ σταθμευόντων ἀτάκτων σιφῶν καὶ ἐγκαταλειφθεὶς ὑπὸ τοῦ Διβανίου εἰς τὴν τύχην αὐτοῦ ἐπανεστή τῷ 1804 ὑπὸ τολμηροῦς ἀρχηγούς, ἐν οἷς ὀνομαστότατοι ἦσαν ὁ Τσέρνω Γεώργης ἡ ὡς ἐκαλεῖτο Τουρκιστὶ Καραγεώργης (μαῦρος Γεώργης) καὶ ὁ Μίλος Ὁδρένοβιτς.

Ἡ Σερβικὴ ἐπανάστασις. — Ἡ Σερβία, ἥτις μετὰ τὸν ἐν Κοσσυφοπεδίῳ θάνατον τοῦ βασιλέως Λαζάρου (1389) εἶχε καταστῆ ὑποτελὴς τῷ Ὀθωμανικῷ κράτει, ἐπὶ δὲ τοῦ Μεχμέτ Β' τοῦ πορθητοῦ κατακτηθεῖσα ὑπὸ τοῦ περιφήμου Βεζίρου Μεχμέτ Ρουμῆ (Ἑλληνας), τοῦ πρώτου ἐκ Χριστιανῶν ἀρνησιθρήσκου μεγάλου Βεζίρου (1459), ἦτο ἀπλοῦν πασσαλίκιον ἥτοι ἐπαρχία Τουρκικὴ, κατὰ τὸ διάστημα τῶν μακρῶν πολέμων τῶν διεξαχθέντων μεταξὺ Τουρκίας καὶ Αὐστρίας περὶ τὰ τέλη τοῦ 13' καὶ περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 14' αἰῶνος κατέστη τὸ κυριώτατον θέατρον τῶν ἐχθροπραξιῶν, ἐκ τούτου δὲ κατὰ τὴν περίφημον συνθήκην τοῦ Πασσάροβιτς (1718) τὴν συνο-

μολογηθεῖσαν μετὰ τὰς λαμπρὰς κατὰ τῶν Τούρκων Αὐστριακὰς νίκας, τὸ πλεῖστον τῆς Σερβίας μέρος, μετὰ τοῦ Βελιγραδίου, ὁμοῦ μετὰ τῆς Βοσνίας, τῆς Ἑρζεγοβίνης, τῆς Κροατίας καὶ τῆς μικρᾶς Βλαχίας εἶχον προσαρτηθῆ εἰς τὴν Αὐστρίαν. Ἀλλὰ τὰ λαμπρὰ ταῦτα ἔπαθλα τῶν λαμπρῶν τοῦ πρίγκιπος Εὐγενίου τῆς Σαβοΐας ἀγώνων καὶ νικῶν ταχέως ἀπωλέσθησαν διὰ τὴν Αὐστρίαν μετὰ νέον πόλεμον, καὶ διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Βελιγραδίου (1739) ἅπασαι αὐταὶ αἱ χωραὶ πλὴν τῆς Κροατίας ἐπανῆλθον ὑπὸ τὸν Τουρκικὸν ζυγόν. Τότε δὲ πλῆθος Σέρβων οὐ μόνον ἐκ τῆς Σερβίας αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν Σερβικῶν χωρῶν τῆς Βοσνίας καὶ τῆς Ἑρζεγοβίνης, ἵνα μὴ αὐθις ὑποταχθῶσι τοῖς Τούρκοις, μετόπισαν εἰς τὰς ὁμόρους Αὐστριακὰς χώρας καὶ ἐνίσχυσαν τὸν αὐτόθι καὶ πρότερον ὑπάρχοντα Σερβικὸν πληθυσμόν. Οἱ δ' ἐν τῇ κυρίῳ Σερβίᾳ μέιναντες Σέρβοι ἐξετίθεντο ἔκτοτε εἰς πολλὰς καταπίσεις τῶν Τούρκων πασσάδων καὶ Γιαντισάρων, οἵτινες κατέστησαν ἔτι μᾶλλον ἀφόρητοι περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 10' αἰῶνος. Καθ' ὃν χρόνον ὁ φοβερός σατράπης τῆς Βουλγαρίας Πασβάνογλους ἐπαναστάς κατὰ τοῦ Σουλτάνου Σελίμ Γ' ἐπὶ τῇ προφάσει τῶν ὑπὸ τούτου εἰσαγομένων νεωτερισμῶν κατένικα τὰ κατ' αὐτοῦ πεμπόμενα στρατεύματα καὶ καθιστάμενος ἀληθὴς ἡγεμὼν τῆς ὑπ' αὐτὸν χώρας ἀνεγνωρίζετο ὑπὸ τῆς Πύλης ἐν τῷ ἀξιώματι αὐτοῦ (1798), τολμηρὸς τις ἀρχηγὸς τῶν Γιαντισάρων Ἀχμέτ καλούμενος, ἐπωφεληθεὶς τὰς τότε ἐπικρατούσας ταραχὰς, εἶχεν ἰδρύσει ἐν Βελιγραδίῳ ἀρχὴν ἀνεξάρτητον λαβὼν τὴν προσωνομίαν νταϊ ἢ δὲ τὴν διδομένην συνήθως τοῖς ἡμιανεξαρτήτοις ἡγεμόσι τῶν Βερθερικῶν χωρῶν. Ὁ Ἀχμέτ ἐνωθεὶς μετ' ὀλίγον μετὰ τῶν ἀρχηγῶν τῶν γιαντισάρων, οἵτινες ἐκδιωχθέντες τοῦ Βελιγραδίου καὶ ὑπηρετήσαντες ὑπὸ τὸν Πασβάνογλου εἶχον ἐπανακάμψει νῦν εἰς τὴν Σερβίαν, ἐξεδίωξε τὸν ὑπὸ πάντων ἐν Σερβίᾳ τιμώμενον καὶ ἀγαπώμενον διοικητὴν τοῦ Βελιγραδίου Χατζή Μουσταφᾶν, καὶ προσέλαβε κοινωνοὺς τῆς ἀρχῆς τέσσαρας ἀρχηγοὺς τῶν γιαντισάρων. Οὕτω οἱ πέντε στασιασταὶ καταστάντες κύριοι τῆς Σερβίας διένειμαν αὐτὴν πρὸς ἀλλήλους λαβόντες πάντες τὴν προσωνομίαν τῶν νταϊδῶν. Καὶ νῦν ἅπασα ἡ Σερβία κατέστη τιμάριον τῶν ἀρχηγῶν τούτων, ἅπασαι αἱ κῶμαι μετεβλήθησαν εἰς ἰδιοκτησίας (τσιφλικία), καὶ οἱ Σέρβοι γεωργοὶ οἱ ἀποτίνοντες μέχρι τοῦδε φόρον εἰς τοὺς ἱππεῖς τιμαριούχους (σπαχίδας) τῆς χώρας, ὑπεχρεοῦντο νὰ ἀποτίνωσι καὶ δεῦτερον φόρον εἰς τοὺς νέους τιμαριού-

χοι, ὑποβαλλόμενοι καὶ εἰς ἄλλας ἐκνόμεους φορολογίας καὶ ἀγγαρείας. Ὁ Σουλτάνος, πρὸς ὃν ἀπετάθησαν νῦν οἱ καταπιεζόμενοι Σέρβοι, ἐζήτησε νὰ ποιήσῃ τοὺς γιανιτσάρους διὰ τῆς ἀπειλῆς, ὅτι ἐμελλε νὰ ποιήσῃται χρῆσιν κατ' αὐτῶν *ξενικοῦ στρατοῦ*, ὑπὸ τὸ ὅποιον ὄνομα οἱ Τοῦρκοι τῆς Σερβίας ὑπενόησαν αὐτὸν τὸν χριστιανικὸν πληθυσμὸν τῆς χώρας, διότι καὶ ἐν Βουλγαρίᾳ εἶχε πρότερον ἐνεργήσει ἄνευ ἐπιτυχίας ἡ Πύλη νὰ ἐξοπλίσῃ τὸν χριστιανικὸν πληθυσμὸν ἐναντίον τῶν ληστρικῶν στιφῶν τοῦ Πασβάνογλου. Ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἀκριβῶς ἡ ὀργὴ τῶν νταϊδῶν τῆς Σερβίας ἐστράφη νῦν κατὰ πάντων τῶν πλουσίων καὶ τῶν προκρίτων Σέρβων, οἵτινες ὑφιστάμενοι νῦν ἀφόρητα δεινὰ ἤγειραν ἐθνικὴν ἐπανάστασιν. Ὑλὴ καὶ δύναμις πρὸς ἐπαναστατικὸν πόλεμον ὑπῆρχον ἱκανῶς ἄφθονοι ἐν Σερβίᾳ. Ὅπως παρ' ἡμῖν ἐν Ἑλλάδι, οὕτω καὶ ἐν Σερβίᾳ ὁ πολεμικὸς βίος καὶ τὸ πολεμικὸν πνεῦμα εἶχε διατηρηθῇ ἐν τῷ ὅρεινῳ λαῷ ἰδίως διὰ τῶν Σέρβων *κλεφτῶν* τῶν καλουμένων *Χαϊδούκων*. Ἐνεκα τῶν Χαϊδούκων τούτων καὶ διὰ τὸ συμπαγὲς τοῦ πληθυσμοῦ ἡ ἐπανάστασις διεδόθη ταχέως ἀνά τὴν Σερβίαν καὶ οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ κινήματος ἠτήσαντο ἀμέσως βοήθειαν παρὰ τῆς Ῥωσσίας καὶ ἐπέμδασιν. Ἀλλ' αὕτη διατελοῦσα τότε ἐν εἰρήνῃ πρὸς τὴν Τουρκίαν συνεβούλευσε τοῖς Σέρβοις ν' ἀπευθυνθῶσι πρὸς τὸν Σουλτάνον ὑπισχνουμένη ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει τὴν ὑποστήριξιν τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτοῦ. Ἐπιτροπὴ τότε Σέρβων ἀρχηγῶν προκρίτων (Κνὲς) μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν αἰτούμενη ἵνα τὰ ἐν Σερβίᾳ φρούρια ἀφειθῶσιν εἰς τοὺς Χριστιανούς, δοθῇ δὲ τούτοις καὶ ἀποζημιώσεις 2 ἑκατομμυρίων γροσίων δι' ὅσας ὑπέστησαν ζημίας ἐκ μέρους τῶν Γιανιτσάρων καὶ τοῦ κατ' αὐτῶν πολέμου. Ἀλλ' ἡ Πύλη θεωρήσασα ὕβριν τὰς τοιαύτας αἰτήσεις τοὺς μὲν ἀπεσταλμένους ἐφυλάκισε, διέταξε δὲ τὸν Χαφίζ πασσᾶν νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὴν Σερβίαν. Τότε δὲ καὶ οἱ Σέρβοι, οἵτινες ἔως νῦν ἐπολέμουν οὐχὶ κατὰ τοῦ Σουλτάνου, ἀλλὰ κατὰ τῶν Γιανιτσάρων, ἐπανεστῆσαν κατὰ τῆς Τουρκικῆς κυβερνήσεως ζητοῦντες πλέον σαφῶς τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτῶν. Καὶ ὁ μὲν Χαφίζ ἠττήθη, σύνοδος δ' ἐθνικὴ συνελθοῦσα ἐν Σεμενδρίᾳ ἐκάλει πάντας τοὺς Σέρβους εἰς τὸν ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνα. Ἀλλὰ τότε εἰσῆλθασαν εἰς τὴν Σερβίαν οἱ πασσάδες τῆς Βοσνίας καὶ τῆς Ἀλβανίας δροῦντες καὶ λεηλατοῦντες καὶ διὰ πυρὸς καὶ σιδήρου ἀγωνιζόμενοι νὰ καθυποτάξωσι τὴν ἐπαναστασάντων χώραν. Ἀπέναντι τῆς τοιαύτης ἐπικειμένης

πανωλεθρίας, ἐξηγέρθη ἰσχυρῶς ἡ φιλοπατρία, τὸ ἐθνικὸν φρόνημα καὶ αἰσθημα τοῦ λαοῦ καὶ ὁ γενναῖος ὀπλαρχηγὸς Καραγεώργης συναγαγὼν περὶ ἑαυτὸν 15 χιλιάδας ἀνδρῶν ἐνίκησε κατὰ κράτος τὰ στίφη τῶν πασσάδων ἐν Καβάτζ (κατ' Αὐγούστον τοῦ 1806). Καὶ μετὰ τὴν νίκην ταύτην ὁ πασσᾶς τῆς Σκόδρας προέτεινε τοῖς Σέρβοις εἰρήνην ἐπὶ τῷ ὄρω τῆς ἀναγνωρίσεως τῆς Σερβικῆς αὐτονομίας, ὑποχρεομένου τοῦ αὐτονόμου κράτους νὰ ἀποτίσῃ τῇ Τουρκίᾳ 600 χιλιάδας φλωρινίων πρὸς ἀποζημίωσιν τῶν ἐν Σερβίᾳ Τούρκων τιμαριούχων ἱππέων καὶ ν' ἀναγνωρίσῃ τῇ Τουρκίᾳ τὸ δικαίωμα τοῦ κατέχειν τὴν ἀκρόπολιν τοῦ Βελιγραδίου. Καὶ οἱ μὲν Σέρβοι ἀπεδέξαντο τὰς προτάσεις, ἀλλ' ὁ Σουλτάνος ἡνῆθη νὰ ἐπικυρώσῃ τὰς ὑπὸ τοῦ πασσᾶ γενομένας παραχωρήσεις. Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ ἐκραγέντος καὶ τοῦ Ῥωσσοτουρκικοῦ πολέμου νέαι ἐγεννήθησαν ἐλπίδες ὑπὲρ τοῦ ἐθνικοῦ ἀγῶνος τῶν Σέρβων καὶ μετ' ὀλίγον, ἐπαναληφθεῖσάν τῶν ἐχθροπραξιῶν, νέαι ἔσπευσαν ἐπιτυχίαι τὸν ἀγῶνα τοῦτον. Εἶναι ἀληθές ὅτι οἱ Σέρβοι οὐδεμίαν ἔλαβον στρατιωτικὴν ἐπικουρίαν παρὰ τῆς Ῥωσσίας, ἀλλὰ καὶ μόνον τὸ γεγονὸς τῆς ἐκρήξεως πολέμου μεταξὺ Ῥωσσίας καὶ Τουρκίας καὶ τῆς ἐμφανίσεως τῶν Ῥώσων παρὰ τὸν Δούναβιν ἦτο ἔμμεσος ἐπικουρία πραγματικὴ μεγάλη, διότι οὐ μόνον οἱ ἀγωνιζόμενοι καὶ πᾶς ὁ Σερβικὸς λαὸς ἐπερρώννυντο ἠθικῶς ἐν τῷ ἀγῶνι αὐτῷ, ἀλλὰ καὶ οἱ Τούρκοι στρέφοντες ἤδη τὴν προσοχὴν καὶ τὰς ἐνεργείας αὐτῶν εἰς τὸ θέατρον τοῦ μεγαλειτέρου κινδύνου ἡναγκάζοντο νὰ καταλίπωσι τὴν Σερβίαν εἰς τὴν τύχην αὐτῆς. Καὶ ἀληθῶς μετὰ τὴν ἐκρήξιν τοῦ Ῥωσσοτουρκικοῦ πολέμου ὁ Καραγεώργης καταλαβὼν ἐξ ἐφόδου τὴν πόλιν τοῦ Βελιγραδίου ἐπολιορκήσας τὴν ἀκρόπολιν. Ὁ δ' ἐν τῇ ἀκρόπόλει φρούραρχος καὶ διοικητὴς Βελιγραδίου Σουλεϊμάν πασσᾶς ἐγκαταλειφθεὶς ὑπὸ τῆς Πύλης εἰς τὰς ἰδίας ἑαυτοῦ δυνάμεις παρέδωκε τὴν ἀκρόπολιν καὶ ἀπῆλθεν ὑπόσπονδος μετὰ τῆς φρουρᾶς, ἀλλ' εἰς μικρὰν ἀπὸ τῆς πόλεως ἀπόστασιν προσεβλήθη καὶ ἐσφάγη μετὰ τῶν στρατιωτῶν αὐτοῦ. Ἡ παρασπονδία δ' αὕτη ἐγένετο σύνθημα γενικῆς σφαγῆς τῶν ἐν Σερβίᾳ Τούρκων. Καὶ ἤδη φρεβρὰ ἤρξατο ἡ ἀπὸ μέρους τῶν ἐλευθερωθέντων Σέρβων κατὰ τῶν τέως δεσποτῶν αὐτῶν μανιώδης ἐκδίκησις ἐκτεταμένη μέχρι σφαγῆς γυναικῶν καὶ παιδῶν. Ἀτυχῶς δὲ πλὴν τῶν ἀτοπημάτων τούτων, τῶν παρεκτροπῶν δηλονότι τῶν συνήθων εἰς λαὸν δι' ἐπαναστάσεως ἀπὸ βιαίας δεσποτείας ἐλευθερούμενον, αἰτίνας

ἐκηλίδωσαν τὸν ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνα τῶν Σέρβων, καὶ ἄλλα κακὰ παρηνώχλουν τὴν πορείαν τοῦ ἀγῶνος. Μεταξὺ τῶν ἐλευθερωθέντων ἀρχηγῶν οὐδεμία ὑπῆρχεν ὁμόνοια καὶ κατ' ἀκολουθίαν οὐδεμία ἐλαμβάνετο πρόνοια περὶ καταλλήλου πολιτικῆς καὶ στρατιωτικῆς διοργανώσεως τῆς χώρας καὶ περὶ παρασκευῆς εἰς γενναίαν καὶ καλῶς ὀργανωμένην ἀμυναν ἐναντίον τῶν οὕτω δεινῶς προκληθέντων εἰς ἐκδίκησιν Τούρκων. Οἱ διάφοροι βοεβόδαι ἦτοι ἀρχηγοὶ Καραγεώργης, Μίλος 'Οθρένοβιτς καὶ ἄλλοι κατεῖχον διαφόρους ἐπαρχίας ἄρχοντες ἐν ταῦθα ὅλως ἀνεξάρτητοι ἀλλήλων καὶ ἀπ' οὐδεμιᾶς ἐξαρτώμενοι κοινῆς ἀρχῆς ἢ κυβερνήσεως. Καὶ ἐγένετο μὲν ἀπόπειρά τις πρὸς ἰδρυσιν κυβερνήσεως ἐνιαίας δι' ἐκλογῆς δωδεκαμελοῦς Γερουσίας ἥ, ὡς ἐκάλουν οἱ Σέρβοι, *Σοβιέτ*, ὡς ἀρχῆς ὑπερτάτης, εἰς ἣν ἐμελλον νὰ ὑπακούωσιν οἱ ὀπλαρχηγοί. Ἀλλὰ τῆς τοιαύτης ἀρχῆς τὸ κύρος κατ' ὄνομα μόνον ὑφίστατο· οἱ δὲ κατὰ τὰ μέρη ἀρχηγοὶ ἔχοντες ὑπ' ὄψιν τὰς περιπετειάς τοῦ μέλλοντος καὶ νοοῦντες, ὅτι ἡ Σερβία, τὸ γε νῦν ἔχον, δυσκόλως ἠδύνατο νὰ διατηρήσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτῆς ἄνευ ἰσχυρᾶς προστασίας, ἐβουλεύοντο νὰ θέσωσιν ἑαυτοὺς ὑπὸ τὴν προστασίαν ἰσχυροῦ τινος κράτους. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ ζητήματι τούτῳ δὲν ἦσαν οἱ ἀρχηγοὶ σύμφωνοι πρὸς ἀλλήλους· καὶ οἱ μὲν ἐζήτουν νὰ ἔλθωσιν εἰς συνεννόησιν πρὸς τὴν Τουρκίαν στέργοντες αὐτονομίαν τινὰ παρεμφερῆ πρὸς τὴν τῶν παραδουναβίων ἡγεμονιῶν, οἱ δὲ προετίμων τὴν προστασίαν τῆς 'Ρωσσίας ἢ τῆς γείτονος Αὐστρίας, ἄλλοι δὲ πάλιν, ἐν οἷς καὶ ὁ Καραγεώργης, ἔκλινον εἰς τὴν διὰ τῆς κατοχῆς τῆς Δαλματίας πρὸς τὴν Σερβίαν γειτονεύουσαν Γαλλίαν. Ὁ Καραγεώργης μάλιστα προσέφερεν εἰς τὸν Ναπολέοντα διὰ τοῦ διοικητοῦ τῆς Δαλματίας τὴν ἐπὶ πάντων τῶν ἐν Τουρκίᾳ Σερβικῶν λαῶν (Βοσνίων, 'Ερζεγοβινίων καὶ τῶν Κροατῶν τῆς Τουρκικῆς Κροατίας) ἡγεμονίαν. Ἀλλ' ὁ Ναπολέων, ὅστις ἐν ταῖς πρὸς τὴν Τουρκίαν καὶ πρὸς τὴν 'Ρωσσίαν σχέσεσιν αὐτοῦ ἐτῆρει πάντοτε ἐπιφυλακτικὴν θέσιν καὶ ἀμφίβολον διαγωγὴν, διεπραγματεύετο δὲ πρὸς τὴν 'Ρωσσίαν περὶ τῆς διανομῆς τῆς Ἰλλυρικῆς χερσονήσου, εἰς τὴν γενομένην αὐτῷ ὑπὸ τοῦ Καραγεώργη ἠθικῶς πολῦτιμον προσφορὰν ἀπήντησε δι' ἀποστολῆς χρυσοποικίλου τιμητικῆς σπάθης πρὸς τὸν Σέρβον Κνέζον. Ἀλλὰ καὶ ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος ἐπεμψεν εἰς τὴν Σερβίαν ἓνα τῶν συμβούλων αὐτοῦ μεθ' ὅπλων καὶ χρημάτων καὶ ὑπεσχέθη νὰ λάβῃ τὴν Σερβίαν ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς 'Ρωσσίας δίδων αὐτῇ ἡγεμόνα ἐκ τῶν Φαναριωτῶν Ἑλλήνων.

Ἐν τῷ μεταξύ ἡ ἐπανάστασις ὑπερέβη τὰ ὅρια τῆς κυρίως Σερβίας. Κατὰ τὸ ἔτος 1810 οἱ ὀπλαρχηγοὶ Μίλος Ὁβρένοβιτς καὶ Δοβρενιάτς προσέβαλον τοὺς Τούρκους κατὰ τὸ μέρος τῆς Ναϊσσου (Νις), ἐνῷ ὁ Καραγεώργης εἰσέβαλεν εἰς τὴν Βοσνίαν καὶ ἐπολιόρκει τὸ Νοβιπαζάρ καὶ οἱ Σέρβοι τὴν καταγωγὴν καὶ τὴν γλῶσσαν μωαμεθανοὶ τῆς Βοσνίας ἔλαβον τὰ ὄπλα κατὰ τῶν χριστιανῶν Σέρβων. Ἄλλ' ἀμφοτέρωι οἱ μνημονευθέντες Σέρβοι ὀπλαρχηγοὶ ἠττήθησαν παρὰ τὸ Νοβιπαζάρ καὶ κατ' ἀκολουθίαν τῶν ἠττῶν τούτων οἱ Τοῦρκοι κατέλαβον ἅπασαν τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Μοράβα. Τότε δὲ καὶ ὁ Καραγεώργης ἠναγκάσθη νὰ ἄρῃ τὴν πολιορκίαν τοῦ Νοβιπαζάρ, καὶ τῆς ἐπαναστάσεως ὑποστάσης πανταχοῦ καίρια τραύματα δεινὸς ἐφαίνετο ὀλέθρος ἐπικείμενος τῇ Σερβίᾳ. Τότε δὲ πρὸς ἀποτροπὴν τοῦ τοιούτου ὀλέθρου οἱ ὀπλαρχηγοὶ ἐβουλευόντο ν' ἀναγορεύσωσι κυρίαρχον τῆς Σερβίας τὸν αὐτοκράτορα Ἀλέξανδρον. Ἄλλ' ἐν τῇ ἐθνικῇ συνόδῳ τοῦ 1810 οὐδεμία ὡς πρὸς τοῦτο ἐπετεύχθη συνεννόησις, ἀπλῶς δὲ ἀπεφασίσθη νὰ πεμφθῶσιν ἐπίτροποι εἰς τὸ Ῥωσικὸν στρατηγεῖον πρὸς αἰτησὶν βοήθειας. Ἄλλ' ἤδη ὁ πασσᾶς τῆς Ναϊσσου εἰσέβαλεν εἰς τὴν Σερβίαν μετὰ 30 χιλιάδων ἀνδρῶν θηρῶν καὶ καταστρέφων, ἀπέναντι δὲ τῶν φοβερῶν καταστροφῶν καὶ ἀντεκδικήσεων, ἃς ἠπειλοῦν οἱ Τοῦρκοι ἐναντίον τῶν ἀόπλων κατοίκων, οἱ ὀπλίται οἱ κατέχοντες τὰς ὀχυρὰς θέσεις, σπεύδοντες εἰς προστασίαν τῶν οἰκογενειῶν αὐτῶν, κατελίμπανον τὰς θέσεις αὐτῶν εἰς τὴν διάκρισιν τῶν Τούρκων. Εὐτυχῶς ὁ ἥρως Καραγεώργης διὰ τῆς μεγάλης αὐτοῦ νίκης κατὰ τῶν Βοσνίων μωαμεθανῶν, ἣν ἐθεώρει ὡς τὴν μεγίστην καθ' ὅλον τὸν ἀγῶνα νίκην, προέλαβε τὴν καταστροφὴν τῆς χώρας, ἀπέκρουσε δὲ καὶ τοὺς φανατικοὺς τούτους Βοσνίους μωαμεθανούς. Τὸ εὐτυχές τοῦτο γεγονός πλὴν τοῦ ἀμέσου ἀποτελέσματος τῆς ὑπὸ στρατιωτικὴν καὶ πολιτικὴν ἐποψιν βελτιώσεως τῶν Σερβικῶν πραγμάτων εἶχε καὶ τὸ ἄλλο ἔμμεσον εὐτυχές ἀποτέλεσμα, ὅτι διὰ τῆς ἐν κρισιμωτάτῳ καιρῷ ἐπιτευχθείσης μεγάλης ταύτης ἐπιτυχίας, ἥτις ἔσωσε πρὸς καιρὸν τὴν Σερβίαν, τὸ κύρος τοῦ Καραγεώργη νύξθη μεγάλως καὶ ἡ γερουσία διώρισεν αὐτὸν ὑπέρτατον ἀρχηγὸν ἐπὶ πάντων τῶν βοεβοδῶν. Καὶ καταστάς οὕτω ὁ Καραγεώργης οἰονεὶ δικτάτωρ συνέταξεν εἰδὸς τι πολιτεύματος διὰ τὴν Σερβίαν, δι' οὗ συνικέντρου τὴν ἐξουσίαν ἐν ταῖς χερσὶν αὐτοῦ, ἀφοῦ ἐξώρισε τοὺς ἀντιφρονούντας καὶ κατέβαλεν ἐπιτυχῶς μικρά τινα κατ' αὐτοῦ στασια-

βων ἀπεκεφαλίσθησαν ἢ ἀνεσκολοπίσθησαν ἐν μέσῳ τῷ Βελιγραδίῳ.

Ἄλλ' ὁ τοιοῦτος τρόπος τῆς καταστολῆς τῆς ἐπαναστάσεως ὠδήγησε τὸν γενναῖον Σερβικὸν λαὸν εἰς ἐπανάστασιν νέαν. Ὁ τοῦ Καραγεώργη κηδεστῆς μεγάλθυμος ἥρως Μίλος Ὁβρένοβιτς, ὅστις μὴ ἀποδράς ἀπὸ Σερβίας μετὰ τῶν ἄλλων ὀπλαρχηγῶν εἶχε διορισθῇ ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐπαρχος (Κνέζος) τοῦ Ῥουδνικ, ἐξήγειρε νέαν ἐπανάστασιν καλέσας τὸν λαὸν εἰς τὰ ὄπλα τὴν Κυριακὴν τῶν Βαίων τοῦ 1815. Προσβαλὼν δ' ἀμέσως καὶ καταστρέψας Ἀλβανικά τινα στίφη ἐν Μαϊδὰν διέδωκε τὴν ἐπανάστασιν εἰς τὰ διαμερίσματα τοῦ Βελιγραδίου καὶ τοῦ Βελλόβου. Οἱ Τούρκοι ἐξεδιώχθησαν αὐθις πανταχοῦ τῶν θέσεων αὐτῶν, ἐνῷ οἱ φυγάδες καὶ ἐξόριστοι Σέρβοι στιφηδὸν ἐπέστρεφον πανταχόθεν. Καθ' ὅλον τὸ ἔτος 1815-1816 οἱ Τούρκοι πανταχοῦ σχεδὸν ἡττήθησαν· τότε δ' ὁ τῆς Ῥωμυλίας πασσᾶς Μαρασλῆς συνωμολόγησεν ἀναχωρῆν πρὸς τὸν Μίλος ἐπὶ τῷ ὄρῳ νὰ κατέχωσι μὲν οἱ ἐπαναστάται πάσας τὰς ὑπ' αὐτῶν κατειλημμένας θέσεις, νὰ πεμφθῇ δὲ Σερβικὴ πρεσβεΐα εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὸς διαπραγματεύσιν καὶ λύσιν τοῦ Σερβικοῦ ζητήματος. Ἡ Ῥωσσία, ἣς ἡ φωνὴ εἶχε τότε μέγα κύρος ἐν Εὐρώπῃ καὶ ἐν Τουρκίᾳ, ἔλαβε νῦν ὑπὸ τὴν προστασίαν αὐτῆς τοὺς Σέρβους, καὶ διὰ τῆς Ῥωσσικῆς μεσιτείας ἡσφαλίσθη ἡ εἰρήνη ἐπὶ ὅροις, δι' ὧν ἀπενέμετο γενικὴ ἀμνηστία, ἡ κατοχὴ τῶν φρουρίων ἀφίετο τοῖς Τούρκοις, φρούραρχος δὲ Βελιγραδίου διωρίζετο ὁ Μαρασλῆς ἔχων ἐντολὴν «νὰ φέρῃται πρὸς τοὺς Σέρβους ὡς πρὸς ἴδια αὐτοῦ τέκνα», ὡς ἐλέγετο ῥητῶς ἐν τῷ φερμανίῳ· ἐκτὸς τῶν φρουρίων πανταχοῦ ἴδει νὰ διαχειρίζωνται τὴν πολιτικὴν καὶ στρατιωτικὴν ἐξουσίαν οἱ κατὰ τόπους ἐκλεγόμενοι ἀρχηγοὶ ἥτοι Κνέζοι, ἐκλέγοντες αὐτοὶ καὶ τὸν ὑπέρτατον Κνέζον ἥτοι ἡγεμόνα τῆς ὅλης Σερβίας. Εἰς σύνοδον δὲ δώδεκα Κνέζων κατ' ἔτος ἐν Βελιγραδίῳ συνερχομένων καὶ ἐκλεγομένων ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἀνετίθετο ὁ προσδιορισμὸς καὶ ἡ διανομὴ τῶν φόρων (1817). Ὁ Μίλος Ὁβρένοβιτς ἐξελέγη νῦν ὑπέρτατος Κνέζος ἥτοι ἡγεμὼν Σερβίας, ἐφήρμοσε δ' ἐν τῇ διοικήσει τὸ σύστημα τοῦ Καραγεώργη διορίζων αὐτὸς τοὺς κατ' ἐπαρχίαν Κνέζους καὶ κυβερνῶν διὰ τούτων ὡς ἀπόλυτος κύριος.

Οἱ Μαυροβούνιοι. — Οἱ τῶν Σέρβων γείτονες καὶ ὁμαικοὶ Μαυροβούνιοι ἀνεκτήσαντο τὴν ἐλευθερίαν αὐτῶν κατὰ τὰ τέλη ἡδὴ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Οἱ ὄρεινοὶ τῶν «μαύρων ὀρέων» κάτοικοι οὐδέποτε εἶχον ἐντελῶς ὑποταχθῇ εἰς τοὺς Τούρκους, ζῶντες ἐν ταῖς ἀπροσίτοις κορυ-

φαις καὶ κοιλάσι τῶν ὀρέων αὐτῶν, ὥσπερ οἱ τῆς Μάνης καὶ τῶν ἄλλων ὀρεινῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν κάτοικοι, καὶ διατελοῦντες ὑπὸ τὴν ἡθικὴν ἐπιρροὴν τῶν Ἑνετῶν τῶν κατεχόντων τὴν παραλίαν. Ἄλλ' ἀπὸ τοῦ τελευταίου Ῥωσσοτουρκικοῦ πολέμου (1787-1792) ἡ Ῥωσία συνάψασα τὸ πρῶτον σχέσεις ἐπισήμους μετὰ τῶν ἀρειμανίων ἐκείνων ὀρεινῶν ἀντικατέστησε διὰ τῆς ἰδίας αὐτῆς ἐπιρροῆς τὴν τῶν Ἑνετῶν. Τότε δὲ καὶ ὁ πρίγκιψ ἐπίσκοπος (Βλάχικα) Πέτρος Νεγούς, ἀρχηγὸς τῆς νῦν ἡγεμονευούσης οἰκογενείας, ἐνώσας ἐν ἑαυτῷ κατὰ τὸ παράδειγμα παλαιότερων ἡγεμόνων τὸ τε ἱεραρχικὸν καὶ τὸ πολιτικὸν ἀξίωμα κατέστη ἀπεριόριστος κύριος, καταστήσας τοὺς κατὰ τόπους ἀρχηγούς (καλουμένους διὰ τοῦ Τουρκοπερσικοῦ ὀνόματος Σαρδάρ= ὀπλαρχηγός) ἀπλοῦς θεράποντας καὶ ἐκτελεστὰς τῶν διαταγῶν αὐτοῦ. Ὁ Μαχμούτ πασῶς τῆς Σκόδρας διατελὼν ἀπὸ πολλοῦ εἰς ἔριδας πρὸς τὸν Νεγούς ἐπολέμησε μὲν ἐν ἀρχῇ ἐπιτυχῶς κατὰ τῶν Μαυροβουνίων ὑποστηριζομένων τότε (1787-1791) ὑπὸ τῶν Αὐστριακῶν ὡς συμμαχοῦντων τοῖς Ῥώσσοις καὶ εἰς πολλὰς περιήγαγον αὐτοὺς στενοχωρίας· ἀλλὰ μετὰ τὸ τέλος τοῦ πολέμου στρατεύσας αὐθις ἡττήθη ὀλοσχερῶς (1795) ὑπὸ τῶν Μαυροβουνίων· ὁπότε δὲ μετὰ τρεῖς μῆνας ἐπανάλαβε τὴν προσβολὴν μετὰ διπλασίου στρατοῦ, ἡττήθη αὐθις περὶ αὐτὸς ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης. Ἐκτοτε οἱ Μαυροβούνιοι διετήρησαν τὴν ἐλευθερίαν τῶν ὀρέων αὐτῶν βιοῦντες ὅλως ἀνεξάρτητοι, καίτοι ἡ Τουρκία μέχρι τοῦ τελευταίου Ῥωσσοτουρκικοῦ πολέμου (1877-1878) ἤξιον πάντοτε ὀνομαστικὴν τινα κυριαρχίαν ἐπὶ τοῦ Μαυροβουνίου.

Μετὰ τὸ τέλος τοῦ Ῥωσσοτουρκικοῦ πολέμου καὶ τῆς Σερβικῆς ἐπαναστάσεως ὁ Σουλτάνος Μαχμούτ Β' ἤρξατο νὰ ἐφαρμόζῃ τὸ κυβερνητικὸν αὐτοῦ πρόγραμμα, νὰ καταβάλλῃ δηλαδὴ πᾶσαν ἀναρχίαν ἐν τῷ κράτει καὶ νὰ ἀποκαταστήσῃ πανταχοῦ τὸ πραγματικὸν κύρος τῆς κεντρικῆς ἐξουσίας καθυποτάσσων ἢ καταλύων τοὺς ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ἡμιανεξαρτήτους σατράπας κατασταθέντας πασάδας, εἴτα δὲ καταλύων τὸ τάγμα τῶν Γιανιτσάρων νὰ ἐπιληφθῇ ῥιζικῆς στρατιωτικῆς καὶ διοικητικῆς ὀργανώσεως τοῦ κράτους. Καὶ εἶχον ἤδη ὑποταχθῇ πολλοὶ τῶν τοιούτων σατραπῶν, ὡς οἱ τῆς Ὁρφης, Διαρβεκίρ, Μαρδίν, Μοσσοῦλ καὶ Βαγδατίου καὶ ἄλλων χωρῶν, ὑπελείποντο δὲ οἱ δύο ἰσχυρότατοι καὶ ἐπικινδυνότατοι, ὁ τῆς Αἰγύπτου Μεχμέτ Ἀλῆς καὶ ὁ τῶν Ἰωαννίνων Ἀλῆ πασῶς ὁ Τεπελενλῆς. Τοῦ-

τον εἶχεν ἤδη κηρύξει ἔκπτωτον ὁ Σουλτάνος, προγράψας μάλιστα αὐτὸν διὰ φερμανίου, καὶ ἡσχολεῖτο εἰς τὴν ὀλοσχερῇ καταστροφῇ αὐτοῦ, ὁπότε ἡ ἔκρηξις τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως μεγίστας καὶ ἐνταῦθα ἐπήνεγκε μεταβολὰς πραγμάτων ἐκ θεμελίων κλονήσασα τὸ Ὄθωμανικὸν κράτος καὶ δεσμεύσασα πᾶσαν προσοχὴν, δύναμιν καὶ ἐνέργειαν τοῦ Σουλτάνου καὶ τοῦ κράτους ἐπὶ μακρὸν χρόνον, νέαν δὲ ὅλως παρασκευάσασα διεύθυνσιν εἰς τὰς τύχας τοῦ Ὄθωμανικοῦ κράτους. Οὕτω καὶ ἡ τῆς Εὐρώπης καὶ ἡ τῆς Ἀνατολῆς ἱστορία καθ' ὅλην τὴν ἱστορικῶς σκιαγραφηθεῖσαν ὑφ' ἡμῶν περίοδον τοῦ ΙΘ' αἰῶ-
νος ἄγει ἡμᾶς εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ὡς πρὸς σπουδαιότατον κέντρον τῆς ἱστορίας τῆς περιόδου ταύτης.

ΕΙΚΟΝΕΣ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΤΟΜΟΥ

1	Ναπολέον ὁ Α'.....	Σελ. 9
2	Λουδοβίκος ΙΗ' βασιλεὺς τῆς Γαλλίας.....	» 25
3	Ἀλέξανδρος Α' αὐτοκράτωρ πασῶν τῶν Ῥωσσιῶν.....	» 40
4	Φρειδερίκος Γουλιέλμος Γ' Βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας.....	» 41
5	Ὁ στρατάρχης πρίγκιψ Σβάρτζεμπεργ.....	» 56
6	Ταλλεϋράνδος.....	» 57
7	Ὁ Ναπολέον ἀποχαιρετίζων τὴν φρουρὰν αὐτοῦ.....	» 67
8	Μαρία Λουίζα αὐτοκράτειρα τῶν Γάλλων.....	» 75
9	Φραγκίσκος Β' αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας.....	» 89
10	Ἡ Βιενναία σύνοδος τοῦ 1814-1815.....	» 101
11	Ὁ στρατάρχης δούξ Οὐέλλινγκτὼν.....	» 117
12	Ὁ στρατάρχης Βλῦχερ.....	» 121
13	Ὁ πρίγκιψ Μεττερνίχος.....	» 153
14	Ὁ βαρὼν Στῆιν.....	» 169
15	Ὁ κόμης Καποδίστριας.....	» 185
16	Ἡ Ἰουλία Κρυδενέρ.....	» 211
17	Ὁ δούξ Ῥισλὲ.....	» 257
18	Ὁ στρατάρχης Νέυ.....	» 265
19	Ἡ κατοικία τοῦ Ναπολέοντος ἐν Ἀγίᾳ Ἑλένῃ.....	» 285
20	Ὁ τάφος τοῦ Ναπολέοντος ἐν Ἀγίᾳ Ἑλένῃ.....	» 293
21	Ὁ Φρειδερίκος Γιάν.....	» 301
22	Ὁ πρίγκιψ Ἀρδεμπεργ.....	» 309
23	Ὁ Γουλιέλμος Οὐμβόλδος.....	» 313
24	Ὁ Πάπας Πίος Ζ'.....	» 341
25	Φερδινάνδος ὁ Ζ' βασιλεὺς τῆς Ἰσπανίας.....	» 365
26	Ὁ στρατηγὸς Μίνας.....	» 385
27	Ὁ Σίμων Βολιβάρ.....	» 393
28	Ὁ στρατηγὸς Φοᾶ.....	» 425
29	Γεώργιος Δ' βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας.....	» 473
30	Καρολίνα ἡ βασίλισσα τῆς Ἀγγλίας.....	» 485
31	Ὁ λόρδος Καστελρεῖγος.....	» 489
32	Ὁ λόρδος Βροῦχαμ.....	» 501
33	Ὁ Δανιήλ Ὁκόννελ.....	» 509
34	Ὁ Γεώργιος Κάννιγγ.....	» 513

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Α'. Ἀπὸ τῆς πτώσεως τοῦ Ναπολέοντος μέχρι τῶν γεγονότων τοῦ ἔτους 1830.

1 Ἡ πτώσις τοῦ Ναπολέοντος καὶ ἡ ἀποκατάστασις τῶν Βουρ- βόνων.....	Σελ. 5
Ἡ Εὐρώπη ἐν ἀρχῇ τοῦ ΙΘ' αἰῶνος	» 5
Ὁ Ναπολέων καὶ οἱ Βουρβόνοι	» 7
Οἱ Βουρβόνοι ἐν τῇ ἔξορίᾳ	» 12
Ὁ Ναπολέων καὶ οἱ Βουρβόνοι μετὰ τὴν εἰς τὴν Γαλλίαν εἰσβολὴν τῶν συμ- μάχων	» 17
Ἡ ἐν Σατιλλὼν σύνοδος	» 28
Οἱ ἔσχατοι τοῦ Ναπολέοντος ἀγῶνες	» 31
Τὰ ἐν Παρισίοις	» 35
Εἰσέλασις τῶν συμμάχων εἰς Παρισίους	» 39
Ἡ πολιτεία τοῦ Ταλλεϋράνδου	» 46
Τὸ ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Ταλλεϋράνδου συνέδριον	» 52
Καθαίρεσις τοῦ Ναπολέοντος	» 59
Παραίτησις τοῦ Ναπολέοντος	» 64
Ἡ συνθήκη τοῦ Φονταίνεβλῶ	» 70
Ἀναχώρησις τοῦ Ναπολέοντος εἰς Ἑλβαν	» 72
Ἡ πανταχοῦ κατάπαυσις τοῦ πολέμου	» 74
Ἡ ἐπάνοδος τοῦ Λουδοβίκου ΙΗ' εἰς τὴν Γαλλίαν	» 78
Ὁ συνταγματικὸς χάρτης τοῦ Λουδοβίκου ΙΗ'	» 81
Ἡ πρώτη εἰρήνη τῶν Παρισίων	» 86
 2 Ἡ Βιενναία Σύνοδος καὶ ἡ αὐτοκρατορία τῶν ἑκα- τὸν ἡμερῶν	 » 91
Ἡ ἀρχὴ τῆς Συνόδου	» 91
Ἡ κατάστασις τῶν πραγμάτων ἐν Γαλλίᾳ μετὰ τὴν εἰρήνην τῶν Παρισίων καὶ τὴν ἀνακήρυξιν τοῦ νέου συντάγματος	» 96
Ἡ ἀπὸ τῆς Ἑλλάδας ἀπόδρασις τοῦ Ναπολέοντος	» 100
Ἡ πτώσις τῶν Βουρβόνων	» 107
Ἡ πολιτεία τοῦ Ναπολέοντος μετὰ τὸν θρίαμβον αὐτοῦ	» 110
Ἡ θέσις τῆς Εὐρώπης ἀπέναντι τοῦ Ναπολέοντος	» 114

Ἐπίδρασις τῆς διαγωγῆς τῆς Εὐρώπης ἐπὶ τὸν Ναπολέοντα καὶ τὴν Γαλλίαν.	Σελ. 120
Ἡ μάχη τοῦ Βατερλώ καὶ ἡ δευτέρα εἰσβολὴ τῶν συμμάχων εἰς Γαλλίαν.	» 125
Τὸ τέλος τοῦ πολέμου	» 129
Ἡ δευτέρα πτώσις τοῦ Ναπολέοντος.	» 130
Τὰ μετὰ τὴν παραίτησιν	» 134
Ἡ δευτέρα καλινόρθωσις τῶν Βουρβόνων.	» 136
Ἡ δευτέρα εἰρήνη τῶν Παρισίων.	» 137
Ἡ τετραπλὴ συμμαχία	» 143

3 Ἡ Βιενναία δυνάδος καὶ ἡ Βιενναία δυνάμεις

Τὰ ἔργα τῆς συνόδου	» 144
Τὸ Πολωνικὸν ζήτημα	» 145
Τὸ Σαξωνικὸν ζήτημα καὶ αἱ ἀποζημιώσεις τῆς Πρωσίας	» 151
Ἀποζημιώσεις ἄλλων Γερμανικῶν κρατῶν καὶ τῆς Αὐστρίας	» 152
Τὰ κατὰ τὴν Γερμανίαν καθόλου	» 155
Τὸ βασίλειον τῶν Κάτω Χωρῶν	» 155
Τὰ ἐν Ἰταλίᾳ	» 156
Τὸ Παπικὸν κράτος καὶ ἡ Νεάπολις	» 157
Ἡ Ἀγγλία	» 157
Ἑλβετία, Δανημαρκία, Σουηδία, Ἰσπανία καὶ Πορτογαλλία	» 158
Ἰδρυσις τῆς Γερμανικῆς Ὁμοσπονδίας.	» 158
Αἱ γενικώτεραι φιλελευθέρικαί καὶ ἐκπολιτιστικαὶ πράξεις τῆς συνόδου.	» 172
Ἡ λήξις τῆς συνόδου	» 173
Ἡ καθόλου ἱστορικὴ σημασία καὶ ἀξία τοῦ ἔργου τῆς Βιενναίας συνόδου	» 174
Ἡ Βιενναία συνθήκη καὶ ἡ Εὐρωπαϊκὴ ἰσορροπία	» 181

4 Ἡ Ἰερὰ Συμμαχία

Ἡ συνομολόγησις τῆς συμμαχίας	» 183
Ἡ πολιτικὴ καὶ ἠθικὴ σημασία τῆς ἱερᾶς συμμαχίας. Διάφοροι περὶ ταύτης κρίσεις	» 185
Ὁ χαρακτήρ καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ χρόνου	» 190
Ὁ χαρακτήρ τῶν ἰδρυτῶν τῆς ἱερᾶς συμμαχίας	» 192
Ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος. Ὁ χαρακτήρ καὶ ἡ ἀπέναντι τῆς Εὐρώπης πολιτεία αὐτοῦ.	» 193
Φρειδερίκος Γουλιέλμος Γ' τῆς Πρωσίας καὶ Φραγκίσκος Α' τῆς Αὐστρίας.	» 213
Ὁ αὐτοκράτωρ Φραγκίσκος Α'	» 215
Ἡ τῆς Αὐστρίας θέσις ἐν τῇ ἱερᾷ συμμαχίᾳ	» 219

5 Ἐσωτερικὴ πολιτικὴ καὶ ἠθικὴ κατάστασις τῆς Εὐρώπης μετὰ τὸ 1815

Οἱ λαοὶ καὶ τὰ κράτη τῆς Εὐρώπης μετὰ τὸ 1815	» 221
Οἱ ῥομαντικοὶ καὶ οἱ νομιμόφρονες	» 222
Οἱ φιλελεύθεροι καὶ οἱ ἀντιδραστικοί.	» 224
Αὐστριακὴ πολιτικὴ καὶ διπλωματία	» 227
Ὁ Μεττερνίχος	» 236
Ὁ Μεττερνίχος καὶ ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος	» 246
Ὁ ἀγὼν τῶν φιλελευθέρων.	» 249

6 Ἡ Γαλλία κατὰ τὰ ἔτη 1815 - 1821	Σελ. 250
Ἡ ἐν Γαλλίᾳ ἀπὸ τοῦ 1815 δημιουργηθεῖσα κατάστασις καὶ ἡ πολιτεία τοῦ Λουδοβίκου ΙΗ΄	» 250
Ἡ πτώσις τοῦ Ταλλεϋράνδου	» 254
Τὸ ὑπουργεῖον Ῥισελίε. Ἡ ἀνεύρετος βουλή. Ἐσωτερικαὶ ταραχαὶ ἐν Γαλλίᾳ	» 257
Ἡ βουλή τοῦ 1816. Ἡ ἐκκένωσις τοῦ Γαλλικοῦ ἐδάφους ὑπὸ τοῦ συμμαχικοῦ στρατοῦ τῆς κατοχῆς	» 269
Τὸ ὑπουργεῖον Δεσσώλ	» 274
Τὸ ὑπουργεῖον τοῦ Δεκάξ	» 279
Ὁ φόνος τοῦ δούκους τοῦ Βερρύ. Ἡ πτώσις τοῦ ὑπουργείου Δεκάξ. Νέον ὑπουργεῖον Ῥισελίε	» 280
Ὁ θάνατος τοῦ Ναπολέοντος	» 288
7 Ἡ Γερμανία κατὰ τὰ ἔτη 1815 - 1821	» 298
Ἡ κατάστασις τῶν πνευμάτων ἐν Γερμανίᾳ μετὰ τὸ 1815	» 298
Ἡ Γερμανικὴ νιότης. Αἱ γυμναστικαὶ ἑταιρεῖαι καὶ τὰ Πανεπιστήμια. Σύνδεσμοι φοιτητικοί	» 300
Ἡ ἐναρξίς τοῦ ὁμοσπονδιακοῦ συμβουλίου καὶ οἱ συνταγματικοὶ θεσμοὶ τῶν Γερμανικῶν κρατῶν	» 305
Τὰ περὶ ἀντιπροσωπείας τοῦ Γερμανικοῦ λαοῦ καὶ περὶ τῶν συνταγματικῶν θεσμῶν τῶν ἰδιαίτερον κρατῶν ζητήματα	» 307
Τὸ συνταγματικὸν ζήτημα ἐν Αὐστρίᾳ	» 310
Ἡ Πρωσσία ἀπὸ τοῦ 1807 - 1821. Τὸ ζήτημα τοῦ συντάγματος	» 312
Ὁ σύνδεσμος τῆς ἀρετῆς καὶ ἡ πολιτικὴ τῆς ἀντιδράσεως	» 316
Ἡ ἰορτὴ τοῦ Βαρτθολέου	» 318
Ἡ ἐν Ἀκουιγράνῳ σύνοδος τοῦ 1818	» 321
Τὸ ἐπείσθδιον τοῦ Σταόρτζα. Ἡ ἐν Ἰένῃ παγγερμανικὴ σύνοδος τῶν φοιτητῶν τῶν Γερμανικῶν πανεπιστημίων	» 323
Τὸ ἐπείσθδιον τοῦ Κοτσέου	» 326
Οἱ ἐναντίον τῶν φιλελευθέρων διωγμοί. Ἡ ἐν Καρλσβάδη συνδιάσκεψις καὶ αἱ ἀποφάσεις αὐτῆς	» 328
Ἡ ἐν Βιέννῃ συνδιάσκεψις τοῦ 1819 - 1820. Ὁ διωγμὸς τῶν δημαγωγῶν. Αἱ φιλοσοφικαὶ περὶ πολιτείας θεωρίαι τοῦ Ἀλλερ. Ἡ λύσις τοῦ συνταγματικοῦ ζητήματος ἐν Πρωσίᾳ	» 330
8 Ἡ Ἰταλία κατὰ τὰ ἔτη 1815 - 1830	» 336
Ἡ ἐν Ἰταλίᾳ διὰ τῆς Βιενναίας συνόδου δημιουργηθεῖσα κατάστασις	» 336
Τὸ βασίλειον τῶν δύο Σικελιῶν	» 339
Τὸ Παπικὸν κράτος (1813 - 1823)	» 340
Ἡ ἀντίθρσις ἐν Πεδεμοντίῳ	» 342
Αἱ ὑπὸ τὴν Αὐστρίαν Ἰταλικά χωρὰ	» 343
Αἱ μυστικαὶ ἑταιρεῖαι. Ἡ ἐπανάστασις ἐν Νεαπόλει καὶ ἐν Σικελίᾳ	» 344
Τὰ ἐν Σικελίᾳ	» 347
Ἡ ἐπέμβασις τῶν μεγάλων συμμάχων δυνάμεων	» 348
Αἱ ἐν Τροππαύζ καὶ ἐν Λαυδάχῃ σύνοδοι	» 349

Ἡ Αὐστριακὴ εἰσβολὴ καὶ ἡ τοῦ νέου συντάγματος κατάλυσις	Σελ. 352
Τὰ ἐν Πεδεμοντίῳ	» 354
Ὁ οἶκος τῆς Σαβοΐας Καρινιάνης	» 355
Αἱ Αὐστριακαὶ ἐν Ἑταλίᾳ κτήσεις	» 359
Τὸ Παπικὸν κράτος (1823-1829)	» 361
Ἡ καθόλου Εὐρωπαϊκὴ κατάστασις κατὰ τὰ ἔτη 1820-1821	» 362
9 Ἡ Ἰσπανία κατὰ τὰ ἔτη 1814-1830	» 363
Ἡ πολιτικὴ κατάστασις ἐν Ἰσπανίᾳ μετὰ τὴν παλινόρθωσιν τοῦ 1814	» 363
Ὁ βασιλεὺς Φερδινάνδος Ζ' καὶ ἡ πολιτεία αὐτοῦ	» 366
Αἱ κατὰ τόπους ἐπαναστάσεις μέχρι τοῦ 1820	» 372
Ἡ ἐπανάστασις καὶ τὸ σύνταγμα τοῦ 1820	» 373
Ἡ κυβερνήσις τῶν συνταγματικῶν. Ὁ Φερδινάνδος ὡς συνταγματικὸς βασιλεὺς	» 375
Ἡ ἐπέμβασις τῆς Εὐρωπαϊκῆς πενταρχίας	» 379
Ἡ Γαλλικὴ εἰσβολὴ καὶ κατοχὴ	» 381
Ἡ νέα ἀπολυταρχία τοῦ Φερδινάνδου Ζ'	» 385
10 Οἱ ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνες τῶν ἐν Ἀμερικῇ Ἰσπανικῶν ἀποικιῶν	» 388
Ἡ πολιτικὴ κατάστασις ἐν ταῖς Ἰσπανικαῖς ἐν Ἀμερικῇ ἀποικίαις πρὸ τοῦ 1810	» 388
Τὰ ἀπὸ τοῦ 1810 ἀρξάμενα ἐπαναστατικὰ κινήματα	» 391
Τὰ ἐν Μεξικῷ	» 394
Τὰ ἐν Χιλῇ καὶ Λαπλάτᾳ	» 395
Τὰ ἐν Περούᾳ	» 395
Ἡ ἐπιτυχία τῆς ἐπαναστάσεως ἐν Μεξικῷ καὶ Γουατεμάλᾳ	» 396
Τὰ ἐν Αἰτῇ	» 397
Αἱ δυνάμεις τῆς ἱερᾶς συμμάχιας ἀπέναντι τῶν Ἰσπανικῶν ἀποικίων	» 397
Τὸ δόγμα τοῦ Μουρόν	» 398
11 Τὰ ἐν Πορτογαλίᾳ καὶ ἐν Βρασίλᾳ	» 399
Ἡ Πορτογαλία κατὰ ἔτη 1815-1830	» 399
Τὰ ἐν Βρασίλᾳ	» 401
12 Αἱ Ἠνωμέναι Πολιτεῖαι τῆς Βορείου Ἀμερικῆς	» 402
Αἱ Ἠνωμέναι Πολιτεῖαι τῆς Β. Ἀμερικῆς (1783-1821)	» 402
Ὁ πρὸς τὴν Ἀγγλίαν πόλεμος	» 404
Ἡ ταχέως πρόοδος καὶ τὸ ταχὺ αὐξανόμενον μεγαλεῖον τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν	» 405
13 Ἡ Γαλλία κατὰ τὰ ἔτη 1821-1827	» 407
Τὸ ὑπουργεῖον Βιλλέλ	» 407
Ὁ θάνατος τοῦ Λουδοβίκου ΙΗ'. Ὁ Κάρολος Ι'. Αἱ πρῶται πράξεις τῆς βασιλείας αὐτοῦ	» 415
Ἡ στέφισ τοῦ Καρόλου	» 418
Ὁ θάνατος καὶ ἡ κηδεία τοῦ στρατηγοῦ Φοᾶ	» 419

Ἡ προϋῡσα κατὰ τῆς κυβερνήσεως καὶ κατὰ τῆς δυναστείας ἀντιπολιτεία ..	Σελ. 420
Ἡ πρὸς τὴν Ἑκκλησίαν πολιτεία τοῦ Καρόλου I' καὶ τῆς κυβερνήσεως αὐτοῦ.	» 422
Ὁ περιορισμὸς τῆς ἐλευθερίας τοῦ τύπου καὶ αἱ ἀντιβασιλικαὶ διαδηλώσεις ..	» 431
Αἱ νέαι ἐκλογαί. Νίκη τῆς ἀντιπολιτεύσεως. Ἡ πτώσις τοῦ Βιλλέλ	» 434
Ὑπουργεῖον Μαρτινιάκ	» 435
14 Ἡ Γερμανία κατὰ τὰ ἔτη 1824 - 1830	» 436
Ἡ πολιτικὴ τῆς ἀντιδράσεως καὶ τὸ Γερμανικὸν πνεῦμα. Αἱ νέαι ἐταιρεῖαι.	» 436
Τὰ μικρὰ Γερμανικὰ κράτη ἀπέναντι τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς Πρωσσίας	» 438
Ἡ Αὐστρία κατὰ τὰ ἔτη 1820 - 1830	» 445
Ἡ Πρωσσία κατὰ τὰ ἔτη 1824 - 1830	» 446
Ἡ καθολικὴ στρατολογία	» 447
Ὁ πολιτικὸς ὀργανισμὸς καὶ ἡ πολιτικὴ οἰκονομία. Ἡ τελωνειακὴ ἑνώσις ..	» 450
Τὰ ἐν Βαυαρία	» 452
Ἡ ἐπίδρασις τοῦ φιλελληνισμοῦ ἐπὶ τὸν πολιτικὸν τῆς Γερμανίας βίον	» 453
15 Ἡ Ἀγγλία κατὰ τὰ ἔτη 1813 - 1830	» 455
Τὸ παγκόσμιον κράτος τῆς Ἀγγλίας περὶ τὰς ἀρχάς τοῦ 19' αἰῶνος	» 455
Ἡ ἐσωτερικὴ κατάστασις τῆς Ἀγγλικῆς πολιτείας καὶ κοινωνίας	» 457
Ἡ θέσις τῶν Καθολικῶν καὶ ἰδίως τῶν Ἰρλανδῶν ἐν τῇ Ἀγγλικῇ πολιτεία.	» 460
Ἡ Ἀγγλικὴ ἀριστοκρατία καὶ ὁ Ἀγγλικανικὸς κλήρος	» 461
Τὰ ὑγιὰ στοιχεῖα τῆς Ἀγγλικῆς κοινωνίας καὶ πολιτείας. Οἱ Οὐίγγοι καὶ οἱ Τόρρις	» 466
Νέαι πολιτικαὶ σχολαὶ φιλελευθέρων ἀρχῶν καὶ ἰδεῶν	» 470
Τὸ Τορικὸν ὑπουργεῖον Λιδερπουλ καὶ Καστελρήγου. Οἱ περὶ ἰσοπολιτείας ἀγῶνες τῶν φιλελευθέρων	» 475
Τὸ μέγα σκάνδαλον ἐν τῇ βασιλικῇ οἰκογενείᾳ. Ἡ βασίλισσα Καρολίνα ..	» 480
Ἡ κατάστασις τῆς Ἰρλανδίας ἐπὶ τοῦ Γεωργίου Δ'	» 487
Τὸ οἰκτρὸν τέλος τοῦ Καστελρήγου	» 488
Ὁ Γεώργιος Κάννιγκ καὶ ἡ πολιτεία αὐτοῦ	» 490
Ὁ Κάννιγκ καὶ οἱ Ἰρλανδοὶ	» 493
Ὑπουργεῖα Γοδερίχου καὶ Οὐελλιχτσόνος. Ἡ νίκη τοῦ Ὁκόννελ καὶ τῶν Καθολικῶν	» 499
Οἱ περὶ κοινοβουλευτικῆς μεταρρυθμίσεως ἀγῶνες	» 503
Τὸ φιλελεύθερον ὑπουργεῖον Γρέυ	» 506
Ἡ ὕλικὴ εὐημερία καὶ ἐμπορικὴ καὶ βιομηχανικὴ ἀνάπτυξις τοῦ Ἀγγλικοῦ κράτους	» 514
16 Ἡ Ῥωσσία ἐπὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου Α'	» 517
Ἡ πολιτικὴ τῆς Ῥωσσίας πρὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου Α'	» 517
Ἡ βασιλεία τοῦ Ἀλεξάνδρου Α'	» 521
Ἡ περίοδος τῶν φιλελευθέρων μεταρρυθμίσεων	» 528
Τὰ κατὰ τὴν δημοσίαν παιδείαν	» 531
Ἡ ἀντίδρασις καὶ ἡ Ἀραχτσεϊτσόνα	» 534
17 Ἱστορία τοῦ Ἀνατολικοῦ ζητήματος (1800 - 1821)	» 545
Ἡ Ῥωσσία καὶ τὸ Ἀνατολικὸν ζήτημα ἐπὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου Α'	» 545

‘Ο ‘Αλέξανδρος Α’ και ὁ Ναπολέον Α’	Σελ. 545
‘Η ‘Ανατολική πολιτική τοῦ Ναπολέοντος	» 547
Αἱ ‘Ρωσσογαλλικαὶ σχέσεις καὶ τὸ ‘Ανατολικὸν ζήτημα κατὰ τὰ ἔτη 1801-1806	» 549
Τὰ ἐν Κωνσταντινουπόλει 1800-1805	» 562
Τὰ ἐν ταῖς παραδουναβίαις ἡγεμονίαις	» 564
‘Ο Τουρκορωσσικὸς πόλεμος	» 565
‘Ο ἠθικὸς καὶ θρησκευτικὸς ἐν ‘Ανατολῇ πόλεμος μεταξὺ τοῦ Ναπολέοντος καὶ τῆς ‘Ρωσσίας	» 571
Οἱ ‘Αγγλοι ἀπειλοῦσι τὴν Κωνσταντινούπολιν	» 575
Τὸ τέλος τοῦ μεταξὺ Ναπολέοντος καὶ ‘Αλεξάνδρου πολέμου	» 581
‘Απὸ τῆς μάχης τῆς Φρειδλανδίας μέχρι τῆς ἐπὶ Νίμην συνεντεύξεως	» 585
‘Η ἐπὶ τοῦ Νίμην συνέντευξις καὶ τὰ ἐπακολουθήματα αὐτῆς	» 587
‘Η συνθήκη τοῦ Τιλισαίου καὶ τὸ ‘Ανατολικὸν ζήτημα	» 592
Τὰ πρῶτα ἀποτελέσματα τῆς μεγάλης συμμαχίας	» 601
Τὸ ζήτημα τῶν παραδουναβίων ἡγεμονιῶν	» 616
Τὸ σχέδιον τῆς ἐπὶ τὰς ‘Ινδίας στρατείας	» 622
Τὸ σχέδιον τῆς διανομῆς τοῦ Τουρκικοῦ κράτους	» 631
Αἱ περὶ Κωνσταντινουπόλεως διαπραγματεύσεις	» 634
Τὸ τελικὸν συμπέρασμα τῶν μεγάλων διαπραγματεύσεων	» 646
‘Η ἐν ‘Ερφεύρτῃ συνέντευξις. ‘Η κοσμοϊστορικὴ σημασία αὐτῆς	» 651
‘Η ἐν ‘Ερφεύρτῃ συνέντευξις καὶ τὸ ἀνατολικὸν ζήτημα	» 654
‘Η Γαλλικὴ πολιτικὴ ἀπέναντι τῆς Αὐστρίας	» 655
‘Η συνθήκη τῆς ‘Ερφεύρτης	» 659
Τὰ μετὰ τὴν ἐν ‘Ερφεύρτῃ συνέντευξιν	» 663
Τὰ ἐν Κωνσταντινουπόλει (1807-1812)	» 664
Τὰ ‘Αγγλικά σχέδια περὶ Κρήτης καὶ Κύπρου	» 671
‘Η διάλυσις τῆς Γαλλορωσσικῆς συμμαχίας	» 672
‘Η θέσις τῆς ‘Ρωσσίας ἐν τῇ ἱστορίᾳ	» 681
Τὸ τέλος τῆς ‘Ανατολικῆς πολιτικῆς τοῦ ‘Αλεξάνδρου πρὸ τοῦ ἔτους 1815	» 686
18 ‘Η Τουρκία ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 10’ αἰῶνος μέχρι τοῦ ἔτους 1821	» 688
‘Η βασιλεία τοῦ Σελίμ Γ’ (1806-1812)	» 688
‘Η βασιλεία τοῦ Μουσταφᾶ Δ’	» 690
‘Ο Μαχμούτ Β’	» 695
‘Ο ‘Ρωσσικὸς πόλεμος ἐπὶ τοῦ Μαχμούτ Β’	» 697
‘Η ἐσωτερικὴ κατάστασις τῶν ἐπαρχιῶν τοῦ ‘Οθωμανικοῦ κράτους κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 10’ αἰῶνος	» 701
‘Η Σερβικὴ ἐπανάστασις	» 701
Οἱ Μαυροβούνιοι	» 709

ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ

Σελ.	13	στίχ.	4	ἀντί καὶ τοῦ βασιλέως γράφει καὶ τὴν τοῦ βασιλέως.
»	14	»	34	» Λεοπόλδου γρ. Λεοπόλδου Β'.
»	45	»	29	» αὐτοῦ γρ. αὐτοῦ
»	50	»	6	» αὐτοῦ » αὐτοῦ.
»	50	»	26	» τοῦ αὐτοκράτορος γρ. τοῦ αὐτοκράτορος Ναπολέοντος.
»	50	»	27	» ἐν τῷ αὐτοκράτορι γρ. ἐν τῷ αὐτοκράτορι Ἀλεξάνδρῳ.
»	51	»	7	» αὐτοῦ γρ. αὐτοῦ.
»	52	σημ.	»	» τὴν πρὸς Λοθαριγγίαν κίνησιν τῶν Παρισίων γρ. τὴν πρὸς Λοθαριγγίαν κίνησιν τοῦ Ναπολέοντος.
»	61	στίχ.	5	καὶ σελ. 63 στίχ. 18 ἀντί Σιμελλέ γρ. Σιμαλλέ.
»	64	»	17	» Ξαβέριον γρ. Ξαβίρον.
»	74	»	25	» καταληφθῇ γρ. καταληφθῆ.
»	77	»	26	» διαμαρτυρηθῇ γρ. διαμαρτυρηθῆ.
»	78	»	6	» ἐπὶ τῶν ὁρίων γρ. ἐκτὸς τῶν ὁρίων.
»	84	»	2	» <i>tribunaux prévotaux</i> γρ. <i>tribunal prévotal</i> .
»	85	»	15	» κράτος καὶ βασιλεία γρ. κράτη καὶ βασίλεια.
»	89	»	»	» ὑπὸ τὴν εἰκόνα ἀντὶ Φραγκίσκος Β' γρ. Φραγκίσκος Α'.
»	122	»	11	» ἀντὶ συνωμοσίας γρ. συνομοσάσης.
»	127	»	22	» Γουλιέλμος Βρυνσβίχης γρ. Γ. τῆς Βρυνσβίχης.
»	133	»	15	» αὐτοῦ γρ. αὐτοῦ.
»	135	»	34	» ἐκ τῆς σκηνῆς τοῦ κόσμου γρ. ἐκ τῆς σκηνῆς τοῦ πολιτικοῦ κόσμου.
»	176	»	21	» καὶ τῆς ἄρσεως γρ. καὶ περὶ τῆς ἄρσεως.
»	241	»	12	» καὶ ὑπολήψεως γρ. ὑπολήψεις
»	243	»	16	» αὐτοῦ γρ. αὐτοῦ
»	259	»	17	» ἐπιζητοῦντες γρ. ἐπιζητοῦντας
»	260	»	27	» κύριος, γρ. κύριος
»	267	»	4	» καὶ ὑφούσα γρ. καὶ ὑφούσης
»	267	»	5	» ἐγένετο γρ. ἐγένοντο
»	277	»	17	» Τουρώνης γρ. Τουρόνων
»	336	»	34	» εἰς τὸν ἐπαχθῇ γρ. ὑπὸ τὸν ἐπαχθῆ
»	386	»	24	» ἐκδιωκτικῆς γρ. καταδιωκτικῆς
»	387	»	34	» εἰς τὴν διεύθυνσιν γρ. ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν
»	417	»	3	» ἀποδώσει γρ. ἀποδόσει
»	423	»	20	» ἀναξωγονήσου γρ. ἀναξωγονήσωσι

Σελ. 427	στίχ. 15	ἀντί ἔμεινε γρ. ἔμειναν
» 427	» 35	» καὶ ἀνέτρεψε γρ. ἀνέτρεψε καὶ
» 432	» 24	» ἔθεωρεῖτο γρ. ἐνομιζέτο
» 434	» 1	» ὁ βασιλεὺς, γρ. ὁ βασιλεὺς
» 465	» 1	» κοσμικοῦ μεγιστᾶνος γρ. κοσμικὸν μεγιστᾶνα
» 482	» 17	» Βικτωρίαν Αὐγούστα γρ. Βικτωρίαν (τὸ Αὐγούσταταν παρεισέφησε πλημμελῶς)
» 483	» 18	» Καρλόττα γρ. Καρολίνα
» 527	» 7	» Λαβονία γρ. Λειδονία

Ἐν σελ. 528 στίχ. 35 ἀντί *τριανδρίαν* γραπτέον *τετρανδρίαν* (ἴδ. καὶ σελ. 20200 σημ.). Ἐνταῦθα μεταξὺ τῶν ἀνδρῶν τῆς τετρανδρίας παρελείφθη τὸ τοῦ Κοτσουδένβη (τὸ ὄνομα εἶναι ὅλως διάφορον τοῦ Κοτσεβοῦ).

Ἐν σελ. 559 ἐν σημειώσει 1 ἀντί «ἐντεῦθεν καὶ ἡ συνήθης πολιτικὴ σημασία τῆς λ. λ. *parvenu*» γραπτέον «ἐνταῦθα συμπίπτει ἡ ἔννοια τοῦ *parvenu* (ὡς μετασχῆς) πρῶτος τὴν συνήθη ἔννοιαν τῆς λ. ὡς ἐπιθέτου.

Ἐν σελ. 560 στίχ. 32 πλημμελῶς γίνεται λόγος περὶ τῆς συνθήκης τοῦ Βαρτηνενσταίν, ἣτις συνωμολογήθη ἀληθῶς τῇ 14/26 Ἀπριλίου 1807. Ἐν τῷ μνημονευθέντι χωρίῳ πρόκειται ἀπλῶς περὶ τῆς μεταξὺ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ρωσσίας καὶ τοῦ βασιλέως τῆς Πρωσίας γενομένης ἀμοιβαίας περὶ μυστικῆς συμμαχίας διακηρύξεως τῇ 12/24 Ἰουλίου 1806.

Ἐν σελ. 563 στίχ. 3 καὶ σελ. 568 στίχ. 25 ἀντί Ῥουφλίνος γρ. Ῥουφφίνος (*Ruffin*)

Σελ. 569	στίχ. 34	ἀντί στρατιῶν γρ. στρατιῶν
» 604	» 17	ἀντί σκέψεων γρ. τῶν σκέψεων
» 608	» 8	» triumphe, γρ. triumph
» 652	» 30	» τῆς Βεϊμάρης γρ. τῆς Ἐρφούρτης
» 653	» 30	» ἐξελίσσετο γρ. ἐξελλίσσετο
» 677	» 22	» Γαλλικίαν γρ. Γαλικίαν
» 678	» 18	» peccadilles γρ. peccadilles
» 683	» 5	» ὀδριμοργῶν γρ. ὀδριμοργῶν
» 690	» 4	» Καπαχδόγλου γρ. Καμπαχδόγλου
» 701	» 12	» ὁ ἐν Σμύρνῃ γρ. οἱ ἐν Σμύρνῃ
» 701	» 13	» Τσαπάνόγλου γρ. Τσαπάνογλους
» 701	» 31	» ἐπὶ δὲ τοῦ Μεχμέτ Β' γρ. ἀπὸ δὲ τοῦ Μεχμέτ Β'

